

HAGYOMÁNYOK, NEMZETI ÉRTÉKEK

Kárpátalján

Hagyományok, nemzeti értékek Kárpátalján

KÁRPÁTALJA, 2015

A kötet a kárpátaljai hungarikummozgalom kiadványa

Felelős szerkesztő: Molnár Eleonóra

Irta cs szerkesztette: Espán Margaréta
Lektorálta: Hutterer Éva
Nyomdai előkészítés: Tótin Viktória
Bori tó terv: Veres Ágota

A készítésben közreműködött:
Kárpátaljai Népfőiskolái Egyesület
Kárpátalja hetilap

A kötet támogatója:

Földművelésügyi
MINISZTÉRIUM

HUNGARIKUM BIZOTTSÁG

Bethlen Gábor
Alap

Nyomda:

Надруковано ПП Мельник М.
Свідоцтво про держ реєстрацію В02 N0917411
88000 Ужгород, вул. Шабська 71А
Тел.. (0312) 67-33-71, 050-523-61-78

ISBN 978-617-533-109-7

Előszó

2012-ben a Kárpátaljai Népfőiskolái Egyesület Kárpátalja 90 magyarok által (is) lakott települését érintő értékfeltáró kutatást végzett, amelynek eredményeként bőséges, az adott közösségek értékeit, hagyományait, kézműveseit, mesterembereit felsorakoztató adatbázis készült. Egy évvel később, 2013 nyarán e gyűjtés és az elkészült adatbázisok alapján indult a *Kárpátalja* hetilap honismereti rovata azzal a céllal, hogy a magyar hagyományokkal, népi mesterségekkel kapcsolatos adatokat tovább bővítse és azt az olvasó elé tárja.

Ezen cikksorozatnak a Nagyszőlősi, Beregszászi, Munkácsi és Ungvári járás falvaiban gyűjtött anyagát tartalmazza a *Hagyományok, nemzeti értékek Kárpátalján* címet viselő kiadvány.

Már a rovat elindulásakor is tisztában voltam azzal, hogy a XXI. század fiatalságát kevésbé kötik le a „régi dolgok”, de sokszor meglepetéssel tapasztaltam, hogy idős emberek sem feltétlenül beszélnek szívesen a fiatalkorukban még szokásban volt fonókról, dörzsölőkről, az ünnepekhez kötődő hagyományokról, mondván: „ezek a régi dolgok már nem érdekelnek senkit”. Az adatgyűjtést ez gyakran megnehezítette.

A Nagyszőlősi járás - batári lányként - ismerős terep volt számomra, s az adatbázisra támaszkodva bőven volt is miről kérdeznem, így sikerült - előbb a nagyszőlősi járási falvakat, később a többi járást is felkeresve - egyre többet megtudnom s a hetilap olvasói elé tárnom az ünnepekhez és az emberi élet fordulóihoz kötődő szokásokról, a népi kultúra hagyományos munkaalkalmairól, a különböző mesterségek alapjairól, azokról az étkekről, melyeket ma már legfeljebb csak a nagymama képes a család asztalára varázsolni.

Ahogy gyűltek a hetente megjelenő beszámolók, úgy gyűltek a visszajelzések is arról, milyen jó, hogy foglalkozik még ezzel egyáltalán valaki. Néhány hónap elteltével pedig sok helyen már szinte vártak, hogy elmondhassák, megoszthassák velem és az olvasóval gondolataikat az adatközlők.

Közel két esztendeig futott az értékbemutató rovat a *Kárpátalja* hetilap hasábjain. 2015 áprilisában zárult. A 73 cikkben 77 községet mutattam be, falvanként átlagosan 6-7 mesterembert, kézművest, vőfélyt, nótafát, hagyományőrzőt, akik értékteremtő munkájukkal, mesterségükkel, esetleg hobbijukkal hozzájárulnak hagyományaink megőrzéséhez.

Bízom abban, hogy a sorozat és ez a kiadvány eléri célját, lesz, aki felfigyel falubelijei tudására, képes lesz meglátni a szépet és az értéket saját közvetlen környezetében is, s arra ösztönzi a felsőoktatásban tanulókat, hogy szakmunkáiban maguk is írjanak saját településük értékeiről.

Espán Margaréta

Beregszászi járás

Hagyományőrzés egy határ menti kis faluban

(Asztély)

Nyilván sok kárpátaljai magyar fejében megfordult már az a gondolat, hogy ha csak kicsivel odébb húzzák meg a trianoni határokat, akkor lakhelye ma is Magyarország részét képezné. Valószínűleg sokat gondolnak erre a határ menti települések, így például Asztély lakó)i is. Az írásban először 1378-ban említett település az egyik azok közül, amelyeknek a szó legszorosabb értelmében Magyarország a szomszédjuk. Az anyaország közelsége, a lakók személyisége, magyarsághoz való ragaszkodása egyaránt közrejátszhatott abban, hogy máig is sok dolgot megőriztek, őriznek a múltból

Tojás helyett nárcisz

A jórészt reformátusok lakta közösségben hajdanán szerény körülmények között teltek az ünnepek. Karácsonyra szaloncukor helyett aranypapírba göngyölt kenyérdarabok, dió, alma, kockacukor került a fára. Az ünnepi asztal elmaradhatatlan étke volt a kőttes kalács (bejgli). Egykor viszont nem kalácsot készítettek, hanem egyszerű tortát, vagyis inkább tortalapokat, málélisztből (kukoricalisztből) sütve.

Húsvétkor a locsolásért virágot, általában nárciszt adtak. Később már hímes tojást is kaptak a locsolkodók, akik minden házba betértek, attól függetlenül, hogy élt-e ott hajadon lány vagy sem.

Az asztélyi csigacsinálók

Az eljegyzéseken, esküvőkön, különböző ünnepeken hajdan is jelen voltak a tésztaételek. Asztélyban a hasonló, nagyobb események előtt összejött a rokonság, a baráti kör, és közösen készítették el a levesbe és második fogásnak való csigatésztát. A csigacsinálás nagy társaságban, jó hangulatban telt. Munka közben, akárcsak egykor a fonókban, folyt a beszélgetés, nótázás, történetmesélés, s alkalmasint természetesen a pletykálás is.

A „mocskos” munka

Id. Kázmér Ferenc több mint 50 éve foglalkozik kályharakással.

- 1961-ben a nővérem udvarlója, leendő sógorom megkérdezte tőlem, nem akarok-e kályhás lenni, merthogy egy beregszászi mesterember, Lőrincz Albi bácsi inast keres. Akkor végeztem el a 8. osztályt. Másnap bementem a cégbe, pontosabban az Építő-Javító Vállalathoz, ahol a mester dolgozott, bemutatkoztam neki, s fel is vett maga mellé. Négy évig dolgoztam vele. De ez nem négyévi tanulást jelent. Bizonyos időközönként vizsgát kellett tenni. Hat hónapig voltam mellette inasként, ezalatt az idő alatt fizetést nem is kaptam. Az volt a dolgom, hogy bekeverjem a sarat, behordjam a mesternek a kályhának valót. Aztán, fél év után, segéd lettem. Akkor vettek

fel a céghez munkakönyvvel. Tíz rubelt kerestem egy hónapban. Félévente kellett vizsgát tenni. így léptem lassacskán egyre előbbre. Négy év után átkerültem egy építőbrigádba. Megszakítással ugyan, mert közben elvittek katonának, de összesen 9 évet dolgoztam le ott.

- Melyik a legnehezebb része egy kályha megrakásának?

- Maga a megrakás. Régen még más világ, más rendszer volt ugye. Amikor beindult a nagyüzemi kályhagyártás, akkor 10-15 gyár is működött. Voltak ugyan ezek között, ahol adtak a minőségre, de például a kolhozhoz tartozókban nem. így megesett, hogy az elvileg azonos gyártású csempék méretében akár másfél centi különbség is volt. Azt nagyon nehéz volt összerakni, vágni, csiszolni. Akkoriban örültünk is, ha akadt egy régi, cseh időben készített kályha, amit át kellett rakni, mert azzal jó volt dolgozni. De mikor újat kellett csinálni... Mindenki elvárta, hogy a rosszból is jót készítsen az ember. De hálTstennek, a mai napig is hívnak még kályhát rakni olyanok, akiknél akkoriban dolgoztam.

Ahogy azt Kázmér Ferenctől megtudtam, sajnos, nincs, aki továbbvigye mesterségét, mert ez az ő jelzőjével élve, szó szerint mocskos munka, s nem is igen tartják ma már kifizetődőnek a fiatalok.

Kemény fából faragva

Elek István 14-15 éves kora körül kezdett el fafaragással foglalkozni. Náluk ez, mondhatni, családban marad, hiszen édesapja, id. Elek István és édesanyja, Valika is foglalkoztak faragással.

- Kezdetben én is azt faragtam, amit édesapám. Tőle tanultam. Csak odafigyelés kérdése ez. Figyeltem, hogyan dolgozik, melyik kést mire használja, s később magam is megpróbálkoztam vele. Eleinte hordófenekeket faragtam, de leginkább domborműveket szeretek készíteni. Faragtam már szobrot is. A fát általában fafeldolgozó üzemekben szerzem be. Igaz, nagyon nehéz jó fát találni. Leggyakrabban tölggyel dolgozom, ami különösen kemény, de jó a bükk is. Könnyen faragható, és nem olyan kemény,

mint a tölgy. Egy asztalos kidolgozza nekem a fát, összeragasztja a darabokat, mintára vágja őket, s akkor kezdek el dolgozni velük. Előbb megrajzolom a mintát, aztán kezdődik a faragás. A szerszámok nagy része, amivel dolgozom, még édesapámtól maradt rám. Az eddigi talán legnehezebb munkám egy juhászt formáló szobor volt. A juhászon ugyanis egy díszes cifraszűr van. Míg például egy kisebb, fatáblára készült domborművel elkészülök akár két nap alatt is, addig ezen a szobron három hétig dolgoztam.

Nem csak a húszéveseké a színpad

Asztélyban már korábban is működött nyugdíjasklub, de idővel, sajnos, abbamaradt. A községi tanács kezdeményezésére azonban három évvel ezelőtt sikeresen újraindult. Ahogy azt a klub egyik oszlopos tagjától, Papp Piroskától, az egykori kultúrházvezetőtől és könyvtárostól (akinek elmondása szerint „a zsigereiben van a színpad”) megtudtam, a jelenleg 9 fővel működő nyugdíjasklub tagjai heti két alkalommal gyűlnek össze. Műsoraikat mindig jeles eseményekhez, ünnepekhez kötik. Nemcsak dalok, de táncok és versek is találhatóak bennük. Nyaranta annyi felkérésnek tesznek eleget, hogy szinte nincs is szabad hétvégéjük. Volt már fellépésük számos kárpátaljai és magyarországi településen, rendezvényen, de elmaradhatatlan résztvevői a hagyományos, minden évben megrendezésre kerülő asztélyi Nagykarácsonynak is. Ilyenkor a falu apraja-nagyja összegyűl a település kultúrházában, s a legfiatalabbak, óvodások, iskolások mellett ők is bemutatják ünnepi műsorukat.

A műsor összeállításában Piroska néni is aktívan kiveszi a részét, többek között saját szerzeményeivel. íme a legújabb: „Vállat vetve, kezet fogva talpra a hazáért,/munkálkodva, imádkozva küzdjünk szebb jövőért!/Nincs ellenség, amely győzne jó fegyverünk ellen,/bízzál, magyar, ne restelkedj, veled van az Isten./Vállat vetve, kezet fogva testvér a testvénei,/békességben, szeretetben, egy szív, egy lélekkel./Igy harcoljunk, amíg csak él egy magyar itten,/bízzál, magyar, előre hát, nem hagy el az Isten./Fényes hajnal, magyar hajnal derül már

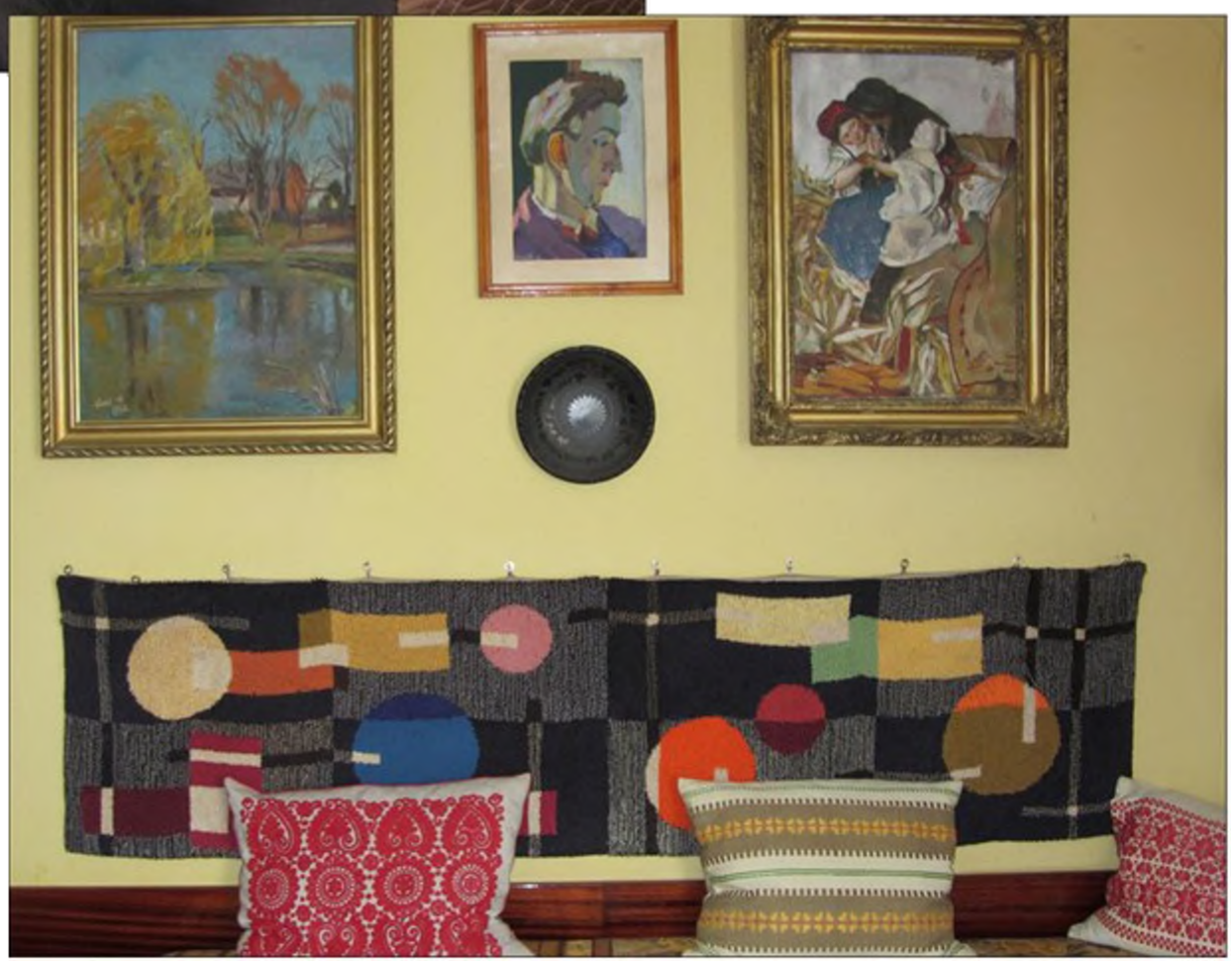
az égen,/a magyar név még szebb lészen, mint volt egykor régen./Most hát talpra, szent munkára hitben, szeretetben,/bízva bízzál, ne félj, magyar, megsegít az Isten!”

A különböző eseményekre, rendezvényekre készülve a nyugdíjasklub tagjai igyekeznek minél népiesebb stílusban összeállítani műsorukat, hisz a klub egyik legfőbb célja az, hogy fennmaradjanak a magyar népdalok, népszokások. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy első fellépésük alkalmával az asztélyi csigacsinálós estéket elevenítették fel.

Férfi a szövőszéknél

A magyar népművészethez szívvel-lélekkel ragaszkodó, nem mellesleg festészettel is foglalkozó egyénisége Asztélynak, Olasz Miklós. A hasonló érdeklődésű embereket Miklós bácsi jelentős könyvgyűjteménye mellett biztosan lenyűgözné a különböző szőttesekkel, szőnyegekkel, festményekkel teli otthona.

- Festéssel középiskolás koromban kezdtem el foglalkozni. Mindig én készítettem az osztálysarkokat. Az osztályfőnököm, Drávái Gizella tudtomon kívül megbeszélt nekem egy találkozót Erdélyi Béla kárpátaljai festőművésszel, hogy jó tanácsokkal lásson el. O javasolta, hogy felvételizzek Ungvárra, az Iparművészeti Szakközépiskolába. Sikeresen el is végeztem azt, még az ötvenes években. Aztán egy évig egy reklámfestő műhelyben dolgoztam, majd egy magánvállalathoz kerültem, amely később társult a Művészeti Alappal. 17 évig dolgoztam mint belső építész, deko-

rátör, iparművész. A hobbim már akkor is a népművészet volt. A feleségemmel szőttünk, szőnyegeket készítettünk.

Később iparművészként minden év elején különböző dekoratív mintákat (szövés, csomózás) készítettünk, amit a Művészeti Alapnál lezsűriztek, majd azok alapján megrendeléseket teljesítettek szerte az országban. Szerettem a régi bútorokat, a belsőépítészetet, iparművészetet, festészetet is, de számomra mindig is a népművészet volt a kedvenc. Szerencsére a feleségem is ilyen beállítottságú volt, így együtt dolgoztunk. A nyári konyhában felállítottuk a szövőszéket, szőttünk, csomóztunk. Ez volt a hobbink. Kiállításokon is részt vettünk a munkáinkkal. Nagy baráti társaságunk volt, így születésnapokra mindig valamilyen kézimunkát, párnát, szőnyeget, festményt ajándékoztam. Igaz, úgy néztek rám annak idején a faluban, mint egy nem normálisra, amiért falusi gyerek létemre ilyesmivel foglalkozom, nem pedig ások, kapálok. Sajnos, nem érdeklődik így ezek után már senki. Nincs, aki továbbvigye.

• <,

<Efismerő Okfcvéí

azAsztélyi Községi Tanácstól

Pénzes Ilona
részére.
a hagyományok megőrzéséért,
a Kárpát-Medence kulturális értékeinek
to váhbéltetéséért,
eredményes hagyományőrző tevékenységéért,
munkásságáért.

Asztély, 2013. április 15.

Somogyi Szilvia
kultúrmunkás

N»7r A/w*

Nem volt, hát készített magának

Pénzes Ilona fiatalon, 12 éves kora körül kezdett el kézimunkázni. Eleinte csak figyelte idősebb nőrokonait kötés, horgolás közben, majd maga is elkezdett tanulni tőlük.

- Fiatal koromban még nem lehetett mindent megvenni, de mire férjhez mentem, már volt ágyterítőrn, abroszom meghorgolva. De sokat kötöttem is, például sapkákat, eladásra

is. Ezenkívül sokat horgoltam a családnak. Azt jobban is szeretem csinálni. A kisebbik lányomat is megtanítottam rá. Nagyon szép dolgokat tud készíteni. Mostanában, hogy több szabadidőm van, többet tudok ezzel foglalkozni.

Megváltozott emberek, igények

Nagy István kőfaragással, sírkövek készítésével foglalkozik.

- Édesapám kőműves volt, mellette kezdtem el ilyesmivel foglalkozni inasként, miután leszereltem. Már akkor is érdekeltek a különböző műkövek. 1990-ben készítettem el az első sírkövet. Utána már folyamatosan jöttek a munkák. Akkoriban még nagyon kezdetleges eszközökkel kellett dolgozni. Például kézzel kellett csiszolni mindent.

Sokféle dologgal foglalkozom. Amire épp megkérnek. Én újítottam fel például a sírkertben lévő, a sztálinizmus áldozatainak emléket állító emlékművet. A nagybégányit pedig én készítettem. Utóbbi volt az eddigi legnehezebb munkám. Voltak az évek során alkalmi munkások, akiket betanítottam, de nagyon nehéz mostanában az emberekkel. Nem igazán akarnak felelősséget vállalni. Csak letudják a munkájukat, és kész. No meg persze, megnőttek az igények is. De én csak azt vállalom el, amit tényleg meg is tudok csinálni.

Egyedi, személyre szóló vőfélyversek

- Több mint 30 évvel ezelőtt kezdtem el vőfélykedni - mesélte ifj. Kázmér Ferenc. - Még gyerek voltam, amikor a padláson rátaláltam nagyapám, Kázmér Lajos irataira. Úgy 80 évvel ezelőtt, többek között akkor, amikor katona volt, nagyon sok verset írt. Én rátaláltam ugyan ezekre, de aztán visszakerültek a padlásra, és egy tűzben megsemmisültek. így azokkal kezdtem csak el dolgozni, amelyeket sikerült megjegyezni. De át is variáltam őket az esküvőkre, személyre szólóan, olyan Kázmér Ferencesre. Több száz esküvőn vőfélykedtem, nemcsak a Beregszászi, hanem a Nagyszőlősi és az Ungvári járásban is. De a pályafutásom alatt nagyon ritkán voltak visszahallhatóak tőlem korábban elmondott versek, mert kétszer egyformán szinte soha nem mondtam el őket. Mindig változtattam rajtuk kicsit, hiszen a világ is változik, s vele együtt az igények is. Fiatalabb vőfélyeknek is gyakran adtam tanácsot a szakmával kapcsolatban. Néhány évvel ezelőtt zenéléssel is elkezdtem foglalkozni, s nagyon gyakran megesik, hogy nemcsak zenészként vagyok jelen az esküvőn, hanem vőfélyként le is vezetem azt.

(2013. november 28., 672. lapszám)

Akik messze földön híresek

(Badaló)

A járásközponttól, Beregszásztól alig több mint 10 kilométerre, a Tisza partján fekszik az írásos forrásokban először 1226-ban említett Badaló, ahol sok-sok kreativitással és több évtizednyi szakmai tapasztalattal rendelkező ügyes kezű és mesterember is bőven akad.

Melyik volt előbb?

Öngyilkos(jelölt), boszorkánnyal küzdő hős ifjú, háztűznézőben járó kérő szerepében egyaránt ismerős lehet a színházkedvelők számára Ferenci Attila neve. A világot jelentő deszkákon kívül azonban a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház színművésze gyakran bemutatkozik másfajta színpadon is.

- Egy unokatestvérem kért fel először vőfélynek, úgy 15-16 évvel ezelőtt. Néhány évvel előtte pedig kisvőfély voltam a nővérem esküvőjén. Régen nem egy, hanem két vőfély bonyolította le a lagzit: egy a menyasszony, és egy a vőlegény oldaláról. A kisvőfély kihozta és elbúcsúztatta a menyasszonyt, aztán átvette őt a vőlegény pártfogója, a nagy vőfély. *№* Az első nagyvofelyes lagzi utáni évben már más is hívott.

Kezdetben még 15 verssel végig lehetett csinálni egy lagzit, és a vőfély még nem töltött be olyan központi szerepet, mint most. De mára elég népszerűvé vált ez a szakma, és szükséges is, hogy legyen valaki, aki összefogja a lagzit, összehangolja a szakácsok, ze-

nészek munkáját, meg minden egyebet. Sokszor egészítem ki a verseket a saját gondolataimmal. írtam is már párat, ha a szükség úgy hozta. Amikor például először voltam az Arany Páva étteremben vőfélyként, a húsleves és a pörkölt után jött az Arany Páva-tál... Azon többféle hús volt, a közepén pedig egy kis tűzijáték. Gyorsan írtam hozzá egy verset, amit végül a főpincérrel mondattam el, amiért azt mondták a lagzi előtt, hogy csak hagyományos ételek lesznek.

Tulajdonképpen a vőfélykedés hamarabb volt nálam, mint a színészkedés, de a kettő szerintem nem áll olyan távol egymástól. Mindkettőben emberekkel kell dolgozni. Összeegyeztetni pedig úgy tudom a kettőt, hogy a felkéréseknél elmondom, a színház miatt nem 100%-ig biztos, hogy végül ott tudok lenni. De a fél világot felhívom, ha így alakul, hogy legyen vőfélyük. Tavaly például Homoki Bálint (nagymuzsalyi vőfély - *a szerk.*) ment el helyettem egy lagziba, aki már korábban felkeresett, hogy nem tudnék-e segíteni neki elindulni a vőfélyszakmában. Akkor elvittem magammal pár lagziba, és ami érdekelte, azt elmagyaráztam. Azóta már volt jó néhány lagzin ő is. Sőt, olyan pár is keresett már meg engem, akiknek Bálint ajánlott engem, s kifejezetten jólesett, hogy sikerült neki is elindulnia.

A következő verset Attila Pécsen írta egy vegyes hústál kíséretéhez: „Hej, ha ez az éjszaka három hétig mindig tartana!/Sok megfáradt vendég pártját, vaj’h, ki fogná,/gyomrunkat étellel ugyan ki táplálná?!//Az éhhalál miatt nekünk nem kell ám aggódni,/mert az étel az asztalra most fog felkerülni!/Mi lészen a tálcán, erről kéne szólni!//Drága jó vendégek! Én az éjjel bizony nagy rútságot tettem !/A holdnak fénye alatt a szomszédba átmentem,/s mit mozogni láttam, mindent összeszedterm/disznót, borjút, libát, kecskét, ökröt, kacsát,/tyúkot, macskát, kutyát, egeret, tücsköt, bogárt./S a Jóisten tudja csak, hogy még mi a csodát!/Egy nagy üstbe mindezt összefőztem egybe,/nehogy panasz legyen máma az ételre./így került e sok hús, vendégim, e tálra,/egyétek szaporán, hogy ne menjen kárba!”

Hajlik a donga

Komáromi József a műanyag hordók térhódítása miatt egy sajnos egyre inkább háttérbe szoruló mesterséggel, hordók készítésével és javításával foglalkozik.

- Még gyerekkoromban tanultam meg ezt a szakmát. Nagybátyámtól került hozzám. Tizenkét éves voltam akkor. Előbb csak néztem, ahogy dolgozik, aztán rámragadt. Később magam is megpróbáltam. Az első hordóm persze még nem volt tökéletes, de azért jó volt. Az anyagot összehasogatni nehéz munka. A legbabrásabb az, amikor a dongát csináljuk, faragjuk és hajlítjuk, hogy mindenhol passzoljanak egymáshoz, és sehol ne folyjon a hordó. Akkor még minden tiszta kézi erővel működött. Több mint 15 évet dolgoztam a nagybátyám mellett. Addig magam nem is vállaltam munkát.

Közösben dolgoztunk. Azóta is foglalkozom még hordókkal. Készítettem újat is, de javításra is hoztak, hoznak hozzám. Most is van már kettő. A legnagyobb hordó, amit készítettem, 500 literes volt, a legkisebb pedig 20-30.

Meglátni, és...

Szabó Gizella néni már egész fiatalon elkezdett kézimunkákkal foglalkozni. Mivel akkoriban még maguk készítették az asszonyok, lányok otthonra a térítőkét, függönyöket, ruhaneműket, egyebeket, volt is kitől megfigyelniük, mit és hogyan kell. Ha pedig az ember jól figyel, már tanítani sem kell.

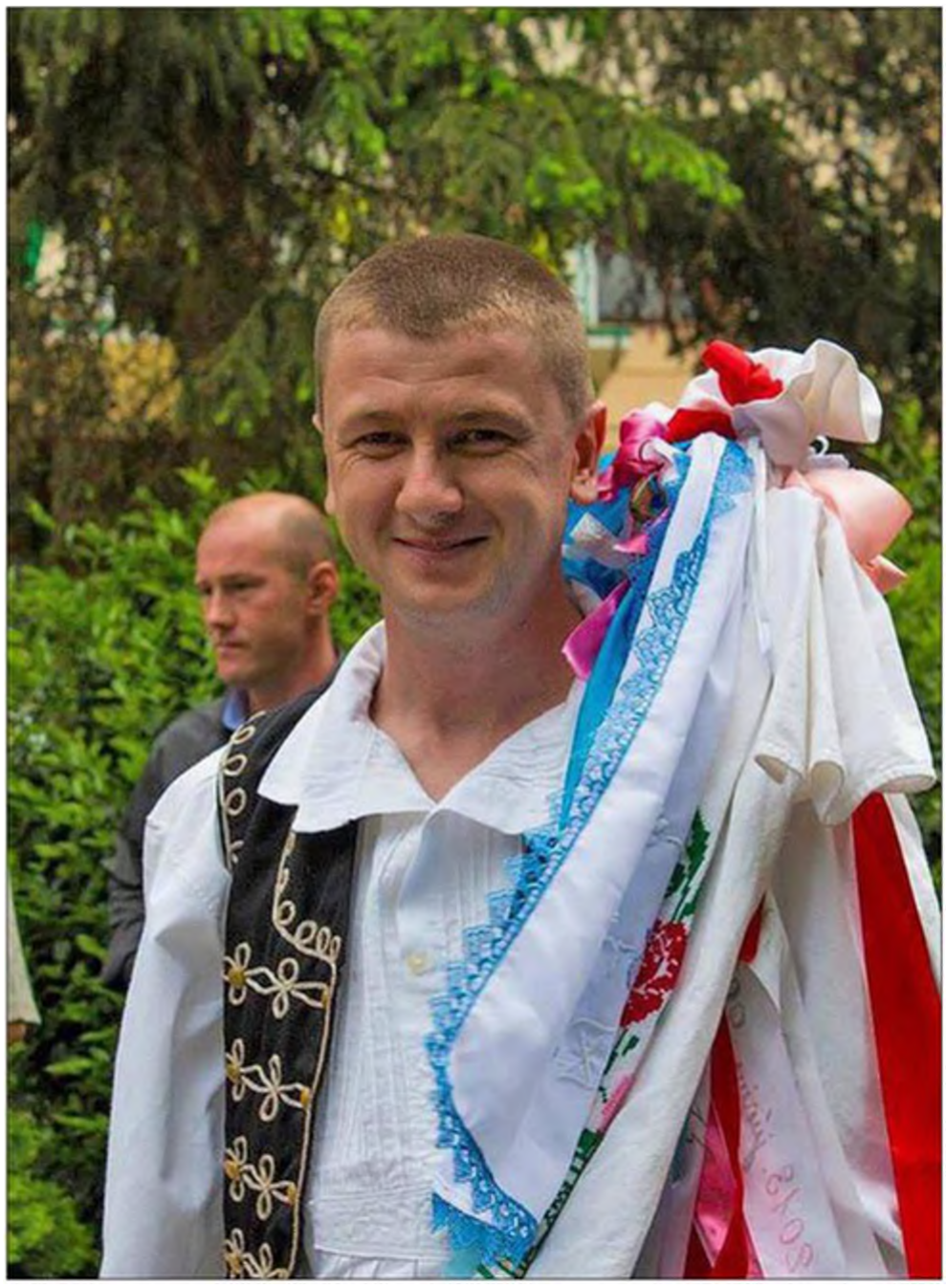
- Kilencéves voltam, amikor kétnapos vakációt kaptunk az iskolában. Régen az asszonyok még szőttek, fontak. Én meg akkor felültem az ágyra, találtam két megmaradt gombolyag fonalat, és kötöttem belőle magamnak egy mellényt. Valahogy magamtól tanultam meg ezeket a dolgokat.

Sokan tanultak kézimunkázni könyvből, de én azt úgy nem értettem meg. Inkább kértem egy darab csipkét, ha azzal akartam kezdeni valamit, és próbálgattam. De amit én kigondoltam, azt mindig meg is csináltam. Egyszer például a temetőben láttam, hogy egy fiatalasszony nagyon szép, kötött virágot vitt egy sírra. Megnéztem, mondtam magamban, hogy én is csinálok, és meg is kötöttem. Szabadidőmben ezzel foglalkoztam.

Kilenc évig Baktán dolgoztam, és ott, míg az asszonyok aludtak a déli órákban, addig én horgoltam. Kötöttem székre kis takarót, sapkát, kis térítőre tyúkot, aminek a hátán egy kiscsirke volt, mellette pedig hat. Kötöttem körül üveget, de készítettem fejpántot is, és ezeket kivittem a piacra, Beregszászba. Szoktam még most is kijárni a munkáimmal. Megrendelésre is dolgoztam. Az unokámnak nem volt hajlama erre, de a dédunokáimat próbálom megtanítani rá. Nemrég Beregszászba a múzeumba vittem ablakra való firhangot. Mondtam a vezetőnek, hogy nagyon öreg vagyok már, és nem szeretném, ha ezek majd a kukába kerülnének.

„Megkomolyodott” vőfély

Botos István „komolytalanul” kezdett neki egy szép hivatásnak.

- „Komolytalanul” már 17 évesen is vőfélykedtem, vagyis először családtagoknak, szomszédoknak, rokonoknak az esküvőjére mentem el. Komolyabban pedig 20 évesen, 8 évvel ezelőtt kezdtem neki. Nagyapám is vőfély volt, és bár ő már nem él, nagymamám megőrizte a verseket, s azokat használtam fel. Tóth Győző barátom segített nekem elindulni ezen a pályán, aki akkor már ismert vőfély volt. Ő adott át nekem néhány lagzit, ha hívták, de nem ért rá. Az első lagzin az én dolgom volt a kikérés, a menyasszony búcsúztatása, a vacsora, a különböző ételek felköszöntése.

Most már nagyobbak az igények. Különböző játékokkal, történetekkel, büntetőfeladatokkal, versekkel igyekszem szórakoztatni a vendégeket. Ma már ez kell. No, de minden lagzi más, mert másak az emberek és ezáltal a társaság is. És persze sok minden múlik azon is, hogy az ifjú pár mit szeretne. Valaki azt kéri, hogy sok játék legyen, más meg azt, hogy inkább ne legyen egy sem. Nagyon sok helyen megfordultam már. A környéken nincs is olyan falu és étterem, amelyben ne lettem volna vőfélyként. Sokan kerestek már fel Magyarországról is. Érdekes szokásokkal is gyakran találkozom. Gáton például nincs menyasszonytánc, ott tálazás van, vagyis a vacsora alatt viszik körbe a keresztszülők a tálat, és abba teszik bele a vendégek a pénzt. Fornoson és Dercenben pedig két helyen megy a lagzi a vacsora végéig. Ahány ház, annyi szokás.

Mire eljön az este, addigra az ifjú pár már a jegyzőnél és az oltár előtt is tett esküt. A Botos István vezette lagzin viszont az újdonsült férjre még egy eskü vár: a papucseskü. Ez két kérdéssel kezdődik, amire hallható szóval kell válaszolni: „Szabad akaratodból tépted-e le csipkés bugyogóját, hogy aztán térdepelve elhervaszd szűzies virágát? Egész évi keresetedet odaadod-e neki, hogy kedvére vásárolhasson?” S az eskü: „Én, ..., esküszöm a papucsra, hogy nem iszom, nem nőzöm. Mindennap én főzöm. A gyermekeket pelenkázom, soha vissza nem pofázom. Ha az esküt be nem tartom, anyósom vágjon szájon.”

A megkomolyodott vőfély szeptemberben „kipróbálja” a vőlegény szerepét is (ezúton is kívánunk neki sok boldogságot), azon az esküvőn

Ferenci Attila lesz majd a pártfogója.

Eredeti „hamisítvány”

Keresztény József a 10. osztály elvégzését követően szobafestőnek tanult, majd sokáig gépkocsivezetőként dolgozott. A színekhez, színkeveréshez jól értett, rajzolni is jól tudott, és szeretett is volna festéssel foglalkozni, de ideje sokáig nem engedte. Egy komoly műtét után viszont 4 hónapos betegszabadságra kényszerült, s így lett ideje kipróbálnia magát egy másfajta festészetben is.

Betegszabadsága alatt tájképeket kezdett festeni, pontosabban reprodukciókat, tehát, ahogyan ő fogalmazott, „hamisította” a képeket. Korábban már vásárolt tubusos festékeket, készített állványt, alapozott le vásznat, így volt mivel dolgoznia. Ihletet, vagy inkább ötletet nevesebb festők műveit bemutató albumokból merített, így születtek meg az általa festett tájképek, csendéletek.

Viszont nem csupán vászonra, hanem tányérokra, cserepekre, korsóra is nagyon sokat festett. Ehhez jórészt az *Ország-Világ* című folyóiratból merített ötleteket, mintákat, de saját maga is talált ki, kombinált össze néhányat. Sokszor a gyárilag mintás tányért dobta fel saját ötletei alapján, felhasználva természetesen az edény meglévő mintázatát.

Több kilométer kerítés

- Már 20 éve foglalkozom kőfaragással. Egy kollégától tanultam meg - mesélte Barta István. - Együtt dolgoztunk, megtetszett nekem ez a mesterség, megtanultam tőle, és azóta is folytatom, állandóan vannak megrendeléseim. Badalón kívül is sok helyen dolgoztam már, többek között Ungvá-

ron, Munkácson, Kijevben is. A munka legnehezebb része a kő előkészítése, amikor a köveket szét kell hasgatni, kikockázni. A rakás már nem annyira nehéz, viszont babrás, mert úgy kell rakni a köveket, hogy minden tekintetben jól nézzenek ki egymás mellett. Sokat kell méregetni, a vízmértéknek pedig szinte állandóan az ember kezében kell lennie.

Tisztán kézi erővel dolgozom, egy kisebb és egy nagyobb kalapáccsal, vésővel és a nagy hasgatóbunkóval. Egyedül, mert ez nehéz munka, és mások annyira nem kapaszkodnak utána. Leggyakrabban kerítéseket kell kikövezni, de méretre a legnagyobb munkám egy kőfal volt, ami 150 méter hosszú és 4 méter magas volt. De ha a kerítések hosszát, amit eddig raktam, összeszámolnám, az több kilométer lenne.

És **végül...**

Cikkünk zárásaként akár ötletként a vasárnapi ebédhez íme két Badalóban gyűjtött recept. Adatközlő: Balogh Irén.

Badalói krémes

Tészta: 15 dkg cukrot kikavarunk 10 dkg vajjal, majd hozzáadunk 2 dl tejben felfuttatott szalakálét, s ezt összegyúrjuk 60 dkg liszttel (a tésztát általában egy éjszakát állni hagyják sütés előtt). A tésztát aztán 6 egyenlő részre elosztjuk, kinyújtjuk, s a lapokat megsütjük.

Krém: 2-3 1 tejet, 35 dkg cukrot, 4 tojássárgáját, 4-5 kanál lisztet kikavarunk, péppé főzünk. A 4 tojás fehérjét pici cukorral kemény habbá verjük, majd az elkészült péphez adjuk. Beleteszünk még 1-2 csomag vaníliát, majd az elkészült krémmel megtöltjük a lapokat.

Az alapanyagokat felhasználva két adag badalói krémest készíthetünk, vagyis két 3-3 lapból állót. Ha elkészült, porcukorral megszórjuk.

Túrós rakott tészta

Sok tojással meggyúrjuk a tésztát, majd elnyújtjuk. Nagyobb kockákat vágunk belőle, olyanokat, hogy azok a sütőedény alját, oldalát is betakarják, s maradjon belőlük szabadon annyi, amivel leboríthatjuk a tepsiben lévő tésztát. A többit kockákra vágjuk, s mindezt sós, lobogó vízben megfőzzük.

Az edényt zsírral kikenjük, s beletesszük a tésztát. A tésztára egy sor cukorral, tojással kikavart túró kerül (bőségesen), aztán egy sor főtt tészta, ismét túró, tészta, és így tovább. Az utolsó sor túróra ráhajtjuk a széleket, tetejét zsírral megkenjük és megsütjük. Miután megsült, megszórjuk porcukorral, s felszeletelve tálaljuk.

(2014. július 11., 704. lapszám)

Újévi kántálás, nótázó Baksa-had, Cók-Mók Bábszínház

(Bátyú)

A Beregszászi járásban található Bátyúra nem csupán az igaz, hogy színes kulturális élet folyik a településen, hanem az is, hogy számos olyan lakója van, aki nap mint nap tesz valamit azért, hogy a régi hagyományok, szokások fennmaradjanak. Teszi ezt ki-ki a maga módján: okítva a katedráról, tűvel és cérnával kezében, vagy éppen vígan nótázva.

„...a lányokat itt hagyó”

A Bátyúban egykor, s ha megváltozott formájában, de ma is élő népszokásokról Bagu Judit, annak a Bagu Balázsnak a felesége mesélt, aki a 90-es években számos adatot gyűjtött össze Bátyú népi örökségéről, hagyományairól.

Húshagyó kedden megcsúfolták a még hajadon lányokat: „Húshagyó, húshagyó, a lányokat itt hagyó!” Hamuval teli fazekat dobtak a lány udvarára vagy ajtaja elé.

András-nap estéjén a hajadon lányok megrugdosták a disznóólát. Ahányat röfögött a disznó, annyi év múlva mennek majd férjhez - vélték.

Karácsonykor nem jártak kántálni az emberek Bátyúban. Ez a szokás náluk az újévhez kapcsolódik ma is. S egy olyan dallal kántáltak, amit Judit néni elmondása szerint csak a községben ismertek: „Mutasd meg nagy irgalmadat, szent Isten,jó atyánk,/mi volt, mi lesz, te alkotád, vigyázz tovább is ránk./Adj boldog újévet nekünk, ó, hallgass meg, nagy Istenünk./Orizd meg földi népedet, áldd meg jobb kezeddel,/oltalmazó szárnyaidat fejünkről ne vedd el./Adj boldog újévet nekünk,*ló*, hallgass meg, nagy Istenünk.” Éjfélkor megszólaltak a templom harangjai, s az összegyűlt emberek énekeltek, boldog új esztendőt kívántak egymásnak.

A Luca-széket 13 napon át készítették, s Judit néni elmondása szerint minden egyes nap újfajta fát kellett felhasználni elkészítéséhez (így összesen 13 félét). A Luca-székre felállva az éjféli mise után meg lehetett látni a boszorkányt.

A közösségi munkák között az egyik legnépszerűbb a fonó volt. Az orsólopás, s annak csókért való kiváltása itt is élt.

Különböző hiedelmek éltek a rontásokhoz kötődően. Ha például egy tehén megvadult, az rontást jelentett. Ha gyermeken volt rontás, 7 szál gyufával szenes vizet készítettek, azzal megitatták, megmosták arcát, kezét.

A lakodalmak régen nemcsak szokásaikban különböztek a maitól. A lakodalmi menü elfogyasztása előtt pálinkával kínálták a vendégeket, később már csak borral. A vacsora a levessel kezdődött, majd jött a tejfölös paprikás és a zsidó paprikás (tejföl nélkül készült), töltött káposzta és kőt-

tes kalács. Majdnem minden lány sütött tortát az esküvőre. Vacsora után ezeket felvágták, s azzal kínálgatták az embereket.

Az elhunyt mellé a koporsóba tették ruháit, imakönyvét, szemüvegét. A halott lelkének visszatérésében közel sem hitt mindenki, bár megtörtént, hogy enni- és innivalót tett ki valaki az ablakba, arra az esetre, ha elhunyt szerettének lelke visszatérne. Ha egy gyermek nagyon félt vagy megijedt a halottól, levágták a szemfedél vagy a koszorú egy darabját, s megfüstölték vele.

Saját tervezésű keresztszemes minták

Balogh Gizella évtizedek óta foglalkozik kézimunkázással.

- Még kislánykoromban kezdtem el kézimunkázni. Édesanyám sokat horgolt, és lassan én is ráálltam. Kötéssel, varrással, kelimezéssel is foglalkoztam, foglalkozom. Sokat merítettem különböző kézimunkakönyvekből. Keresztszemes mintákat pedig terveztem is. Sok mindent készítettem megrendelésre. Egy nap úgy 8 órát is szoktam kézimunkázni, persze, nem egyhuzamban, s nem is minden nap. Megtanítottam kézimunkázni a lányomat is. De ma a fiatalság körében ez már nem igazán népszerű. Lakodalmakra kötőket varrogatnak még, de azt se a fiatalok, hanem az idősebbek.

A nótafa, aki mindenben részt vett

Márkus Ilona nótafaként ismert Bátyúban. A helyi nyugdíjasklub egész csapatát tanítja ma is. Elmondása szerint családjában sokan akadtak, akik szépen énekeltek, s ha lakodalom volt, mindenki félreállt, amikor a Baksa-had énekelni kezdett.

- Kiskorom óta szeretek énekelni. Sokat hallgattam az idősebbeket a fonóban, ahogy beszélgetnek, énekelnek, így óhatatlanul is sok dalt megtanultam tőlük. Minden iskolai rendezvényen fel is léptem énekkel, szavalattal, sőt, tánccal is. Mindenhol ott voltam. De ma már nem igazán foglalkoznak a fiatalok népdalokkal.

Egy Ilona nénitől lejegyzett népdal: „Amott legel, amott legel,/ amott legel hat pej csikó magába’./ Mind a hatnak, mind a hatnak,/ mind a hatnak rézbéklyóban a lába./Gyere, babám, térítsd vissza a csikót,/reszeljük le, reszeljük le,/ reszeljük le a lábáról a béklyót.// Lereszeltük, lereszeltük,/lereszeltük a lábáról a béklyót./Most már, babám, most már, babám,/most már, babám, merre hajtsuk a csikót?/Majd elhajtjuk, amerre a nap lejár,/arra bizony, arra bizony,/arra bizony a gazdája sose jár.”

Nyaklánc, fa és hópehely

Hájas Derceni Éva gyöngyfűzéssel foglalkozik.

- Úgy 10-15 évvel ezelőtt kezdtem el gyöngyfűzéssel foglalkozni. Először csak hobbiszinten, könyvekből, saját szórakozásomra. Igaz, már korábban is foglalkoztam vele, hisz középiskolásként is sok dolgot fűztünk.

Később akadtam rá egy gyöngyfűzésről szóló könyvre, s rájöttem, hogy ezt tovább is lehet fejleszteni. Újabb technikákat találtam az interneten is. Talán a mozaikfűzés a legnehezebb a technikák közül, mert ott egyesével kell felfűzni a szemeket. Kicsit olyan, mint a varrás. Sok általam készített dolgot sikerül értékesíteni, mert van rájuk kereslet az ismeretségi körömben.

Az ékszereken kívül különböző térbeli dolgokat, fákat, virágokat, állatfigurákat is készítek. Ezeket a figurális dolgokat különösen szeretem, s elkészültük után a kislányom szeret játszani is velük. Néha, főleg nyakláncok esetében, szoktam kombinálni a mintákat, vagy kitalálok

hozzájuk egy medált. A karácsonyfadísznek való kis hópelyheket, csengőket is magam találtam ki.

Különböző rendezvényekre, játszóházakba, falunapra is szoktak hívni, hogy vezessek gyöngyfűző kézműves-foglalkozást.

Kanyargós életút

Hájas István, a gyöngyfűzéssel foglalkozó Éva férje leginkább festőként ismert Bátyúban, de, mint megtudtam, sok-sok egyébbel is foglalkozik.

- Az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolában tanultam festeni 4 évig, ahol az ábrázoló művészet minden részével megismerkedtünk. De hivatásszerűen valójában soha nem foglalkoztam vele. Ez egy olyan dolog az életemben, ami szebbé, érdekesebbé teszi azt, de én nem ezen az úton indultam el.

A végzettségem szerint fafaragó mester lennék, mert tanulmányaimban számomra ez volt a fő irány. Igaz, fafaragóként sem dolgoztam soha. A szakközép után jött a katonaság, s mire hazajöttem, leáldozott a régi szuveníridőszaknak. Sokáig dekoratőrként dolgoztam, majd elvégeztem egy hároméves hitoktatói tanfolyamot, így az egyházi vonal lett a legfőbb az életemben.

Mikor nekikezdtem a szakközépiskolának, még más volt a helyzet, de egyáltalán nem biztos, hogy ez már egy lezárt dolog az életemben. Mostanában például egyre többet foglalkozom festéssel. Idén úgy 14-15 képet festettem. Gyakori, hogy van egy gondolat, ami intenzívebben foglalkoztat, de van, hogy hetekig nem festek. Ezért is szoktam magam festőnek nevezni, nem pedig művésznek, mert egy vérbeli művész nem bírná ki, hogy hetekig ne vegyen ecsetet a kezébe.

Az embert a legmélyebb, belső késztetés kell, hogy hajtsa. Számomra ez egy olyan dolog, ami nélkül szegényebb lennék. Engem inkább a színek ragadnak meg, nem pedig az elkészítés. És ez jó például akkor is, amikor két gyöngy mellé ki kell választani egy hozzájuk illőt, mert van, aki segítsen. Előfordul, hogy megrendelésre festek, de sok képet el is ajándékozok.

Tanítottam rajzolni gyerekeket is. Beregszászban, az ukrán gimnáziumban néhány éven keresztül rajzszakkört vezettem, akkoriban pedig, amikor a Nagyberegi Református Líceumban dolgoztam, éveken át szerveztünk népművészeti táborokat gyerekeknek, ami alkalmanként 100 fiatalt jelentett.

Fodros és Begyes

Idősebb és iijabb Jenei Albert egy hajdan népszerű tevékenységgel, galambászattal foglakozik.

- 2007-ben kezdtem komolyabban ezzel foglalkozni - mesélte az iijabb Albert. - Aput kiskora óta érdekelték a galambok, de abbahagyta, s akkor kezdett neki újra, amikor én is. Kaptam ajándékba 4-5 galambot, megtetszettek nekem, s innen-onnan megtudakoltam, mit kell tudni a galambászatról, elkezdtem a különböző fajtákat és azok kinézetét tanulmányozni.

M i n d e g y i k n e k megvan a maga sajátossága, ezért hiába is tart az ember galambot, ha az korcs. Minden évben gyűrűzni kell a madarakat, mert gyűrű nélkül kevesebbet érnek, s a komolyabb galambászok semmibe sem néznek őket. Foglalkoztunk King, Máltai és Begyes galambokkal, de amihez igazán húz a szívem, az a Fodros meg a Mundér.

Kiállításokra járunk Magyarországra, Németországba, s onnan rendeljük meg az állatokat. A kiállításokon a galamb állását, fejét, testalkatát, lábait, színezetét díjazzák. Apám 2009-ben ért el először komolyabb eredményt. Sok hasonló rendezvényen voltunk már. Jelenleg 40-50 galambunk van, de ezek szaporodnak is, így mire lezárul náluk ez az időszak, 100-120 darabot számlál az állomány.

Az édesapa elmondta, hogy a galambtenyésztés, az állatok egészségének megóvása szempontjából fontos, hogy ne keveredjenek idegen madarak a többi közé, s persze azt is, hogyan bánik velük a tulajdonos.

Néprajz elméletben és gyakorlatban

Gabóda Éva a néprajzzal kapcsolatos elméletet és gyakorlatot nem csupán ismeri, de tanítja is.

- A Debreceni Egyetemen szereztem néprajzi diplomát 2007-ben. Kézműveskedéssel viszont már korábban elkezdtem foglalkozni. Tulajdonképpen ez keltette fel az érdeklődésemet. Három alkalommal sikerült részt vennem ugyanis Zalaegerszegen a Tudományos Ismeretterjesztő Egyesület néprajzi tematikájú nyári egyetemén. Ott ismerkedtem meg közelebbről a gyöngyfűzéssel, hímzéssel, bőrdíszművességgel, a népművészet szinte mindegyik ágazatával, s nemcsak elmélet, hanem gyakorlat szintjén is.

A gyakorlatban megtanultakat tudtam felhasználni a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia és Pszichológia Tanszékén való munkám során a technika órák keretén belül, később, tanulmányaim befejeztével pedig a néprajzi ismereteimet is volt lehetőségem hasznosítani, továbbadni. Azt gondolom, hogy a régi szokások, hagyományok, népi tudás gyakorlása és átadása alapvető kötelesség mindenki számára, függetlenül attól, hogy valaki néprajzos-e. Igyekszem ennek jegyében végezni a munkámat, s valamiféle alapot adni a hallgatóknak ahhoz, hogy a hagyományokból minél többet megismerjenek. A leendő óvónők és tanítónők esetében ez különösen fontos, mert a gyerekek számára mi pótolhatjuk utolsó láncszemként azt a tudást, amelyből elsajátíthatják a régi ismereteket, mert túl vagyunk már 2-3 olyan nemzedéken, amelyik életmódszerűen már egyáltalán nem foglalkozik ilyesmivel. A mi hivatásunk, hogy mindezeket továbbadjuk.

Gyerekek a színpadon

Bagu Géza drámapedagógusként és színjátszó csoportok vezetőjeként is ismert.

- A 90-es évek közepén kezdtem el drámapedagógiával foglalkozni. Először színjátszással foglalkoztam, majd ezen keresztül megismerkedtem a drámapedagógiával is. Akkortájt szerveztünk először drámatáborokat. Aztán Budapesten tanultam drámapedagógiát és színházelméletet. Színjátszó csoportokat vezettem. Ez a munka néhány évre megszakadt, de nemrégiben újraindult. A Guriga nevet viselő színjátszó csoportunk már 3 éve működik. Részt szoktunk venni kárpátaljai és magyarországi gyermekszínjátszó találkozókon is. Utóbbin a múlt évben a Guriga arany, a kis csoport, a Gubancok pedig ezüst minősítést kapott.

Bagu Géza emellett tagja a Cók-Mók Bábszínház társulatának is.

Csipegetni a versekből

Laczkó János vőfélyként ismert.

- Huszonegy éves koromban kezdtem el vőfélykedni. A nagyapám is vőfély volt. Nagyon szerettem a verseket, főleg a lakodalmas köszöntőket, és lassan beleragadtam ebbe. Elkezdtem csipegetni, megtanultam egy-egy verset, és, amikor már láttam, hogy tudok annyit, amennyi egy lakodalomhoz elég, megpróbálkoztam vele. Előbb csak a rokonságban jártam esküvőket vezetni, aztán egyre több helyen, és egyre inkább gyökeret vert ez bennem. Később pedig csatlakozott hozzám a fiam is.

Hagyományőrzés nyugdíjasként

Az „Együtt” Nyugdíjasklub 2005. május 12-én alakult meg, 26 taggal. Célja a hagyományok ápolása és megőrzése. Jelenleg 20 taggal működik. Bátyú számos kulturális eseményén, rendezvényén részt vesznek, így műsorkínálatuk igen széles skálán mozog.

Egyik legnagyobb eredményük, hogy sikerült létrehozniuk egy falumúzeumot, amelyben a tagok által összegyűjtött 400 tárgy tekinthető meg. Itt tartják összejöveteleiket is. A klub vezetésének feladatait jelenleg Balogh Mária végzi. O gyűjti össze, osztja ki, s tanítja be a tagokkal a műsorhoz szánt verseket.

(2013. december 12., 674. lapszám)

„Egészséges koporsót a halottnak!”

(Bene)

Kincsek a Kelemen-hegy mellől

Tiszaújlak és Nagymuzsaly között terül el a Beregszászi járás s Kárpátalja egyik legnaposabb települése, Bene. Az átutazó talán csak a református templomáról, a hét vezér fából faragott szobráról, esetleg a lakóházak előtt felállított kis gyümölcsbazárokról ismeri fel. Mindenképp érdemes azonban megállni, s alaposan megismerni a falut s annak a régi dolgokhoz igen ragaszkodó közösségét.

Kincsek föld alatt, föld felett

A Bene, Sárosoroszi és Kovászó által határolt Kelemen-hegy állítólag kincseket rejteget belsejében. A környéken ugyanis valamikor rablók jártak. Hírét vette ennek a kovászói vár ura, ezért elküldte katonáit, hogy fogják el őket. Ez azonban nem sikerült nekik. Később, miután egy magas rangú személyt raboltak ki, tudomást szerzett a környék haramiáinak tetteiről a király is, s ő maga küldött katonákat ellenük. A katonák több alkalommal is ráleltek a rablók tanyájára, üldözőbe is vették őket, de azok mindig a hegy felé vették az irányt, s folyton sikerült eltűnniük. Egy alkalommal csapdát állítottak a rablóknak. Kiderült, hogy a kovászói várúr azért nem tudta elfogatni őket, mert ő maga volt fejedelmük. A rabolt kincsek pedig állítólag azóta is a hegy fejtekében lapulnak.

Bene lakóira egyértelműen igaz, hogy szokásaikhoz, hagyományaikhoz, s történelmükhöz egyaránt ragaszkodnak. Ha a hét vezért vagy Emesét megörökítő szobrokat, vagy a falu legnevezetesebb épületét, a XIV. században épült református templomát szemléljük, láthatjuk, hogy van is mire büszkének lenniük. S akkor még nem is szóltam a benei mesterekről, kézművesekről...

Százéves hordók, évtizedek a szőlőben

Molnár József gyümölcstermesztéssel foglalkozik. Barack-, cseresznye- és meggyfái egyaránt vannak, de amiről igazán híres Benében, az a borászat. Évtizedek óta termeszt szőlőt, s készít belőle finomabbnál finomabb nedűket.

- Ebben nőttem fel. Nálunk ez családi hagyomány. Édesapám és nagyapám is ezt csinálta annak idején, én csak folytatom. Egész életemben kapcsolatban voltam a mezőgazdasággal, s a családalapítás után önállósodtam is. A hobbiborászat egész évben munkát ad az embernek. Elkezdjük február végén, március elején - ahogy az idő engedi - a metszést, aztán jön a többi. Az idő nagyon nagy rizikófaktort jelent a szőlőtermesztésben, borászatban. A család dolgozik a szőlőben. Munkaképes egyének vagyunk mindannyian. Igaz, a különböző munkafolyamatok többsége már gépesítve van.

-A szőlő megtermeléséhez s a borkészítéshez szükséges eszközökkel mi a helyzet?

- A hordók nagy részét örököltem. Van köztük olyan, amelyik még a 20-30-as évekből való, nagyapámtól. Ugyanez a helyzet a préssel is. De a daráló például már újabb típusú.

Staférung és tengeriliszt

Tar Mária a kötéshez, horgoláshoz, szövéshez egyaránt ért. S szerencsére tudását tovább is adta már, mégpedig lányainak.

- Már gyermekkorom óta foglalkozom szövéssel. Serdülőkorú voltam, amikor anyám beültetett az esztovátába. S azóta is szövögetek. De annak idején nem úgy ment a szövés, mint most, mert régen meg kellett fonni a cérnát is, kenderből, szöszből. Guzsalyon megfontuk, orsóval megsodortuk, megvetettük, felhúztuk az esztovátára, szőttünk. Tengerilisztből puliszkafélét főztünk, azzal kellett megkenni a cérnát, hogy ne ragadjanak össze a szálak, s úgy ment keresztül a nyüstön, bordán, úgy szőttük le.

Később ez kimosódott belőle. Legelőször egyszerű lenvásznat készítettem. Aztán pedig meg kellett szőni a staférungot is. Közben hol iskolába, hol dolgozni jártam, ezért inkább csak estére volt időm szőni.

- Készített valamit megrendelésre valaha?

- Pokrócot nem. Azt a családnak készítettem csak. Abból, ha minden elő volt készítve, 1-1,5 óra alatt lement egy méter. így egy nap alatt elkészült akár 4 méter is. Most negyedik éve pedig én szövöm meg az iskolásoknak a ballagótáskát.

Maradt a kaptafánál

Molnár István a susztermesterséget űzi.

- Édesapám és nagyapám is suszter volt. Készítettek is cipőket. Tőlük kezdtem el tanulgatni a mesterséget, 12-14 éves korom körül. Hosszú ideig tanultam apámtól, mert közben még iskolába is jártam. Huszonöt évesen önállósodtam.

Kezdetben csak a családnak dolgoztam, ha megkértek, aztán már jöttek mások is. Akkoriban még készítettem is cipőket, főleg férfi lábbeliket, de ma már nem, mert nagyon nehéz jó anyagot kapni. Úgy 15 évvel ezelőtt készítettem utoljára.

- Milyen cipőgonddal térnek be a műhelyébe leggyakrabban?

- Általában a sarkakkal van gond. Nem hoznak be ugyan nagyon sokat, de a család lábbelijeivel együtt azért összegyűl a munka.

Angyalka és oltárterítő

- Édesanyámtól tanultam meg az alapokat. A többit pedig már magamtól, könyvekből, s manapság már persze az internetről - mesélte Dzsezsenyák Magdolna, aki jó adag kézügyességről és türelemről tanúskodó kézimunkáiról ismert Benében. - De jó darabig nem használtam, amit édesanyámtól megtanultam. Későn kezdtem el komolyabban is foglalkozni

ezzel, mert dolgozni jártam, s nem volt időm. Annyira igény sem volt erre. De aztánjöttek a gyerekek, s nekifogtam.

Manapság már jobban igényelik is az emberek a kézimunkákat. Mostanság leginkább horgolni szoktam, de több garnitúra terítőt is készítettem a templomokba. Horgolni terítőkét, különböző dísztárgyakat, angyalkákat, hóembereket, télapókat szoktam. Illetve, mostanában nagyon kelendőek a horgolt fülbevalók. Vannak ezekhez mintáim is, de ha az ember sokáig gyakorolja ezt, akkor a tapasztalat révén önállóan is el tudja készíteni a dolgokat. S

persze kombinálni is lehet ezeket: két mintából létrehozni egy harmadikat. Megrendelésre, eladásra akkor kezdtem el kézimunkákat készíteni, amikor fellendült a faluban a turizmus. Szeretem ezeket a dolgokat csinálni, mert lekötik a figyelmemet.

Magdolna ügyességét lánya, Dóra is örökölte. Munkáit gyakorta mutatja be s árusítja Kárpátalja-szerte különböző rendezvényeken.

Jó munkásból kevés van

Szarka József remekül kihasználja a Bene felszínét bőven érő napsugarak hatását: gyümölcstermesztéssel foglalkozik. Az eleinte zenésznek

készülő fiatal férj, édesapa legjellemzőbb mezőgazdasági tevékenysége a barack- és szamócatermesztés. Hasonlóval foglalkozott édesapja is, s Szarka József emlékszik még azokra a napokra, amikor - ha csak a lemetszett ágak összeszedésével is, de segítette édesapját a munkában.

Mára azonban már önállósodott, s kénytelen szembenézni a mezőgazdaságban oly gyakran előforduló problémával: a jó munkások hiányával.

Mikor a szoba fala a vászon

- Nálam valójában mindig is természetes volt, hogy rajzolok, festegetek - mesélte Kutasi Xénia, fiatal festő. - Gyakran készítettem én az iskolában a faliújságokat, jártam szakkörre, később festőkhöz is. Igyekeztem

továbbképezni magam. Amikor pedig szakmát kellett választanom, akkor e mellett döntöttem.

Ungváron szereztem diplomát 2012-ben, belsőépítészként. Szoktam alkotótáborokba járni, több helyen is kiállításra kerültek már a munkáim. Néha vásárolnak is közülük. Leginkább festeni szeretek, vászonra, olajfestékkel, de újabban falfestményt is készítettem már. A festéshez szükséges vásznat Beregszászban, a festéket pedig Ungváron vásárolom meg. Több csendéletet, portrét festettem megrendelésre. Igaz ugyan, hogy ilyenkor kicsit korlátozottakban érzem magam, viszont előttem van egy feladat, amit meg kell csinálnom, s amiről tudom, hogy meg is tudom csinálni. Ez stimulál engem.

- Van valamilyen festéssel kapcsolatos terved esetleg?
- Szeretném, ha jobban megismernék az emberek a munkáimat. Mert rengeteg fiatal tehetség van.

Keveredő szokások

Holozsi Imre, a Beregszászi Művészeti Iskola tanára vőfélykedéssel foglalkozik. Egyedül képviseli e mesterséget falujában.

- 2007-ben vőfélykedtem először, de még nem hivatalosan, egy rokoni Iagzin. Felkértek rá, hiszen mindig is szerettem verselni, s a szereplés sem állt messze tőlem. A szöveget több helyről szedtem össze. Sok minden Dobronyból származik. Az újabb dolgoknak pedig az interneten kerestem utána. Azóta pedig frissítem. Kérdezősködtem a faluban is, de a szomszédos településekkel ellentétben, itt nem nyúlik vissza évtizedekkel előbbre a vőfélykedés. Már több mint 130 Iagzin voltam vőfély, a Beregszászijárás és szűk környezetem falvain kívül a Nagyszőlősi, Munkácsi és Ungvári járásokban is. A lakodalmas videók miatt keverednek a szokások, így alapvetően hasonló az esküvők menete vidékünkön. Igaz, van néhány olyan település, ahol például nincs menyasszonytánc, nincs fátyolleszedés, fejbekötés.

Fogópálinka és kis gömböc

Molnár László, aki elmaradhatatlan és fontos része ma már családjában a disznóvágások jeles eseményének, a benei böllérszokásokról mesélt.

- Egy-két nappal a disznóvágás előtt a gazda felkeresi a fogókat, hogy egyeztetett a böllérrel, mikorra kellene menniük fogni. A fogók tíz perccel hamarabb megérkeznek, hisz borral vagy fogópálinkával kínálják meg őket a disznóvágás előtt. A fogás nálunk még hagyományosan megy. A böllér vagy a gazda ráköt egy madzagot a disznó lábára, kihúzzák az ólból egy világos helyre, majd jön a szúrás. Közvetlenül utána megszedik a disznó vérét, ami a véres hurkába kell majd. Közben lecsúszik persze egy-két pohárka pálinka is. A segítőket megkínálják még zsíros kenyérrel, szendviccsel is, s azok, akiket csak fogni hívtak, nem maradnak tovább.

Régen nálunk is szalmával perzselték a disznót. Később két benzinlámpa segítségével, ma pedig már gázzal. Hallottam olyat is, hogy egy nagy tekenőbe forró vizet töltöttek, abban forgatták a disznót. Lehúzták róla a felső hámréteget, s utána perzselték csak. Nálunk általában egy ember perzsel, kettő pedig kapar. A kaparónak nem szabad élesnek lennie, nehogy felsértse a disznó bőrét. A legjobb kaparok régi kaszák feldarabolt éléből készülnek. Ezek tartósak, de mivel használat előtt kövön tompították az élüket, jól használhatóak.

Benében régen szokás volt, hogy a disznó körmét levették, abból itták az első pálinkát a disznó halála után, ezzel a mondattal: „Egészséges koporsót a halottnak!” Ez azért kellett, hogy a család tagjai, akiknek a gyomrába a disznó húsa került, egészségesek legyen.

Perzselés és mosás után következik a bontás. A kivett beleket az asszonyok meghúrolják, ebbe töltik majd a hurkát, kolbászt. A belsőségeket megfőzik, a gyomor felhasználásával készül el a disznósajt, a húgyhólyagéval pedig a kis gömböc. A különböző részeket besózzák, feldarabolják, s a nap folyamán feldolgozzák a disznót. Ez egy egész napos folyamat. A böllér összekeveri a kolbásznak valót, elkészül a májas és a véres hurka, a toros káposzta is. Azokat, akik egész nap segédkeztek a családnak, estére visszahívják disznótoros ünnepi vacsorára. Ebben szerepel a házi csigatésztából készült húsleves, főtt disznóhús, töltött káposzta, a végén pedig a tört krumpli hurkával, sült kolbásszal.

Hajdan a disznóvágás napja ünnep volt a család számára, hiszen hónapokig biztosított élelmet, mindig volt mihez nyúlni. A gazda egész éves munkáját mutatta, hisz egy év is kellett hozzá, mire egy disznót vágáshoz kellő méretűre, súlyúra hizlaltak.

(2014. január 2., 677. lapszám)

A Vérkében áztatott kendertől a pirikolbászig

(Beregdéda)

Rovatunkban ezúttal a Beregszász szomszédságában lévé) Beregdéda néhány kézművesét, mesteremberét, s jellegzetes ételét mutatjuk be.

Vérkében áztatott kender

- Tizennégy éves korom körül már tudtam kézimunkázni - mesélte Illés Ida. - Leginkább idősebb lányoktól tanultam meg, mert régen még összezártak a lányok. Szőni, horgolni, hímezni is tudok. Horgoltam abroszokat, kis térítőkét, szőttem pokrócot, kendőt, nyújtótartót, szakítókendőt is, mert készíteni kellett a staférungot.

Akkoriban még vetettünk kendert, amit aztán áztattunk 1-2 hétig a Vérkében, majd kendertörővel megtörtük, a lábunkkal dörzsöltük, szöszt csináltunk belőle. Még emlékszem rá, hogy a lányok jártak fonóba is. Ezért is nem kellett az idősebbeknek tanítaniuk nekünk az ilyesmit. Munka közben beszélgettünk, a fiúk elleselték az orsókat, és lefosztották róla a fonalat, ha valaki nem akarta kiváltani.

A minták, amiket a kézimunkákhoz, szövéshez használtam, még az elődeink, nagyszüleink munkáiról valók, azokról számoltuk át a szemeket, aztán az esztovátán, szövés közben egy kis pálcával belevetettük a vászonba. Régen még lakodalmas kendőt is készítettünk. Ha egész nap az esztovátában ült az ember, akkor 4-5 darabot is meg tudott szőni egy nap alatt. De eladásra nem igazán kézimunkáztam, csak saját részre.

Minden nehéz...

Kiss Árpád egy helyi mester mellett tanulta ki az asztalosmesterséget. Tizenöt éven keresztül dolgozott mellette, s segédkezett a megrendelt bútorok, ajtók elkészítésében. Három évvel ezelőtt önállósodott. Azóta egyedül dolgozik, s egyelőre még nem akadt tanítványa sem. Különböző bútorokat, lépcsőfeljárókat is készít megrendelésre. Ahogy elmondta: ebben a szakmában minden nehéz, hisz nem egyszerű folyamat, míg egy darab fából „kialakul” egy ajtó, egy lépcsőfeljáró vagy épp annak egy része.

Két vető, négy húzó

Illyés Ida nővére, Illés Olga is jeleskedik a különböző kézimunkák készítése terén, s szintén emlékszik az orsóelleselős, fonallefosztós, főtt kukoricaevős fonós estékre.

- Én még vetettem is cérnát, amit fel kellett húzni az esztovátára a szövéshez. Azt nem mindenki tudja megcsinálni. Szépen fel kellett tekerni a cérnát a vetőre, utána meg leszedni. De nem akárhogy, mert ha nem jól szedték le, akkor összegabalyodtak a szálak, nem lehetett felhúzni az esztovátára.

Két ember kellett ehhez a munkához: az egyik fogta a vetőt, a másik pedig szedte lefelé a cérnát láncszemmel (feltekerte a karjára - *a szerk.).* Utána összekötöttük és felhúztuk az esztovátára. Ehhez már négy ember kellett: egy fogta a cérna végét, egy másik tekerte, a harmadik igazgatta, a negyedik pedig engedte a cérnát.

Volt saját szövőszékünk, azon szőttünk. Előzőleg ócska ruhákat felhasgattunk, gombolyagba tekertük, felhúztuk a cérnát, és abba vertük bele a rongyot, csíkokban. Csak egyszerű csíkos pokrócokat szőttem. Magam válogattam össze azt is, hogy milyen legyen a csíkozás. Nyolc métert meg lehet szőni egy nap, ha az embernek van segítsége közben. De kezdetben inkább varrással, horgolással foglalkoztam. Könyvekből néztem ki néhány mintát, mert úgy könnyebb volt a munka. Keresztszemessel hímeztünk kendőt, lakodalmas kendőt is.

Asztalnyi bazalttömb

Pallagi László kőfaragással foglalkozik.

- 1992-ben kezdtem tanulni a mesterséget egy cimborám mellett itt, Dédában. Tetszett nekem ez, így magamtól mentem hozzá. Egy évig tanultam, és dolgoztam is mellette, még Magyarországon is. De már egyedül dolgozom, magamat igyekszem fejleszteni, ahogy csak tudom. Talán a sarokkő kialakítása a legnehezebb feladat, vagyis ha kocka alakúra kell faragni egy követ. De az is sikerült.

Kerítéseket, kandallókat, kőfalakat, támfalakat raktam, rakok ki kőből. A Beregszászi járásban szoktak lenni munkáim, megrendeléseim, de voltam

már Sztrijben is dolgozni. Én készítettem a helyi görögkatolikus templom előtt lévő kápolnát is.

Mindig is tetszettek nekem a kandallók, ezért rendeltem azokkal kapcsolatos könyveket, átolvastam őket, és sikerült is a kandallókészítés. Nem ördögi mesterség ez, úgyhogy elég volt a könyvekből való tanulás hozzá. Úgy tíz évvel ezelőtt készítettem el az első kandallómat. Ennek az elkészítésében az a legbonyolultabb, ha a kandalló nyitott, mert úgy kell elkészíteni, hogy ne füstöljön. Na meg a kémény.

Ha rendelnek tőlem valami munkát, előbb mindig lerajzolom a gazdának, hogy az elképzelései alapján hogy is fog az kinézni. Mert neki is vannak elképzelései, amikhez hozzáadom a saját véleményemet, és a kettőből alakul ki aztán valami. Ha itthonra készítek valamit, azt mindig egyedül találom ki.

Voltak már ugyan segítőim, de nem hosszú ideig, mert nehéz munka ez, és a fiatalok nem nagyon bírják. Fizikai erőt igényel, mert egy asztalnyi méretű bazaltkövet széthasítani például nem épp egyszerű dolog. Úgyhogy a tanítványaim átmentek más szakmába inkább.

Munkáján kívül a borkészítés mesterségét is szívesen űzi.

- Borkészítéssel 1980 óta foglalkozom. Akkor kaptunk 15 szotek leányka szőlőt végkielégítésként a kolhoztól. Igaz, hogy már elég régi telepítésű, de háFIstennek még terem, mert művelve van. Háromszáz tő van ott. Mivel szeretem a különböző borfajtákat, a falun belül vásárolni szoktam bányai Izabellát és kadarkát is, s abból készítek bort. Ha a leányka jól megterem, akkor 400 litert is tudok készíteni. Ez a fehérbor a kedvencem. Feleségem szokott besegíteni a munkába. Eladni is szoktunk a borból falun belül, de nem sokat. Szeretném majd azt a régi telepítésű szőlőt újítani kicsit, de nem tudom, mi lesz belőle, mert a szomszédos földterületek elhanyagoltak, nincsenek művelve.

Bele a nyüstbe

- Még édesanyámtól tanultam meg kézimunkázni, szőni - emlékszik vissza Illés Etel. - Már gyerekként is gyakran beültem az esztovátába. De leginkább azután lett időm a szövésre, hogy nyugdíjas lettem. Szőttem is szin-

te minden évben saját részre vagy a családnak, de eladásra soha. A cérnát vásárolni szoktam, a rongy pedig a régi ruhákból van. A felvetést a testvéremmel szoktuk megcsinálni, ő segít fel is húzni utána az esztovátára, meg be a nyüstbe.

Februárban szőttem utoljára. A meglévő cérnából meg rongyból 1-1,5 hónap alatt készült el a körülbelül 60 méter pokróc. Szövés előtt mindig összeszedem, sorba rakom a feltekert rongyot, hogy a kezem alatt legyen, s ne akkor keresgessem, amikor már az esztovátában ülök, és azután kezdek neki a szövésnek. Különböző, sokszor akár csak egy méteres darabokat is készítek, vagy amilyen épp szükséges. Megrendelésre nem igazán szoktam szőni. Tizenkét éves fiú és tizennégy éves lányunokám is szőtt már mellettem, s a menyem is tudja már csinálni.

Aki beszélt, s aki főzött

Perpék István, Pista bácsi az ötvenes évek elején kezdett neki a vőfélykedésnek. Édesapja is vőfélykedett, így egyrészt volt kitől örökölnie a hajlamot és a tehetséget, másrészt pedig volt kitől tanulnia is. Nem „pénzes” vőfély volt, ahogyan felesége fogalmazott. Csak falubelijei lakodalmán vőfélykedett, tisztességből. Az is megesett néha, hogy a vőlegény vagy a menyasszony szinte az utolsó percben, a nagy napon kereste fel Pista bácsit, Déda „ügyeletes” vőfélyét. S ő eleget is tett minden ismerős kérésének.

De nem csupán ezen szakmában jeleskedett. Több olyan mesterember, fafaragó van Kárpátalján, aki a kolhozban sasok és egyéb dísztárgyak faragásával foglalkozott. Pista bácsi is foglalkozott ilyesmivel, annyi különbséggel, hogy ő volt az, aki a különböző csecsebecséket kitalálta, megtervezte, s elkészítette az első példányokat, melyeknek aztán elindult a sorozatgyártása.

Pista bácsi felesége, Piroska pedig főszakácsnőként járta a lakodalmakat, sokszor vőfély férjét kísérve. Elmondása szerint 204 lakodalmon voltak együtt, amiből 120 alkalommal Piroska néni volt a szakácsnő.

Piroska néni szerint a régi idők lakodalmas ételei (leves, csirkepaprikás, töltött káposzta, pörkölt, fasírt, rántott hús) abban különböznek csak a maiaktól, hogy manapság többféle töltött húst tálalnak fel. Ő nem csupán főzésben jeleskedett, hisz az újdonságokat is kedvelte. Ő vezette be a dé-

dai lakodalmakba a debreceni párosnak elnevezett kolbászfélét (ezen végül rajta maradt Piroska néni után a pirikolbász elnevezés) is. Régen a disznó mellett bikát is vágtak a lakodalmakra. Piri néni utóbbinak húsát keverte össze fele-fele arányban szalonnával, amit jó adag fűszerrel való ízesítés után összekavartak, és vékony bélbe töltöttek.

Amíg tartott a menyasszonytánc, egy nagy lábasba vizet és zsírt tettek, s megsütötték a kolbászt. A menyasszonytánc után hordták fel ezt a fogást: a két darab debreceni kolbász mellett fehér, vajjal megtört krumpli, esetleg cékla vagy torma volt a köret. Piroska néni büszke rá, hogy 250-300 személyes lakodalmakon is megállta a helyét, s hogy főztje másnapra sem romlott meg. Ennek titka egyszerű: „Tisztán kell bánni vele és csak azt beletenni, ami igazi.” Mert bár modern világ van, a lakodalmakon a régi ízeket igénylik az emberek, amit pedig csak természetes alapanyagokkal és ízesítéssel lehet elérni.

S ha már vőfély és szakácsnő, íme egy Pista bácsi versei közül, amelyet a vacsora megkezdése előtt szavalt el: „Az első tál ételt, amit megígértem,/a szakácsné asszonytól sietve kikértem./Mondhatom, hogy nem is soká várakoztam,/hogy el ne ejtsem, mindig imádkoztam./Ajó húslevesnek nincs e földön párja,/látom, a násznagy úr hogy mily nehezen várja./Leteszem elébe azért is e tálat,/kívánok, uraim, teljes jó étvágyat!”

A füstölt hús az alap...

Következzék néhány hajdan igen népszerű, s a receptje alapján nagyon finom (és nagyon nem böjtös) étel, amely bizonyítja, hogy a füstölt hús minden ételekben elkélt.

Batyuleves: fél kilónyi egészen apró kockákra vágott, sóval, borssal, pirospaprikával (őrölt paprika) fűszerezett sonkát lábasba tettek, zsírt adtak hozzá, majd leöntötték annyi vízzel, amennyi ellepte, s feldunsztolták. Majd 10 tojást ütöttek rá és felsütötték. Az előzőleg elnyújtott, tojással készült tésztát elvagdalták, tettek bele egy teáskanálnyit a sonkás masszából, majd a tésztát összefogták (ez hasonlóan történik a pelmenyi készítéséhez). A leves

elkészítésénél a forrásban lévő vízhez zsírt és piros paprikát (esetleg ízesítőt) adtak, majd beleengedték a batyukat a vízbe és megfőzték.

Szilveszteri káposztás gombóc: hasonlóan készül a töltött káposztához. Elkészítésének többféle változata is van. 1. A gyalult savanyú káposztát, főtt rizst és füstölt húst megfűszerezték, összekeverték, majd gombócokat formáztak belőlük, s kizsírozott lábasban megsütötték, majd tejfellel leöntötték. 2. A rizst és a húst összekeverték darabokra vágott hagymával, borssal, pirospaprikával, majd tojást ütöttek bele. Egy fazék aljára gyalult savanyú káposztát tettek, a rizsből kis labdaformákat gyúrtak, s rátették a káposztára. A rizs tetejére újabb réteg savanyú káposztát tettek, illetve az egész közepébe egy darab csülökhúst, majd leöntötték vízzel és paradicsomlével, s megfőzték. Amikor már majdnem megfőtt a rizs, tejfellel leöntötték, s azzal együtt felfőzték.

Túrós pankova: az elnyújtott, tepsiben megsütött kőttes tésztát háromszög alakú darabokra vágták, főtt vízzel leforrázták, leszűrték, tejfeles, szalonnás zsírral leöntötték, túróval megszórták.

Öntött laksa: a vékonyra nyújtott és elvagdalt sós tésztát a spór tetején megsütötték, majd darabokra tördelték. Füstölt kolbászt, szalonnát megsütöttek, s tejfellel leöntötték. Az összetördelt tésztát leforrázták, leszűrték, majd ráborították a tejfeles zsírt. A laksát levesbe is használták. Vagy beletették a levesbe, vagy az üres tányérba tördelték bele, s egyszerűen csak ráöntötték a levest.

Tök-pik: a sütőtököt teljesen szétfőzték, habarással besűrítették.

Szilvás lepény: kelt tészta tetejére margarint kentek, cukrot szórtak, majd kimagozott szilvát raktak rá és megsütötték.

Máléleves: a ledarált kukoricát megfőzték, majd habarással besűrítették.

(2014. április 11., 691. lapszám)

A fonóban újra szólt a nóta

(Beregsom)

A környéken hajdan bőven fellelhető somfák után kapta nevét, amelyet már egy 1270-ből származó okirat is említ mint királyi birtokot. Rövid nevéhez társult jóval később a Bereg előtag. A névadó somfákat ma már persze hiába keresnénk, de munkájában, érdeklődési körében vagy épp mesterségében a régvolt időkhöz ragaszkodó lakost azért bőven találhatunk - ez Beregsom.

A gyökér, amely táplál

Kovács Irma a helyi általános iskola könyvtárosaként dolgozik, de nem csupán a könyvek, hanem a magyar népi kultúra és szokásvilág szépségét is igyekszik megőrizni, bemutatni. Azontúl, hogy jól bánik a tűvel, cérnával, szívén viseli a hagyományőrzést is. Találkozásunkkor épp a *Múltunk és jelenünk* címet viselő, „Hát ne tagadd meg soha, mert ez a gyökér táplál” mottójú kiállítás tárgyai (régi szőttesek, könyvek stb.) körül foglalatoskodott. Úgy véli, különösen fontos ezekkel megismertetni a gyerekeket, hiszen „ha az ember jó alapot kap gyerekként, az egy életre elkíséri.”

- 1992-ben lettem könyvtáros, s akkor kezdtem el hagyományőrzéssel is komolyabban foglalkozni. Mindenképp olyasmit akartam tenni, ami nekünk, magyaroknak fontos, s mivel szeretem a régiségeket, a hagyományokat, gyűjtésbe kezdtem. Néprajzot is tanítottam. Mentünk a gyerekekkel az idősekhez, akik meséltek nekünk a fonóról, ten-

gerihántóról, kivarróestről, disznótorról, lekvárfőzésről, szüreti bálról. Ezek alapján írtam egy-egy jelenetet, s színpadra is vittük a gyerekekkel. A fonós jelenetnek *A fonóban szól a nóta*, a szüretinek *Szüret a Somi-hegyen* volt a címe. Nagy sikert arattak. Az időseknek csak úgy csillogott a szemük az örömtől, hiszen mindenkinek kedves a fiatalsága, a gyökerei, amelyhez kötődik. De többször elmentünk a gyerekekkel a magyar költészet napján Kecskés Béla és Sütő Kálmán költőkhöz, falunk büszkeségeihez is. A gyerekek megtanulták a verseiket, s ezekkel köszöntöttük őket.

Kézimunkákkal pedig fiatalasszonyként kezdtem el komolyabban foglalkozni, de már jóval előtte megtanultam. Emlékszem, az első falvédőre, amit készítettem, ezt varrtam fel: Adjon Isten egészséget, búzát, bort és békességet. A lányom is szívesen foglalkozik ilyesmivel. Továbbvitte azt, amit otthon látott tőlem.

Kovács Irma tervei közt szerepel egy tájház létrehozása is. Az épület maga már megvan, s részben saját, részben pedig a régi iskola múzeumából megmenekített tárgyakkal (szőlőfürtös szekrény, napraforgós komód, cserépedények, járom, rokka stb.) be is lehetne rendezni. Reméljük, ez a közösség számára fontos terv hamar meg is valósul majd. Az általa összegyűjtött anyagokat a Rákóczi-főiskola diákjai rendszeresen kikérik, ha különböző szakmunkáikat írják, így ez is hozzájárul ahhoz, hogy a régvolt somi szokások ne merüljenek feledésbe.

A család segít

Gazdag Erzsébet a régről maradt rongyok felhasználása végett kezdett neki újra a szövésnek.

- Kislányként édesanyámmal szövögettünk pokrócokat. Úgy tíz évvel ezelőtt pedig mondtam neki, hogy sok rongy meg cérna maradt meg, le lehetne szőni. Megmagyarázták nekem, hogy megy a felvetés, édesanyám ideadta a szövőszékét, nekikezdtem, aztán lassan belejöttem. Azóta minden évben leszövök úgy 200 métert a tél folyamán; 5-6 métert egy nap alatt, ha van több időm. A beszedésben szomszédasszonyom, a cérna felhúzásában a párom és a fiaim, a tekerésben pedig édesanyám segít. Eladásra

nem igazán szövök. Az idei télre azt tervezem, hogy bontott pamutpulóverekből fogok szőni.

A virágkertész és a levélkilincs

Deme József egy, a hagyományokhoz töretlenül ragaszkodó lakosa Beregsomnak. Méhészkedik, seprűket köt, s nem dob ki semmit sem, ami régi.

- A baktai kutatóállomásról küldtek el virágkertésznek tanulni. Közben kitanultam a méhészetet is. 1980-ban fejeztem be. Hazajöttem, s egy ideig még Baktán voltam, aztán kolhozméhész lettem. Közben itthon is rné-

hészkedtem, és sokáig jártam Magyarországra is gondozni 200 családot. A kolhozban terv szerint minden évben legalább 10 mázsa méznek meg kellett lennie. El is lehetett adni jól akkoriban.

De most egész más lett a méhészet, s ha ilyen Ukrajnában fogunk élni, mint ami most van, szerintem nem is lesz már sokáig. Egyrészt a piac miatt. Régen stabil ára volt a méznek, és meg is volt szervezve az eladás. Másrészt pedig, mert tavasszal mindig égetnek. Elégnek a facsemeték, a virágok. Azokat a körülményeket, amik Magyarországon vannak virágzó növények tekintetében, szerintem 50 év múlva se fogjuk elérni. Ott már virítanak a különböző gyümölcsültetvények, rengeteg repce is van, ami nálunk már nincs. Nem nőnek új akácfák se annyira, mert ami megnő, azt leégetik. Az akác a jégverést is túléli, de az égetést nem.

Itthon most 200 család van, illetve Magyarországon 33. Az is saját. A fiamat megtanítottam erre, ő méhészkedik is. Sokaknak adtam ingyen is egy-egy családot, van, akinek több alkalommal is, de nem lett belőlük semmi. A fiatalok azt gondolják, hogy milliókat lehet ezzel keresni. De ez nem így van. Szeretni is kell, s persze csinálni is.

Seprűt eladásra is kötöttünk régen, édesanyámmal: én kötöttem, ő levarrta. Kétszáz darabot készítettünk általában egy évben, mert annyit

tudtunk itthon eladni. Ha jól termett az elvetett ciru (cirok - *a szerk.)*, akkor 5 ár területről lett annyi, amennyi a 200-hoz kellett. De kopik ez már kifelé, mert mióta vannak műanyagból készültek, azóta nem lehet úgy eladni, mint régebben. Az volt a jó ebben a munkában, hogy télen tudtuk csinálni. Mert az összes többi munka nyáron ment.

Tulajdonképpen mi mindenféle munkát megfogtunk, amit lehetett. Hat-hétszáz tő rózsánk volt valamikor. De abbahagytam, amikor elkezdték behozni a holland virágokat. Krizantémunk, kardvirágunk, tulipánunk, árvácskánk is volt. Jómagam az egyszerű virágokat jobban szeretem.
Néhány éve toboz- és mohakoszorúkat is készítek, illetve száraz virágokból csokrokat.

- S hogy kezdett neki a régiséggyűjtésnek?

-Nincs olyan régiség, amit el tudnék dobni. Ha már egészen szuvas is valami, azt is elteszem. A gyűjteményben van komódcsésze, szövött kendő, réz ágyúgolyó, járom, katonaláda, guzsaly, borsdaráló, mozsár, öntvény fazék, 170 literes lekvárfőző üst, mosódeszka, szövőszék és lámpa is. Ezeket már régóta gyűjtögetem, pontosabban nem dobtam ki semmit.

Néhány dolgot vettem csak. Sok dolog százévesnél is régibb. Van egy kapukilincsem is, ami falevél alakúra van kikovácsolva. Szerettem volna, ha fel van rakva itthon, 4 kovácshoz is elmentem, de egyik se tudta feltenni, hiába van olyan nagyon „fejlett világ”. Ha lenne itt egy régi kis paraszthá̀z, már megvettem volna, hogy legyen hol megmutatni ezeket. De nincs. Ez azért is kár, mert egy múzeumban megmaradnak a dolgok, de így eldobálják az emberek, ami már nem szükséges.

Ha már a „régiségekről” van szó, Deme József előszeretettel fogyaszt régi, hagyományos ételeket is. Jól emlékszik a kenyérsütő napokra, amikor akár 6 kenyeret, lepényt (kisebb darab tésztából) és vakarót (az edény aljáról összekapart maradék tésztából) sütöttek otthon, melyeket frissen, s ha már kissé megszikkadtak, pirítósként vagy kakaós kávéjukba tördelve is szívesen fogyasztottak. S persze az ételek elkészítését is ismeri.

Régi somi szokás, hogy a gyermekágyas asszonynak madártejet készítenek és visznek. Szintén gyermekágyasnak szánt étel volt a kásakoh is, amit azért vittek a kismamának, hogy megerősödjön: a rizskását tejben megfőzték, felvert tojást adtak hozzá, összekeverték, kör alakú edényben (nem tepsiben) megsütötték, tetejére cukrot szórtak.

Poc: a lereszelt főtt krumplit liszttel összegyúrták, az így kapott tésztát ujjnyi vastagságúra nyújtották, felcsíkozták (újabban kockára vágják), összesodorták, feldarabolták, végül megfőzték; tetejére savanyú káposzta, túró vagy tepertő került, s úgy fogyasztották.

Szilváslé: az aszalt gyümölcsöt (a szilván kívül lehetett alma vagy birs is; ha nem volt friss, akkor befőzött gyümölcsöt is használtak) behabarták, kását vagy kölest is tettek bele.

Kézműves divat

Ködöböcz-Gerzsenyi Ilona, a helyi iskola angol- és földrajztanárnője szabadidejében a kézművességnek hódol.

- Sokféle kézműves hobbim van. Hímzéssel és kötéssel iskoláskoromban kezdtem el foglalkozni, s nemcsak saját részre. Pulóvereket, mellényeket kötöttem néhány falubelinek, tanárnak már 7-8. osztályosként. Édesanyámtól tanultam a legtöbb technikát, illetve az iskolában, kézimunka szakkörön. Közben kialakult a saját stílusom is. Leginkább az olyan dolgokat szerettem, amelyek nagyon színesek voltak. Ilyen például a norvég minta, ami igaz, hogy kicsit bonyolult, de annál nagyobb benne a kihívás. Később már saját magamat képeztem. Megrendeléseket az elmúlt években nem igazán vállaltam. Nem volt rá időm. Legfeljebb néhány pulóvert, ruhát kötöttem, kollégáknak. Tanítványaim is akadtak, de ha valami nem, vagy nem úgy sikerült, ahogy szerették volna, könnyen feladták.

Nagyon szeretek gépen is varrni. Agyterítőket, függönyöket, fali tárolókat, táskákat, tolltartókat és pénztárcát is varrtam már így. Mostanság a magyar motívumok dívnak, s engem sem került el ezek szele, így magamnak alkalmi és hétköznapi hímzett blúzokat is készítettem.

A legújabb hobbim az ékszerkészítés. Ezzel két éve foglalkozom. Leggyakrabban különböző fém szerelékeket fűzök össze ásványgyöngyökkel, belecsempészve a kézművességet, de makramés ékszereket, rézdrótokból hajlított ékszereket is készítek. Ezek egy részét internetről tanultam meg, ahol nagyon sok oktató videofilm található.

A mai világban már egyszerű tanulni, ha akar is az ember. Egy idő után pedig „rááll” az ember agya ezekre a dolgokra, s elkezd dolgozni a fantázia, ahhoz pedig már jön a technika. Ékszereket megrendelésre is készítek.

Szuhosból patyolat

Tuba Ferenc hordók, abroncsok, dongák javításával, cseréjével foglalkozik.

-Az alapokat édesapámtól loptam el, amikor 12-13 éves voltam. Ő is javítgatott hordókat, én pedig segítettem neki. Közben figyeltem, hogyan faragja ki a dongát, hogy kell bemérni a hordófeneket. Hordók, kádak, káposztás hordók, sózok, dézsák, mindenféle dolog megfordult a keze alatt, ami a bodnármunkához tartozik. Aztán pedig, katonaság után az én kezem alatt is.

Sok mindenre később magam jöttem rá, hisz a tapasztalat is segíti az embert. Hoztak 600 literes hordókat is hozzám a környező falvakból, mert lehullott az abroncs, ki kellett cserélni a feneket vagy a dongát, összébb kellett húzni az abroncsokat. A feleségem segített a munkában általában. Tanítványom nem volt, bár többen is mondták, még idősebbek is, hogy eljönnének megnézni, mit hogy kell megcsinálni, mert nyugdíjasoknak például kiváló munka lenne ez, hisz nyugodt, de el se jöttek végül. Egyébként, ha nem nyugodtan csinálja ezt a munkát az ember, az nem is vezet eredményre.

A rokonságnak mostanában is vállalok még hordójavítást, de másoknak, idegeneknek nem. Nagyon sok a babra ezzel a munkával, s egy családos apának nem éri meg. Főleg úgy, hogy sokszor azt várják el tőlem, hogy egy tiszta szuhos hordóból csináljak patyolatot.

Gyöngy-virág

- Főiskolai tanulmányaim közben kezdtem el gyöngyfűzéssel foglalkozni - mesélte Jenei Bettina. - Technikaórán nyakláncot és karkötőt fűztünk, s megtetszett a dolog. De inkább a gyöngy-virágokhoz húzott a szívem. Internetről töltöttem le képeket, s úgy számolgattam a szemeket, tanultam a technikát.

Az első munkám egy apró margarétavirág volt. Minél többet foglalkoztam ezzel, annál inkább rájöttem a technikára. Amit elsőre elrontottam, másodszor már jobban sikerült. Orchideát, orgonafát, mikulásvirágot is készítettem már, illetve menyasszonyi csokrot is, melyben liliom, rózsa, orchidea és egyéb díszítmények voltak, szintén gyöngyből. A saját esküvőmre is magam készítettem el a csokor nagy részét, mivel élő rózsa is volt benne, illetve a vőlegény és a tanúk kitűzőit, a koszorúslányok számára a virágdíszeket és az „eldobós” csokrot is. Nagyon sok hajtűt is fűztem gyöngyből, saját részre és megrendelésre. Ilyet nem sokan csinálnak errefelé.

Rendezvényekre nem szoktam kivinni a munkáimat, mert jóformán csak a megrendelésre készültek vannak nálam. Igaz, mostanában a munka miatt kevesebb időm van ezzel foglalkozni, de amikor csak tudok, leülök fűzni egy kicsit. A gyöngyfák készitését szeretném még elsajátítani. Ez is csak gyakorlás kérdése.

(2014. május 1., 694. lapszám)

„...nótás ember nem rabja az ágynak”

(Beregújfalu)

Mérhetetlen nagyságú tudás, számos értékes mesterség, örökérvényű igazságokat tartalmazó dal, nem mindennapi életút rejtőzik körülöttünk, amelyet az idősek még ismernek, saját bőrükön tapasztaltak meg, míg a fiatalabb nemzedék az ő tanácsaikra hallgatva igyekszik megtanulni. Néhány beregújfalui személy példáján mutatjuk most be mindezt.

A világ minden részébe

Orosz Gizella életét gyermekkora óta végigkíséri a szövés, varrás, s általánosságban a kézműveskedés. A Bethlen-naptól a KurucFeszten át a Kárpátaljai Nagycsaládosok Egyesületének rendezvényeiig számos programon vett már részt, oktatta a fiatal érdeklődőket a szövés rejtelmeire.

- Nagymamámnál állandóan ment a szövés, vetés, és én 5-6 éves koromban már mindennap eljártam hozzá. Nagyon tetszettek az ilyen munkák, így magam is megtanultam. Harmadik osztályos lehettem, amikor ellestem a tanárnőmtől, hogyan horgol egy mellényt, és készitettem magamnak én is. Kilencéves koromban a kosárfonóknak is besegítettem már. Nem ilyen volt még a világ az én gyerekkoromban, mint most. Mi ezzel foglalkoztunk, nem volt még televízió, internet. Gyermekkorom óta ez a szakmám.

Megrendelésre lassan 35 éve dolgozom. Volt iparengedélyem is, piacra jártam árusítani a portékáimat, többek között horgolt és kötött gyer-

mekholmikat is. Rengeteg vevőm volt. A világ minden részébe elkerültek a munkáim. Most lakodalmakra és két üzletbe is dolgozom, ballagótáskákat, karácsonyfadíszeket is készítek, keresztszemes varrással, beregi szőttessel és kalocsai drukkolt mintás hímzéssel is foglalkozom - mindenbe belefogok. De pokrócra is mindig van megrendelésem.

Büszke lehetek a családomra, mert két kicsi leányunokám is szeret ilyesmivel foglalkozni. Régi iskolatársaim közül mindenki űzhetné ezt ma is, mégsem kézimunkáznak, nem szőnek. Télvíz idején még van, aki előveszi a kézimunkáit, de kihalófélben van már nálunk ez a mesterség. Mégis azt javaslom, hogy aki nem tiszta szívvel akarja csinálni, az inkább ne is fogjon hozzá.

Gizi néni elmondása szerint a beregi szőttes beregújfalui találmány, s egy Zsoldos Joli nevű hölgy „alkotta” meg. Ő a Nagybereg központú Lenin Kolhozban dolgozott, s egy alkalommal munka közben súlyos ütés érte a fejét. Sokáig betegeskedett, s amikor Antónik Tibor kolhozelnök a feleségével, Antónikné Polónyi Katalinnal (Ukrajna Érdemes Népművésze) meglátogatta, épp varrogatott valamit. Az általa akkor varrt minták lettek aztán a környék nevezetességét képező beregi hímzés egységei, mintái.

Csípős „szerelmesek”

„A méhek szeretik a virágot, a méhész pedig a jó társaságot” - vallja magáról és kedvenceiről Andrási Géza méhész. Hogy ezen életszemlélet a méhészek (és a méhek) körében mennyire ismert, nem tudhatjuk, Géza bácsi mindenesetre nem hazudtolja meg eme mondását.

- Édesapám erdész és méhész is volt. Mikor abba akarta hagyni, mondtam neki, hogy szeretnék én foglalkozni ezzel tovább. De azt mondta, nem nekem való. Mert engem, ha megcsípett egy méh, olyan allergiás lettem, hogy még hang se jött ki a számon.

Később asztalosként dolgoztam, és egy főmérnök részére több alkalommal is készítettem kaptárt. O meg hozott nekem fizetségként egy méhcsaládot. így kezdtem el mégis foglalkozni velük. Úgy iparkodtam, hogy abból a családból azon a nyáron kihúzzak hármat, hogy ha rossz lesz a tél, akkor is hátha marad egy. De megmaradt mind, így elkezdtem kaptárakat és kereteket készíteni, lassan felfejlődött a méhészetem. No de volt, hogy egyszerre 5-10 család is elpusz-

tűit, egy alkalommal pedig 50-ből csak 2 maradt az atka miatt. így van ez: a gazdasszony ősszel számolja meg, hány csirkéje maradt, a méhész pedig tavasszal. A méheknek nagyon rosszat tesz manapság a sok permetezés. Nem is lehet csodálkozni azon, hogy nem szaporodnak. Magyarországon fel akarják lendíteni a méhészetet. Ezért ellenőrzik a vegyszereket, akácosokat telepítenek, nálunk viszont semmivel nem boldogítják az embert.

Sokféle méhész van. Azt szokták mondani: A jó pap is holtig tanul, mégis tudatlan hal meg. így is van.

Szakmai tudnivalók, jó tanácsok Géza bácsitól:

- Sok családdal nem érdemes nekikezdeni, mert könnyen ráfizethet az ember.

- Jó, ha a méhész az asztalossághoz is ért, mert így meg tudja csinálni saját magának a kaptárt, kereteket.

- Az a rendes méhész, aki szerelmes a méhekbe.

- Mézet ismerős méhésztől érdemes vásárolni, akiről tudjuk, hogy tiszta mézet ad el.

- Ha egy tintaceruzát a mézbe nyomunk, és az elszíneződik, akkor a méz nem tiszta, vizes. A tintaceruza ugyanis megfesti a vizet.

- Ha kanalat nyomunk a mézbe, s felemelve az lecseppen róla, szintén „hamis” a méz, mert annak csak folynia szabad, csöpögnie nem.

Gyári sláger

- Édesapám épületasztalos volt. Nagyon sokat dolgozott a faluban, 14-15 évesen már én is jártam vele, segítettem, amiben tudtam, és rám ragadt a mesterség - emlékszik vissza Csete István.

- Az általános iskola elvégzése után Munkácson tanultam szakiskolában műbútorasztalosnak. Akkoriban elég jó volt a szakoktatás. Hetente kétszer volt alkalmunk gyakorolni is a mesterséget. Eleinte furnérlemezzel dolgoztunk, de a fával való munka alapjait is megtanultuk.

A szakiskola után jött a katonaság, utána pedig a beregszászi bútorgyárban, a Remmebelben dolgoztam. Különböző bútorokat készítettünk megrendelésre, ki-ki a maga megrendeléseit teljesítette. Egy időben a konyhabútor volt a sláger, de hálószobabutrot, vitrint is készítettünk a megren-

delők ízlése szerint. Bár az alapokat az ember a szakiskolában is megtanulja, de csak munka közben tudja igazán fejleszteni a mesterségét. Ezért is szerettem a gyárban dolgozni, mert minden megrendelés más volt, ez pedig mindig újabb kihívást jelentett, sokan pl. újságokban látott bútorok elkészítését kérték tőlem.

A gyár a ’90-es években megszűnt, s akkor inkább már csak itthon dolgoztam, illetve Magyarországra is jártam, s ott is főként ezt a szakmát űztem. Mostanság inkább csak saját részre dolgozom, a család és a munka mellett nincs időm többre. Bár annak idején a butrok 90%-át furnérból készítették, mára inkább natúr fában gondolkodnak a megrendelők. Ez hagyományosabb, tűrőképesebb is, és sok nemzedéket kiszolgál, a forgácslapok viszont nem annyira tartósak.

Gyöngyöltés

Csete Henrietta zenenevelő, kántor és tanár egy személyben, s mindezek mellett még némi alkotómunkára is jut ideje.

- A végzettségem a zenéhez kapcsolódik. Húsz éve vagyok zenei nevelő az óvodában, de dolgoztam a beregszászi zeneiskolában és a helyi iskolában is.

Szabadidőmben varrók. Régen kötöttem is, de főként a varrott képek, a gobelinek érdekelnek, ezekkel szeretek leginkább foglalkozni. Nemrég az első gyönggyel varrott munkám is elkészült. Ez a fajta technika is nagyon megtetszett nekem, mindenképp szeretnék majd többet is foglalkozni vele. A munkákhoz üzletben vásárolom meg az anyagot a rajta lévő képpel, mintával, s ehhez kell megvásárolni még a külön számkóddal rendelkező gyöngyöket is. Aztán már csak fel kell húzni a tűre minden öltésnél egy-egy gyöngyszemet.

Nyaralás helyett munka

Tóth Bertalan életében a munka és föld szeretete gyermekkora óta jelen van, s családjában valószínűleg még sokáig jelen is lesz.

- Tizennégy éves korom óta gazdálkodom. Akkor már segítettem a szüleimnek a munkában. A fiatalok szünidőben a kolhozba jártak dolgozni: kapáltunk, szőlőt szedtünk, dohányt kötöztünk. És otthon is volt jószág, amivel foglalkozni kellett. Később elvégeztem Beregszászban a 11. sz. szakiskolát gépkezelőként.

Három év volt a tanulóidő. Közben vittek minket gyakorlatra a kolhozba is. Ez is hasznunkra vált, hiszen hiába magyaráztak el nagyon precízen nekünk mindent, azért sok mindent mégse tud az ember addig, amíg nem látja. Később a katonaságnál is úgy adódott, hogy ezzel foglalkoztam, mert ott is volt jószág.

Amikor hazajöttem, megnősültem, és saját gazdaságot alapítottam. A kolhoz felbomlása után kezdtem el megvásárolni magamnak a szükséges dolgokat. A föld mellett volt 40-50 disznóm, 12-13 szarvasmarhám is. Mostanság is főleg ilyesmivel foglalkozom. Tengerit, árpát, zabot, búzát termelek, próbálkozom új dolgokkal is néha, több-kevesebb sikerrel. A munkában a feleségem, anyósom és a két fiam segít.

„...boldogtalan az a kislány...”

A 83 esztendős Puskás Géza régi hagyományokról mesélt. Fiatalkorának „diszkóját” fonónak nevezték. Ez, illetve a kender megmunkálásához kötődő egyéb munkafolyamatok képezték hajdan a fiatalok legkedveltebb társasági időtöltését. Beregújfaluban azt a lányt, akitől sikerült elleselni az orsót (felkapni, miután leesett), de nem akart csókot adni, azzal ijesztgették, hogy kizárják a baráti társaságból. Persze, nem is akadt olyan, aki megkockáztatta ezt...

Egyébként Géza bácsi szerint a lányok csak azt a fiút szerették, aki piszkálódott kicsit. A fonóban kedvelt volt a következő nóta: „Este van már, késő este,/ minden madár nyugszik már,/ csak én magam vagyok árva,/ mert rám nehéz rabság vár./ Ó, mily sötétek e kőfalak,/ nehéz a rabviselet,/ álmaimban téged látlak,/ az vigasztal engemet./ Volna tintám, volna toliam,/ volna egy kis papíros,/

leírnám én azt a sebet,/ melyben írni fájdalom./ Van már tintám, van már toliam,/ arcom lesz a papíros,/ szívem lesz az írótoliam,/ mellyel tűrni fájdalom./ Boldogtalan az az anya,/ aki engem felnevelt,/ boldogtalan az a kislány,/ aki engem nem szeret.”

Egy szerelmes dal a nótafától: „Van nékem egy szép szeretőm, egy göndör hajú magyar lány. Szeret is az úgy engemet, tiszta szívből, igazán. Van egy anyja, a jómadár, minden áron el akarja tiltani, merthogy az ő lányához suszter, lakatos, kéményseprő, bádogos, hurkatöltő mészáros, málészájú pacalos, hatostüzér araszos, a gyufagyáros legényt szereti. Tegyük félre a tilalmat, csináljunk egy lakodalmat, mert azért, hogy az ő lányához suszter, lakatos, kéményseprő, bádogos, hurkatöltő mészáros, málészájú pacalos, hatostüzér araszos, a gyufagyáros legényt szereti.”

Később következett a farsangolás, amely során a fiatal fiúk (mit sem törődve azzal a veszéllyel, hogy valakinek túlságosan is megtetszenek, mert erre is volt példa), még menyasszonynak is képesek voltak beöltözni, hogy megtréfálják a lányos házak lakóit. A különböző csintalanságokról ekkor sem feledkeztek meg a fiatal fiúk, de „a tánc volt a minden.” Egy-egy sor után valószínűleg szüretkor is táncoltak kicsinykét a beregújfaluiak, hisz a magánszőlőkbe a szüretmunkások mellé még cigányzenészeket is hívtak. Minél gyorsabban dolgozott valaki, annál gyakrabban hallhatta a „Puttonyos, puttonyos! Fő a leves, sül a hús!” rigmust, megtelt szüretedényére utalva.

No de nemcsak a szőlő érett be ősszel: „Megérett a kukorica, vége van a nyárnak,/ ilyenkor az éjszakák is ólomlábon járnak./ Ilyenkor az öreg nap is később jön az égre,/ mulatozó nótás ember igaz örömére./ Megérett a kukorica, vége van a nyárnak,/ okos ember, nótás ember nem rabja az ágynak,/ átmulatja az éjszakát vigadozva, sírva,/ az alvásra lesz majd idő odalent a sírban.”

Géza bácsi egy a „málenykij robot” túlélői közül. Nehéz munka, hitvány étel, állandó fenyegetés Donbászon, ahol volt, aki ruhaneműért is képes volt embert ölni... Reméljük, nótás kedve és vidámsága sokáig megtartja még köztünk, s addig is sokan kopognak majd be hozzá egy-egy jó nótáért. S legyen ez igaz azokra is, akiknek értékes tudása kétkezi munkában keresendő.

(2015. január 23., 732. lapszám)

A jó munkára mindig van kereslet

(Borzsova)

Rovatunkban ezúttal a beregszászi járási, írásos forrásokban először 1213-ban említett, a névadó Borzsa folyó mentén elhelyezkedő Nagyborzsova néhány mesteremberét mutatjuk be.

A kéz jobban tudja

Seder Gábornak több évtizednyi szakmai tapasztalata van az asztalosság terén.

- Régen is az volt az álma minden embernek, hogy a gyerekéből legyen valaki, tehát vagy továbbtanuljon, vagy kitanuljon valamilyen mesterséget. A szomszédban dolgozott egy asztalos, Bagó Béla bácsi. Úgy gondoltam, jó lesz majd a szomszédban, nyugodt körülmények között dolgozni és tanulni egyszerre. így kezdődött a pályafutásom asztalosként.

Béla bácsi műhelyéből egy év után Beregszászba kerültem egy gyárba. Ott bútorokat, ajtókat, ablakokat készítettünk. Katonaság után aztán visszakerültem ide, majd két évre átmentem a bútorgyárba. Később a szuvenírcégben is dolgoztam, hisz az ember oda megy, ahol jobb lehetőségeket lát. A szuvenírezést akkor tanultam meg. Kezdetben sasokat faragtunk, aztán átálltunk a rézkarcokra. Svédországba és Amerikába is nagyon sok munkám került el.

Az évek során mindig volt még mit megtanulnom, hiszen akárhová is megy az ember, mindig lát valami újat. Hiába dolgoztam annak idején Béla bácsinál, a munka lényegére magamnak kellett rájönnöm. Akkor tudtam csak megtanulni istenigazából egy-egy dolgot, amikor a saját bajomon tanultam. Az elmélet ugyanis csak egy dolog. A gyakorlat a lényeg. Amikor 1998-ban elmentem dolgozni Magyarországra, olyan dolgokat láttam, amiket addig még soha. Ott már olyan fejlett volt a technika, olyan gépeket használtak, amikről mi nem is álmodtunk még akkor. Sok mindent megtanultam ott, de olyan is volt, amit tőlem tanultak meg mások. Én még mindent kézi munkával tanultam meg elkészíteni, ott

viszont a fiatalok tulajdonképpen már nem tudtak kézzel dolgozni, tehát vannak olyan dolgok, amit egy teljesen gépesített műhelyben nem lehet megtanulni.

Már jó 30 éve annak, hogy itthon dolgozom. A nyolcvanas évek elején építettem magamnak egy műhelyt, és azóta önálló vagyok. Volt sok segédem is, és akad köztük olyan is, aki folytatja a mesterséget. Főként ajtókat, ablakokat, bútorokat kérnek tőlem, Na, de ennél a mesterségnél sok mindenhez kell érteni. Most például egy régi rokkát kell restaurálnom, felújítanom. De hoztak már be hozzám ugyanezért régi szekrényt, almáriumot is. Az asztalosmunkákra mindig van kereslet. Főleg akkor, ha az ember jól dolgozik.

Titkos technológia

Erdős Sándor gipszfigurákat, stukkókat készít.

- Úgy 12 évvel ezelőtt kezdtem el ezzel foglalkozni Budapesten. Nem kifejezetten ezért mentem, hanem valami munkát keresni, amikor is mondták, hogy ilyesmiket kellene legyártani. „Megvették” nekem ezt a szakmát, vagyis befizettek értem, hogy megtanulhassam. De ez egyetlenegy nap volt csak. Az ottani ukrán konzulátust újítottuk fel. Később több mint fél éven át még tanultam ezt, mert egy nap alatt nem lehetett teljesen elsajátítani. A technológiát ugyanis senki nem árulja el, így igazából nekem sem mondták meg. Mindenkinek magának kell rájönnie az évek alatt.

Mikor elkezdtem ezzel foglalkozni, még nem volt hungarocell. Római és görög oszlopokat szoktak tőlem kérni leginkább, mert más egyebeket megkapnak hungarocellből is. Amit én csinálok, az annál jóval régebbi és eredetibb dolog. Viszont forma kell hozzá, ami nagyon drága. Ezért nem is foglalkozom már ezzel, csak hobbiszinten, mert nincs rá keret. Ha ugyanis megveszek egy adott formát, akkor lehet, hogy legközelebb csak 10 év múlva fog valaki egy ugyanolyat kérni.

„Flunér” és festék

Buzási István, a KMKSZ helyi alapszervezetének elnöke az asztalosmesterségen kívül a festésben, intarziakészítésben is jártas.

- Munkácson tanultam 3 éven keresztül bútonnűvességet. Több mint 40 évvel ezelőtt tanultam meg az asztalosmesterséget is. Nem foglalkozott senki ezzel a családban, de nekem valahogy megtetszett. A felvételin elénk

tettek egy gúlát és egy gömböt, s arról kellett rajzot készítenünk. A tanulóidő alatt minden második nap gyakorlati foglalkozásaink voltak. Szekrényeket, asztalokat, székeket készítettünk, amit aztán az iskola el is adott, ezenkívül intarziákat is. Flunérból (furnér: rétegelt falemez - *a szerk.)* különböző figurákat vágtunk ki, majd azokat összekombináltuk. Munkácson faragni is megtanítottak, a fő tantárgyak között pedig a festészet is szerepelt.

1969-ben, 19 évesen, kitűnő eredményekkel tettem le az államvizsgákat. Majd jött két év katonai szolgálat. Ez idő alatt is sokat dolgoztam, például faragtam, intarziákat készítettem. Katonaság után a postán kezdtem el dolgozni, közben pedig 8 éven át egy helybéli asztalosnál, Bagó Bélánál dolgoztam. Ajtókat, ablakokat készítettünk többek között. Igaz, erre nem sok időm volt a munka mellett. És a festésre sem. E téren megrendelésre amúgy sem igazán dolgoztam, bár egy alkalommal fénykép alapján kellett megfestenem egy fiatal lány portréját. Régen faragtam sasokat, ugró szarvasokat, törülközőtartót, és a festményeimre magam terveztem meg és készítettem el a kereteket is.

Népdalkor és szerenád

- Nagyjából 37 éve zenélek már. Egyedül tanultam meg - emlékszik vissza Pap József. - Már az óvodában elkezdtem harmonikázni, aztán már mentek a dolgok. Kezdetben saját örömre zenéltem, aztán kísértem iskolai szerepeket, táncköröket. Később jött a gitár, a szintetizátor is. Ezeken is inkább hallás után tanultam megjátszani. Nem tanultam zeneiskolában.

14 éves lehettem, amikor megalakult a Cygnus nevű együttes, amelyben én is játszottam. Főleg lakodalmakban, bálokon zenéltünk. Gyakran zenéltem Magyarországon és itthon vagy a környéken, többek között különböző versenyeken is. Beregszászt képviselve első helyezett is lett az együttes, amelyben játszottam. Mostanában egyedül szoktam lagzikban zenélni. Május éjszakáján pedig az unokaöcsémmel, Fornosi Pállal zenélünk, egész éjjel, sokszor délelőtt fél 10-ig is. Ezenkívül pedig születésnapokon, vadászbálokon, futballbálokon is játszom néha.

Sok gyereket tanítottam, és sokszor kísértem népdalkórust is.

Tej kontó kézimunkákért

Brekovszki Ilona azokban az időkben kezdett kézimunkázni, amikor ez még megélhetési forrásként sem volt utolsó.

- Tizennégy évesen már szőttem. A szomszéd nénitől tanultam a tudományomat. O mutatta meg, hogy hogyan kell megvetni a cérnát, aztán felhúzni az esztovátára. Édesanyám pedig tőlem tanulta meg. Rengeteget

kézimunkáztam azóta. Sokszor ebből éltem, mert szegény világ volt régen. Nem is kellett piacra vinnem a munkáimat, mert jöttek érte helybe. Ha pénz kellett, akkor pénzt adtak egy-egy munkámért, ha más egyéb, ami a megélhetéshez kellett, akkor azt. Sokszor a tejkontót is így fizettem ki.

Az első technika, amit megtanultam, a szövés volt. Megszőttem magamnak a vásznat, és arra varrtam. Magam varrtam ki a kendőket a férjhezmenésre. A lakodalmam előtti hónapban 16 kendőt készítettem el. De megcsináltam én másnak is, ami csak kellett. Minden héten megkötöttem egy pulóvert, és 25 rubelért el tudtam adni. Az annak idején nagy pénz volt. Régen, a kolhozidőkben mindenki igyekezett megtanítani az ilyesmire a lányát, menyét, hogy ő is dolgozhasson a kolhoznak.

Akkoriban napközben a mezőn dolgoztunk, éjszaka pedig szőttünk. Ezzel jobban lehetett keresni. Viszont szigorúan vették. Ha az ember nem járt ki dolgozni a mezőre, akkor a szőtteseket sem vették le tőle. A kivarrásaim mind szál után vannak varrva, vagyis mindig számolni kellett készítés közben. Pokrócszövéssel még most is foglalkozom. Ahhoz is kell előkészület, ki kell számolni a bordafogat és elosztani benne a csíkokat, hogy melyik hol és milyen legyen. Olyat is készítettem, aminek egyik oldalán csak a piros szín látszott, a másikon pedig csak a zöld. A nagyobbik lányomat már meg is tanítottam ezekre a dolgokra, a kisebbik pedig mellettem tanulgat. Be kell még segítenem neki azért, mert egyedül még nem mer megkezdeni mindent.

Mindenféle kézimunkát nagyon szerettem. Ha valaki felbosszantott, akkor leültem, horgoltam, necceltem egy kicsit, és meg is nyugodtam. A minták, amiket használtam, sokféle helyről kerültek. A *Nők Lapjából* is vettem egyet-egyet. Volt például egy kicsi minta, amit a szomszédasszony nagyítóval nézett, és mondta nekem, mikor hova lesz majd az öltés. Azzal utána is nagyon sokat kellett még dolgozni, hogy anyagra rá tudjam vinni, aztán azzal is, hogy nagyobb méretben is ki tudjam varrni, és esetleg kicsit fel is díszíteni. De az is megesett, hogy elkértünk mástól egy lakodalmas kendőt, és arról vettem át a mintát. Egyébként édesanyám is szeretett ezzel foglalkozni. Hetvenkét éves korában hunyt el, és szinte az utolsó pontig kézimunkázott.

A gyűszűismerettől a saját műhelyig

Sok olyan mesterség létezik, amely a technika és a nagyipar hatására egyre inkább kihalófélben van. No, de amíg van, aki űzi, s aki esetleg tanítson is, addig lehet bizakodni, hogy fennmaradnak.

- 1980-ban írattak be a beregszászi ipariskolába - meséli Fomosi Pál szabó. - Két éven keresztül tanultam ott, közben pedig esti iskolában elvégeztem a középiskolát, leérettségiztem. Egyik nap elméleti oktatás folyt, a másikon pedig gyakorlati, ami nagyon hiányzik ma minden fiatalnak, mert az elméletet sem tanulják meg igazán, a gyakorlatot meg pláne nem.

Az elején azt tanultuk meg, mi az a tű és a gyűszű, és hogyan kell dolgozni vele. Nehéz volt akkoriban a tanulás, hiszen oroszul folyt, de amit az ember gyakorlatban elsajátított, azt, ha kézzel-lábbal is, de már el tudta mondani a saját szavaival.

Édesapám is szabó volt. Kezdetben még nem foglalkoztam annyira ezzel a mesterséggel. De amikor bekerültem az iskolába, már odaálltam

mellé, és segítettem, amiben tudtam. Ő meg magyarázott nekem közben. Dolgozgattam akkor is, amikor még tanultam. Barátoknak foldoztam meg farmereket, mert akkoriban még nem úgy volt, hogy kimentünk a piacra és vettünk egy újat magunknak. Akkor voltak divatosak a koptatott farmerek, amiket téglával, miegymással koptattak ki, aztán néha megesett, hogy valaki jobban kikoptatta, mint kellett volna. Egy-két rubelt meg lehetett keresni ezzel, ami zsebpénznek nagyon jó volt.

Magával a szabással iskola előtt még nem foglalkoztam, az iskolában pedig nagyon nehezen lehetett elsajátítani úgy, ahogy akkor tanították. A második tanév 2. felében kivittek minket gyakorlatra a ruhagyárba. Ott dolgoztunk fél éven át, amíg be nem fejeződött az iskola és le nem államvizsgáztunk. Mindent meg kellett csinálnunk, amit csak a kezünkbe adtak. Ki zsebet varrt, ki ujjat, bélést, amire csak szükség volt. Nem lehetett válogatni.

Önállóan a katonaság után kezdtem el dolgozni a Tavasz divatházban. Amikor odakerültem, 12-13-an is dolgoztunk egy szobában. Szerintem most a járásban összesen nincs annyi szabó. 1987-ben elkerültem onnan, és lett egy saját kis szabóműhelyem. Azt a helyet 2002-ben eladták, így onnan el kellett jönnöm. Azóta pedig magam vagyok a mostani műhelyemben, Beregszászban, a Rozsoskert utcában. Csak felsőruházatot vartok, férfi és női kabátot, nadrágot, kosztümöt, szoknyát, egyebeket.

Leggyakrabban férfi öltönyöket és zsinóros Bocskai-viseletet rendelnek mostanában. Utóbbit valamikor a 90-es évek közepe táján készítettem először, egy református lelkész vőlegényi ruhájának. Aztán már csak fejlődik az ember, mert utánanéz az interneten és a paszományosnál (annál a mesterembernél, aki az öltözékhez szükséges paszományt, vagyis zsinórokat készíti - *a szerk.)* is, akinél a zsinórokat vásárolja. Önképzőkör van. Három munkanap alatt készül el egy ilyen öltöny, mert nagyon sok babrával jár, míg pontosan kimérem, felrakom a zsinórokat. Nagyon pontosnak kell lenni, és géppel nem is igazán lehet ezt a munkát megcsinálni. Általában fél 8-tól 5-ig dolgozom. Tanítványom egyelőre nem nagyon volt. A kisebbik fiam viszont tavaly elvégezte az ipariskolát, most pedig a Munkácsi Technológiai Egyetemen tanul, így, reméljük, lesz, aki továbbvigye ezt az ipart.

(2014. július 25., 706. lapszám)

Nótázó kántor, tojásszedés, ellesett mesterségek

(Bótrágy)

A Kárpátalja magyarlakta településeit, s az azokban élő hagyományokat, kézműveseket és mesterembereket bemutató rovatunkban több alkalommal olvashattak már olyan népszokásokról, amelyek csak az adott településre jellemzőek. A sorozat újabb állomása, Bótrágy is büszkélkedhet - ügyes kézművesein és mesteremberein túl - olyan szokással, ami bár nem csak erre a településre jellemző, de mégis különleges, s ami még ennél is fontosabb: ma is él, a mindennapok részét képezi.

Oportó és kadarka

Kádas Ernő a 70-es évek elején kezdett el bortermeléssel foglalkozni. Tanítója néhány könyv, no meg természetesen az élet és a tapasztalat voltak. Bár nem nagy területen (kilenc 30 m hosszú sor) érleli a nap az általa ültetett kadarkát, bányait, oportót, 500-700 liter bort azért sikerül készítenie minden évben. Ennek egy része értékesítésre is kerül olykor. Elmondása szerint a szőlőhöz és a bortermeléshez a tudáson kívül az is kell, hogy az ember szeresse is ezt a tevékenységet.

Egyházi versek, köszöntők

Izsák Gizella, Giza néni elmondása szerint már gyerekkorában felfedezte magában, hogy könnyen képes mondanivalóját „rímekben” elmondani. Sokáig ugyan nem foglalkozott különösebben versekkel, de nagyjából 20 évvel ezelőtt elkezdett írogatni. Műveinek nagy része vallásos témájú, vagy legalábbis számos bibliai, egyházi utalás szerepel bennük.
Egy 8-10 fős imacsoport tagja, annak alkalmain szokta felolvasni írásait. Nagy közönség előtt ugyanis lámpalázas. 2008-ban *Életem sorai* címmel nyomtatásban is megjelent pár műve.

íme egy Giza néni versei közül: „Boldog az a gyermek, aki anyák napján örömmel mondhatja:/Anyám, édesanyám, úgy szeretlek téged!/01y jó, hogy vagy nekem, szívből köszöntelekl/Aldjon meg a Jóisten a sok jóságodért,/amit énérettem szeretettel tettél./Hogy most itt lehetek, neked köszön-

hetein,/te hoztad világra az én kicsi életem./Te virrasztottál az én bölcsőin felett,/kérted a jó atyát, őrizzen és védjen,/hogy énbennem teneked nagy örömöd legyen./Drága édesanyáin, olyan boldog vagyok,/hogy most anyák napján örömmel mondhatom:/Áldjon meg a Jóisten ezerszer is téged,/az ő segítségét imáimban szeretettel kérem./Legyen nagyon boldog, rózsás a további életed,/hogy vigyázzon reád, adjon erőt, egészséget./Hitben, szeretetben, istenfélelemben élj még sok éveket,/ne okozzak neked soha bánatot, édesanyám, édesanyai szívednek./Hálával megköszönöm a te nagy szeretetedet./Drága édesanyám, ez a kicsi virág szeretetem jele,/amely gyermeki hálámmal, csókjaimmal, szeretetemmel, hitemmel van tele./Jóságodat nem is tudom, hogyan köszönjem meg,/ezerszer is elmondom, a Jóisten áldjon meg tégedet,/ Jézus vezérelje minden lépésedet!”

Traktoralkatrész és lovagi sisak

Papp Árpád sok éven át dolgozott esztergályosként. Munkája főleg a kolhozban volt nagyon fontos, mert az megfelelő kovács- és esztergaműhely nélkül nem működhetett jól.

- 1975-ben, a középiskola elvégzése után mentem el esztergályosnak tanulni. Vasgyárban voltunk gyakorlaton, és a szakiskola elvégzése után oda álltam be dolgozni is. A 80-as évek elején volt egy esztergályos verseny. Minél rövidebb idő alatt kellett minél többet megcsinálnunk egy rajzon lévő dologból. Azon 3. lettem úgy, hogy hátránnyal indultam, mert nem a saját padomnál kellett dolgoznom, hanem olyannál, aminél még nem voltam.

Aztán ’85-ben megkerestek, hogy Bótrágyon nyílik egy téglagyár, menjek oda dolgozni. Megnéztem az esztergapadot, jó volt, így el is vállaltam. Fél évig ott dolgoztam, aztán a kolhoz esztergaműhelyéhez „csatoltak”. Ott 12 évet húztam le, úgy, hogy a vízvezetéktől kezdve az autó- és traktoralkatrészekig mindennel foglalkoztam, amit csak egy esztergályos el tudott képzelni. De végül otthagytam, mert én azt szerettem leginkább csi-

nálni, amit még nem próbáltam addig. Az ad egyfajta löketet az embernek. Igaz, a kolhoznál töltött 12 év alatt nem tudtak nekem olyat mondani, amit ne tudtam volna elkészíteni.

Volt alkalma bőven a mesternek az új dolgok megalkotásához. Az Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház (ma Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház) *Gyilkosság a székesegyházban* című darabjához több kelléket, többek között lovagi sisakokat is készített. Ma már ugyan nem űzi mesterségét, de azért igyekszik kamatoztatni a sokéves szakmai tapasztalatot, ha valakinek szüksége van rá.

Lakodalom és tojásszedés

- A hetvenes évek körül kezdtem el komolyabban vőfélykedéssel foglalkozni - mesélte Estók János. - Szinte magától jött ez nekem. Meghívtak egyszer-kétszer kisvőfélynek, katonaság előtt és után is, és közben mindig ragadt rám valami. Utána átálltam nagyvőfélynek, és akkor már velem jártak a rokonságból kicsik a lakodalmakra. Volt, hogy egy hónapban 3-4 szombaton is vőfélykedtem, másnap meg mentem tojást szedni. Nálunk még ma is él a tojásszedés hagyománya.

A lakodalom előtti vasárnap a nagyvőfély és a kisvőfély körbejárja a házasulandók rokonságát és a leendő vendégeket. Meghívjuk őket a lakodalomba, és mindenhol adnak nekünk tojást. Ki kettőt, ki tízet. Ha olyanhoz megyünk el tiszteletből, aki amúgy nem fért már bele a lakodalmi keretbe, az is szokott általában kóstolót küldeni. Tizenkét órakor elindulunk, aztán van mit taposni este 7-8 óráig. Általában 350-400 tojás szokott összegyűlni. Nagy segítség ez a pár számára. Aztán az asszonyok, szakácsok már tudják, hogy mihez adagolják majd. A keresztszülőktől pedig füstölt hátsó sodor jár a menyasszonynak vagy a vőlegénynek.

Több száz lakodalmat vezettem már le Tiszapéterfalvától Csapig, Barkaszótól Nagyberegig. Aktívabban ugyan már nem járok vőfélykedni, na de ha valaki nem talál vőfélyt, elmegyek és kisegítem. És az első kivételével részt vettem már mindegyik kárpátaljai vőfélytalálkozón is.

A vőfélytől megtudtam, hogy tojásszedés napján, ami ugye mindig vasárnap volt, gyakran 2-3 keresztelő is volt épp a faluban. Ha egy keresztelőbe botlottak tojásszedés közben, akkor a boldog nagyszülők meghívták egy kupicára a vőfélyt is, hogy ha már esztendővel előtte a fiatal párt segítette verseivel, igyon egyet az unoka egészségére is. Az újszülöttet így köszöntötte Estók János: „Kedves öcsémuram, abban a pólyában, hozzád szólok, hallgass hát ide! Igaz, hogy nem érted még meg, amit mondok, de megértik azok, akik a te tiszteletedre mostan összegyűltek. Gyönge hajtás vagy még az élet fáján, picike bimbó. Neveljen meg az Úristen erőssé, hatalmassá, kerüljenek el a viharok és süssön rád a boldogság napfénye, hogy öröme teljék benned majdan szüleidnek és mindnyájuknak, akiknek az Úristen megadja, hogy megérjék fölcseperedésedet. Akkor aztán köszöntsd rám vissza ezt a pohárt, amit most az egészségedre iszom.”

Estók János nem az egyetlen vőfély a családban. Az általa szavalt vőfélyversek is egy rokonától származnak, Beregdarócról. Több mint 60 vers szerepel a verseit tartalmazó füzetben. íme egy közülük, amelyet akkor szavalt, ha más faluba került a menyasszony: „Jó szomszédok, falubeli népek,/
kikkel eltöltöttünk sok szép számos évet./
Kiket megsértettem, bocsásson meg nékem,/
falunkban maradjon csak a szép emlékem./
Most már búcsúzom a szülőfalumtól,/benne eltöltött gyönyörű napoktól./Jó szomszédok, falubeli népek,/az Isten áldása maradjon vétetek!”

A tölgyfalevél domborműtől az egyházi címerig

Estók Zoltán, Estók János vőfély fia szakmáját tekintve asztalos, de fafaragással is foglalkozik. Ennek alapjával, a rajzolással még iskolásként rajzszakkörön foglalkozott.
Sok dolgot tanult meg a faragásról különböző könyvekből és tanulmányai közben is. Első faragványa egy tölgyfalevelet mintázó domborművű volt. A munka mellett a fafaragás a hobbija.

Munkái közül kiemelendő a református püspöki hivatalban lévő, 50x50 centiméter méretű egyházi címer, illetve egy 1 m-es fa-

tömbből kifaragott kancsó, melyből a kiömlő víz kövek között csordogál keresztül. Estók Zoltán elmondta, hogy számára maga a fa erezete, görcsei adják meg az ihletet, abban látja meg hol az emberalakot, hol egy tárgy formáit, s aztán már csak követnie kell képzelőerejét. Akadtak már fiatal tanítványai is, akiket mindig arra buzdított, hogy ne meglévő dolgokat másoljanak, hanem saját elképzeléseikből merítve alkossanak.

Ellesett mesterség

Izsák Kálmán suszter édesapjától leste el a mesterség fortélyait, még gyerekkorában. Tizenhat éves kora körül kezdte el ő is gyakorolni. Cipőkészítéssel nem foglalkozik ugyan, de kisebb-nagyobb cipőproblémákkal azért gyakran keresték fel hajdan. Elmondása szerint próbálta már átadni tudását fiataloknak, hogy legyen majd utódja a mesterségben, de eddig, sajnos, nem akadt elég kitartó tanítványa.

„...az én szívem a juhászért hasad meg”

Id. Molnár Balázs 1978 óta tölti be kántori hivatását a helyi gyülekezetben. Nagyapja és édesapja is kántor volt, s mivel már gyerekkorában is szerette a szép dallamokat, azok lassan a részévé váltak. Balázs bácsi ma is aktív tagja a gyülekezetnek, de nemcsak egyházi énekeket, hanem népdalokat is szívesen énekelget. Ahogy a mindennapi munka közben nótázgat, úgy valószínűleg a templom karzatára vezető 22 lépcsőfokot is dudorászva mássza meg. Természetes tehát, hogy érdeklődésemre is szívesen énekelt: „A mi öreg Sajó kutyánk ki szokott a falu végire járni./Meg-megáll a keresztútnál, szomorúan valakire várni./Hatvan éve múlt annak, hogy a gazdáját idáig kísérte,/és azóta minden este kiballag a faluvégre érte.//A mi öreg Sajó kutyánk, még mindég a falu végét járja./Az emberek jönnek-mennek, a gazdáját sehol sem találja./ Hatvan éve múlt annak, hogy a piros vérét a fekete föld issza,/gyere haza, Sajó kutyám, a te gazdád nem jön többé vissza (más forrásokban három év szerepel a dalban - *a szerk.).*”

A népdalok egyik jellegzetessége, hogy szájról szájra adva hagyományozódnak át, ezért szöveg és dallam tekintetében is különböző változataik vannak. A következő, Balázs bácsi által énekelt népdal dallamán kívül a

szövegében is eltér az ismertebb változattól (sokaknak hozzám hasonlóan *Szépen legel a kisasszony gulyája* kezdettel lehet ismerős):

„Szépen legel a báróné gulyájává báróné maga sétál utána./Jó messziről kiáltja a gulyásnak :/Szívem, Jancsi, terítsd le a subádat!//Nem terítem én itt le a subámot,/itt a tilos, behajtják a gulyáinot.//
Már te avval, szívem, Jancsi, ne gondolj,/kiváltja azt édesanyám, ha mondom.//Lányom, lányom, én lányomnak se mondlak,/hogy én téged egy juhászhoz adjalak.//
Nem bánom én, édesanyám, tagadj meg,/az én szívem a juhászért hasad meg.”

Balázs bácsi azt is elmesélte, hogy a fonókban hajdan nem is sikerült igazából sokat dolgozniuk a lányoknak, mert eljátszották az időt. A fonós játék Bótrágyon is a *Kútbaesés* volt (Egy fiú leül az ajtóban egy kisszékre, s mondja, hogy kútba esett, s annak a lánynak kell csókkal kihúznia, akinek a nevét mondja), de megtudtam, hogy amikor a csók után egy lány ült le a székre, ő már nem kútba esett. A párbeszéd itt a következő volt: - Almát ráztam! - Ki szedje fel? Ahogy a kútból való kihúzáshoz, úgy az almafelszedéshez is elég volt egy csók.

(2014. február 14., 683. lapszám)

Jobb kettő az egynél

(Csetfalva)

A Nagyszőlősi járás felől megközelítve Csetfalva a Beregszászi járás első települése. Amit itt sikerült megtudnom: több mesterséget is tud az emberjói űzni, ha megvan benne a kellő akarat, vagy épp úgy hozza a szükség.

Osiség a génekben

Gergely István közel 20 évvel ezelőtt egy jeles évfordulóra készülve kezdett el kopjafákat faragni. Azóta Csetfalván és a Kárpát-medence számos településén állnak munkái, emlékeztetőül egy-egy eseményre, személyre.

- 1996-ban, a honfoglalás millecentenáriumának közeledtével arra gondoltunk egy barátommal, Karmacsi Lászlóval, aki akkoriban már faragott, hogy készíteni kellene valamit erre az alkalomra. Felvetettem, hogy legyen az egy kopjafa. Először nem is igazán tudtuk, hogy az hogy néz ki, de találtam egyet, és az alapján megcsináltuk. Aztán már sok minden ragadt az emberre, és valahogy divatosak lettünk. Az ungvári, derceni és fornosi református templom udvarára és a szolyvai emlékparkba is készítettem.

Nem sokkal később meghívtak egy táborba is faragni. Kissé megijedtem, mert a résztvevők Érdemes Művész és a Népművészet Mestere címmel rendelkező faragók voltak. Azóta voltam már Tusnádfürdőn, Nagykövesden, Kovácsvágáson, Balatonfenyvesen, Fonyódon is. Faragtam már kopjafát a Kálvin-emlékév, Ady Endre, sőt Kölcsey tiszteletére is. Úgy gondolom, genetikailag kódolva vannak az emberben az ősi dolgok, mert egy alkalommal magamtól készítettem egy tálcát, s rá egy hétre egy barátomnál egy olyan régi hajfonatkorongot láttam, ami ugyanolyan mintájú volt, mint az én tálcám.

Gyűrte a munkát

- Az ötvenes évek végén kezdtem el tanulni a bodnárságot, miután hazajöttem a katonaságtól - emlékszik vissza Tar Imre. - Sógorom fog-

lalkozott ezzel. Egy őszön nagyon sok volt a munkája, nem győzte egyedül, ezért hívott maga mellé dolgozni. Akkor két hordót is elkészítettünk egy nap. Hajnalban kezdtük, és éjjel 11 óráig dolgoztunk, villany nélkül. Amint elkészült a hordó, jöttek is érte, mert jártak a finánc ok, és büntetés járt volna, ha ott találják. Egy hónapon át gyűrtük így a munkát, 52 hordó készült el.

Utána már magam is csinálgattam. Hatszáz és hatvan literes hordót is készítettem, kinek milyen kellett. Mostanában már nem folytatom ezt annyira, mert nagyon sok a munkám, a méhekkel is állandóan babrálni kell.

Méhészkedni 1985-ben kezdtem, egy családdal. Kicsi koromtól ismertem a méheket, mert nekünk is volt régen, de akkor még nem kaptárban, hanem kasban. Ezzel az volt a baj, hogy télen a harkály kifurkálta, és szépen kiette a mézet. Komolyabban ’87-ben kezdtem velük foglalkozni, mostanra 60 családom van. A lányom és az unokám is sok mindent tud már a méhészetről, így ők is szoktak segíteni nekem. De most nem a legszerencsésebb foglalkozás ez, ugyanis eddig Oroszországból jöttek a méhekért, most pedig már nem. Emiatt méz is kevesebb van, mert ha eladjuk a méhek egy részét, akkor eladjuk az anyát is, így a többiek nem hasítanak, hanem inkább mézet gyűjtenek. Ha eladtunk például 4 családot, akkor a többi dolgozott tovább. Itthon adjuk el a mézet, literezgetjük.

Ha nem szeretik, nem megy

Rehovics Rozália kézimunkáiról mesélt.

- Még gyerekkoromban, 13-14 évesen tanultam meg kézimunkázni. Édesanyáin tanított. Gyolcsra rajzolt nekem kezdetben mintákat, és én szálöltéssel azokat varrtam ki. így tanultam meg lassacskán hímezni. De a technikán kívül fontos az is, hogy az ember jól tudja összeállítani a színeket, hogy azok szépen mutassanak egymás mellett.

Sokat kézimunkáztam rendelésre is. Mivel nem volt se nyugdíjam, se munkahelyem, így jól jött ez a kis pótlék. Térítőkét, díszpárnákat, kispárnákat, futókat, szalvétákat hoztak nekem kidrukkolva, én pedig kihímeztem őket. Ki tudtam jönni ebből, és szerettem is csinálni, mert valahogy megnyugtatott.

Szeretni kell azt a munkát, amit az ember végez, mert ha nem szereti, akkor nem megy. A fiatalok nem szeretik már úgy a kézimunkákat, mint mi régen. Nem is volt még, akit igazán megtaníthattam volna rá. Olyan asszonyok jöttek inkább hozzám, akiknek tetszett, ahogy összeválogatom a színeket, hogy tanácsot kérjenek, miből állítsanak össze, mondjuk, egy virágot.

Egyre inkább értékelik

Dankai Sándor saját tervezésű asztalosmunkái formájukban a régi időket idézik.

- Tizenöt éve kezdtem asztaloskodni. Mezőgazdasági szakiskolát végeztem, de mivel nem igazán találtam munkát, ezért belefogtam ebbe. Saját káromon-bajomon tanultam meg a mesterséget. Székeket, sarokülőket, ágyat, gyerekágyat készítettem többek között, dekoratív, ugyanakkor népies formában, saját tervek alapján is.

A tervezés a munka legnehezebb része. De ahogy nekikezdek a megvalósításnak, már folyamatosan jönnek az ötletek, és ekkor már az arányok is megmutatkoznak. A népies formákra egyre inkább felfigyelnek az emberek. Főleg az elmúlt 5-6 év folyamán kezdték el felismerni a rusztikus formák szépségét.

A jelenlegi ukrajnai helyzet miatt most nem dolgozom annyit. Faanyagot sok helyen be lehet szerezni, de nagyon drága. Sok dolgot meg lehetne csinálni. Ötletek vannak, a kivitelezés is menne, csak piac nincs rá. A legfőbb tervem az, hogy ha a kislányom felnő, magam készítek majd neki bútorokat, fenyőfából.

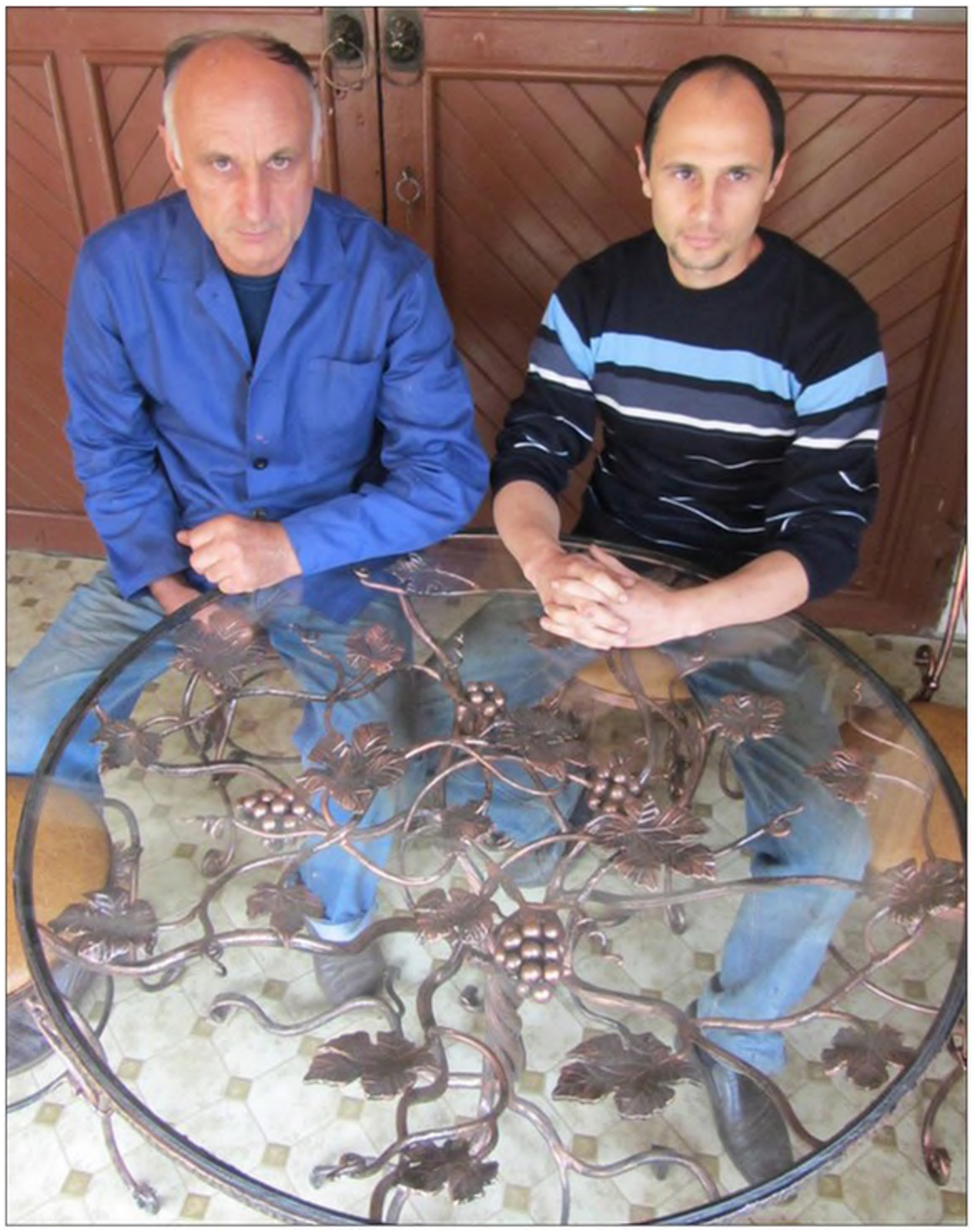
Feljebb és feljebb

Tar Gyula sok gyakorlás által tanulta ki a kovácsmesterséget.

- Gyerekkorom óta folytatom ezt a mesterséget. Ungváron tanultam ki a szakmát egy 6 hónapos képzésen. Leginkább gyakorlatban ment a tanulás, elméletet annyira nem tanultunk. Katonaság alatt is ilyesmit dolgoztam, utá-

na beálltam vaseszter-gályosnak. Kerítéseket készítettünk leggyak-rabban.

Aztán, ahogy fej-lődött, korszerűsödött a világ, úgy léptem én is mindig eggyel maga-sabb szintre a munká-ban. Benedek fiam örö-költe is ezt tőlem. Gyö-nyörűen rajzol, tervez meg egy-egy munkát, és amit megtervezett, azt el is készíti. Megrendelés-re is dolgozunk, igény szerint. Többek között kerítéseket, balkon- és lépcsőkorlátokat készí-tünk. Csak az a baj, hogy drága dolog ez már, mert a vas ára lassan az ara-nyéval vetekszik.

Az elképzeléstől a megvalósításig

Tar Benedek ma már tehát együtt dolgozik édesapjával. Munkáik szá-mos közintézményben megtalálhatóak, többek között az ő művük a Bereg-szászi Járási Bíróság kapuja (ez Benedek nyertes pályaműve alapján készült el) és a beregszászi zsinagóga kerítése is.

- Mezőgazdasági szakiskolát végeztem. Dolgoztam külföldön, és egy idős mesternél tetszett meg nekem a díszkovácsolás. Megpróbáltam, az évek alatt igyekeztem fejleszteni magam. A munkák terén nagyon széles a skála. Rengeteg elképzelés, vázlat és típus van. Minden új munka kihívást jelent, mert minél bonyolultabb, összetettebb valami, annál több fejtörést igényel. Ugyanakkor kísérlet is, mert új elemeket használ fel az ember, mindent meg kell tervezni, és aztán igényesen kivitelezni. Egy-egy bonyolult mintának a kidolgozása több napot is igénybe vehet. Magának a kovácsszakmának több ágazata van: iparkovács, hidegkovács, gépi kovács, díszkovács. Mindegyik-nek megvannak a maga tudnivalói. Több év kell, mire megtanulja az ember valamelyiket, és aztán már abban tudja továbbfejleszteni a tudását.

Kell is az állandó megújulás, fejlődés, mert jóformán napi szinten új „kísérletbe” kezdünk bele. Sok helyről van megrendelésünk, mert sokan látják a munkáinkat. Sokszor magam tervezem meg a dolgokat, és magam

készítem el. A tervek megrajzolása 1-2 napot is igénybe vesz, aztán az alkotóelemeket is nehéz kidolgozni, amíg el nem kapjuk a munka fonalát. Kész elemekkel nem dolgozunk. Az az igazi kovácsmunka, ami a saját anyagból van legyártva. De az az igazság, hogy nem mindenki tudja megfizetni az ilyesmit.

Mostanában pedig egyre inkább háttérbe szorul ez a mesterség. Egyrészt, mert nehéz munka, másrészt pedig, mert rengeteg idő és türelem kell hozzá. És szeretni is kell, szívvel-lélekkel kell folytatni, mert máskülönben nem bontakozik ki egy-egy elképzelés. A gazdasági helyzet az elmúlt két évben nagyon visszahúzta az embereket, most pedig a krízis miatt jóformán minden iparág leállt.

Istentől...

A sok jó mesterség és mesterember mellett a művészetről se feledkezzünk meg.

- Már kisgyerekként is rajzolgattam - emlékszik vissza Molnár István. - Sokan javasolták, hogy menjek képzőművészetire tanulni a 8. osztály befejezése után, de nem mentem. Önfejlesztéssel értem el azt a szintet, ahol most tartok. Nem tanított senki. Egyszerűen leültem és festettem. Emellett pedig rengeteget olvastam a téma kapcsán. Fizikaórán is sok dolgot meg lehet tanulni, például a fénytörést, szögszámítást.

Katonaság után reklámfestőnek, propagandafestőnek hívtak dolgozni, és 10 évig ezt a szakmát űztem. Sokszor kellett Lenint vagy épp különböző lózungokat készíteni, de azért ennek is megvolt a maga művészi része.

Számomra ez kikapcsolódás. Ma is azt vallom, hogy kaptam egy adottságot Istentől, és amikor leülök rajzolni, akkor ezt élem meg. A realista dolgokat szeretem. Jelenleg tájképeket és víztükröt imádok festeni. Ezekben dupla kihívás van. Mert egy portrét megfesteni az egy dolog, de egy sima

víztükör esetében egybe kell esnie a parti növényzetnek a vízen lévő tükörképpel. Hitelesnek kell lennie a képnek ahhoz, hogy az ember igazán el tudjon mélyedni benne. Egy fotón nem lehet úgy érzékelni a dolgok mélységét, mint egy festményen. Hogy valaki bele tudjon „nyúlni” a képbe, hogy érezze a távolságokat, azt a különböző dimenziókkal lehet elérni. Van, aki kimondottan gyűjti a munkáimat.

Eddig 14 darab grafikám és olajfestményem van nála. Grafikával egyébként portrékat készítek főképpen. A közeli családtagokat már lerajzolgattam. Megrendelésre is szoktam festeni. Az emberek egyre inkább kezdik felfedezni a festményekben rejlő szépséget, és inkább megpróbálnak értékeket maguk köré gyűjteni, mintsem bóvlikat vásárolni. Eddig 300 festményem készült.

Volt már, hogy jöttek hozzám tanácsért. A saját meglátásaimat el is mondom, de például a színkeverést hiába magyaráznám. El tudom mondani, hogy egy-egy árnyalat kikeveréséhez milyen színeket kell használni, de az arányokat magának kell felfedeznie az embernek. Rá kell érezni. A realizmus az én világom. Fantáziavilágot nem szeretek megélni. A kedvenc festőim is mind realisták, akiknek valóban kézzelfogható munkáik vannak, nem pedig olyanok, amikbe belemagyarázzák a dolgokat. Mert nézőpont kérdése, hogy két vonalban, amiben van egy kanyarítás, meglátja-e valaki például az élet szövevényes útját.

(2014. június 6., 699. lapszám)

Egy „csonkává” vált település
(Csonkapapi)

A község Hetyen és Mezökaszony között helyezkedik el. Nevét az oklevelek 1261-ben említik először Pop néven. A Papi helynév papi birtokra utal. A csonka előtagra egy befejezetlen templomról szóló eredetmonda is utal, a szájhagyomány viszont úgy tartja, hogy Papi mellett hajdan létezett egy Csonkás nevű település, ami 1241-42-ben a tatárjárás következtében szinte teljesen elnéptelenedett, mivel lakosai Papiba, e fallal megerősített faluba menekültek. Színes történelemmel, hagyományokkal rendelkezik, s bőven vannak itt ügyes kézművesek is.

Tényleg minden részét felhasználták...

A település területén található Mic patak vize valószínűleg nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Csonkapapiban nagy hagyománya volt a kacsa- és libatenyésztésnek. Ennek szokásairól Bakó Margit mesélt, aki bizony sok napot töltött a mezőn libapásztorként.

Egy liba általában 8-9, néha 11-12 tojást költött ki. Hogy mennyit, az attól függött, mennyire volt jó a gúnár. Azokból pedig volt választék, hisz libáit mindenki az utcán tartotta. Miután a gúnár „elvégezte dolgát”, be is végezte azt, hisz ha már ültek a tojók, akkor már nem feltétlenül tartották őket tovább - a gúnárnak mennie kellett. Egyébként ugyanez volt a helyzet a tojókkal is, télére inkább csak a fiatalokat hagyták. Amikor a liba már egy hete ült a tojásokon, s leszállt enni, akkor zabot langyos vízzel összekevertek, s azzal átmosták a tojásokat, majd megtörölgették, s visszatették a fészekbe. A tavasszal kelt kislibákat március-április hónapban már kora reggel kihajtották gyepelni, s kb. fél 10-ig kint is voltak vele, majd kihajtották a vízre, s estig, az újabb kihajtásig, gyepeltetésig ott is maradtak.

Volt, hogy egy évben kétszer is megtépték a libákat. Először nyáron, amikor a tarlón való gyepelés után megerősödtek, s már elkezdték hullatni tollaikat. A második tépésre augusztusban került sor, így télig még érkezett visszanőni a tollúk. A hosszabb, erősebb tollakat megfosztották, mivel azok csévéje (a bőr alatt elhelyezkedő része) vastag és szúrós volt ahhoz, hogy párnába kerülhessen. Ezért az ágakat (pilléket) lehúzták róla, tetejét levágták. A józan paraszti gondolkodás igazán egyszerű és nagyszerű ötleteket szül. Az ilyen tollakat másképp is gyakran felhasználták. Csak a tetejükön hagyták meg a piheket, majd a szárakat cérnával összekötözték, összefűzték, s kész is volt a háztartási ecset, amivel a kalács, kenyér tetejét kenték például tojással. A tollfosztásban akadt mindig segítség is, általában 4-5 lány. Az asztal közepére huzogták a tollat, s ha sok gyűlt már össze, összeszedték. Munka közben beszélgettek. A segítőket a házigazda sokszor csőrögével kínálta.

Nemcsak tépték, de dugták is a kacsát és libát - a következőkben a tömés szót használom majd. A töméshez külön erre a célra kialakított kis kect (ketrecet) használtak, amelyen kifért az állat feje. Célja az volt, hogy zsíros mája legyen a madárnak. A töméshez szánt tengeribe egy kevés vizet öntöttek, esetleg cseppnyi sót tettek, majd felnyitották a kacsa vagy liba kézben tartott száját, s addig öntötték belé a tengeriszemeket, míg mondhatni meg nem telt, vagyis a szemek a torkáig fel nem jöttek. A kacsát jobban meg lehetett tömni, mint a libát, mert annak nagyobb a begye. Volt, hogy kétszer is tömtek egy nap, reggel és este. A madár így már nem járkált annyit, zsírosabb lett a teste és a mája, s már fiatalon értékesíteni lehetett.

S bizonyítékként, hogy semmi nem ment kárba: amikor libát vágtak, kihúzták annak gigáját, kiszárították, összedugdosták a darabokat, s miután tettek bele valami apró „hangkeltőt", kész is volt a gyerekeknek szánt csőrgo-tr

A libatenyésztés a rendszerváltást követő években egyre inkább visszaszorult. Ebben közrejátszott a patak kiszáradása és valószínűleg egy rendelet is, mely tiltotta a libák utcán való tartását, mivel az rontotta a falu arculatát. Egy szállóigévé vált mondat, mely azokra az időkre utal, amikor a libákat a vásárra hordták, fennmaradt azért: Papiban szekéren jár a liba.

Mi került az asztalra?

Néhány hajdan igazán kedvelt, egyszerű (és biztosan nagyszerű) ételről szintén Bakó Margit mesélt.

Komlós korpa: komlót, egy marék árpát, esetleg 1-2 kolompárt (burgonyát) egy fazékban megfőztek. Egy tekenőbe megszitált korpát szórtak, s amikor az árpa már puha volt, a komlóiét leszűrték és a korpára öntötték. Fakanállal megkavarták, a lé és a korpa elegye összesűrűsödött. Amikor kicsit meghűlt, egy maréknyi tésztával (ezt mindig hagytak kenyérsütéskor) összedagasztották. A tekenőben hagyták, letakarták, s másnapra a lé a tésztával együtt megkelt. Ekkor kis gömbökben kiszakították, kasra (kosárra) rakták, s kitették a napra száradni. Miután kicsit megszikkadt, 2-3 darabra törték, tovább szárították, s a darabokat eltördelték. A száraz darabok hurkos tarisznyába kerültek, s amikor következett a kenyérsütés, mindegyik kenyér kovászába tettek egy-egy marék langyos vízben áztatott komlós korpát. Ez helyettesítette sokszor az élesztőt.

Daráslé: habarással készült, petrezselyemmel ízesített főtt tengeridara.

Túrós pászka: kedvelt étel volt, mivel nem feltétlenül kellett hozzá tojás. Az egyszerű tésztát elnyújtották, darabokra vagdalták, s a spór piaiján (tetején) megsütötték. Majd eltördelték a darabokat, egy edénybe rakták, s forró, némi túrót is tartalmazó tejfeles zsírral leöntötték (ha nem volt elég tejfel, akkor savót adtak hozzá), összekavarták. A tészta a tejfeles zsírban megpuhult. A tetejére túrót szórtak, került bele egy pitnya (csipetnyi) só is.

Volt, aki tett bele szalonnát is. Miután elkészült, az asztal közepére tették, s az egész család egy tálból falatozott.

Tengeripogácsa: „Attól finomabbat nem esznek!” - kezdte a receptet Margit néni. A megszitált tengerilisztet forró vízzel leöntötték, tojással, cukorral összekavarták, s kizsírozott tepsibe rakták. A tetejére lekvárt kentek, azt vizes kanállal elsimárolták, s az egészet megsütötték.

Savanyúié: a disznóvágások megszokott étele volt. A disznó megfőtt nyelvét és szívét feldarabolták, savanyú káposztát adtak hozzá, végül rántották vagy behabarták.

Tengeripuliszka körettel: a liba vagy kacsavágás kedvelt étele. Először elkészítették, tányérba rakták az egyszerű puliszkát. A zsírban megsütött májat, vért összekeverték, majd rászaggatták a puliszkára, a tetejére pedig tepertőt szórtak. Savanyú káposztával is fogyasztották.

Egy pitnya zsírral rajzolni

Margit néni a főzésen és „libázáson” kívül a kézimunkákhoz is ért. Kisgyerekként édesanyja ma már több mint 100 esztendős varrógépén is megtanult varrni, ami hasznos is volt, amikor a kolhozban kellett kesztyűket készíteni eladásra. A mintákat maga „rajzolta” le: kész kézimunkák mintáit egy pitnya zsírral megkent rézmozsár törőjével bedörzsölte, majd rátette az anyagot, s a halványan átkerült minták körvonalait már csak ceruzával meg kellett erősíteni. Lakodalmas kötőket, térítőkét, horgolt virágokat, ballagótarisznyákat egyaránt készített már.

Menyecskekötő és igés kendő

Szatmári Éva kézimunkáiról ismert Csonkapapiban.

- Tíz évvel ezelőtt kezdtem el komolyabban kézimunkázni. Édesanyámnak és nagymamámnak is nagyon szép kézimunkái voltak. Legfőképpen keresztszemes munkákat készítettem, de a hímzés az, ami inkább vonz.

Amikor a lányom betöltötte a 10. évét, gondoltam, kellene staférungot készíteni neki. Azóta folyamatosan dolgozom, rengeteget hímeztem. Legjobban a kalocsai mintákat szeretem. Menyecskekötőt, igés kendőt, lakodalmas kendőket is készítek. Zápszonyban és Bátyúban drukkolták nekem a mintákat.

A színeket pedig általában magam válogatom össze, aztán pedig variálom is a mintákban. Lakodalmas kendőkből modernebb, szalagos kivitelezésűeket is készítek. De megrendelésre nem dolgozom. Nekem ez hobbi.

Gyorstalpaló tanfolyam

A bátyúi születésű, biológia és kémia szakos végzettségű Márkus Béla sokat tett a magyar folklórkincs megőrzéséért Csonkapapiban.

- Amikor idekerültem, s vittük a gyerekeket kirándulni, elkeserített, hogy ültek a buszban, s nem tudtak elénekelni egy magyar népdalt se. Pedig

készségük és tehetségük is volt. Nem a zenét tartottam alapvető hivatásomnak, de nem szerettem volna, ha kivesznek a magyar népdalok. 1964-ben kerültem ide, s 1966-ban már Moszkvában voltunk az itt megalapított együttessel, a Bokrétával. A gyerekekben az

akarat megvolt, de elméleti tudás nem igazán, ezért citerazenekart alapítottam, s ennek a bázisán működött az ének- és tánctanítás. Zenei téren egyébként amatőr vagyok. Amikor Beregszászba kerültem a kultúrosztályra, akkor küldtek el Lembergbe egy 10 hónapos gyorstalpaló tanfolyamra. Ott szereztem meg a kellő tudást a népi zenekarok és énekkarok vezetéséhez.

Nyugdíjba vonulását követően az egyházi ének vonalon folytatódott a munka. A Márkus Béla által vezetett énekkar négy szólamban énekelte az egyházi dallamokat. Kántorként is tevékenykedett. A zenei tevékenység mellett pedig faragott, festett. Előbbivel 40-50 éves kora körül kezdett el foglalkozni. A faragás alapjait egy kollégájától tanulta meg. Többek között virágtartókat, függönytartókat, faragott szarvasokat, polcokat, szalvétakarikákat készített otthonra és eladásra. Festeni 1955-ben kezdett el. Első festménye egy *Jézus az Olajfák hegyén* című reprodukció. A reprodukciók mellett csendéleteket is készített. Elmondása szerint szeretett volna tanulni is festészetet, de ilyen széles körű és fontos munka mellett, mint az övé volt, talán nem is meglepő, hogy erre már nem jutott ideje.

Százhúsz méter egy nyár alatt

Gricenkó Erzsébet családjának több nőtagja is foglalkozott kézimunkákkal, így neki volt kitől tanulnia. Hárman voltak lánytestvérek, s maguknak meg is szőttek később mindent. Falvédőket, kendőket, pulóvereket is

készített, különböző technikákkal persze. Mostanság pedig leginkább pokrócszövéssel foglalkozik. Tavaly nyáron 120 méter pokrócot szőtt meg. Amit elkészít, azt másnap már viszik is el. A vevők legfőképpen turisták.

Ha minden elő van készítve a szövéshez, akkor 4 méter pokróc készül el egy nap alatt. A rongyhoz szükséges anyagokat általában megvásárolja vagy kapja, de megmaradt, régi ruhákat is gyakran felhasznál. A cérna közé pedig fele-fele arányban pamutot is tesz, hogy a megszőtt pokróc minél erősebb legyen.

Háromhajós minta

- Édesanyámtól láttam gyerekként, hogyan sző, s rögződött bennem - meséli Buda Ilona. - Akkoriban keveset szőttem. Amikor férjhez mentem, lassan 40 évvel ezelőtt, megpróbáltam magam is. A Jóisten megadta nekem az adottságot, hogy értek ehhez. Kézimunkáztam, hímezgettem is régebben.

Mikor mi kellett, azt csináltam, eladásra is. Például térítőket, szalvétákat, díszpárnákat. Drukkoltam is másoknak. Ezzel egészítettem ki a családi kasszát. Mostanában leginkább szőni szoktam, eladásra. Van, aki elhozza a cérnát, a megvágott rongyot, de sokan inkább teljesen készen veszik meg a pokrócot. A cérna felvetését nem tudom megcsinálni, a felhúzást meg nem is lehet egy embernek. De mindig van segítség. Munka közben is. Ha nincs, akkor előre elkészítek mindent, s akkor megy a munka egyedül is. Négy-öt méter lemegy egy nap alatt az egyszerű csíkosból, ha van elég időm. De amiben minta van, az már bonyolultabb. Azok három hajóval szövődnek: kettő oldalról, egy pedig középről. Olyanból 3 métert tudok leszőni legfeljebb egy nap alatt.

Tanítványom eddig nem akadt. A mai fiatalokat nem annyira érdekli már ez.

Oklevél és cserépedény

A helyi, tárgyi emlékek, értékek megőrzéséről a Papi Általános Iskolában működő tájismereti múzeum gondoskodik. Ezt az 1980-as évek elején hozta létre Kecskés Béla, az iskola történelem- és földrajztanára. Miután 1996-ban elhunyt, Lakatos Mária szervezőpedagógus karolta fel azt: újraszervezte az összegyűjtött tárgyakat, a gyerekeket és a tanárokat is bevonva, így sok régi dolog került a sötét padlásokról az iskolába.

A tájismereti múzeum anyaga négy részre oszlik: az első a bútorokat, szőtteseket is bemutató tisztaszoba; a második részben különböző háztartási eszközök találhatóak; a harmadik rész a parasztiruházkodás néhány darabját mutatja be; a negyedikben pedig eredeti, kézzel írott dokumentumok találhatóak. A szőttesektől a cserépedényeken át egészen a Népfőiskolái Tanítói Oklevélig számos dolgot őriz tehát a kicsiny múzeum.

(2014. március 28., 689. lapszám)

A téli kutyakölyök és a nyári menyasszony esete

(Gát)

Cipola Gizella, a Kijevi Állami Operaház magánénekese és Kovács Vilmos költé) szülőfalujában, Gáton jártunk, s innen mutatunk be néhány hagyományőrzőt, hagyományt.

Makett - lakkozás - összeszerelés

Lőrinc Gyula a középiskola befejezése után kezdett neki a bútorkészítésnek.

- 1974-ben kerültem el egy beregszászi bútorkészítő üzembe. Mesterember felügyelete alatt tanultunk, az első évben még nem dolgoztunk. Leginkább azzal ismertettek meg bennünket, hogy miből is áll a bútorkészítés.

Aztán következett a szerszámok beszerzése, s csak utána mehettünk a munkaasztal mellé.

Műbútorokat gyártottunk, s raktunk rájuk díszítéseket is, igyekeztünk mindig újítani valamit, hogy haladjunk a korral. Bejártunk a kárpitosokhoz és a műhelybe, ahol a rugókat készítették, és mindenhol igyekeztünk ellesni valamit. El kellett készítenünk a különböző bútordarabok makettjeit is, és hajói sikerültek, akkor később minősítést, kategóriát kaptunk. A legmagasabb a 4-es volt, amit meg is kaptam. Azt pedig nem adják oda egyszerűen. A bútorkészítés egész folyamatát tudni kell hozzá, a kezdéstől a befejezésig. A munka a mérték leadásával kezdődik, aztán jön az anyag előkészítése, a bútor elkészítése, a lakkozás, kiszállítás, összeszerelés. Összesen 21 évet dolgoztam le az üzemben.

A ’90-es évek közepén hazakerültem, azóta itthon dolgozom. A faluban a vásárolt bútorok legalább 75%-át én szereltem össze, amire nagyon büszke vagyok. De jártam más falvakba is összeszerelni, javítani régi bútorokat. Fényűzően ugyan nem lehet megélni ebből, de büszke vagyok arra, hogy munkanélküli segélyre azért soha nem szorultam.

Próbaházasság és ijesztők

Király Katalin, a Gáti Kovács Vilmos Középiskola magyartanára egyetemista éveiben Gát neveivel foglalkozott, többek között a leggyakoribb vezeték- és keresztnevekkel, megkülönböztető vagy csúfnevekkel. Utóbbi a sok azonos családnév miatt volt elterjedt. Összesen 390 ilyen nevet gyűjtött össze, amelyből 207 nem kapcsolódik a megnevezett személyhez. Az illető személy apjának kereszt-, ragadvány vagy becenevének segítségével alkotott csúfnevek fordulnak elő, mint a Bőrös, Brinyusz, Broving, Bizser, Berena. Mindezek a Botlik József által írt és Soós Kálmán által szerkesztett Száz magyar falu sorozat *Gál* című részében is olvashatóak. A kiadványból szemezgettünk további érdekességeket a községről:

„A disznótoros vacsorakor, este, úgynevezett ijesztők látogattak a házhoz. Arcukat elrejtve, olykor a karjukat és a lábukat szalmával becsavart kéregetők, akik énekükért, táncukért egy kis kolbászt, hurkát és fejenként egy pohár bort kértek és kaptak.”

„Gáton a legtöbb lakodalmat farsang idején tartották, mert régebben ekkor volt a legtöbb idejük a falusi embereknek a mulatságra. A helyi mondás napjainkban is úgy tartja: Téli kutyakölyök, nyári menyasszony, egyik sejö.[ti]

„A felserdült, de hivatalosan a legények közössége által még el nem ismert nagyfiúk húsvét másod- vagy harmadnapján este meghívják valamelyikük házába az idősebb legényeket. [...] A hangadó kézfogással felavatja a jelentkezőket, majd társai megragadják az avatandót, feldobják a levegőbe, úgy, hogy az iilepe jól hozzáütődjön a mestergerendához. Ha az avatandó a fájdalomtól sírva fakad, akkor elbukott a legényavatáson, és várnia kellett a következő húsvétig. Addig azonban nem szabad lányokhoz járnia, udvarolni.”

Pálóczi Horváth Lajos jegyezte le, hogy „Gáton... dívik a próbaházasság intézménye. A legény megkéri a lányt a szülőktől, s ha azoknak nincs kifogásuk a kérő ellen, akkor bizonyos zártkörű kisebb ünnepség után a lányos háznál megvetik a fiataloknak a közös nyoszolyát, és lefektetik őket egymás mellé. Ha a menyasszony nem akar lefeküdni, ezt olybá veszik, hogy „nem kedvelli” a vőlegényt. Ilyen esetben a próbanászéjszaka elmarad. Ha az elhálás megtörtént, s ha a próbaidő végén is változatlanul ragaszkodnak egymáshoz, akkor megtartják a hivatalos esküvőt.”

Szerepcsere

Mátyus Erika a kézműves „hóbortoknak” hódol.

- Szőni nagymamámtól tanultam meg. Eleinte csak figyeltem őt munka közben, és amikor nem látta, beleültem a szövőszékbe, hogy ki is próbáljam. Ő nagyon szeretett ezzel foglalkozni, és úgy tanított, hogy mindent precízen csináljak. Egy idő után aztán rám maradt a munka. Iskola után a szövés

volt számomra a pihenés, és akkor már nagymamám segített nekem. Most pedig édesanyám és a két fiam segít. Nagymamám másként szőtt, mint én. Régen sok cérnát öltek bele a pokrócokba, annyit, hogy azt manapság nem fizetné meg senki, mert mindenki csak azt nézi, hogy pokróc és kész.

Nálunk nem is értékelik annyira, mint régen. Külföldön jobban is szeretik. Magyarországról és Hollandiából is voltak itt önkéntesek, akik igazán tudtak örülni egy szál pokrócnak. Nálunk viszont természetesnek veszik, hogy van. De azért nem marad rajtam soha, amit megszövök. Bő két évvel ezelőtt gyöngyözéssel is elkezdtem foglalkozni, mostanság pedig harisnyavirágokat készítek. Iskolás éveim alatt még plüssjátékokat is varrtam, amelyekből Magyarországon sokat eladtunk. Mindig van valami hóbortom, egy új korszakom, s akkor mindig valami új dologgal akarok foglalkozni.

Dolgoztam a helyi cigány gyülekezetnél, és elvégeztem a gyermekevangelizációs közösség egy tanfolyamát, hogy gyerekekkel is foglalkozhassak. Szombatonként gyűlünk össze a parókián kézműveskedni. Nagyon élvezem ezt a munkát, és a gyerekek sokszor hazamenni is alig akarnak a foglalkozásokról.

Levélke és csecses ko rsó

A helyi középiskola egy 25 négyzetméternyi területét padok és tábla helyett az iskolai tájház foglalja el. Erről annak vezetője, Harsányi Enikő mesélt.

- A múzeum Kopasz Ida, iskolánk egykori földrajztanára kezdeményezésére jött létre 1990-ben.

Kezdetben főleg a tanárok feladata volt a régi tárgyak összegyűjtése, akik aztán a diákokat is bevonták a munkába. Román Erika igazgatónő és mint magyar szakos tanár és nagy patrióta, Király Katalin is bőven kivette a részét a múzeum létrehozásából, amely 2013 óta hivatalosan is létezik.

A gyűjtés folyamatosan zajlik, bár mostanság elég nehéz idevaló tárgyakat fellelni, mert sok fiatalnak hiába mondták nagyszülei, dédszülei, hogy a régi dolgok értékesek, kidobták azokat. Négy részleget igyekeztünk kialakítani a megmentett tárgyakból: munkaeszközök, háztartási eszközök, falusi bútorzat és ruházat, régi okiratok. A múzeum több mint 250 tárgya között szerepel több cserépedény, korsó, lekváros szilke, levélke fonaltekerő, kenyérbevető lapát, sulyok, szenes vasaló, és a szövőszék több része is.

Történelemórán és hagyományőrző szakkörön bejárnak ide a diákok. A gyerekek csak ámulnak, mert sok tárgyról elképzelni sem tudják, mire használhatták régen. Sokkal jobban megjegyzik így a tudnivalókat, mintha csak elmondanák nekik. De néhány dolgot - például a lekváros szilkét, a kolompot, a csecses korsót - még felismernek.

Fő az akarat

Kacsó Éva kézimunkáiról mesélt.

- Hímezni anyukámtól tanultam meg kiskoromban, horgolni, kötni pedig az iskolában kézimunka órán. A tanár hozott nekünk papíron mintákat, s arról kellett horgolnunk. Az alapokat így elsajátítottam, aztán más minták

elkészítésére már magamtól is rájöttem. Leginkább az angyalka horgolását szeretem. Azt már magamtól is tudom, néznem sem kell a mintát. Eddig nem volt még olyan technika, amelyet ne sikerült volna elsajátítanom. Bár régen kötöttem ruhákat a babáimra, meg mellényt, nadrágot is, ezt annyira nem szeretem. Inkább hímezek. A mintákat jobbadán anyukám régi munkáiról veszem. És sokat találok az interneten is. Ki is rajzolom, ami kell, a nagyon kicsi mintákat pedig a férjem rajzolja át nagyban.

Sokat dolgozom eladásra. Rendelésre főleg horgolt munkákat, fülbevalókat, karácsonyra angyalkákat, csengőt, hópelyhet vásárolnak tőlem. Hímeztem már lakodalmas kötőt, amiből aztán sokat rendeltek. Tavaly például 15 darabot kellett kihímeznem egy esküvőre. Egy darab 2-3 napig készül, ha egyszerűbb a minta. Ha bonyolultabb, akkor 4 nap is kellhet. Magam végzem ezekhez a rajzolást, hímzést, és a fodrot is én varrom fel varrógéppel. De két gyermekem mellett inkább csak este jut erre időm.

Hatéves kislányom is szeretne ilyesmivel foglalkozni, csak még kicsi. De akarja, az a fő. A szomszédasszonyokat is tanítottam kézimunkázni. Igaz, sokan nem értékelik ezt a munkát, mert inkább a boltban kapható, nyomtatott mintájú holmikat veszik meg.

2x45 az örökségből

Népi örökségünk megőrzését szolgálja a Bak Beáta által vezetett hagyományőrző szakkör is.

- Három éve indult el a hagyományőrző szakkör iskolánkban. Alsósokkal, 3-4. osztályosokkal foglalkozom heti két alkalommal, 2-szer 45 percben. Jelenleg több mint húsz gyerek jár a szakkörre. Különböző népi játékokat, népdalokat szoktunk tanulni, készítünk csuhébabát, voltunk kiránduláson a munkácsi várban, és az iskolamúzeumunkat is megtekintettük, ahol a régi használati tárgyakkal ismerkedhettek meg a tanulók. Mátyus Eri-

kánál megnéztük, hogyan készül a szőttes pokróc, és a gyerekek is beleülhettek a szövőszékbe, kipróbálhatták a szövést. Ahhoz képest, hogy falusi gyerekekről van szó, sokuk még egyáltalán nem látott ilyen „gépet”. Igaz, nincs már sok nálunk sem. Mindezek mellett igyekszünk a régi hagyományokkal is megismerkedni. Sorra vesszük az évben a különböző ünnepeket, jeles eseményeket, s a hozzájuk kapcsolódó szokásokat, gyűjtünk régi szólásokat, közmondásokat. Volt olyan foglalkozásunk, amelyiken csak a nagyszülőktől gyűjtött játékokkal ismerkedtünk.

Ne haragudj, ha tanítanak

Nem sok település büszkélkedhet azzal, hogy még ma is van tevékenykedő patkolókovácsa. Márton József viszont fáradhatatlanul üt, hajlít, vasal.

- Az idősebb mesterek mindig mondták, sose haragudjak meg, ha tanítani akarnak. így lettem végül kovács 1992-ben. Eleinte tanulóként még csak a tüzet piszkáltam, vigyáztam, el ne égjen a vas a tűzben. Közben elestem ezt-azt, de nem tanítottak konkrétan semmire. ’96 óta pedig már egyedül dolgozom. Régen gyári patkókat hoztak, így azokat csak fel kellett rakni, megigazítani. Aztán már készíteni is kellett. Olyan vasat veszek patkónak, amilyet tudok, nem konkrétan patkónak valót. Az anyagot felmelegítem, hogy ki tudjam nyújtani. Ez légkalapáccsal történik. Aztán behajlítom a sarkait, majd összehajtom, hogy megkapja a patkóformát, közben belevágok az oldalaiba egy-egy csíkot, és azokban csinálom meg a lyukakat a szegeknek. Nem a ló lábának, vagyis patájának mérete után dolgozom. Különböző patkókat készítek, és abból azt választhatja ki a vásárló, amelyiket akarja. Sokan jönnek is venni vagy megrendelni, de Munkácsra is visszük eladni, valamint Ardóba is, egy boltba. Egyszerre 5 darab készül, amivel általában 2,5 óra alatt végzek. Fel is ütöm a lóra a patkót. De sokan már maguk végzik a vasalást, és inkább olyan lovat hoznak csak ide, amelyiket ki kell kötözni, mert nem akar rendesen állni patkolás közben.

Szép és stabil

Az árokparton sétálva nem is gondolnánk, hogy a gyékény hosszú, zöld leveleiből az olyan ügyeskezűek, mint Lakatos Jolán, mi mindent tudnak készíteni.

- Nagymamámtól tanultam meg kötni. Ő megtanította édesanyámat is, minket pedig kisgyerekként bevontak a munkába. Nálunk a cigányság nem jár lopni, hanem kézimunkákból él. Generációról generációra megy nálunk a tanulás. A szükséges anyagot magunknak készítjük be ősszel. Szeptember vége után a legjobb vágni, mert addigra érik be a gyékény. Ha nem elég éretten vágják le, akkor abból nem lesz tartós a munka, mert elszárad, eltörik. Mindig annyit vágunk, hogy a következő vágásig elég legyen, majd kikötözzük, kiszárítjuk, és addig, míg nem kezdünk el dolgozni vele, száraz helyen tároljuk, mert ha megázik az anyag, utána már nem olyan igazi sárga

a színe, nem szép belőle a kézimunka. Kötés előtt felpucoljuk, és kicsit újra megnedvesítjük, hogy másnap már lehessen dolgozni vele. Régen főleg kis fedeles kosarakat, asztali tálcákat, szakítókosarakat, méhkasokat kötöttünk.

Ma már több mindent, sokat egyedül gondolunk ki. Az ilyen komponálásban a lányom jó, aki még fésű- és kanáltartót is kigondolt. Van egy női csapatunk, akikkel dolgozunk. Az elmúlt két évben például Amerikába kötöttünk. De készítettünk bevásárlókosarat, szalvétatartót, tányéralátétet, vázát, ceruzatartót, szemetes kosarat is. Minél kisebb az adott dolog, annál több a gond vele. Míg megkötök egy egész kicsi kosarat, mondjuk egy olyat, amiben csak egy tojás fér el, addig lassan meg tudok egy nagyot is. Három óra kell rá legalább, mert én gyerekkoromban úgy szoktam meg, hogy a munkának szépnek és stabilnak kell lennie. A Nagyberegi Református Líceumba is elvittek többször kötést tanítani. Még az amerikai önkéntesek is megtanulták.

(2014. október 17., 718. lapszám)

Kicsúfolt lányok és borra cserélt tengerikoszorúk

(Gut)

Rovatunkban ezúttal a beregszászi járási Gut község hagyományait mutatjuk be.

A sárgatúrótól a tejes kávéig

Az ünnepekhez, jeles eseményekhez kötődő hagyományokról Darcsi Jolán mesélt.

A karácsony megünneplése szenteste, december 24-én éjjel vette kezdetét. Nyolc-tíz fő, leginkább rokonok, barátok összeálltak, s megkántálták a családtagokat. A *Mennyből az angyalon* kívül leggyakrabban *Az Istennek Szent angyala* és a *Mennyből jövök most hozzátok* kezdetű dalokat énekelték. A kántálókat kaláccsal, borral kínálták, melynek elfogyasztása után mentek is tovább. Sokszor éjfélig is kántáltak. Másnap pedig, december 25-én reggel már jöttek a karácsonyt köszöntő kisfiúk. A karácsonyi étkek az egyszerű rétes, a sült kolbász, a leves, a töltött káposzta és a pörkölt voltak.

Szilveszterkor éjfélre templomba mentek a hívek. Ismét összeverődött a rokonság, s hajnalig kántáltak. Reggel pedig kezdődött (vagy inkább folytatódott?) a köszöntgetés. Szerencsét hozott a házra, ha az első köszöntő férfi vagy fiú volt. No, de tréfálkoztak is alkalmasint a legények. Megtörtént, hogy egy bírfás szekeret szilveszter éjszaka szétszedtek, aztán az ól tetején rakták össze. Biztos nagyot nézett a gazda reggel!

A nagyböjti tilalmak leginkább a nagyhétre és nagypéntekre voltak jellemzőek. Ekkor sem húst, sem zsíros ételeket nem fogyasztottak. Volt helyette gyümölcsös lé (gyümölcsleves), vagy épp tört paszuly. A feltámadás ünnepére rétes kalácsot, sárgatúrót készítettek, tojást főztek, hímeztek. A legelterjedtebb és legkedveltebb tojásfestési mód a hagymahéjban való főzés volt. A locsolkodásért a kicsiknek hímes tojás járt, míg a nagyobbakat a háziak behívták, innivalóval, kaláccsal kínálták.

Sárgatúró: a tejet feltették főni a spórra, majd aludttejet adtak hozzá, amitől a tej összehúzódott. Került bele felvert tojás is (ettől lett a túró sárga), de cukor nem minden esetben. Tilból (gézből) egyfajta zacskót varrtak, amibe beleöntötték a tej és aludttej elegyét, majd felakasztották, hogy a benne lévő savó kicsöpögjön belőle. Miután kicsöpögött, s a túró összeállt, felszeletelve elfogyasztották e jellemzően húsvéti ételt.

Guton is ismert és élő hagyomány volt a kongózás. Ennek célja azoknak a lányoknak a kicsúfolása volt, akik farsang, s ezzel együtt a lakodalmi időszak végéig nem mentek férjhez. A fiatal fiúk csapatba verődtek, végigjárták a falut utcáról utcára, s megkongózták a pártában maradt (vén) lányokat. A náluk lévő botokkal zajt keltettek, a rekeszt (kerítést) verték, s azt kiabálták a lánynak (aki természetesen nem ment ki az őt „megtisztelő” fiúkhoz): „Húshagyó, itt is van egy vén tinó!” (húshagyó kedd a nagyböjt kezdetét megelőző nap). Ezt a bókot persze minden hajadonon maradt lány megkapta. A kongózás hagyománya nem merült feledésbe. Legutóbb a KMKSZ Beregszászi Középszintű Szervezetének (KMKSZ BKSZ) hagyományos farsangi bálján mutatták be a guti gyerekek közönség előtt.

Május elsejére azok a lányok kaptak májusfát, akiknek udvarlójuk volt. A komoly udvarlók éjjeli zenét is adtak a lánynak, aki nem ment ki a házból, de meggyújtott egy gyertyát az ablakban, hogy jelezze, elfogadja azt. A kapuk, kisajtók ellopása és - sokszor végérvényesen való - eltüntetése régen is szokás volt. No, de nem csak májusfa kerülhetett a lányok kapujára! Ha ugyanis a fiúk nem kedveltek egy lányt, mert az például nagyon büszke volt, akkor bokrokról vágtak le ágakat, s azokkal aggatták tele a lány otthonának kapuját.

Tréfálkozásra való alkalmaknak bizonyultak a disznóvágások is. Ilyenkor a fiatalok különböző maskarákba bújtak, s mentek mindenhova, ahol épp disznót vágtak. Az 5-6 tagú társaság köszöntötte a gazdát, majd továbbállt - de nem üres kézzel, mert az „ügyesek” sokszor kicsempésztek az ingujjukban egy szál kolbászt is, ha sikerült.

A KMKSZ Guti Alapszervezete 1991-ben szervezte meg első alkalommal a Guti Pünkösdi Napok nevet viselő rendezvényét az ünnephez kötődő hagyományok, népi játékok bemutatása céljából. A rendezvény alatt megválasztották a pünkösdi királyt és királynét, számos kul-

turális programra, felvonulásra és utcabálra is sor került. A lassan hagyománnyá vált programot 19 esztendőn át minden pünkösdkor megszervezték. A 20.-ra a szervezőktől független okok miatt azonban még nem került sor. Sin József, a KMKSZ BKSZ elnöke, egyben Gut egyik polgára elmondta, hogy a KMKSZ helyi vezetői nem adják fel, hisz nemcsak a község apraja-nagyja várja a jubileumi, 20. rendezvényt, hanem a környékbeliek és sok anyaországi is.

A kendert betakarítása után kévékbe kötve az udvaron kiszárították, majd 8-10 nap áztatás következett a Mérce vizében. Akiszedés, szárítás, tillás (tilolás) s a kendermegmunkálás többi munkafolyamata után következett a fonó. Itt a fiúk elleselték (ellopták) a lányoktól az orsót, amit nem is adtak aztán vissza ingyen. A tolvaj ilyenkor leült a szoba közepére tett kisszékre, s mondta: „Almát rázok!” Valaki rákérdezett: „Hány pár pottyan?” A széken ülő mondott egy számot, majd ismét kérdés következett: „Ki szedi fel?” Ekkor a fiú az orsó tulajdonosának nevét mondta, s a lánynak annyiszor kellett megcsókolnia, megpuszilnia a fiút, ahány pár alma lepottyant a párbeszéd szerint. Ha ezt a lány nem akarta, akkor az orsón lévő fonalat felmotollálták az utcán egyik rekesztől a másikig. Joli néni elmesélte, hogy az ő édesanyja az „almarázást” nem engedte a házukban. Neki viszont mindig volt egy orsónyi fonal elrejtve, hogyha anélkül térne haza, azért legyen mit felmutatnia édesanyjának.

Nagy társaságban zajlott a tengerihántás is. S bármily meglepő, itt is volt alkalom valami huncutságot elkövetni. A tengerin annyi csuhét hagytak, hogy azt koszorúba lehessen kötni. A fiúk dolga volt, hogy azt aztán elhordják, kiakasszák az eresz alá. De néha a koszorúk nem jutottak el az ereszig, mert borért eladták.

A virrasztókon éjfélig, sőt, hajnalig is ott maradtak a rokonok, szomszédok. Őket apróra vágott szalonnával, kenyérrel, pálinkával kínálták.

A lakodalom előtt két nappal járt a nagyvőfély egy fiatalabb fiúval hívogatni. Előbbi az esküvőn kendőt, utóbbi szalagot kapott. A vendégek délelőtt 10 órára megérkeztek a vőlegény házához. Őket egyszerű tejeskávéval kínálták.

Joli néni szerint gyerekkorában voltak olyan személyek, boszorkányok, akik képesek voltak összeboronálni erejükkel két fiatalt, vagy épp elmarni őket egymástól, ha valamelyikükre egy harmadik vetett szemet. Meg tudta rontani a tehenet is, amely aztán nem adott tejet. Édesapja mesélte neki, hogy egyszer az ő óljukban is megjelent éjszaka egy asszony. Ő akkor még fiatal fiú volt, s az ólban aludt (ez gyakori volt, kellett legyen valaki a jószág mellett). Amikor meglátta az asszonyt, lóra pattant, s a kovácsnál megpatkoltatta az asszonyt. így reggel kezén, lábán patkó volt. Ha egy gyerek nagyon sírt vagy meg volt ijedve, akkor elvitték a mondóhoz, aki képes volt megmondani, hogy a gyerekre nem rontást tett-e valaki, s ha igen, az illető nő vagy férfi volt-e, s hogy nézett ki (így a szülők felismerhették a tettest).

Sas, állófogas, koporsó

- Mindig is szerettem a famunkát, ezért is próbálkoztam meg vele - mondta el Tóth Imre. - Régen mindenféle faragványokat készítettünk a kolhozban. A kolhoz után Magyarországon dolgoztam. Ezért 10-12 évvel ezelőtt kezdtem csak el komolyabban foglalkozni fával. De nem tanultam ezt a munkát sehol.

Kasza- és baltanyelekkel, egyéb apróságokkal kezdtem. Szoktam asztalokat, hokedliket, állófogast is készíteni. Ajtók, ablakok készítését nem szoktam elvállalni. Nincs hozzá anyagom, szerszámom. Készítek koporsókat is, vagy nyolc éve. Ez a legnagyobb dolog, amit készíteni szoktam. Annak úgy kezdtem neki, hogy a baptista gyülekezettől kérdezték, nem készíteném-e el, ha megveszik az anyagot hozzá. Azóta már mások is kértek, így most már vannak készen is, hogy ha kellene, rögtön meglegyen. Körülbelül másfél nap alatt elkészül egy.

Nemcsak szerénységből jeles

Tóth Jolán hímzéssel, horgolással, szövéssel is foglalkozik.

- Kislánykorom óta érdekelt a kézimunkázás. Apránként tanultam meg. De régen is csak a magam kedvére foglalkoztam ezzel, mert akkoriban már annyira nem ment a staférungkészítés. Nézegettem kézimunkakönyveket, hogy milyenek a különböző hímzések, de sok mindenre saját magam pró-

báliam rájönni. Tudok keresztszemesen hímezni, kötni, horgolni, subázni is. Megrendelésre és eladásra nem készítettem semmit. Nem vállaltam el, mert ahhoz profinak kell lennie az embernek, én pedig nem vagyok az. Leginkább hímezni szeretek. A mintákat általában könyvekből nézem ki, és saját magamnak rajzolom le őket.

Mivel Tóth Jolán több munkáját is láttam, elmondhatom, hogy túl szerény, mert ami a keze alól kikerült, az nemcsak szép, de a mintákat és kidolgozásukat alaposan szemügyre véve hihetetlen pontosságról is tanúskodik. Sőt, a szövésben is otthon van.

- A pokrócszövést leginkább anyósomtól lestem el. Akkoriban nem voltak még annyira szőnyegek, pokróc kellett a házba. Ha volt szabadidőm, leültem szőni, de olyan, hogy egész nap azzal foglalkozzak, soha nem volt. Két-három nap alatt azért elkészült úgy 10 méter pokróc, ha volt rá időm. Ebből sem készítettem eladásra vagy megrendelésre, csak saját szükségletre, esetleg a rokonságba, a testvéremnek egy-egy darabot.

Az említett testvértől, Jaró Katalin könyvtárostól megtudtam, hogy a településen rendezett ünnepségeken ki szokta állítani testvére munkáit. Bemutatta már őket Beregszászban is, s nem egyszer szeretettek volna vásárolni is belőlük. Eladásra viszont nem került sor, mivel: „Minden kis munkája az övé, nagyon szereti őket, s ki is köti nekem, hogy nehogy eladjak közülük valamit. Minden, amit készít, a szívéhez nő, mire befejezi. Mindig mondja, hogy vigyázzak rájuk, és vissza is vigyem őket. Pedig a keresztszemeseket például kifejezetten kérték már, hogy adjam el.”

Papucs és körbefont kancsó

- Gyerekkoromban kezdtem el csuhézni - mesélte Pocsai Erzsébet. - Nálunk, Visken, mindenki foglalkozott ezzel, az idősebbek és a gyerekek is. Engem édesanyám tanított. Kezdetben bevásárlótáskákat, kenyér- és gyümölcstartókat, papucsokat, fésűtartókat kötöttünk. Volt egy cég a Huszti járásban, amelyik foglalkoztatta a viskieket. Oda kellett leadni az elkészített dolgokat. Édesanyámék is ott dolgoztak, én pedig besegítettem. A cég aztán megszűnt, de Visken ma is sokan foglalkoznak még ezzel.

Tíz éve élek Guton. Ki szoktam vinni a munkáimat hetente egy-két alkalommal Beregszászba a piacra, és szoktam leadni turistaboltokba is, ha kérik. Nagyjából tízféle dolgot szoktam készíteni, többek között gyümölcstartókat, papucsokat, fazékalátéteket. A férjem is besegít a munkába. Van, hogy a piacon odajönnek hozzám emberek, hogy nem tudnék-e körülkötni egy üveget, kancsót. Ilyenkor a férjem elkészíti a keretet, én pedig azt, amit kértek. Szeretem ezt csinálni. Szeretet és türelem nélkül nem is lehet.

(2014. március 7., 686. lapszám)

Egészség üljön poharukon
(Halábor)

Beregszásztól nem egészen 20 kilométerre, a Tisza partján fekszik az írásos forrásokban először 1300-ban említett település, Halábor Itt született Halábori Dobos Bertalan, „Halábor egyetlen híressége, a Döbrentei-kódex másolója, az Énekek Énekének és Dávid király zsoltárainak egyik első fordítója ”, ahogy azt az emlékére a helyi református templom falán elhelyezett emléktábla szövege őrzi. De nemcsak „egyetlen hírességének” emlékét, hanem számos régi mesterséget, szokást is őriz.

Öröm és bánat

Akár örömteli, akár szomorú eseményről legyen szó, mindennek megvolt, megvan a maga szokásrendje. Az ezekhez tartozó jellegzetes motívumokkal Haláboron is találkozhatunk.

Babalátogatókor csigalevest (tyúkhússal), csigapaprikást (szintén tyúkhúsból), disznópörköltöt krumplival vagy tarhonyával, rántott húst, fasírtot, madártejet, töltött káposztát, és legalább kétféle süteményt visznek a gyermekágyat töltő (ez 6 hétig tart) kismamának és családjának. Ez a szokás ma is él Haláboron, de a „menü” azóta a kezdeti, tejbekásából, rakott tésztából és madártejből álló ételsorhoz képest bővült.

Szintén élő hagyománya van a sírvájásnak. Ha valaki elhunyt, akkor azok mennek el megásni végső nyughelyét, akik tisztelték őt. Akár 40-50 személy is. Hajdan pedig, ha egy gyermek halt meg, annak édesanyja hátralévő életében fekete gyászruhát viselt.

A lakodalom előtt egy héttel két vőfély is járt hívogatni a házasulandókon kívül. A meghívottak két-két tojást adtak a vőfélyeknek, akik azt a lakodalmas házhoz vitték, s a szakácsok fel is használták a készülő étkekhez. A hívogatást a lakodalom előtti nap megismételték.

Az életlen jobban vág

Ifj. Kádár Kálmán édesapja mellett kezdett el faragni.

- Engem mindig is az motivált, ha láttam valami szépet, hogy vajon én is meg tudoin-e csinálni, értek-e hozzá. Kezdetben csak besegítettem édesapámnak a munkában. Átadta azt, amibe már belekezdett, hogy kipróbáljam.

Aztán már önállóan is dolgoztam mellette. Trófeaalátéteket készítettünk vadászoknak. Csináltam bútorkészítőknek különböző bútordíszeket, képkereteket, függönytartókat, kis fogasokat. Volt, hogy egy-egy dolog kapcsán csak az elképzeléseit mondta el a megrendelő, aztán a magam fantáziája után készítettem el, de mintával, fényképpel is jöttek már hozzám. Egy alkalommal egy ausztriai tiszteletes keresett fel, aki egy régi grófi szék-

ről hozott mintát, és annak alapján kellett 6 darab háttámlát ki faragnom. Ez volt az eddigi legnehezebb, legbabrásabb munkám. Jöttek már hozzám kész festménnyel is, hogy a köré szeretnének egy bizonyos mintázatú keretet. Ez a legrosszabb, mert akkor azt a mintát az adott méretekhez viszonyítva vagy sűríteni, vagy nyújtani kell. Ehhez pedig új sablon elkészítése szükséges.

Miután megjött a kedvem a faragáshoz, eszközöket és késeket édesapámtól kaptam. Ő késeket is tud készíteni. Vesz egy darab fémet, és addig fúrja, „faragja”, köszörüli, míg el nem készül. A kések fenése elég aprólékos munka. De amikor egy kés már le tudja vágni a csuklómon a szőrszálakat, akkor tudom, hogy elkészült. Minél életlenebb ugyanis egy kés, annál rosszabb. Azzal hamarabb vágja el a kezét az ember, mert nagyobb erővel kell rátolni az anyagra, s ha megcsúszik, képes az ember csontjáig hatolni.

A fiamat próbáltam már tanítgatni erre, de ezt nem lehet senkire sem ráerőltetni. Ha huzalom (vonzalom - *a szert)*, kedv és kellő hozzáállás nélkül csinálja az ember, nem lesz jó a munka. Csak akkor lehet ezzel foglalkozni, ha érdekli is az embert, hogy mit lehet kihozni egy darab fából.

Igéből pászma

Ködöböcz Irén azt az elvet vallja, hogy a kézimunka akkor is szükséges egy házban, ha már nem divatos.

- Édesanyámmal sokat kézimunkáztunk, szőttünk, fontunk a régi világban. Tőle kezdtem eltanulni ezt a szakmát. Tizennyolc évesen már kézimunkáztam. Láttam ezt már korábban is, de nem nagyon hagyta édesanyám, hogy

sokat foglalkozzak vele, mert rossz világ volt, inkább dolgozni kellett menni. A kézimunkázást ellestem tőle, de a szövést már tanította is. Ő nagyon értett mindenhez, de én például a befogdosást már nem tudtam annyira elsajátítani. A vetést pedig nem is tudtam volna egyedül megcsinálni. Ott nagyon kellett ügyelni, hogy meglegyen a 13 ige, abból meg egy pászma.

Na de foglalkozni kellett ezzel, mert kellett a staférung, a kiadó kendő a lagzira. Azokat is szőttem, varrtam rájuk kézzel, horgoltam rájuk csipkét is. Semmit nem csináltam géppel - hiába lett volna gyorsabb úgy - azért, hogy az a munka tényleg kézimunka legyen. A drukkolást is magam végeztem. A kész kézimunkára rátettem a tiszta anyagot, egy alumíniumkanál alját bekentem zsírral, és azzal dörzsöltem az anyagot. így jött át a minta. Sok mindent, amit magamnak készítettem, eladtam, mert rossz világ volt, rá voltam szorulva.

Most is csinálnám még ezeket, mert nagyon szeretem, nyugtatja az idegeimet is, de a szemem már nem engedi. Az unokáimnak viszont adtam. Ha divat, ha nem, hadd legyen nekik is.

Tartsunk szünetet...

Ha már Irén néni a régi világot említette, főzzünk is valami „régit”.

Pép: A tésztát sóval meggyúrjuk (nem feltétlenül szükséges hozzá tojás, de ha van, az is kerülhet bele), lereszeljük, majd sós vízben kifőzzük. Apró kockákra vágott szalonnát ropogósra sütünk, felengedjük tejföllel, picit összesütjük, majd ráengedjük a reszelt tésztára.

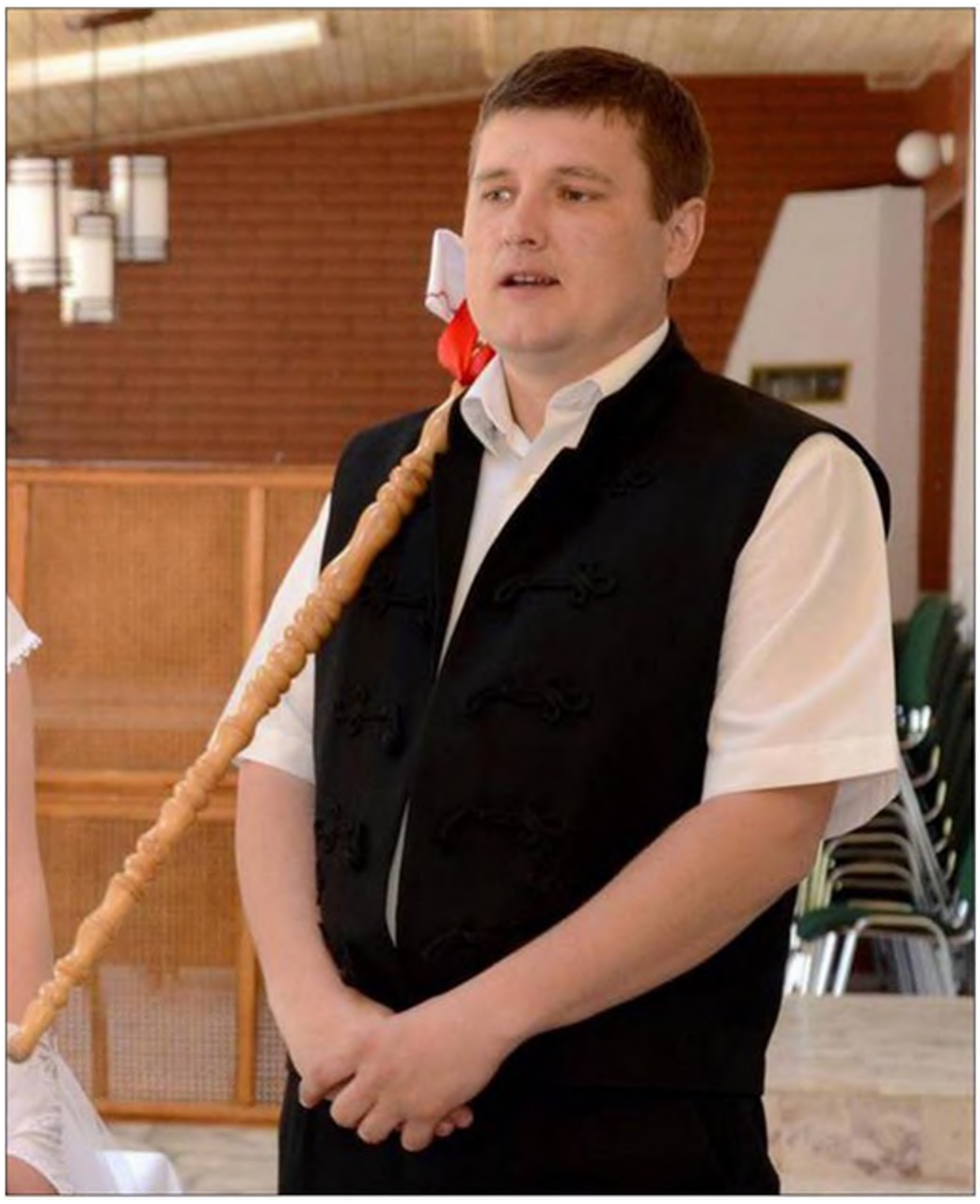
Pucuka: A krumplit héjában megfőzzük, majd nagylyukú reszelőn lereszeljük. Egy tojást, és annyi lisztet adunk hozzá, amíg a kapott tészta jól össze nem áll. Ha összeállt, 3-5 milliméter vastagságúra elnyújtjuk. A tészta két szélét levágjuk, felkockázzuk, szilvalekvárral megtöltjük, kis gombócokat formázunk belőle. A többi tésztát vékony csíkokra vágjuk, majd a csíkokat felsodorjuk, és 2-3 centiméter hosszúságú darabokra vágjuk. Először a lekváros gombócokat dobjuk bele a forrásban lévő sós vízbe (ezeknek több idő kell), majd a tésztadarabokat. Miután leszűrtük, prézlit (kenyérmorzsát) sütünk rá, azt zsírban kicsit felpirítjuk, s ráöntjük a tésztára.

A show és a szokások

- Idén lesz 14 éve, hogy nekikezdtem a vőfélykedésnek - emlékszik vissza Tóth Győző. - Akkor még gimnazista voltam. Unokatestvérem megkért rá, én pedig elvállaltam. A szűk rokonságon belül elmentem néhány emberhez, gyűjtöttem verseket. Az első lagzi hagyott némi kívánnivalót maga után, de később hívtak még barátok, rokonok, szomszédok, végül pedig már idegenek is. Eleinte csak 3-4 lagzin voltam egy évben, aztán ez a szám fokozatosan felment 30-35-re is.

Ahogy a lakodalom más részei, a zene, a fotó, a videó, úgy a vőfélyek terén is nagy ma már a választék. És ez jó is, mert mindannyian más stílu-

súak vagyunk. A Beregszászi járás talán összes falujában megfordultam már, de voltam a Munkácsi, a Nagyszőlősi, az Ungvári és a Técsői járásban is. A szokások nemcsak járásonként, hanem falvanként is változnak. A mi szakmánkban ezért teljes mértékben rugalinasnak kell lenni. Én elmondom a pároknak a lagzi előtt, hogy eddigi tapasztalataimból kifolyólag én hogy csinálnám a dolgokat, de ők a főnökök.

A sok játékkal, ami divatba jött, nem épp pozitív a viszonyom. Egy-egy borsos vicc, némi csipkelődés még belefér, de nem feltétlenül a jó irányba indult el ez az egész, hanem a show felé. Persze, nincs kifogásom ellene, ha a pár ezt szeretné, de szerintem ez veszélyezteti az igazi magyar szokások megmaradását. Én ezért inkább építek egy szép köszöntőre, mint a show-ra.

„Viaszk” és porfesték

Strom Ida hajdan egyszerű, festett papírból és fa-ágakból készített koszorút.

- A magam nyomorúságán tanultam meg koszorút készíteni. Beregszászban láttam, hogy készül.

Lassan babrálgattam, és rájöttem, mit hogyan kell. A papírt összefaragtam, megformáltam virágnak, belemártottam a viaszkba (viasz - *a szerk.)*, aztán hideg vízbe, és kész is volt a virág. A koszorú alapját, keretét kőrisfabotból készítettem. De drótból is csináltam keretet

régen. Aztán fontam rá zöld fenyőágat. Levelet zöldre festett papírból készítettem. Porfestékkel marad, amit vízzel kellett felkeverni. Mindezek után összeadtam a darabokat. A viaszt, vagyis a paraffint patikában vettem, vagy ahol épp kaptam.

Most már újabb fajta koszorúkat készítek. Ez könnyebb, mert csak össze kell rakni a kész darabokat.

Metszés és szüret

Kádár József idejét és érdeklődését azóta, hogy már nem foglalkozik komolyabban az asztalosmesterséggel, a szőlészet, borkészítés köti le.

- A Baktai Kísérleti Állomás asztalosműhelyében sajátítottam el a szakma csínját-bínját. Két évig voltam ott inas. Mindenki be volt osztva mesterek mellé, nem önállóan dolgoztunk. A takarítással, fűrészporhordással kezdtük a munkát, aztán lassan egy-egy kapanyelet, virágládát is készíthettünk, ameddig el nem értünk az ajtókig, ablakokig.

Aztán jött a katonaság, azt követően pedig már mesterként mentem vissza dolgozni. Akkoriban még nem voltak műanyag ajtók, ablakok, melyek ma a legnagyobb gondot okozzák az asztalosoknak, mert kiszorítják a famunkát. Egy-egy asztalt, széket, gyúrótáblát is készítettem „pihenésképpen”. Amikor 22-23 éves voltam, már hozzám is jöttek tanulók. 1977 és 1985 között dolgoztam az állomáson. Ezt követően önállósítottam magam, megnyitottam a saját műhelyemet itthon. Mindig modernizálódni kellett, úgy fejlődni, ahogy az aktuális divat diktálta. Tizenöt évet dolgoztam így. Lassan abbahagytam. Sok famunka van a házunkban. Mindig szépítgetem, alakítgatom a dolgokat.

Akkor kezdtem el komolyabban szőlővel, borral foglalkozni, amikor az asztalosságot abbahagytam. De inkább borosgazda vagyok, mintsem borász. Apámnak korábban is volt szőlője, 300 tőke, azt fejlesztettem lassan. Most nagyjából 1000 tőke van. A szőlőmunkában a család segít. A metszésben a fiaim. Azt rajtuk kívül nem bízom másra, mert mint mindenkinek, nekem is megvan az egyéni metszési stílusom, amit apámtól tanultam, és amit ma is követek, és ezt várom el a fiaimtól is. Azt mondják, „amikor az ember metsz, akkor szüretel is”. A borkészítés technológiáját is igyekszem megtanítani a fiaimnak. Mert nem csak abból áll az egész, hogy beleengedjük a mustot a hordóba, aztán kész is a bor. A legfontosabb dolog a tisztaság. Az mindennek az alapja.

„...élhessél sok jeles napokat”

Végezetül, íme néhány Haláboron gyűjtött köszöntő.

János- és István-napi: „Ma van János (István) estéje, nevednek ünnepe, / friss jó egészségben örvendezzél benne. / Kívánom, élhessél sok jeles napokat, / tartsa meg az Isten az egész családodat. / Ha pedig az Isten kiszólít vétkére, / megdicsőült lelked vigye fel az égre. / Szívemből kívánom!”

Karácsonyi: „Eljött a karácsony borzos szakállával, / kilyukadt a csizmám, nem győzöm szalmával. / Adjatok egy húszast, vagy 1-2 garast, / hadd tákoltassam meg ezt a rossz csizmát.”

János-napi: „János éljen kedvére, ne szálljon bú szívére. / Mert jutott e szép estére, neve napja estéjére. / Várta ő ezt, és el is érte, / adhat is hálákat érte. / Legyen mindig az asztalán, egészség üljön a poharán. / Teremjen borja, búzája,/kakasa, jó tojótyúkja. / Házát kint őrző kutyája, / legyen sok szép unokája.”

(2014. június 27., 702. lapszám)

Akik nem hevertek, hanem igyekeztek

(Harangláb)

A beregszászi járási Haranglábon sincs hiány tehetségekből, jó mesteremberekbe)!.

A festő, aki nem festő

Gerő Árpád kisgyermekkora óta szívesen rajzolt, s lassacskán ugyan, de a festésnek is nekikezdett.

- Gyerekként mindig jól tudtam rajzolni, festeni. Szerettem volna képzőművészetibe menni iskola után, de a felvételin be kellett volna mutatnom 3 festményt, 3 grafikát, 3 portrét, nekem pedig nem voltak meg ezek, s időm se lett volna már elkészíteni őket, mire döntésre jutottam.

Katonaság után készítettem egy festményt. Jól sikerült, hát készítettem még egyet. És így tovább. A saját bajomon tanultam meg az alapokat. A vászon előkészítése például kezdetben még nem nagyon ment. Volt is olyan munkám, ami megrepedezett később a nem megfelelő alapozás miatt. Egy időre abbahagytam a festést, mert nem igazán volt rá időm. Úgy négy évvel ezelőtt kezdtem ismét hozzá. Lehetett képeket felkíildeni Kijevbe kiállításra, és engem is megkerestek ez ügyben. Ez inspirált. Ha akkor nem keresnek fel, talán nem is festenék ma. Akkor már utánanéztem persze pár dolognak, alapozásnak, árnyalásnak. A képeim már nem repedeznek meg, mint régen, sokkal minőségesebbek, más anyagokat használok.

Azt szoktam egyébként lefesteni, amit látok. Ha például egy szarvast festek, azt is látnom kell. Kigondolom én előre, hogy hogy fognak majd összeállni a dolgok a festményen, de amit vászonra viszek, azt látnom is kell. Nem adtam el egyik munkámat sem. Esetleg elajándékoztam. Nem sok időm jut igazából festésre. Ha el tudnám adni a munkáimat, akkor talán többet foglalkoznék vele. De így, amit megfestek, marad itthon, magunknak.

A keretet Beregszászban készítik el a képekre, a szükséges anyagokat Beregszászban vagy Munkácson vásárolom. Mindig ott, ahol nagyobb a kínálat. No de, mivel nem végeztem képzőművészeti iskolát, így nem számítok, nem számítom magam festőnek.

Örökölte és továbbadta

Baranyi Lajos többek között asztalossággal is foglalkozott élete folyamán.

- Örököltem ezt a mesterséget. Édesapám és nagyapám is asztalosok voltak, így korán belekezdtem én is. Tízéves koromban már dolgoztam, besegítettem a munkába, például ajtót, ablakot készíteni, és így megtanultam én is. Állandóan a műhelyben voltam. Mire hazajöttem az iskolából, az anyag ki volt rakva, nekem meg fűrészelni kellett. Kézzel, mert gépek még nem voltak. Készítettem kisebb dolgokat, függönytartót, polcot, aztán jöttek a nagyobb dolgok sorban.

Tizenöt éves lehettem, amikor már magam is vállaltam munkákat. Konyhabútorok kellettek leggyakrabban, mellette ajtók, ablakok. De bútorok ma már nem igazán kellenek, mert meg lehet venni a boltban is. Azokat úgy 20 éves koromig csinálgattam. Később Oroszországba jártam dolgozni nyaranta, míg a teleket itthon, a műhelyben töltöttem. Másként nem tudtunk megélni. 1954-ben vezették be nálunk a villanyt, ’56-ban pedig be is kapcsolták. Addig mindent kézi munkával kellett megcsinálni, majd lettek gépeink, ami nagy segítséget jelentett. Korábban a székekhez például kézzel véstük a csapokat. De géppel könnyebb volt kifúrni, ráadásul simább is lett az eredmény, így jobban össze tudtuk ragasztani a részeket.

Sokat dolgoztam építkezésen, még ácsmunkával is foglalkoztam közben. Azt más munkásoktól tanultam meg. Az én fejem nagyon fogékony volt az ilyen munkákra. Amit egyik nap megcsináltunk, ha valami egészen új is volt az, azt másnap már magam is el tudtam készíteni. Katonaságnál is ilyen munkára kerültem. A tisztek és családjaik részére kellett lakóházakat építeni. A legkisebb ilyen lakóépület 32 lakásból állt, de volt 64, sőt, 96

lakásos is. Katonaság után olyan helyen dolgoztam, ahol akkoriban a házak 1-2 kilométer távolságra voltak egymástól. Egy teljes utcát kellett „behozni”. Mindig volt mellettem 5-6 ember, sőt, az is megtörtént, hogy brigádok kerestek meg, hogy vezessem a munkát abban, amit ők nem tudnak megcsinálni, de egyébként egyedül dolgoztam.

Tanítgattam erre a fiaimat is. Más tanítványom nem akadt. 2000-ig folytattam a munkát, utána már nem igazán volt kereslet rá. De ha valakinek kapa, villa, baltanyél kell, akkor azt még megcsinálom. Nem volt rossz ez a munka. Tisztább volt, és jobban is szerettem, mint a kőművesmunkát.

Szétszedni, összerakni

Biztos sokan gondolkodnak el azon, milyen kár volt lebontani a régi, még jól működő kályhákat otthon, amikor a gázszámlát meglátják. Nos, Gerő Balázs otthonában ma is ott van saját keze munkája.

- Magamtól tanultam meg kályhát rakni 35 éves korom tájékán. Volt itt egy kályhásmester, de arra nagyon sokan panaszkodtak, mert hamar át kellett rakni, amit készített. így azt is, amit nálunk készített. Szétszedtem, és újraraktam. Mikor láttam, hogy jól működik, akkor másnak is vállaltam, nemcsak a faluban, hanem a környező falvakban, Papiban, Hetyenben, Bótrágyon, Kígyóson is. Egy nap alatt meg is raktam egyet. Reggel nekikezdtem, és sokszor éjfél volt, mire végeztem, de megcsináltam. Mindig a gazda segített, amiben kellett, például hordta be nekem a sarat.

Egy hét alatt három sport és három kályhát is meg tudtam rakni. A kályha tetejét volt a legnehezebb elkészíteni, mert ahhoz már állás kellett, és sokat kellett fel-le mászkálni rajta. A derekánál viszont jó volt dolgozni, mert ott legalább 3 sornyit meg lehetett rakni álló helyzetben. Nem kellett se mászni, se hajlongani. A sport ezért könnyebb is volt megcsinálni. Viszont a teljes munka nemcsak a megrakásból állt. Az anyagot, csempéket előbb még össze is kellett csiszol-

gatni, hogy a darabok passzoljanak egymáshoz. Huszton nagyon görbéket csináltak egy ideig. Akkor 120 rubelbejött bele egy komplett kályha. Aztán már javítottak rajta kicsit. Akkor pedig már 400 rubel kellett egyhez. A rakáson kívül javítgattam is. A legtöbb kályha, amit készítettem, még ma is megvan. Nem bontották le az emberek. Nálunk három spór és egy kályha van itthon. A kályhában még melegítő, blóderrész is van, amiben melegen lehet tartani például a tejet, teát, ha gyerek van a háznál.

Úgy 25 éven keresztül folytattam a mesterséget. Szerettem ezt a munkát, az ipart is fizettem érte. Igaz, nehéz munka volt, mert sokat kellett hajlongani, törmeléken állni közben. De legalább 500 darabot azért elkészítettem életemben.

Ki mulat jobban?

- 1975-ben kezdtem el zenélni - meséli Baranyi Bertalan. - Kaszonyba jártam zeneiskolába, zongorára és harmonikára. De nem tanultam tovább zenei irányban. A testvérem is járt zeneiskolába. O szaxofonon és klarinéton játszik, és sokat zenéltünk együtt. Voltunk Dobronyban, Bótrágyon, Haranglábon, Kaszonyban és Beregszászban is. Lakodalmakra, születésnapokra, vadászbálokra, ballagásra és májuséjszakai szerenádozásra is hívtak. Mindig azt játszottuk, amit a közönség kért. A katonaságnál is zenéltem, főleg katonai nótákat.

Mostanában inkább egyedül járok el. Harmonikázok, és közben énekelek is, mindig olyan dallamot, amilyet kérnek tőlem, a népdaltól egészen a könnyűzenéig. Népzenéből régen többet kértek, mint bármi másból. Hallás után bármit le tudok játszani, ahogy a testvérem is, hisz ő profi zenész, míg én amatőrnek tartom magamat. Az igények nagyon nagy mértékben nem változtak. A fiatalság egyre jobban ismeri már a régi nótákat. Jártam már Magyarországon is, de itt, Kárpátalján a legjobb a lakodalom. Itt sokkal jobban mulatnak az emberek.

Gobelin és bonsai

Gerzsenyi Andrea szép és dekoratív végeredményű hobbit űz: gyöngyözik.

- Nagyobbik fiamék munkaórán állatfigurákat, egyszerű karkötőket készítettek gyöngyből. Segítettem neki fűzni, és lassan beleszerettem ebbe. Előbb egyszerű apróságokat, állatkákat, virágokat készítettem. Majd komolyabb dolgokba is belekezdtem, például különböző fákba.

Bonsait, árvafüzet, lilaakácot is készítettem már gyöngyből. Ezeket már a saját elképzeléseim alapján is el tudom készíteni. Magam készítem a gipszalapokat is hozzájuk. Ezt még a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola (ma II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola - *a szerk.)* diákjaként tanultam meg. Igaz, ékszereknél is gyakori, hogy változtatok a technikán. A gyöngyöket általában Beregszászban veszem, a drótot pedig

kábeleseknél. Földeléshez valót vásárolok, amit aztán „lenyúzok”, és úgy használok fel. A gyöngyök közt gyakori a selejtes. Például össze vannak ragadva a szemek, egy-egy darabon nincs lyuk, vagy csak nagyon pici, így nem lehet csak egyszer áthúzni rajta a tűt. Egyszerű virágoknál ez még nem baj, de ékszereknél például már gyakran kell a többszöri áthúzás. S ha a gyöngy selejtes, akkor vagy nem megy át rajta a tű, vagy elpattan, ha kicsit erősebben meghúzom.

Rendelésre nem szoktam dolgozni. Ajándékba viszont már sok munkám elkerült. Eladni sajnálom.

Ha van egy kis időm, akkor mindig előveszek valami kézimunkát. Ha több szabadidőm lenne, lehetséges, hogy az egész napot is el tudnám tölteni ezzel. Alsós tanítónőként a gyerekekkel is szoktunk gyöngyözni.

- Más kézimunkákkal is gyakran foglalatoskodik...

- Kézimunkázni még gyerekként tanultam meg, nagymamámtól. Tízévesforma lehettem, amikor az első munkámat, egy keresztöltéses mintát kivarrtam. Megtanultam kötni is, és sokat gobelineztem. Sokat hímeztem, például térítőkét. Horgolni később tanultam meg, 5-6 évvel ezelőtt. Anyósom mutatta meg az alaplépéseket. Egy ideig nem foglalkoztam vele komolyabban. De ismét nekikezdtem, amikor divatba jöttek a horgolt pulóverek, ruhák. De kézimunkákat se készítettem rendelésre, kivéve nemrég a végzősök ballagótáskáit. Illetve függönyt varrtam már másnak is. Gyakran jönnek el hozzám, ha fel kell szegni valamit, vagy valamiből be kell venni.

A haverból lett vőfély

- Huszonegy éves lehettem, amikor először voltam vőfély, egy haver lagziján - emlékszik vissza első, vőfélyként vezetett lagzijára Hidi Géza. - Falun úgy volt régen, hogy az ember a barátját hívta meg vőfélynek. Apám sokáig vőfélyeskedett. Tőle voltak meg a versek. Aztán unokatestvéreknek is voltam sokat, és így jöttek sorba a lagzik. Volt kisvőfélyem is, aki besegített tojásszedéskor, a menyasszony vagy a vőlegény búcsúztatásánál.

A tojásszedés nálunk úgy zajlott, hogy miután a pár a lagzi előtti vasárnapjárt hívogatni, két nappal később, kedden mentünk mi. Csak azokhoz mentünk tojást szedni, akik hivatalosak voltak a lagziba. A kapott tojásokat kétfelé osztottuk, egyik fele a lányos házhoz került, a másik pedig a vőlegény otthonába. Szombat reggel megismételtük a hívást, hogy jöjjenek a vendégek, mert a menyasszony már elkészült. Mondtuk, hogy „villát, kanált hozzanak, hogy éhen ne maradjanak.”

A lakodalom külön ment. A vőlegény násznépével reggel 8 órakor ment a menyasszonyért. A násznagy a vőféllyel kikérte, aztán mindenki kapott friistököt: töltött káposztát, különböző húsokat, bort, pálinkát. Utána kezdődött a ceremónia. Előbb a jegyzőbíróhoz (községi jegyzőhöz - *a szerk.)* mentünk, onnan a templomba. Templom után vissza a menyasszony otthonába, megebédeltünk, és kezdődött a táncmulatság. Délután fél 5-kor kezdődött a menyasszony búcsúztatása a szülőktől, rokonoktól. Majd felsorakoztunk, és mentünk a vőlegény házához. Ott megkezdődött a vacsora. Tizenegy óráig ment a dalolás, táncolás, aztán kezdődött a menyasszonyi tánc. Amikor a vőlegény látta, hogy már nem nagyon viszik a menyasszonyt, akkor az ölébe kapta és átvitte egy másik szobába. A vőfély utánuk vitte egy tálban a pénzt, azt a pár összeszámolta, és a vendégek előtt ki is jelentette, hogy mennyi gyűlt össze. Éjfél után a menyasszony átöltözött menyecskeruhába, ami a legszebb ruhája volt, és kezdődött a menyecsketánc. Reggelig ment a mulatság. Legutóbb 25 éve voltam vőfélykedni. Összesen legalább húsz lagzit levezettem.

Az édesapától örökölt versek közül íme a kendőmegköszönő: „Istenem, mily becses kezemben a kendő,/ tudom, mind ilyet ád a férjhez menendő./ Ebből is meglátszik, hogy nem volt heverő,/ a mi menyasszonyunk volt jó igyekező./ Köszönjük menyasszony kedves ajándékát,/ ezzel is mutatja, hogy szereti mátkáját./ Tudjuk, menyasszonyunk nemcsak maga fonta,/ hanem édesanyja meg más fonótársa./ Mennyi bora terem Szekszárdnak, Tokajnak,/ annyi jót kívánunk szövőnek, fonónak.”

(2014. augusztus 8., 708. lapszám)

Ahol az ügyes kezűek nem unatkoznak

(Hetyen)

Beregszásztól alig több mint 20 kilométerre fekszik az írásos forrásokban először 1270-ben említett Hetyen. Az egykor Bereg vármegye részét képező település jócskán bővelkedik ügyes kezű mesteremberekben, kézművesekben, akik nemcsak aktívan tevékenykednek, de igyekeznek ismereteiket át is adni a fiatalabb nemzedék képviselőinek.

Mert kell az utánpótlás

Barkaszi Irén 14 éves korában kezdett el varrogatni. Látta, hogyan ügyeskednek a nagylányok, s lassan megtanulta tőlük. így esküvőjére saját maga varrta ki a kendőket. Kezdetben leginkább ágyvédőket, térítőkét készített. Elmondása szerint a fiatal lányok gyakran jártak össze esténként, s lámpafénynél horgoltak, hímeztek, kötöttek.

A hímzésen kívül így ő is foglalkozik horgolással és szövéssel is. Utóbbit azután tanulta meg, hogy férjhez ment. Ahogy a hímzést, úgy a szövést is más asszonyoktól leste el. Bár nem minden télen volt beállítva otthonában a szövőszék, azért ha elegendő rongy gyűlt össze, nem sok idő maradt az unatkozásra, hisz ami volt, azt le is szőtte. Ha akadt segítsége, például a tekerésben, akkor akár 8 méter is lement egy nap alatt, s a család részére készített úgy 40 métert egy télen. Eladásra nem készített pokrócokat, csak saját részre és családtagoknak.

Bár a szövéshez már nem lát elég jól, azért gondoskodott az utánpótlásról, hisz a család nőtagjai között most már nem egyedül ő az, aki hasonlóan jól bánik a tűvel, cérnával, esztovátával.

Keresztszemes, lapos kalotás

- Még kislánykoromban tanultam meg kézimunkázni - mesélte Bihari Jolán. - Öten voltunk lánytestvérek, és édesanyánk úgy igyekezett, hogy mindannyiunknak adjon valamit, kézimunkákat, szövést, staférungot, ami

illő volt egy lánynak. Es így megtanultuk mi is. Akkoriban nem volt még varroda. Szőttem én is a lányaimnak kendőt, pokrócot. Varrással, keresztszemes öltésekkel is dolgoztam. De nem drukkolt mintákat, mert azt nem szerettem. Hanem olyan keresztszemeseket, lapos kalotásokat, amiknél számolni kellett a szemeket. Megszőttem előtte a vásznat, arra számoltam és varrtam rá a szemeket. Sokat necceltem is. Sok mindennel foglalkoztam, ami ma egyáltalán nem érdeklik már a fiatalokat. Van egy kis lányunokám. Remélem, ha odanő, neki majd átadhatom, amit tudok.

Ha a nagymama ügyes

Tóth Ilonka 15 éves korában kezdett el kézimunkákkal foglalkozni. Elmondása szerint akkoriban még lámpafénynél varrta a kendőket saját esküvőjére. Emellett persze készített függönyöket, térítőkét is, hisz az ő fiatalkorában még nem a boltban vásárolták meg a lányok a staférungjukat. Varráshoz, horgoláshoz, kötéshez egyaránt ért, s igyekszik is, hogy három lányunokájának ajándékozhasson kézimunkákat. Ha pedig ilyen ügyes nagymamája van az ember lányának, természetes, hogy sikeresen meg is tanulja tőle a különböző technikákat.

Igazi hagyományőrző munkát végeznek tehát ezek a kedves hetyeni asszonyok.

Ha a rajzolás nem megy

Sütő László tanárként dolgozik, de hobbiszinten, saját részre fafaragással és asztalossággal is foglalkozik.

- A fafaragás és az asztalosság úgy indult el nálam, hogy mindig is nagyon szerettem az autókat, s szerettem volna lerajzolni is őket. De nem tudtam, ezért elkezdtem kifaragni őket. Volt néhány faragókésem, amit még édesapámtól örököltem, aki szintén foglalkozott fafaragással, de újabban már saját magamnak készítek kisebb vésőket, késeket.

Nem tanultam én ezt sehol, senkitől. Megnéztem valamit, és leutánoztam. Dísztárgyak faragására nem volt igény, így ezt csak a saját magam

örömére csináltam. Mostanában kezdtem csak utánanézni néhány dolognak. Az asztalosságot még most is tanulgatom. Itthonra készítek használati tárgyakat, bútorokat, fogast is, s néhány faragott tölgyfa dísszel fel is dobom őket. Néhány alkalommal ajtókat, ablakokat is készítettem, de csak ismerősöknek.

Nem hivatásszerűen foglalkozom az asztalossággal. Az iskola mellett nem is igazán lenne rá időm. Van itthon olyan szekrényünk, amit például két hónapig készítettem. A faanyagot vagy fatelepen vásárolom, vagy ha sikerül, akkor a hegyekből hozott hulladékdeszkát veszem meg. Az anyagnak a nagyolása gyorsan megy, de az apróbb, finomabb munkák már sokkal lassabban. Vannak olyan napok, amikor nincs erőm foglalkozni ezzel, de ha sietek valamilyen munkával, akkor naponta 1-2 órát azért rá szoktam szánni. Most már persze tudok rajzolni is. Meg is vannak tervezve a munkáim, mert egy-egy dolognál kifejezetten fontos például a méretarányosság és az oldalak egymáshoz való arányossága is. Elő kell rajzolni a dolgokat, hogy aztán tudjam, hol kell majd faragni.

A kastól a kaptárig

Komjáthy Csaba méhészkedéssel foglalkozik. Négy-öt családdal kezdett neki ennek a munkának, amit aztán sikerült jócskán bővítenie.

- Iskoláskorom óta foglalkozom méhekkel, mivel apám és nagyapám is méhészkedtek. Tőlük örököltem a családokat. De akkoriban még kasokban tartottuk őket. Később jött csak be a kaptárszisztéma. Kasokban nem volt olyan könnyű a méhekkel, mert ott nem volt meg számukra a kellő védelem, és télen sokan elpusztultak a mínusz 25-26 fokos hidegtől. Aztán, amikor bejöttek a kaptárak, átraktuk őket. Régen nem volt pergető se. Tavasszal, ha a hőmérséklet eléri a 16 fokot, már lehet foglalkozni velük. És sokkal könnyebben megy most a munka a méhekkel, mióta kaptárakban tartjuk őket. Míg kasokban voltak, bajosabb volt az etetésük, átszedésük is, nem úgy, mint most, amikor csak a kereteket kell átszedni, leszedni róluk az anyabölcsőket, ugyanis ha azokból sok van, akkor szétrajzanak a méhek,

nyárra nem marad egy sem. A kasokat viszont nem tudtuk átnézni, csak felfordítani, belenézni az aljukba. És bele is kellett nyúlni, ami megint csak rettenetes volt.

Most 84 családdal foglalkozom. El tudom végezni egyedül is a munkát körülöttük. Igaz, hogy egyedül jóval strapásabb, de így nyugodtabb vagyok. Hogy mikor mennyit sikerül majd pergetni, azt nem lehet kiszámolni. A ’70-es évek elején még 18-20 kilót pergettünk, aztán folyamatosan mentünk lefelé. A ’80-as években már csak 8-12 kilót, később 4-6-ot. A 2001-es árvíz után növekedett kicsit a mennyiség, bő 10 kilókat pergettünk. De aztán megint csökkent. Tavaly az akácnak szinte virága se volt. Nyáron nagyon nagy a hőség, az ősz száraz, a magyarországi méhészek is jelezték, hogy sokszor egyszerűen nem indul be a vegetáció a növényekben. Vagy tavasszal túl korán kezdenek el virítani, mint tavaly is, aztán jön a hó meg a fagy. Idén se tudni, milyen lesz a tavasz. De amit pergetünk, az jóformán bioméz, mert itt nem permetezik annyira a növényeket. Viszont egyre nehezebb értékesíteni a mézet.

Régen még volt állami felvásárlás, de az megszűnt. Nehezíti az eladást az is, hogy rengeteg mézet hoznak be Ukrajnába más országokból. Szerettem volna, hogy száznál több családom legyen, de látom, hogy nincs értelme, mert nem tudom eladni a mézet. Szoktam néha családokat is eladni, de azoknak is feleannyira csökkent az áruk, mint amennyi 2-3 évvel ezelőtt volt.

Kicsit ehhez, kicsit ahhoz...

- Elég fiatalon, 6. osztályosként kezdtem el tanulni az asztalosmesterséget - mondta el Tóth Endre. - Volt itt egy mester, ahhoz jártam. Utána, még mielőtt elvittek volna katonának, elmentem tanulni is, s miután hazajöttem, tovább foglalkoztam a mesterséggel. Később 13 éven át a vasúton dolgoztam. Mikor onnan eljöttem, kezdtem neki ajtókat, ablakokat csinálgatni. De azok ma már annyira nem kellenek, mert műanyagot vesznek inkább. Minden munkában van valami nehézség, de ha az embernek van

kedve hozzá, akkor foglalkozik vele. Ez a mesterség pedig olyan, hogy ha valakinek nincs hozzá kedve, hajlama, akkor nem csinálja, mert ezek nélkül nincs idege hozzá. Márpedig abból is sok kell, hogy az ember láthassa is azt a szépet, amit elkészít.

Mindenfajta bútort készítettem már. Nem volt még olyan, hogy valami kikötött volna rajtam. De ma már nem nagyon szoktam vállalni munkákat. Esetleg itthonra, ami kell. Olyan típusú ember vagyok, hogy amit meg kell csinálni, azt addig csinálom, amíg meg nem tanulom. Mert ha az ember tud egy kicsit írni, akkor lassan már olvasni is. így tanultam bele az asztalosság mellett a vasmunkába is.

Tóth Endre a kézművesmesterségeken kívül méhészkedéssel is foglalkozik. Ezt még az 1970-es évek elején kezdte el. Jelenleg 15 méhcsaládja van az általa készített kaptárakban, de csak saját részre termel mézet. Mint elmondta, a rossz időjárási viszonyok miatt a méhek maguknak is alig tudnak mit gyűjteni néha.

Gyakorlat teszi a mestert

-Az Ungvári Képzőművészeti Szakközépiskolában tanultam keramikusnak - tudtam meg Tóth Endre szintén sok ügyességgel megáldott lányától, Eleonórától. - Amikor mondtam a szüleimnek, hogy ezen a pályán szeretnék elindulni, meglepődtek, mert nem is láttak addig rajzolni.

Persze rajzolgattam én itthon, iskola és tanulás után. Mikor eldöntöttem, hogy hová akarok menni tanulni, akkor mutattam meg a rajzaimat a szüleimnek. Elmentünk egy tanárhoz, aki megnézte a munkáimat, s mondta, hogy van értelme annak, hogy folytassam ezt. Igazából azért lett a kerámia a fő szakom, mert ez több mindent foglal magába, mint a festészet. Igaz, hogy nehezebb volt így, mert a több munkával több vizsga is járt együtt, de örülök, hogy így indultam el. A kerámián kívül festészettel, szobrászattal is foglalkoztunk. Ezeket is nagyon szeretem. A kerámiához nagyon nagy befektetés kell, nehéz beszerezni az agyagot, kellene égetőkemence is, ezért inkább a festészet az, ami megmaradt nálam.

Már a tanulmányaim megkezdése után is voltak megrendeléseim, és hála Istennek most is vannak, még Magyarországról is. Általában portrékat, csendéleteket, szentképeket festek, illetve mostanában nagyon nagy divat lett a falfestés, így azzal is foglalkozom. És ez jó gyakorlat, mert minél több festményt, képet készít az ember, annál jobban megy neki, annál élethűbb lesz, amit ábrázolni akar. Nem hiába mondják: Gyakorlat teszi a mestert. Voltak már kiállítva is munkáim, többek között tavaly a Veres Péter Alkotótáborban készültek.

A fiatal tehetség nem csupán űzi, de tanítja is mesterségét. A Kaszonyi Művészeti Iskolában dolgozik, ahol kerámiára, szobrászatra, festészetre és grafikára is oktatja a gyerekeket. De felnőtt is akad a tanítványai között.

(2014. február 21., 684. lapszám)

A „ruharongyító” borok hazája

(Kígyós)

Beregszász és Nagybereg között helyezkedik el a leginkább a szőlőtermesztésről, borkészítésről elhíresült falucska, Kígyós. No, de ne felejtsük el, hogy a járásközpont szomszédját bizony nemcsak jó borai, hanem a Népművészet Mestere címmel rendelkező kézművesei, méhészei, ügyes, kitartó és találékony mesteremberei is különösen értékessé teszik.

Ötsarkú kályha

Orosz György a környék egyik legtöbb szakmai tapasztalattal rendelkező kályhásmestere.

- Édesapám, Orosz Árpád is kályhás volt. Tőle tanultam meg a mesterséget. Aztán persze fejlesztettem a tudásomat, főleg könyvekből s idősebb mesterek által. 1965-ben raktam meg az első kályhámat a helyi óvodában. Két évvel később a kommunális ügyosztályon kezdtem el dolgozni. De katonaság alatt s a szovhozban is ezt a munkát végeztem.

A mai napig is van még mit tanulnom. Ma nehezebb ez a mesterség, mint régen volt. Mert régen mindenkinek egyforma, sablonos kályhákat csináltunk. Ma meg elém raknak egy képet az internetről és nekem azt kell megcsinálnom. De nehéz az átrakás is, főleg akkor, ha nem én szedtem szét előzőleg a kályhát, mert akkor nem tudom, eredetileg milyen volt. Az eddigi legnehezebb munkámat is ennek „köszönhetem”. Öt sarka volt ugyanis a kályhának, s nem tudtam, hogy kell összerakni. Végül annyit gondolkodtam rajta, hogy éjszaka megálmodtam, milyen is lehetett, mielőtt szétszedték. Az is nehezíti a munkát, hogy régi kályhát összetört darabokból kell sokszor megrakni, és az is, mikor csiszolni kell a csempéket, mert van köztük méretkülönbség. De nem volt még olyan, hogy ne tudtam volna megcsinálni valamit. Több ezer kályhát megraktam már. Ezenkívül spórokat és kandallókat is. A legnagyobb kályhám 3,10x2,10 m méretű. Rá is lehet feküdni, akkora.

Megtanítottam a mesterségre három keresztfiamat is. Még iskolás korukban jártak velem dolgozni. Fizettem nekik a napszámot, kedvet csináltam nekik a munkához. Már egyedül is tudnak kályhát rakni.

A jó pergetés és a szűk esztendők

- Már a középiskolában megismerkedtem a méhészkedéssel, mivel 10-11. osztályban munkaórán erről tanultak a fiúk. Aztán katonaság után kezdtem el komolyabban foglalkozni vele - mesélte Kormos Tibor.

- Először csak hobbiszinten, de később megszerettem. Itt a faluban hat méhcsaládot vettem, a számuk később gyarapodott.

Minden év teljesen más a méhészkedésben. Általában a szárazság vagy az esős idő okoz problémát. És az értékesítéssel is vannak problémák, mert hajó év van, akkor sok a méz a piacon, ha meg nem, akkor ugye mindenkinek kevés van. Azt szokták mondani a méhészek, hogy hét évente egyszer lehet jól mézet pergetni, utána megjönnek a szűk esztendők. Most kb. 140 méhcsaládom van. De tavasszal kell számolni őket. Több családot nem szeretnék már, mert egy embernek bőven elég az a munka, ami körülöttük van. Nagyon sok odafigyelést igényel ez.

„Országpusztító” és „ruharongyító” bor

Tompa István több évtizedes vőfélytapasztalattal rendelkezik.

- Tizenhét évesen kezdtem el a vőfélykedést. Akkoriban ez nem hivatásszerűen ment, hanem barátok, rokonok kérték fel az embert. Édesapám is vőfély volt, tőle írtam át a verseket, amiket később betanultam. Egy másod-unokatestvéremhez hívtak először. Kezdetben még nagyon sok lagzin voltam. Volt olyan hónap, hogy öt szombatra is jutott. Mentem ismerősnek, ismerős ismerősének, munkatársam gyerekének lakodalmába is vőfélykedni, csak úgy, köszönöm szépen alapon. A munkám a vőlegény házánál kezdődött, s hajnali két órakor, a töltött káposzta tálalásával ért véget. Amióta divatba jöttek az újítások, a sok játék, amivel szerintem csak szétszabdalják a mulatságot, nem nagyon járok. Nem is igazán tudom, hogyan kerültek be ezek a népi lakodalmas szokások közé. Nekem annyira nem tetszik, hogy ilyenkor 100 ember csak ül, amíg néhány szerepel. Tavaly szeptemberben

voltam legutóbb lakodalmon, ugyanazokkal a versekkel, amiket apámtól tanultam, s amiket amúgy a keresztfiamnak is odaadtam, s volt is velük már vőfélykedni.

Ha már bortermelő vidékről származó vőféllyel beszélgettem, íme egy borköszöntő: „Azt kívánom a magyarnak, legyen tele mind az icce, mind a pince, mind a verem, mind a bolt, mint ahogy az régen volt./ Legyen szolga a magyarnak mind az oláh, mind a szerb és mind a tót, hogy ne legyen se nadrágján, se dolmányán semmi folt./ Ezen bornak szőlőtőke a neve, édes a leve, zöld a levele./ Kapafokkal veregetett tőkécske, vesszőkéssel sanyargatott vesszőcske./ De ez a bor oly jó bor, hogy ma szívvidámító, holnap országpusztító, ruharongyító./ Igyunk azért az ércpincéből aranyszínű bort, hogy oly vidámak lehessünk, hogy kedvesünkhöz se mehessünk./ Adjon Isten minden jót, hegyen, völgyön jó búzát, szép kislánynak jó urát, ne felejtsük az ivást./ Egészségünkre!”

Tompa István pár barátjával karöltve sok éven át adott éjjeli zenét is. Megtörtént, hogy zenészként kísérte a lakodalmat, vőfélyként pedig vezette.

A népművészet mesterei

A következő, egymással testvéri és sógornői viszonyban is lévő hölgyek neves cím birtokosai. Nem véletlenül...

- Már gyerekkoromban is volt a házban szövőszék, mert a lányoknak régen meg kellett szőniük a staférungjukat - mesélte Bakó Olga. - De akkoriban még nem foglalkoztam vele olyan intenzíven. 1980 óta viszont már állandó jelleggel szövök, mindig be is van állítva itthon a szövőszék. A használt minták régi kendőkről lettek átrajzolva. Akkoriban a nagyberegi kolhoz szövőcsoportjához tartoztam. Oda lehetett leadni a munkákat. Voltak megrendeléseink. Nagyon sokat szőttünk például Moszkvába, nagy éttermekbe függönyöket, asztalterítőket, szalvétákat. De készítettünk magyaros motívumokkal Beregszászba is ilyesmit. 1983-ban fel kellett vinni kézimunkákat Lembergbe. Ott zsűrizték, és meg is kaptam a Népművészet Mestere címet. Tagja lettem a Bereg Alkotóegyesületnek is.

Különböző kiállításokon voltak már ott a munkáim, többek között Ungváron, Moszkvában, Kijevben. De vittek már belőlük Amerikába, Japánba és Kuvaitba is. A lányom is tudja már minden csínját-bínját a szövésnek, s néha hoznak gyerekeket különböző iskolákból, hogy megnézzék, hogy megy a szövés. Ma különben már nem szorítkozik a munkám annyira a lakodalmas kendőkre, térítőkre. Inkább dísztárgyakat, könyvjelzőket, ballagó tarisznyákat szövök. Az igények különbözőek, sok mindenre kiterjednek, de mindent meg lehet szőni, csak akarat, odafigyelés és hozzáértés kell hozzá.

- Édesanyám, nagymamám, sógornőim is foglalkoztak szövéssel, aztán nekikezdtem én is. 1982 óta szövök. Akkor léptem be én is a szövetkezetbe - emlékezett vissza Ohár Katalin. - Akkor pont Kijevbe kellett szalvétákat szőni. A kolhoz megszűnése után sok pokrócot szőttem. Volt, hogy 5-6 negyven méteres véget is egy tél alatt. A szövőszékem ma is ugyanott áll, ahová 1982-ben be lett állítva. Ritka az a nap, amikor nem ülök bele az esztovátába. Már megszoktam ezt a munkát, s szinte hiányzik. Igaz, nem könnyű munka ez, mert nagyon sok odafigyelést igényel, főleg akkor, amikor befelé kell szedni a mintát.

- En 1980 óta szövök - folytatta Mester Irén. - Édesanyámtól tanultam. Keresztfutókkal, szalvétákkal, kis garnitúrákkal kezdtem a munkát. Én is tagja voltam a kolhoz szövőcsoportjának, illetve az alkotóegyesületnek ma is tagja vagyok. Leginkább télen érek rá szövögetni, de az esztováta mindig bent van. Pokrócszövéssel nem foglalkozom, de egyéb munkáim gyakran voltak már kiállításokon.

Méz és szőlőnedű

Kész Elemér, a KMKSZ helyi alapszervezetének elnöke, a falu egykori polgármestere bortermeléssel foglalkozik.

- Katonaság után kezdtem el szőlővel foglalkozni. Azelőtt is volt a családnak szőlője, de fiatalként nem igazán szerettem, mikor menni kellett például kötözni. Később aztán, amikor megnősültem, elkezdték szétadni a kolhoz földjeit. Eleinte nem akartam részt belőlük, de végül mi is vettünk ki 50 árat. Aztán még egy részt, így ma már 1 hektár szőlőnk van. De több

fajta. Ezeket külön szoktuk szüretelni. Ehhez persze segítség is kell, de metszeni például egyedül szoktam. A borral kijárok fesztiválokra, s több alkalommal eredményesen is szerepeltem velük.

Kész Elemér a bortermelésen kívül méhészkedik is. Az első családot apósától szerezte. Ma nagyjából 60 család zümmög a kaptárakban.

A szívtől a szentképig

- Tizenhárom éve foglalkozom fafaragással - tudtam meg Badó Attilától. - Nagybátyámtól lestem el ezt a szakmát. Mellette nőttem fel, így szinte rám ragadt. De születni is kell azért erre, mert tudni kell hozzá rajzolni is.

Az első munkám egy Valentin-napi ajándék volt, egy virágokkal, levelekkel díszített szívforma. Mostanában kenyértartókat, virágpolcokat, húsvágó deszkákat, fogasokat, különböző formájú apróságokat szoktam faragni, sokszor megrendelésre. Faragtam már szentképet is. Nyáron szoktam beszerezni a faanyagot, hogy télen legyen mivel dolgoznom. De számomra ez nemcsak munka, hanem hobbi is. Sokszor megesik, hogy éjszaka felkelek, s elkezdek rajzolni vagy méregetni, faragni egy munkát. Tavaly a kígyósi falunapon kiállítás is volt a munkáimból. De más rendezvényekre nem szoktam járni. így is van elég megrendelésem, mert nagy az ismeretségi köröm. Próbáltam már megtanítani másokat is erre, de nem voltak elég türelmesek. Márpedig ehhez a mesterséghez nagyon nagy türelem kell.

(2014. február 7., 682. lapszám)

Nem csak a ciberefőzésben jeleskednek (Kisbégány)

Értékes és értékőrző mesterségeket, hobbikat őznek Kisbégányban.

Nem hagyják feledésbe merülni

Kisbégányban ma is élő hagyomány a ciberefőzés, ami miatt sok környékbeli hívta, hívja „ciberéseknek” a kisbégányiakat. Ennek a hagyománynak a megőrzését és bemutatását is szolgálja a 2011-ben életre hívott ciberefesztivál, amelyen a hatalmas üstben rotyogó cibere illatán és ízén kívül színes kulturális programból is „kóstolót” kapnak az érdeklődők.

Viszont a kisbégányiak a faluban egykor élő szokásokat sem hagyják feledésbe merülni.

- Tizenöt évvel ezelőtt indult el a hagyományőrző csoport - mesélte Varga Edit, a csoport vezetője, a Kisbégányi Általános Iskola magyartanárnője. - Kezdetben csak hobbiszinten működött, hisz nem folytattam ilyen jellegű tanulmányokat. Jómagam is jártam iskolásként Beregszászban hasonló szakkörre. Nagyon szerettem, s amikor Kisbégányba kerültem, úgy gondoltam, az itteni gyerekek is örülnének neki. Az első tagoknak ma már a gyermekei járnak a csoportba. Kezdetben a húsvéti és karácsonyi népszokásokat elevenítettünk fel.

2000-ben testvériskolai kapcsolatot alakítottunk ki a nyírszőlősi általános iskolával, ahol később több alkalommal fel is léptünk. Az ottani tánctanárok küldtek nekünk felvételeket a táncaikról, mi pedig megtanítottuk. Ki is utaztak hozzánk néha, mert kellettek az alaplépések, amiket itt nem tudtunk megtanítani. Korolovics Zsolt, a derceni Gyöngyösbokréta Néptáncegyüttes művészeti vezetője és a nyíregyházi Iglice Néptáncegyüttes vezetője is volt kinn hozzánk segíteni, tanítani. Ma már szakkörként, heti két órában foglalkozunk a gyerekekkel. Jelenleg 58 tagunk van. Sajnos, kevés köztük a fiú, ezért néptáncból csak kettőt szok-

tünk megtanulni egy évben. Vannak visszajáró táncosaink, s így elsősök és 17-18 évesek is vannak a kis- és nagycsoportban. A visszajárok többsége fiú. Korábbi munkatársam, Greba Lívia szülési szabadságát tölti, így most Lengyel Wanda segít a munkában.

A folklóron kívül modern táncokkal is foglalkozunk, feldolgozunk meséket, jelenetekkel, versekkel lépünk színpadra a különböző ünnepi alkalmakon. Sokat jártunk külföldre, s itthon is rendszeresen ott vagyunk azokon a falunapokon, rendezvényeken, ahová hívnak. A lelkesedéssel és az akarattal nem szokott problémánk lenni. A csoportot Sípos Erika, egyik tagunk édesanyja is segíti, aki a fellépőruhákat készíti.

Mesterségének híre ment

Id. Komári Zoltán gyerekként találta meg, s azóta is műveli hobbiját, a galambászatot, s szintén fiatalon egy - sajnos - kihalófélben lévő mesterséget is elsajátított.

- Édesapám már kiskoromban szerette volna, hogy kádár legyek, mert a környéken már kihalófélben volt ez a mesterség. Negyvennyolc évvel ezelőtt, 16 éves koromban Balázséira mentem el tanulni. Egy évre rá már önállóan dolgoztam. A hadseregnél is hordókat csinálgattam, javítgattam. Amikor pedig hazajöttem, folytattam a munkát, önállóan. Káposztás hordókat készítettem már rendelésre Prágába, de dolgoztam Ternopolba, Hmelnickbe is. Az ilyen mesterségnek híre megy. De hiába dolgozom már lassan 50 éve, mindig van mit tanulni. Nehéz munka ez, ezért is nem akarják a fiatalok folytatni.

Boroshordót javítani és készíteni is szoktam. A javításhoz nagyon pontos munka kell, mert ha ki kell cserélni egy dongát vagy a feneket, akkor pontosan ugyanakkorát kell készíteni, mint az eredeti volt. Naponta 8 órát szoktam a műhelyben tölteni, egyedül. Tisztán kézi munkával ma már csak az abroncsozás megy. Abba a fiam szokott besegíteni. Tanítványom nem sok akadt. Volt, aki egy hétig bírta csak a másfél kilós kalapáccsal való munkát, s abbahagyta.

Galambokkal ötéves koromtól foglalkozom. Az állatok iránti szeretet már kisgyerekként megvolt bennem. A szomszédból kaptam egy pár galambot. A számból etettem és itattam őket, amikor kicsik voltak. Később még

vásároltam hozzájuk, volt szaporulat is, s lassan nőtt a számuk. Ma 130 galambunk van. A fiam is foglalkozik velük. Sorszámozva vannak, mindegyiket ismerjük. Szoktuk röptetni őket, de számunkra ez csak hobbi.

„Csípnek, mint az állat”

Komári Attila, a kádármester imént említett fia az üvegmunkán és galambászaton kívül rnéhészkedik is.

- Három évvel ezelőtt kezdtem el tanulni a méhészetet egy beregszászi méhésznél. A tanulás szó szerint fájdalmasan ment, de az akarat megvolt bennem. Három családdal kezdtem neki, s másik éven már négy volt. Most 16 van. A számuk évről évre már csak duplázódni fog, de hajó lesz az időjárás és a hordás, akkor fel tudok húzni belőlük még négyet, mire jön a telelés. Két kisfiam szokott besegíteni. Most megfeleztem a családokat, míg magukhoz nem jönnek, s nem kezdenek el mézelni. Hajó lesz az akác, 20-25 liter méz meglesz. Remélem, kereslet is lesz rá. Most is tanulok még. Az anyanevelést például még gyakorolnom kell, mert az elég bonyolult. Nagyon sok fortélya van ennek. Néha még el szoktam menni a mesterhez tanácsot kérni: átveszem tőle a tudást, aztán „hazahozom”. Érdekes dolog ez az egész, de megszerettem. A lényeg, hogy az ember ne piszkálja a méheket, amikor dolgoznak, mert akkor csípnek, mint az állat.

Akad még érdeklődő

Pataki Erzsébet szövéssel és kézimunkákkal foglalkozik.

- Hatéves koromban kezdtem el kézimunkázni tanulni egy idősebb hölgytől. Kötni, horgolni, nec-

celni, varrni egyaránt megtanultam. Édesanyám szövéssel foglalkozott, azt tőle tanultam meg. Állandóan szőtt, megrendelésre is, s amikor idősödött, sajnáltam, hogy csak ő dolgozik, így átvettem, s lassan rám maradt. Varrtam régen ruhákat is. A lányomnak, aki klubvezető, három pár magyar ruhát szedett kendőkből varrtam meg.

Megrendelésre csak szőttes pokrócokat készítettem. Amikor szülési szabadságra jöttem, kellett a pénz, s így kezdtem neki. Télen általában le is szőttem 2-3 véget, vagyis 120-130 métert. Ennyire volt megrendelés. Közben a régi ruhákat felhasználva saját részre is készítettem pokrócot. Komoly előkészület kell a szövéshez. Ezek legtöbbjét magam csináltam. A cérna felhúzásában két unokám segít. Fiúunokám, Zoltán szőni is szeret. Van most egy kis tanítványom Nagybégányból, Mandzák Nóra. Gyakran eljön hozzám, mindent felír, feljegyez. A második szövését már ő maga vetette meg.

Házszám és asztali áldás

A mindössze húsz esztendős Turóczi Krisztián már most elismerésre méltó famunkákat, faragásokat készít. Édesapja és nagyapja is asztalos, így volt kitől örökölnie a famunkákhoz való vonzalmát.

- Tízéves koromban már folyton a műhelyben voltam. Meg is bíztak néhány dologgal. Kezdetben csak csiszolással, aztán egyre nagyobb feladatokat bíztak rám. Teljesen egyedül még nem dolgozom, de tanulok lassan. Önállóan eddig faragásokat készítettem inkább. Ennek 3-4 évvel ezelőtt magamtól kezdtem neki. Interneten nézegettem videókat róla, s lassan beletanultam.

Házi és asztali áldásokat, házszámokat szoktam leggyakrabban megrendelésre készíteni. Megmondják, mit szeretnének, de a kivitelezést munka közben gondolom ki. Most is szoktam még segíteni édesapámnak, komolyabb munkákban is. Asztalosság terén vannak dolgok, amiket még meg szeretnék tanulni. Illetve szeretném elsajátítani a szoborfaragást is.

Ami másnak csak limlom...

Ifj. Komári Zoltán, a bemutatott kádármester fia pazar régiséggyűjteménnyel rendelkezik, amelynek darabjai (bútorok, képek, háztartási eszközök stb.) otthonában, egy autentikus, régi időket idéző helyiségben igazi összhangban díszlenek egymás mellett.

- Tízévesen már biztosan gyűjtögettem. Régi pénzérmékkel kezdtem. Azokat még cserélgettük is az iskolában, mert ezek gyűjtése szinte divat volt akkoriban. Van köztük pengő, csehszlovák, amerikai, belga pénz, kínai gyarmati ezüst dollár, 1700-as évekből származó, Mária Terézia korabeli érme is. A legrégebbiek a kínai lyukas pénzek, amelyek még a XV-XVI. századból származnak. Tízévesen megszereztem a Dercsényiek családi fotóalbumát is, melyben 1847-es a legrégebbi kép. Ha ezt nem hoztam volna el akkor, ma már nem lenne meg. Ha megláttam valami régiséget, elkértem.

Volt egy ükmamám, Rozi, aki előttem 100 évvel született, s állítólag minden fényképet, levelet elrakott, amit a fiától kapott. Azokat is elhoztam. Naplót is vezetett, minden évben leírta, milyen volt az időjárás, a tavasz, a termés. Szerintem rá üthettem a régi dolgok szeretete terén. A faluhoz kapcsolódó okiratokat, adásvételi szerződéseket is összegyűjtöttem, a II. világháborútól az 1960-as évekig terjedően. Három éve rendeztem be ezt a helyiséget. Úgy igyekeztem, hogy olyan legyen, amilyen egy szoba volt a XX. század elején.

A fiúk odafigyelnek

Bodnár Viola egy valamiért inkább férfiak által űzött munkával foglalkozik.

- Édesapámtól vettem át a méhészkedés csínját-bínját. Tizenöt évesen már segédkeztem neki az etetésben, pergetésben, bár önállóan nem nyúltam még a kaptárakhoz, mert féltem a méhektől. Igazából kezdetben nem is érdekelt annyira ez, de lassan megszerettem, s 20 évesen már önállóan is tudtam foglalkozni velük. Édesapámtól kaptam családokat, segítettünk egymásnak. Később teljesen rám maradt a felelősség. Most 150 családdal folytatom a

munkát. A vejem személyében segítségem is van. Kezdetben ő is félt a méhektől, de látta, hogyan kell bánni velük, s lassacskán ő is átvette a rezgésüket.

Másokat is tanítottam a vömön kívül. Nagyon érdekes számomra, hogy fiúkat tanítok erre, de tisztelnek, figyelnek. Most az akácra fogunk előkészülni. Ez számít nálunk komoly hordásnak. Nehéz a méhek és a méz eladása is, részben a politikai helyzet miatt, részben pedig, mert behozzák a kínai mézet. Virágport, propoliszt is szoktunk szedni, s akinek felírja az orvos vagy utánaolvas, hogy az egészséges, az visz is el belőle. Az emberek kezdenek rájönni, hogy a méhtermékek nagyon jók, erősítő, nyugtató hatásuk van, ráadásul nálunk tulajdonképpen bioterméknek számítanak.

Az apróktól a nagyokig

- Tizennégy éves voltam, amikor átmentem a szomszéd asztalosműhelybe kisegítőként dolgozni - tudtam meg Curi Ádáintól. - Ott tanultam meg a famunka alapjait. Kezdetben csiszoltam, aztán már a vágásban, mintázásban is segítettem. Három évig voltam ott. Közben itthonra is készítettem ajtót, ablakot, polcot, szekrényt, de még segítettek benne. Elkezdtem maketteket is készíteni. Ennek alapjait ellestem.

Jelenleg építkezéseken dolgozom. Szeretnék némi tőkét összegyűjteni, hogy meg tudjam vásárolni a szükséges gépeket, amikkel már el tudok indulni az asztalos szakmában. Ha van időm és ötletem, akkor szoktam asztalosmunkákat, kis faragásokat készíteni. Ilyenkor visszamegyek a műhelybe. De megrendelésre még nem dolgozom. Sok mindennel foglalkozom, s ha meglátok valami érdekeset, megfigyelem, igyekszem megtanulni. Ami igazán érdekel, az le is tud kötni.

(2014. május 9., 695. lapszám)

A múlt darabkái

(Kovászó)

A kisebbségi lét velejáróit egyetlen kárpátaljai magyarnak sem kell bemutatni. Kovászán, a jelentős magyar kisebbséggel rendelkező ukrán faluban járva viszont van alkalma az embernek elgondolkodni azon, milyen lehet, ha az ember közvetlen környezete nem magyar, s magyar oktatási intézmény sincs a faluban, amelyben gyermeke szélesebb körű ismereteket szerezhetne nemzete történelméről, kultúrájáról. A beolvadás „ékes” példája, amikor a csatádon belül kimarad egy-egy nemzedék, vagyis az unoka szüleitől egyáltalán nem, nagyszüleitől viszont még annál több magyar szót hall. Nos, kovászói magyarnak sem lehet könnyű lenni, de azért kitartásból nincs hiány. S most azt is megmutatjuk, hogy a nyelven kívül számtalan olyan dolog van még, ami hozzátartozik a magyar léthez, s amiket meg kell ismernünk ahhoz, hogy múltunkkal tisztában lehessünk.

Nem ritkítandó

Mindannyian emlékezhetünk gyermekkorunkból arra, hogy az iskolában azt tanították: a falu látja el a várost mindazzal, ami vidéken megterem, a város pedig a falut a különböző iparágak termékeivel. Modern korunk fintora viszont, hogy számos terméket, amit egyébként falun termelnek, állítanak elő, még a faluban élők is a közeli városokban vásárolnak meg. Talán furcsán hangozhat, hogy Szviscsó László, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Kovászói Alapszervezetének alapító elnöke egyfajta hobbiként tekint a seprűkötésre, de sikerült „rászoktatnia” falubelijeit arra, hogy ciruseprűért (cirok - *a szert)*, aminek elkészítéséhez egyáltalán nem szükséges nagyüzemi gép vagy ördöngös tudás, ne a városba menjenek, hanem egyenesen a gyártóhoz.

- Nagyapám tanította meg nekem, hogyan kell saját szárából, nyél nélkül seprűt kötni. A kolhozban is kötöttem. Úgy 8-10 évvel ezelőtt, amikor már majdnem nyugdíjas voltam, „bepattant” az agyamba, hogy miért ne „termelnék” saját magamnak seprűt? Lenne mivel foglalkoznom, amikor nincs mit csinálni, és még eladni is tudnék belőle. Egy idős bácsitól megvettem a kötőgépet, a nagybátyámtól pedig a varrógépet, és nekikezdtem. Egyik-másik még nem sikerült valami jól, de aztán belejöttem.

Minden évben vetek magamnak cirut, két-három szoteknyit (árnyit - *a szert)*, hogy legyen miből dolgozni. Augusztusban szoktuk levágni, amikor már pirosodik a bugája. Miután leszedtük, le kell még fésülni a magokat a berkéjéről. Ezt, ha nincs sok, tehénkaparóval (egyfajta fémfésű, amellyel a tehenek szőrét tisztítják - *a szert.)* szoktam végezni. A mag marad másik évre vetésre, és a tyúkoknak is adni szoktunk belőle. Megnő tőle a tojáshozam. A szálakat aztán méret után levágjuk, hogy a fölösleges és hosszabb szálak később ne zavarjanak, majd felakasztjuk, s legközelebb akkor kell csak hozzányúlni, amikor kötni akarunk. Erős seprűt készítek, amiben anyag is van. Sokan a cirok berkéjéből kötik meg a seprűt, abból is csak egy marékkai tesznek bele, aztán olyan a munkájuk, hogy az ember egyik irányba próbál seperni vele, az meg a másik irányba hajlik. Csak beszorítják, megvarrják, és már kész is. Én négy marék cirkot szoktam felhasználni egy-egy seprűhöz. Egyet használok aljrésznek, azt megtekerem, és még három marókkal rakok rá körben. Ezt betesszük a gépbe, leszorítjuk, hogy lapos legyen, a feleségem pedig két sorban levarrja. Ha minden elő van készítve, 10-15 perc kell nekem a megtekerésre, a páromnak pedig 5-10 perc a varrásra. Általában 100-200 seprűt meg tudok kötni egy évi termésből. A nyélhez szükséges fát az erdőből hozom, majd felhasogatom deszkának, abból fűrésszel 2-2,5 centi széles léceket vágok ki, majd megforgatom őket frézeren (faesztergán - *a szert)*, ami legömbölyíti az oldalait.

Tudok olyan mestert, aki 200 seprűt is meg bír tekerni egy nap alatt. Én csak 10-15 darabot készítek el, mert ez nekem szinte hobbi. Bár ma már nincs akkora keletje a ciruseprűnek, mint régen, azért elmegy lassan a faluban. Hozzászoktak, hogy nem kell érte a városba menni.

25% a mesternek

Bár a kolhozrendszerről korántsem lehetne csak jókat mondani, azt semmiképpen sem szabad elfelejtenünk, hogy a kolhozok műhelyeiből a jó tanítók kezei alól jobbnál jobb mesteremberek kerültek ki, akik aztán maguk is tanítómesterekké váltak. Ilyen ember Turányi László is, aki, bár a nagy sasfaragási láz már régen elmúlt, még ma is nap mint nap hasznosítja az akkor megszerzett tudást.

-A ’70-es évek elején kezdtem el fafaragással foglalkozni. Édesapám is faragott, sok dolgot megtanultam tőle. Bekerültem a kolhozba szuvenírezni. Egy műhelyben 20-25 ember is tevékenykedett. Sasokat, őzfejeket, ugró

szarvasokat faragtunk. Még asszonyok is dolgoztak velünk. Ők nagyolták a sasok szárnyát, faragták az alátéteket. Két ember dolgozott együtt. Én például apámmal. Ő kinagyolta a fát, én pedig kifaragtam. Néha az asszony és a gyerekek is besegítettek a munkába, és fiatal fiúkat is betettek a műhelybe mellénk, akik akartak is dolgozni. Mi pedig tanítottuk őket. Az elkészített áru után adták a fizetést.

Megrendelésre dolgoztunk, mindenki annyit csinált meg, amennyit csak bírt. Az apróbb méretűekből kellett mindig a legtöbb. Jól ment ez a munka. Jól lehetett vele keresni. És úgy megszoktam már, hogy akár 10 darab farag vány t is meg tudtam csinálni egy nap egyedül. Azért tudtam gyorsan dolgozni, mert készítettem magamnak rövid késeket, amelyekkel könnyen lehetett bánni. A kés a fafaragó legfőbb szerszáma. Ha csak néhány percre mentem ki a műhelyből, már eltűntek a munkaasztalomról, mert addig, míg távol voltam, használatba vették őket a fiúk, a többi faragó. A munkák árának 25%-át kaptuk meg mi, 75% pedig maradt a kolhoznak. Egészen 1982-ig foglalkoztam faragással a kolhozon belül.

Mostanában pedig trófeatartókat készítek, amiket preparált állatfejek alá rendelnek a vadászok. Ilyenből 50 centiméter szélességűt is készítettem már. Főleg vaddisznó-, őz- és szarvasfejhez kérik. Különböző méretű, formájú és mintájú trófeatartóim vannak. Ezeket mind magam találtam ki, magam terveztem és rajzoltam meg.

Maradjunk csak a kaptafánál

1975-ben a helyi iskola tanárai és diákjai jóvoltából létrejött egy kis iskolamúzeum. A tárlat összesen 850 tárgyból áll, amelynek legnagyobb részét az iskola dolgozói, a tanulók és a helybéli lakosok segítségével gyűjtötték össze. Ezek között régészeti tárgyak, ásványok, kőzetfajták, régi szlovákiai, török, amerikai és magyar papír- és fémpénzek, honismerethez kötődő anyagok, illetve a hajdani paraszti élet mindennapjait bemutató használati tárgyak is találhatók. Vizeskorsó, tejescsupor, hurkatöltő, kaptafa, fújtató, dagasztóteknő, citera, mángorló, guzsaly, különböző kerámiák és számos

egyéb, ma már nem használt eszköz tekinthető és ismerhető meg itt. így a szemlélő ízelítőt kaphat abból, hogy a modern technika vívmányai előtt milyen egyszerű és nagyszerű megoldást kínáló eszközöket használtak fel az elődök mindennapi munkájukhoz, tevékenységükhöz. Történelmi, honismereti foglalkozások során pedig tanteremmé alakul át a kicsiny, de annál értékesebb folyosórész, amelyen a tárlat darabjai helyet kaptak. így a kis múzeum is hozzájárul ahhoz, hogy a soknemzedéknyi tudás és ismeret átöröklődjön.

Ló, sas, elefánt és darumadár

Ha az imént a mesterek mestereit emlegettük, muszáj hozzátennünk azt is, hogy egyre inkább tanítvány nélkül maradnak azok, akiktől többet lehetett, lehet megtanulni, mint némely szakiskolában.

-Énnem tanultam a faragást. Nem is lestem el senkitől, de 17-18 évesen már faragtam - emlékszik vissza Turányi János. - Egyszerűen megtetszett nekem ez a munka, ezért kezdtem hozzá. Később pedig a kolhoz szuvenírcégében is ezzel foglalkoztam.

Sok munkámat Moszkvába is elvitték bemutatásra, mert akkoriban nagyon odafigyeltek arra, hogy milyen munkát csinál meg az ember. Ellenőrizték. Harminc évig dolgoztam ott, a kolhoz széteséséig. Aztán Magyarországra is készítettem pár munkát megrendelésre, úgy 15 évvel ezelőtt. Nyíregyházán vette át a megrendelő az elkészült anyagokat. Rajta keresztül aztán még Ausztriába is elkerültek a munkáim, rendeltek tőlem Oroszországba és Németországba is.

Főként sasokat, lovakat kértek tőlem 15-40 centiméteres magasságúnkat, egy alkalommal pedig egy több mint 70 centiméter magas, másfél méter szárnyfesztávolságú darumadarat faragtam ki egy katona emlékművére. Olyan sast is készítettem, aminek ki lehetett venni a szárnyát, és egyszerű sast is, amelyik mellett ott aludt a kicsinye. De még elefántot is rendeltek tőlem! Nemrégiben is vittek 35 faragványt, köztük majdnem 40 centi magas sasokat. Készítettem kis szobrokat, például vadászt a puskájával, puttonyos,

szüretelő embereket is kifaragtam már. Adtam el munkákat beregszászi üzletbe is.

Mindent én magam rajzolok és tervezek meg. Aztán vágom ki méretre a munkához szükséges, annak megfelelő vastagságú fát, rárajzolom a mintát és kezdem a faragást. Persze, előbb csak nagyjából rajzolom ki a formát, hogy tudjam, mennyi fát kell leszedni. Ezt követően pedig már tudom magamtól is, mi hogy megy. A nyárfa és a ficfa (fűzfa - *a szerk*.) a legjobb alapanyag, mert a többi fafajta elég kemény. A legtöbb munka a lószobrokkal van, mert nagyon aprólékosan kell elkészíteni, kivágni, kifaragni a lábaikat. De babrás a kivehető szárnyú sas is.

Régebben még tanítottam is fiatalokat fafaragásra, de mostanában nem akar senki sem tanulni, merthogy nehéz munka.

Játékos magyar

Kovászón nincs magyar nyelvű oktatás, s ez a legfőbb hátráltatója a magyar szó és a magyar kultúra ottani fennmaradásának. Két évvel ezelőtt

Szviscsó László kezdeményezésére azonban, ha kicsiben is, de elindult valami ezen a téren: a helyi óvodában magyar foglalkozásokat is tartanak, ma már - az igényeknek engedve - nem csak a legkisebbeknek. Erről Turányi Miroszláva óvodai nevelő mesélt.

- 2003 szeptemberében kerültem az óvodába zenei nevelőként. Később szükség lett nevelőre is, így elkezdtem tanulni, és ebben a munkakör-

ben is dolgozom már. Én tanítom a magyar nyelvet a 24 óvodásnak. Kezdetben csak a nagycsoportosokkal foglalkoztam. Viszont a kiscsoportosok között sok olyan gyerek van, akinek valamelyik szülője magyar, ezért az érintett szülők kérvényezték, hogy az ő gyermekeik is bekapcsolódhassanak. így már 3 éves kortól jelen lehetnek a kicsik a foglalkozásokon. Igény tehát van rá.

Hetente két délutánt fordítunk a magyar nyelv tanulására. Játék közben tanulunk, nemcsak szavakat, magyar néptáncot is. A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetségtől kaptam a munkához szükséges segédanyagokat. Képeket, plüssállatokat, gyermekjátékokat, játékeszközöket, verseket, mondókákát használok fel a munkához. A gyermekjátékokkal kezdtük. A szövegek tanulásánál a gyerekek mindig rákérdeztek, mi micsoda, én pedig magyar és ukrán nyelven is elmagyaráztam nekik. Kicsi gyerekeket nem igazán lehet másként tanítani, csak így, játék közben. Bevezettük azt is, hogy óvodába jövet és hazafelé menet már nemcsak ukránul, hanem magyarul is köszönnek a gyerekek. Illetve én az ukrán nyelvű foglalkozásokon is igyekszem minél több dolgot megismertetni magyarul is a gyerekekkel. Minél kisebb a gyerek, annál fogékonyabb az agya az idegen nyelvek tanulására. Persze, a magyar nehéz nyelv, de tanuljuk, és a sok ismétlés által jobban meg is jegyzik a tanultakat.

Úgy vélem, úgy kell élnünk nekünk is, akik ukrán falu lakosai vagyunk, hogy mindenkivel jóban legyünk. A nyelvtanulás némileg segíti ezt is. Nincs ellentét a gyerekek között.

(2015. február 6., 734. lapszám)

A jó pap példáján
(Makkosjánosi)

Érdekes fintora az életnek, hogy míg egyeseknek tanulmányaikat követően sokáig nem sikerül elhelyezkedniük választott pályájukon, addig mások egyik percről a másikra lépnek egy számukra addig ismeretlen ösvényre, s hamar sikerül a megújult céljaikat követő utat is megtalálniuk. A Beregszász szomszédságában lévő Makkosjánosi néhány lakója példáján azt szeretnénk bemutatni, hogy bármilyen területen is tevékenykedik az ember, akkor lehet csak igazán eredményes benne, ha kellő bátorsággal rendelkezik, nem fél belevágni új dolgokba, ragaszkodik ahhoz, amit megtanult, de mindig nyitott az újra.

Nem maradt meg...

Február 17-én múlt 66 éve, hogy a mezőhomoki születésű Hapák Iza Jánosiba került. Őt - többek között - a legidőszerűbb témáról, a nagyböjti szokásokról kérdeztem.

- Homokon a fiúk a nagyböjt kezdete előtti este egészen éjfélig énekeltek. Csörgőt, kongót vettek a kezükbe, azokkal járták az utcákat, kongattak, kiabáltak. Megálltak az idősebb, még nem férjes lányok háza előtt, és azt kiabálták, hogy itt maradt a vénlány. De amikor idekerültem, itt már nem volt meg ez a szokás.

Nagyböjt kezdete előtt hamuból lúgot főztünk, és abban a lében mostuk meg az edényeket, hogy ne legyenek zsírosak. Nagyböjtben csak olajjal főztünk, és még tojást, tejet sem fogyasztottunk. A fiatalok is tartották a böjtöt. Gyakran főztünk krumplit, gombalevest „soványan”, káposztás paszulyt, töltött káposztát is tengeridarával. Bojtos étel volt a káposztás poc is. A savanyú káposztát megpergeltük (megsütötték - *a szerk.)*. Megfőztük a krumplit héjában, majd megbántottuk, jól megtörtük, összegyúrtuk liszttel. Aztán elnyújtottuk, vékony kis szalago-

kát vágtunk belőle, megfőztük, leszűrtük, olajjal lelocsoltuk, és a káposztával ettük.

Nagypénteken nem volt szabad mosni, lúgot pedig egész böjt ideje alatt nem volt szabad készíteni, mert aki ilyet csinált, arról azt tartották, hogy „rossz agya van”, boszorkány.

Húsvétvasárnap egy nagy pászkát, egész sonkát, tortát, vajat, sót, tojást, túrót vittünk szentelni. Szentelés után, otthon megpucoltunk egy tojást, aztán vágtunk egy szelet pászkát, azokat annyifelé vágtuk, ahányan voltunk. Azokból mindenkinek ennie kellett.

Régen több böjtöt is tartottak. Például Péter-Pál-nap előtt is. Ezen a napon szakadt fel a búzának, ami még kint volt, a töve, attól kezdve lehetett aratni. Árpából pedig aznapra már keresztnek kellett lennie a mezőn, vagyis akkorra már le kellett aratni.

Egyéb szentelmények: - A vízkeresztkor megszentelt vízből mindenki ivott egy kicsit otthon. Aztán én a kisajtótól a kertkapuig minden ajtót „megszenteltem” vele, és imádkoztam is mellé. így szoktam meg anyámtól, és míg élek, folytatom is ezt a szokást. A maradék vizet eltettük. Ha valaki nem jól aludt, megszenteltük vele őt és az ágyát is. És a házat is, ha valami rossz dolog történt. A gyerekeknél ijedtség ellen használtuk. A virágvasárnapi cicuskát az ajtó mellé tettem, teszem, hogy a Jóisten őrizzen meg minden rossztól bennünket. A szentelt búzából el szoktunk égetni valamennyit, amikor nagyon mennydörög.

A farsangolás: - Homokon a nővérem és a szomszédasszony egyszer beöltözött fenekelőnek: egyiknek pléh volt a hátára fogva, kalapács és szeg a kezében, a másik meg a feleségének. A nővérem, vagyis a feleség vitt magával egy tarisznyát, és mentek oda, ahol disznóvágás volt. Fel se ismerték őket, de tettek a tarisznyájukba, amit tudtak: ki tojást, ki kalácsot, fánkot. Ilyen szokásra sem emlékszem Jánosiban.

Ha már szóba kerültek a boszorkányok... - Még gyerekkoromban hallottam, hogy Dédában volt egy asszony, aki ellopta a tejet a tehéntől. Reggel, napfelkelte előtt végigment a barázdán, a kötényébe kézzel harmatot szedett, és amikor a tehén bement az istállóba, feltette a hátára a kötényét. így vette el a tejet.

Mindenki mindenkitől

Halavács Bélát gyerekkora óta érdekelte a fafaragás, de évekkel később vált csak munkájává is.

- Komolyabban a szuveníres időkben kezdtem el faragni. De a válság után minden bedöglött, új foglalkozás után kellett néznem. Egy budapesti ismerősöm kérésére oklevelekre készítettem faragott kereteket. Aztán hozott egy címerrajzot is, hogy faragjam ki. Az már egy komolyabb munka volt, de megérte, mert 5-6 évig hozott nekem aztán foglalkoznivalót, főleg címereket. Amikor pedig nyugdíj előtt álltam, de nem volt munkám, csak

foglalkoznom kellett valamivel, mert meg kellett élnem. A kenyérre, sóra valót ezzel szedtem össze.

Meggazdagodni ebből nem lehet, de sok munkával kevés jövedelmet lehet éppen szerezni vele. Mostanában főleg házi áldásokat, magyar címereket, településcímereket kémek tőlem. Sok holmit Magyarországra visznek ajándékként. Az eddigi legnagyobb méretű munkám is Magyarországra került. Ez egy 2,20x1,50 m tölgylap volt, amire rávéstem egy falu körvonalát és feltüntettem rajta a falu jellegzetes épületeit. Faragtam már portrékat is kis hordókra. Apró használati tárgyakat nem készítek.

2000-től évente járok Magyarországra nemzetközi fafaragó táborokba. Mindig tanultam valamit, amikor ott voltam. Igazából mindannyian tanulunk valamit a másiktól.

Kedvencek

Faggyas Ńgnes fiatal festő jelenleg diákként és tanárként is koptatja még az iskolapadot.

-A rajzolás, festés kisgyerekkorom óta jelen van az életemben. Jártam rajzversenyekre, a tanárom külön is foglalkozott velem. Kilencedik osztály után döntenem kellett, hova tovább, s a festés mellett maradtam. A szüleim, nagyszüleim is támogattak ebben, mert úgy vélték, lenne értelme. Festészeti szakon végeztem el az Ungvári Erdélyi Béla Képzőművészeti Szakközépiskolát, megszerezve a szükséges alapismereteket, most pedig szintén Ungváron tanulok, a Kárpátaljai Művészeti Főiskola 4. évfolyamán.

Az első megrendelésemet még szakiskolásként kaptam. Tájképeket és csendéleteket szeretek főként festeni. De mostanság sok portrét, grafikát készítek megrendelésre. Tetszik a mai fiataloknak, hogy egy egyszerű fényképről lerajzolom őket. De festményeket is rendelnek, szoktam plakátokat is készíteni esküvőkre. A beregszászi gyermek alkotóházban pedig rajzszakkört vezetek 1-3. osztályos gyerekeknek.

Sokat nézegetem híres festők képeit, s figyelem, milyen technikát, milyen színeket használt a művész a művéhez. Erdélyi Béla és Boksay József képe-

it nagyon szeretem. Ök inkább realista festők voltak. Az olyan „elvont” művek, mint például Picasso munkái, nem igazán állnak közel hozzám. Jómagam is inkább úgy szeretem lefesteni a dolgokat, ahogy vannak, nem pedig túlkreálni őket, hogy aztán a szemlélő ne értse, mit is lát igazából a képen.

Elégedettség

Alázat és szorgalom - ezekből kaptam leckét alig több mint fél órányi beszélgetés alatt Ruszkovszki Iréntől. Sok mindent lehetne tanulni tőle...

-Az iskolában tanultam meg a kézimunkázás alapjait, és attól kezdve mindig fejlesztettem a tudásomat. Sokan jöttek is, hogy készítsek nekik például valami horgolást. Franciaországba, Amerikába, Magyarországon legalább 20 családba kerültek el a munkáim. Végül is varrónő lettem, bár nem tanultam ezt sehol.

A férjem hozott egy kézihajtós varrógépet. Amikor az első párnahajamat (párnahuzatot - *a szerk.)* 20 kopekért megvarrtam, majd’ meghaltam, úgy sírtam örömömben, mert akkoriban 20 kopek egy kenyér ára volt. Aztán olcsó anyagból varrtam magamnak egy ruhát. Sokaknak megtetszett, kérték, hogy varrják nekik is. Lassacskán úgy belejöttem, hogy ha elmentem a templomba, legalább 10 emberen láttam azt a ruhát, amit én varrtam. Jánosiban vagy 100 családnak biztos varrtam, de Balazsérról, Beregszászból, Munkácsról is jártak hozzám varratni. Úgy érzem, így segített meg engem a Jóisten, mert sok emberre kellett, és sok emberre sikerült is keresnem a családból a gép mellett. Pedig olcsón varrtam. Ha más varrónő megcsinált valamit 5 rubelért, én megcsináltam 3-ért is, mert azt gondoltam, ha egy szerencsétlen ember egész nap a kolhozban dolgozik, égeti magát a napon, akkor hogy ne lennék én megelégedve azzal a 3 rubellel is?

A pap és a vőfély

- Hat évvel ezelőtt kezdtem el a vőfélyszakmát, amikor egy barátom esküvőjén néhány vicces történettel szórakoztattam a násznépet - emlékszik vissza Fazekas Attila. - Nem sokkal később megkeresett egy pár, akik ott vol-

tak azon az esküvőn, hogy nem lennék-e a vőfélyük. Igent mondtam. A nem várt siker után hatalmas lelkesedéssel kezdtem neki a versek megtanulásának, s két hónappal később nagyapám kalapjában kezdődött el nálam valami, ami mára az életemmé vált.

A következő évben felkeresett egy vőfély kolléga, hogy átadna nekem néhány esküvőt, mert nem tud elvállalni minden felkérést. Abban az évben 6-7 esküvőt vezettem le sikeresen, aztán, mint a hagyomány, szájról szájra terjedt a hírem. HálTstennek, jó időben kezdtem el ezzel foglalkozni. Annak, aki most kezdi, talán picivel nehezebb a dolga, mert most 20-25 fiatal magyar vőfély is van Kárpátalján, nem úgy, mint néhány évvel ezelőtt.

Az első 3 évben csak kárpátaljai esküvőkön voltam. Még a kezdeteknél részt vettem a Kárpátaljai Vőfélytalálkozón, aztán pedig egy Kárpát-medencei szintű találkozón is. Ott kötöttem ismeretséget magyarországi vőfélyekkel, és mostanság főként Magyarországra járok. Sok helyütt visszajáró vagyok, s Magyarországon kívül Szerbiában, Erdélyben is megfordultam már. Újfajta stílusban dolgozom, mondhatni vőfély és ceremóniamester összegyúrt változata vagyok. A lánykikérést és a búcsúztatót hagyományosan vezetem. A vacsora idejére szánt hosszabb monológokat, verseket nem használom. Úgy érzem, nincs rá igény. Az este folyamán játékokkal, jelenetekkel fokozom a hangulatot. De nem szeretem túlzsúfolni mindenfélékkel az esküvőt. Lassacskán, az eddigi nagyjából 270 esküvő alatt rájöttem már azért, mit szabad és mit nem szabad csinálni, hogy a kevesebb néha több. De a jó pap is holtig tanul.

Dekor KA

Beregszászban a Munkácsi út 19. szám alatt egy egészen újszerű kézműves üzlet nyílt nemrégiben. Egyik alapítója Tóth Anita, akinek munkássága korántsem a varrással kezdődött el.

-A képzőművészet már gyerekkoromban is foglalkoztatott, de csak az iskola utolsó évében gondoltam arra, hogy esetleg ez lehetne a szakmám is. Ekkor kezdtem el különórákat venni Dadai Elvirától, a Jánosi Középiskola rajztanárától, és sikeresen le is tettem a felvételit.

Négy évet tanultam Ungváron az Erdélyi Béla Képzőművészeti Szakközépiskolában grafikai design szakon. Főként a csendéleteket és íriszeket

szerettem, szeretem festeni. Diákként még nem annyira a kézműves mesterségek érdekeltek, de ez is jelen volt az életemben, mert egyszerűen muszáj volt foglalkoznom valamivel, alkotni valamit, lehetett szó egy ruha átalakításáról vagy akár kézi hímzésről, amit még gyerekként tanultam meg édesanyámtól.

Mindig is foglalkoztatott a gondolat, hogy jó lenne kézművességgel egész napos tevékenységként is foglalkozni. így elkezdtem összeszedegetni különböző kézműves technikák alapismereteit. Megismerkedtem a gravírozás, pirográfia, a gépi hímzés, a selyemszalagos díszítés technikájával, részt vettem egy tanfolyamon, ahol szabás-varrást tanultunk. Sokféle dolog érdekel még, többek között a bőrkikészítés és a szövés is. Nagynénémtől kaptam egy szövőgépet, amelynek a használatát mielőbb meg is tanítja majd nekem.

Tavaly októberben sikerült megnyitnunk Dekor KA nevű kis kézműves műhelyünket Sárközi Kitti barátnőmmel, iskolatársammal Beregszászban. Táskákat, különböző hímzett lógókat, képeket, egyedi tervezésű vázákat is készítünk megrendelésre. Sok időbe telt, amire valóra vált ez a rég dédelgetett álmunk. Nagy bátorság kellett hozzá, de végül sikerült.

(2015. március 6., 738. lapszám)

A nemtudom szilvától a böllérkedésig

(Mezőgecse)

Beregszásztól mindössze 10 km-re található a sokak számára leginkább a bőitérkedésnek és a lekvárfőzésnek szentelt eseményeire)! híres Mezőgecse. Az Árpád-kori település nevének első említése 1232-ből származik. Nagy tömegeket érdeklő és megmozgató rendezvényein kívül a hagyományokhoz való erős ragaszkodás is érdekessé, értékessé teszi a falut s annak lakosságát.

Ünnep és munka

A húsvétot szigorú böjt előzte meg, melynek ideje alatt főként káposztás paszulyt, héjában főtt krumplit, s egyéb, olajjal készült ételeket fogyasztottak. Nagyböjt utolsó vasárnapján, virágvasárnap került sor a cicuka (barka) megszentelésére. A megszentelt ágakat rátették a kelésben lévő pászkatésztára, majd a megsült pászkára is, s addig állt rajta, míg el nem vitték azt szentelni. Nagypénteken semmit nem ettek, sőt, volt, aki a nagycsütörtöki étkezés után legközelebb már csak a megszentelt pászkából evett. Szentelni pászkát, sonkát, tehénvajat, sárga túrót és tojást is vittek. Hogy a szentelt ételek maradéka ne kerülhessen senki lába alá, nem kidobták, hanem elégették.

A virágvasárnapi barkát később rossz idő, mennydörgés, villámlás, jégeső idején használták fel: meggyújtották egy darabját, hogy füstje elűzze a vihart. Vele együtt pedig a szentelt gyertyából és a mezőn megáldott búzaszálakból is gyújtottak meg. Nagy fontossága volt a szentelt víznek is. Ha valakinek nagyon fájt a füle, cseppentettek bele a vízből, s a szenes vízhez is felhasználták. Ez akkor készült, ha egy gyerek nagyon sírt, s rontásra gyanakodott a család. A vízbe a spórból kivett piros (izzásban lévő) szenet, parazsat raktak, s ha az lement a víz aljára, az azt jelentette, hogy valaki szeme ártott a gyereknek, vagyis megverődött.

Bojtos időszaknak számított az advent, a karácsonyra való várakozás ideje is. De ez már nem volt olyan szigorú, mint a nagyböjt.

Közösségben folyt a tollfosztás, tengerihántás, fonás. Ezek egyúttal teret adtak a fiatalok ismerkedésének, szórakozásának is. A fonókban megszokott volt az orsólopás. A fiúk azt csak csókért cserébe voltak hajlandóak visszaszolgáltatni a lányoknak.

A farsangi időszakban kicsúfolták, megkongózták a még eladósorban lévő lányokat: a csapatba verődött fiúk különböző zajkeltő eszközökkel, kolompot rázva, ostort pattogtatva tették „tiszteletüket” a pártában maradt lányok házánál.

A disznó és a szilva húsából

A hagyományőrzést (is) szolgálja a Mezőgecsei Nemzetközi Böllérverseny és a Lekvárfőző Fesztivál.

- Amikor szervezni kezdtük a rendezvényeket, úgy igyekeztünk, hogy hagyományőrző szerepük is legyen - mondta el Mester András, a település polgármestere. - Visszanyúltunk a régi időkhöz, felelevenitve, hogy mi is volt annak idején településünkön. A böllérkedésnek, a disznóhúsból való ételek készítésének, illetve a nemtudom szilvából készülő lekvár főzésének minden településen hagyománya van. Nálunk is mindenki készítette, s mostanában egyre többen készítik újra ezeket.

Amikor 2006-ban polgármester lettem, úgy gondoltuk a képviselőkkel, hogy a falunapot megpróbáljuk összehozni a lekvárfőzéssel. így jött létre a lekvárfőző fesztivál. 2007 óta minden augusztus utolsó hétvégéjén megszervezzük, egybekötve a falunappal. Kora reggel felteszik a szilvát, s estére megfő. Közben kulturális program folyik, illetve különböző helyi és magyar ételek, töltött káposzta, lekváros fánk, gőzön főtt gombóc készülnek, amit 3-5 tagú zsűri értékel.

2007-ben volt első alkalommal a böllérverseny is. A kulturális program itt is legfőképpen a helyi csoportokra, hagyományőrzőkre épül. A cél többek között a helyi termékek népszerűsítése. Az első éven 2 disznót vágtunk le, abból készítettük el a különböző fogásokat, amiket a versenyhez kapcsolt bátyus bálon el is fogyasztottunk. A következő versenyen már 4 csapat volt, s akkor már el is tudták adni a versenyzők a helyben elkészített étkeket. Idén 26 csapat indult a versenyen. Cserébe mi is elmegyünk egy-egy fesztiválra Szatmárcsekére, Lakitelekre, a vajdasági Kispiacra.

Rengeteg turista érkezik a rendezvényre minden évben, akik egyúttal meg is ismerkednek a kárpátaljai lakossággal, a magyar nemzeti konyhával. A legnagyobb visszajelzés felőlük az, hogy minden évben visszatérnek.

Fesztiválról fesztiválra

A fentebb említett helyi csoportokkal Szatmári Viola, a falu kulturális életének főfelelőse foglalkozik.

- 1975 óta foglalkozom kulturális munkával. Az itteni munkába már szinte az egész család bekapcsolódott. A lányom is rendezőit végzett, unokám pedig koreográfus. Szívesen foglalkozunk ezzel.

Mezőgecse lakosai nagyon aktívak. Jelenleg összesen 6 kultúrcsoport működik nálunk. Van gyermekcsoport, színjátszó, tánc- és hagyományőrző, illetve református és katolikus betlehemes csoportunk is. Igyekszünk megőrizni ősapáink hagyományait. A műsorainkba igyekszem olyan népdalokat is bevonni, amelyek Gecséről szólnak. A tánccsoportot az unokám, Botos Georgina vezeti. A hagyományőrző csoporttal a községünkben valaha élt hagyományokat igyekszünk feleleveníteni. Színpadra vittük már a tengerihántót, a tollfosztót, a lekvárkavarót is. Kiutazásaink is szoktak lenni. Augusztusra például Máriapócsra hívták a hagyományőrző és a tánccsoportot, de minden évben járunk Nyírtétre, Lakitelekre, Kisgyőrbe is hagyományőr-

ző rendezvényekre. Emellett részt veszünk a szomszédos településeken és a községen belül szervezett rendezvényeken, bátyus bálokon, megemlékezéseken is.

íme kettő az említett gecsei dalokból: „A gecsei utca ligetes, ligetes,/ arra jár a rózsám egyenes, egyenes./Egyenes vagy, rózsám, mint a nád, mint a nád,/de kedvemre nevelt fel az édesanyád!// Ha elkerülsz, rózsám, elkerüllek én is,/ha az én szívem fáj, fájjon a tiéd is!/Addig kerülgetjük, kisangyalom, egymást,/meghasad a szívünk bánatában, meglásd!” „A gecsei utca végtől végig,/minden kisajtóban rózsa nyílik./Minden kisajtóba’ kettő-három,/csak az enyém hervadt el a nyáron.// A gecsei torony tetejében/ két holló ül tiszta feketében./Az a holló, babám, minket gyászol,/azt jelenti, váljunk el egymástól.”

„Adjátok kezemre, ha nem lett apáca...”

Horváth Gergely is egy azon gecseiek közül, akik számára fontos a hagyományokhoz való hűség.

- Hét évvel ezelőtt kezdtem el vőfélykedéssel foglalkozni. Egy hölgybarátom esküvő előtt állt, de nem találtak vőfélyt. Engem kért meg rá. Édesapám nagybátyja vőfély volt. Elkértem tőle a verseket, megtanultam azokat, ő ellátott tanácsokkal, így eleget is tudtam tenni a felkérésnek. Ezután még eleget tettem két baráti felkérésnek, de máshová nem mentem. Aztán követ-

kezeit egy év katonaság, s amikor hazajöttem, kezdett beindulni a vőfélykedés.

A régi szokások híve vagyok. Sokan vannak, akik már unják a régi verseket, de én olyanokat használok, amiknek régebbi a stílusa, szövege. Próbálok a hagyományokhoz ragaszkodni. Ezt el is mondom, ha hívnak valahova, s el is szokták fogadni. Sőt, sokan ajánlanak is engem aztán az ismerőseiknek, s később azoknak a lagziján futunk össze a régi párokkal.

Kettő a versek, rigmusok közül: „Nyoszolyó asszonyok, koszorús lányok,/ hol van az ifjú pár, a menyasszonyt nem látom./ Adjátok kezemre, ha nem lett apáca,/ hadd vigyem magammal a menyasszonyi táncra.” A menyasszony kikérésénél, miután egy „csúf menyasszonyt”, (egy idősebb asszonyt) mutatnak meg a vőlegénynek: „Szerencsés jó estét, itt van egy szép páva,/ arany tollát ide s tova hányja./ Éljen vele holtig, lelkem ezt kívánja.”

„A múlt kor a jelenben”

- Anyukám nagyon szeretett kézimunkázni, s 13 éves koromban már én is tudtam - mesélte Tóth Katalin. - Kezdetben nagyon sokat horgoltunk és varrtunk laposöltéssel.

A hetvenes években divatba jött a kelirn varrás. Akkor azzal foglalkoztam inkább. Kis párnákat, fotelterítőket csináltam. Nagyon sok keresztszemest is készítettem. Megrendelésre is kézimunkáztam nagyon sokat, térítőkét, kispárnákat, házi áldásokat.

A parókián működik egy asszonykor, ami egyben kézimunkakör is. Fürge ujjak a neve. Ott szoktunk összejönni heti egy alkalommal, énekelünk, igéket varrunk keresztszemmel, vagy épp rongyot vágunk pokrócnak. Mert most kaptunk egy termet, amelyben felállítottunk egy szövőszéket, s pokrócot fogunk majd szőni. Lesz benne kézimunka-kiállítás is. A mottója pedig: „A múlt kor a jelenben.”

Tóth Katalin édesanyja, Eszter is jól ért a kézimunkákhoz.

- Édesanyámtól örököltem a hajlamot a kézimunkázásra. Mindig is nagyon szerettem varrni, és akkoriban divatban is volt az ilyesmi. Stafférungba szőttem zsákot, szedett csíkos kendőket halmazszámra, meg mindent, ami kellett. Most is szeretek ezzel foglalkozni: a régi rongyokból valami jobbat csinálok. Egyébként Katica lányomnak nem sok tanulás kellett ehhez, mert neki is volt rá hajlama. És neki mindig az volt a mániája, hogy nem varrt mások munkáiról, mindent egyedül rajzolt, számolt, varrt, mert ő azt szereti, ami egyedi.

Akár egy gyufásdobozról is

- 1972-ben faragással kezdtem el foglalkozni - tudtam meg Badak Istvántól. -Amit elkészítettem, azt leadtam a kolhoznak. Utána téglagyárban

helyezkedtem el. Festenem kellett és lózungokat írnom. Később már falfestéssel is foglalkoztam. Szinte éjjel-nappal dolgoztam. Közben mindig bennem volt, hogy vászonra is festeni akarok. Nem tanultam én ezt senkitől. A génjeimben volt, mert egy nagybátyám is szépen festett. Őt láttam gyakran festegetni, s ő magyarázta el, mit hogy kell csinálni. Persze annak, aki tanult is festészetet, könnyebben megy. Mert ami neki csak 1-2 perc, az lehet, hogy nekem két órámba telik. De én addig csinálom, amíg nem lesz jó. Azt szoktam lefesteni, amit látok. Volt már, hogy eső után megláttam egy ház tükörképét egy tócsában, s az fogott meg. De könyvben, képeslapon, gyu-

fásdobozon lévő képet is festettem már meg. Szeretem az olyan munkákat, amikhez aprólékos kidolgozás kell. Tájképeket szeretek leginkább festeni. Minden, ahol víz, hegy és erdő van, az az enyém. S míg egy festmény elkészül, addig szinte beleszeretek. Voltak már kiállítva is munkáim különböző rendezvényeken.

Átadni az unokáknak

- Nyolc-kilenc éves koromban kezdtem el kézimunkázni tanulni - mesélte Taracközi Etelka.

- Hímezni laposöltéssel és keresztszemesen is tudok. Van egy könyvem, abból szoktam válogatni a mintákat. Aztán egyiket összehozom, ötvözöm a másikkal. Sok munka van vele, de szépek. Szőttünk régen vásznat zsáknak, kendőnek, aztán meg kikézimunkáztuk. Meg kellett csinálni a násznagyoknak a kendőket is a lakodalomra. Pokrócot egyedül szőni fiatalasszonyként kezdtem el komolyabban. Csak egyszerű csíkozottakat szőttem, és csak saját részre, megrendelésre sosem. Ha volt, aki tekerte a rongyot, 8-10 métert megszőttünk egy nap alatt. A szövéshez már nem annyira értenek a fiatalok. Nem is igazán van már senki a faluban, aki meg tudná vetni a cérnát például.

Öt lányunokám van, őket azért tanítgatom, hogy legyen, aki továbbvigye majd ezt.

(2014. április 4., 690. lapszám)

A „rettenetes munkához” is ragaszkodni kell

(Mezőkaszony)

Akkor lesz igazán jó az ember valamiben, ha adottságaihoz, tehetségéhez kellé) akarat, szorgalom és kitartás is társul. Mezőkaszonyban olyan személyekkel volt alkalmam találkozni, akik mindezekkel rendelkeznek, s olyanokkal, akik oda is figyelnek rájuk.

Tragédia a szövőszéken

- Édesanyáin szövő-fonó asszony volt. Gyerekkoromban mindig mellette voltam, mindent megfigyeltem. A parasztembereknek varrt ruhákat mindennapi használatra. A kendervetéstől a szövésig mindent meg tudok csinálni, és ezt tőle tanultam meg - emlékszik vissza gyermekkorára Martonyi Magdolna. - Sok pokrócot szőttem, szövök, és el is szokták vinni. Rendelnek is tőlem.

A nyírbátori református templomba például 63 méter pokrócot vittek el 4 évvel ezelőtt.

A kendert kévékbe rakva júliusban vitték le a Szernyére. Ott ázott kb. 3 héten át a víz alatt. Közben a sodrásnak köszönhetően szó szerint lerohadtak róla a levelek. De, ahogy Magdolna néni visszaemlékezik, „rettenetes munkája volt, míg abból anyagot szőtt az anyám”. Ilyen volt a dörzsölő és a fonó is. Akkoriban a fehérítést hamulúggal végezték: nagy mosófazekakban megfőzték a fahamut, s mikor leszállt, leszűrték, s a tisztáját felhasználva fehérítettek. Ha a szövésre szánt fonalak összeragadtak, az igazi tragédia volt Magda néni szerint. Ilyenkor tengerilisztből puliszkát főztek, amit rákentek egy súrolókefére, az összecsapzott szálak alá tették, s egy másik kefével simították.

Visszatérve a fonóhoz: a kaszonyi fiúk is ellopták a lányok orsóját. Na, de itt nem volt mese: aki nem akart csókot adni a tolvajnak, azt a bíró, aki a büntetést (vagyis a csókot) megállapította, összesodort kendővel fenéken csapta.

És egy másik különlegesség: húshagyó kedden rossz fazekat ütlegelve a pártában maradt lányoknak ezt kiabálták: „Húshagyó, húshagyó, itt maradt a vén lotyó!”

A régi, ma már nem élő szokások kapcsán Magda néni így nyilatkozott: „A kommunizmus minden ilyen dolgot szétvert.”

Ritka madár, „ritka” hal

Dancs Tünde kerámiái nem csupán dekoratívak, de témájuk, kivitelezésük miatt különlegesek is. O nem mellesleg a nagydobronyi cikkünkben bemutatott id. Hidi Endre lánya, így volt kitől örökölnie a tehetséget, s volt kitől ellesnie az alapokat is.

- A testvéreimmel mondhatni ebben nőttünk fel. Sok mindent tanultam az apámtól, s ha kérdésem volt, hozzá fordultam. A gyurmázással kezdődött, kezdődik az egész: a gyerek kézbe vesz egy darab agyagot, gyurmázza, formálja. Később a korongozást is elsajátítottam. 14 éves koromban Ungvárra mentem tanulni az iparművészeti szakközépiskolába kerámia szakra. Rajz, festészet, szobrászat, kompozíció és művészettörténet voltak a szaktantárgyaink. Négy évig tanultam ott. A megrendelés ritka madár. Az apámnál sokan megfordulnak, ő szokta eladni az általam készített kerámiákat. De különböző fesztiválokon is részt szoktam venni velük. Saját ötletek alapján dolgozom. A tányérokon legfőképpen absztrakt bogarak, lepkék, halak jelennek meg. Tehát a természetből merítek ihletet, de saját „átírásban”, nem természethűen jelenítem meg azt a munkáimon. Készítek gyertyatartókat is, amikben az az érdekes, ahogy kiszüremlik a rajtuk lévő réseken át a fény. Nagy vázákat nem készítek, mert ahhoz komolyabb fizikai erő is kell. Nem csinálom ezt folyamatosan, mert nincs saját műhelyem.

Iskolában dolgozom 1999 óta. Rajzot tanítok, és szakköröm is van, amin az agyagozáson kívül szoktunk csuhébabát készíteni, gyöngyöt fűzni, applikálni is a gyerekekkel.

Nem cserélne egy miniszterrel

Borkészítés, gazdálkodás, borbélykodás - Pataki Lajos eredeti mesterségén, a cipészkedésen kívül ezekhez is ért, de fő hivatásához ma is hűen ragaszkodik.

- Édesapám műhelyében szerettem meg és tanultam ki a mesterséget. Utána Nagyszőlősön tanultam cipésznek szakiskolában. 1960-ban fejeztem be, és visszakerültem apám mellé. Ő a háború előtt lábbelikereskedéssel foglalkozott. Volt, hogy 33 ember dolgozott a műhelyében, és egy héten 140 pár női szandált bocsátottunk ki. Híres cipész volt egyébként. Tervezte is egy cipőgyár létrehozását Kaszonyban, ami akkor kisipari központ volt, de a háború miatt ez elmaradt. Mindig azt mondta, hogy egy jó cipész, aki becsületesen és lelkiismeretesen dolgozik, nem cserélne egy miniszterrel sem.

Halála után én vettem át a műhely vezetését. A rendszerváltás előtt még készítettem is cipőket, de utána már nem. Volt időszak, amikor a cipőkészítők állandó üldözésben voltak. Még házkutatásra is sor került. De nem hagytam abba. A mesterséget szeretni kell, az igazságért pedig ki kell állni. Ma már hobbiszinten foglalkozom csak cipőjavítással. De több szakma művelője vagyok. Gyümölcstermesztéssel is foglalkozom, 2000-ben pedig elkezdtem szőlőt is telepíteni. Jelenleg 870 tőkém van. Magam metszem, kapálom, kötözöm.

Kuckó a ceruzák mögött

- Gyermekkoromtól rajzolok. Egy kis saját kuckót jelentett a rajzolás, ahová bármikor elvonulhattam - mesélte Baraté Ágnes, fiatal, de annál tehetségesebb festő. - Először mesefigurákat, majd a körülöttem lévő tárgyakat kezdtem el rajzolni. Az emberábrázolás iránti vonzalmam hamar megmutatkozott, 8-10 éves koromban már portrékat festettem a testvéremről. Sokszor próbálok visszanyúlni ehhez a gyermeki állapothoz, amikor nem kötnek a szabályok, csak a rajzlap van és én.

A középiskolában a rajzórákon Dancs Tünde volt a tanárom. Innen a Nagyberegi Református Líceumba kerültem, ahol pedig Cserniga Gyula volt nagy segítségemre, aki a művészethez való hozzáállás terén is nagy hatással volt rám. Egy évvel a líceum befejezése után jelentkeztem a Kárpátaljai Művészeti Főiskola festő szakára. Utolsó éven pályáztam egy tanulmányútra, így kerültem kapcsolatba a Magyar Képzőművészeti Egyetemmel. Nagyon élveztem ezt az időszakot, rengeteget fejlődtem. Ekkor döntöttem el, hogy Budapesten akarok tanulni.

Jelenleg másodéves festőhallgató vagyok. Több alkalommal volt már kiállításom Beregszászban, mostanában pedig egyre több van Magyarországon is, például az Országos Evangélikus Múzeumban, ahol I. díjat nyertem pályamunkámmal. Az, hogy hogyan és mit alkotok, mostanában teljesen változó. Leginkább élményalapú, emberközpontú, szimbolista, amit festek. Rájöttem, hogy igazán azt tudom megfesteni, amihez személyesen kötődöm.

A titánok követe

„Én a Kárpátaljai Magyar Galambászszövetség elnöke lennék. Lenne itt nekem egy eredeti pávafarkú kakasom, nékije keresnék egy fehértollú, bögyös tojót. Van-e itt olyan?” - Ezzel a tréfás szöveggel mutatkozik be a lányos háznál Szaniszló Ferenc vőfély.

- Tizenegy éve kezdtem neki a vőfélykedésnek. Egy barátom nem talált vőfélyt, s mivel színészi múlttal rendelkezem, megkérdezte, elvállalnám-e. Megcsináltam, s utána szépen lassan beindult a vőfélykedés. Az első néhány évben még csak 2-3 felkérésem volt, de aztán egyre inkább megismertek az emberek.

A versek, amiket használok, Magyarországról, Szabolcs megyéből származnak, de ránk, vőfélyekre jellemző, hogy több helyről szemezgetünk verseket, s abból áll össze az egész. A versek szép dolgok, de a legfontosabb dolog az improvizáció, hogy az ember azonnal tudjon reagálni a történésekre. Ha egy vőfély meg tudja találni a közös hangot az emberekkel, akkor nyert ügye van. A lagziknak megvan a maguk forgatókönyve, de például Fornoson és Dercenben néhány dolog borul, mert néha nincs menyasszonytánc, a menyasszony és a vőlegény családja

pedig előbb külön helyen mulatozik. A Beregszászi, Munkácsi és Nagyszőlősi járásban sok helyen megfordultam már. Magyarországra is hívtak, de úgy tanítottak annak idején, s ma is azt a hitet vallom, hogy idehaza kell fejleszteni a kultúrát.

Néhány évvel ezelőtt jöttek divatba a különböző játékok. De jómagam azt az elvet vallom, hogy bár a vőfélynek fontos szerepe van a lagzin, nem ő a főszereplő. Egy jó vőfély mindig látja, mikor kell tenni valamit, s mikor kell hagyni a dolgokat a saját útjukon haladni. Ha beindult a buli, nem kezdek el a kamera előtt szerepelni, csak azért, hogy megmutassam, hogy én ilyen játékot is tudok. Egy időben rákaptak a párok a játékokra, de ma már sokan kérik, hogy minél kevesebb legyen. Én pedig örülök, ha a tradícióknál maradunk, és nem megyünk el a show-műsor felé.

A lányos háznál: „Szép jó napot kívánok eme tisztes háznak,/ fiatal és idős minden lakójának./ Errefelé mi fontos ügyben járunk,/ ezért már a lábunkon is alig-alig állunk./ Na, de mért van hát ez a kapu becsukva előttünk?/ Ilyen fogadtatást, bizony, mi nem tűrünk!/ Mert ezt az ifjú titánt itt, ha megharagítják,/ hogy mit fog az csinálni? Azt majd mindjárt meglátják./ Ajánlom, higgyenek az ember fiának,/ hiszen olyan az ereje, akár egy spanyolországi bikának./ Még egyszer békesség e háznak,/ jó napot kívánok, én itt a vőlegény követeként állok./ Bátorkodnék a kedves jelenlévőkhöz szólni,/ hogy van-e itt násznagy, oszt azt megtudakolni.”

„Követségbejöttünk eme tisztes házba,/ vőlegényünk küldött, ki epedve várja,/ hogy szép mátkáját végre karjaiba zárja./ Hogy élete fonalát vele összekösse,/ és hű társa légyen néki mindörökre./ Örömben, bánatban őt soha el nem hagyja,/ ezt a mai napon esküvel fogadja./ Ezért hát kérném a kedves szülőket,/ engedjék hát útjára drága gyermeküket./ Tudom, hogy aggódnak, hogy semmi baj ne érje,/ de hát ezután vigyáz rá a férje.”

Mindig dalos kedvben

Gábor Veronika 1935-ben született Mezőváriban. 1976-ban került Mezőkaszonyba. Rengeteg nótát és dalt ismer, amit szívesen el is énekel annak, aki érdeklődik iránt uk.

- Gyerekkoromtól szeretem a nótázást. Nagyapám gyakran a térdére ültetett, és régi dalokat énekelt nekem. Nagyon jó nótás ember volt, és nagy magyar is, így sok hazafias dalt ismert. Megszerettem őket, folyton dúdolgattam, így nem is felejtettem el belőlük sokat.

íme, néhány a magyar népdalok, nóták, balladák közül:

„Házunk előtt áll egy öreg nyárfa,/ nyárfa alatt édesanyám háza./ Édesanyám fehér fejkendőben,/ cipót dagaszt fűzfa tekenőben./ Anyám, anyám, de régen elmentem,/ gyürkölt fehér cipót de rég ettem./ De rég vágtam a búzába rendet,/ édesanyám, látom-e még kendet?”

„A fonóba’ szól a nóta, én Istenem, de régóta hallgatom./Eszembe jut árvaságom, eltemetett boldogságom siratom./Daloljatok csak még egyet,

bánatosat, keserveset, utolsót./ Édesanyám, ne sirasson, de a fiának csináltasson koporsót.// Kiállók a kiskapuba, arra járnak a faluba a leányok./Jaj, de búsan nézegetem, szomorúan tekingetek utánuk./El-elnézem mindegyiket, de nem látom az enyémet, nem biz' én./ Jaj, Istenem, hogy is látnám, biz' itt hagyott engem árván a szegény."

„Egy magas sziklatetőről a völgybe tekintve le,/ott látni 3 grófot egy csónakból kiszállani./A legeslegifjabb gróf, ki kormánypárti volt,/egy nagyon szép leánynak már régen udvarolt./De a lány nagyon szegény volt, és szégyellte magát,/elmenekült a zárda négy fala alá./A legény utánament, és be is csöngetett:/ - Hol van az új apáca, ki nemrég érkezett?/ - Ide ma be nem jött senki, és ki sem mehetett./ - Rátok gyújtom a zárdát, ha ki nem külditek!/E szóra kilép a lány, arca halavány,/ haja rövidre vágva és kész apáca már./Az ifjú a zsebébe nyúlt, és kivett két aranykarikát:/-Nesze, te barna leány, fogadd szívem zálogát./ - Én eztet el nem fogadom, és el sem fogadhatom,/mert én a zárda négy fala alatt úgysem hordhatom./ - Ha neked zárda kell, én akkor pap leszek,/mert én a szíved nélkül úgysem élhetek./Ismét a zsebébe nyúlt és kivette aranypisztolyát, / meglőtte előbb a szép lányt, és aztán önmagát."

A nótafához gyakran járnak diákok, hogy egy-egy „régiségekből" írt dolgozatukhoz népdalokat gyűjtsenek, így sokukra, remélhetőleg jó ideig, lesz még, aki emlékezzen.

(2014. május 30., 698. lapszám)

Borzsa-part, Borzsa-vár
(Mezővári)

A Borzsa-parti település, Mezővári átvészelt mongol-tatár dúlást, világháborúkat, elhurcolásokat, de lakóiban máig megmaradt az a tűz, ami elődeikben akkor is megvolt, amikor 1703-ban a rebellis helybeliek kibontották a nagyságos fejedelem, II. Rákóczi Ferenc zászlaját. Nevét és emlékét máig hűen őrzik a váriak, úgy, ahogy hagyományaikat is.

Vissza a gyökerekhez

A BorzsaVári népi zenekart valószínűleg sokan ismerik, de azt nem mindenki tudja, hogy tagjai közt egy lelkes, hagyományszerető és hagyományápoló család majd' teljes létszámmal foglal helyet. Zenészpályájáról a zenekar alapítójával és vezetőjével, Kovács Sándorral beszélgettem.

- Enekszerető családban nőttem fel, így akár azt is mondhatnám, hogy az életemben a zene rögtön az anyatej után következett, mert 3,5 éves koromban már egy pici, másfél oktávos zongorán tudtam játszani. Négyéves voltam, amikor nagyapám vett nekem egy harmonikát is. Innentől elég korán körvonalazódott nálam ez a pálya.

A zeneiskolában tangóharmonikán játszottam, a népzene, illetve népünk zenéje kimondottan érdekelt. Tizennégy éves koromra megfogalmazódott bennem, hogy zenész akarok lenni. Az Ungvári Közművelődési Szakközépiskolában kezdtem el tanulni, és sikeresen be is fejeztem, sőt, a harmonika mellett 6-7 hangszeren is megtanultam játszani, többek között cimbalmon. 1991-ben megalakult a folklóregyüttes az iskolában. Ennek kapcsán kezdtem el komolyabban népzenével foglalkozni, mivel a harmonika népzenei hangszernek számított, s így népzenei osztályba kerültem. A magyar zenészcsoportban cimbalmoztam, a táncosokat is mi kísértünk. A Magyar Állami Népi Együttes (a továbbiakban: MÁNE - *a szerk.)* vezetője, Tímár Sándor adott nekünk kazettákat, amelyekről tanulhattunk. Felléptünk Ki-

jevben, Ternopilban is. Ez utóbbi helyen egy fesztiválon, ahol Ukrajna minden nemzetisége képviseltette magát, nyolcszor is visszatapsolták a magyarokat a színpadra a nézők. Ha magas rangú vendég jött az iskolába, akkor is mi tartottunk bemutatót. Érdekes volt, ahogyan az ukránok fogadtak bennünket. Most pedig hatalmas probléma, hogy valamiért nem férünk a begyükbe. Akkor viszont nem azt nézték az emberek, hogy kik vagyunk, hanem azt, hogy mit csinálunk. Sokat foglalkozunk gyerekekkel. Az énekeket mindig olyan hangszerrel, zenével kísérjük, amilyen ahhoz kell, hogy Isten dicsérete még inkább kirajzolódjon. Népi dallamokat is felhasználunk a tanítás közben.

1998-ban volt egy határvonal az életemben, amikor is Isten kiemelt a túlzásba vitt „művészéletmódból”, s akkor teljesen kizártam az életemből a harmonikát. 2005-2006 táján tértem vissza a népzenéhez, de teljes mértékben a gyökerekhez akartam visszanyúlni. Igazi értékeket akartam közvetíteni, nem úgy tevékenykedni, hogy mindent egybegyúrok a magam igényei szerint. Az autentikára akartam fektetni a hangsúlyt, ennek pedig a hegedü-nagybőgő-brácsa felállás felelt meg, harmonika nélkül. 2009-ben sikerült megtanulnom brácsázni, és ekkor alakult meg a BorzsaVári népi zenekar is. Idén a tagokat tekintve átalakultunk kissé. Jelenleg Kovács Péter és fiam, Kovács Dániel hegedülnek az együttesben, Ignácz Krisztián a nagybőgős, Abigél lányom énekel, jómagam pedig brácsázoin. Koncerteket, táncházakat tartunk. Főként hanganyagokból tanulunk, de tartjuk a kapcsolatot a MANE vezetőjével, Pál István Szalonnával, illetve Pál Lajos bácsival és Pál Kati nénivel, akik bármikor bármiben szívesen segítenek. Szalonna Dániellel is sokat foglalkozik.

- Mennyire ismeri a közönség a kárpátaljai népdalokat?

- Hatalmas probléma nálunk, hogy a népdal és a műdal annyira összefolytak, hogy néha igen nehéz különbséget tenni köztük. A régi rendszer annyira elfojtotta az emberekben az ilyesmit, és annyira „jól” sikerült hígítania a kárpátaljai népdalokat, hogy azok szinte műdallá váltak. Betelepítették a magyarok közé az ukránokat, és az idő megoldott bizonyos „problémákat”: a vegyes házasságok révén például annak az embernek, aki egyébként magyar, az unokája már nem is beszéli a nyelvet. Mindeközben úgy keveredett a kárpátaljai magyar népzene, népi kultúra az ukránnal, hogy az emberek észre sem vették, és teljesen átformálódott. Viszont még sok kincs van, amit „előkaparhatunk”, csak kellő szakértelem kell hozzá.

Szabadság

A Kovács családban nemcsak az apuka és a gyerekek, hanem az édesanya, Kovács Erika is zenei téren tevékenykedik.

- Mint minden „rendes gyereket”, engem is beadtak kisgyerekként zeneiskolába a szüleim. De nem dőlt el még ilyen korán, hogy ezzel fogok később foglalkozni. Orvos szerettem volna lenni, de Isten másként rendelte.

Ungváron kezdődött a nagybetűs zenei élet. Oda csak azért felvételiztem, mert az orvosira nem sikerült a felvételim. Ének- és karmester szakon tanultam 4 évig. Ivaskovics József mellett alapító tagja voltam a Credo Együttesnek. Verseket kezdtünk el énekelni, és maga a zene és a versek igazi szeretete ekkor született meg bennem. A zene hozta elő a versek szövegéből a mondanivalót számomra. Ivaskovics Józsefnek ezért nagyon sokat köszönhetek, mert egyfajta szabadságot mutatott meg számomra. Nem tudok kötöttségek között dolgozni. Láttam, ahogyan körülveszik őt a gyerekek, hogy szeretnek énekelni, zenélni, verset tanulni zenével, és azt mondtam magamnak, hogy ezt nekem is meg kell próbálnom.

Iskola után rögtön kihelyeztek munkába, ide, Váriba, a zeneiskolába. De ez nem tartott sokáig a kötöttségek miatt, hiszen tartanom kellett magamat egy adott programhoz. Nem tudtam kibontakozni, s ekkor döntöttük el, hogy a Credo Alapítvánnyal magán-zeneiskolákat nyitunk, Rafajnaújfaluban, Szalókán, Kisgejőcön meg is alakult egy-egy. Ott azt csináltuk, amit igazán akartunk, és közben a gyerekek is szívesen jártak zeneiskolába. Jelenleg, már úgy 10-12 éve a Credo Alapítvány és a Mezővári Református Egyház Zenei Stúdiójában foglalkozom gyerekekkel. Úgy gondolom, az Isten dicsérete még jobban kiformálódik zenével.

Jelenleg 35 gyermekünk van a csapatban, 5-től 16 éves korig. Aki akar, játszhat köztünk hangszeren is, de nem kötelező. Egyházi, ifjúsági énekeket énekelünk, és népi dallamokra zsoltárfeldolgozásokat is. Vannak bizonyos témák köré csoportosuló blokkjaink. Gyerekverseket is énekelünk, mi magunk is megzenésítettünk már párat, ha a vers mondanivalója dallamot kívánt. A gyerekek így szinte pillanatok alatt megtanulnak egy verset. Ezt a szabadságot a saját gyerekeinknek is megadjuk. Ők beleszülettek mindebbe, 4-5 éves koruk óta hangszeren is játszanak, egyedül találnak ki dallamokat, 2. vagy 3. szólamot egy-egy dallamhoz. A gyerekek meghálálják azt a szabadságot, amelyet felkínálunk.

Szívesen adja át

Fiié Éva, a Vári II. Rákóczi Ferenc Középiskola tanára a biológia rejtelmein kívül a szövés tudományát is oktatja a diákoknak.

- Gyerekkoromban tanultam meg szőni, kézimunkázni nagymamámtól. Tizenöt évesen már

intenzívebben is foglalkoztam ezzel, illetve hímzéssel, horgolással, kötéssel, makramézással, kelimezéssel és keresztszemes munkákkal is. Édesanyámtól és nagymamámtól tanultam mindezeket. Később, úgy 35-40 éves korom körül kezdtem el ismét komolyabban is foglalkozni vele. A szomszédasszonyommal kezdtünk neki. Kértem, hogy mutassa meg nekem a cérna felvetését, mert azzal gyerekkoromban én nem foglalkoztam. Felállítottuk nagyanyám cérnavetőjét, megtanultam ezt a folyamatot is.

Később felajánlottam az iskola igazgatójának, hogy ha lenne rá lehetőség, áthoznám az esztovátát az iskolába. O nyitott volt erre, s be is állítottuk azt egy kis teremben. Azóta az iskolában is szövünk, nemcsak tanév közben, szakkörön, hanem a nyári tábor keretében is. Nagyon érdekli a gyerekeket, és többen is jönnének, mint amennyit fogadni tudunk. A gyerekek segítenek felvetni a cérnát, felvágni, feltekerni a rongyot. Még fiúk is járnak hozzánk! Én elsajátítottam mindezt, és nagyon szívesen adom át a következő nemzedéknek, hogy a fiatalok is megtanulják.

Viski lány

- Még lánykoromban tanultam meg csuhézni a szüleimtől, falubelieimtől - emlékszik vissza Bíró Irma, aki nem mellesleg a középiskola magyartanára. - Viski származású vagyok, és ott a csuhéfonásnak különösen nagy hagyománya van. Nagyanyáink nem voltak ellátva olyan szép dolgokkal, mindenféle műanyag tárgyakkal, mint mi a mostani világban. Mindent természetes anyagokból készítettek el, és ehhez a környezetükben legköze-

lebb található dolgokat alkalmazták. Ilyen volt a kukoricacsuhé is. Mielőtt hozzáfogtak volna a különböző tárgyak elkészítéséhez, előbb be kellett gyűjteni a csuhát, majd jött a szárítás, színelőkészítés, fehérítés. Régebben színezték is a csuhát, ma viszont inkább a természetes színét kedveljük.

Elkerülvén Váriba, észrevettem, hogy itt is nagy előszeretettel készítenek csuhéból különböző játékfigurákat, angyalkákat, díszeszközöket. Én összevontam a két dolgot, s ezzel foglalkozunk mai napig a gyerekekkel az iskolában. Ilyentájt csillagokat, angyalkákat, harangokat, karácsonyi díszeket, továbbá használati cikkeket is készítünk, például ceruza-, mobiltelefon-, újság- és szalvétatartót. A levelek sodrásához fejlett ujjtechnika kell, ezért azt 1-2. osztályosokkal még nem végezzük. Velük inkább egyszerű dísztárgyakat készítünk.

Begyűjtés, előkészítés: a csuhét a kukorica beérése után minél előbb le kell szedni, mert ha már túl száraz, akkor törik, az eső is árt neki, bepöttyösödik, bebarnul tőle. Szárítani szellős, napmentes helyes, például padláson kell, kiterítve, s gyakran fel kell rázni, hogy minél jobban megőrizze minőségét.

Fehérítés, színezés: a fehérítés kénezéssel történik a hordók fertőtlenítésére is használt borkénporral. A csuhét beleteszik egy nagy hordóba, ágakkal, gallyakkal leszorítják, hogy rá ne hulljon a tűzre. A hordót ugyanis felfordítva kell kénporral megszórt tűzparázs fölé tenni, s úgy hagyni akár egy egész napra gőzölődni. A csuhét előzetesen ajánlott bevizezni, mert a száraz csuhét nem fogja meg úgy a gőz. A levelek puhítását ecetes vízzel, a színezést pedig gyapjúfestékkel végezték régen.

Bíró Irma vezeti az iskola drámaszakkörét, amelynek hagyományőrző szerepe sem elhanyagolható a színpadra vitt színvonalas előadásokon kívül.

- Minden évben a 7. osztály kapja meg a lehetőséget, hogy drámával foglalkozzon. Számos sikeres előadás született már a munkából. A drámakor keretén belül kezdtük el évekkel ezelőtt a vári betlehemes felújítását is. Várinak nagyon különleges, bábtáncoltató betlehemese van, ami Kárpátalján más településre nem jellemző. Ennek menetét az öregektől lestük el, a segítségüket kértük a gyerekek betanításához. Részt vettünk a beregszászi betlehemes találkozón, de betlehemeztünk Magyarországon is több helyen. A vári betlehemest a hungarikumok közé való felvételre is felterjesztették, így különösen örülök, hogy annak idején foglalkoztunk vele, mert a falu számára ez büszkeséget jelent, megmaradt, továbbadtuk.

Karácsonykor két csoport is járja már ezzel a falut. A betlehemes játéknak 6 szereplője van. Mindegyiket megjelenít egy báb is, amelyeket egy külön személy, a bábtáncoltató irányít. Egy angyal, két pásztor, két öreg és a bábtáncoltató szerepel benne. A bábok is „előadják” azt, amit a szereplők élőben. Az állatok bábmását eredeti állatbőrrel vontuk be, Máriát és Jézust pedig csuhából készítettük el. Két dolgot ötvözünk így, hogy a játékunk ne csak érdekes, de jellegzetes is legyen, s közben fennmaradjon a hagyomány.

Vári divat

A műanyag nyílászárók és a kész bútorok térhódításának, a gyors kereset reményének köszönhetően egyre inkább háttérbe szorul az olyan emberek, mint Balta Károly mestersége, az asztalosság.

- 1974-ben kezdtem tanulni az asztalosságot a helyi kolhoz asztalosműhelyében. Akkoriban nem iskolába jártunk szakmát tanulni, hanem a régi mesterek mellé. Az volt az igazi, nem az, amikor könyvből tanulják az ilyesmit. Abban a műhelyben 30-35 ember is dolgozott. Két-három év volt a tanulóidő. Legelőször is megmutatták nekünk a deszka szépségét, vagyis azt, hogy mi mindent lehet készíteni belőle. Megtanultuk azt is, hogy dolgozzunk úgy, hogy a fának minél több részét használjuk, s minél kevesebb kerüljön a hulladék közé. Aztán ajtókat, ablakokat, asztalt, lócát készítettünk, meg rolót, mert az Váriban divat volt régen.

A katonaság után visszamentem a műhelybe, ahhoz a mesterhez, aki mellett tanultam. Ott dolgoztam egészen addig, amíg a kolhoz, és vele együtt a műhely fel nem oszlott. Aztán vagyonjegyben kivettük a műhelyt. Többen is dolgozunk most ott. Az ajtók, ablakok, a lambéria és a padlódeszka már nem kelendő, mert van mindenből műanyag. Belső ajtókat, lépcsőfeljárókat, asztalt, lócát rendelnek főleg. Nincs utánpótlásunk, senki nem akar ezzel a munkával foglalkozni, mert poros, nehéz és veszélyes. A fiatalságnak olyan munka kell inkább, amit gyorsan elvégeznek és gyorsan lehet vele pénzt keresni. Ez pedig nem olyan.

(2014. december 12., 726. lapszám)

Hozd ki belőle a legjobbat!

(Nagybakos és Kisbakos)

A Lányai család uradalmának területén, egykori tanyák „maradványaiból” alakult települések, Nagybakos, Kisbakos, Újbátyú, Danilovka és Badó egy községet alkotnak ma a Beregszászi járásban. Nagybakost és Kisbakost cseh telepesek részére alapították, majd a terület visszakerült a magyarokhoz. Mára az ukrán lakosság alkotja a többséget, főként Nagybakosban, de magyarságukat ma is töretlenül őrzik még sokan.

A legidősebb...

Id. Szatmári István 87 évével ma a falu legidősebb lakosa. Családja több mint 70 éve került Kárpátaljára, Bakosba Nádudvarról. Visszaemlékezéseiből idézünk:

„Ez a terület valamikor Lónyai-birtok volt. A falut a cseh légionisták számára alapították. Amikor 1938. november 2-án bejöttek a magyarok, akkor kapták visszsza ezt a területet. A csehek elmentek, lakásaikat pedig megkapták a magyar vitézek, magyar telepesek. Később a hegyekben kiürítettek egy falut, mert villanytelepet hoztak ott létre, s akkor telepedtek be ide ukránok.

A régi világban nagyon jó élet folyt itt. Sokkal jobb, mint ma. Nyáron mindenki dolgozott, vasárnap délután strandolni jártunk egy akkor még tiszta vizű kanális partjára. Ősszel jött a tengerihántás, lekvárfőzés, az asszonyok szőttek, fontak, mi meg jártunk udvarolni hozzájuk, elloptuk az orsójukat és csókért cserébe adtuk csak vissza. Jártunk bálokba, mulattunk, az emberek szerették egymást, ma meg már elzárkóznak egymástól.”

„1944-ben jöttek be az oroszok. Október 23-án dördült el az első ágyúlövés Nagydobronynál. Csapnál egy hónapig állt a front. A ház padlásáról néztük, hogyan »dolgoznak« a katyusák. Amikor a front megszűnt, elvitték az embereket »málenykij robotra«, (3 naposra ígért romeltakarító munkára - *a szerk.)*. Én akkor 17 éves voltam, azért nem kerültem bele. Minket, fia-

talokat Csapra vittek, hajtottak el. Útközben láttuk, hogy az ingre, gatyára vetkőztetett magyar katonák teste ott puffadt a földeken. Legelőször az oroszok testét szedték össze. De akkoriban már fagyok voltak. Sok katona teste odafagyott, vas stánglival (feszítővassal - *a szerk.)* feszegették fel őket a földről. Nekünk hidat kellett volna építenünk a Tiszán rönkökből. Egy hétig voltam ott, aztán hazaszöktem."

„Az itteni magyarok talán jobban érezték a magyarságukat, mint azok, akik Magyarországon éltek. Mindenki megtartotta a magyarságát a csehek alatt és a Szovjetunió idején is. Sztálin idejében kegyetlen dolgok történtek. 1946 és 1950 között vasutas voltam. Akkor sok fiú ment a vasútra dolgozni, mert másként Donbászra vittek volna 3 évre. De a vasutat otthagyni nem lehetett. Az 1925-27-es születésűeket, akik nem voltak katonák, azzal a feltétellel engedték el a vasúttól, hogy a kezükbe nyomták a katonai behívót. De a lembergi parancsnokságról azt, akinek az igazolványába és a katonakönyvébe az volt írva, hogy magyar, hazaengedték, mert „megbízhatatlannak" ítélték.

1950-ben a kereskedelemben kezdtem el dolgozni. Akkoriban olyan nyers kenyeret kaptunk az üzletben, hogy ha a falhoz vágtuk volna, odaragadt volna. Egy bátyúi pék mondta, hogy 1 mázsa lisztből kell 1 mázsa 52 kiló kenyeret sütnie, azért ilyen. Mire az üzletbe értünk vele, szinte elfolyt az alja a kenyérnek. És az emberek azt is megették...

Később valamivel javult a helyzet. Miután megalakult a kolhoz, 3 évig még nem volt kötelező állami beadás. Utána meg már kopekekért dolgoztak a kolhozisták. Volt, hogy vasutas édesapámtól kért szénát a kolhozelnök, mert a rossz szénától, ami volt, döglöttek a kisborjúk. Addig, amíg nem kolhozosították a földeket, ameddig mindenkinek megvolt a sajátja, addig volt jó fiatalságunk. De mindenki élte a saját életét később is. Bele volt nyugodva a helyzetébe, és igyekezett a legjobbat kihozni belőle. Aki dolgozott, az akárhogyan is, de megélt."

.:.

Örökség, régiség

Vannak olyan dolgok mostanság, amiket a modern kor leánya hamarabb ismer és tanul meg az internetet böngészve, mint édesanyjától. Ezzel több nemzedéken átörökített tudás veszhet el. Hogy milyen „alkatrészekből" áll össze egy rántás, vagy hogyan tüntethető el a borfolt, biztosan meg lehet tanulni így is, de van, amihez a mama tudása szükséges.

- 15-16 éves koromtól mindig édesanyám mellett ültem, amikor kézimunkázott - emlékszik vissza Szanyi Margit. - Szőttem, fontam, segédkeztem neki, amiben csak tudtam. Orsós és lábhajtós kerekes guzsallyal is fontunk esténként a lánytestvéremmel együtt. Közben meg énekelgettünk. Volt, hogy addig találtam ki a fogalmazást, amit az iskolába kellett megírnunk, amíg édesanyámnak csüllöttem. Szőttünk vásznat, zsákot, készítettünk szőtteseket. Ilyen volt a fiatalságunk. De eleinte csak édesanyánk mellett dol-

gozgattunk, nem hagyta még ránk teljesen a munkát. Édesanyám haláláig folytatta mindezeket, egy ungvári cégnek is bedolgozott. A házi és a kerti munka mellett is mindig volt ideje hímezni, szőni.

1960-ban jöttem ide férjhez Dobronyból. Nem volt még olyan munka, amit ne láttam volna, hogyan kell csinálni, de még gyengének éreztem magam ahhoz, hogy egyedül dolgozzak, ezért hívtam magamhoz egy idősebb asszonyt, akiről úgy gondoltam, hogy okosabb ezekben a munkákban, mint én. Nekünk ugyanis mindig azt mondták, hogy az idősebbtől tanuljunk, kérjünk tanácsot előbb, és csak utána fogjunk hozzá valamihez. Amikor a lányomat férjhez adtuk, vagy 38 kendőt szőttünk a lakodalomra a keresztszülőknek, sógoroknak, nászoknak, a templomba, a községházára, és kettőt a vőfélynek. Csak bámult mindenki. Bakosban ugyanis akkoriban nem szőttek olyan sokan, főleg nem kendőket. Inkább csak pokrócot. így azok a minták, amiket mi Dobronyban használtunk, és amiket ide is magammal hoztam, teljesen ismeretlenek voltak itt. Ezért sokan jöttek nézni, hogy szőjük a kendőket, pokrócokat a régi ruhákból, amelyeket így kétszeresen is kihasználtunk. A családtagok pedig meg is tanulták. Az unokáknak rengeteg mindent szőttem, hogy sokáig emlegethessék, mire tanította őket a mamájuk. Új környezetbe kerülve fontos, hogy az ember képes legyen alkalmazkodni, dicséretes, hogy a Bakosba bekerült hölgy az otthoni szokásokat is

magával hozta, s máig is ragaszkodik hozzájuk. Virágvasárnapon dobronyi szokás szerint ott virított egy szalagokkal díszített zöld ág a kapujukon, hogy mutassa a legényeknek: ebbe a házba érdemes bemenni locsolkodni. Margit menye, Szanyi Irén szintén gyermekkorában ismerkedett meg a varrással, szövéssel, hiszen édesanyja sok pokrócot szőtt, nemcsak saját részre, eladásra is. Ok Eszenyben keresztöltéssel díszített kendőket varrtak, de lányainak már dobronyi mintára készítette a szőttes kendőt. Két leánya 2008-ban házasodott, s természetesen az ő lakodalmukon is bőven kerültek kiosztásra kendők, annak ellenére is, hogy volt, aki szerint ilyen szép munkákat kár elosztogatni. Habár az ilyen „régi dolgok” lassan elmaradnak, kimennek a divatból, Irén is gondoskodott róla, hogy lányait ellássa „régiségekkel”.

Fakarikacsapás

Id. Cséke Istvánt világéletében vonzotta a famunka, így amikor és ameddig módja volt rá, nem hagyta ott a műhelyt.

- Legelőször helyben tanultam Sós Bertitől. Gyakran átszöktem a műhelyébe az iskolai szünetekben, mert mindig húzott a famunka. Késő estig mellette voltam, mindig adott valami feladatot. Legelőször egy kalapácsnyelet kellett csinálnom. Megmutatta, hogy készül, aztán pedig már ment minden, mint a karikacsapás. Akkoriban kézzel végeztünk mindent, nem voltak még gépek.

Utána áthelyeztek minket Bátyúba. Ott két mester mellett folytattam a szakmát. A kerékgyártáson kívül szekereket, a szekerekhez való alkatrészeket, hordókat, kádakat, épületmunkákat is készítettünk. A kolhozon keresztül ment minden. A mesterem, az öreg Bozsányi, mindig vett egy teherautónyi deszkát, és munka után abból tudtunk csinálni valamit, ablakot, ajtót a népnek is. De mentem én bútormesternek is besegíteni munka után. Valamikor 1962-1963 környékén történt a gépesítés, addig minden kézi munkával ment. Könnyebb lett a munka, mert kevesebb fizikai erő kellett hozzá.

Csak nagyon oda kell vigyázni, ha géppel dolgozik valaki, mert a gép nem olyan, mint az ember, hogy ha odaszólsz neki, hogy hagyjon abba valamit gyorsan, az meg is áll. Vigyázni kellett. Amikor bútorokat is készí-

tettünk, azt mondta a mesterem: „Fiam, egy fél tizedmillimétert megadok, hogy csaljál, de többet nem.” A kolhoz felbomlása után az asztalosok a jobb lét keresése végett mással foglalkoztak már, de én maradtam a mesterségnél. Hordókat, kádakat készítettem itthon. Sokszor az éjszakát is nappallá tettem, annyi volt a munka. A feleségem volt a besegítő, ha magam nem tudtam megcsinálni valamit. 1958-tól egészen 1995-1996-ig folytattam a mesterséget.

Kőbánya és szaxofon

Szanyi Sándor igen sokoldalú zenész, hiszen a tárogatótól a harmonikáig sokféle hangszert képes megszólaltatni - nem is akárhogyan.

- A zenélést nem lehet nálam sem szakmának, sem hivatásnak nevezni. Inkább életérzés ez, amely gyerekkorom óta jelen van. Apám és a nagybátyáim hobbizenészek voltak, nagyapám pedig a királyi fúvószenekarban

is játszott. Gyerekként kaptam egy harmonikát, megkezdtem nyúzni, aztán már minden hangszer érdekelt. A magyar nótákat, csárdásokat mindig igyekeztem megtanulni, hallás után.

Az iskola elvégzése után traktoron dolgoztam a kolhozban, később Nagydobronyban elvégeztem a traktoriskolát. Ott marasztaltak dolgozni, de aztán elcsaltak engem a kultúrügyosztályhoz, mert látták, hogy értek a zenéléshez. Katonaság után pedig Császlócba helyeztek, szintén kultúrmunkára. Akkor be kellett iratkoznom Husztra a szakiskolába is. De nem gondoltam én ezt „komoly” szakmának, ezért mezőgazdasági szakiskolában

kezdtem el tanulni. A Bátyúi Középiskolában tanítottam traktor szakon, később pedig kőbányában dolgoztam, onnan is mentem nyugdíjba.

Közben azonban lakodalmakkal teltek az évek. Híres volt a bakosi zene, a zenekarunk a környéken, mindenfelé hordtak minket Kárpátalján. Talán nem is volt olyan falu, ahol ne fordultunk volna meg. Ahogy változott a világ, úgy változtunk mi is: a hangszerfelhozatal kiszélesedett, két harmonika, dob, trombita, szaxofon is volt a zenekarban, bejöttek az elektromos hangszerek is később. Az évek alatt vezettem műkedvelő együttest, tánckarokat kísértem, készítettem nagybátyámmal citerákat, sőt, egy alkalommal a népi zenekarral első helyet nyertünk Kárpátaljának. Sok tehetséges fiatal volt régen a faluban, de, sajnos, sokan nem csiszolódtak aztán.

Tehetségek pedig ma is vannak, családon belül is: Sándor lánya a bátyúi zeneiskolában tanít, unokája pedig az Ungvári Zádor Dezső Zeneművészeti Szakközépiskolában tanul.

Nehéz kenyér

Vashegyi Zoltán 80. életévéhez közeledve is folytatja édesapjától tanult mesterségét, a bodnárságot.

- Felvidékről, Jászóról került Kárpátaljára a családom. Nagyapám és apám is bodnármester volt, hivatalosan is. Amikor édesapám idejött, áttért a földmunkára, lovat, szekeret, gazdasági felszerelést kapott, de a bodnármunkát továbbra is csinálta. Késve végeztem el a középiskolát, mert közbejött a háború. Addig is, amíg nem volt iskola, mellette dolgoztam, így tanultam meg a mesterséget.

Tizenkilenc éves voltam, amikor édesapám meghalt, de addigra sikerült ellesnem tőle valamit. Volt felvállalt munkája, igyekeztem befejezni. Húszéves koromtól a vasúton dolgoztam. A megélhetéshez kevés volt az a fizetés, ezért szabadidőmben bodnármunkával foglalkoztam. Boroshordót, sózókádat, szőlőskádat, káposztáshordót készítettem, javítást is vállaltam. Bátyúból, Szalókáról, Dobronyból is voltak megrendeléseim, mert itt a környéken nem volt bodnármester. Kádból 1000, hordóból pedig 5-600 literest is készítettem.

A bodnármunka kihalóban van. Én 79. éves vagyok most, de könnyebb munkákat a mai napig is elvégzek. Főleg javítást. Nehéz mesterség ez, mert nehéz fizikai munkával jár. Volt egyszer egy jelentkező, aki eljött hozzám, hogy tanítsam meg a mesterségre, de egy nap után azt mondta, hogy ő inkább nem fog kenyeret enni, nem csinálja ezt a munkát. Ma is azt mondom, hogy ha lenne valaki, aki érdeklődne a mesterség iránt, nagyon szívesen megmagyaráznám neki, mit hogy kell csinálni. De hát nincs...

(2015. április 10., 743. lapszám)

Ahol jó mesterért nem kell a szomszédba menni

(Nagybégány)

Beregszásztól csak néhány kilométernyire s egy vonatállomásnyira fekszik az egykor Bereg vármegyéhez tartozó Nagybégány. A másfélezernél is több lakosú, írásos forrásokban először az 1300-as évek elején említett település ugyan nincs olyan messze a járásközponttól, azonban talán a főútvonaltól való félreesésének köszönhetően őriz még sok-sok értéket a múltból.

„...most már kezdete lesz a nagy eseménynek...”

A nyolcvankét esztendős Bíró Endre több évtizeden keresztül vőfélykedett. Leginkább rokonok, barátok lakodalmán verselt. Akkoriban ugyanis még nem volt feltétlenül vőfély minden lakodalmon. Csak azoknál, akik szerették volna színesebbé, érdekesebbé tenni azt.

- Tizenhét éves voltam, amikor egy Kisbégányba udvarló barátom elhívott vőfélynek a lakodalmára. Mivel akkor még nem tudtam a verseket, a szomszéd vőfélytől kértem el néhányat. Mindig nálam volt a verseket tartalmazó füzet, s amikor csak tudtam, megtanultam belőle egyet-egyet. Utána hívtak máshová is.

íme a vers, amellyel a menyasszonyért indultak:

„Kedves vendégsereg, Isten szent ne vével,/induljunk el most már csendes békességben./Vőlegény urunknak keressük meg párját,/az ő drága kincsét, ékes menyasszonyát./Szerezzíink ma néki örök boldogságot, /hozzunk a keblére egy szép gyöngyvirágot./Először is az Úr hajlékába visszük,/hol az áldás után boldog lehet, hisszük./Induljunk el tehát csendes békességben,/megyünk a menyasszonyért a legnagyobb rendben”

„Ez az a szép hajlék, ahová indultunk,/mint látjátok, nyilván eljutottunk./Nyissa meg ki-ki szívének szándékát,/mivel megtaláltuk a menyasszonyunk házát./Vagyon e háznak násznagya, gazdája,/szíves kérésünknek meghallgatására?/Mivel vőlegényem bízott meg engemet,/hogy én most ügyének szószólója legyek./Megígérve lett itt az ő kedves párja,/szerelmes

barátom alig-alig várja./Komolyan mondhatom, állapota nehéz,/láz epeszti szívét, dúlja keblét a vész./Egyebet se csinál, csak a napvilágra tekintene hagyják, uraim, kebelén e nagy kínt!”

Az időjárás közbeszól

- A kolhoz idején kezdtem meg gazdálkodással foglalkozni - mesélte Mező István. - Később, amikor feloszlott, magángazda lettem, farmergazdaságot indítottam. Úgy 5-6 hektár területet műveltem. A dohánytermesztést szerződéses alapon folytattuk tavalyig, de abbahagytuk, mert nagyon sok kézi munkát igényel. A szántóföldeket is bevetettem ősziekkel. A kertben pedig fóliában paradicsom és krizantém van. Ma már több lábon kell állni, többfajta kultúrát kell termeszteni, mert nem lehet tudni, hogy mi az, ami majd bejön. A mezőgazdaságban ma nagyon kevés a jövedelem, mert sok a ráfordítás. A vetőmagok és a vegyszerek nagyon drágák. S mire megvan az áru, addigra telítve van ugyanazzal a piac. Van 70 ár szőlőm is, amiből bort készítek, s azt próbálom értékesíteni. Közben pedig próbálkozom a szőlőoltással is. Már van 100 tőke kékfrankosom. Szeretnék csemegeszőlővel is foglalkozni, amire a turizmus miatt reményeim szerint lesz majd igény. A 9 hektár föld mellett még állattenyésztéssel is foglalkozunk.

- Sokan buknak bele manapság a kertészkedésbe. Ön szerint miért?

-Azért, mert nincs meg a kellő szakmai felkészültség. A mezőgazdaság is épp olyan, mint bármilyen más ágazat: könnyen elcsúszhat rajta az ember, és rámehet mindene. Közbeszól a kedvezőtlen időjárás, szárazság is. Hiába viszünk bele mindent a munkába, ha a vízhiány nem oldódik meg.

Neobarokk a fában

Gajdos László 15 éves korában kezdett bútorkészítéssel foglalkozni. Először egy beregszászi cégnél dolgozott, majd katonaság után (1994-től) otthon kezdett neki a munkának. Tíz éve pedig tölgyfából készített, faragott bútorokkal foglalkozik. Ukrajnán belül és külföldről is vannak megrendelései. Először lerajzolja a helyet, ahova majd a bútor kerül, majd jön a tervezés, pontosítás, s a megrendelő jóváhagyása után megkezdődik a bútor elkészítése. Azonban nem egyszerű és ma megszokott darabokról van szó, hiszen az általa készített bútordarabok a reneszánsz és a neobarokk korát idézik fel.

Bégányi hordó Hollandiától Moszkváig

Lengyel János bodnárként tevékenykedik.

- Édesapám és nagyapám is hordókészítéssel foglalkozott. Gyerekkoromban sikerült ellesnem a mesterséget. 1987-től csinálom ezt. Édesapám egy évvel azelőtt halt meg. Addig annyira nem érdekelt engem ez a munka, de maradt meg tőle anyag és szerszám is, hát nekikezdtem. Tizennégy évig dolgoztam Beregszászban bodnárként egy cégnél. Miután az megszűnt,

máshol helyezkedtem el, de a hordókészítést itthon is folytattam tovább.

Készítek 5-1000 literes boroshordókat, de csináltam már 2500 literes kádat is szaunába. Hollandiától Moszkváig sok helyre kerültek már el a munkáim. Vásárolják a turisták is. Ebben a szakmában az nehéz, hogy sokat kell járni az anyag után. No meg drága is. S miután megveszem, sok ideig kell szárítani is. Annak idején, a cégben volt három segédem is, de úgy látták, hogy nehéz, kemény munka ez, ezért nem folytatták tovább.

Kréta és ecset

Kornicki Ibolya, a helyi iskola magyartanárnője festéssel foglalkozik. Hobbiját, szenvedélyét munkája során is fel tudja használni, mely által gyakran a régi idők megismeréséhez is közelebb kerülnek diákjai.

- Már gyerekkoromban is festő akartam lenni, de a szüleim nem örültek neki. Nem akarták, hogy egyedül legyek majd kint vízparton vagy mezőn. No de belekezdtem. A férjem, Kornicki Béla ösztönzött. Nagybátyámat, Feketе Sándort pedig, aki verseket írt, s szépen rajzolt is, példaképnek tekintem. A közelmúltban részt vettem különböző festőtanfolyamokon. A többi dolgot pedig egyedül próbálgattam. Vannak ugyan könyveim, de azokból csak az általánosságot lehet átvenni, nem az egyediséget. Próbálkoztam tájfestészettel is, de leginkább a csendéleteket szeretem. Ezek a festmények egyfajta berendezési tárgyai a házamnak. Foglalkozom turizmussal, s volt már rá példa, hogy meg akarták venni egy-egy munkámat, de én nem azért festek, hogy aztán eladjam őket. Gyakran rajzolok az óráimon is, főleg akkor, amikor költőkről tanulunk, s

archaikusabb főnevekkel találkozunk, mint zsúpfedeles ház, búbos kemence, gémes kút vagy épp a sarkantyú. Ez közelebb visz a gyerekekhez. Szinte beléjük oltom ilyenkor a rajz szeretetét, s a diákok elkezdik értékelni a teljesítményt.

Egy „elócskult” népi hangszer

Gazdag István, Pista bácsi 15 éves korában kezdett el citerázni. Bátyja tanította meg a hangszeren játszani. Gyakorta járt zenekarral fellépésekre, énekeseket, táncosokat kísérni, nem csak belföldön. A környéken is gyakran hívták különböző összejövetelekre, születésnapokra, keresztelőkre. Pista bácsi elmondta, hogy a citera „el van ócskulva”: a mai fiatalságot már nem érdekli. Pedig ő ma is szívesen tanítaná az érdeklődőket, akár szervezett keretek között is.

Kis és nagyobb szárnyasok a műhely mellől

Baraté Attila asztalosként tevékenykedik. 1986-89-ben tanulta ki szakmáját műbútorasztalosként. Ajtókat, ablakokat, fogasokat és bútorokat készít. Emellett pedig két éve méhészkedik is. Három családdal kezdte, ma már 11 zümmög a kaptárakban. Amiről viszont igazán híres a környéken, a sok-sok díjnyertes postagalambja.

- Már hetedik osztályos koromtól tartok galambokat. Komolyabban 2002-ben kezdtem el foglalkozni velük. Magyarországra jártam, s onnan hoztam belga és holland tenyésztőktől galambokat. Régen sokféle díszgalambom is volt, de végül a postagalambok mellett állapodtam meg. Számomra ezek a legértékesebbek.

Tavaly volt egy 800 kilométeres repülésük: hajnal 4 órakor kiengedték őket, s este 8-kor tértek haza. Az

első sikeremet egy tojóval értem el, amelyik 930 kilométert tett meg. Az ötödik lett Kárpátalján. Egy másik pedig Az év galambja volt 2008-ban, szintén Kárpátalján. Szinte egész évben versenyzünk. Az egyesületünk egy erre kialakított autóval felviszi a madarakat egészen 800 km-ig terjedő távolságokra, mi pedig itthon várjuk őket. Minden galambásznak van egy órája, amibe bele kell dobni az induláskor a madár lábára tett gyűrűt. Csalni tehát nem lehet! En az özvegységi módszert használom, hogy jobban repüljenek. Külön tartom a hímeket és a tojókat. Később összepároztatom, s ha felneveltek egy-egy kis galambot, ismét külön zárom őket. Verseny előtt pedig csak megmutatom egymásnak, s így az ösztön majd hajtja őket hazafelé. Rengeteg fortélya van ennek.

Jelenleg 85 galambom van. A versenyeken kívül kiállításokra is viszem a madaraimat. Nagyszőlősön nemrég például 5 galambom vett részt egy ilyenen: egyikük 5 díjat nyert, a többi 3-4-et.

Kalocsai, matyó és úri hímzés

- Tizenkét éves lehettem, amikor elkezdtem kézimunkázni - mondta el Petrás Julianna. - A szomszéd néni foglalkozott ilyesmivel. Amikor átjött hozzánk filmet nézni, elvettem az egyik kézimunkáját, elvonultam. Megtetszett neki és édesanyámnak is, amit készítettem, ezért kaptam előre kidrukkolt párnát, s szinte „televarrtam” a házat.

Tudok kötni és horgolni is, de a hímzés a kedvencem. Saját magam drukkolom ki a mintákat is különböző magazinokból, s már szemre is át tu-

dóm rajzolni őket. Eladásra is kézimunkáztam, ajándékba is ilyesmit szoktam adni. Az anyagot boltban, piacon vásárolom meg. Kedvencem a kalocsai és a matyó minta, illetve az úri hímzés. Ebben szár- és laposöltés van, arany és ezüst színekkel.

Megtanítottam kézimunkázni a lányomat is, de akadtak más tanítványaim is. Úgy látom, hogy a műveltségi szinttől függ, hogy valaki értékeli-e az ilyesmit. Mert volt már rá példa, hogy megkérdezték, miért foglalkozom ilyesmivel, mikor ez már nem divat. Sokan inkább megveszik a boltban a tucatárut, mert az kielégíti az igényeiket. Én viszont folytatom tovább.

A fiataloknak „koszos” ez a munka...

Tóth István kályharakással foglalkozik.

- Gyerekkoromban, 6-7 éves korom körül már jártam édesapámmal kályhákat rakni. Nagyon sok dolgot tanultam meg tőle. Persze, akkoriban csak besegítettem neki, behordtam neki a sarat, csempét, cserepet. De gyerekként jobban fog az ember feje. Amikor 13 éves lettem, s népszerű lett a központi fűtés, másfajta munkába kezdett.

Én akkor vágtam neki, amikor megnősültem. Anyósomnál raktam meg az első kályhámat. Azóta folyamatosan dolgozom. Magyarországon, főképp Szabolcs megyében gyakran megfordulok. Általában használt kályhákat szoktam átrakni, de azért építek is, s nemcsak kályhát, kandallót is. Utóbbit az évek során, a saját tapasztalataim után tanultam meg.

Remélem, lesz majd kinek átadnom a mesterséget. Mert a mai fiatalok már nem akarják ezt a koszos munkát végezni.

(2014. január 30., 681. lapszám)

A múlt darabkái a jelenben

(Nagybereg)

A nagyobb városokhoz közel eső falvak mindegyikére jellemző, hogy hamarabb indult meg bennük a polgárosodás, mint a félreesőbb településeken. Nincs ez másként Nagybereggel sem. Itt viszont voltak, és a mai napig is vannak olyan emberek, akik a hagyományokhoz, a régi mesterségekhez hűek maradtak. A hagyományőrzés itt, mondhatni, intézményesített formában történik, s ez teszi olyan különlegessé, egyedivé Nagybereget.

Egy porta a múltból

Nem sok településről mondható el, hogy abban lennének még eredeti formájú és építésű parasztházak. Nagyberegen sem sok akad, viszont a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola felkarolt egy ilyet, s 2013. február 15-én felavatásra is került a Nagyberegi Tájház. Ennek egészét az 1898-ban épült paraszthház, a csűr és a főiskola Fodor István Természettudományi Kutatóintézete által létrehozott gyűjteményes kert képezi.

A kutatóintézet munkatársai legfőképpen megyénk ritka, vagy épp veszélyeztetett növényeit gyűjtik, s ezeket próbálják továbbszaporítani a faj fennmaradása érdekében. A cél továbbá az, hogy a növényeket a leendő biológusok oktatásában is fel lehessen használni. A kutatóintézet tervei közt szerepel a magcsereprogram beindítása, mely által Kárpátalján őshonos növények magjai kerülnének el más területekre, ide pedig olyanokéi, amelyek ugyan nem őshonosak nálunk, de a létfenntartásukhoz szükséges körülmények itt megvannak, s ez is hozzájárulhatna megmaradásukhoz.

A tájháznak otthont adó épület első ház - konyha - hátsó ház - kamra beosztású, így egy hajdani beregi lakos egész életterét bemutatja korhű bútorzatával, berendezési tárgyaival. A tájházban heti rendszerességgel kézműves-foglalkozásokra is sor kerül.

Makkos, tulipános

Nagybereg legnevesebb értéke a beregi szőttes és hímzés.

A beregi szedett szőttesre a bordópiros és a kék szín jellemző. Ezek jelennek meg a keresztszemes munkákon is. A legelterjedtebb beregi minták: csillagos, szőlős, rózsás, makkos, tulipános, rozmaringos, szegfűs, életfás s ezek változatai. Hogy a beregi szőttes és motívumkincs (a minták száma a változatok miatt 100-nál is jóval többre rúg) ilyen sokáig fennmaradhatott, az Antónikné Polónyi Katalinnak, Ukrajna Érdemes Népművészének köszönhető. O ugyanis maga köré gyűjtötte és foglalkoztatta a beregi asszonyokat, amikor Antónik Tibor kolhozelnök feleségeként Nagyberegre került.

Először 1961-ben rendeztek kiállítást munkáikból Beregszászban, majd Ungváron. Éne felfigyelt a Képzőművészeti Alap is, s elkezdtek ren-

deléseket adni a beregieknek. Rengeteg kézimunkát készítettek a volt Szovjetunió tagállamaiba. A különböző kézimunkákhoz régi szőttesekről, térítőkről merítettek mintákat. Kárpátalja valamennyi éttermét beregi szőttesek díszítették, de szalvétákat, alátéteket, garnitúrákat is készítettek számukra. A Lenin Kolhozban így szövő- és hímzőcsoport is működött. Előbbiben 30, utóbbiban pedig 58 ügyes kezű nagyberegi, kígyósi és beregújfalui asszony dolgozott.

Szövésóra

A helyi középiskola egyedinek mondható Kárpátalján abban a tekintetben, hogy egyedül itt folyik tantárgy szerűen a szövésoktatás.

A Nagyberegi Középiskola 1953-ban nyitotta meg kapuit. Jelenlegi épülete 1979-ben épült, szövőtanterem is helyet kapott benne. Ezt Antóniké Polónyi Katalin és Prófusz Marianna, a Népművészet Mestere rendezték be. Ők állították össze az először heti két órában folyó szövésoktatás tantervét. Az óraszám aztán folyamatosan bővült.

Jelenleg a 10-11. osztályos lányok számára heti 5 órában folyik a szövés oktatása. A lányok megtanulják, hogyan kell felvetni, majd felhúzni az esztovátára a cérnát, befogdosni a nyüstbe, bordába, s hogyan kell elindítani a szövést. Két technikával ismerkednek meg közben: szedettes és csipkeszövés. Utóbbi leginkább a függönyökön és vőfélykendőkön jelent meg hajdan. A szedett munkáknál főleg a jellegzetes motívumokat használják fel.

Nemcsak órarendben

A Polónyi Katalin Kézművesműhely 2011-ben jött létre, s szakkörként működik. A Gabóda Éva, a beregszászi Rákóczi-főiskola tanára és Prófusz Marianna által vezetett szakkör keretében nemcsak a szövéssel, hanem az agyagozással, csuhézással, gyöngyfűzéssel, horgolással, s egyéb népi kézműves technikákkal is igyekeznek megismertetni az érdeklődőket. De mészkalács-készítés, tojásfestés is szerepel a programok között.

Szőttesmúzeum

A szőttesekből sosem elég - az iskolában ezek múzeumban is bemutatásra kerülnek.

A Prófusz Marianna vezette Szőttesmúzeum 1992-

«SS®*

ben nyílt meg. A több mint 1200 darabot számláló múzeum kiállítási tárgyai közt számos szőttes szerepel. De mezőgazdasági eszközök, régi fényképek, dokumentumok, kendermegmunkáláshoz és szövéshez használatos eszközök, a hajdani

jm

n
SS#

paraszti lakóház tisztaszobájának, lakószobájának és konyhájának berendezési és használati tárgyai, lakástextíliái, a női és férfi ruházat darabjai, tulipános láda, citera is megtalálható benne. A Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. támogatásának köszönhetően nemrég tárlókat kapott a múzeum.

Egykori tanítvány

Mondik Ilona kézimunkái között szövéssel és keresztszemes hímzéssel készült térítők, könyvjelzők, fali igék is szerepelnek.

- Prófusz Mariannától tanultam meg szőni a középiskolában. Az elméletet és a gyakorlatot mondhatni egyszerre tanultuk, mert kezdetben is odaültetett minket a szövőszékhez. A mintaszedés először nehézséget okozott - mint mindenki másnak mert számolni kellett a szálakat, s kezdetben

nem könnyű meglátni még, hogyan kerül át egyáltalán a minta a vászonra. A számoláson áll vagy bukik az egész. Saját részre abroszokat, térítőkét készítek.

Gyakran vásárolják a munkáimat, leginkább turisták. Igyekszem mindegyik mintát bemutatni. Legnagyobb munkáim az igés fali képek. Saját részre pokrócokat is szövök. Beregszászban szoktam vásárolni a cérnát, de csak nagyon nehezen tudok jó minőségűt szerezni. Nem olyanok már, mint a régiek, nagyon műszálasak, ezért más lesz az állaga a vászonnak.

Sok-sok tanítvány

- Tizenöt évesen kezdtem neki a kovácsmunkának - meséli id. Sípos Bertalan. - Mesterek mellett tanultam. Elég nehéz munka volt ez egy fiatalnak, hisz a nagykalapácsot kellett folyton emelgetni, de belejöttem. Hat hónap volt a tanulóidő. Segítettem a mestereknek mindenben, s közben mutatták, mit hogyan kell.

Lassan kiöregedtek a tanítóim, s én lettem a mester. Negyven évet dolgoztam le a műhelyben. Sokat változott azóta a mesterség. Régen mindent magunknak kellett megcsinálnunk, ma pedig az anyagok egy része készen vásárolható. És persze nem volt villanykalapácsunk, fúrógépünk se. Sok tanítványom volt, köztük két fiam is.

Kis- és nagykalapács

Ifj. Sípos Bertalan egy az említett tanítványok közül.

- Tíz évvel ezelőtt kezdtünk el az öcsémmel ezzel foglalkozni. Korábban is besegítettünk édesapánknak a munkában, aztán elkezdtünk komolyabban is foglalkozni vele. Nem megy egyik napról a másikra a mesterség megtanulása. De ahogy régen harmincszor rá kellett ütnöm egy vasra, hogy kiegyenesítsem, úgy most már elég tízszer is, mert jobban tudom, hova kell ütni, mint kezdetben. így lehet csak megtanulni a dolgokat, ha az ember csinálja is. Kapukkal kezdtük a munkát, de ma már szinte mindent készítünk. Általában hoznak a megrendelők egy fényképet, s azután kell dolgoznunk. Most a gépeknek hála sokkal pontosabban tudunk dolgozni, s emiatt egyre igényesebbek az emberek. HálTstennek, van munkánk bőven. Az apám is segít a munkában: én ütöm a vasat a nagykalapáccsal, ő meg a kicsivel.

Műhely három mesterrel

Működik Nagyberegen egy kis asztalosműhely, amelyben 3 mester, nevezetesen Fancsik István, Matyika Vologya és Csatlós Csaba dolgozik.

- Idősebb mesterektől tanultam a mesterséget - tudtam meg Csatlós Csabától. - Ez a legjobb szakmai gyakorlat. Előbb csak kisebb munkákat kaptam. Ha segíteni kellett valamiben a mestereknek, néztem, mit hogyan csinálnak, s így a porral együtt lassan a szakmai tudás is ráragadt az emberre. Akkor még kolhozvilág volt, így leginkább az ehhez kapcsolódó

igények kielégítéséhez idomult a munkánk. Később részvényesként vettük meg a műhelyt.

Hárman vagyunk itt, mindannyian húsz év feletti munkatapasztalattal rendelkezünk. Közben ide is jöttek fiatalabbak tanulni, akikkel az a baj, hogy semmit nem tudnak még, ami ehhez a munkához kell, de már a fizetés után érdeklődnek. Kemény munka ez. Nagy zajjal és sok porral jár, s nem nagyon van kedvük hozzá a fiataloknak. Ez és a hasonló mesterségek, s maga az egész iparág sincs az állam részéről kellőképpen megbecsülve.

Gyerek a lugasban

Urszta Jánosnak szenvedélye a szőlészet és a borkészítés.

- A szüleim, de főleg a nagyapám oltotta belém a föld és a mezőgazdasági kultúrák szeretetét. Ezzel párhuzamosan Beregszászban az iskolában is tanítottak nekünk szőlészetet. Elég komoly felkészülést jelentett ez, mivel az állami kutatóintézetből, Baktárói jöttek hozzánk előadók, szőlő- és agrármérnökök. Később a Kishegy parcellán béreltem földet. Alakulóban van a gazdaság, így 25 évvel a kezdet után. Most a „gyerekeket” emeljük felfelé. Az elültetett szőlő még csak a kezdet, utána még jön verítékes öt év, mire felneveljük, lugasra tesszük őket. De én odaszögeztem magam a hegyhez. Több mint harmincezer tőkém nő ott. Ez egy életre szóló dolog. Jelenleg 3 fiatalember dolgozik mellettem. Tudatosan tanítom a fiatalokat. A tőkével együtt nő a tudásuk. Muszáj átadni, mert csak így folytatódhat majd a kultúra termesztése. Inkább a minőségre dolgozunk, mintsem a mennyiségre, de 5-7 ezer liter bor 9 fajtából meg szokott lenni. Van egy házasított borfajtánk, a Fekete doktor. Ezt ötfajta szőlőből állítottuk elő. Már hamisítják is. Készítünk fekete tokajit is. Ez túlérlelt szőlőből készül. Otthon van egy borkóstoló szobánk, amiben 50-60 embert tudunk fogadni. De keveseket érdekel csak, hogy hol is terem a szőlő. Ezért fel is szoktam hívni a vendégek figyelmét arra, hogy a megyében gombamód szaporodnak a borkóstoló

termek, borkészítők, csak szőlősgazdából van kevés, aki termel is. Állami támogatás nincs a szőlészetre. Kilenc évvel ezelőtt készítettünk a baktai kollégákkal egy erre vonatkozó törvényjavaslatot, amit be is nyújtottunk a Legfelsőbb Tanácsba, de nem lett belőle semmi. Nemrég ismét elindítottuk. Szóltak is, hogy felkerült, de nem tudom, ebben a helyzetben foglalkoznak-e majd vele.

Hulladék fa új formában

- 2011-ben kezdtem el fafaragással foglalkozni - mesélte Somi István. - Kőrösmezőn voltam konfirmandustáborban nevelő, s ott készítettem egy munkát. Az hagyományos módon, vagyis egy egységes darab fából készült. De az ilyen munkákhoz nem tudtam szerszámokat beszerezni, s az interneten rábukkantam egy másik módszerre. Nézegettem róla videókat, próbálgattam, s így készült el az első munkám, egy virág. Egyenként formázom meg a különböző részeket, különböző fafajtákat használva. így már kiszáradt és hulladék fát is fel tudok használni, mert apró méretű részeket készítek.

Kezdetben csak itthonra vagy ajándékba készítettem dolgokat, később már sikerült el is adni néhányat a munkáimból. A házi áldások, virágos, madaras dolgok a legnépszerűbbek. Nincs különösebb kedvencem a munkák közül. Leginkább azt szeretem, amit még nem készítettem. A hagyományos fafaragást szeretném még megtanulni, s persze ebben is van még hová fejlődni. Akáccal, dióval és almafával is dolgozom. Mindegyiknek megvan a maga természetes színe, így nem kell festeni.

(2014. május 23., 697. lapszám)

Izabella, Jákob és a Tárogató

(Nagymuzsaly)

Bár a Beregszász és Bene között elhelyezkedő Nagymuzsaly hói az átutazó jóformán csak az átszeli standokon árult, helyben termesztett gyümölcsöket látja, számtalan olyan dolog és személy van, ami a települést érdekessé, és legfőképpen értékessé teszi.

Nyolcféle Izabella-bor

Pávlovics Pál évtizedek óta foglalkozik borászattal. Felmenői között többen is akadtak, akik hasonló munkakörben tevékenykedtek: nagyapja egy kutatóállomás vincellérje, nagymamája pincemunkás, édesanyja pedig pincemester volt hajdan. Volt hát kitől örökölnie a borászat iránti érdelődést.

- Tizenhét éves korom óta foglalkozom borászattal. Szolyván végeztem el a szakiskolát, és rögtön utána munkába is álltam egy kutatóállomáson. Ott leginkább almaborokat készítettünk, de volt több mint százféle, kisebb-nagyobb mennyiségekben. Tizenöt évet dolgoztam ott, majd átkerültem egy másik helyre mint főborász. Eleinte készen kaptuk a borokat Magyarországról, s már csak palackozni kellett, de a szőlőültetvények számával nőtt a mennyiség is. A legnagyobb mennyiség, amit itt készítettem, 5 millió liter volt.

Saját részre a 80-as években kezdtem el szőlővel, borral foglalkozni: 12 sorral. Ebből nagyjából 3000 liter bort lehetett készíteni. Nem nagy durranás volt annak idején a borászat, de azért csinálgattuk. Viszont az a szőlő tönkrement, ezért utána már itthon telepítettem 500 tőkét, 15 évvel ezelőtt. Ebben többek között van Müller, Királyleányka, Oportó. Ezekből sokféle bor készül: csak az Izabella szőlőből például, amiből 5 tőkém van, nyolcféle bort lehet készíteni. A kezelési mód dönti el, hogy milyen bor lesz a szőlőből. Mivel 500 tőke nem sok, ezért magam is boldogulok a munkával. Értékesíteni itthon, a falun belül szoktam. Rendszeresen megfordulnak nálam más borászok is, ha valami probléma van a borukkal - mert vannak problémás borok. Ezenkívül évek óta jelen vagyok zsűritagként különböző borfesztiválokon.

Mielőtt nyugdíjba mentem volna, betanítottam egy fiatalembert a helyemre. A borászat alapelve nem változott az évek során: egészséges szőlő kell a jó bor előállításához. Mert az, hogy jó lesz-e a bor, 70%-ban a szőlőn, 30%-ban a borászon múlik.

A százrózsás abrosz

Lukács Ibolya hobbiszinten kezdett el kézimunkázással foglalkozni. Nem sokkal később viszont rájött, hogy a tü, a cérna és az ügyesség együtt nem csupán időűzésre jó.

- Tizenhat éves koromban kezdtem el kézimunkázni. Eleinte ez csak hobbi volt nálam, később viszont rájöttem arra, hogy ebből annál több is lehet: elkezdtem eladogatni a munkáimat. A kapott pénzből neveltem és járattam különórákra a gyerekemet. Ez segített ki anyagilag. Rengeteg megrendelést vállaltam el. Készítettem goblánokat (gobelineket - *a szerk.)*, varrtam, hímeztem. Egyedül tanultam meg mindezeket, könyvből. Az első munkámat elrontottam, a másodikat is, de a harmadik már jobban sikerült. Kezdetben leginkább párnahuzatokat rendeltek tőlem, aztán a százrózsás abroszt. Magyarországra, Amerikába és Svájcba is került belőlük. Éjszakákon át készítettem ezeket, mert nappal munkába kellett mennem, gyereket nevelni. De 70 rubeles fizetésből nem lehetett taníttatni egy gyereket.

Ibolya néni kis üzlete sikeres volt: lányát sikeresen kitaníttatta, s a hölgy tanulmányai mellett természetesen édesanyja hobbiját is megtanulta.

Jákob kútja - nyolcvanszor

Talán nem túlzók, ha azt mondom, kevés olyan ágazata van a képzőművészetnek, amivel Kádár Kálmán élete során ne foglalkozott volna.

- Sokféle művészettel szerettem foglalkozni. Kipróbáltam a fafaragást, zenélést, festést is. Moszkvában tanultam festeni annak idején, illetve Garanyi Józsefhez is jártam Beregszászba. Azután kezdtem el foglalkozni ezzel, hogy hazajöttem a katonaságból. A szomszéd néni áthozott egy képet, hogy nem tudnám-e bekeretezni. Drága festmény volt, mondtam neki, hogy annyi pénzért szívesen meg is festem neki. És meg is csináltam. Emellett készítettem egy festményt egy goblán kép alapján is. Ezután olyan sokan jöttek hozzám, hogy tíznél több rendelésem is volt egy hétre. A *Jákob kútja* című képből vagy 80-85 darabot festettem megrendelésre.

Kálmán bácsi művei közt díszes, faragott kép- és tiikörkeretek, vadásztrófeatartó alapok, számos kisebb-nagyobb méretű dísztárgy és faragvány található. Az ő munkája a faluban lévő székely kapu is.

Májustól szeptemberig

Nagymuzsalyban kedvező földrajzi elhelyezkedése s a területet érő sok-sok napfény révén nagy hagyománya van a gyümölcstermesztésnek.

- 1976 óta foglalkozom baracktermesztéssel - mesélte id. Szabó Imre. - Katonaság után ismerkedtem meg a tudnivalókkal. Édesapámnak addig is voltak már fái, de én saját részre is ültettem. Először vadbarackmagot tettem el télére, tavasszal pedig ami kikelt, kiültettem faiskolába. Azóta folyamatosan foglalkozunk ezzel. Igaz, az utóbbi három évben nem volt olyan jó a termés, mint eddig. A család dolgozik a gyümölcsösben. Régen

hordtuk eladásra a termést Munkácsra, Lembergbe, de ma már elmegy itthon is, az utcán. Sok a felvásárló is. A barackon kívül vannak még cseresznye-, körte- és meggyfáink is. Már nincs is hely hová terjeszkednünk. Barackból összesen hatféle fánk van. Ezek gyümölcse májustól szeptemberig érik be.

A barackfától a színpadig

A barackon kívül egyéb értékből is bőven „terem” Nagymuzsalyban. A Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház (Illyés Gyula Nemzeti Színház) jelenlegi társulatának ugyanis több tagja, nevezetesen Tarpai Viktória, Orosz Melinda, Krémer Sándor, valamint a Magyar Nemzeti Színház igazgatója, Vidnyánszky Attila, és a fent említett baracktermesztő fia, ifj. Szabó Imre is e falu szülötte.

- Nehezen indult a színésszé válásom. Történelem szakra felvételiztem annak idején Ungvárra. Megengedték, hogy a felvételi tesztet magyarul írjuk, mert többen is kértük. Az összes felvételiző közül én lettem a 3., de az idegennyelv-vizsga nem sikerült. Édesapám azt szerette volna, ha tanár leszek, édesanyám pedig, hogy színész. Végül maradt a színészi pálya. A Kijevi Karpenko Karij Színművészeti Főiskolán végeztem a tanulmányaimat. Azóta járjuk a világot. Megfordultunk már Finnországban, Svédországban, Franciaországban, Németországban, számos neves fesztiválon vettünk részt. Az eddigi kedvenc szerepem Hamleté volt, de a *Csongor és Tünde* Balgája és a *Liliomfi* Kányaija is közel áll hozzám. Különösebb szerepvágyam nincs. A munkával járó állandó díszletépítésből és pakolásból sokszor már elegem van. A Magyar Nemzeti Színházban, ahol külön ebből a célból alkalmazott szakemberek végzik ezt a feladatot, nehezen értették meg, hogy mi nemcsak játszunk, hanem magunk készítjük elő darabjainkhoz a színpadot, kellékeket is. Mai napig Nagymuzsalyban élek: itt szedtem a barackot, s itt szedem, árulom ma is, ha itthon vagyok. Ez egy családi vállalkozás.

Versek a fogások mellé

Bereczky Zoltán több lakodalmon vett részt vőfélyként.

- Nem tanította ezt énvelem senki. Katonaság után hazajöttem, sokan hívtak lakodalmakba. Akkor kérdezgettem másokat, milyen verseket kell mondani a menyasszony kikérésénél, a búcsúztatásnál, a vacsoránál. Ennek már több mint 60 éve.

A lakodalom előtti nap délutánján 6-8 vőfély járt hívogatni. Ezt a verset mondtuk: „E királyi házhoz összegyűlt vendégek,/illő tisztelettel egy kis csendet kérek./Jövetelünk okát elmondom én bőven:/nagy menyegző van itt készülőben./A mi menyasszonyunk (vagy vőlegényünk) általam kéreti ezt a tisztelt házat,/legyenek tanúi a nagy mulatságnak./Lakodalmunkra, amely holnap lészen,/felkérjük önöket, hogy legyenek készen.” Hívogatás után a vőfélyek a lakodalmas háznál vacsoráztak. A meghívottak pedig élelmiszereket vittek oda: lisztet, cukrot, vagy épp egy tyúkot.

Ami épp érdekelt

Iváncsik Irén, a Nagymuzsalyi Középiskola tanárnője szívesen kézműveskedik.

- Többek között horgolással, csuhézással, makramézással, kötéssel is foglalkozom. Van ugyan olyan tevékenység, amivel már gyermekkoromban is foglalkoztam, de ezeket nem egy időben kezdtem el űzni. Mindig azt, ami éppen érdekelt. A csuhézással például Tiszapéterfalván, a népzenetáborban ismerkedtem meg. Éppen ezért nincs is állandó kedvencem. Önszorgalomból tanultam meg ezeket a dolgokat, viszont tovább is adom őket. A munkaórák során tanítom a gyerekeket a különböző kézműves technikákra. Nagyon sok tehetséges és ügyes tanítványom van. Igaz, néha vannak olyan dolgok, melyek nem sikerülnek nekik annyira. Viszont nagyon igyekeznek! Nagyobb óraszámban két éve tanítok munkát. Az iskolán kívül ez számomra hobbitevékenység. Árusítani nem szoktam a munkáimat, inkább elajándékozom őket.

Koplaló Mátyás és Petőfi Sándor

A 2002. november 14-én született Jakab Dániel egy fiatal, ámde igen tehetséges mesemondó.

- Ötéves koromban szerepeltem először mesemondó versenyen, Sárosorosziban - mesélte a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium diákja. - Akkor különdíjas lettem. Édesanyámtól hallottam először népmeséket. Szavalóversenyekre is szoktam járni, itthon és Magyarországon is. Ezeken komolyabb művekkel, Ady Endre, Sajó Sándor, Petőfi Sándor, Arany János és Wass Albert verseivel szoktam indulni. Egyformán szeretem a mese- és versmondást is. De meséket régebb óta tanulok. Egy-egy versenyre úgy készülök fel, hogy anyával kiválasztjuk a mesét, olvasgatjuk, megnézzük rajzfilmen is. A kedvencem a *Koplaló Mátyás* című magyar népmese. A legutóbbi Sárosoroszi Mesemondó Versenyen ezzel nyertem el az első helyet. Tagja vagyok a Tárogató-csoportnak, amellyel fellépésekre is szoktunk járni.

Hagyományőrzés és történelem

A Nagymuzsalyi Tárogató Hagyományőrző Csoport 3 éve működik. Vezetője Dániel édesanyja, a középiskola történelem- és földrajztanárnője, Jakab Erika. Kezdetben Nagymuzsalyi Hagyományőrző Csoport néven működött. A 10-16 éves tagokkal működő csoport nevébe nemrég bekerült hangszer, a tárogató szimbolikus jelentésű: hangja tiszta, s messzire elhallatszik.

- Ez egy fiatal kezdeményezés - mondta a csoportvezető. - A középiskola bázisán működik. Célja a magyar népszokások, hagyományok megőrzése, illetve a magyar nemzeti ünnepekre, jeles napokra való emlékezés. Egy évente ismétlődő program szerint dolgozunk. A tanévet szüreti mulatsággal kezdjük, amiben van szekerezés, csőszök, kosárvásárlás, szőlőlopás és bál is. Minden régi szüreti hagyományt felelevenítünk, hogy a gyerekek láthassák, hogyan mulattak régen a fiatalok. Van betlehemes játékunk, amivel már több alkalommal felléptünk kárpátaljai és magyarországi betlehemes találkozókon is, sok meghívásnak eleget teszünk. Van Mikulás- és farsangi ünnepségünk gyerekek számára. A felnőttek részére szervezett farsangi mulatságon is fellép a csoport, mi készítjük el a kiszebábut. Meg szoktunk emlékezni október 6-ról, október 23-ról, Trianon évfordulójáról, hiszen nagyon fontos, hogy a gyerekek megismerjék történelmünket. De leginkább a magyar folklórra és magyar hagyományokra összpontosítunk.

(2013. december 20., 675. lapszám)

Isten és ember előtt beszámolunk

(Rafajnaújfalu)

Hajdan Bereg vármegye Mezőkaszonyi járásának részét képezte aXIII. században alapított Rafajnaújfalu. Nevének első említése 1270-ből származik, alapítója nagy valószínűséggel a Roffain család volt. Megközelíteni az utak rossz állapota miatt ugyan kihívás, de sok érdekességgel találkozhat a településen az, aki vállalkozik rá.

Nem az, aminek hangzik

Hogy meghozzuk kedves olvasóink étvágyát az olvasáshoz, kezdjük néhány Rafajnaújfaluban gyűjtött recepttel. Ezek közül az első már csak azért is különleges, mert nevéhez képest se nem rafajnai, se nem tészta.

Viski haluska: megfőzünk másfél kiló krumplit héjában, majd ha meghűlt, megreszeljük. Aztán megreszelünk egy kiló nyers krumplit, s a kettőt összekeverjük. Ebbe teszünk egy kis sót és lisztet. Utóbbiból annyi szükséges, hogy a krumplis keverék ne legyen se túl kemény, se túl lágy, mert különben főzés közben szétmegy. Egy fazékban vizet teszünk fel főni, s megsózzuk. Megnedvesített kezünkbe veszünk egy maréknyit az összedolgozott lisztes krumpliból, s markunkban addig forgatjuk, míg nem lesz olyan hosszúságú, mint a kézfejünk szélessége (némiképp hasonlít az elkészítési mód a fasírtéhoz, csak ezt nem gömbölyűre, hanem hosszúkásra kell nyomkodni, egy kézzel). Az elkészült haluskákat beletesszük a forrásban lévő sós vízbe, s mikor feljöttek a víz tetejére, kiszedjük. A viski haluskát leggyakrabban disznóvágáskor főzik. Az elkészült, megsütött füstölt kolbász, hús, szalonna zsírjával meglocsoljuk, s a hússal együtt tálaljuk. Kerülhet mellé savanyú káposzta is.

Görcsös tészta: a hagymás zsírba tojást teszünk, összesütjük, de híg, kenhető állagúr a hagyjuk. A zsír és tojás elegyét rákenjük egy elnyújtott szál tésztára, majd kétrét hajtjuk, kicsit megnyomkodjuk, csíkokra vágjuk, s ezeket összegörcsöljük. Aki nem akar „görcsölni”, az a kétrét hajtott tésztát derelyemetszővel egyszerűen felkockázza. Ez a görcsös vagy kockatészta keiül a zöldséglevesbe.

Oltott tej: öt liter tejet lassú tűzön addig főzünk, míg az szinte rózsaszínűvé nem válik. Majd hűlni hagyjuk, s amikor langyos, belekeverünk egy liter tejfölt, letakarjuk, s állni hagyjuk. Egy liter tej és fél liter víz keverékében tengeridarát főzünk. A kész darát tányérra tesszük, s amikor kihűlt, rálocsoljuk a nagyjából tejföl állagúvá vált oltott tejet.

Az adatközlő, vagy ha már ételekről van szó, a főszakács Szupp Edit rafajnaújfalui lakos.

Elavult részek

Peres Kovács Ilona édesanyjától tanult meg szőni, kézimunkázni, s ő maga is igyekezett továbbadni tudását.

- Édesanyám foglalkozott szövéssel, kézimunkázással. Abroszokat, beregi szőtteseket, zsákokat is készített. Nem is emlékszem rá, hogy én mikor kezdhettem neki, de már gyerekként is beültem az esztovátába (szövőszékbe - *a szerk.).* Édesanyámtól tanultam meg a szövést és a kézimunkázást, hímzést, horgolást is. Nagyon sokat necceltünk eladásra, szinte éjjel-nappal ezzel foglalkoztunk. Amit elkészítettünk, azt eladtuk. Hordtuk a beregszászi és az ungvári piacra is. Ebből éltünk. Mindig azzal foglalkoztunk, amivel éppen kellett, ami éppen kelendő volt. Nem is tudom, hogy azelőtt, hogy anyám Dercenből idekerült, készített-e valaki a faluban pokrócot eladásra. Amikor anyám meghalt, én folytattam tovább ezeket a dolgokat. Beregi szőttest nem készítek, bár tudnék, mert a szátyiva (szövőszék - *a szerk.)* hozzávalói elavultak, nincsen nyüst, borda. Eltöredeztek a részek, és nincs mivel megjavítani őket. Annak is vannak hibái, amivel most dolgozom.

Mostanában kevesebbet szövök, mert már nem látok olyan jól, a derekam is fáj, és csak lassan tudom csinálni, de ha van rá bőven időm, akkor 4-5 métert meg tudok szőni egy nap. Anyag, cérna mindig onnan van, ahonnan éppen sikerül szerezni. Van, hogy használt pulóvereket bontok le, de szoktam turkálóból is venni erre a célra ruhaneműket, valamint a református gyülekezetből is, aminek tagja vagyok, elhozzák, akinek van összevagdalt rongya. Legtöbbször egyedül szövök. A családban már mindenki tud szőni, a lányom és az unokám is, úgyhogy ha én eltávozok, lesz, aki folytassa.

Irka és **faállatok**

Molnár Károly élete során többféle foglalkozást, mesterséget folytatott.

A nagy sasfaragási láz idején különböző faragványokat készített. A munka a kolhoz berkein belül folyt egy műhelyben. Sok dolgot sablon alapján készítettek a faragók, de ezt-azt maguk is kitaláltak néha. Sasokat, oroszlánokat, lovakat faragtak többek között. Ezzel a mesterséggel tíz éven át foglalkozott.

„Halljunk egy pár búcsúszót, mielőtt elhagynánk ez érdemes házat!/ Mert illő, hogyha ilyen útra elindulunk,/ Isten és ember előtt híven beszá-

moljunk./ A mi vőlegényünk is eképpen szólana,/ ha szíve érzetétől most szavakhoz jutna./ Elmondom én tehát, mit elméje gondol...” Harmincnyolc éve annak, hogy Károly bácsi mint vőfély, először szólalt fel a „szavakat nem találó” vőlegény helyett.

- 1976. május 29-én, egy rokonom lagziján voltam először vőfélyként. Egy régi barátom foglalkozott ezzel, tőle voltak meg a versek. Fogtam az irkát, és megtanultam őket. Utána Somban és Kaszonyban voltam még, összesen 20-22 lagzin biztos, és nem csak a rokonságon belül. Legutóbb 6-8 évvel ezelőtt vőfélykedtem. Az az irka még ma is megvan, és adtam én másnak is, hogy tanulja meg a verseket, de aki folytatta is egy darabig a vőfélykedést, az is azt mondta, hogy nem csinálja már tovább.

A nutriától a méhekig

Szatmári Imre idejét mostanság leginkább a méhészkedés, kertészkedés és a számos, saját maga által nemesített gyümölcsfájával való munka teszi ki. No, de foglalkozott ő mással is ezeken kívül.

- Egy barátom tartott nutriákat. Vettem tőle egy párat, és elkezdtem tenyészteni. A nutria nagyon szapora állat, így a kettőből hamarosan 70 darab lett. Nyolc-tíz kilósra is megnőttek. Egy berdicsevi ismerősöm eljött, s megtanította, hogyan kell kikészíteni a bőröket. Mert ezt leírás alapján nem lehet megtanulni. Hozott vegyszert is hozzá. Egy hét kellett a kidolgozáshoz. Aztán megpróbáltam, és nekem is sikerült. A bőrökből sapkákat varrattam, és azokat árusítottam. Egy darabért 140-160 rubelt is kaptam. A kikészítés-

hez a vegyszeren kívül só és timsó kellett még. A bőröket előbb be kellett áztatni vízbe. Figyelni kellett, mennyi sót, timsót tesz bele az ember. Öt-hat napig állt így a vízben a bőr. Közben gyakran meg kellett nyomogni, hogy átitatódjon. Utána került bele a vegyszer, ami többek között a molyoktól, bogaraktól védte a bőrt. Ennek az adagolására nagyon oda kellett figyelni, mert ha többet tett az ember, képes volt kiégetni a bőrt. Végül samponnal ki kellett mosni a bőrből a vegyszert, és óvatosan kiszárítani. Úgy 15 évig foglalkoztam ezzel.

A nutrián kívül róka, őz, nyúl, bárány, borjú, disznó és vízipatkány bőrét is kikészítettem saját részre, és másnak is, ha kellett. Méhészettel pedig 47 éve foglalkozom. Tizennyolc családom is volt valamikor. Akkoriban olyan jól ment a méhészet, hogy egy kaptárból egy egész tejeskannányi mézet pergettem ki egyszerre. Hatvankét kiló volt benne. A mézet leadtam akkoriban, de házhoz is jöttek érte. Fontos, hogy az ember ne féljen a méhektől. Én zárt felsőrész nélkül is oda merek menni a kaptárakhoz úgy, hogy még sapka sincs a fejemen. Pedig egy alkalommal, amikor egy rajt próbáltam meg leszedni a fáról, az összes méh az ingembe ömlött. Rögtön elkezdtek csípni, de én nyugodtan leszálltam az asztalról, amire felálltam, hogy elérjem őket, levettem az ingem, s arrébb ráztam ki belőle a méheket. Most 4 családdal foglalkozom. Saját részre van csak méz.

Érték és élmény

- Már nagyobb lány voltam, amikor elkezdtem kézimunkával foglalkozni - emlékszik vissza Demeter Júlia. - Eleinte vonakodtam az ilyesmitől, nem szerettem vele foglalkozni. Aztán rájöttem, hogy a kézimunka valójában érték, és élmény elkészíteni is. Úgy hozta a sors, hogy iskola után ilyen helyre kerültem el dolgozni. Ungvárra dolgoztam be a Népművészeti Alaphoz tizenhárom éven át. Oda hímeztünk ki például népi ruhákat. Az egész Szovjetunióba vitték ezeket a munkákat. Miután a cég felbomlott, következett egy kis kihagyás, amikor nem kézimunkáztam, legfeljebb csak saját részre. Később nekikezdtem keresztszemes munkákat készíteni. Nagyon

sok szeretet, és még több türelem kell ehhez. Több, mint a hímzéshez, mert olyan ember nincs, aki ne hibázna, de ha a keresztszemesnél hibázik az ember, akkor már nem úgy jön össze a minta, ahogyan kellene, és vissza kell bontani a munkát.

Most főként megrendelésre szoktam dolgozni, Magyarországra. A megrendelő ad anyagot, pamutot, mintát, én pedig elkészítem. De nekem is vannak mintáim, ha szükséges, azokat is fel tudom használni, mert amikor a Népművészeti Alapnál dolgoztam, lerajzolgattam. Aztán pedig ízlés után színeztem, kombináltam őket. Lehet, hogy a közeljövőben komolyabban nekikezdek a horgolásnak is, mert mostanában nagyon felkapottak lettek a horgolt fülbevalók. Az is jó nyugdíj-kiegészítésként.

Sok lopott mesterség

Baranyi István többféle mesterséget lesett el, vagy ahogyan ő fogalmazott, lopott el életében.

- Mindenfélébe belekezdtem életemben, de mindent, amit tudok, lopva tanultam meg. Fiatalemberként Donbászra kerültem. Ott először a szénbányában voltam, de nagyon nem tetszett nekem, mert féltem, hogy ott maradok. Ezért átkerültem az ácsiskolába, ahol hat hónapot tanultam. Föld felett mégiscsak jobb, mint alatta. A hat hónap letelte után pedig kitettek dolgozni.

Amikor hazakerültem, a sógoromnak jártam segíteni, aki asztalosként dolgozott. Ismertem a különböző gépeket, nem féltem tőlük, így később már napszámra is hívott dolgozni maga mellé. Szóval tőle is loptam valamit. A kolhozban asztalosműhelyben dolgoztam. Az istállókra, akiokra kellett többek között ajtókat, ablakokat készíteni. Egy időben koporsót is készítettünk. Húsz évig dolgoztam a kolhozban különböző munkákon. Közben, hétvégéken pedig asztaloskodtam otthon. Készítettem én könyvespolcot, húsvágó deszkát, nyújtófát, lócát, fogast, szekrényt, meg mindent, ami kellett, vagy amit épp kért a nép. Mert akkoriban nem lehetett

még mindent megvenni a boltokban. Régen, ha a faluban építkezés volt, akkor mentünk egymásnak segíteni. Én is jártain, és ezeket a dolgokat is megtanultam közben. Szóval mindig ragadt rám valami ebből-abból.

40 darab fűtőt is raktam a faluban, olyat, amiből itthon is van több. Nem is adnám oda akármilyen újért se. Ungváron volt egy gyár, ahol komódfűtőket készítettek. Azoknak a belső mérete alapján kezdtem el sport rakni. Senki nem panaszkodott rá, akinek készítettem. A falut szolgáltam ezekkel a munkákkal. Szerintem nincs is olyan ház a faluban, amiben ne lenne valami, ami az én kezem munkája. Az én udvaromon pedig csak akkor volt mester, mikor fel kellett építeni a házat. Azt nem tudtam volna egyedül. A belső munkákat viszont mind én csináltam. Most kapa-, kasza-, kalapács-, csákánynyeleket szoktam készíteni. Ha ilyesmi kell valakinek, lassan még megbabrálgatom. így megy az én barkácsolgató életem, amíg a Jóisten ad egészséget hozzá.

(2014. június 13., 700. lapszám)

Ahol a múzsáitok járnak

(Sárosoroszi)

Tiszaújlak irányából Benefelé utazva, egy jobb kanyar és mindössze két kilométer megtétele után egy különleges hagyományokkal, szokásokkal teli falucskában találja magát az ember. Sárosoroszit és lakóit ugyanis nem csupán hagyományokhoz való ragaszkodásuk teszi különlegessé, s nem csak neves szülötteiről, Gál Natália és Trill Zsolt színművészekről híres e kicsiny falu.

„Emelj duskót, szakadj meg...”

Sárosoroszi egyik különleges szokása a kongózás. Húshagyó kedden a fiatal fiúk elmentek azoknak a huszonéves lányoknak a házához, akik még pártában voltak, és nem volt komoly udvarlójuk. Ablakuk alatt ezt kiabálták: „Húshagyó, húshagyó, a lányokat itt hagyó!” Azok a lányok, akiket már többször is kicsúfoltak így a legények, sokszor elbújtak előlük a padlásra, s nyakon öntötték őket egy vödör vízzel, hozzátéve: „Emelj duskót, szakadj meg, te sem házasodtál meg!”

Megérkeztünk köszöntésedre

Ma is élő, különleges hagyománya Oroszinak a muzsákolás. Ez lényegében egy énekes köszöntő, amellyel a barátok, családtagok tisztelik meg a névnapját ünneplőt. Az első dalt egy köszöntő énekli, a többiek csak megismételik a sor utolsó szótagát, szavát: „Eljöttek a múzsák neved tiszteletére,/ éjjel is, nappal is kedvére./Kedvére mulasson, alig váija, köszöntse,/öntse az Úristen, betöltse./Töltse bé szívedet mennyei áldásokkal,/sokkal koronázzon, sok jókkal./Jókkal koronázzon, jókat láss mindenképpen,/épen juss egeknek egébe./Egeknek egébe’ lelked Istent dicsérje,/érvén múzsák versünk végére.” Ezt a dalt pedig már közösen énekelik: „No, ím sereg, ím jó estét köszöntésedre,/mi mindnyájan megérkeztünk tiszteletedre./Nahát, örülj, könnyed töröld, mosd le szemedről,/keserűség, szomorúság szálljon szívedről,/mivel neved napjára, szíved vágyórájára/egészségben, békességben virradj holnapra./

Akár tél van, akár nyár,/
kantus a bundába’ jár./
Kantus alatt réz a pendely,/csak az a nagy kár.”

Ceruza, tű, marcipán

Pisták Ilonát röviden úgy lehetne bemutatni, hogy számos do-

loggal foglalkozott már életében, amihez kreativitás és tehetség szükségeltetik.

- Régóta foglalkozom már különböző kézműves dolgokkal. Mindig is nagyon bele tudtam élni magamat ezekbe. így kapcsolódtam ki. Sokat rajzoltam, készítettem képeket, szemléltetőket, illusztrációkat az óvoda számára, kézimunkázok, szövök, s újabban tortákat sütök. A kézimunkázást édesanyámtól lestem el. 35-40 évvel ezelőtt tőle láttam azt is, hogy hogyan zajlik a szövés. Házi szőtteseket eladásra is készítettem. Még Hollandiába is vittek belőlük.

Fejlődés és változás

- Még fiatalemberként kezdtem el vőfélykedéssel foglalkozni - mesélte Juhász László. - Egy vőfély lediktálta nekem a verseket, s az évek során ez a dolog csak fejlődött nálam. Ezzel együtt változtak a követelmények,

szokások is. Azelőtt például nem voltak játékok, csak különböző versek a kikéréshez, búcsúztatáshoz. Fokozatosan új dolgokat kellett becsempészni a szakmába. Ezért néhány évvel ezelőtt abba is hagytam. Viszont a fiam, ifj. Juhász László már kezdettől látta, hogy mit hogy kell egy vőfélynek csinálnia a lakodalomban, s ma már ő is ezzel foglalkozik.

Juhász László sokáig foglalkozott seprűkötéssel is. Az ehhez szükséges cirkot pedig maga termesztette, dolgozta fel.

Kökörcsin és Gyöngykaláris

A sárosoroszi kultúrház vezetője, Mihók Erika a lehető legszélesebb körben és legszínesebb módon igyekszik munkáját végezni, élénkíteni, ápolni a falu kulturális életét. Ezen irányú tevékenységébe a néptánc, a folklór és

a népszínház, sőt, a néprajzi gyűjtés is beletartozik.

- Tizenöt évvel ezelőtt kezdtem el folklórral foglalkozni. Akkor éreztem úgy, hogy fontos a néphagyományok felelevenítése. Nekifogtam, s elindultam a falu idős embereihez, hogy összegyűjtsem, amire még emlékeznek. Lejegyeztem például a szüreti mulatságok menetét, s már ez alapján történik nálunk ez az esemény. Különbözik más falvakétól, hiszen mi nem kosarat árverezünk, hanem harangot.

Én vezetem a helyi népszínházát is. A kiscsoport a Gyöngykaláris nevet viseli, a nagyoké pedig Kökörcsin Színtársulat. Ezzel népművészeti címet is szereztünk, amelyet minden harmadik évben sikeresen meg is védünk. A különböző csoportjaimban 7 éves a legfiatalabb, 26 a legidősebb tag. Az idősebbekkel ugyan már nehezebb foglalkozni, próbálni, mert tanulnak, dolgoznak, a kicsik viszont minden nap szívesen jönnének. Ösztönözni kell a gyerekeket, mert másként nem megy, nem foglalkoznak hagyományainkkal. Szerencsésnek érzem magam, amiért a helyi gyerekek akarnak is foglalkozni ezekkel a dolgokkal. Sokuknak már a szülei is jártak hozzám.

Mihók Erika foglalkozik már több mint 10 éve a falu betlehemes csoportjával is, amellyel már több alkalommal léptek fel különböző találkozókon, rendezvényeken is. Játékukat igyekeznek eredeti formájában megjeleníteni, hiszen ezt örökölték őseiktől. Emellett folyamatban van a sárosoroszi csillagforgató szövegének felgyűjtése is.

Mi viszi rá az embert?

Hiába Okszána otthona nemrég egy új, modern háztartásokban ma már nem épp szokványos bútordarabbal gazdagodott.

- Édesanyám is foglalkozott szövéssel, amikor gyerek voltam. Én is gyakran besegítettem neki, így tudtam, miből áll ez az egész. Csak valahogy nem vitt rá semmi, hogy neki-

kezdjek. Egészen 5-6 évvel ezelőttig. Elhoztam édesanyám esztovátáját, amit ő maga is az édesanyjától örökölt, s azóta szövök. Akad rá vevő is. A család turizmussal is foglalkozik, s a belföldről és külföldről érkezett vendégeink egyaránt nagyon kíváncsiak a szövésre.

Kopjafa és díszlet

Bundovics Ambrus fafaragással és asztalosmesterséggel is foglalkozik 17-18 éves kora óta. Kezdetben asztalosmühelyben dolgozott, majd jött a faragás. Az ő munkája a templomkertben található kopjafa, s a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház (Illyés Gyula Színház) darabjainak több kellékét is ő készítette.

A Gasztroangyal csalija

A Salánkról elszármazott László Árpád 13 éve készít hordókat. Családjában ez a mesterség már több nemzedék óta öröklődik, hisz ősei 1888 óta bodnárkodnak. Volt hát kitől tanulnia. Megrendelésre szokott boros, konyakos és pálinkás hordókat készíteni, belföldre és külföldre egyaránt. Csali hordóját (azért csali, mert egy csapból két ital, például pálinka és víz is folyik, így könnyű úgy berúgatni valakit, hogy magának csak vizet csapol az ember - itt a csali) bemutatta már Brüsszelben is. Sőt, az MTV *Gasztroangyal* című műsorának a közelmúltban Kárpátalján forgatott részében is látható volt. Több tanítványa is volt az évek során, de elmondása szerint kevesen maradnak meg e mesterség mellett, mert sokallják a munkát.

Hordó és vágódeszka a tanítványtól

Héder András egy László Árpád azon tanítványai közül, akik kitartottak, kitartanak a mesterség mellett.

- Öt évvel ezelőtt kezdtem el hordókészítéssel foglalkozni. Ma már itthon is dolgozom, de még mindig tanulom a mesterséget. Kezdetben csak a hordókba való csapokkal foglalkoztam, 2-3 évig. Ma már kisebb káposztáshordókat, vágódeszkákat, gyúrótáblákat, vödröket is készítek. Egy 40-50 literes hordó egy nap alatt elkészül. Egyedül dolgozom, beletanultam már a mesterségbe.

Megrendelésre készítem mindezeket. Szeretném

a boroshordó készítését is elsajátítani. Az másként megy, hisz annál például görbén gyalulódik a fa, nem egyenesen, mint azoknál, amelyekkel most foglalkozom.

Mi van a Búbos Kemencében?

A Búbos Kemence Hagyományőrző Civil Szervezet ötlete hat évvel ezelőtt született meg. Hivatalos bejegyzésére a közelmúltban került sor. Legfőbb célja a hagyományőrzés, a testvértelepülésekkel, Sárhidával (Magyarország) és Sáromberkével (Erdély, Románia) való kapcsolatok építése, továbbfüzése, kölcsönös látogatások, meghívások megvalósítása, rendezvények szervezése. A szervezet vezetője Hiába Okszána. Tagjaival gyakorta vesznek részt különböző rendezvényeken, fesztiválokon.

Dalban mondják el

A Hangraforgó Könyvtári Kör négy éve működik a sárosoroszi községi könyvtár keretén belül. Vezetője Gáti Gyöngyi. Leggyakrabban megzenésített verseket adnak elő (főként kárpátaljai költőkéit), de népdalok, gyermekdalok

is megtalálhatóak műsorukban. Tagjainak létszáma 20 körül forog. Általában heti rendszerességgel gyűlnek össze a 6-16 éves fiatalok, de ha valamilyen rendezvényre, ünnepségre készülnek, akkor naponta találkoznak.

A kör vezetője elmondta, hogy megalakulásuk célja a versek megszerettetése volt, s hogy igyekeznek minden rendezvényen jelen lenni falujukban, így ők is megemlékeznek a sztálinizmus áldozatairól, az aradi vértanúkról, részt vesznek a költészet napi műsorban, s kedvelt fellépői a Sárosoroszi Mesemondó Versenynek is. A helyi iskola és a Járási Könyvtárhálózat vezetősége által támogatott csoporton belül gitár- és fiirulyaoktatás is folyik, amit a nem mellesleg zenei végzettséggel rendelkező könyvtáros-csoportvezető végez.

(2014. január 9., 6 78. lapszám)

A honfoglaló ősöktől a görögkatolikus betlehemesekig

(Tiszacsoma)

Beregszásztól mindössze 10 kilométerre fekszik a bizonyítottan a honfoglalás korában is lakott település, Tiszacsoma. Nevét a Csoma-patakról kapta. Első említése 1327-ből származik.

Tárgyi emlékek a honfoglalás korából

A hajdan Bereg vármegye Tiszaháti járásához tartozó települést legtöbben valószínűleg a falu határában az 1980-as években feltárt honfoglalás kori temető révén ismerik. Ennek területe 1,5 hektárt tesz ki, s a IX-XIII. század között volt használatban. A lovas sírokon túl előkerültek különböző tárgyi emlékek, nyílvesszők, cserépedények, ékszerek, szablyák is. Az első leleteket a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik.

1996-ban az egykori temetőnél honfoglalási emlékparkot hoztak létre, amely 2000-ben Árpád vezér, 2001-ben pedig Szent István szobrával bővült. Itt szervezi meg azóta minden évben honfoglalási emlékünnepségét a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Beregszászi Középszintű Szervezete, illetve Tiszacsomai Alapszervezete. Ehhez kapcsolódóan 2005 óta (az ünnepséget megelőzve) minden évben megrendezésre kerül az Árpád-kupa nevet viselő labdarúgótorna, amelyen fiatalok és „öregfiúk” is összemérik tudásukat, tehetségüket.

A hagyományőrzés jegyében

Négy évvel ezelőtt a Kárpátaljai Magyar Betlehemes Találkozó által inspirálva Tiszacsomán is hagyományőrző betlehemes találkozóra került sor a KMKSZ helyi alapszervezetének rendezésében. A településen ma is élő hagyomány a betlehemezés és a csillagforgatás. Karácsonykor több csapat is járja Csorna utcáit. Közöttük pedig olyanok is akadnak, amelyek a kárpátaljai találkozón kívül Magyarországon is több alkalommal képviselték már szülőfalujukat és Kárpátalját, s ezt a szép és nagy múltra visszatekintő szokást.

Ördög- és viharűzők

A legnagyobb részben görögkatolikusok által lakott településen jeles eseménynek számítottak, számítanak ma is a különböző egyházi ünnepek. A téli és tavaszi ünnepkörben egyaránt találhatóak olyan jeles napok, amelyeknek szokásrendszeréhez hozzátartozik bizonyos dolgok megszentelése. Az első ilyen esemény a vízkereszt (január 6.). Vizet mindenki otthonról vitt a templomba valamilyen edényben (kanna, kancsó stb.). Az edénybe a vízen kívül leggyakrabban fenyőág került. Szentelés után hazavitték, s va-

laki (általában a család feje) a vízbe mártott fenyőággal megszentelte, meghintette a ház minden sarkát. Ezt követően a család minden tagjának innia kellett a vízből. Úgy tartották ugyanis, hogy a víznek „ördögelűző” hatása van, s aki iszik belőle, az jó ember lesz, mert távol marad tőle az ördög. A ház sarkainak megszenteléséhez hasonlóan a szentelt vízzel meghintette a gazda az istállót és a jószágot is, hogy ne érje azokat betegség. A megmaradt vizet eltették. Később, ha egy gyerek nagyon sírt, nem tudott elaludni (ez azt jelentette, hogy valaki „megnézte”, ezáltal megverődött), ebből készítettek szenes vizet. A vízbe meggyújtott gyufaszálakat tettek, majd megkenték vele a gyermek fejét, keresztet téve rá, végül két oldalról megköpdösték. A szenes víz maradékát az ajtó sarkába öntötték ki.

Február 2-án történt a gyertyaszentelés. A megszentelt gyertyát mindig kéz alatt tartották, mivel védelmi erőt tulajdonítottak neki. Ha egy gyermek rosszat álmodott, feje fölött meggyújtották, s felhasználták akkor is, ha rossz idő közeledett. A szentelt gyertya megmaradt csonkját nem volt szabad kidobni, ezért a tűzbe vetették.

Virágvasárnap, vagyis a húsvétot megelőző vasárnapon szentelték a cicukát (barkát). Ebből a szentelést követően mindenki kapott 2-3 szálat, amit aztán otthon nagy becsben tartott. Szintén védelmi erővel bírt. Ha rossz idő közeledett, egy darabját meggyújtották, mivel hittek benne, hogy az égő szentelt cicuka füstje képes elűzni a vihart. A barkát sem volt szabad kidobni. A gyertyacsonkhoz hasonlóan ezt is elégették, akkor, amikor már volt új szentelt cicukaág.

Húsvétkor sonkát, pászkát, tojást, kolbászt és sárga túrót is vittek szentelni. Ezeknek maradékait, mint például a csontot vagy a tojáshéjt, nem szabad kidobni. Ennek egyszerű a magyarázata: semmilyen szentelményt nem taposhat ember lába. A maradékokat tűzre vetették.

A sárga túró elkészítése: a tejet (ennek mennyisége 2 liternél is több lehetett, ha nagy volt a család) feltették forrni, majd felvert tojást öntöttek belé (akár 15-20 darabot is, a tej mennyiségének függvényében), s addig kevergették, míg össze nem állt. Cukrot, esetleg fahéjat is adtak hozzá. Miután megsűrűsödött, tilon (gézen) vagy csipkén keresztül leszűrték, majd abban akasztották fel csepegni. így össze is állt, gömbölyű formát vett fel.

Fél kilométer szőttes

A hagyományokon és történelmi emlékeken kívül kézművesekből, mesteremberekből sincs hiány Tiszacsomán.

Sróth Rozáliát az egykor nélkülözhetetlen, ma lassacskán újra divatba jövő szőttes pokrócok készítéséről kérdeztem.

- Nagyanyámtól tanultam meg szőni 12-13 éves koromban. Szerettem és akartam is ezzel foglalkozni. A minták, ahogy akkor megtanultam, megmaradtak a fejemben. Illetve volt, hogy Beregről hoztak, és én arról számoltam le a szemeket. Kezdetben rongypokrócot szőttünk, aztán beregi szőt-

teseket készítettünk. Akkoriban divatban voltak még a lakodalmas kendők. Egy lakodalomra általában 30-40 darabot szőttünk, megrendelésre. De készítettünk asztalterítőt, függönyt, lakodalomra kötőket is a szakácsasszonyoknak.

Miután férjhez mentem, megtanultam a férjem nagynénijétől a felvetést, vagyis a cérna előkészítését a szövéshez. Ez egy egész napot vesz igénybe, úgyhogy egy nap alatt tanultam meg tulajdonképpen. Akkoriban kezdtem neki ugyanis eladásra készíteni pokrócokat. Nagyanyám korábban megvetette nekem a cérnát, de amikor Csornára kerültem, nem jöhetett egyfolytában, hogy ezt megcsinálja, ezért meg kellett tanulnom, hogy boldogulni tudjak. Egy nap alatt 6-7 métert szőttem, ha nem volt segítségem. Ha volt, akkor lement 10 méter is, de úgy, hogy egész nap ezzel foglalkoztam.

Rozália munkái Magyarországon kerültek eladásra. Férje elmondása szerint, volt, hogy egyszerre 500 métert is vittek.

Munka a tetőn

Prokai Zoltán az ács- és a bádogosmesterségben is jártas. Fiatalon, rögtön az iskola befejezése után, édesapja mellett kezdett el dolgozni. Testvére bádogossággal, pléhes munkával foglalkozott (ki is tanulta ezt a mesterséget), s tőle tanult meg aztán sok mindent Zoltán, illetve tőle örökölt meg néhány szerszámot is.

1970-ben kezdett el ezzel komolyabban foglalkozni. Dolgozott építőbrigád mellett és gyárban is, hol tetőfedőként, hol bádogosként. Bár több évtizedes szakmai gyakorlata van, elmondása szerint jóformán mindig van még mit megtanulnia, mert újfajta pléhek, tetőfedő anyagok vannak, melyekkel esetleg már nem kell annyit dolgozni, hisz elég csak odacsavarozni a kész darabokat. A munkának a nyári meleg és a téli hideg idő elviselésén túl is vannak nehézségei, hisz kell tetőre mászni, mérni, szabni, feltenni, no meg persze le is mászni. Sokszor esténként, munka után készítette elő a csatornákat. Az évek során több segítője akadt a munkában. De ahhoz, hogy valaki jól tudja űzni ezt a mesterséget, nemcsak huzalom kell, hanem az is, hogy az ember szeresse ezt a munkát. Bár a mester már nyugdíjas, azért dol-

gozgat néha, ha adódik valami munka, de már csak csatornázást vállal.

Tizennégy éves restaurátor

Pősze Elek igazán sokoldalú személyiség, hiszen festéssel, szobrászattal, restaurálással egyaránt foglalkozott. Tizenhárom éves korában, a 7. osztály befejezése után Ungváron kezdett neki képzőművészeti tanulmányainak. Az első év befejezését követően, amikor mindössze 14 esztendős volt, már templomot restaurált. Több mint 50 éven keresztül foglalkozott templomok, s az azokban lévő freskók, ikonok helyreállításával Kárpátalján, Kijevben, Oroszországban egyaránt. Azokban az időkben (nyilván sokan emlékeznek még rá), amikor a vallás gyakorlása tiltott volt, temérdek alkalommal fenyegették huszonöt évi börtönbüntetéssel is emiatt.

Művészeti tanulmányai alatt más képzőművészeti ágakkal, így a szobrászkodással is megismerkedett, s szívesen űzte a képzőművészetnek ezt az ágát is. A szívéhez legközelebb a szentképek állnak. Gyakran festett megrendelésre is. Otthona, mondhatni, egy egységes kiállítótermet alkot, hisz a falakról lógva, azokra ráfestve, azokba szinte beépülve is lépten-nyomon alkotásaiba botlik az ember.

Farönk és léc

Rácz János, a KMKSZ helyi alapszervezetének elnöke a helyi érdekeltségű rendezvények szervezése, s egy betlehemes csoport felkészítése mellett asztalossággal is foglalkozik.

-A 10. osztály befejezése után kerültem az asztalosműhelybe, mivel akkoriban iskola után mindenkinek el kellett helyezkednie valahol. Három hónapig voltam tanuló, s azzal a tudással, amit ez idő alatt megszereztem, el is kezdtem dolgozni. Katonaság után folytattam az asztalosságot a baktai kutatóintézetben. Később csapatokra osztottak minket. Öt-hat fiatal voltegy-egy brigádban. Ajtókat, ablakokat készítettünk, meg minden egyebet, amire

épp szükség volt. Jártunk például farmokra javítómunkákat is csinálni.

A nyolcvanas évek végén átmentem dolgozni a téglagyárba. Ott is asztaloskodtam ugyan, de többféle munkám volt. Néha farönköket vagy épp léceket kellett például felvágni. A téglagyár később megszűnt, így 2003-ban itthon kezdtem el dolgozni. Akkoriban nagyon keveset fizettek itt az asztalosmunkákért, ezért Magyarországra hordtuk az otthon elkészített kisszékeket, gyúrótáblákat, kisablakokat, kasza- és kapanyeleket. A feleségem segített a munkában. Nem sokkal később hivatalosan is ez lett a munkám. Tavaly viszont balesetet szenvedtem. Egy darab vasat akartam sarokcsiszolóval elvágni. Nem volt rajta korongvédő, így amikor a korong eltört, annak egy darabja a homlokomban állt meg. Gyógyulok, de mostanában persze már nem dolgozom annyit, mint korábban.

A tapasztalat többet ér

Szintén asztalosmesterséggel foglalkozik Kovács Miklós.

- Édesapám asztalossággal foglalkozott. Gyerekként figyeltem, ahogy dolgozik, és dolgoztam én is vele, már úgy 5 éves koromtól. Nem gépen persze. Ideadott például egy darab lécet, és azt addig kellett a csiszolópapírral csiszolnom, amíg nem volt tökéletes. Ha leültetett, és azt mondta, hogy ezt meg kell csinálni, akkor azt meg is kellett csinálni, nem volt mese. Nem nézték akkoriban, hogy a gyerek 8 vagy 10 éves, meg kellett csinálni.

1979-ben befejeztem az iskolát, rögtön mentem bútorgyárba dolgozni. Vállalt munkákat csináltunk, tehát nem úgy ment, mint más gyárakban, hogy ugyanabból a darab bútorból, ugyanolyan méretekkel megcsináltunk egymilliót. Nem sablon után dolgoztunk, hanem méret alapján. Hat-hét hónapot dolgoztam ott, utána mentem katonának, ahol kérdezték tőlem, hogy mihez értek. Mondtam, hogy apám mellett tanultam ki a mesterséget. Azt felelték, hogy az többet ér igazából, mintha igazolást mutatnék fel, mert tudják, hogy az apja mellett több dolog ragad az emberre. Katonaság után visszakerültem a bútorgyárba, s úgy fél évet ledolgoztam. Később más munkáim is voltak, és 1990-ben megkezdtem komolyabban is asztalossággal foglalkozni.

Kezdetben csak kisebb dolgokat csinálgattam, például kisszéket, aztán kezdtem el lépcsőket, lépcsőfeljárókat készíteni. Nagy gond a mi munkánkban, hogy az ember nem tud egy bizonyos munkára ráállni, és külön ahhoz beszerezni gépeket. Mert ma egy lépcsőfeljárót kérnek, de lehet, hogy két hét múlva egy ülőkét fognak, utána meg egy asztalt vagy gyerekágyat. Amire lehetőség van, azt kell megcsinálni. Készítettem már bútort, hintaszéket, dohányzóasztalt, faházikót, teraszt, lépcsőfeljárókat is. Inkább ilyesmit, mint ajtót vagy ablakot.

Egyedül szoktam dolgozni. Ez a munka nagy pontosságot igényel, a mai fiatalok meg olyanok, hogy hiába mondja nekik az ember, hogy valamit rendesen ki kell csiszolni például, ők mindig okosabbak, mint én.

(2014. március 21., 688. lapszám)

Majolika, krónika és hamu az ajtóban

(Zápszony)

A járás központjától, Beregszásztól 24 kilométerre, Mezőkaszony és Beregsom közelségében terül el az egykori Bereg vármegye egyik települése, Zápszony. Első említése 1271-ből származik. Nevének eredetére vonatkozóan két elmélet is ismert. Az első szerint egy hasonló nevű, itt élő nemesi családtól ered, míg a másik magyarázat a Szernye egy ágától eredezteti. Jelenleg több mint másfélezer lakója van, akik közölt bőven akad ügyes kezű kézműves és mesterember egyaránt.

Víz alatt és sár alatt

A kender megmunkálásának folyamatáról Bojtos Magdolna mesélt. Ezt a hajdan nélkülözhetetlen fontosságú ipari növényt a zápszonyiak a Szernyében áztatták. A férfiak karókat ütöttek le a vízben, s arra fektették a kévéket, amelyekre aztán sarat pakoltak. A kévék legalább egy hétig álltak így a vízben, de kicsivel több idő sem ártott meg nekik, mert úgy még könnyebben lejött a növény haja (héja). Áztatás után a férfiak kiszedték a kévéket a viz alól, lerázták róla a pocsolyát, a nők pedig a víz tetején simárolták (eltávolították a haját). Majd kiszélesítették a kévék alját, hogy megálljának, s így megszárították. Hazaszállítás után pár nap további száradás következett, aztán előkerült a kendervágó, s jött a dörzsölő. Ennek helyszíne a tornác volt. A lányok megkapaszkodtak annak karfájába, s lábaikkal dörzsölték a szálakat a porban. Közben jöttek a fiúk, ment a beszélgetés, dalolás. A dörzsölés után ismét „pihent” egyet a kender, hogy puhuljon, ezután került a gerebenre (vasecsetre), majd a napon kifehérítették. így „születtek” meg végül a szálak.

A fonóba néhány fiatalasszony is el-eljárt, de leginkább 15-16 éves lányok, olyanok, akik, ahogy Magda néni édesapja mondogatta, bölcsőbe nagyok, de ágyba még kicsik voltak. A lányok dalolására megérkeztek a fiúk is, sokszor olyan sokan, hogy be sem fértek mind a házba. A fonók megszokott játéka a Kútbaesés volt. Egy fiú leült az ajtó elé tett kisszékre (vagyis beleesett a kútba). O mondta meg, hogy ki húzza ki onnan - természetesen, puszival. Ha a választott lány nem akarta, akkor a bíró egy összesodort kendővel jól ráhúzott a magát kéretŐ leányzóra. Ha az így sem volt hajlandó puszit adni, akkor rosszul járt, hisz bosszúból lefosztották orsójáról a fonalat, s a lány üres kézzel ment haza, amit a kedves mama persze nem tolerált.

Az így készült fonálból szőtték aztán az inget, abroszt, kendőt, ruhaneműt, amit boltban nem lehetett akkoriban megvásárolni.

Az ilyen alkalmak az ismerkedésre is jók voltak. Magda néni is hasonlóképp ismerte meg azt a legényt, aki később a férje lett. Ha egy fiú hazakísért egy lányt, az már udvarlási szándékát is mutatta. Természetes tehát,

hogy az apák, anyák ellátták tanácsaikkal serdülő lányukat. Például azzal, hogy a lány vigyázzon, nehogy becsapja valamelyik fiú, mert a fiúk bizony huncutak. Egy szegény lánynak a becsülete az egyetlen vagyona.

És ha már huncut fiúk... Szokás volt Zápszonyban, hogy a fiatalok megtréfálták a születésnaposokat. Míg az illető szűk vagy szélesebb körben ünnepelt, valaki odalopódzott az ajtóhoz, s hamuval megtöltött, használaton kívüli cserépedényt, szilkét vágott az ajtóhoz. Mire az első ijedtség után a születésnapos az ajtóhoz rohant, addigra a bűnös elszelelt.

Azápszonyi krónikás

„A mai ember számára is fontos, hogy ismerje gyökereit, őseinek életkörülményeit, településének múltját, hisz ez a hozzánk oly közel álló történelem hagyatéka. Falvaink múltjának a tanulmányozása elősegítheti szüléink és nagyszüleink gondolatainak a megértését, amiből számos bölcsességet szűrhetünk le, ennélfogva a későbbiekben saját gyarapodásunkat szolgálhatja” - olvasható Zápszony szülötte, dr. Csatáiy György történész, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanára által összeállított, 2013-ban kiadásra került *Zápszonyi krónika* előszavában.

A kiadvány rövid összefoglalást kínál Zápszony múltjáról, jelenéről, beleértve a település vallási-, kulturális- és sportéletét, nevezetességeit, s nem utolsósorban röviden bemutatja a falu életében fontos szerepet betöltő embereket, s neves szülötteit, többek között dr. Brenzovics Mariannát, a Rákóczi-főiskola tanárát és dr. Brenzovics Lászlót, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség alelnökét.

Reszelőnyél és guillotine

Szatmári János 20 éves kora körül kezdett el faesztergályozással foglalkozni. Egy mesterember mellett leste el a folyamat minden csínját-bínját, de az okulás még nem ért véget nála. „Az ember míg él, addig mindig tanul valamit - magyarázta. - A mai napig is vannak olyan furfangos munkák, amiket meg kell tanulnom.”

Volt is alkalma bőven a mesternek a tanulásra, hisz első munkája, nevezetesen egy reszelőnyél elkészítése óta számos dologgal foglalkozott már. Készített például egyedi bútorrészeket restaurátorok számára, matrjoskákat,

sőt, guillotine-t is (nyaktiló) színházi kelléknek. Az általa használt szerszámok közt számos olyan is akad, amit saját maga készített. Elmondása szerint nagyon fontos, hogy a mesterember gyakorolja is szakmáját, hisz saját magán tapasztalta, hogy egy év kihagyás után nehézkes újra belejönni.

Staférung és zsák

Csatáry Gabriella már gyerekkorában megismerkedett a szövés folyamatával. Akkoriban, az 1900-as évek közepe felé haladva, ez nem egyszerűen egy olyan dolog volt, amire az édesanyák megtanították lányaikat, hanem szükség volt rá. Ahogy azt Gabriella néni is mesélte, annak idején nem tudtak mindent megvásárolni a boltban, mint most, így a zsákokat, kendőket, pokrócokat nekik maguknak kellett megszőniük. S persze bőven volt mit szőni a staférunghoz is. Az általa szőtt pokrócok ma is nagy becsben állnak otthonában.

Telelnek a bogárkák

- 1986 óta iméhészkedem - mesélte Szaniszló Ferenc. - Édesapámnak is volt vagy 10 család iméhe, de ő még kasban tartotta őket, amit mi már csak rajbefogásra használunk. Nekem egy rafajnaújfalui ember mesélt a méhészkedésről, amikor ott dolgoztam a kolhozban. Elmagyarázta a dolgokat, s apósom, aki asztalos volt, készített nekem kaptárakat. Vettem 4 méhcsaládot, ami aztán gyarapodott. Volt olyan is, hogy 110 családom volt. De az atkák miatt egyszer kiment az egész, nem maradt egy méhecském se. Később vettem 10 családot, s azóta, hál'Istennek minden rendben van. Most a 44 kaptárban 88 család telel. Közel van a hegy,

teli akáccal. Volt olyan év, hogy húsz 40 literes kanna mézem lett. De az elmúlt 3 évben már csak 4-6 kanna telik meg. Szárazság van, leperzselődnek a virágok. Ilyenkor a kereteket készítem. Egy asztalos megcsinálja nekem a léceket, én meg összeszegelem, drótozom. Éne kerül majd a műlép, erre tud majd az anya hasítani. A mézet a szomszédok és a viszonteladók is vásárolják. Nem nehéz munka ez, csak odafigyelés kell. Meg szeretni kell a bogarakat. Anélkül nem ér semmit az egész. Nem is méhész az, aki nem szereti őket. A feleségem is nagyon szereti őket, szeret velem „bogarászni”. Sőt, van, hogy ő tanít engem - jegyzi meg tréfásan. Szaniszló Ferenc át is adta már ismereteit másoknak. Négy tanítványa már önállóan is méhészkedik.

Bicikliküllő kötőtű helyett

- Nyolcéves korom óta kézimunkázok - mesélte Váradi Teréz. - Négyen voltunk lány testvérek. Mindig a nővéreim mellé álltam és figyeltem, mit hogy csinálnak. Akkor nem volt még kötőtű, ezért biciklikküllőket reszelgettek ki és azzal kötöttek. Én meg kerestem egy kis drótot, megreszelgettem, és azzal kezdtem el kötögetni. A kötés volt a legelső, amit megtanultam. Utána jött a hímzés, horgolás. Régen nagyon sokat lehetett ezzel keresni, mert divatban volt az ilyesmi. Árván nőttünk fel, mert apánk a lágerben maradt. Öten voltunk testvérek, hát muszáj volt ügyesnek lennünk. A hobbim volt ez, de megrendelésre is készítettem,

ami kellett. S amit megláttam, azt meg is csináltam később. Volt, hogy megláttam Beregszászban egy nőt, akinek megtetszett a pulóvere. Addig követtem, amíg magamban meg nem jegyeztem, be nem gyakoroltam annak mintáját. A kolhozidőben táskákat, kötőket, munkáskesztyűket, óraszíjat, pénztárcát készítettem. Közben persze mentünk paradicsomot kapálni is, ha épp azt kellett. Tíz évig csoportvezető is voltam. De jártam dolgozni a Majolikába is. Ott vagy négyen voltunk. Mi elkészítettük az alapot agyagból, korongon megformáztuk, a nővérem, Kota Rozália, aki festéssel is foglalkozott, megfestette őket. Vázákat, tányérokat, csészéket, padlóvázákat, virágcserepeket is készítettünk. Ezek nagyon népszerűek voltak, mert nem sorozatgyártásban készültek, hanem mind egyediek voltak.

Tériké néni nem „csak” ilyesmivel foglalkozott életében, hisz munka után volt, hogy éjfélig is kis faragott képeket készített. Sok kislány kereste, s keresi fel ma is, hogy tanuljon tőle.

Tóth Sándor borász

Tóth Sándor édesapjától vette át a szőlőtermesztés, borkészítés tudományát. Gyerekkorától kezdve segédkezett édesapjának a munkában, tőle tanulta meg ültetni és oltani is a szőlőt. Egy szürettel 1000-1500 liter bort készít, amely még az édesapjától örökölt hordókban érlelődik.

(2014. január 16., 679. lapszám)

Ungvári járás

Csoda dolgok egy kicsiny faluból
(Botfalva)

Botfalván a „ csoda dolgokat ” nem őrzik hét lakat alatt.

Csoda dolgok

- Nem tudom, mikor kezdtem el kézimunkákkal foglalkozni - mesélte Varga Judit. - Nálunk mindig is jelen volt az ilyesmi. Nem kellett különösebben tanulnunk semmit, mert mindenki meg tudta csinálni azt, amit látott, megfigyelt. Már kisgyerekként is ránk bíztak egy-egy apróbb munkát, aztán, ahogy nőttünk, egyre bonyolultabbakat is. Számunkra ez természetes volt. Fantasztikus, hogy miket tudtak csinálni régen az emberek. Van itthon olyan munka, amin három nemzedék dolgozott: nagymamám szőtte, édesanyám hímezte, mi pedig a testvéreimmel göböztük, rojtot készítettünk rá. Később megtudtam, hogy ezt makramézásnak nevezik.

Édesanyáin sok régi munkáját igyekeztem megmenteni. Nem érdekelt, ha más azt mondta, már ki kell dobni.

Számomra csodás dolgok a kézimunkák. Szerelmes voltam a hímzésekbe. Ahová csak lehetett, kézimunkákat tettem itthon. Ha nincs valami kézimunka a falon, akkor nekem a szoba ruinlisnak tűnik. A lányom és az unokám is gyönyörűen kézimunkázik. Eltettem a régi lenvászon zsákokat is. Amikor a gyerekeim kicsik voltak, a zsákot belemártottam ecetes vízbe, beletekertem őket a zsákba, és fél óra múlva eltűnt a lázuk. Ez is egy csoda dolog. Sok munkámat elajándékoztam. Egész másképp viszonyultak hozzám utána azok, akiknek adtam valamit. A kedvességet, figyelmességet nem lehet pénzért megvenni.

Megrendelésre is dolgoztam, dolgoztunk régen. A közös munkákat aztán eladtuk, így a mindennapi kenyérre megvolt a pénzünk. Meggazdagodni nem lehet a kézimunkákból, de ki tudja húzni az embert a sárból, mert sosem fog teljesen kimenni a divatból.

A munka elszállt

Judit édesanyja, a 91 éves Varga Erzsébet, aki Botfalva legidősebb lakosa, elmesélte, hogy valójában nagyon is kellett ilyesmivel foglalkozniuk a lányoknak, hiszen asztalterítőt, szalvétát, komódterítőt, vőfélykendőt, szakácskötőt is kellett készíteniük, mire eljött esküvőjük napja. Persze, a vásznat előbb meg kellett szőni, hogy legyen is mit kidíszíteni. Sőt, mivel autóból még nem sok akadt a környéken, más falvakba szekérrel ment a násznép, és ahogyan ma az autókat, úgy az akkori lovaskocsikat is fel kellett díszíteni valahogy. így a nagy napon még a lószerszám fejrészébe is kendőt fűztek.

Erzsiké néni elmesélte azt is, hogy ilyenkor, ősszel, illetve télen a tengerihántás és a tollfosztó voltak a legnagyobb, közösségben folyó munkák. Tengerihántáskor a talált, fiatal tengericsöveket megfőzték, s azzal, továbbá szőlővel kínálták a munkásokat. Később egyszerű kalácsot is sütöttek. Tollfosztó előtt 1-2 napig is áztatták a tengerit, amit főve, cukorral megszórva, fahéjjal ízesítve kínáltak. Egy-egy fosztóban akár 30 ember is összegyűlt. A beszélgetéssel, dalolással telő munkát a fiúk tréfái szakították félbe, akik verebeket, galambokat fogdostak össze, majd engedtek szabadon a helyiségben, hogy szárnycsapásaik hatására elszánjon a drága munka.

Ami nincs a „nagykönyvben”

Baja, Kalocsa, Budapest, Ungvár - csak néhány azon helyek közül, ahol a botfalvai Tóth Róbert festményei egy-egy kiállítás keretében megtekinthetőek voltak.

- Már gyerekkoromban is szerettem festeni. De tanulás nélkül ez nem megy. Nem számít, van-e róla papírja az embernek, tanulni mindig kell, sőt, egyre többet. Viszont attól, hogy valakinek diplomája van valamiről, még nem jelenti azt, hogy ő jó szakember. Folyamatosan bizonyítania kell az embernek, a kiállításokon, a saját korszakain keresztül is. Ez egy hosszú

folyamat, amelyet egész életében folytat az ember. Kezdődik azzal, hogy fiatalként képeslapokat, könyveket nézeget valaki, és azokat átrajzolja, átfesti. Nálam ezt követően következett Bakonyi Zoli bácsi, akihez Ungvárra, a pionírpalotába jártunk foglalkozásokra, heti két alkalommal. 2003 óta tagja vagyok a Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának.

A témák terén a természet vonz inkább, mint a portréfestés. Sok mű születik meg egy-egy alkotótáborban. De ezek többnyire plein-air művek (természetben, szabadban készült - *a szert),* amelyeken aztán még dolgozunk a műteremben is. Ilyen alkotótáborok alkalmával 10 napon keresztül mást szinte nem is csinál az ember, csak fest. Vasakarat kell a festéshez annak, aki komolyan szeretne foglalkozni vele. Azután jön a tanulás. Mindegy, hogy hol, hogyan, kivel, mivel. Most különböző képzőművészeti egyetemeken lehet tanulni, míg régen mester volt és tanítvány. Érdekes módon, néha sokkal többet ad az, ha valakivel festesz, mint ha elvégeznél képzőművészetin egy évet. Az, hogy hol, hogyan, miképpen megy a festés, mindenkinél más. Mindenki másként áll hozzá, és mindenkinél úgy van jól. Nincs megírva a „nagykönyvben”, hogy pontosan hogyan kell végigmenni ezen az úton, hogyan dolgozza ki az ember a munkát. Részemről előbb a fejemben születik meg valami, amit aztán vászonra vetek. Szoktam ugyan vázlatot készíteni, de a természetben való festésnél nincs idő vázolni.

Több lábon állni

Néhány éve kezdtem csak el gazdálkodni - mesélte Veres Szilárd. - Korábban én is a határra jártam, ahogy sokan mások is Kárpátalján. Aztán, amikor ez lassacskán megszűnt, a mezőgazdaságban láttuk a kiutat. Egyik magyarországi ismerősöm foglalkozott ilyesmivel, és nekem is megtetszett. Egy barátommal közösen vágtunk neki 3,5 hektár földdel. Kukoricát vetettünk legelőször, aztán egy almáskertet is telepítettünk. Most nagyjából 12 hektár földterületen gazdálkodunk. Fő profilunk a kukorica, burgonya és az alma. Majdnem a teljes technika is megvan hozzá. Kukoricavető gépünk ugyan nincs, mert ekkora területért nem érdemes vásárolni, de a többi do-

lóg, permetezőgép, eke, burgonyavetőgép lassan már megvan. Minden éven igyekszünk megvásárolni valamit.

Felvásárlóknak szoktuk eladni, ami megterem. Ok házhoz jönnek, ami jó, mert így nem kell semmit a piacra hurcolnunk. így egyben elviszik az egészet, vagy egy-egy nagyobb részt. Az árak nagyjából egységesek Ukrajnában. Esetleg 10-20 kopijka a különbség. Sok pihenőt - több hetet - nem enged meg a munkánk. Tavasszal és ősszel van nagyüzem, de nyáron és télen is van azért munka. Igyekszünk bővíteni a gazdaságot, és mindig bérbe venni még egy kis darab földet. Újfajta kultúra termesztését nem tervezzük, inkább bővítjük azt, ami van. Szerintem az a lényege ennek a munkának, hogy minél több lábon álljon az ember. Ha valaki csak búzával foglalkozik például, de nem jó a búzatermés, az veszteséget szenved. Minél többféle dolgot kell termeszteni, hogy az egyik fedje a másikat, ha valami esetleg nem jönne be.

Falu egy darab papírért

Bilcsik Róbert festéssel, tanítással és numizmatikával (pénzzel és pénztörténettel) is foglalkozik.

- A festéshez az alapokat már gyerekkoromban megkaptam Bakonyi Zoltán foglalkozásain. Akkoriban inkább a grafika vonzott, a festés nehezebben ment, többet kellett volna gyakorolnom. De meg akartam tanulni, ezért később felvételiztem a képzőművészeti szakiskolába Ungvárra. Ott szobrászattal is foglalkoztunk. Az agyaggal való munka mindig is tetszett. Különböző dolgokat kellett leutánoznunk tanulásként, gyakorlásként. Kitettek valamit elénk, elmagyarázták, hogyan tudjuk átvinni agyagba az arc formáját, az orrot, szemet, szájat. Michelangelo *Dávid* című szobrának ezen részei külön meg voltak formázva, s ezeket másoltuk szobrászat órán. Ez is jó gyakorlás. Vannak olyan festők, akik úgy tanulnak meg festeni, hogy más festők képeit másolják. A szakiskola befejezését követően művészeti vezető voltam egy központban, amelyik az ungvári szak-

iskolákat fogta össze. Ha meg kellett csinálni egy felírást, vagy festeni kellett valamit, hozzám jöttek tanácsért, vagy én végeztem el az adott munkát.

Húsz éve, 1994 óta dolgozom a Sislóci Középiskolában rajztanárként. Műszaki rajz és művészettörténet órákat is tartok. Szabadidőmben most is rajzolgatok, festegetek. A vakkerettől a vászonig mindent én csinálok meg, sokszor a famunkát, a kereteket is. Ungváron, a vár alatti magyar könyvtárban már kiállításom is volt. De gyakran megkérnek az iskolában is, ha ellenőrzés, nyílt óra jön, hogy állítsam ki a munkáimat. Mostanság inkább grafikai dolgokkal foglalkozom, főleg papírkivágással. Egyszerű papírból vágok ki különböző formákat, alakokat, ami aztán rákerül egy más színű alapra, s ez adja meg a hátteret. Érdekelnek a képillúziók is. Megfestettem egy olyan képet például, amelyiken egy fa levelei egy madarat alkotnak. Nyáron a botfalvai temetőben felújították a keresztet, és Jézust teljes egészében én festettem át. Adtam is el már a képeimből, de nem sokat. Amit megfestek, az annyira hozzám nő, hogy hiányozna, ha nem lenne már az enyém.

A festés mellett különböző pénzeket is gyűjtök. A szovjet idők talán minden évéből vannak kopekeim. Ezeket így szokás gyűjteni. Vannak jubileumok tiszteletére kibocsátott érméim is. Tulajdonképpen Afrikától Európa minden országáig vannak pénzeim. De ezzel csak amatőr szinten foglalkozom. Számomra nem is az érmék kora a fontos. Sokkal inkább az érdekességekre vagyok kíváncsi. Van krajcárom, ezüst koronám, afrikai kobóm, kanadai dollárom, svájci frankom. Számomra érdekes az, hogy más országokban ezekkel a pénzekkel az emberek mindennap találkoztak, találkoznak. Ezért utána is szoktam nézni a pénzeknek, és restaurálom is őket. A legrégibb darab talán egy 1898-as papírpénz, egy ropogós 1 rubeles, a legérdekesebb pedig a cári 500 rubeles. Azt mondják, azért egy falut lehetett venni régen. A fiam fogja majd folytatni ezt, hiszen már ő is gyűjtöget.

A tanult mester ritka volt

Miksó János, a helyi református imaház gondnoka fiatalkora mindennapjairól, ezzel együtt a hajdani munkáról, mesterekről mesélt.

-A front (a II. világháború - *a szerk.)* leöltöztette az embereket. Aztán ’49 őszén bejött a kolhoz. Az alatt az öt év alatt a nép egy kicsit megpelyhesedett, aztán megint leöltöztették, elvették mindenét. így volt ez minden faluban. Tizenhét évesen én már a nyakamba vettem a kongót, és kint voltam a jószággal. A mai 17 éves kölykök meg nem csinálnak semmit.

A kolhozban dolgoztam húsz éven keresztül. Pásztorkodtam, de dolgoztam a mezei brigádban is. Telente a kolhozirodát fűtöttem, tavasszal és nyáron mentem szalmát, szénát rakni, vetni. Többféle jószágot, disznót, bárányt, lovat, borjút neveltek, krumplit, tengerit, búzát, árpát, répát termesztettek a kolhozban. Volt asztalos-, kerékgyártó- és kovácsműhely is. A kerékgyártó műhelyben hárman dolgoztak, ők készítették el a fatengelyű szekerek kerekeit, küllőit. Bírfás szekerek is készültek. A kovácsok patkóitak, szekereket vasaltak be. Az asztalosműhelyben öt ember dolgozott. Ők

végezték a gátermunkát, a fafeldolgozást is. De akkoriban még ritkaság volt a tanult mesterember. Nem tanították a fiatalokat a műhelyekben. Oda úgy ment el valaki dolgozni, hogy még fiatalemberként vagy megtanulta a mesterséget az apjától, vagy ellopta valakitől. A legtöbb embernek a faluban a kolhoz adott munkát. Aztán elkezdett a nép kifelé vándorolni. Már a hatvanas években is sokan költöztek be Ungvárra.

Egy időben tiltották a vallást. De mi azért megtartottuk az egyházi ünnepeinket. Aki nagyon kommunista szellemű volt, az ünnepnapokon is dolgozott. A gyerekeknek meg kötelező volt az iskola. A tanító járkált a faluban, nehogy elmenjenek a templomba. Volt olyan bíró nálunk, aki csak akkor adott ki valamilyen papírt az embernek, ha levette a keresztet a házáról. Még a haranglábat is kivitette a faluból.

(2014. szeptember 26., 715. lapszám)

Ha az ember iparkodik

(Csap)

„ Csapj közé, Salamon, mert itt maradunk az ásványban! ” - szólt rá a „ kocsimarasztó nagy sár ” közepette egy uraság a kocsisára. Történetükből s e fontos mondatból legenda lett, és innen kapta nevét a vidék három települése: Ásvány, Salamon, és Csap.

Ha sok a szabadidő

Működik Csapon egy néhány lelkes és különösen tehetséges hölgyből álló kézműves kör, amelynek tagjai a munkán túl át is adják ismereteiket.

- Régi tanítványaim kértek, hogy foglalkozzak gyerekekkel - mesél-te a kör kezdeményezője, Sütő Mária, aki eredetileg földrajz szakos tanár. - Előbb csak rajzkört vezettem társadalmi alapon az iskolában. Aztán ké-

szítettem bábokat, és egyik dolog jött a másik után. Nem akartam a tudományomat a sírba vinni, így jött az ötlet, hogy betanítsam a lányokat, hogy továbbvihessék azt. Sokat dolgozunk hulladék anyagokkal. Van köztünk olyan, aki horgol, de papírmaséval és gyurmával is foglalkoznak. Mondhatjuk, hogy van egy stabil felállás nálunk a tagok terén, de mindig vannak új érdeklődők. Alkalomszerűen és rendezvények, ünnepek előtt is összejövünk, tematikák szerint dolgozunk.

Jómagam nagyon szeretek textillel, csuhával dolgozni, emellett festek is olajfestékkel vászonra, gyöngyözünk, koszorúkat is készítünk természetes anyagokból. Belülről jönnek ezekhez az ötletek, és az agyam is az ilyesmiken kattog legtöbbször. Sokat foglalkozunk gyerekekkel különböző alkalmakon. Egyszerű dolgokat készítünk, amelyekkel hamar sikerélményhez jutnak a gyerekek. Szeretnék majd egy alkotóházat is létrehozni, amelyben kézművességgel foglalkozhatnánk.

Ha iparkodik, van

Balogh Barna gyermekkora óta fejlesztgeti kis gazdaságát. Jó példát mutat arra, hogy mire viheti egy roma család, ha kitartóan dolgozik.

- Tizenkét éves korom óta gazdálkodom. Kecskét, bárányt nevelgettem kezdetben, aztán kacsákat, libákat, tyúkokat is. Ahogy nőttem, úgy nőtt a gazdaságom. Apám is jó gazda volt. Mi voltunk a leggazdagabbak ebben az utcában a gazdálkodásnak köszönhetően. Most 50 hektár saját és bérelt földön gazdálkodom. Tritikálét, kukoricát, árpát, krumplit termesztek. A Majdan előtt elég volt 1000 hrivnya 100 1 üzemanyagra. Most kell 1700. Ennyiből pedig csak 4-5 hektárt tudok megművelni. És ez még csak a szántás! Ugyanennyi kell a tárcsázásra, vetésre is. Ami megterem, azt a jószággal etetjük fel. Van 100-150 disznóm, bikám, tehenem. Régen csinálom már ezt, így vannak hentes ismerősök, akik átveszik a húst. A család dolgozik a gazdaságban. Én traktorista, „tsz-elnök”, agronómus, állatorvos vagyok egy személyben. Irtó nehéz most a gazdálkodás. Nem támogatják az embert, így ha valamibe belebukik valaki, csak a Jóistenhez fordulhat panasszal. De ha az ember iparkodik, akkor van is. A család pedig rendes: segít és hallgatnak rám.

Mindig okosabb...

Lipei Rudolf rádiószerelőből lett mozdonyvezető, de én az asztalosságról és a méhészkedésről kérdeztem, mert ő bizony ezekhez is ért.

- Nagybátyám méhészkedett, és én gyakran figyeltem, hogyan dolgozik körülöttük. Később kaptam két rajt. Főként a magam baján tanultam meg, amit tudok, mert eleinte mindenkinek

vannak melléfogásai, meg persze mindenki okosabb, mint az öregek... Azt mondják, a juhászat és a méhészet a csízión áll, vagyis szájhagyomány útján terjed, mert a juhász és a méhész csak annak adja át a tudását, akit utódjának szemelt ki. így tudták megőrizni a szakmai titkaikat. Kezdetben főleg ismerősök vitték el a mézet, no meg saját részre is volt. Tíz éve nem eszem már cukrot. Nagybátyámtól a kaptárkészítést és az asztalosságot is ellestem. O volt az egyik legjobb asztalos nálunk, megvoltak a szükséges szerszámai, és nála dolgoztam. O csak állt mellettem, és mondta, hogy „nem jól lesz az, fiam!” Apránként jobban megmaradnak a dolgok az ember fejében. Mindig valami újat tanultam, amit közben csinálni is kellett. A következő lépésnél újabb szerszámot mutatott meg, olyat, amilyet addig nem is láttam. O szinte mindent el tudott készíteni fából. Én annyit tanultam meg ebből, amennyi nekem kellett, mert házat akartam építeni, de nem akartam kifizetni azt az irdatlan sok pénzt. így hát elvégeztem magam a munkát.

Munka és munka

- Lánykoromban még nem foglalkoztam kézimunkákkal. Akkoriban városon valahogy nem volt divat - emlékszik vissza Kovács Katalin. - Igaz, édesanyám nagyon szépen kézimunkázott, sőt, ruhákat is tudott varrni. Annyira ügyes kezű volt, hogy ő tanította az iskolában a nála idősebbeket. A különböző technikákat én is ismertem. Talán a vérünkben lehet ez. Húszéves voltam, amikor megszületett a kisfiam. Hogy addig is járjon a kezem, míg kint vagyok vele, kötöttem neki egy kis szvettert. Annyira jól sikerült, hogy megtetszett nekem a kötés, és később mindkét gyerekemnek kötöttem ruhaneműket. De csak nekik. Most pedig már az unokának is. Közben vásároltam *Fürge Ujjakat*, de a nagy olasz kötőkönyvből is sokat dolgoztam. Kedvenc technikáim a kelim és a keresztszemes, amelyekben számolni kell a szemeket. Vasúton dolgoztam, irodában, 37 éven keresztül, és éjjel, amikor nem sok munka volt, mindig ilyenekkel

foglalkoztunk. De nem tudom ugyanazt a dolgot kétszer kívánni. Mindig másat készítek. Van egy párnám, amelyet egy 1941-es *Tolnai Világlap*ja egy megmaradt darabja alapján varrtam le. Soha semmit nem a szekrénynek készítek, azért, hogy egyszerűen eltegyem. Ha kell valami valahová, azt elkészítem, de fölöslegesen semmit.

Nincs rá panasz

Urbán József nádból köt kerítéseket, paneleket.

- Szüleim már a ’60-’70-es években is foglalkoztak náddal, tőlük tanultam meg én is. Akkoriban még nem voltak különféle gipszkartonok, amit a plafonra tegyenek, de e helyett már a régi világban is használták a nádat, amire aztán vakoltak.

A ’BO-^O-es években divatba jött Magyarországon a nádkerítés. Onnan ajánlották nekem először, hogy készítsek ilyet. Ma már nem nagyon van jó minőségű nád. Az, hogy tavasszal felgyújtják, még nem is lenne baj, mert ha a régi elhal, utána nő az új. De ha májusban, júniusban gyújtják fel, az már késői, mert elégnek a hajtások is és már nem nő új. Augusztus végén, szeptember elején kell a nádat vágni, miután kivirított. Metszőollóval egyenként levágjuk a szálakat, lepucoljuk a leveleket, levágjuk a virágot, otthon kiszárítjuk. Mostanában főleg kis kültéri házikókra kérik a nádtetőt. Elég babrás munka ez. Főleg akkor, ha később le akarja a megrendelő lakkozni a munkát, mert akkor le is kell egyenként pucolni minden szálat. így eltart 4-5 évig is. De benti paneleket is készítettem, volt olyan megrendelő, aki az egész kertjét náddal keríttette körbe.

Mostanság már kevesebbet dolgozom, de régen 50-100 lapméternyi munkát is vittek el tőlem egyben. Foglalkoznak itt mások is náddal, de nem lelkiismeretesen. A munkájuk nem jó minőségű, hamar széthullik, eltörik.

Ráadásul nem jókor vágják a nádat, és nem is jól, mert sarlóval, kaszával mennek, mindent összepocsékolnak, a szálak felét széthajigálják. Amikor meg kifogynak belőle, rögtön mennek újért. De ha júniusban vágják, az hamar kiszárad és összefonnyad. Megesett, hogy már akkor elkezdett törni a munkájuk, amikor a megrendelő még csak felfelé pakolta az autójára. Van, aki 2-3 szálat egyszerre köt le, és ha ott eltörik a drót, akkor annyi szál egyszerre esik ki. Én minden egyes szálat külön kötök le, és nem is panaszkodtak még a munkáimra.

Fiatal kézművesek

Dzjapko Zsuzsanna: „Kislányom születése után kezdtem el horgolni. Ez a kedvenc technikám. Pedig korábban szinte irtóztam a kötéstől, horgolástól, mert idegesített, ha valami nem sikerült. Úgy látszik, végül megért rá az agyam. Készítettem nyuszikat a lányomnak. Közben pedig járunk Marika nénivel (a cikk elején említett Sütő Máriával - *a szerk.)* rendezvényekre. Gyerektáborban is voltam már kézműveskedni. Maradék fonallal, pamuttal dolgozunk főként. Újrahasznosítunk. De papírral is nagyon szeretek dolgozni, mert az mindig van kéznél. Túl bonyolult dolgokat nem készítünk, hogy a gyerekek hamar meglássák a munkájuk eredményét. Mert a mai gyerekek nincsenek sok türelemmel megáldva. Sokszor magam találom ki, mivel is foglalkozzunk, de sok ötletet merítek könyvekből és az internetről is. Sokszor a lányom az, aki megihlet, amikor kigondol valamit, és kéri, hogy készítsem el. Megrendelésre is gyakran dolgozom. Apróságokat, fülbevalókat, kiscsibéket, nyakláncokat is készítek, de fürdőruhát, különböző ruhaneműket is horgoltam már.”

Daskovszkaja Szabina: „Marika néni tanított horgolni, hímezni munkaórákon. De az iskola után abbahagytam ezeket. Amikor a gyerekem kicsi volt, le kellett foglalnom magamat valamivel, amíg ő aludt és én mellette ültem. így ismét a kezembe vettem a munkákat. Hímezni és horgolni is nagyon szeretek. Ha gyerekekkel megyünk foglalkozni, mindig azt visszük, amire igény van. Dolgoztunk már krepp-papírral, készítettünk képeslapot, szalvétából virágot, origamiszívet is. A férjem visz el minket a helyszínekre autóval, s még ő is beáll közénk hajtogatni. Igyekszünk magunkkal vinni a gyerekeinket is, hogy velünk dolgozzanak. Nagyon sok dologgal foglalkoznék, csak kevés rá az időm. A horgolást is azért szeretem annyira, mert azt akkor is tudom csinálni, ha közben tévét nézek.”

Cibulyás Marianna: „Én is terhesen kezdtem el kézműveskedni. Akkor lett jobban időm rá, amikor otthon ültem, és nem tudtam mit csinálni. Hímzéssel kezdtem, aztán jött az internet színes tárháza. Rengeteg ötletet találtam itt. Előbb gyöngyfákat készítettem, amelyek nagyon divatosak voltak akkor. Most a süthető-főzhető gyurma foglalkoztat leginkább, mert ebből gyorsan lehet praktikus dolgokat alkotni. Különböző figurákat, ékszereket készítek belőle, és most szeretnék nagyobb méretű babákat is készíteni. Ez

az anyag olyan, mint az egyszerű gyurma. Főzni azokat a dolgokat lehet inkább, amelyeknek nincsenek apró részeik, mert azok egyszerűen lefőnek a munkáról, ahogy buborékol a víz. Sütni pedig egyszerű tepsiben, fólián jó, hogy ne ragadjon le. Csináltam már fényképcsipeszt, ami egy új, külföldről bejött divat, fülbevalót, brosst, hűtőmágnest, apró díszeket virágcseréphe, kipróbáltam a mintaátnyomatást, és sok a szezonális dolog az ékszerek, figurák terén: tavasszal a gyümölcsök, télen a karácsonyfák, manók, rénszarvasok. Az alapötlet ezekhez az internetről volt, és eddig nem is igazán találtam olyan dolgot, amit ne tudtam volna lemásolni. De az ember fantáziája az internetet is túlszárnyalja.”

Álmok, tervek

Molnár Beáta, a 3. Sz. Gr. Széchenyi István Cserkészcsapat parancsnokának kezdeményezésére alakult meg 2013-ban a csapi Kökény Néptánc-együttes.

- Jómagam már rég szerettem volna csatlakozni egy néptánccsoport-hoz, és sokáig vártam, hátha alakít valaki nálunk. Egy alkalommal fellépett nálunk a KMKSZ Csapi Alapszervezete által rendezett bálon Torma István és az általa vezetett Hírnes Néptáncegyüttes. Később felkerestem őt a csoport kérésével, és nemsokára, április 15-én sor került az első próbánkra. Az alaplépésekkel kezdtük. Azon a próbán még 16-an voltunk, de néhányan lemorzsolódtak közben. Igyekeztünk olyan nevet találni magunknak, ami jellemző a tájainkra, és mivel Csap körül rengeteg kökénybokor van, Kökény Néptáncegyüttes lett a nevünk. Jelenleg 10-en vagyunk a csoportban. Tagjaink 25-40 év közöttiek, és senkinek nincs előképzettsége, egyszerűen csak szeretünk néptáncolni. Heti egy alkalommal gyűlünk össze. Szatmári, dél-alföldi és rábaközi táncot állítottunk eddig össze, pihenésként pedig széki négyest táncolunk. A jövőben szeretném a cserkészcsapatban is elindítani a néptáncoktatást.

(2014. november 7., 721. lapszám)

Ahol a valódi érték a divat

(Eszeny)

Az ungvári járási Eszeny sok-sok lakójának példája mutatja, mennyivel viszi előrébb az embert az, ha szabadidejét hasznosan tölti, érdeklődik aziránt is, ami „ már nem divat ”, és a munkája mellett mindig szakít időt kedvenc időtöltésére is.

Hajóbútor és Ádám teremtése

Fekete József mesterségére nézve asztalos, ám számos egyéb munkával is foglalkozott, foglalkozik, s mindezek mellett a társadalmi munkában sem maradt el, hiszen 1989-ben alapító tagja volt a KMKSZ-nek, és falujában ő volt a Szövetség első alapszervezeti elnöke.

- A famunka az életem. Munkácson tanultam szakközépiskolában műbútorasztalosnak 3 és fél évet. A főmesterem inkább verseket fabrikált, de volt egy nyugdíjas magyar ember, Árpi bácsi, aki járt felváltani őt. Nagyon sok mindent tanultam tőle. Mindig azt mondta: „Józsi, tebelőled lesz valami, de odafigyelj, hogy ne azt mondják majd legyintve, hogy «Ezt Fekete Józsi csinálta...», hanem büszkén, hogy «Ezt Fekete Józsi csinálta!»” Ez nagyon jó útmutató volt nekem. A szakirányon kívül választottam még egy szakmát, az intarziát. Azzal sokáig nem is foglalkoztam annyira. Katonaság után Ungváron helyezkedtem el a Remmebelben, ahol megrendelésre készültek a bútorok, többek között hajókba. Jól ment nekem ez a munka, szerettem a kihívásokat. Szakmunkásoktató is voltam 5 évig. De otthagytam, és elkezdtem építőbrigádban dolgozni. Annak lettem előbb vezetője, aztán mérnöke, főmérnöke, mert közben elvégeztem a lembergi egyetemet építészeti szakon. Nem hagytam abba a famunkákat sem. Készítettem kopjafát, Rákóczi-emlékművet is. A munkáimmal a falu elején is „ott vagyok”, továbbá a templomban, Szalókán, a Nagyberegi Református Líceumban Michelangelo *Adám teremtése* c. festményének egy kifaragott részletével. Tápióbicskén a trianoni emlék-

parkba én faragtam kopjafát a kárpátaljai részhez. Minden dolgot alaposan „megrágok” munka előtt. Mielőtt hozzáfogok valamihez, éjszakánként sokat őrlődöm rajta. Másnap reggel már biztosan nem úgy csinálnám, mint előtte. Ha még egyet kellene készíteni például a falu elején lévő útjelzőből, biztos másként csinálnám. Nem tudok egyforma dolgokat készíteni. Pénzért soha nem dolgoztam, ajándékként készült sok munkám. Üzletszerűen nem foglalkozom ezzel, és nem is akarok. Foglalkozom koporsókészítéssel is, hét éve, amióta nyugdíjas vagyok.

Tétlenül soha

- Jóformán magamtól tanultam meg szőni - emlékszik vissza Molnár Erzsébet. - Anyám is tudott, tőle figyeltem meg. Amikor 12 éves voltam, már mindenfelé hívtak felhúzni a cérnát. Ha valakinek elromlott a szövése, mentem és kiigazítottam. Régen még zsákot is szőttünk. Ahhoz a tengerilisztet és a búzalisztet meg kellett főzni és rákenni szövés közben, amikor verődött, mert az nem cérnából készült, hanem szöszből. Rákentük, hogy ne szöszölődjön, ne csapzzon össze. Ha nem száradt meg magától, mert nem volt elég meleg a házban, akkor egy lapátra parazsat vettünk, alátettük, úgy szárítottuk. Mindenhogy feltaláltuk magunkat.

Megrendelésre soha nem szőttem. De a gyermekeimnek, menyemnek, unokámnak mindig. A cérnát a piacon meg lehet venni, csak már nem olyat, mint szeretnénk. Régen 10-es vagy 20-as cérnával szőttünk, de most csak

30-as van. Abból 4 szál van a bordában, hogy erősebb legyen a pokróc, pedig másként csak 2 kellene. Egyszerű csíkosból és mintásból is meg tudtam szőni öt métert egy nap. Feltekertem egy csomó rongyot, aztán szőttem. Hiába nem bírtam már, de szerettem csinálni. Kézimunkáztam is. 1947-ben megalakult a kolhoz, és mi, pulyák, mindig mentünk gyomlálni a zöldségbe. Volt ott egy asszony, aki horgolt. Vett nekem is egy horgolótűt, egy karika cérnát, hogy üljek le és horgoljak. Azonnal meg is tanultam, még 10 éves se voltam akkor. Varrógépen is megcsinálom, ami kell magunknak. De kézimunkákat se készítettem eladásra. Muszáj valamivel foglalkozni, mert tétlen nem szeretek ülni.

Mamától

Molnár Erzsébet unokája, Molnár Anita is megtanulta a mama mesterségét. Pontosabban, még csak most tanulja, hiszen ottjártamkor épp az első pokrócán dolgozott, nagyjából 20 méternyit már meg is szőtt. Ehhez az előkészületekben, vetésben, felhúzásban is segédkezett már. Mint mondta, érdekelte őt a szövés, ezért is kezdett nemrég neki, bár már korábban is látta, hogyan zajlik. Mivel 3 lánya van, úgy gondolja, mindenesetre hadd legyen nekik is majd pokrócuk.

Kályha mint luxuscikk

Anita nagyapja, id. Molnár József hajdan kályhákat, kemencéket is rakott. Kezdetben kőművesként dolgozott, aztán „rávitte a kényszer” erre a munkára. Egy „Ernő nevű vén cigánytól” tanulta meg ezt, aki mellett dolgozott. Régen inkább csak spórok voltak az otthonokban, a csempekályha mondhatni luxusnak számított, csak a nagygazdáknak volt. Ezért kezdetben spórokat rakott inkább. Később viszont, amikor városon megkezdődött a központi fűtésrendszer kialakítása, a városiak eladták a kályhákat, amit már az egyszerű falusi ember is meg tudott

venni. Hajók voltak a megvásárolt csempék, akkor könnyen ment, 3 napig tartott csak a munka. Ha csiszolni kellett a darabokat, akkor tovább készült. A munkában általában a gazda segített neki, ő vitte be a csempét és a Józsi bácsi által bekavart sarat. De néha akadtak tanulói, „nézői” is a munkában.

A karosláda kincsei

Hajdan korántsem volt olyan egyszerű beszerezni a mindennapi élethez, az otthonok díszítéséhez, kényelmesebbé, szebbé tételéhez szükséges ágyneműket, törülközőket, függönyöket, pokrócokat, térítőkét, mint ma, amikor elég csak bemennünk megvásárolni mindezeket a boltba. Nagyanyáink korában mindezt előbb magának kellett megszőnie az eladósorban lévő lánynak, a háztartást vezető feleségnek. Viszont a szövést magát is hosszas előkészítő folyamat előzte meg, hiszen a kendertől az abból készült fonálig hosszú út vezetett. Eit ő I Fekete Ilonka mesélt.

A kendert betakarítását követően kévékbe kötözték, majd levitték a kanálisba. Bő egy hétig áztatták víz és sár alatt. Miután kiszedték, megszántották, kendervágóval elvagdosták a kenderszálakat. Ezt követően jött a dörzsölés vagy törés, amikor a lányok lábaikkal dörzsölték, „göngyölték” a kendert, hogy az értékes szálakat „kinyerjék” belőle. Végül a durvább és puhább szálakat a gerebenen, vasecseten való többszöri végighúzás által kapták meg. Majd jött a fonás. A fonók hajdan a fiatalság egyik legfőbb szórakozási és társasági formáját jelentették. Míg a lányok fontak, a fiúk szórakoztatták őket, beszélgettek, tréfálkoztak. A munka elkészülte után felvitték a fonós házba a cigányzenészeket, aztán éjfélig is járták a táncot a jól végzett munka után. Amikor pedig megvolt a szövéshez szükséges alapanyag, kezdődött a munka.

A staférungba a lányoknak zsákot, lepedőt, abroszt, kikézimunkázott kendőt, törülközőt, szakítókendőt kellett többek között szőniük. Ezeket a karosládában gyűjtötték, majd a lakodalom után használatba vették, s néhány év múlva a fiatal anyukák nekiálltak, hogy lassan eladósorba kerülő lányuknak is segítsenek megszőni mindezeket.

Fő az érdeklődés

Bellák István 15-16 éves kora körül kezdett neki komolyabban is a böllérkedésnek. Tanítani nem kellett, hiszen - mint mondta - mindig is szerette megfigyelni az ehhez kapcsolódó munkát. S ahogyan annak idején az idősebb böllérektől elleste a „folyamatot”, úgy alkalmazza azt még ma is. Több alkalommal is járt már böllérversenyeken, fesztiválokon hol versenyzőként, hol csak érdeklődőként, többek között Ajakon, Nagyecseden, Mezőgecsében is. Ilyenkor igyekszik minél többet megfigyelni más böllérektől.

Az eszenyihez képest leginkább a bontás folyamatában található különbség a disznóvágások között, például abban, hogy még az udvaron, vagy már bent, asztalon kezdik el a darabolást. Az oldalast náluk nem csontol-

ják, sok helyütt viszont kiszedik belőle a csontokat: így lesz az oldalasból császárszalonna. Szerbiában pedig azt figyelte meg, hogy míg náluk még hagyományos módon készül el a disznóvágás reggelén a hagymás vér, addig van egy másik elkészítési módja is: a vért kenyérmorzsára teszik rá, és így sütik meg, kemencében. Pont az ilyesmik miatt szeret érdeklődőként részt venni a böllérversenyeken, hiszen mindig van mit megtanulni, ellesni.

És ha már úgyis ételeknél tartunk, ime néhány kedvelt eszenyi étel (a receptekért köszönet Fekete Anikónak):

Dübbencs: kelt tésztát főtt, megtört vagy lereszelt krumplival összedagasztunk, kinyújtjuk, kis kifliket formázunk belőle, megtöltjük lekvárral, sütőben megsütjük.

Töltött csuka: a csukát megtisztítjuk, megnyúzzuk. Húsát ledaráljuk, zöldséget, hagymás zsírt, petrezselymet teszünk hozzá, összekeverjük, és a masszát visszatöltjük. Savanyú levesben, rántott krumpli- vagy paszulylevesben megfőzzük, esetleg meg is süthetjük, de csak főve is tálalhatjuk.

Pankova: kelt tésztát gyúrunk, majd kinyújtjuk, ujjnyi hosszú darabokra vágjuk, tepsibe tesszük és megsütjük. Amikor megsült, forró vízzel leöntjük (ettől hamar megpuhul), túróval megszórva tálaljuk.

Oltott tej: kukoricalisztes darát tejben megfőzünk. Majd egy liter tejet addig főzünk, míg be nem sűrűsödik. Ha megfőtt, beleöntünk egy fél vagy egy egész liter tejfölt. A kukoricadarát tányérra tesszük, tetejére pedig rákerül az oltott tej.

Értékesebb, mint a csecsebecse!

Batyko Ella kézimunkázással egészíti ki nyugdíját.

- Kiskoromban kezdtem el kézimunkázni. Apai nagymamám tanított. De adottság is kell ehhez, mert hiába tudja valaki, ha nem szereti csinálni. Hímezni, horgolni, kötni is tudok. Sok úri himzést készítettem, fehérre fehérrel, most pedig visszajött divatba a matyó minta. Megrendelésre már legalább 30 éve dolgozom. Készítek garnitúrákat, abroszokat, futókat, párnákat, kis térítőkét, kötőket is.

Legutóbb egy 300 személyes la-

kodalomba horgoltam szalvétagyűrűket. A legtöbb munkát Magyarországra készítem. Vannak ott megrendelőim, akik csak megtelefonálják, mit és mekkora méretben szeretnének. Most megint divatba jött az ilyesmi. Már horgolt blézereket, mellényeket is kértek tőlem. A szomszédasszonyokkal mindig összejövünk kézimunkázni. A cérnát főleg Ungváron szoktam vásárolni, de nagyon felment az ára. Azt a fehér színűt például, ami 25 hrivnya volt, legutóbb 40-ért vásároltam. Foglalkozom falusi turizmussal is. Egy alkalommal egy 11 fős csoport jött. Már nézegettek boltokban különböző csecsebecséket, de végül inkább horgolásokat, hímzéseket vásároltak ajándékba.

Őrző és koronás angyal

Szántai Miklós nemcsak vendégként járt lakodalmakba, hisz 17 éves kora körül nagyvőfélynek kérte fel egy rokona. Átírta a verseket egyik „elődjétől” (korábban 4-5 vőfély is volt a faluban), és sikeresen le is vezette az első lakodalmát. Főként rokonok, szomszédok hívták őt később is. Ma már viszont nem vőfélykedik. „Menjenek csak a fiatalok!”

íme, kedvenc verse: „Új házasok, a ti szívetek egy légyen,/ mire a szeretet rózsaláncot tégyen./ Éltetek úgy folyjon, ahogy óhajtjátok,/ a sors tiszta eget derítsen reátok./ Ha néha-néha gyászba borulna is,/ egyik a másikért legyen védő pajizs./ Egyik a másikat úgy nézze, mint felét,/ egyik a másiknak adja oda szívét./ Férj, mint bátrabb szívű, légy pajizs, védelem,/ te pedig, feleség, öröm és szerelem./ Férj, te légy a háznak őrzője, ércfala,/ te pedig, feleség, koronás angyala./ Férj, te gyűjtögesd a szükséges jókat,/ te pedig, feleség, takargasd azokat. Férj, feleség, együtt boldogok legyetek,/ férj, feleség, együtt boldogul éljetek./ Boldogok, százszor boldogok, szívemből kívánom,/ Isten már hozzátok.”

(2014. szeptember 5., 712. lapszám)

A leghasznosabb „bolondságok”

(Gálocs)

Sok ember mondja azt, hogy márpedig az ő falujában ugyan nincs semmi érdekes! Nos, ha van olyan gálocsi, aki így gondolja, arra most rácáfolunk, bemutatva néhány személyt, akiknek mestersége ma már mondhatni ritkaságszámba megy.

Lólábméret

Nem is olyan rég a ló az egyik legfőbb igásállatnak számított, s számtalan kocsi, kocsis is volt minden egyes faluban. Ma azonban, mivel mezőgazdasággal egyre kevesebben foglalkoznak, s aki foglalkozik, az is inkább az egy lónál jóval erősebb (vagy lóerősebb) gépeket használja, egyre kevesebb munkájuk lesz az olyan patkoláshoz értő mestereknek, mint Ruszka Zoltán.

- 1965-től a kolhozban dolgoztam. Mindenféle munkákat végeztem, amit éppen kellett. Voltam sofőr és szerelő is.

Úgy 35 éves lehettem, amikor elkezdtem patkolni. A kolhozban figyeltem, hogyan dolgoznak a mesterek. Megfigyeltem, és később, amikor nem volt kinek csinálnia, hát megcsináltam én. Nekem ez olyan hobbiszerű dolog volt.

Régen még saját kezűleg készítették a patkót, de amikor én kezdtem el ezzel foglalkozni, akkor már voltak gyáriak. A köröm mérete alapján kellett megvenni, 1-est, 2-est vagy 3-ast. Azokat kellett még esetleg összébb vagy széjjelebb hajtani. Egy patkó felrakásához olyan 15 perc kellett. Egy óra nagyjából elég volt egy lóra. Szépen ki kellett előbb pucolni a ló körmét, és utána hajtani a patkót a köröm után. A legbonyolultabb rész az egészben az, hogy a szög beütésénél nagyon kell figyelni, nehogy a ló elevenébe találjunk és lesántuljon. Egy ló se sántult le azok közül, amelyeket én patkoltam. De

nemcsak a kolhozban, hanem itthon is patkoltam. Amikor az öreg kovácsok már nem voltak, hát én folytattam a munkájukat. Akkoriban még több mint harminc ló volt a faluban, most meg csak három van.

Mostanában is patkolok még. Nem is kell műhely az ilyesmihez, csak egy nagy fogó, reszelő, véső, amivel a talpat pucoljuk ki. A felrakáshoz pedig csak szög és kalapács. Nem volt nehéz munka ez. Ki mit szeret, azt csinálja. De senkit nem érdekelt eddig annyira, hogy megtanulja tőlem.

Három nemzedék a korong mellett

Cserepánya Rudolf gyermekkora óta foglalkozik kerámiázással.

- Gyermekkoromban kezdtem el kerámiázni. Édesapám is keramikus volt, így tőle örököltem ezt. 1972-ben végeztem el a képzőművészetit Ungváron. Négy évet tanultam. A fő szakom a kerámia volt, így arra esett a legnagyobb hangsúly, de festészettel, szobrászattal is foglalkoztunk mellette. Iskola után két évet szolgáltam katonaként, majd a Majolikában kezdtem el dolgozni 1975 környékén. Ott jóformán mindent én terveztem meg: a formákat, modelleket, mintákat, rajzokat. Többek között kanosokat, kávéskészleteket, tányérokat. Még fával is dolgoztunk, mert voltak olyan készletek, amihez polc is tartozott. A kivitelezés is a munkám része volt. Ötleteket úgy merítettem, hogy múzeumokba jártam, régiségeket nézegettem, aztán mindenbe belefektettem kicsit a magamét is. Nagyon szerettem mintázni, korongozni.

Kiállításokra is sok mindent készítettem, főleg a ’80-as években. Amit a Majolikában elkészítettünk, azt az üzletekben értékesítették. Külföldre is szállítottak a munkáinkból. Tányérokat, kancsókat szerettem leginkább tervezni, készíteni, festeni. Figurás munkákat is emellett. 1985-ben szűnt meg nálunk a Majolika. Addig ott dolgoztam. Utána pedig Gejőcön, szintén

Majolikában. Tulajdonképpen ugyanazt készítettem, mint az előző munkahelyemen, csak más modellekkel, más formákkal. A legnagyobb munkák, amiket készitettünk, a padlóvázák voltak, a legkisebbek pedig az egészen kicsi kancsók. Úgy 20 munkás is dolgozott mellettem. Jöttek olyanok is, akik azt az iskolát végezték el, amelyiket én. Ok végezték a festést a meglévő minta után. De a faluból is jöttek oda dolgozni, nemcsak az e szakirányban tanult emberek. Amit az üzletek kértek tőlünk, azt készítettük el. Gejőcön 2000-ig dolgoztam. Akkor, sajnos, felbomlott a cég. Most egyelőre nincs annyi időm a kerámiára, de azért babrálgatok. A fehér agyagot Szőlősön vásárolom, meg innen, a kert alól is veszek, és összekeverem. Szeretnék még legalább egy magánkiállítást szervezni. Apámmal és a fiammal, aki szintén kerámia szakot végzett, már volt közös kiállításom. Szeretnék majd valami újjal is foglalkozni, csak még nem tudom, mivel.

A zeneiskolától a Csipkésig

2013 tavaszán alakult meg a magyar népi kultúra és a táncházmozgalom ápolása, továbbadása céljából a Csipkés Együttes, amelynek a gálocsi

Molnár István a főprímása.

Édesapám hatéves koromban beadott az ungvári Csajkovszkij Zeneiskolába. 1975-ben el is végeztem, aztán letettem a hegedűt. Nem mentem továbbtanulni zenei irányba. Sportoltam, fociztam, tanultam, és jött a katonaság is. Ott hegedültem is egy évet egy zenekarban. Harci nótákat, orosz és ukrán dalokat játszottunk. De itt be is fejeztem, és innentől nagyon ritkán vettem csak elő a hegedűt. Legfeljebb akkor, ha valakit jókedvre akartam deríteni, vagy esetleg a magam szórakozására. Ezen a szinten maradtam évekig.

Múlt év júliusában hallottam, hogy Tiszapéterfalván népzenei tábor van. Pál Lajosék szervezték. Elmentem oda, és két hangszert is vittem: hegedűt és brácsát, mert akkor valahogy brácsázni akartam. A táborban elkezdtem hegedűszólamokat játszani a brácsámon. Pál István „Szalonna” meghallotta ezt, és azt mondta, vár az esti táncházba muzsikálni, de hegedűt vigyek magammal. Este be is álltam a közös zenekarba, és ott húztam. Fiatal zenészekkel kerültem egy szobába a táborban. Olyanokkal, akik ját-

szottak már pár táncházban. Miután hazajöttem, minden visszakerült tokkal együtt a sarokba. Egyszer ezektől a fiúktól, akikkel ma már egy csapatban játszunk - nevezetesen Ignácz Krisztián, Galgóczy Martin és Jurisinec Martin - kaptam egy telefonhívást azzal, hogy elfogadtak egy lakodalmi felkérést Németországban, de a prímásuk vízumhiány miatt nem tud velük utazni. És akkor valakinek eszébe jutottam én. Kijutottunk Németországba, elhúztunk egy lakodalmat, hazafelé jövet pedig már szóba került, nem mennék-e prímásnak a zenekarba. Igent mondtam, és elkezdtem tanulni. Igaz, hogy rengeteg nótát tudtam már akkor is, de tanulnom kellett még, hogy a különböző tájegységekben is otthon legyek. Leültem a számítógép elé, keresgéltem, próbáltam. Szalonnáék által aztán elindult Beregszászban egy mesterkurzus is, amin részt vettünk. Az együttesben egyébként szakmailag műveltebbek a zenészek nálam, hiszen ők mind zenei irányban tanultak tovább, míg nekem csak egy zeneiskolám van. Közben táncházakban zenéltünk, és később más rendezvényekre is hívtak bennünket.

A szakmám farmer, vadászelnök is vagyok, de ezek mellett jutnia kell időnek arra is, hogy mindennap elővegyem a hegedűt, legalább 1-2 órára. Úgy tudok a zenére is időt szakítani, hogy a fiaim segítenek a munkában. A zenét hallás után tanulom meg. A kottát nem szeretem, a hallás az én erősségem. Amit meghallok, le is tudom játszani. Bőven van még mit tanulnom. Amíg másnak jó, amit csinálok, és elfogadnak, addig jó.

Minden, ami lehetséges

Számos mesterember és kézműves van, aki szülei mesterségét folytatta tovább. Nos, Szoták Gyula kivételt képez ezalól, hiszen míg édesapja asztalosként dolgozott, addig ő egészen más munkával, vasesztergályozással foglalkozik.

- Harminc éve foglalkozom ezzel a mesterséggel. Akkor, 16 éves koromban kezdtem el tanulni, a 10. osztály befejezése után. Az 5. számú szakiskolában tanultam Ungváron, egy évet. A tanáraink mellett dolgoztunk és tanultunk, de csak egyszerű dolgokat készítettünk. Aztán a Kísérleti Üzemben kezdtem el dolgozni, és ott is voltam egészen addig, amíg úgy 3 évvel ezelőtt meg nem szűnt. Nagyjából 25 évet dolgoztam ott. Közben fiatalokat, szakiskolásokat is gyakran tettek mellénk, hogy tanuljanak tőlünk. Amikor elkezdtem ott dolgozni, többek között motorokat javítottak. Autóiparhoz kapcsolódó dolgokkal is foglalkoztunk. A gépek közben semmit sem változtak. Amelyiken annak idején elkezdtem a gyárban dolgozni, ugyanazon dolgoztam végig.

A gyár felbomlása óta is esztergályozok, egy kovácsműhelyben. Annyi csak a különbség a kettő között, hogy a gyárban mindig megmondták, mit kell csinálni, a műhelyben pedig azt csinálom, amire éppen szükség van, amit kérnek. Nem tervszerűen folyik a munka, mint régen. De amit gépen meg lehet csinálni, azt el is tudom készíteni.

Bolondság lenne?

Sok ember bélyeget, matricát, cipőket gyűjt, Varga Sarolta pedig népi gyermekjátékokat, közmondásokat, gyermekverseket.

- Tavalyelőtt kezdtem el gyűjteni a játékokat. Eszembe jutott, hogy ilyen még nincs, hát össze kéne szedni őket. Emlékezetből írtam le ezeket. Mind olyan játék, amit akkor játszottunk, amikor kicsi voltam. Találós kérdésekből is van füzetem, meg közmondásokból. Abból biztos van legalább háromszáz. Amit megtaláltam padlásról lekerült régi újságokban, például *Nők Lapjában*, kiszedegettem. Ilyen bolondokat csináltam én. Vannak gyermekversek is. Azokat is így gyűjtöttem össze. Van most egy négyéves kis unokám, vele szoktam játszani a játékokat, meg mondok neki verseket is.

Seggreverőcske:
Egy játékos leül egy székre, valaki pedig ölébe hajol. A többiek mögötte állnak, s valaki rásóz a térdepelő hátsófelére. Ha eltalálja, ki volt az, helyet cserélnek. Ha nem, hát addig ütik, míg rá nem jön, ki lehetett az.

Csőm, csőm, gyűrű (más alakban: Csőn, csőn, gyűrű): A játékosok felsorakoznak vagy körben állnak. Egy kimegy a helyiségből, egy másik pedig a kezeiket előre tartó többi játékos közül egynek a tenyerébe ejti a gyűrűt (vagy más apró tárgyat). Amikor ez megtörtént, kiszólnak a hunyónak: „Bejöhet a bába, kisült a pogácsa!” Mindenki maga előtt tartja kezeit, s a hunyónak ki kell találnia, kinél van a gyűrű. Persze, mindenki úgy tesz, mintha nála lenne. Ha nem sikerül kitalálnia, akkor ismét ő, ha igen, a gyűrűt tartó gyerek lesz a következő hunyó.

Sarolta néni néhány régi szokásról is mesélt. Elmondta például azt, hogy bár a faluban nemcsak katolikusok éltek, élnek, a katolikus búcsút,

a pokrovát, amely október elsején van, de október első vasárnapján tartják, a reformátusok is ünnepelték. Persze, vallási szempontból nyilván nem ugyanúgy, mint a katolikusok, de nem volt különösebb megkülönböztetés.

Fonni gyakran jártak egymáshoz a szomszédok. Kétféle guzsaly volt: kerekes és egyszerű, talpas. Kerekes csak a jobbmódúaknak volt. Csoportosan, egymást segítve folyt az aratás, szénabetakarítás, tengerihántás, lekvárfőzés, előtte a magolás, a disznóvágás is. Ilyenkor összejött a szomszédság, rokonság. Mint Sarolta néni emlékszik: „Akkor egész más világ volt, mert az emberek szerették egymást.”

Karácsonyra bobájkát, egyszerű pörköltet, sült kolbászt készítettek, illetve káposztás gombalevest. Ebbe savanyú káposzta, gomba, hús, kolbász, rántás és gersli (gurizs, perlovka) került.

Szerettek ám tréfálkozni is! A férjhez nem ment lányokat húshagyó kedden csúfolták ki, hisz ők a közeledő böjt beállta miatt már nem is mehettek férjhez egy darabig. Luca-napon tréfából ellopták a lányos házak kapuját, illetve hamuval töltött üvegeket dobáltak be a házakba.

Kiemelendő még, hogy egykor az újdonsült anyuka nem lépett ki a házból addig, amíg gyermekét nem vitték el megkeresztelni, és babalátogatóba se igen ment addig senki. Általában kéthetes korában keresztelték a gyermeket.

Az elhunyt mellé a koporsóba pipáját, kalapját, szemüvegét tették, kezébe zsebkendőt. Az asztalra pedig a temetés utáni éjszakára egy pohár vizet és törülközőt is tettek.

(2014. augusztus 29., 711. lapszám)

Akár korán, akár későn, de érdemes belekezdeni

(Kisdobrony)

Csap felé közeledve, a paprikatermesztésről (is) híres Nagydobronyt elhagyva következik egy hasonló nevű, „kisebb”, szintén nagy gazdálkodó település, Kisdobrony

Vissza az iskolába

- Amikor gyerekkoromban elmentünk valahová, például lagziba, mindig a zenészeket figyeltem, hogyan játszanak - mesélte zenészpályája kezdetéről Varga Bertalan. - Engem is érdekelt a zenélés, így 1997-ben,

amikor megnyílt nálunk a zeneiskola, rögtön szóltam itthon, hogy szeretnék én is járni. Be is iratkoztam harmonikára és trombitára. A zeneiskola befejezése után felvételt nyertem az Ungvári Közművelődési Szakközépiskolába. Népzenei vonalon indultam tovább, de már csak harmonikával. Tanulmányaim során gyakran jártunk fellépni. Tagja voltam a Napraforgó Népi Együttesnek, melynek volt tánccsoportja és hangszeres együttese is. Számos helyet bejártunk, Kijevben első helyezést értünk el egy versenyen. De kísértem az Eszenyi Ritmus Néptáncegyüttest és a Rózsa Népdalkört is.

2000-ben kezdtem el különböző rendezvényeken, falunapokon, születésnapokon, lakodalmakon zenélni. Ez úgy indult, hogy szüreti bál volt itt, s felkértek, hogy kísérjem a szüretiseket a felvonuláson. Aztán jött egy lagzi, és egyre jobban beindult a lagzizás. Az elmúlt 14 év alatt már jóval több mint 200 lakodalomban zenéltem, zenéltünk az együttesünkkel. Igyekszünk alkalmazkodni az igényekhez, de egy 200 személyes lagzin úgyis lesz legalább 10-20 olyan ember, akinek nem fog tetszeni az a zenei stílus, amit épp játszunk. Persze, el lehet ejteni 1-2 rockszámot, ha az ifjú pár azt szeretné, de nem egész este, hisz a lakodalomnak is megvannak a maga hagyományai.

Kilenc éve tanítok is a helyi zeneiskolában. Már a felvételinél rá lehet jönni, hogy egy gyerek zeneileg milyen beállítottságú, de azért igyekszem rávezetni a tanítványaimat a népzenére. Fontosnak tartom, hogy néphagyományaink, népdalaink fennmaradjanak az utókor számára. Mert romlik a helyzet. Régebben, amikor a nászmenetet kísértük, voltak, akik végig énekeltek közben. Az utóbbi években viszont mi játszunk, az emberek pedig csak hallgatnak. De vannak azért még falvak, ahol él még ez a hagyomány. Én pedig szeretném, ha ezek a dolgok meg is maradnának, mert mégiscsak hozzánk tartoznak.

Orchidea és bonsai - gyöngyökből

Pinte Nóra két évvel ezelőtt kezdett el gyöngyfűzéssel foglalkozni. Unokatestvére mutatott meg neki 1-2 dolgot, a többire pedig már egyedül

jött rá. Elmondása szerint, ha az ember gyöngyből elkészít például egy kis levelet vagy virágot, utána már ki tudja találni, hogy készül el egy hasonló. A különböző virágokon (ibolya, liliom, orchidea) kívül fenyőt és bonsai-fát is készít gyöngyből. Utóbbi a legbonyolultabb szerinte, mert a fűzésen kívül még drótból el is kell készíteni, csavarni, összerakni a fa törzsét, ágait. Vannak, akik állandó jelleggel vásárolják a munkáit, s gyakran kap megrendeléseket is. A KMKSZ helyi alapszervezete által múlt év őszén rendezett kézművesnapon és a helyi parókián is vezetett már foglalkozást gyerekeknek gyöngyfűzésből.

Sosem késő elkezdeni

Gál Gizella mindössze 12 évvel ezelőtt, 60 éves korában kezdett el varrással, hímzéssel foglalkozni. Akkor betegsége miatt, sajnos, székhez lett kötve, s hogy legyen mivel tölteni a mindennapokat, szomszédasszonyától megtanult kézimunkázni. Ehhez elég volt számára mindössze két nap, s azóta úgy belejött, hogy már számos helyre vitték el munkáit ajándékként. Gyakorta vannak megrendelései (garnitúra, kendő lakodalomra, gyerekkocsiba, gyerekágyba való párna stb.), s az unokáknak is sok mindent készített már. Saját magának szokta lerajzolni a mintákat, s elmondása szerint sokszor megesett már, hogy újságból, vagy épp asztalterítő, tapéta mintájából merített ehhez ötletet. Mindig foglalkozik tehát valamivel. „Enélkül nem tudok meglenni” - mondja.

Férfi a szövőszék mellett

Varga Margit kezdetben „csak” kézimunkázással foglalkozott, s főleg eladásra készített különböző dolgokat. Nemrég viszont a szövésbe is belevágott. Kezdetben csak saját részre. Elmondása szerint már korábban is tudott szőni, de komolyabban csak 6-7 évvel ezelőtt kezdett neki. Saját szövőszékén dolgozik. Bár magát a szövést egyedül is el tudja végezni, de a vetést például már nem. Ehhez Nagydobronyból érkezik a segítség, mert Kisdobronyban már nem igazán foglalkozik

más szövéssel. Alkalmasint pedig párja, Lajos is besegít neki a munkában. A szükséges rongyot vagy készen vásárolják meg, vagy még eredeti állapotukban, ruhaneműként, amit aztán saját maguk vagdosnak fel. Csíkozni általában saját elgondolása alapján szokott, de annál a pokrócnál, amit legutóbb megrendelésre kértek, már volt konkrét kérése a vevőnek ezzel kapcsolatban. Szorgalmának és persze a segítségnek is köszönhetően 4-5 métert tud leszőni egy nap alatt.

Munka a fával - otthon is

Sólymos Géza Munkácson tanult asztalosnak a ’70-es évek második felében, szakmunkásképzőben. Ezt követően 9 hónapig bútorgyárban dolgozott, majd katonaság után 22 éven át asztalosműhelyben. Jelenleg szintén a famegmunkálás terén tevékenykedik. Otthonában számos olyan dolog van, ami két keze munkáját dicséri, de évente legfeljebb 1-2 alkalommal szokott megrendelésre is ajtót vagy ablakot készíteni. Mesterségét tehát munkahelyén kívül legfeljebb szabadidejében űzi.

Ajándékba, szerétéiből

- Már iskoláskoromban elkezdtem hímzéssel foglalkozni - mondta el Komonyi Magdolna. - Abban az időben még nem úgy volt, hogy mindent meg tudtunk venni az üzletben. De ha valami volt, akkor mindenki vásárolt belőle. Én pedig már 12-13 éves koromban is úgy igyekeztem, hogy az én dolgaim ne legyenek olyanok, mint a másokéi. Ha volt egy egyszerű kis vászonruhám, akkor a szomszéd lánnyal rajzoltattam rá virágot, varrtam valamit az ujjára, esetleg kihímeztem a zsebét. Nagyon szerettem ilyesmivel foglalkozni az iskolában is. Mert volt kézimunkaóra, amin hímeztünk.

Régen összeültünk a barátnőkkel, szomszédokkal, rokonokkal is ilyesmire. Ki mivel foglalkozott. Én kisebb szalvétákkal kezdtem, azokra varrtam rá virágokat. Ezzel töltöttem el az időt a munkahelyemen is, mert teherautóval jártam, és gyárak, raktárak előtt nagyon sokat kellett várakoznom. Vittem magammal kézimunkát, és míg vártam, addig varrtam. Olyankor boldog voltam, mert tudtam a kézimunkáimmal foglalkozni úgy, hogy közben a munkámat is végeztem. És így az idő is hamarabb telt. De megrendelésre vagy eladásra soha nem készítettem semmit. Ha az ember mindent igyekszik megcsinálni, akkor sablonosak lesznek a dolgok. Viszont ha tényleg odaszánja magát, az már érték. Én ha csinálok valamit, azt csak ajándékba és szeretetből csinálom. Pénzért nem tudok dolgozni. De ma már nagyon kevesen hímeznek. Ha lesz egyszer lányunokám, igyekszem majd megtanítani őt rá.

Mi lesz az irkafirkából?

Komonyi Magdolna unokája, a mindössze 10 esztendős Hete Máté Sándor ugyan nem kézműves, s nem is mesterember, de hogy jó adag te-

hetséget örökölt, az vitathatatlan. Ráadásul pont a nagymama és a nagypapa figyeltek fel tehetségére akkor, amikor Máté nemes egyszerűséggel kifestette és telerajzolta nagymamája egyik már megrajzolt, kivarrásra szánt munkáját. Ok biztatták arra, hogy foglalkozzon a rajzolással komolyabban. Másodikosként elkezdett rajzszakköre járni, s azóta több, gyerekek munkáit bemutató kiállításon voltak már láthatóak művei. S szerepelt már eredményesen rajzversenyen is.

Ceruza, agyag, rongy

- Keramikus végzettségem van. 1990-ben fejeztem be az Iparművészeti Szakközépiskolát - tudtam meg Nagy Anikótól. - A következő év januárjában kezdtem el dolgozni a Nagydobronyi Középiskolában, s jelenleg is itt dolgozom rajztanárként. Néhány éve kezdtem el rajz-, kerámia- és szövésszakköröket is vezetni. Akik rendszeresen járnak, azok már tudnak például önállóan szőni. Elméleti tudnivalóként pedig elmondom, hogy milyen tartozékai vannak a szövőszéknek, minek mi a feladata, mi hogyan működik. Kerámián megbeszéljük a gyerekekkel, hogy milyen fajta agyagok vannak, melyik honnan származik, hogyan kell kiszedni belőle a kavicsot, melyik fajtának milyen a színe, mi az előnye és mi a hátránya.

Először szélharangot készítettünk. Megcsináltuk a különböző kis formákat, aztán felfűztük őket. Majd jött a csengő és az angyalka. Folyamatosan haladtunk az egyszerűbbtől a bonyolultabbig. Az angyal bonyolultabb dolog, mert maga a forma üreges, de ettől eltekintve stabilnak kell lennie. Dolgozunk különböző témák alapján is, mint például a cirkusz vagy a tenger állatai, élőlényei, de készítettünk már mozaikot is. Igyekszem nem befolyásolni a gyerekeket, hogy a saját ötleteiket valósíthassák meg. S ha rendszeresen járnak a szakkör alkalmaira, akkor fel is lehet zárkóztatni őket. Ez fejben dől el. Mert ha nagyon sokszor elmondom, hogy valamit hogy kell megcsinálni, akkor előbb-utóbb megjegyzik, s sikerülni is fog nekik. Nagyon szeretik egyébként a különböző pályázatokat, ahová el lehet küldeni a munkáikat.

Nagy Anikó elmondta, hogy bár vannak néha nehézségek, például az agyagbeszerzés kapcsán, azért az iskola mindennapjaiból, rendezvényeiből is kiveszik a részüket a szakkörösök: illusztrációkat, dekorációs tárgyakat készítenek, segítenek a termek feldíszítésében.

(2014. február 28., 685. lapszám)

Ahol a szakmai titkok öröklődnek

(Kisgejőc)

Kisgejőcön sokan évtizedeken át űzték, űzik ma is a szüleiktől örökölt, megtanult mesterséget többnemzedéknyi tudást örökítve ezzel tovább.

Évszázados hagyományok és gyerekcipő

Bogáthy Miklós édesapjától tanulta meg, leste el az asztalosmesterséget, amelyet már bő húsz éve űz.

- Édesapám is asztalos volt. Negyven éven át az FMK-ban dolgozott (műbútorgyár - *a szert).* Amikor nyugdíjba ment, a szerszámai megmaradtak, ragadt is rám valami a mesterségéből, hiszen mellette nőttem fel, besegítettem a műhelyben, amikor kellett, így lassan eltanultam tőle. 1989-ben befejeztem az egyetemet, majd két évet tanítottam az iskolában, de mivel fizetés nem igazán volt, és sokan épp akkor kezdtek el építkezni, 1992-ben nekiálltam asztaloskodni.

Főleg épületmunkákat csináltam, ajtót, ablakot, de volt mellette szék, asztal is. Miután Magyarországon divatba jöttek a termoüveges ablakok, mondhatni, mi kezdtük el itt gyártani ezeket először. A nyersanyagellátással nagy problémák vannak nálunk. Az asztalosnak folyamatosan jó minőségű és száraz anyaggal kell rendelkeznie. Persze, a hanta most is megy, és az eladók ráfogják a fára, hogy az nagyon jó anyag, csak azért, hogy el tudják adni. Ha viszont 2-3 év múlva a munka elkezd szétszáradni, gombás lesz, elkezdi enni a szú, az nagy probléma, mert visszaviszik az embernek. Mi előbb kint szárítjuk az anyagot, aztán egy kis szárítóval, amit mi csináltunk. Szükséges, hogy meglegyen az anyag megfelelő szárazsági foka. Amikor széthullóban volt az FMK, ahol édesapám is dolgozott, megvettünk néhány gépet. Amit nem tudtam megvenni, azt csináltunk. Csak olyan munkát vállalunk el, amelyet ezekkel el lehet végezni. Lehetne még

gépeket vásárolni, de azokhoz óriási befektetés kell, mert 10-20 ezer dollárba is kerül egy.

Magyarországon lényegesen fejlettebb az asztalosipar, mint nálunk. Ott már évszázados hagyományai vannak, míg nálunk még csak gyerekcipőben jár. Ráadásul ott olyan embereket engednek ki a szakiskolák, akikre lehet támaszkodni, akik tudják, hogyan kell gyaluval, vésővel dolgozni, úgy, hogy se magának, se másnak ne okozzon sérülést. Nálunk viszont nem könnyű olyan embert találni, akire rá lehet bízni ilyesmit. Mert ha már egy 80%-ban elkészült munkát rábízol valakire, és az elrontja ... akkor kezdheted elölről.

Apáról vő re

Csuhán Gábor a sírkőkészítés fortélyairól, a mesterség elsajátításáról mesélt.

- A sírkövezés mestersége apáról fiúra öröklődik. Mivel apósomnak nem volt fiúgyermeke, így én, vagyis a vő vettem át tőle. Elég nehézkes és bonyolult folyamat ez.

A munka az alapanyag beszerzésével kezdődik, amikor ki kell menni a bányába és kiválasztani a megfelelő kőtömböt. Aztán következik ennek a feldolgozása. A folyamat hosszú és sok buktatója van. Csak idősebb mesterektől lehet megtanulni, ellopni, mert senki nem adja ki idegeneknek a szakmai titkait.

A műköves munkákhoz meg kell tanulni a keverési arányokat és betonból kiönteni különböző formákat. Minden egyes munkafolyamatot külön meg kell ismerni és begyakorolni ahhoz, hogy egy műhelyt vezetni tudjon valaki. Mindenhez értenie kell az embernek, hogy egy egészet tudjon alkotni. Szalagmunkaként nem megy, mert nem lenne tökéletes a végeredmény. Egészben kell gondolkodni, az alaptól egészen a sírkő lapjáig. Bő tíz év kellett hozzá nekem, hogy a munka mai szintjéhez elérjek. Most a betűvágás részét viszem én, de nekem is meg kellett tanulnom önteni, csiszolni,

fényezni, és csak ezek után jött a természetes kövekkel való munka. A kőbeszerzés hihetetlenül macerás, mivel az országban gyakorlatilag nincsenek bányamérnökök. Van például nálunk olyan bánya, amit 1947-ben nyitottak, és már tönkrement. Az olaszországi carrarai márványbányát Kr. e. 800-ban nyitották meg, és ma is működik. Ennyit jelent, ha valaki ért a bányászathoz. A megrendelők sokszor nem igazán tudják, mit is szeretnének. Mindegyik megrendelés különbözik a másiktól. A keret sokszor egyforma, de a sírkő már nagyon ritkán. Fejfából pedig több száz van. Mivel a síremléknek négy sarka van, így legalább 4 ember kell a kiszállításához is. Az „egyfős” mester ritka. Egy köbméter kő súlya majdnem 3 tonna. Egy egyszerű váza, ami a legkönnyebb dolog nálunk, 30 kiló. Mi négyen dolgozunk a műhelyben. A betűvésést már géppel végezzük. A kézi vésés veszélyes, mert munka közben az ember arcába, aztán a tüdejébe kerül a kőpor.

Sokszor jönnek hozzánk, hogy javítsuk ki valaki más munkáját. De csak ritkán tudunk segíteni, mert az ember nem vállalhat felelősséget azért, amit nem ő készített.

A nagy Kaszás

- 2009 augusztusában vezettem le az első lakodalmamat, egy barátom felkérésére - mesélte Kaszás Roland vőfély. - Igazából viccből indult az egész. Amikor meghallottam, hogy az egyik barátom nősülni fog, mondogattam neki, hogy akkor majd én leszek a vőfélye. Ő pedig végül engem hívott. Akkor még nem is gondoltam rá, hogy ezzel fogok majd foglalkozni. De annak az évnek szeptemberére és októberére is kaptam 2-2 felkérést. Sok mindent a saját szavaimmal mondok el, és az idén rendezett VI. Kárpátaljai Vőfélytalálkozóra megszületett az első saját versem is.

Átlag 20 esküvőn vagyok egy évben. Több mint 80 esküvőn vőfélykedtem már.

Az elmúlt 2-3 évben több alkalommal is előfordult, hogy egy lagzin kért fel egy másik pár az esküvőjére. Egy közös találkozón megbeszéljük a

lagzi előtt, mit szeretnének, és mit nem szeretnének a nagy napon. A hagyományos dolgokat sokan nem szeretnék például, mert, teszem azt, a búcsúztatón, ami elég megható mozzanat, nem szeretnének sírást. A régi szokások kimennek lassan a divatból, a ceremóniamester stílus pedig egyre kedveltebb lesz. Ukrán lakodalmakat nem vállalok, viszont megtörtént már, hogy vegyes lagzin voltam. Ott tulajdonképpen szóhoz jutni is alig hagyott az ukrán vőfély. És a szokások is mások. Én például tálalás után 15-20 percig hagyom a vendégeket enni, ő viszont, ahogy leültek, azonnal felállította őket, hogy na, most akkor imádkozzunk, énekeljünk valamit... Ahány ház, annyi szokás - ahogy a mondás is tartja.

Roland vőfélytalálkozóra írt, bemutatkozó verse: „Kaszás Roland a hivatalos sorsom,/ földi iratokban így kezdtem futásom./ Ma már úgy tűnik, formált az Úristen,/ hisz a beszéd lett az igazi kenyerem./ Beszéd, mely néha csalfa és szeszélyes,/ a ceremóniákon hangos és kétséges./ Hirdet, szól arról, mire felkérnek,/ könnyek mellé csalva sok-sok örömet./ Van, aki sír, szomorú utána,/ van, aki nem bírja, úgy kacag a mája./ Ceremóniamester áll a névjegyemen,/ híres Kisgejőcnek vagyok a gyermeke./ Ott születtem én a templom aljában,/ nagyapám volt neki harangozója./ A régi uraságnak, Egri Ferencnek parádés kocsisa./ A csizmája ma is itt van a lábamon,/ hogy keménnyé legyen kitaposott sorsom./ Már jó pár éve ebből is megélek,/ hogy én mások előtt beszélek, beszélek./ Mit mondjak én még mást magamról?/ Gondolom, te is félsz a nagy Kaszástól./ Igaz, hogy vele rokonságban állok,/ de remélem, halál helyett én ma csak nevetést hozok rátok./ Parányi rímeim ma rólam, lásd, így beszélnek,/ hajó lagzit akarsz, csupán a Kaszást keresd meg./ Hát, kedves vendégek, kollégák,/ hát én ezzé lettem,/ tetszik, vagy nem, közétek kerültem./ A két K legyen elmétekben,/ hogy csupán a kisgejőci Kaszás kísérjen életetekben.”

Csípték/„nem csípték” egymást

Ráczkövy József néhány éve édesapjától örökölt több tucat méhcsaládot, amelynek tagjai kezdetben előszeretettel csipkedték őt össze.

2009-ben, amikor meghalt édesapám, rám maradt a méhészet. Eleinte nem szerettem a rnéheket, és ők sem en-

gém, mert folyton összecsíptek, ha elmentem mellettük. Mivel korábban nem érdekelt a méhészkedés, sok mindent nem is tudtam róla. De tanulom még most is a tudnivalókat, a saját bajomon és egy ismerősömtől. Negyven családdal foglalkozom jelenleg. Csak mézet nem gyűjtenek ebben a szárazságban. Igazából nem is nagyon vannak olyan növények, mint például a napraforgó, amiről gyűjthetnének. Az elmúlt két évben semmit se tudtak szinte gyűjteni, etetnem kellett őket. Tavasszal még a bokrokról volt épp valami, de nyáron semmi. Volt, hogy 2-300 1 méz is összegyűlt, amit itthon értékesíteni is tudtunk. Bővíteni nem szeretném a méhészetet, részben emiatt, részben pedig azért, mert egyedül foglalkozom csak velük.

A családtagok, a lányomon kívül, nem igazán segítenek a munkában, mert félnek a méhektől. Pergetésnél segítenek csak, mert akkor nincsenek ott a méhek. Ez a legkönnyebb része tulajdonképpen, hisz ez már a szüret.

Ettől volt szép

- Édesanyámtól tanultam meg kézimunkázni, amikor 13-14 éves voltam - emlékszik vissza Ruszkovics Márta. - O[rr] örökké szőtt, vetettük a kendert, szapultunk, dörzsöltük a szöszt. Egy időben nagyon beteg volt, így nagyon korán rákényszerültem sokféle munkára. Ha valaki meg akarta tanulni ezt, az meg is tanulta, míg nézte, más hogyan dolgozik. Emlékszem, én még lámpánál varrtam, horgoltam, fontam, szőttem, necceltem. Mindig kerestük a szép és egyszerű mintákat, amelyeket könnyebb elkészíteni. Fiatalkoromban még kendőt kellett készíteni a vőfélynek, a keresztapáknak a lakodalomra, és ha enni vittünk valakinek, kikézimunkázott kendőbe tettük, a kosarat is ilyesmivel takartuk le. Mindenhová kézimunkákat tettünk. De ma már ez nem divat.

Nemzedékről nemzedékre

Kálmán Béla családjában apáról fiúra szállt az ácsmesterség űzése.

- 1982-ben, édesapám mellett kezdtem el az ácsmesterséggel foglalkozni. Rajta kívül mindkét nagyapám ács volt, és a két testvéremmel együtt

mi is azok vagyunk. Munka közben tanultam meg a mesterséget. Úgy 8-10 évig vele dolgoztam, aztán, amikor meghalt, muszáj voltam egyedül vinni tovább.

Kezdetben nagyon nehéz volt. Beletelt legalább öt évbe, mire egészen magabiztosan tudtam dolgozni, és már nem féltem attól, hogy a gazda beleköt a munkába. Akkor már tudtam, hogy bármilyen bonyolult szerkezetű tetőt el tudok készíteni. A kisgejőci katolikus templomra mi csináltuk a tetőt, tornyot, és Szőriében is mi cseréltük a tetőt a katolikus templomon. De magánházakon és különböző cégek megrendelésére is dolgozunk, a testvéreimmel együtt. A 90-es években sok 3-4 emeletes házra kellett tetőt készíteni, most viszont már leginkább 1-1,5 emeletes, vagyis egy szintből és tetőtérből álló házakat építenek inkább. Legtöbbször kész tervrajz alapján dolgozunk, mert a különböző engedélyek miatt ez ma már kötelező. Nem ritka a 400-600 négyzetméteres munka, de volt már 1000 négyzetméteres is.

Általában az éttermek, hotelek fedése a nagyobb feladat. Összességében maga az ácsmunka, tehát a faszerkezet összeállítása és kiépítése a legnehezebb a mesterségünkben. Amikor ez megvan, már könnyebben megy a többi, a fóliázás, lécezés, fedés. A szerkezeti munkával van leginkább problémájuk a fiatalabbaknak. Egy egyszerű, kétoldalas tetővel még elboldogulnak, de bonyolultabbakkal már nem. Az évek során abban változott leginkább a mesterség, hogy régen egy fűrésszel és egy baltával csináltunk meg mindent. Most viszont már mindenre megvannak a megfelelő gépek. Fizikailag ezért százszor könnyebb a munka most, mint akkor, amikor elkezdtem a mesterséget.

(2014. október 3., 716. lapszám)

Tanulni csak mester mellett

(Kisszelmenc)

Ungvártól kevesebb mint 20 kilométernyire fekszik a bő 200 lakosú Kisszelmenc. A kicsinyke falu nevét olvasva sokaknak bizonyára beugrik a település „ testvérének ”, Nagyszelmencnek a neve. Egymástól csak néhány méternyire fekszenek, mégis egy ország, vagy legalábbis egy országhatár választja el egymástól a második világháború végéig még együvé tartozó, most viszont már Ukrajna és Szlovákia részét képező falut.

A közigazgatásilag Palágykomoróchoz tartozó Kisszelmenc történetén kívül azonban még valamiben biztosan jeleskedik: lakosságának száma ugyan alacsony, mégis sokak munkájába érdemes kicsit alaposabban is betekinteni.

8 méter magasban

Az Ádárn családban több nemzedéken át apáról fiúra szállt egy komoly és nehéz mesterség.

- Édesapám is ács volt. Tőle örököltem a mesterséget, és már gyermekkoromban nekikezdtem - emlékszik vissza Ádám Miklós. - Együtt dolgoztunk vele a bátyámmal. A környéken majdnem minden faluban megfordultunk, legalább 150 háztetőt csináltunk. Mikor hol adódott munka. Ahova hívtak az Ungvári járásban vagy Ungváron, oda mentünk. Édesapám szóban is elmagyarázott nekem ezt-azt, de főképp ellestem a mesterséget. Figyeltem, mit hogyan kell megcsinálni. Amikor ő már kiöregedett ebből, akkor én folytattam tovább, de már mesterként.

Mikor kit hívtam magam mellé dolgozni. Nekem elegendő volt, hogy vezessem a munkát. Akkoriban még nem úgy ment, mint most, hogy ösz-

szeállnak brigádok és teljes egészében, a fundamentumtól kezdve mindent megcsinálnak. Mi csak a tetőszerkezetet csináltuk meg, esetleg még a fedést, amihez elegendő volt három ember is. Ha netán kellett még segítség, akkor a gazda kerített mellénk. Az ácsmunka fizikailag is nehéz, mert nagyon sokat kell emelgetni, léceken mászkálni. A kolhozidőkben 100 in hosszú és legalább 8 m magas dohányszárítókat is csináltunk. Azok voltak a legnagyobb munkáink. Apámon kívül a dédnagyapám is ács volt, a fiam viszont már nem örökölte a mesterséget. Ő inkább vasmunkával foglalkozik, de én viszem tovább.

Ezenkívül asztalosmunkát is csinálgattam. Nem vagyok az a nagyon jó szakember, de az asztalosmunkát, ajtókat, ablakokat mind én csinálgattam a házra. Régiek már, de még megvannak. Mostanában viszont már nincs annyi időm rá, a gazdaság is elég nagy itthon. És nincs is annyira igény az asztalosmunkákra, mert az emberek áttértek a vákuumos ajtókra, ablakokra.

Csak nyugodtan...

Adám István az ácsmesterséget ugyan nem vitte tovább, de vaseszter-gályos-mesterként azért jeleskedik.

- Szerszámlakatosnak tanultam eredetileg. Diplomám is ebből van. Az ungvári műszergyárban dolgoztam. Aztán áttértem arra a szakmára, amit eredetileg meg akartam tanulni. A gyárban ugyanis volt egy néhány hónapos átképzés. Nekikezdtem, és maradtam is ennél a mesterségnél.

Két évet Ungvá-ron dolgoztam eszter-gályosként. A gyárban sok mindennel foglalkoztunk, készítettünk például turbinákhoz alkatrészeket. Nagy munkáink voltak. Dolgoztam olyan gépen, ami 7 méter hosszú volt. És az alkatrészek akkorák voltak, 50-60 kilósak, hogy kézzel nem lehetett betenni őket a gépbe. Végeztünk javítómunkát, de egyedi gépeket is legyártottunk. Ha kellett például egy bizonyos rugóból több, akkor csináltunk erre egy gépet. Elkészült pár ezer darab, és azokat aztán javítottuk, ha kellett. De készítettünk présgépekhez is alkatrészeket. Legtöbbször színesfémekkel dolgoztunk, de volt ott minden: titán, bronz, rozsdamentes acél, nem csak vas. Később már csak itthon dolgoztam, és

dolgozom most is. Legtöbbet traktoralkatrészeket hoznak hozzám, ha eltörtek, de tengelyeket, fogaskerekeket is megcsinálok, ha kell.

Annak idején, még a gyárban, sok szakiskolást tettek mellénk gyakorlatra. Nekikezdtek a tanulásnak, de valahogy megakadt a dolog és elmentek máshová dolgozni. Igaz, úgy voltak ott, hogy több szerszámot törtek, mint amennyi hasznot csináltak. Ráadásul azt mondták, hogy csak a diplomájuk legyen meg, utána otthagyják a munkát. Ha valaki nem szereti ezt a mesterséget, az ne csinálja, mert nem fog neki menni.

Hárman egy műhelyben

Míg a legtöbb családban a szülőktől öröklik a fiatalok mesterségüket, addig néhányan, ahogyan Szakács Róbert is, egy új család részévé válva ismerkednek meg azzal.

- A ’90-es években tanultam ki az asztalosmesterséget. Ungvárra jártam 3 évig a 2. sz. szakiskolába. De csak az alapokat tanultuk meg. Készítettünk hokedlit, megtanultunk gyalulni, fűrészelni, megfenni a vésőt, csapolást készítettünk, zárakat fúrtunk be, és egyéb apróságokat. Ukránul adták át az anyagot, amit magyarként nem is értettem annyira. De szerettünk dolgozni. Amit ránk bíztak, azt meg is csináltuk. Viszont egy ajtót elkészíteni - például - már csak mester mellett lehet.

Katonaság után megismerkedtem a - most már - feleségemmel, akinek az édesapja asztalos. Odakerültem hozzá, és öt évig inasként, segédként dolgoztam mellette. Gyalultunk, lambériát, parkettát, sőt, eleinte még hordókat is készítettünk. Segítettem a munkában, és közben ellestem a szakmát. Illetve azt is, hogy hogyan kell a tervrajzot elkészíteni, hogy az alapján össze is jöjjenek majd a méretek a kész munkán belül. Amikor az ember már önállóan is dolgozik, akkor jön rá, hogy mi a titka az adott dolognak. Főként Ungvárról és a környező falvakból vannak megrendeléseim. Megrendelésre csak ajtót és ablakot készítek, mert a bútorkészítés nagyon babrás munka és nem kifizetődő. Azt csak saját részre folytatom. Amiből viszont az ember többet készít, ahhoz egyre jobban ért is. Az anyagot Ungváron vásárolom, aztán itthon szárad. Főleg fenyővel és tölggyel dolgozom. A dió, a tölgy és

az akác is kemény fák. A fenyő puhább. Az ezekkel való munkában az a különbség, hogy a keményebb fáknál sokkal pontosabban kell elkészíteni a csapolásokat, hogy a részek összejöjjenek. A fenyő enged néhány millimétert, de a keményfa nem.

Én készítettem a helyi katolikus templom ajtaját és karzatát is. Ez volt az eddigi legnagyobb munkám. Mostanában nincs annyi megrendelés, mint korábban volt. Sok szükséges dolognak az elmúlt 3-4 évben a kétszeresére nőtt az ára. Drágább a fa, az üveg, a festékek, vasalások is.

Kalapáld, üsd, nyújtsd

Mitro Ambrus szintén egy rokontól tanult mesterséget.

- 1983-ban kezdtem el kovácsmesterséggel foglalkozni. Nagybátyám kovács volt, s megkérdezte, nem akarok-e én is az lenni. Voltam nála néhányszor a műhelyben, megtetszett a munka, és az, hogy a vas is jóformán úgy munkálható, mint a gyurma. így hát beálltam kovácskodni.

Hat évig voltam mellette. Akkoriban, kolhozidőben főleg javítómunkákat végeztünk. Volt legalább 10 fogat, meg rengeteg föld, technika. Volt is mindig kovácsmunka. A kohóban motor fújta a levegőt, de a többi dolog kézi erővel működött. Légkalapács, prés nem volt. Ősszel és tavasszal, szántás idején főleg az ekevasakkal volt sok munkánk. Naponta legalább 30-40 darabot kellett megélezni. Ütöttük is a vasat keményen. Ezenkívül tehénfarm, mesterbrigád, zöldséges részleg is működött a kolhozban, és mindegyikhez külön fogat tartozott. Patkó és patkószeg volt, ha egy kicsit megkopott, nem is javítottuk, ledobtuk és tettük fel az újat. Amikor feloszlott a kolhoz, sikerült megmenteni egy kis kohót, üllőt. A többi szerszámot lassacskán kerítettem meg, vagy megcsináltam magamnak. Ré-

gén, amikor még volt jó szén, forrasztottuk is a vasat, de már nincs olyan, amivel ezt el lehetne végezni.

A földek szétosztása után sok munka volt: ekevasat élezni, kapákat javítani, patkolni. Most már viszont nem annyira. Ló kevés van, esetleg traktorokhoz kérnek valamit. Kovácsok vannak még éppen, viszont sokuknak nincs kohója. A patkót pedig jobb, ha forrón ütik fel a ló lábára, mert akkor jobban megfekszik rajta. Hidegen nem lehet olyan jól ráilleszteni. Kisebb dolgokat, tengerimorzsolót, szalonnasütő-nyársat, és egyéb apróságokat, palacktartót, virágtartót, kandalló- és ajtódíszeket is készítettem. Ha meglátok valami érdekeset, csinálok róla egy vázlatot, hogy aztán elkészíthessem. Sok munkám viszont már nincs, így ha megveszek egy mázsa szenet, az akár egy évig is elég. Csak akkor indítom be a kohót, amikor legalább fél napra való munka összegyűl.

Nem igazán érdeklődtek még nálam a mesterség iránt. Nem mindenkit foglalkoztat, hogy mit lehet vasból elkészíteni, pedig lehet bármit, csak hozzá kell kezdeni, kalapálni, szélesíteni, nyújtani.

A leesett fül nem szép

Rajkó Béla országszerte ismert (és elismert) nyúltenyésztő. Sok díjnyertes német óriás fajtájú nyúl gazdája.

Hétéves voltam, amikor nagybátyámtól kaptam egy nyulat. Azóta, vagyis már 50 éve nem vagyok nyúl nélkül, leszámítva a két év katonaságot. Akkoriban nem voltak még nagy fajtájúak, a nagybátyám a húsukért tartotta őket. Azzal a nyúllal én foglalkoztam, nem a szüleim. Amikor megnőtt, bepároztattam, és amikor már én is nagyobb voltam, cserélgettem is nyulakat, és mindig igyekeztem valami jobb, nagyobb fajtát beszerezni.

Tizenévesen már 40-50 darab nyulam volt. 1980-tól vannak fajtiszták is. Négy éve pedig, amióta megalakult az Ungvári Já-

rási Nyúltenyésztő Egylet, kiállításokra is viszem őket. De külföldre nem. Oda csak nézelődni és nyulakért megyek. Még egyszer sem jöttem haza nyúl nélkül. Megesett, hogy egyért mentem, de 3-4 darabot is vettem. Van egy nyulam, amelyiknek egyik füle leesett, vagyis lekonyul. Általában a második hálásban szokott ilyen lenni. Ha a nyúl március-április táján születik, akkor még csak 2-3 hónapos, mire eljön a nyár, a hőségtől történhet ilyen vele. így már nem vihetem kiállításra. Párosítani még szeretném, mert nagyon komoly vérvonala van, de azt például le fogom vágni. Az ukrán nyulászok nagyon odaűgyeinek a nyúl fülére. A kiállításokon 7 szempont, például a súly, a testállás, az ápoltság alapján adják a pontokat az állatokra, de náluk az a fő, hogy a nyúl és a fülei nagyok legyenek. Sokszor úgy hívnak fel telefonon, hogy van-e 23-24 centis fülű nyulam. A legsúlyosabb nyulam eddig 10 kiló 60 dekát nyomott. Nyertem már első helyet is kiállításon a 96-96,5 pontot szerzett nyulaimmal, de egyébként mindig az elsők közt végzek.

A templomtól a *Kívánságkosán*g

Szakács Róbert felesége, Szakács Ibolya kántor és zenei nevelő.

- Hétéves koromban kezdtem el járni a csapi zeneiskolába. Tőlünk, Szürtéből sok diákja volt a zeneiskolának, így a helyi kultúrházban tartották nekünk a foglalkozásokat. Klasszikus zenével foglalkoztunk. Be is fejeztem, de végül nem folytattam tovább zenei irányban a tanulmányaimat. Biológus vagyok. A szüleim viszont azt szerették volna, hogy zeneileg is fejlődjek tovább. Szürtében vettem külön foglalkozásokat Fiilöpné Kis Ibolya kántortól. Ő magyarázott nekem a 4 szólamú kántorzenéről vagy templomi zenéről. Amikor 14-15 éves voltam, néha be is ugrottam helyette. Amikor férjhez jöttem ide, a helyi pap, Bohán Béla tudta rólam ezt, és felkért, hogy ha hoz egy szintetizátort, játsszak a szelmenci templomban.

Beiratkoztam a munkácsi kántorképzőbe, és azóta folyamatosan kántorkodom. Szolfézs-, gregorián-, harmóniumjáték-, liturgia- és énekkari foglalkozásokon vettünk részt többek között. Két atya, Hidász Ferenc és Bohán Béla tanítottak. 2002-ben fejeztem be. Két évig a palágykomoróci Örökzöld Nyugdíjasklub tagjait tanítottam énekelni. Voltak fellépéseink is, többek között koncerten, falunapon és a Duna TV *Kívánságkosár* című műsorában. Tavaly november óta gyerekekkel is foglalkozom a palágykomoróci óvodában. Népdalokat, gyerekdalokat, tánclépéseket tanulunk, de vannak hallás-, mozgás- és ritmusérzék-fejlesztő gyakorlatok is.

(2014. november 14., 722. lapszám)

A palócok és a különlegességek hazája (Nagydobrony)

Nagydobrony az Ungvári járás nagy palóc települése.

A különleges dobronyi nyelv

Számos dolog van, amiéit igazán említésre méltó ez a település. Ilyen például jellegzetes és gyönyörű népviselete, amely nőknél az alsó- és felsőruházattal, pendellyel, ingvállal, befont vagy kontyba tekert hajviselettel, férfiaknál pedig a cifraszűrrel, vászongatyával, inggel együtt pazar egészet alkot, vagy épp a Kodály Zoltán és Bartók Béla által (is) gyűjtött népdalok, balladák.

Ha egy társaságban szóba kerül Nagydobrony neve, akkor előbb-utóbb valószínűleg hallható lesz a már-már szinte szállóigévé vált mondat: „Dobronyban hiippen az alma”. A nagydobronyiak nyelvhasználata azonban egyáltalán nem furcsa, s ami ennél is fontosabb, még véletlenül sem ad okot a csúfolódásra. Legfeljebb azzal „vádolható”, hogy különbözik a vidékünkön általában használttól. Nagydobronyt ugyanis palóc szórványtelepülésként tartják számon, s a dobronyiak („jó palócok” lévén) palóc nyelvjárásban beszélnek, ami az északkeleti nyelvjárástípustól, melyet a környező falvakban használnak, erősen különbözik.

A nyelvjárás meghatározó hangtani jelensége az ajakkerekítés nélkül képzett rövid a hang használata. Olyan archaikus elemeket őriztek meg a magyar nyelvből, amelyek ma már a köznyelvben egyáltalán nincsenek jelen. Nyelvjárási elemekkel tűzdelt beszédük magával ragadja az olyan hallgatót, aki képes azt értékelni, képes meglátni benne a szépet.

Utóérlelt, piros, csontszáraz

- Nagydobronyban és környékén 100 tonnányi jó minőségű őrölt fűszerpaprikát állítanak elő évente, amely bármelyik magyarországi termesztőkörzetből származóval felveszi a versenyt - mondta el a gazdálkodásról, növénytermesztésről is híres faluról Őr Hidi László, a „Pro agricultura Carpathica” Kárpátaljai Megyei Jótékonysági Alapítvány vezetője. - Az őrlemény hagyományos technikával készül: utóérlelik a paprikát, ami által stabilizálódnak benne a szín és zamatanyagok. A bepirult paprikát betakarítják, majd felfűzve, vagy újabban műanyag hálóba téve az eresz alá, vagy más, jól szellőző, száraz helyre kerül. Itt 2-3 hétig érik, színesedik, töpped. A paprika utóérő típus. Gyakorlatilag még a barna színben leszedett is szépen megpirul. Az utóérlelésen átesett paprika kerül aztán a szárítóba, ahol csontszárazzá válik, s ezután következik az őrlés. A paprikán kívül a korai krumpli termesztéséről is megismerszik a falu.

Bár az utóbbi 1-1,5 évtizedben igencsak fellendült a hajtatás, így a szabadföldi krumplitermesztés hátrább szorult, de még mindig jelentős, 100

hektáros területtel bír ez a fajta kultúra is. Általában március első napjaiban már kiültetik az előcsíráztatott krumplit, aminek a helyére kerül aztán május közepe-vége tájékán a fűszerpaprika.

Egy hektár „seprű”

Nagydobronyban a különböző zöldségek termesztésén kívül szintén nagy hagyománya volt/van a seprűkötésnek. Varga László kb. 20 évvel ezelőtt kezdett el ezzel foglalkozni. Egy helyi seprűkötőtől tanulta meg. Saját maga termesztette meg az alapanyagot is. Volt, hogy egy hektárnál is több cirkot vetett. Egyedül nem is boldogult ekkora területtel, ennyi cirokkal. A seprű megkötésében lánya segédkezett neki. Ha elő volt készítve a kiválogatott cirok és a drót, akkor 2,5-3 perc elég volt egy seprű elkészítéséhez. Megtörtént, hogy több mint kétszázhetven darab seprű került ki egy nap leforgása alatt a mester kezei alól. Varga László elmondása szerint a seprűkészítés legnehezebb része a kötés, mert a dróttal való munkához erős és jó láb és derék szükséges. Lányán kívül is voltak egyébként tanítványai. Viszont a ciroktermesztésre, ezzel együtt pedig a munkára is egyre inkább rossz hatást gyakorolnak a kedvezőtlen időjárási feltételek.

Hagymahéjas levélminta

Szintén nagy múlttal rendelkezik Nagydobronyban a tojásfestés. Tóth Erzsébet ennek kapcsán elmondta, hogy a különböző tojásfestési módok közül hajdan a hagymahéjjal való hímzés volt a legnépszerűbb. Ha a tojásra ráraktak valamit, például fűszálat, falevelet, akkor az egyszerű, a hagymahéj színét átvett tojás is különlegessé vált. Néhány évtized óta azonban már korántsem ez a leggyakoribb tojásfestési mód.

Erzsébet ötéves kora óta foglalkozik tojásfestéssel. Édesanyja mellett volt is kitől ellesni ennek módját. Abban az időben, elmondása szerint, még jóval több tojást kellett meghímezni egy családnak, akár 80 darabot is, ha sok kisfiú volt a környéken, mert sokkal összetartóbb volt a közösség (ma 30 általában elég szerinte). O megrendelésre is sokszor dolgozott már. Kezdetben csak utcájában, a szomszédoknak, aztán már egyre többen kérték meg rá. Ha nincs segítsége a munkában, akkor mintegy százat tud megfesteni

egy nap alatt, de ha van, aki például a tojásfőzéssel foglalkozik, akkor ennél jóval többet is. Munkájához serlakkot és szeszt is használ. Virágmintákat visz fel a tojásokra. Akadtak már fiatal tanítványai, bár sokan készítenek ma már masnikkal, csipkével díszített húsvéti tojásokat is.

Staférung és lakodalmas kendő

Bak Mária 1962-ben kezdett el szövéssel foglalkozni, s a megszőtt anyagra szálszámolás után keresztöltéssel varrni. Nagymamája és édesanyja is szőttek, így volt kitől ellesnie ennek módját. Ők még ruhaneműket is készítettek abból, amit megszőttek, hisz nem lehetett készen megvásárolni a különböző anyagokat a boltban. Persze, ez később megváltozott.

Ő stafémngba többek közt kendőket, abroszokat, fésűtartót, pokrócot is készített. Ehhez ócska ruhákat, ingeket, harisnyákat vagdalt fel. Nyolc métert is le tudott szőni egy nap, ha volt segítsége. Ha nem, akkor „csak” 4-et. Nyolc éve kezdett el lakodalmakra szőttes kendőket készíteni. Legelőször unokája esküvőjére. Persze, előbb is tudta ennek módját, csak amikor már nem volt ez divatban, nem foglalkozott vele, így elfelejtődött. Nemrég azonban újra divatba jött. Azóta minden télen el is készít 20-30 darabot. Ezeket adják a vőfélynek, zenészeknek, jegyzőnek, s az autókra is kérni belőlük (általában 12-14 darabot rendelnek egy esküvőre). Egy ilyen kb. 1 m hosszú, s 1 nap és 1 este alatt elkészül (ha egyedül dolgozik; ha van segítség, gyorsabban is).

Mester(ség), művész(et)

- 1965-ben kezdtem neki a kovácsmesterségnek, amikor betöltöttem a 16. életévemet - mesélte Benedek Ferenc. - Mentem a kolhoz műhelyébe az apám és az öreg mesterek mellé tanulni. Először csak figyeltem. Sok mindenre kellett figyelni, mert ebben a mesterségben minden nehéz. Nehéz volt kezdetben a nagykalapács is, de utána olyan erőt adott vissza, hogy magam is alig hittem el. Logika, számolás, kitartás, fizikum és állhatatosság kell leginkább hozzá. Nem lehet tévedni, mert akkor oda a munka. Bonyolult munka ez. Száz évig is folytathatja az ember, de nem tudja tökéletesen megtanulni.

A fiatalok ezért is nem nagyon kapaszkodnak iránta. Pedig régen szívesen tanítottuk a fiatalokat. Ma meg már nem mennek erre a mesterség-

re. Sajnálom, hogy a mi mestereink nem láthatják, mi mindent tudunk már vasból csinálni a vasalásokon, patkoláson kívül. Mert akkoriban ez ment, hozzá se lehet hasonlítani a mai munkához. Ez azokhoz képest már szinte művészet.

Egy újabb nemzedék képviselője

Benedek Ferenc fia tovább viszi édesapja mesterségét. Ketten osztoznak ma már a műhelyen.

- 1986-87-ben tanultam kovácsnak a kolhozban édesapám és más, idős mesterek mellett - tudtam meg az ifjabb Ferenctől. - Egy évet ledolgoztam ott, aztán jött a katonaság, de miután hazajöttem, visszamentem a kolhozműhelybe. Ott is voltam egészen a rendszerváltásig. Utána a kolhoz egy ideig még csak kihúzta valahogy, kft.-ként, de 2000-ben teljesen megszűnt.

Azóta itthon dolgozom. Hál'Istennek bírtam annyit tanulni, hogy a különböző vasalásokat is tudom. Nálunk sokan foglalkoznak mezőgazdasággal, így sok a gép. Leggyakrabban ezekkel van munkám. Szoktunk patkóim is, mert még van pár ló a faluban. Magunk készítjük a patkót, mert amit a boltban lehet venni, az szinte nem is vas már. Ahogy a hölgyek látják a különbséget a különböző tésztafajták között, addig mi a vasak közt tudunk különbséget tenni. Sok kovácsoltvas kaput is kérnek. Szóval, nagyon egyveleges ez a munka. Szinte minden nap kapunk valami olyan munkát, amit még nem csináltunk, mert új technikák jönnek be. Az eddigi legnehezebb és legművészibb munkánk egy pásztort ábrázoló szobor, amin rajta van a pásztor kutyája, botja is.

„Beleragadva" az agyagba

Ha egyszerre kerül szóba Nagydobrony neve és a művészet szó, akkor ma már a legtöbb magyarnak valószínűleg az idősebb és újabb Hidi Endre jut eszébe. Előbbi alapító tagja volt 1991-ben a Képző és Iparművészek Révész Imre Társaságának, számos kiállításon (több egyénin is) voltak megtekinthetőek munkái.

- 1960-ban kerültem be az Ungvári Képzőművészeti Szakközépiskolába. Pont abban az évben nem indult festő szak. Viszont volt kerámia. Falusi gyerekként azt se tudtam, mi az a kerámia. De ezen a szakon volt festészet,

szobrászat, rajz is, ezért ezt választottam. így kerültem kapcsolatba ezzel a mesterséggel, és úgy beleragadtam, hogy azóta is űzöm. Ötéves volt akkor a szakközépiskola. Volt közben egy öreg mesterünk, akivel kemencét raktunk, agyagot, zománcot daráltunk. A kemencemunka, a korongozás, égetés, zománckészítés minden csínját-bínját neki köszönhetően sajátítottuk el.

A szakközépiskola elvégzése után 2,5 évig voltam katona, aztán egy évig reklámcégnél dolgoztam. Négyen voltunk fiútestvérek, majd a szüleimnek eszébe jutott, hogy csináljak egy műhelyt. Elkészült, és 1972-től már családostul dolgoztunk a Képzőművészeti Alapnál. Minden évben volt kiállítás, amelyre a Szovjetunió köztársaságaiból jöttek különböző szalonoktól, és rendelték a munkákat. Egy ideig kolhozműhelyben és kisvállalatnál is dolgoztam. Voltak tehát kivitelezői munkáim is, de persze az a legjobb, amikor az ember maga alkot valamit. A népművészet az, amire leginkább ráálltam: hagyományőrző figurák, Miska-kancsó, női figurák, bikák, lovak. Járok táborokba, gyereknapokra is agyagozni gyerekekkel. Egyik lányom és a fiam is kerámia szakon tanult tovább. Én egyiküket se akartam erre erőltetni, de megtetszett nekik.

Az édesapa műhelyétől egészen...

Iíj. Hidi Endrét pályája indulásáról kérdeztem.

- Már gyerekkoromban is szerettem bejárni, nézelődni édesapámhoz a kerámiaműhelybe. Bármikor kérhettem egy darab agyagot, amivel jól el tudtam foglalni magam, és amint elég nagy voltam hozzá, a korongba is bármikor beülhettem. Tetszett, hogy ebben nőhettem fel. így kerámia szakra felvételiztem az Ungvári Erdélyi Béla Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolába, ahol 1999 és 2003 között tanultam. Felvételi-előkészítőre Bállá Pál festőművészhez jártam, aki édesapámat is felkészítette annak idején. A szakközépiskolában többek között a festészettel és a szobrászattal is megismerkedtem. A szobrászat, a mintázás nagyon megtetszett, és elkezdett erősebben is foglalkoztatni, így tanulmányaim befejeztével felvételiztem Budapestre, a Magyar Képzőművészeti Egyetem szobrászat szakára. 2004-től 2010-ig tanultam ott, s az egyetem után is folytattam a munkát. Egyébként csak az első évfolyamon kaptunk konkrét fel-

adatokat. Másodiktól már el kellett kezdeni keresni a saját utunkat. Nem szóltak bele, hogy mi legyen ez az út, és hogy milyen anyagokból dolgozzunk, de segítettek megtalálni azt és haladni azon, sok konzultálással, beszélgetéssel. Ezen a bizonyos úton próbáltam meg tovább haladni az egyetem után is.

- S ha megrendelésre készül valami?

-A megrendelés kicsit más téma, hiszen ott általában egy konkrét feladat van. De persze próbálom úgy megoldani, hogy belecsempésszem az egyéniségem, és meg legyek vele elégedve a munka végén.

- Szoktál gyerekeket is tanítani a mesterséged alapjaira?

- Igen, nyaranként szoktak hívni rendezvényekre, táborokba, mint például a jurtatáborba, ahová a lábbal hajtható régi korongot szoktuk elvinni, édesapám vagy én, attól függően, melyikünk ér rá, vagy épp a Jankóvics Mária Alkotótáborba. Nagyon népszerű ez a gyerekek körében. Élvezik és szeretik is az ilyen foglalkozásokat, az alkotást, és érdemes figyelmet fordítani arra, hogy megmaradjon felnőtté válásuk közben is ez az érdeklődésük. Persze nem marad meg mindenkinél, de mindenképp tudják értékelni azt később is.

Nem akart ezzel foglalkozni

Balogh László közel 30 esztendeje foglalkozik már vőfélykedéssel.

- 1985-ben, az öcsém lakodalmán voltam legelőször vőfélykedni. Egy idős vőfély tanította meg nekem a verseket, azt, hogy hogyan, mikor kell azokat előadni. Igazából csak a testvérem lakodalmán akartam én ezt csinálni, nem akartam komolyabban foglalkozni vele. De akkor sikeresen szerepeltem, sokan felfigyeltek rám, és megkezdődött a vőfélyeskedés. Volt olyan év, hogy szinte minden szombaton mennem kellett, vagy épp egy szombatra három helyre is hívtak. Arra is volt példa, hogy áttették a lakodalom időpontját, mert én már foglalt voltam arra a napra. Sok helyen megfordultam.

Ma is vőfélyeskedem még, de már egészen másak a versek, több játék is van. Az én verseim az 1940-50-es évekből származnak. A mai fiatalokat meg már tanítani se kell, mert csak leszedik az internetről a verseket és megtanulják. Az enyéim hagyományosak, dobronyiak, azok meg már csak „műk”. Előre szólni szoktam a pároknak, hogy én úgy vezetem a lakodalmat, ahogy Dobronyban szoktam.

Így búcsúztatja Balogh László a menyasszonyt édesapjától: „Kedves édesapám, tehozzád szólok,/jöjj hozzám közelebb, halld meg, mit mondok./Meg kell, hogy köszönjem a jóságodat,/az értem való fáradozásodat./Mindenki tudja, mily sokat mentél,/éjjelt, nappalt értem mindig egybe vettél./Ezért fizetségül azt kívánom neked,/legyen hosszú a földi életed./Legyenek napjaid fénylőek, mint a tavasz,/ajkádról ne halljék se bú, se panasz./Ragyogjon a csillag örökké felettünk,/hogy ezen a földön boldogan élhessünk.”

(2014. március 14., 687. lapszám)

Mindig egyre jobban

(Nagygejőc)

A következő néhány nagygejőci mesterember ékes példa arra, hogy annak a munkának lesz a legjobb, legtöbb, legszebb eredménye, amelyet az ember saját érdeklődésének engedve és eleget téve folytat.

Tudományok

Sokféle házimunkája volt egy lánynak, asszonynak azokban a bizonyos „akkoriban nem lehetett megvenni mindent a boltban” időkben. Kettőről ezek közül Varga Erzsébet mesélt.

- Édesanyám és nagymamám is szőttek, amikor egész kicsi voltam. Pokrócot, szedett mintás munkákat, zsákokat, törülközőket is készítettek. Tízéves korom után már én is dolgoztam. Nem kellett tanítani, mert ott voltam mindig körülöttük, így mindent sikerült ellesnem. Minél többet foglalkoztam ezzel, annál inkább rájöttem, mit hogyan kell. Törülközőt, zsákot, ágyhuzatot kellett a stafírungba készíteniük a lányoknak régen. Mindenki annyit csinált, amennyit bírt. Besegítettek a rokonok is. Akkoriban jártunk egymáshoz tengerihántóba, tollfosztóba, együtt folyt a betakarítás is. Egyedül nem bírta volna megcsinálni ezeket az ember. Szőni is jártunk egymáshoz. Amikor megindult a kishatárforgalom Csapnál, sok pokrócot vittünk Magyarországra eladni. Két-három 25 méteres türetet is egyszerre.

És a kenyérsütés:

- Nem kellett bennünket tanítani régen erre a tudományra, mert láttuk, hogyan kell. És mindig egyre jobban sikerült. Attól függően, hogy kinél milyen volt a kemence, 4-5 kenyeret sütöttünk egyszerre. Este bekovászol-

tűk, kora reggel bedagasztottuk, krumplival. Ezt előbb héjában megfőztük, aztán meghűtöttiik, megbántottuk, megtörtük, és a tésztába dagasztottuk. Öt kenyérhez egy 3-3,5 literes fazéknyi krumpli kellett. Amikor kezdett kelni a tészta, megraktuk a kemencében a tüzet. Amikor megkelt, kiszakítottuk, és addigra már be is lehetett tenni a kemencébe. A tekenő faláról összevakartuk a tésztát, ami benne maradt, és azzal kovászoltunk, amikor legközelebb sütni akartunk. Formában és a kemence földjén is sütöttünk kenyeret. Ilyenkor szőlőlevelet tettem alá, akkor nem volt olyan hamus. Néha pedig káposztalevelet, mert annak az íze belesült a kenyérbe, és finomabb lett tőle. A 4-5 kenyér egy hétre elég volt a családnak. Kemencében sokkal szivacsosabb, finomabb a kenyér, mint sütőben, mert ott fával sül.

Erő, figyelem

Béres Lajos hobbijában két önmagában is érdekes tevékenység, a faragás és a modellezés kapcsolódik össze.

- Hobbiként foglalkozom fafaragással. Már gyerekkoromban is nagyon érdekelt a haditechnika, azon belül is a repülőgépek, helikopterek. Édesapám vett nekem egy műanyag részekből összeszerelhető repülőgépmodellt, amikor 7-8 éves lehettem. Összeszereltem, aztán fából is elkészítettem. Nem láttam ilyesmit korábban senkitől, és nem is próbálkoztam ezzel, így elég kezdetleges munka volt. De minél többet foglalkozik az ember valamivel, annál kifinomultabb lesz a technikája.

Katalógusok, könyvek, magazinok alapján dolgozom, amelyekben meg vannak adva a gépek saját méretei, nézetei szemből, felülről és oldalról. Ezeket kell 1:72 arányban méretezni. Háromféle fával dolgozom: dió, bükk és kőris. Külön erre a célra nem vásárolok faanyagot, hanem főként tűzifából válogatom össze azokat a darabokat, amelyek nem görcsösek, hasadtak. Az is fontos, hogy jól ki legyenek száradva. Késsel és kézi fúróval dolgozom. A

legtöbb munka, probléma a szárnyakkal van, mert egészen le kell vékonyítani a fát. Ehhez sok erő és rengeteg figyelem kell, nehogy beleszaladjon a kés az anyagba. Főként csapolással illesztem össze a részeket. Ha elég ügyes vagyok, egy hét alatt el tudok készíteni egy darabot, és esetleg még belekezdeni a következőbe is. Két nap kell a faragásra, ugyanennyi a festésre-száradásra, mert a modelleknek van egy alapszínük, amelyre később felkerülnek a különböző hadi jelvények, típusjelzések.

Eddig úgy 300-400 darabot készítettem el, repülőgépeket és helikoptereket egyaránt, de egy adott típusból általában csak egyet. Sokat elajándékoztam. Úgy látom, a fiamban is van egy kis tehetség ilyen téren, néha leül mellém, és ketten dolgozunk.

Kövesd a divatot

Ahogy a magas sarkúban járást, úgy sok más egyebet is megtanul egy kislány édesanyja tevékenységét, mozdulatait utánozva, gyakorolva. Papp Erzsébet például a tűvel, cérnával való munkát.

- Amióta csak az eszemet tudom és emlékszem, kézimunkázok. Édesanyámtól lestem el. Ez a mindenem. Tíz-tizenkét évesen már egyedül dolgoztam. Necceltem abroszokat, függönyöket. Mindig az volt a kedvenc technikám, ami éppen divatba jött. Horgoltam ruhát, kötöttem kis ruhákat, kabátot. Csak hát kevés időm volt erre.

Most viszont már nyugdíjas vagyok, és annak élek, aminek akarok. Vannak olyan napok, amikor ki se akarok menni a házból. Inkább ezekkel foglalkozom. A legújabb hóbortom a horgolás. Horgolt munkákból egyszerűen nem tudok eleget csinálni, mert mindig kell valakinek valami. Azért imádom a mai kereskedelmet, mert mindent meg tudok venni, amit csak kigondolok a kézimunkázáshoz. A finom horgolópamutot általában külföldön szerzem be. Drága, ezért is nem hozzák be a kereskedők hozzánk, viszont nagyon jó minőségű. Ötleteket főleg az internetről merítek. Vannak kézimunkakönyveim, de egyedül is sok mindent kigondolok. Keresztszemezek

is. Ezeknél a minta alapján kell számolni és varrni a szemeket. Megrendeléseket is vállalok. Piacra nem vittem a munkáimat soha, mert nem bírok annyit csinálni, hogy oda is jusson. Mindig úgy van, hogy kérnek például 10 kis angyalt, aztán kell még 5, 10... De ez igazán csak hobbi.

Az unokámat is tanítottam erre, és szereti is csinálni.

Pálinka a patából

Addig üsd a vasat, amíg forró - tartja a közmondás. Legfőképpen akkor élünk e gondolattal, ha azt akarjuk mondani, addig cselekedj, míg módod van rá. Megszületésében a legnagyobb szerepük azoknak volt, akik Klárik Zoltán mesterségét gyakorolták, vagyis - kovácsmesterek.

- Iskolásként nyaranta a mezőre jártunk dolgozni. Például vezettük a lovat a kapálógép előtt. Nem ültünk otthon egész nyáron, mint a mai fiatalok. 1957-ben befejeztem az iskolát, és rögtön munkába is álltam a kolhozban. Két évig a farmon dolgoztam, jószágot etettem, onnan pedig átmentem a kovácsműhelybe.

Egy idős mester dolgozott ott. A fia még kicsi volt, ő pedig már nem bírta egyedül a munkát. Ötkilós kalapáccsal kellett levernie naponta vagy 100 berenaszöget, 20 ekevasat. Előbb még át kellett vennem a tudományt tőle. Nagyon oda kellett figyelni a munkára. Akkoriban még főleg lóval dolgoztak, traktor kettő volt csak az egész kolhozban, így patkolni is sokat kellett. Mi magunk készítettük el a patkót, nem vásároltuk. Kilapítottuk a vasat, meghajlítottuk, kilyukasztottuk. Hat szög ment egy patkóba, azokat kellett felütni a ló lábára úgy, hogy nehogy elevenbe menjen. Mert ha belement, vagyis megnyilallták a lovat, akkor lesántult. Erre igen vigyázni kellett.

Legelőször a patát kellett kipucolni. Vannak telitalpú lovak, amelyeknek be van nőve belül a körmük. Ezt, vagy ahogy mi neveztük, a békáját előbb ki kellett pucolni. Az idősebb emberek azt mondták, hogy hajói kipucolják, pálinkát is lehet inni belőle. A mesterrel megcsináltuk a patkót, aztán a ló gazdájával feltettük. Mi forrón vasaltunk, vagyis rásütöttük a patkót a patára. De hajói csinálja ezt az ember, akkor a lónak ez nem fáj. Ráspollyal körbereszeltük a patát a patkó körül. A köröm nem lehetett nagyobb a patkónál, mert akkor felrepedt volna.

Öt-hat év után felserdült a mester fia is, és már hárman dolgoztunk. Mi vasaltuk be a bérfás, lőcsös szekerek fakerekeit. Patkolnivaló is bőven akadt, hiszen 50 pár ló volt a kolhozban és mindet rendbe kellett szedni, ha behozták. A parádés kocsi (a kolhozelnök kocsija - *a szert)* lovait is hozzám hozták. Egy helyiségben volt akkor minden műhely.

De a kovácsmesterség meghanyatlott a kolhozban. A közös épületet szétbontották, az új helyre pedig, ahol már mindenféle technika, gépek voltak, nem mentünk át. Már csak egy embert tartottak ott a lovak vasalása miatt, más munkásra nem volt szükség, mert minden egyéb munka gépekkel történt. A téglagyárban kezdtem el dolgozni. A mesterséggel viszont foglalkoztam még itthon is. Készítettem magamnak egy kis kohót, kerítettem szerszámokat is. Hoztak is lovat hozzám bevasalni, de helybe is hívtak még nemrég. Patkót viszont már nem készítek. Üllő kell hozzá és nagykalapács, ahhoz pedig olyan ember, aki még jól bírja emelgetni is a kalapácsot.

„Ahogy ő majd fújja...”

„Régimódi vagyok” - vallja magáról Szavla Krisztián, aki sok „régimódi” dologgal foglalkozik.

- A barátaim javasolták, hogy kezdjek el vőfélykedni, mivel tudok és szeretek is beszélni, ismerem a nótákat. Egy gejőci ismerősöm adott nekem pár verset, aki korábban vőfélykedett. Az a 6-7 vers nagyon régi, mert az az illető is a nagyapjától örökölte őket. A többit vőfély ismerősöktől gyűjtöt-

tem össze. Ezek között nagy a különbség, mert a régi versek egyszerűbbek, rövidebbek, és inkább templomi a hangulatuk, az Istenhez fohászkodnak bennük, míg az újak viccesen vannak megfogalmazva.

Tavaly szeptemberben vezettem az első lakodalmat. A barátnőm unokatestvére kért fel, amikor már tanulgattam a verseket, mivel nem talált olyan vőfélyt, aki két nyelven is beszél. Elvállaltam. Ketten vezettük, én az ukrán részt, de este 10-re már az egészet átadta nekem a másik vőfély. Az a lagzi jól sikerült, és a következő héten jött is a másik, szintén két nyelven. Egy év alatt összesen 8 lagzira hívtak, kettő kivételével mind kétnyelvű volt. Számomra teljesen ismeretlen emberek is felkértek. A lakodalmakon magyar verseket és ukrán köszöntőket mondok el.

Nagy a különbség egy ukrán és egy magyar lagzi között. Az ukránoknál például nem úgy zajlik a kikérés, mert náluk a menyasszonyt ki kell vásárolni. Nálunk, amikor megérkezünk a mulatság színhelyére, a vőfély köszönti az ifjú párt. Az ukránoknál pedig ott van a „kárávaj”, ami egy nagy, díszes kenyér, melynek a közepében egy edényben só van. A két édesanya tartja ezt a bejáratnál, és miután elmondtak egy-egy rövid köszöntőt, a párnak ki kell harapnia egy-egy darabot az új, közös életet jelképező kenyérből. Aki nagyobbat harap, az lesz a gazda a háznál. Aztán a kiharapott darabot belemártják a sóba, és minél több lesz rajta belőle, annál fűszeresebb, ízesebb lesz az életük. Az ukrán lagzikban, ha a vőfély nem beszél, nem mond köszöntőt, akkor a vendégek nem isznak, nem töltenek maguknak italt.

Egy a régi versek közül, a menyasszony lánytársaitól való búcsúzására: „Kedves barátaim, ifjú leánytársaim,/ akikkel töltöttem én a legszebb napjaim./ Nem lészen már nékem közietek maradásom,/ a nagygejőci utcán végigsétálásom./ Mert biz a férjem házában lészen már lakásom,/ s ahogy ő majd fújja, úgy lesz az én táncolásom./ Egy dologra kérem én csak a Jóistent,/ hogy leljétek meg ti is éltetek szerelmét,/ és éljetek vele örökké békében és boldogságban.”

Krisztiánnak nem ez az egyetlen mestersége, hobbija. Szereti zenével, képzőművészettel is kifejezni önmagát. Festményei többnyire a kárpátaljai iskola stílusát követik, piain air művek, szabadban, természetben készülnek. De szeret grafikákat készíteni, portrékat is rajzolni.

12 évesen egy évig Ivaskovics József, a Credo Együttes vezetője, zeneszerző mellett tanult gitározni, majd hallás után és könyvekből fejlesztette tovább ismereteit. Általában népzenét, nótákat és mulatóst játszik, gyűjti a régi gejőci dalokat, alkalmasint táncházban is muzsikál. Állandó zenésze és alapító tagja a nemrég alakult nagygejőci Liliom Tánccsoportnak. Tulajdonképpen minden iránt érdeklődik, ami a folklórhoz, néphagyományokhoz kötődik. Ő mesélt egy lánycsúfoló szokásról is, a kongatásról: a fiatal legények húshagyó kedd éjszakáján bejárták a falut, s az „Itt vagyon már húshagyó, megmaradt a vén tinó!” rigmussal „üdvözölték” a még hajadon lányokat.

(2014. december 5., 725. lapszám)

Egy falu, ami kettő
(Palágykomoróc)

Ungvártól 16 kilométerre helyezkedik el a két település, Fal ágy és Komoróc - ezek összeolvadásából született Palágykomoróc. A két rész máig sem összetévesztendő, de bármelyikről is legyen szó, szokások, kézművesek, hagyományőrzés terén, bizony, van miről, van kiről beszélni e település(ek) kapcsán.

Régi holmik új formában

Sokféle módja lehet annak, hogy az ember eltöltse szabadidejét, s annak is, hogy valami szépet alkosson. Danicsku Mária kézimunkázással foglalkozik szabadidejében, így ő összeköti e két tevékenységet.

- Még gyerekkoromban kezdtem el kézimunkázni. Édesanyám tanított meg rá, amikor 10-12 éves voltam. A kötést, horgolást, varrást, neccelést is elsajátítottam tőle. Azóta állandóan kézimunkázok. Vannak keresztszemes és kalocsai hímzéseim is. A drukkolást van, hogy én végzem, de legtöbbször lerajzolják nekem a mintákat, leginkább Magyarországon, és én már csak hímezek. A keresztszemeseket pedig kézimunkakönyvből nézem.

A ’90-es években nagyon sokat dolgoztam eladásra. A férjemmel 9 hónapon át kórházban voltam, így volt rá időm. Akkor mindent eladásra készítettem, hímzett és kötött dolgokat, pulóvert, mellényt is. Muszáj volt. Sok kézimunkám van a faluban. A legnagyobb munkám egy 250x90 cm-es faliszőnyeg, keresztszemes mintával. Mostanában leginkább azzal foglalkozom, hogy régi, használt pulóvereket kibontok, és azokból kötögetek, horgolok takarókat székre, lócára, hokedlire. Régen készítettem rongypokrócokat is. Ezt még a ’70-es években tanultam meg. Salamoni születésű vagyok, és akkor kezdtem el egyedül is foglalkozni ezzel, amikor férjhez jöttem ide. Eladásra is szőttem. Hozták nekem a cérnát, rongyot, én pedig elkészítet-

tem. De már nem éri meg annyira foglalkozni ezzel, inkább a szőnyegeket veszik meg. Rendelésre már nem dolgozom, esetleg akkor, ha a tájházba kell valami. Itt ki is voltak állítva a munkáim, amikor megnyilt.

A mai fiatalokat már nem érdekli ez annyira, de a két lányom azért elsajátította tőlem a kézimunkázást.

Hólabda lufival

A 87 esztendős Molnár Anna főként horgolt munkáiról ismert.

- Gyerekoromban tanultam meg horgolni, még elsősként, az iskolában. De kötni és varrni is tudok. Gépen is nagyon sokat dolgoztam. Azt Szerednyén tanultam meg, ahol születtem, egy asszonytól. Ruhát vittem csak varratni hozzá, de mondta, hogy menjek és tanuljak, mert nagy hajlamom van hozzá. Aztán már mindenféle ruhát varrtam, ami csak kellett. Például nadrágokat, báli ruhákat. A férjem autókba készített üléshuzatokat, és az én dolgom volt kiszabni azokat. Úgyhogy bőrrel is tudok dolgozni. Varrtam is sok dzsekit, amikor divatba jött.

Mostanában főleg horgolni szoktam. Angyalkát, hólabdát is készítek karácsonyfára. A hólabdába horgolás után bele kell dugni egy lufit, aztán felfújni, kikeményíteni, végül kiengedni a levegőt a lufiból, és megmarad a labdaforma. A tableteket (hímzett szalvétákat - *a szerk.)* rá lehet tenni háromliteres üvegre, kikeményíteni, és amikor megszárad, egy kis tálunk lesz. Tavaly kértek tőlem horgolt angyalkát. Hoztak egy kész darabot, hogy megnézzem, hogyan kell elkészíteni, de nem sikerült, mert vékony volt a pamut, amiből készült, ráadásul ki is volt keményítve, így nem tudtam rendesen megszámolni a szemeket. Ezért elmentem a menyemhez, aki nagyon jól tud kézimunkázni. Megkezdte nekem az egyiket. Az első darabot egy napig horgoltam, de mióta rájöttem, hogyan kell, 3-4 óra is elég egyre. Horgolásokból sokat adtam el Magyarországra.

Ölbe tett kézzel nem tudok ülni, mindig kell foglalkoznom valamivel. Még most is sokan jönnek hozzám, ha fel kell varrni nadrágot, le kell vágni a végéből, aztán beszegni, mert hosszú. Mindig van varrnivalóm.

Egy ütés a fejre - de kiére?

Balogh Erzsébet régi szokásokról, hiedelmekről mesélt, amelyekről még gyerekként hallott.

Hagyományos karácsonyi étel volt a településen a karácsonyi gombaleves, mely igen egyszerűen készült: disznóhúst megfőztek, majd a vízbe káposztát, füstölt kolbászt, paradicsomlevet, perlovkát (kihajait búzát) és gombát tettek. Emellett oldalas, kolbász, bobájka tartozott még az ünnepi étkekhez. A kántáló csoportokat főként azonos korú gyerekek, osztálytársak alkották, akik az iskolatáskaként is szolgáló tarisznyával járták a házakat. A kántálásért diót, almát kaptak. Volt, aki szalmát szórt szét a konyhában, abba dobta bele a diókat, amit a gyerekek nagy izgalommal és élvezettel ke-

restek meg a kántálásért cserébe. A kicsik a *Mennyből az angyali* énekelték, az idősebbek csillaggal is jártak.

Húsvétkor nagy füles kosárban egész sonkát, kalácsot, sárgatúrót, tojást, sót, tormát vittek szentelni (bort kezdetben nem). A szentelményekből minden családtagnak „be kellett vennie” a maga adagját, s minden ételt megkóstolni. Amikor a család leült ebédelni, a gazda a kalács négy sarkából levágott egy-egy darabot, megszórta szentelt sóval, és a tehénnek adta. A sonka csontjából még egy alkalommal levest főztek, a tojás héját pedig a tűzbe vetették. Húsvét második napja locsolkodással telt. A kicsiknek, akik kölnivel locsoltak, hagymahéjjal pirosra festett tojást adtak, az idősebb legényeket megvendégelték. Ok egyébként csak a kútból frissen húzott vízzel locsolkodtak, mégis igen várták őket a hozzájuk hasonló korú lányok.

Komorócon esett meg hajdan, hogy egy gazda tehene nem akart felmenni az udvarra. Azt tanácsolta neki valaki, hogy üssön egyet a tehén két szarva közé. Érdekes módon épp akkor ágyba került egy vénasszony, mert egy dudor lett a fején. A rontás ellen viszont lehetett védekezni: só és bors keverékével kellett körbeszórni a portát a kerítés mentén.

Erzsébet mesélt egy alkalomról, amikor látta, hogyan veszik le a rontást egy gyermekről: az asszony, akihez a gyereket elvitték, többek között gólyafészekből és temetőben lévő koszorúkból származó darabokkal előbb megcsapkodta (valamilyen ima, mondóka kíséretében) az asztalt, majd e dolgokat „megfőzte”. A vizet aztán beleöntötte egy lavórba, az üres fazekat szájával lefelé belenyomta a vízbe, s az összes víz (erős zubogó hang kíséretében) „visszament” a fazékba. Ezzel a vízzel kellett háromszor megfürdetni a gyermeket. Készítettek szenes vizet is rontás ellen: összesen 9 leégett gyufaszálat gyújtottak meg, egyesével, s közben számoltak: se nem egy, se nem kettő, se nem három, és így tovább. A kilencedik gyufaszál után a vízzel megmosták a gyermek szemét: „rossz szemek tűnjetek!” Majd megkenték vele a kezét is, s a maradék vizet a sarokba öntötték, a poharat pedig ott leborították.

Újra divatba jön!

- Eredetileg varrónőnőnek kezdtem tanulni - mesélte Szaniszló Erzsébet. - Tanultam is két évet. Női ruhákat varrtam, és ez volt a munkám is 1988-ig Ungváron. Aztán abbahagytam a varrást, és ma már csak kedvtelésből csinálom, otthon. Annak idején anyu nagyon sokat kézimunkázott, így ezt is megtanultam. Szoktam kötni takarókat, pokrócokat, de csak saját részre. Hímezek is. De el nem adom, oda nem adom a munkáimat, mert amikor megcsinálom őket, akkor már sajnálom. Mire elkészül valami, szinte hozzám nő. Egyedül szoktam drukkolni a mintákat. De sok dolgot kidrukkolva veszek, aztán csak kihímezem.

Nem igazán vállalok megrendeléseket, de úgy két évvel ezelőtt én készítettem el a fellépőruhákat, szoknyákat a nyugdíjasklubnak. Ha nekik kell valami, azt megcsinálom. De csak segítségként. Illetve óvodásoknak is varrtam fellépőruhákat, hogy a lányomnak segítsek. Otthon minden szobában ott vannak a munkáim, hiába mondják sokan, hogy már nem divat. A lányaim is szeretik az ilyesmit, ők sem dobják ki. Sokaktól hallom ugyanis, hogy vannak olyan „modem” emberek, akik kidobják az ilyesmit, mert már nem divat. De nálunk azért még hímzett párnákkal vannak az ágyak kirakva. Most újra divatba jött a matyó, szóval nem kell kidobni ezeket a dolgokat. Mert ami egyszer már nem divat, azt majd úgyis újra előszedik, és divatba jön.

Hagyományőrzés „Kenguru-módra”

Tájház és nyugdíjasklub is működik Palágykomorócon (egész pontosan Palágyon). Ezekről vezetőjük, Andrejcsák Beáta mesélt.

Az Örökzöld Nyugdíjasklub a 2009-ben Andrejcsák Beáta által létiehozott Ken-

guru Alapítvány keretein belül működik 2009 óta. „Székháza” az általa, illetve testvére, a KMKSZ helyi alapszervezetének elnökeként tevékenykedő Andrejcsák-Tóth Anetta által létrehozott tájház. A klub jelenleg 33 taggal működik, akik közül 22 az asszonykórusnak is tagja. Heti egy-két alkalommal gyűlnek össze a tájházban próbálni, beszélgetni.

Főként egyházi énekeket, magyar népdalokat, hazafias dalokat és slágereket énekelnek, attól függően, hogy mi illik inkább arra a rendezvényre, amelyre épp hivatalosak. A dalokat korábban Szakács Ibolya, most pedig a kórus két tagja, Rajkó Ildikó és Szanyi Katalin tanítja be. Kárpátalja számos településén kívül Magyarországon és Szlovákiában is felléptek már. Sőt, egy alkalommal a Duna Televízió vendégei is voltak. Idei nagy tervük, hogy karácsonykor az ungvári nagytemplomban kántáljanak. Igyekeznek fenntartani kis közösségüket, hisz, ahogyan a kenguru erszényében hordja kicsinyét, úgy a mamák is gyakran magukkal viszik unokáikat az alkalmakra (innen az alapítvány névadása), akik így a magyar folklórral és a falu tárgyi örökségével is megismerkedhetnek. A tájházban lévő tárgyakat, háztartási eszközöket, munkaeszközöket, cserépedényeket, bútorokat, dísztárgyakat, házi szőtteseket és kézimunkákat mondhatni az utolsó pillanatban sikerült megmenteni.

- Néhány évvel ezelőtt járt egy ószeres a faluban, és sok dolgot néhány hrivnyáért vásárolt fel. Ellene vagyok annak, hogy olcsón eladják a régi holmikat az emberek, ezért úgy döntöttem, hogy inkább én veszem meg a régiségeket. A falusiak viszont nekem nem akarták pénzért eladni a holmikat, hanem mindenki hozott, amit tudott, Szelmencből, Gálocsból, Palágykomorócról. Jóval több tárgyunk lehetne, de sok dolgot eladtak.

Az épület, amelyben a tájház működik, valamikor iskola, később dohánysimító volt. Nagyon rossz állapotban kaptuk meg 2010-ben. Testvérremmel, sógorommal és a férjemmel közösen próbáltuk rendbe hozni. Később a KMKSZ és Szőcs Pál székesfehérvári vállalkozó jóvoltából sikerült felújítani. De jelenleg is helyhiánnyal küszködünk. Van még egy helyiségünk, ahol fel tudnánk állítani egy szövőszéket, ami meg is van, de annak a felújítására egyelőre nincs keretünk. Illetve varrni is szeretnének a mamák, és van is két működő varrógépünk, de ezeknek sincs hely.

Munka hajnali 2-től

Pál László egy nem csupán a környéken kihalásban lévő mesterség birtokosa.

- Tizenhárom évesen már nekikezdtem a kovácsmesterségben dolgozni. Édesapám kovács volt, a kolhozban dolgozott, és elvitt engem is magához, én pedig figyeltem a munkát. Kezdetben S alakú vasakat készítettem láncokba, de lovat is vasaltam már 13 évesen. Tizennégy évesen pedig már rendesen dolgoztam. Leggyakrabban kerekekre húztunk ráfokat, szekér elejét és hátulját, hírfákat, rakoncákat készítettünk. Hajnali két órakor már a műhelyben voltunk. Esténként behozták a kocsisok a kapálógépeket, nekünk pedig meg kellett élezni őket, hogy reggel 7-re minden rendben legyen. Mindennap 70-80 ekevasat kellett leverni, hogy tudjanak szántani. Reggel pedig patkoltunk. Akkoriban hét kovács is volt errefelé, most meg egy sincs.

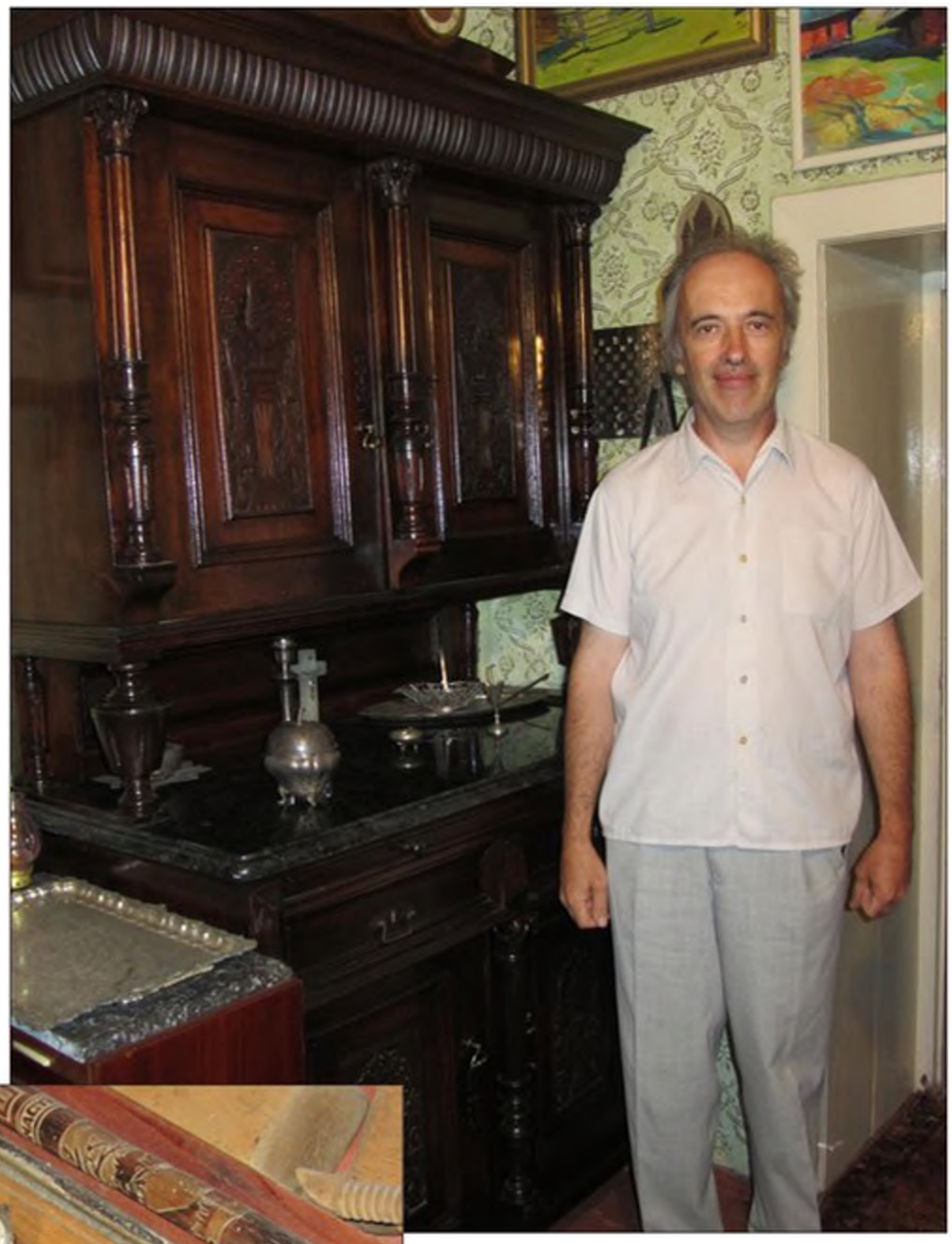
Tizenhat évet húztam le a kolhozban. Utána disznófarmon dolgoztam hegesztőként, 26 évig. Aztán nyugdíjba mentem. Fiamnak 2007-ben Magyarországra kerítést is készítettem vasmunkával. Azt nem kellett nekem tanulnom, mert gondolatban már megvolt, mit hogyan kell. Az volt az első és egyben az utolsó ilyen munkám. A szerszámok, amik még az édesapáméi voltak, még most is megvannak. És az üllő is. Azért két tinót adott apám annak idején. Szoktam még most is lovat vasalni, de már csak néhány van a faluban.

(2014. augusztus 15., 709. lapszám)

Mindent csak tiszta forrásból

(Rát)

Rát neves szülöttei, jó példái vannak, hogy a munka mellett igenis lehet foglalkozni valami hobbival, szenvedéllyel, ami az értékteremtés és közvetítés szempontjából is fontos.

Nem XXI. századi otthon

Illár Lénáid, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a Ráti Általános Iskola biológiatanárának otthonába lépve az ember úgy érzi, legalább száz esztendőt ugrott visszafelé az időben. Tekintélyes régiséggyűjteménnyel rendelkezik, melynek darabjai otthona földszintjén kiállítva, felfüggesztve, igazi kis házimúzeumot alkotnak. Gyűjteményében régi konyhai eszközök, edények, bútorok, festmények, játékok is megtalálhatóak. Mániája a technika, így rádiógyűjteménnyel is rendelkezik. Volt kitől örökölnie a régiségek iránti szenvedélyét, hiszen szülei is „gyűjtögetők” voltak.

- Egyetemista korom óta gyűjtöm a régiségeket. Ez a szenvedélyem később csak fokozódott. Régen szerveztünk régiségkiállításokat az iskolában. Ha volt olyan dolog, amit a gyerekek már nem akartak hazavinni, én elhoztam, „gondozásba vettem”. A digitális átállás után sok helyen állítottam be antennákat. Sok padláson jártam, s ha ott megláttam valami régiséget, elkértem. Sokan kidobják a régi holmikat, ami aztán az enyészeté lesz. Pénzért nem igazán vásároltam ilyesmit.

A rendszerváltás után az embernek minden pénze odalett, arra nem jutott, hogy fizessek is a szenvedélyemért. De ismernek a faluban, így sok dolgot ideadtak, már csak a munka fejében is. Igaz, volt, hogy nem adtak ide valamit. Kitették, aztán tönkrement. Interneten utána szoktam nézni, melyik tárgy milyen korabeli. Sok dolog régen még működött is, például a rádiók egy része, de bizonyos alkatrészeiket már nem tudom korabelivel pótolni. Húsz évvel ezelőtt egyébként rádiótechnikai kört is vezettem az iskolában. Régi könyveim is vannak, némelyek az 1800-as évek elejéről származnak. A kedvenc tárgyam, ahogy a fiam nevezte, az arab emírség kincse. Ez egy nagy réztálca, amelynek összecsukható lába van, a tálca vésett, van rajta gyertya-, cigaretta- és gyufatartó. Erről nem tudjuk, honnan származik, mert nem igazán találtunk hozzá hasonlót, még az interneten sem. Családi örökség, de nincs kitől utánakérdeznem az eredetéről.

Kétszer imádkozik...

Illár Árpád életében kisgyermekkora óta jelen van a zene.

- Zenéléssel már az elemi iskolában elkezdtem foglalkozni. Nagyon jó tanáraim voltak, id. Orémus Kálmán, majd pedig a fia és Simonovszki Ferenc. Ők voltak azok, akik igazán hatással voltak rám. Egy évet a Szűrtei Középiskolában tanultam. Itt kezdődött a komoly zenei felkészülés. Elvégeztem az Ungvári Zádor Dezső Szakközépiskolát, aztán Lembergben tanultam Mikola Kolesszánál. Akkoriban a Tanítók Házában én vezettem a fiúkórust, közben pedig énekeltem a tanítók énekkarában is.

A lembergi konzervatórium elvégzése után be kellett vonulnom katonának. Miután hazajöttem, fél évet Domonyán töltöttem a kerületi művelődési ház igazgatójaként. Aztán áthelyeztek Szerednyére zeneiskola-igazgatónak. Tizenhárom évet töltöttem ott, én vezettem a szőlészkórust is. Ak-

koriban lett lehetőség Kereknyén művészeti iskolát nyitni. Egy művészeti iskolának sokkal nagyobb lehetőségei vannak, mint egy zeneiskolának, hiszen ott a képzőművészettől a táncoktatásig mindent lehet tanítani. Jövőre lesz 25 éve, hogy ott dolgozom igazgatóként.

Közben családot alapítottam, és egyre inkább a zeneiskolákra, művészeti iskolákra összepontosítottam. Felkaroltam a falu zenei nevelését is. Fiókintézetet nyitottunk Ráton, Szürtében és Baranyában. Szívemen viselem a környező falvak és Kárpátalja zenei nevelését. Magam is írtam már zenét, készítek kórusfeldolgozásokat. Azokat az énekeket is próbálom feleleveníteni, amelyeket őseink énekeltek. Nem állok meg annál a szintnél, amit megkövetelnek a tantervek. A zenei nevelést mi már az óvodában elkezdjük. Van Kodály Zoltánnak egy érdekes gondolata, amit gyakran emlegetek a szülőknek: „A gyermek zenei nevelését a születése előtt 9 hónappal kell elkezdeni”.

Magas színvonalú nálunk az egyházi éneklés. E szempontból Rát énekcentrikus falu. Ha különböző alkalmak, ünnepségek vannak, református, görög- és római katolikus énekek is felcsendülnek. Ezeket az Úr sok-sok éven keresztül megőrizte. Erre helyezem most a legnagyobb hangsúlyt a munkámban. Összehasonlítom és tanítom a különböző felekezetek énekeit, zsoltárait, dicséreteit. A ráti református gyülekezet nagyon jó hangú, és amikor felzendül az ének, mindig érvényesül a mondás: „Aki énekel, kétszer imádkozik.”

Az év - mosolydíjas - embere

Palotai Etelka, a helyi iskola egykori, mosolydíjjal és Az év embere díjjal kitüntetett magyartanára nemcsak érdeklődik a néprajzzal kapcsolatos dolgok iránt, de tesz is azért, hogy népi örökségünk megmaradjon.

1974-ben kezdtem neki ennek a munkának, és nyugdíjazásomig, 2010-ig folytattam. Míg dolgoztam, húsvéti rendezvényeket, április bolondja-estet, néprajzi esteket is szerveztem, utóbbit „csak tiszta forrásból” mottóval. Megmozdult olyankor az egész falu. A gyerekek felmentek a padlásokra, idős embereket kerestek fel, akik be is engedték őket, mert olyan dologról volt szó, amit Etelka néni

szervez. Megtelt az iskola folyosója, minden osztálynak volt külön asztala, amit a zsűri felmért, megnézte, kinél van a legtöbb szólás, közmondás. Előkerültek a régi kézimunkák a szekrényekből, a gyerekek tudták, milyen a torockói vagy épp a buzsáki hímzés.

Egyik néprajzi hét úgy állt össze, hogy hétfőn mesék, mondák dramatizált változatait adtuk elő nyitányként. Kedden közmondásokat, szólásokat, szóláshasonlatokat kellett megjeleníteni rajzban, amikből aztán kiállítás nyílt. Szerdán népi játékok, mondókák előadása folyt, csütörtökön népi hímzésekből volt kiállítás. Pénteken néprajzi tárgyakat, mozsarakat, szilkéket, bölcsőket, motollákat, szenes vasalókat mutattunk be többek között. A tanulók emellett népi játékokat, mondókákat, kiszámolókat, névcsúfolókat mutattak be. Az eredményhirdetésre, a díjak átadására, táncházra szombaton került sor. Ekkor kapta meg egyik alkalommal Kótyuk István tanár úr, Rát leghíresebb szülötte Az év embere díjat.

Élet és munka

Illái* Etelka kézimunkáiról mesélt.

- Az élet hozta, hogy elkezdtem ezzel foglalkozni. Amikor fiatal voltam, a szüléinknek nem igazán volt idejük foglalkozni velünk ilyesmi terén. Megmutatták ugyan, de mindenkinek ott volt a gazdaság, a munka, a család. A szomszédasszony igen értett ehhez. Gyermekként mindig mentem hozzá, figyeltem, ahogy dolgozik, úgyhogy rájöttem végül magamtól, mit hogy kell csinálni. A front után, 1946-47 környékén már foglalkoztam vele.

Amikor belemerül az ember, már tudja, mit hogyan kell csinálni. Vasárnap délutánonként leültem, gondolkodtam, leírtam magamnak, ha valami újat akartam kivitelezni, hogy hogy is kellene. Hétfőn pedig neki is fogtam megcsinálni. Vettünk pamutot, cérnát, no, de ki kellett találni, hogy szövésnél például hányszor kell átdobni a szálakat. Szőttem pokrócot is. Elhasznált, ócska ruhákat hasgattam fel, abból készítettem. Meg persze tízes cér-

nából. Használtam színes üvegspárgát is. A szomszédasszonyok segítettek azt lebontani. A csíkozást mindig megterveztem munka előtt. Volt, hogy Szlovákiában láttam egy mintát, gyorsan lerajzoltam, szálanként, hogy meg tudjam én is csinálni. De az ilyesmit elmagyarázni is sok. Tudni kell, melyik színből hány szál kell. Rengeteget szőttem.

A faluban ritka az a ház, ahova ne mentem volna segíteni legalább. Télen ilyesmivel foglalkoztunk. Sokszor éjfél utánig is dolgoztam. Kellett is, mert régen a függönyt, asztalterítőt, ágyterítőt, mindent kézimunkával csináltunk. Átmentünk néha a szomszédasszonyhoz, beszélgettünk munka közben. Ezzel töltöttük az életünket.

Eltűnőben Isten patikája

Szuperák Sarolta és lánya, Viktória már több alkalommal segített egy-egy falubelijük betegségén, sérülésén, gyógynövényekből készült kenőcseikkel, olajaikkal.

- Mindig közel voltunk a gyógynövényekhez, de komolyabban csak 2000-ben kezdtünk el foglalkozni velük - emlékszik vissza Sarolta. - Hozzánk került, kölcsönbe, Maria Treben *Egészség Isten patikájából* című könyve. Az egész könyvet átírtam. Akkor kezdtük el keresni és hasznosítani ezeket a dolgokat. Orbáncfűolajat például szinte rögtön csináltunk. Az olyan sebeket is képes begyógyítani, amit még a világháborúban szerzett valaki. De 2-3 nap alatt a kutyaharapást is begyógyítja.

A gyógynövények egyre inkább eltűnnek. Nemrég végigjártuk az egész környéket, de alig találtunk néhány martilapu levelet. Mindenütt csak a dágvány, az óriási fű van. Lassan nem lesznek már gyógynövények. Művelt földterület mellől nem merjük szedni őket, ha vannak is, mert ott permeteznek, műtrágyáznak a gazdák. Csak olyan helyen lehet gyűjteni, ahol ilyen nincs. Például legelőn.

- Dolgozott nálunk egy bácsi, aki még katonaként szenvedett komoly sérülést - folytatja Viktória. - Valami kémiai anyag ráömlött a lábára, amin azóta sem gyógyult be a seb. Néhányszor megkente az orbáncfűkészítménynyel, és sokat javult a sebe. Most már nem nyílt. Aztán volt, hogy egy régóta sántító fiatalemberen segített. Neki régen ráesett egy vas a lábára, és kiszakított egy darabot a sarkából. Hiába járta az orvosokat, nem gyógyult be a seb. Ajánlottam neki ezt az olajat, és bevált.

Honnan az orbáncfű ereje? Saroltától megtudtam: „Treben könyve azt írja, hogy amikor Jézust keresztre feszítették, a vére lecsepegett az orbáncfűre. Ettől olyan gyógyerőt kapott, hogy mindent képes begyógyítani. Sokan küzdenek csontproblémákkal. Arra nagyon jó a nadálygyökér. Az emberek irtják a kertjeikből, pedig képes összeforrasztani csontokat, teljesen meggyógyítani csontsérüléseket. Ebből zsírt készítünk. Ki kell szedni a gyökereket, megpucolni, majd megmosni, ledarálni vagy apróra vágni, forró sertészsírba tenni. Fél kilóba egy jó marékkai szórunk. Legfeljebb egy

percig kell csak így „sütni” majd levenni, másnapig állni hagyni. Aztán csak meg kell melegíteni, és lehet használni. De az emberek valahogy nem igazán hisznek a gyógynövények erejében.

Sokszor tehát csak a kertbe kellene kimenni orvosságért, de, ahogy azt Viktória is elmondta: az emberek vagy nem hisznek a gyógynövények erejében, vagy „ha hisznek is, nincs elég kitartásuk a használatukhoz.” Lassan sürgetővé válik e növények felfedezése, hiszen eltűnőben vannak, sokszor Sarolta és Viktória is csak piacon jut hozzá egy-egy „alapanyaghoz”.

Seprűkötés az olimpián

Nagy Ernő, a helyi iskola egykori munkatanára diákjainak seprűkötést is oktatott az órákon.

- Régen még kellett a seprű. Míg nem voltak a műanyag kefék, addig volt rá szükség. Nálam úgy kezdődött a seprűkötés, hogy szétbontottam régi seprűket, mert kíváncsi voltam, mi van azokon belül. Aztán próbálgattam összerakni őket. Kezdetben még nem volt nekem cirok termesztve, csak később kezdtem el vetni, amikor már komolyabban foglalkoztam vele.

Illár Lénáid termesztette a cirkot, én meg feldolgoztam. A gyerekekkel is próbáltam megszerettetni ezt a mesterséget. Volt bemutató órám is ebből, még járási olimpiára is mennünk kellett megmutatni, hogy mit csinálunk műhelymunkán. Magunk készítettük a nyelet is a seprűhöz. A gyerekeknek tetszett ez a munka, élvezettel foglalkoztak vele. Kettő összepászítgatta a cirkot, másik kettő felkötötte a nyélre, és így tovább. Fokozatosan dolgoztunk, hogy mindenki kipróbálhassa a munka mindegyik fázisát.

(2014. augusztus 1., 707. lapszám)

A műhelytől a zajdáig
(Sislóc és Bátfa)

„Felmászott a kakas a létrára, kukorékol hajnal hasadtára. Hajnal hasad, páros csillag ragyog, látod-e, babám, hogy még mindig nálad vagyok? ” - énekelték számos alkalommal Sislócon a lányok, fiúk, hogy élvezetesebbé tegyék egy-egy munkafolyamat alkalmával a nagy szorgossággal telő órákat.

Gyakorlat teszi az asztalost

A sislóci Mitro Csaba főként a maga kárán-baján tanulta ki az asztalosmesterséget.

- 2000-ben fejeztem be a szakiskolát Ungváron, érettségi után. De ott csak a legalapvetőbb dolgokat tanították meg nekünk: hogyan kell gyalulni, csiszolni, kimérni az anyagot. Egyetlenegy dolgot készítettünk csak az egy év tanulóidő alatt: széket. Az évek során sajátítottam el a többi tudnivalót. Ahogy a mondás tartja: gyakorlat teszi a mestert.

Apósom, Balázs Imre mellett dolgoztam segédként úgy 2-3 éven keresztül. Kiegészítésként szolgált nekem más munkák mellé a néhány megrendelés, amit kaptam. Két éve pedig már ezzel foglalkozom a legtöbbet. Agyat, szekrényt, ajtót, ablakot, polcot, tévéállványt is rendeltek már tőlem. Az infláció miatt minden megdrágult, ami az asztalosmunkához kell, mert a dolgok egyik részét a dollár, a másik részét pedig az euró árfolyama befolyásolja. Sok dolgot, például a ragasztékokat, zárszerkezetet és sok más egyebet az Unióból szállítanak be Ukrajnába. Hetente változnak az árak, így elég nehéz kalkulációt készíteni a munkákra.

A munka legnehezebb része a tervezés. Egy nagy cégnél van külön ember arra, hogy megtervezze az adott dolgot, sokszor számítógépen, amit a munkások aztán elkészítenek. Egy egyszerű asztalos esetében viszont minden egy emberre hárul. A legtöbb megrendelőnek megvannak a maga igényei, de egy kis számolás után aztán rájönnek, hogy annak, amit szeret-

nének, túl borsos az ára. Különben bizonyos tekintetben nem túl jó szakma az asztalosoké. Műhely és sok gép kell a munkához, ellentétben sok más szakmával, amelyhez néhány munkaeszköz, szerszám is elég. Beruházni kell, s nagy kérdés, hogy - a jelenlegi helyzetet tekintve - megéri-e majd ez a közeljövőben.

Selyem, vászon

Szakállas-Szidák Ilona több nagy irányváltás után kötött ki mégis gyerekkori szenvedélye, a festés mellett.

- A 10. osztály befejezése után képzőművészetire akartam menni Lembergbe, de anyám nem engedte, mert messze volt az iskola, és azt szerette volna, ha komoly pályát választok, mert úgy gondolta, a művészek nehezen tudnak megélni. Kémikus lettem. Egyetem alatt is festegettem, de inkább csak az újságunkat, a *Katalizátort* rajzoltam. Komolyabban akkor kezdtem csak el festeni, amikor nyugdíjba mentem.

Sok művem volt már múzeumban kiállítva. Most már kicsit jobban festek, mint a kezdetekkor, amikor még elég naivak voltak a képeim. Nem adtam még el a munkáimból, hiszen nincs is sok. De ha megtetszik valakinek valamelyik, akkor megfestem, persze nem ugyanolyat. Nem tudok, és nem is akarok kopírozni senkit. 2010-ben felvettek az Ukrajnai Népművészek Nemzeti Egyesületébe. Mindig azt festem, ami a pillanatnyi kedvemből fakad. Van, hogy csak virágokat, de semmiképp sem szeretnék egy síkon mozogni. A tenger, a hullámok festésében azt szeretem, hogy látni rajtuk az energiát. Es ennek hatnia kell arra, aki nézi a festményt. Egyik kiállításomon valaki meg akarta tapogatni az egyik festményemet, hogy nem nedves-e a vászon, annyira élethű volt a víz. Mindennap festek. Ez a kezem miatt is fontos, hogy el ne szokjak az aprólékos, finom munkától, amihez nagyon érzékeny kéz és ujjak kellenek.

Hogy is volt?

Néhány „Bezzeg az én időmben!” kategóriába tartozó régi szokásról, s a hajdani mindennapokról Krek Borbála és lánya mesélt.

A különböző mulatságok egyik formája volt a szüreti bál, szigorúan csak cigányzenével. A zenészek a szlovákiai Mátyóc nevű településről érkeztek, s minden alkalommal más család vállalta magára, hogy megvacsoráztatja a kifáradt muzsikusokat.

Január elsején is hálóztak a sislóciak. A lányokat édesanyjuk is elkísérte, s míg a fiatal hölgy önfeledten táncolt, szórakozott, addig az anyuka figyelt, tartotta a kabátot, egyéb ruhaneműt. És ez teljes mértékben természetes dolog volt.

Karácsony és Újév után aztán többféle munka is kezdetét vette. Farsang környékén már javában zajlott az olajütés, tollfosztás, fonás. Ezeket a munkákat senki sem csak magának, otthon végezte, s nem egyedül, hiszen egymásnak jártak segíteni a rokonok, barátok, közeli ismerősök. Mint Boris néni mondja, az ilyesmire mindig mindenkinek volt ideje, nem volt soha kifogás, és sok mindent meg tudtak így csinálni. O egyébként a szövést megelőző folyamat, a felvetés központja volt a faluban, hiszen sokan hívták őt emiatt máshonnan is. Maga az ehhez szükséges vető egy tágasabb helyiségben felállított, négy, egymástól azonos távolságra lévő, négyzetet alkotó „oszlop”, amely talapzatán forgatható.

Luca-napon a barátnők összeültek, s egy népszerű jóslási formával igyekeztek kideríteni, hogy hívják majd jövendőbelijüket. Papírdarabokra fiúneveket írtak (pl. Sanyi, Pista, Berti, mert akkoriban ezek voltak a leggyakoribb férfinevek), azt tésztába rejtették és forrásban lévő vízbe dobták. Amint az első tésztadarab feljött a víz színére, a lányok máris odaugrottak, s mindig a legügyesebbnek sikerült kikapnia a vízből a darabot, amely a becses nevet rejtette.

Az udvarlás és a kezdődő vagy már bimbóban lévő nemes érzelmek kifejezésének is megvoltak a maga lehetőségei. A fiúk esetében ilyen volt például május elseje, amikor is fát állítottak párjuk kapujába. Régi ruhadarabokat, rongyokat repegettek össze, s azzal díszítették a fát. Hölgyválaszra talán a bálok voltak a legalkalmasabbak, mert ezeken mindig volt vacsoraszünet is, este 10 óra környékén. A lányok a bál alatt (vagy még korábban)

kinéztek maguknak egy fiút, akit aztán meghívtak magukhoz vacsorázni. Később aztán mindenki visszament mulatni, de az anyukákat akkor már otthon hagyták. Féltékenykedés persze akkor is volt, de Boris néni szerint soha nem történt olyan, hogy egy bálon az ilyesmi verekedésbe torkollott volna.

Közösségben végzett munka volt az aratás. Kombájn híján ezt még kaszával végezték. A kaszások után szedték az asszonyok a markot. A ledőlt szálakból egy ölre valót kévébe kötöttek, mégpedig nem zsineggel vagy kötéllel, hanem a learatott, összefogott néhány szállal. Ezeket a kévéket előbb ott hagyták a renden, majd keresztekbe rakták. Egy keresztbe nagyjából 20 kéve került, háromszög alakban, úgy, hogy a háromszög közepére a kévék kalászos vége került.

Boris néni még pulya korában kézimunkázni is megtanult. A lányok akkoriban még mind éltettek ehhez. Kellett is ez, hogy a staférungba való 6 párnát, 2 dunnát, 10-20 darab törülközőt, 2 nagy abroszt, 10-20 zsákot elkészítsék, mire eljött a férjhez menés ideje. El kellett készíteni a zajdát, vagy zajdázót is. Ez egy nagy, négyszögletes lepedő, aminek közepébe tették a tejet, túrót, egyebeket (néha kosárban), aztán összekötözték, mint egy batyut, s vitték portékáikat a piacra, Ungvárra, gyalog. „A zajdából éltek a falusiak, mint most is, megint.” Mindehhez persze előbb az alapanyagot is el kellett készíteni kenderből, majd vászonból. Boris néni férjével együtt szabóként dolgozott, és, mint elmondta, mivel anyagokat nem lehetett vásárolni, a régi ruhadarabokat szétbontották a varrások mentén, másik oldalukra fordították, majd összevarrták. A hölgyek elmondása szerint egyébként régen nem igazán mosták a munkásruhákat, a férfiak mellényét, nadrágját, így azok a kosztól szinte már zsírosak, fényesek voltak.

A munka könnyebbség

Átugrunk a szomszédba, ahol elsőként Híres Erzsébettel beszélgettünk, aki annyi pokrócot szőtt életében, hogy körül lehetne fogni vele Bátfát.

- Még odahaza tanultam meg kézimunkáz-

ni. Édesanyám foglalkozott ilyesmivel. Nyolcán voltunk testvérek, négy fiú és négy lány, de még a bátyám is tudta, hogyan kell megvetni a cérnát a szövéshez. Néztük, hogyan dolgoznak az idősebbek, aztán megtanultuk mi is. Amikor tízéves voltam, már beleültem a szátivába, de akkor még csak egyszerű dolgokat szőttem. Tőlem viszont nem tanult senki ilyesmit, mert mindig azt mondták, nekem úgyis jobban megy, csak csináljam én.

1953-ban jöttem férjhez Bátfára. Utána is nagyon sokat szőttem a lányaimnak, fiaimnak, unokáimnak. A szükséges rongyot egyedül vagdaltuk. A télen is vágtam két zsákkal, hogy majd megszövöm. Mindig magam találtam ki a csíkozást és a mintákat. Kiszámoltam, hogy ha veszek például 100 gombolyag cérnát, abból mennyi pokrócot lehet megcsinálni. Száz darabból, ahogy mi mondtuk, 6 jegyet lehetett. Mert ahogy körülment egyszer az összes szállal a vető, az volt egy réf. Hat réf pedig volt egy jegy. Este tíz órára 8-10 métert leszőttem, ha volt, aki adja a rongyot a kezembe. Hímzéssel, horgolással, kötéssel is foglalkoztam.

Nem tudok tétlenül ülni. Nekem az a jó, ha foglalkozom valamivel.

Kikapcsolódás munkaszünetben

Melnyik Erzsébet Híres Erzsébet egyik leánya, aki szintén ügyes a kézimunkák terén.

- A legelső technika, amit elsajátítottam, talán a horgolás volt. Egy-egy kis térítőt már ki is tudtam varrni, mire iskolába mentem. Szövéshez pedig segítettünk rongyot vagdalni. Ebben nőttünk fel. Majdnem egész télen át szőttünk, ami nagyon sok munkával jár, a rongy vágásán kívül is. így szőni is megtanultunk.

Leginkább hímezni szeretek. Sokat varrtam keresztöltéssel is. A mintákat legtöbbször átvettük valamiről, átmásoltuk, de sok kézimunkarajz volt a *Nők Lapjában* is, magyarázattal együtt. Kötéshez is gyakran vettem könyvből mintákat. És a leírások alapján el is lehet készíteni ezeket. A hímzéshez a lányom szokta lerajzolni a mintákat. Sok díszpámát, térítőt hímeztem ki. A lányaim is megtanulták ezt, de mást nem tanítottam, mert nem volt igény rá.

Megrendelésre nem dolgoztam soha, esetleg elajándékoztam a munkáimat. A hímzés mindig is a kedvenc technikám volt. Engem megnyugtatott. Munka után is mindig leültem hímezni kicsit esténként. A ’80-as években pedig a munkában, az ebédidőkben is varrtam. Bármilyen problémáról, munkáról vagy egyébről volt szó, ki tudtam kapcsolódni, ha hímeztem.

Pihenni nincs idő

- Gazdálkodással már nagyon régen, még fiatalként, úgy húsz évvel ezelőtt kezdtünk el foglalkozni a szülőkkel közösen - emlékszik vissza Jevcsák János. - Állattartással és mezőgazdasággal is foglalkoztunk. Szarvasmarhát, disznót, tyúkot is tartottunk. A disznót a húsáért, a szarvasmarhát pedig a tejáru értékesítése miatt. Az állattartáson kívül pedig volt kukoricánk, különböző szálas takarmányunk, lucerna, széna. Majdnem 9 hektár földterületet használtunk akkor.

Négy éve pedig fóliázással foglalkozom, önállóan. Amikor saját családom lett, nekem is kezdenem kellett valamihez. Paradicsomot és uborkát termesztünk főként. A szükséges magokat vásároljuk, aztán saját magunk neveljük fel a palántákat. Télen van csak egy rövid időszak, amikor pihenni tudunk. Februárban vagy kora tavasszal már elkezdődik a munka, amikor is vetjük a retket. Aztán jön a paradicsom és az uborka. Feleségem és két lányunk segít a munkában. Ami megterem, azt Ungváron, a piacon szoktuk értékesíteni. Fóliaházból ennyi egyelőre elég, de a jószágállományt majd szeretném még bővíteni.

(2014. október 10., 717. lapszám)

A múltat meg kell becsülni!

(Szalóka)

Szalókán a háromnapos disznótor, a párnapénz és a halottlátó is ismert fogalom.

Barnát nem!

Somogyi Erzsébet szép és igényes kézimunkáiról mesélt.

- Úgy 15-20 éve megkértek, hogy varrják tarisznyákat az iskolásoknak. Aztán több megrendelő is jött. A mintát egyedül rajzolom ki sablonról, de szoktam újakat is alkotni. Embere válogatja, ki értékeli és ki nem az ilyesmit. Sokan például a lányuknak készíttetnek garnitúrát. Már lehet kapni olyan jó minőségű selyemszövetet, amiből könnyen eltávolítható a pecsét, így használni is bátran lehet. Nagyon sok tehetséges gyerek is van a faluban, de ha nem foglalkoznak velük e téren, el fognak kallódni. Én hajnaltól éjszakáig is képes vagyok hímezni. Hobbinak jó ez. Aki pedig nem lelkesedéssel teszi, az egyáltalán ne is csinálja.

Soósné Somogyi Irén testvérét, Erzsébetet követően kezdett el komolyabban kézimunkákkal foglalkozni, amikor ő a hobbin túl már rendelésre is dolgozott. Falujuk testvértelepüléseire gyakran kerültek már el a munkái, hiszen szépen és igényesen dolgozik. A különböző motívumok alapjait és a mintákat a *Fürge UjjakbóX* merítik. A hímzést, nyírást (riselést) ketten végzik. Mivel most a kalocsai hímzés dívik, így legfőképp ezzel foglalkoznak, vigyázva, hogy betartsák az ehhez kapcsolódó szabályokat: nem lehet a munkában barna szín, a virágok színeinek harmonizálniuk kell egymással, a levelek kétféle zöld színből állnak, s a munkán megjelenhet a paprika vagy a búzakalász motívuma is.

Sokan nem saját részre, hanem ajándékba készíttetnek valamilyen kézimunkát, hiszen az ilyesmi szép és előkelő ajándék. Ha pedig az ember odafigyel rá és kellőképpen megbecsüli, akkor több nemzedéken át megmarad. A XXI. század „vívmánya”, miszerint jobb megvenni, mint elkészíteni, a kézimunkák kapcsán is jelen van. Eddigi legnagyobb közös munkájuk a

számos pászkatakarón, házi áldáson, menyecskekötőn túl egy tizenkét személyes ebédlőasztalra fehérbe fehérrel hímzett asztalterítő, és a hozzá tartozó monogramos szalvéták. Régen hagyomány volt, hogy mindenki belehímezte monogramját munkáiba, a Szalókáról elszármazott megrendelő tehát így akart emléket otthonáról.

Néhány szalókai recept a sütés-főzésben is jeleskedő testvérpártól:

Tormakáposzta kukoricadarával: a tormalevelet felforrósított tej savóban addig puhítjuk, amíg színe sárga nem lesz. A savóból kiszedett levelekbe kerül aztán a hagymás-paprikás zsírral, füstölt hússal összekevert kukoricadara.

Cibere: a nagy szemű tengeridarát aszalt gyümölccsel megfőzzük, behabarjuk. Ha nincs aszalt gyümölcs, a darát magában főzzük meg, s habarás után lekvárt teszünk bele.

Kaszáslé: az egész napos, kalákában folyó kaszáláskor főzték. A sódar csontját és a húst megfőzték, felzöldségezték petrezselyemmel, sárgarépával, behabarták, rizskását tettek bele.

Háromnapos tor

Fekete Erzsébet a Zádor Dezső Művészeti Szakközépiskolában végezte tanulmányait.

1974-ben a bátyúi zeneiskolában, majd az Eszenyi Középiskolában kezdett dolgozni és hagyományőrzéssel foglalkozni. Mivel kétszólamú énekkart az iskolában nem tudott szervezni, népdalokat kezdett oktatni, s ehhez társította a néptáncoktatást, a népszokások feleleventését is. Összevonva mindezeket olyan jeleneteket állított színpadra, amelyekben táncos, szöveges és énekes rész is akadt. Mindezekbe beleszőtte az általa, főleg édesanyjától, Szántai Piroskától gyűjtött dalokat, szokásokat is, megelevenítve az egykori fonóesteket.

1990-től Szalókán dolgozott, ahol dráma- és énekszakkör is működött, hagyományőrző viszont itt sem. Akkoriban televíziósok jártak a faluban, hogy megörökítsék a szalókai disznótort, amely az előkészületeknek, a munkának és a mulatságnak hála három napig is tartott. Ebből is született egy jelenet. Ezeket a gyerekek is nagyon élvezték, s közben játszva ismerkedtek meg régi dalokkal, szokásokkal, tárgyakkal. E műsorokkal külföldön is felléptek, eredményesen.

Erzsébet idejét mostanság főleg az alkotás köti le. Rongyból készít nem mindennapi, mesés helyeket, alakokat ábrázoló pokrócokat unokái gyerekszobájába. Két méter elkészüléséhez ugyan 2-3 nap is kell, de a rongypokrócszövés mondhatni művészi szintre való emeléséért ez az idő nem is olyan sok.

Kötél, tető, seprű

Bíró János számos mesterséghez jól ért. Annak idején azért kezdett el asztalosmunkákat készíteni, mert 5 évig kellett volna dolgoznia, hogy otthonába ezeket megcsinálják. Készített hát magának szerszámokat, és később már másnak is dolgozott.

Amikor a kolhoz asztalosa szakmát váltott, és elment vasesztergályosnak, János bácsinak kellett folytatnia a munkáját és a koporsókészítést is. Egyik éven rengeteg volt a dohány, és már egy kötélcsináló sem vállalta el a kötélkészítést a kolhoz számára. Ezért a kolhozelnök elvitte János bácsit egy zsinegkészítőhöz. O ott alaposan megfigyelte a gépet, s otthon maga is összerakta. Az övé viszont már árammal működött, nem kézi erővel kellett hajtani. Készített zsineget, borjúkötelet, kötőféket is kötélből. Sőt, a gépet sikerült aztán úgy továbbfejlesztenie, hogy az magában végezze el a munkát, ne kelljen 2-3 ember munkája is mellé. Mindemellett pedig az ácsmunkában és a seprűkötésben is tevékenykedett úgy, hogy a szakmát megfigyelte, nem pedig megtanították rá.

600 lakodalom

- 1989-ben egy ígéret révén kezdtem el vőfélykedni - emlékszik vissza Bácskái Béla. - Egy ismerősöm, mivel tudta, hogy szeretek mulatni és mulattatni, felkért, hogy majd legyek a vőfélye, ha férjhez megy. Amikor esküvő előtt állt, kérdezte, hogy készülök-e rá. Nehéz volt elindulnom ebben, de próbáltam összegyűjteni a szokásokat, verseket. Levezettem az első lagzit, és azóta művelem ezt az „ipart”.

Továbbra is gyűjtöm a szalókai, eszenyi és környékbeli szokásokat, amelyek ma már nem annyira ismertek. Ilyen például a párnapénz szedése, a szakácstánc, kásapénzszedés a szakácsasszonyoknak. A párnapénzt azért szedték össze a komaasszonyok, hogy jó párnát vehessen magának

az ifjú pár. A szakácsasszonyok pedig az egész heti sütés-főzésért megérdemelték a táncot, amely során a menyasszony kötővel kedveskedett nekik. Gyűjtöttek a zenészeknek is.

Ma viszont egész más szokásokra tértünk át. A fiatal pár szeretné, hogy a lakodalmuk szép és emlékezetes legyen, de a hagyományokat nem igazán ismerik, nem tudják, mit jelent valójában a leánybúcsú, legénybúcsú, lánykikérés. Ezért néha muszáj rávezetni őket, hogy legyen egy „hivatalos” része is a lakodalomnak. A vőfélynek kell tehát irányítania, hiszen a párnak az az első lakodalma, míg nekem eddig már több mint 600 volt. Próbálom összehozni a modern és a régi világot.

A Visktől a Felvidéken át egészen Tokajig ismert vőfély az általa összegyűjtött verseket, szokásokat meg is jelentette *Lakodalmas népszokások Kárpátalján* címmel. Ebben olvasható a következő, 1905-ben egy néhai vőfély által lejegyzett vers a kásapénzszedéshez: főzőasszonyok kezüket bekötve, jajgatva közölték, hogy kezüket elégette a kása. Ekkor a vőfély szólt: „Halljunk szót, uraim, megint papolok,/ Szegény szakácsnőink ügyében kiáltok./ Addig, jó uraim, tőlük meg nem válók,/ Amíg meg nem nyerem, amiért itt állok.// Szegény szakácsnő a kását keverte,/ A főzőkanállal a fedőt leverte./ Amint a tűzből hirtelen kivette,/ Szegény a jobb kezét bizony megégette.// Uraim, nézzük hát könyörületesen,/ Méltó, hogy a szívünk őrajta megessen./ És, hogy a doktornak kontót fizethessen,/ Számára minden ember egy pár krajcárt vessen.”

Az I. Kárpátaljai Vőfélytalálkozóra 2009. április 26-án került sor Szalókán a KMKSZ Megyei Szervezete és az ötletgazda Bácskái Béla jóvoltából. Célja, hogy felelevenítse, ápolja, továbbvigye a magyar lakodalmi és vőfélyszokásokat. A tréfás, pikáns, megható versek sorát minden évben egy-egy település lakodalmi szokásai, lakodalmas zenék, vagy épp kiállítás teszi színesebbé. A találkozó az évek során megyénk egyik legnépszerűbb rendezvényévé vált, s nemcsak a kárpátaljaiak számára.

Credo és Ringató

Nagyné Fekete Zsuzsanna, Fekete Erzsébet lánya zenei szakközépiskolát és egyetemet is végzett hegedű szakon. 2007-ben a Credo Alapítvány

berkein belül megszületett a Szalókai Nyitnikék Zeneiskola, amelynek jelenleg is a vezetője.

-Zeneiskolánkban másként folyik a tanítás, mint egy állami intézményben. Nagy hangsúlyt fektetünk a gyerekek zenei igényeire. A szolfézs és a zeneirodalom oktatása mellett a gyerekek egy vagy két hangszert is választhatnak, amit később akár meg is változtathatnak. A Zurgó Együttes jóvoltából, a magyar állam támogatásával csángó magyar hangszereket kapott az alapítvány és a zeneiskola, és 4 éve meg is alakult a csángó magyar zenekarunk. A gyerekek csak magyar népzenét játszanak, többek között csángódobon, ütőgardonon, furulyán, hegedűn.

Nemrég részt vettem a kimondottan a kisgyermekkori zenei neveléssel foglalkozó Ringató tanfolyamon, aztán itthon is elkezdtük ennek megvalósítását. 0-3 éves korú gyerekek zenei nevelésével foglalkozunk a szülők, általában az anyukák bevonásával. Okét tanítjuk meg hangszeres játékot is bevonva a magyar népi gyermekdalokra, mondókákra, ritmusos, mozgásos játékokra. Ezeket a gyerekekkel együtt tanulják, így a kicsik zenei nevelése a tanulással egy időben zajlik, nem tudatosan, hanem a látás, hallás, ismétlés útján. A Kárpátaljai Népfőiskolái Egyesület által már Szürtében is működik ilyen. Azáltal, hogy a szülő énekel, eljátszik egy mondókát, ritmikusan mozgatja a gyermekét, automatikusan fejlődik a kicsi mozgáskoordinációja, ritmusérzéke, hallása. A Ringató folytatása már óvodásokkal foglalkozik. Szeretném módszertanilag ezt is elsajátítani, majd alkalmazni is.

A legjobb ajándék

Kozma Matildot anyósa tanította meg szőni, mondván, hátha egyszer hasznát veszi az életben. Es mit ad Isten? Újra divatba jött a szövés. A felvetést Szalókán csak Matild néni és még egy hölgy tudja megcsinálni. Segítenek is annak, aki kéri. A szövés aprólékos munkát igényel. Az egyszerű, parasztcsíkos pokrócokon kívül, amelyekben 5 centinként változnak a csíkok színei, Matild néni mostanság inkább szőnyegszerű, mintás pokrócokat sző. A mintákat a szövőnők átadják egymásnak, de mindig attól függ a végered-

mény, hogy milyen rongy áll rendelkezésükre. A mintáshoz több kell, mint az egyszerű csíkoshoz.

Megrendelésre nem dolgozik, viszont gyakran ajándékozza oda munkáit. A magyarországi vendégek például bármi más ajándéknál jobban örülnek egy szál pokrócnak. Bátyja lányát és menyét is megtanította a szövéssel kapcsolatos dolgokra, így anyósához hasonlóan ő is továbbadta értékes ismereteit, tudását.

Matild néni elmesélte, hogy régen, ha a rokonságban kisbaba született, akkor babalátogató előtt egyik nap háromféle süteményt és egy tortát sütöttek, másnap pedig tyúkhúslevest (combjával és szárnyával) és haluskát készítettek pörkölttel vagy tejfelesen. Ezeket külön ételhordó edényekbe tették, majd külön e célra szőtt ételhordó kendőbe kötötték. A süteményt kosárba rakták, kosárterítővei letakarták, majd a levessel, haluskával, és a tálcán csipketerítővei letakart tortával vitték babalátogatóba.

Halottlátóba (még a virrasztás előtt) egy kosár lisztet, tíz tojást - ezeket egy kendőbe kötve - és egy tyúkot vittek. Koszorút inkább csak akkor vittek, ha közeli ismerős hunyt el.

A felnövekvő nemzedék érdekében

Orosz Kálmán, a KMKSZ helyi alapszervezetének elnöke, magyartanár esetében a régiségek gyűjtése több módon is értelmezendő.

- Már régen kezdtem el a régiségek gyűjtését, mert a szüleimtől, nagyszüleimtől azt tanultam, hogy a múltat meg kell becsülni. Abban az időben nem volt hagyománya, értéke az ilyesminek, de a példamutatás mindenkiben nyomot hagy számomra példaadó volt az, hogy nagyszüleiül, édesapám átmentették azt a szalókai falunévtáblát, amely ma a hagyományőrző kiállításunk egyik darabja.

A régi dolgoknak jelentőségük van, hiszen a szavak elszállnak, és nem mindenki ismeri már egy-egy tárgynak a funkcióját. De ha ott van valami egy kiállításon, akkor már érdeklődnek utána. Akkor látszott meg ennek a jelentősége, amikor a diákok, akiket nemzetközi anyanyelvi táborokba eljuttattam, egy-egy kirándulás alkalmával felismertek valamit a néprajzi kiállításokon. Van jelentőségük azoknak a kiállításoknak is, amelyeket min-

den évben megszervezünk a falunapon. Ott nemcsak az én tárgyaim láthatóak, hanem sok más helybelié is. És jó lenne, ha ezek meg is maradnának. Ha lenne egy állandó kiállításunk, tájházunk, ami rég dédelgetett terv, kiállíthatnánk egy lőcsös szekeret, régi szerszámokat, eszközöket, amelyek még fellelhetőek a falunkban. Mert ha nem adjuk tovább mindezeket a felnövekvő nemzedéknek, akkor elvesznek.

A KMKSZ Szalókai Alapszervezete 1996 óta minden év augusztusának 3. vasárnapján megrendezi Szalókán a Hazahívogató Falunapot. A nagyszabású rendezvényre a helyieken, a testvértelepülések képviselőin és az érdeklődőkön túl a faluból elszármazottakat is minden évben szeretettel hívják, várják. Horgászverseny, istentisztelet, fotó- és néprajzi kiállítás, kulturális műsor, tánc, zene, utcabál - csak néhány azon programok közül, amelyekkel a szervezők a vendégeknek kedveskednek. így tehát a rendezvény azontúl, hogy hazavonzza a falu elszármazott fiait, lányait, egyúttal jeleskedik a magyar néphagyományok és a magyar folklór ápolásában is.

(2014. szeptember 19., 714. lapszám)

Beleszületni, ápolni, továbbvinni

(Szűrte)

A szűrtetek nemcsak meglátni képesek a szépet, de maguk is igyekeznek valami szépet alkotni, értékeket létrehozni, s azt továbbörökíteni a következő generációnak.

Divatos, változatos, egyedi

- Nagymamám szerettette meg velem a kézimunkákat - emlékszik vissza Takács Mária. - Tízévesen már én is foglalkoztam ezzel. A férjem nagybátyja drukkolással foglalkozott, rajzolt, sablonokat készített. Nem volt kire hagynia mindezeket, így egy élet munkáját nekem ajándékozta. Volt egy bőröndnyi minta. Kalocsai, matyó, mindenféle. Utána is olvastam dolgoknak, s ha külföldön jártam, akkor is igyekeztem ellesni, amit tudtam. Például vettem egy térítőt, elkészítettem a mintája alapján egy sablont, hogy tovább tudjam adni másoknak is. A végtelenig el lehet menni e téren, hisz rengeteg minta van. Sokan ilyesmivel teszik otthonossá a házukat. Igaz, hogy a fiatalokat nem annyira érdekli, de ma már nemcsak kézimunkákban van jelen az ilyesmi, hiszen a menyasszonyi ruhákra, menyecskeruhákra is hímzés kerül.

A lányomnak sok felsőrészt díszítettem már hímzéssel. Ezzel teszem a darabokat változatossá, divatossá, egyedivé. Szoktak megrendeléseim is lenni, általában a faluból. Rengeteg térítőt készítettem a templomba, de hímeztem ballagótarisznyákat is. Mindenkinek ajánlom, hogy próbálja ki ezt, hisz egész más a hatása, ha az ember maga készíti el. Télére szeretnék egy kézimunkakört megszervezni, hogy összejárjunk, beszélgessünk, és közben valami hasznosat is csináljunk.

S hogy mitől lesz egy kézimunka szép? Mária szerint „a technikai kivitelezés gondosságán kívül a díszítőelemektől, a kompozíciótól, a színektől, valamint a kézimunka elkészítéséhez szükséges fonalak és alapanyag helyes kiválasztásától”, hiszen „a színek világa végtelenül sokszínű”.

Háztáji es paj

Kótyuk Gyula több mint 20 éve gazdálkodik.

- 1992-ben kezdtem el komolyabban gazdálkodni kalászosok, búza, árpa, zab, tritikálé termesztésével. Összesen 6 hektárt műveltem: 5 volt a farmergazdaság, 1 pedig a háztáji. Volt napraforgóm is. Leszedtük, kézzel, aztán kicsépeltük, szárítottuk, szeleltük (kitisztítottuk - *a szerk.)*, és vittük az olajütőbe. Az olajat értékesítettük. Sőt, még lisztet is adtunk el, hisz voltak malmok is. Akkoriban több olajütő és malom is volt még, de már rég szétvertek, szétromboltak, szétloptak mindent.

Később a kalászosok már nem mentek annyira, így elkezdtük a jószággal feletetni a terményt. Eleinte inkább disznókkal foglalkoztam, aztán áttértem a szarvasmarhákra. El tudom a tejet is adni, de épp ma mondtam a piacon, hogy fél liter ásványvíz 3,50 hrivnya, fél liter tej meg 4,50. Szerintem ez irreális. Míg az üzemanyag normális árban volt, még lehetett a földdel foglalkozni, de nagyon drága lett, így 2010-ben felszámoltam a gazdaságot.

Állami segítség nincs, nem is volt. Most is van még 6 hektár pájom (a kolhoz szétesése után kiosztott földterület - *a szerk.)*, meg háztájim is, de nem művelem az egészet. Ilyen üzemanyagárak mellett nagyon meg kell gondolnia az embernek, hogy mihez kezd. Minden más is drága. Egy zsák műtrágya 340 hrivnya, egy zsák termény meg 200. Egy hektárra 20 1 benzin kell, csak arra, hogy felszántsam! És akkor hol van még a tárcsázás, vetés, permetezés, aratás? Sajnos, ide jutottunk. Elgondolkodhat az ember azon is: így mi lesz a városokkal?

A furnértól a sasig

Glagola Miklós az asztalosságot egy gyárban tanulta és kezdte meg, amelyben vékony falemezből, furnérból készítettek bútorokat. Ő ugyan

azon a részlegen dolgozott, amelyikben csak a falemezekkel foglalkoztak inkább, így akkor bútorokat nem készített, de sok mindent sikerült megtanulnia a mesterségből. így, miután a gyárat otthagyta, és otthon kezdett el dolgozni, a kézi és a gépi munkában is volt már gyakorlata, tapasztalata. Mindemellett a kolhozban is dolgozott, többek között a nagy sasfaragási láz idején.

Asztalossággal több mint 50 éven keresztül foglalkozott. Különböző bútorokat, asztalokat, székeket, ágyakat, szekrényeket egyaránt készített, amelyek otthonában még ma is hűen tanúskodnak ügyességéről. Lehet őket megnézni, megcsodálni, aztán megtanulni az elkészítésüket is.

Rózsa, Csalogány, Eszterlánc - elhivatottság

Ignácz Mária több mint 3 évtizede foglalkozik kulturális, azon belül pedig hagyományőrző munkával.

- A szürtei falusi klubban nőttem fel, hiszen édesanyám is klubvezető volt. A tánc-, az ének- és a színjátszó csoportnak is tagja voltam. 1977-ben Tégláson lettem klubvezető, és azóta is az vagyok, állandóan gyerekekkel foglalkozom. A szovjet időkben nagyon nehéz volt a munkánk, mert tartanunk kellett magunkat egy bizonyos sablonhoz: a pártról és Leninről kellett énekelnünk. De mindig belecsempésztem egy-két magyar népdalcsokrot, csárdást a koncertjeimbe.

El is nézték nekem. Aztán, amikor Ukrajna független lett, teljes mértékben megengedték, hogy a saját hagyományainkat ápoljuk. Azóta minden magyarul folyik, teljesen átálltunk a népi dolgokra.

Rózsa Népdalegyüttes, Orchidea Néptánccsoport, Csalogány Asszonykórus, Nyitnikék folklórcsoport, Téglási Magyar Hagyományőrző Társaság (Szikora Csillával közösen) - csak néhány azon csoportok közül, amelyeknek megalapításában nagy szerepe volt Ignácz Máriának. És ez még nem minden.

- 2010-ben megalapítottuk az Eszterlánc gyermek néptánccsoportot, a Cimborák Népi Zenekart - amelynek bőgőse a fiam, Ignácz Krisztián - és a Népdalkedvelők Klubjának Csalogány Asszonykórusát. Ez már régóta nagy álmom volt. Tíz, 60-65 év közötti asszony a tagja. Igyekszünk ápolni hagyományainkat, népdalokat gyűjtünk, és színpadra vittük már azt is, hogyan telt régen a karácsony, a fosztóest, a szüreti mulatság. Tavasztól őszig járjuk az Ungvári járást, de máshova is elmegyünk, ha hívnak. Idén voltunk Szlovákiában, Magyarországon, Erdélyben, a KurucFeszten, a Dobó-napon is.

A fiatalokat sem nehéz bevonni ebbe a munkába, amióta azzal foglalkozhatunk, amivel szeretnénk. A gyerekek elhozzák a fiatalabb testvérüket, a nagymamák az unokákat. Több olyan család is van, amelynek 3 nemzedéke jár ide, a nagymamától az unokáig. A gyerekek szülei és a nagymamák pedig segítenek, többek között a fellépőruhák varrásában. A folytonosság a legfontosabb. Én akkor is megtartom a próbákat, ha szabadságon vagyok.

Családban marad

Balázs Imre asztalossággal és hordókészítéssel is foglalkozott, foglalkozik.

- Édesapám asztalos volt, de szeretett volna hordókészítéssel foglalkozni. Meg is kezdte beszerezni a szerszámokat, de nem jutott el a munkáig, sajnos, hamar elhunyt. A nagybátyám viszont foglalkozott vele. Volt Tokajban és Salánkon is, hogy komolyabb hordókészítő mesterektől tanuljon. Tőle vettem át a mesterséget 19 éves koromban.

Az asztalosságba ugyan beleszülettem, de elvégeztem a szakiskolát is műbútorasztalos szakirányban. így katonaság előtt asztalossággal és hordókészítéssel foglalkoztam. Utána pedig komolyabban nekikezdtem a hordókészítésnek. 1983-ban volt a legnagyobb hordódömping. Azon év őszén legalább 30-40 hordót készitettein, amivel el is láttam a környéket, és las-

sacskán elkezdett csökkeni rá a kereslet. Aztán jöttek a 90-es évek, a krízis. Ráadásul megjelentek a műanyag edények is. Azokat könnyebb volt karban- és tisztán tartani, közben pedig drága lett a hordóhoz szükséges alapanyag, a tölgyfa és az abroncs is. A hordókészítés így már múlt idő, legfeljebb csak javítás van.

1986 és 1994 között a helyi kolhozban parkettát gyártottunk, majd a kolhoz megszűnése után elkezdtem kisiparoskodni. Ajtót, ablakot, bútort készítettem megrendelésre és itthonra is. Ügy 8-10 éve áttértem a modernebb, vákuumos ajtókra, ablakokra, amelyek enyvezett anyagból, tölgyből vagy kőrisből készülnek. Az én munkám a téglási és a sziirtei katolikus templom bejárati ajtaja is. A dobronyi árvaházba emeletes ágyakat, az ungvári Szent Gellért Kollégiumba pedig rengeteg emeletes és szimpla ágyat, íróasztalt készítettem. HálTstennek, mindig van megrendelésem.

Nem ment kárba

- Anyukám tanított meg szőni - mesélte Barkaszi Gizella. - Nem sokat foglalkoztunk vele, mert mindketten dolgoztunk, így csak kevés idő jutott rá. Később, 18 éves korom körül aztán már több időt szántam rá, a munka mellett is. Kockás pokrócot, abroszt is szőttünk. A cérnát vettük, a rongyot meg összerepegettük, összevagdaltuk azokból a ruhákból, amelyek már nem voltak használhatóak.

Ami megnyugtat

Kiss Teréz 12 éves kora körül kezdett el kézimunkázni, hímezni. Kezdetben csak hobbiként űzte, később viszont már szinte minden szabadidejét ezzel töltötte. Több mint tíz évvel ezelőtt, amikor látta, hogy másoknak is van igényük az ilyesmire, megrendeléseket is kezdett vállalni, főként azért, hogy ezzel is pótoljon gyermeke taníttatásának költségeibe. Kézimunkázott ballagóbatyukat, függönyöket, lakodalmakra vőfélykendőt, kötényt a szakácsasszonyoknak és a menyasszonynak is. Újabban pedig hímzett nyakkendőket is készít. Mindezt úgy, hogy nem is igazán munka ez számára, hiszen ez mindig is megnyugtatta, jó érzéssel töltötte el.

O már lát!

Jankovics Zsolt még katonaság előtt kezdett el fafaragással foglalkozni egy faragómühelyben, hogy addig is hasznosan töltse idejét, míg sorkatonai szolgálata meg nem kezdődik.

- Katonaság után a Zakarpattya Szállóban dolgoztam. A faragás így abbamaradt, de mindig is ott munkált bennem, hogy talán komolyabban is foglalkozni kellene vele. Itthon faragtam ugyan, de nem ez volt a fő vonal az életemben, csak egy hobbi. Később aztán Magyarországon iparművészekkel dolgoztam együtt. így vált ez komolyabbá, hiszen a műhelyben nem tudtam mindent megtanulni, ott nagyon alapszintű dolgokkal, például sasokkal foglalkoztunk. Persze, ez is jó volt, mert az ember legalább megízlelhette, milyen vésővel a kezében dolgozni, de sok mindent nem lehetett megtanulni, mert szériamunkáink voltak.

A továbblépéshez rengeteg önfejlesztés és munka kellett. A tehetség és az ügyesség is fontos, de ezeken túl látás is kell. Amikor elmentem Budapestre, egy mester ezt kérdezte tőlem legelőször: „Zsolt, maga már lát?” Nem a fizikai látásra gondolt persze, hanem hogy látom-e, honnan kell eltávolítani az anyagot. A faragás nem „nagy dolog”. Csak a megfelelő helyről kell leszedni a figuráról a felesleget.

Számos munkája mellett Jankovics Zsolt nevéhez fűződik a helyi református templomnál álló Nemzeti összetartozás emlékműve, a katolikus templomnál lévő Szent István-szobor restaurálása, Balázs Imrével pedig közösen készítették el a sislóci görögkatolikus templom oltárát.

Kétszer tanult

Horváth Endre két alkalommal is kitanulta a kályhásmesterséget: előbb fiatal kolhozmunkásként, majd, amikor már szakmai tapasztalata is volt, Ungváron kezdte el őt tanítani egy idősebb mester. S még az alatt az 1-1,5 hónap alatt is volt mit megtanulnia, hiszen második tanítómestere töb-

bek között máshogy állította össze a kályha megrakásához szükséges anyagot, másként alakította ki a kályha belső részét is. Ezáltal az elkészítés nem volt ugyan különösebben nehéz, viszont maga a kályha erősebb lett.

Egy kályhát ugyanis úgy kell megrakni, hogy fűtsön, melegítsen, s közben ne füstöljön, és persze az is fontos, hogy külsőleg szép legyen. Utóbbi főleg attól függ, hogy hogyan vannak lecsiszolva a csempék. Ezt csak kézi munkával lehet elvégezni, mert a géptől elpattanna a zománc. A csiszolás mennyiségétől függően 4-5 nap alatt készült el egy kályha.

Endre bácsi elmondása szerint a környéken nem sok kályhásmester akad, és, sajnos, nála sem jelentkezett még senki, hogy esetleg megtanulná tőle mesterségét. Munkái viszont az Ungvári járás számos településén, sőt, Kisvárdán is fűtenek, melegítenek, és persze nem füstölnek.

(2014. szeptember 12., 713. lapszám)

Mink van, mit kaptunk?

(Téglás)

Az ungvári járási Tégláson számtalan értékkel és még több értékes emberrel találkoztunk.

Amit más nem vállal

Mitro László eredeti szakmája az asztalosság, de később átnyergelt a bútorkészítéshez.

- 1997-ben kezdtem neki a bútorkészítésnek. Ungváriak kezdtek el dolgozni itt, Tégláson egy háznál. Előbb kutat pucolni hívtak, aztán a műhelyben is kipróbáltam a munkát, és végül ottragadtam. Kezdetben ágyakat, foteleket, díványokat készítettünk, aztán már ment a többi dolog is sorban. Később Koncházán és Ungváron dolgoztam, 2006-tól pedig már itthon folytatom a munkát.

Először a pincében dolgoztam, aztán, mivel ott már nem fértem, felépítettem a mostani műhelyemet. Mindent elkészítek, amit kérnek. Sokszor olyan apróságokat is, amit más asztalos visszamond. Ma már nem is kérik annyira az emberek a bútorkatalógust, hanem rögtön fényképpel jönnek, és mutatják, hogy milyen bútort szeretnének. Sokszor szalonokban fényképezik le az adott darabot, és itt készíttetik el, mert jóval drágább lenne a megvásárlása.

Jó minőségű fát könnyű beszerezni, de a minőséget meg kell fizetni. A mostani dollárárfolyam mellett ez egyre nehezebb. Egy bútor kivitelezésében nem is maga a munka, hanem az anyag a drága. Napi 14-16 órát töltök a műhelyben, ha kell. Akisszéktől az 5-6 méteres szekrényekig sok mindent készítettem, készítek.

Egyedül dolgozom. Volt már egy segítőm, de végül elment. Valahogy nem érdeklődnek itt annyira az ilyesmi után. Nem akarják a port nyelni. Akik értenek a bútorkészítéshez, azok cégben, önállóan vagy külföldön dolgoznak. Ott sokkal többet lehet keresni ezzel a munkával. Viszont szeretni

kell ezt a szakmát, mert anélkül nem lehet jó munkát végezni, mert nemcsak annyiból áll az egész, hogy összerak az ember valamit. Én éjjel-nappal ezzel foglalkoznék, ha tehetném.

„Darázsfészekben” nyúlkálás hobbiként

Pilnyik Viktória gyermekkora óta kézimunkázik, s szabadidejét szereti valamilyen alkotói tevékenységgel eltölteni.

- Már gyerekkoromban is kézimunkázással töltöttem a szabadidőmet. Kis szalvétákat, térítőkét, kispárnákat hímeztem, megtanultam keresztszemesen is varrni. De ezeket később meguntam, és arra gondoltam, hogy valami mást kellene csinálni. Három évvel ezelőtt egy barátnőm javasolta, hogy próbáljam ki a darázsfészkes varrást, mert nagyon ügyes kezem van. Először vonakodtam tőle, mert azt hittem, nem fog menni, de végül sikerült.

Ennek a technikának az az érdekessége, hogy az anyag hátulján megy a varrás, ami a színén adja ki a mintát. Előtte plakátra ki kell rajzolni a mintát, kiméregetni a kockákat. Aztán a plakátot ráteszem az anyagra, rárajzolom a méreteket, mintát, és elkezdem a varrást. A párna kb. 80%-a kézzel, a többi pedig géppel készül. Mégis inkább a tervezés a nehezebb, nem a kivitelezés, mert nagyon nagy pontosságot igényel: ha csak 1-2 centi elcsúszik, már nem úgy sikerül az egész, ahogyan kellene. Nagyon sok munka, és legalább két nap, amíg egy ilyen párna elkészül. De amint az elsőt megcsináltam, már szerettem volna más mintákat is kipróbálni. Internetről kerestem ezeket, a meglévőket pedig tudom kombinálni. Szatén anyagot használok, mert annak a fényes és a matt oldalára is lehet varrni, és megfizethető is.

Eladásra is készítek párnákat. Házhoz jönnek az érdeklődők, piacra nem is szoktam kivinni őket. Kérdezik tőlem közben sokan, hogy hogy van türelmem hozzá. Abból sok kell ehhez. De nekem ez a hobbim. A három év alatt már legalább 150-200 párnát készítettem. Térítőt is varrtam már ezzel a technikával, de kis virágkosarakat, tűpárnákat is csinálok néha, de csak saját részre. Ezt szeretem, és örülök, amikor elkészül egy. Mindegyik másmilyen, így sokszor nehéz megválni tőlük. Ha van egy kis szabadidőm, akkor szeretek alkotni valamit.

Kiskétvégű és loksa

Molnár Margit gyerekkorában tanult meg szőni. Ma is megvan még több általa készített pokróc, kendő, terítő, kiskétvégű (ezzel a terítővei takarták le a kosarat, melyben babalátogatókor enni vittek a kismamának), és staférungjának számos darabja.

- Édesanyámtól tanultam meg szőni. Tizenöt éves koromban már igen benne voltam a munkában. Akkoriban még vetettünk kendert, jártunk fosztóba, mert kellett a toll, kellett a dunna, a párna a lányoknak. Tizennyolc évesen mentem férjhez. Akkor megint vetni kellett, hogy készítsem a lányaimat. Kellett a staférung. Ebben legalább 8 vászonlepedőnek, ágyneműnek, asztalterítőnek, 7 párnának, 2 dunnának, törölközőnek kellett lennie. Anyósom meg is nézte a staférungot, bútort, amikor áthoztam ide, hogy mim van, mit hoztam, mit kaptam. Ahogy bírt, úgy „készített ki” édesanyám. Pokrócokat is szőttem régen. Arra is édesanyám tanított meg. Egyszerű csíkosakat és mintásakat is. A mintással több a gond. Felvetésnél néztük, hány nyüstbe, hány bordába szedjük be a cérnát. Adtunk is el a pokrócból.

Margit néni régi szokásokról is mesélt.

- Szombat és vasárnap este nem varrtunk, hanem emlékverseket írtunk. Nem tudtunk mivel foglalkozni, hát írtunk egymásnak verseket, nótákat.

- Mentünk egymáshoz fonni. Bejöttek a fiúk, felkapták az orsót, csókot kértek cserébe. Inkább odaadtuk, mert feltekerték volna a fonalat, mi meg sajnáltuk, mert nem lett volna mit hazavinni. Nem jártunk sokan. Két-három lány ment csak, mert akkoriban a fiatalság már nem sokat font.

- A fosztóban cukros tengerit főztek eleinte, utána már kínáltak süteménnyel, fánkkal, töltött káposztával is. A cukros tengerire 3-4 ember ült le egy tálhoz, úgy ettük.

- András-napon (november 30. - *a szert)* kukoricaszemeket dobáltunk be az ablakba. Ha azt kiabálták ki a házból, hogy „Nem mégy onnan?”, „Menj onnan!”, „Nem hagyod abba?”, akkor örültünk, mert akkor azt mondták, férjhez megy hamarosan a lány.

Végezetül Margit néni azt is elmesélte, hogyan jósolták meg maguknak leendő párjuk nevét.

- Luca-napon (december 13. - *a szerk.)* derelyét főztünk. Gyúrtunk tésztát, 13 kis cetlire fiúneveket írtunk, beletettük a tésztába, és megfőztük. Amelyik derelye leghamarabb feljött a víz tetejére, azt hamar kikaptuk, megnéztük benne a papírt, és örültünk, hogy olyan nevű udvarlónk lesz, amilyen név abban a derelyében volt.

- December 13-án almát haraptunk. Luca-napon kezdtük, minden este harapni kellett egyet az almából, és éjszakára a fejünk alá tenni. Szenteste kimentünk a hídra, és ahonnan és amilyen nevű fiú jött legelőször, abba az irányba és olyan nevűhöz ment majd férjhez a lány, úgy mondták.

- Papírra felírtunk neveket, fejünk alá tettük, minden este tűzbe hajítottunk egyet, és ami megmaradt, olyan nevű fiú lett a jövendőbeli.

Néhány jellegzetes helyi étel Molnár Margit által elmesélt elkészítési módja.

Vastag loksa: „A lisztbe kis szódabikarbónát teszek, de leöntöm ecettel is, hogy ne legyen nagyon pezsgő (szódabikarbóna - *a szerk.)* ízű. Teszek bele sót, cukrot, aludttejjel összegyúrom úgy, hogy lágy legyen és el tudjam nyújtani. Régen a spóron sütöttem, most meg palacsintasütőben szoktam. Feljön szép vastagra a tészta. Tejfellel vagy cukros kakaóval megkenem. Második fogásnak, leves után ettük.”

Savanyúié: „Sűrű rántást készítek, felengedem vízzel. Mikor fő, behabarom, öntök bele ecetet, hogy savanyú legyen. Ha felfő, engedek bele annyi nyers tojást, ahány főre készítem. Tavasszal szoktuk inkább főzni, mikor sok tojás van.”

Paradicsomszósz: A paradicsomlébe cukor kerül, majd be kell habarni. „Ha van tejfel, azt is beleteszem. Mikor a habarással felfő, szaggatok bele nokedlitésztát.”

Előbb énekelt, mint beszélt

- Tiszasalamonban születtem, és gyerekkorom óta zenélek - mesélte Bernáth Ferenc. Sőt, a szüleim szerint előbb tudtam énekelni, mint beszélni. Születésnapra, Mikulásra mindig hangszert

kaptam, főleg szájharmonikát. Édesapám hegedűt is készített nekem. Ha egy hangszert a kezembe vettem, azt meg tudtam szólaltatni. De nem tudom, kitől örökölhettem ezt. Később Huszton, majd Ungváron tanultam karmesternek. Mellette zongorát és hannonikát. Megtanultam gitározni is, egyedül. A katonaságnál is zenész voltam, és utána is muzsikáltam, például az ungvári Korona Szállóban. 1972-ben kerültem Téglásra. A lányom és a fiam is zenei pályára léptek. A ’80-as években egy csapattal februártól decemberig minden hétvégén lagziban zenéltünk. Most leginkább népzenét szoktam muzsikálni. A lányom, Szikora Csilla, szülési szabadságát tölti, így most helyette dolgozom a kultúrházban. Egy asszonykórusnak és a Rózsa Népdalegyüttesnek vagyok a vezetője. Különböző magyar tájegységekből származó dalokkal foglalkozunk. Sok tanítványom akadt eddig. Közülük is a legkomolyabb a fiam, ifj. Bemáth Ferenc, aki ma már gitárművész. De már az unokáim is muzsikálnak.

„Húzd rá!”

Szűcs István a vőfélykedésről beszélt.

- Négy évvel ezelőtt kért meg a család, hogy egy unokatestvérem esküvőjén mondjam el a verseket a vacsoránál a fogások mellé. Ezt megtettem, de egy darabig annyiban is maradt az egész. Aztán jöttek még felkérések a rokonságból, de már arra is kértek, hogy mondjam el a búcsúztatókat is. így egyre több verset tanultam meg, és 2012 óta már teljes egészében lebonyolítok lagzikat, nemcsak a családon belül.

A verseket előbb az interneten keresgéltem. Olyanokat választottam, melyek jobban illenek a stílusomhoz, ezért jól elő tudom adni. De mindig tudni kell kicsit megújulni, ezért más verseket is kerestem, és került egy vőfélykönyv is, amiből megtanultam néhányat, illetve magam is ki szoktam találni vicces, egyéni köszöntőket.

Úgy 12-15 íagzit vezettem le eddig. Már minden magyarok lakta járásban megfordultam. De én csak hobbiszinten űzöm ezt, nem hivatásszerűen. Hétvégenként elvállalok egyet-egyet, ha nincs más elfoglaltságom akkorra. Egyik alkalommal olyan lagzin voltam, ahol a násznép egy része és a zenekar is magyarországi volt. Felhoztam a levest, elmondtam a verset, ami pedig úgy végződött, hogy „Húzd rá!” Azt gondoltam, valami csárdás következik, de a magyar *Himnuszt* kezdte eljátszani a zenekar. Furcsállottam, de kiderült, hogy Magyarországon ez a szokás.

íme egy a versek közül: „Jöjjenek, emberek, lakodalom lesz itt,/ izzad a vőlegény, mert érzi már a vesztit./ Sukár a vőlegény, gyönyörű az ara,/ mint egy megvalósult álom, oly csinos a haja./ Mondanék én csúnyát, de nem visz rá a lélek,/ a vőlegény haragjától reszketve félek./ De az meg készüljön fel inkább a nászéjszakára,/ nehogy csődöt mondjon az a szegény pára./ Tisztelt vendégsereg, én most azt javaslom,/ hogy az ital mindenki poharából fogyjon./ Ne üljünk itt tovább a zenére várva,/ ürítsük poharunk a boldog ifjú párra.”

Nem méhész méhész

Kocsis Árpád méhész, vagy inkább csak méhészkedik...

- Nem tartom magam nagy méhésznek. Egy véletlen folytán kezdtem el ezzel foglalkozni 15-16 évvel ezelőtt. Leült egy kis rajocska egy ahnafára, én pedig befogtam. Egy idős bácsi segített nekem ebben, aki méhekkel foglalkozott. Szereztem kaptárakat is. Az első család folyamatosan szaporodott. Most 25 van, de volt már 45 is.

Nálunk nem a méztermelés adja a méhészkedés fő profitját. Régen még jobban foglalkoztak az emberek gazdálkodással. Volt napraforgó, tatárka. De most parlagon állnak a földek, a gyom pedig nem terem mézet. Nincs folyamatos hordás, csak akkor, amikor virítanak a gyümölcsösök, az akác, a hárs. Inkább a családok eladása adja a profitot. Én viszonteladóknak adtam el őket, de idén ingyen se kellett senkinek. Méz saját részre van csak, meg barátoknak, ismerősöknek. Nem piacolok vele. Ahogy az a bácsi is mondta, 10 évből egy az, amikor jól lehet pergetni. Nekem is egy nagyon jó év volt eddig, de akkor vittem is ki akácra a méheket.

Dolgozni egyedül szoktam a méhek körül. Feleségem segít esetleg, ha nagyobb munka, pergetés van. Fiatalok eddig nem érdeklődtek a méhészet iránt tőlem. Nem sok kedvük van hozzá, mert a méhek szúrnak is, csípnek is.

(2014. június 20., 701. lapszám)

„Amit megcsinál az ember, azért felel is”

(Tiszaásvány)

„Jó napot kívánok e ház gazdájának, e házban egybegyíílt szép kompániának. Víg kedvet, örömet, kicsinynek és nagynak, egyszóval, mindannak, akik csak itt vannak. ” - Tiszaásványból való e köszöntő.

Faiskola, gazdaiskola

A gazdálkodás, földművelés ma már korántsem képezi annyira szerves részét a mindennapoknak, mint hajdan. No, de nem így van ez Kertész János gazdaságában.

- Agrármérnök az eredeti szakmám. Munkácson tanultam ki. Majdnem 20 évet dolgoztam az Eszeny központú Avantgárd kolhozban, hét évig Tiszaásvány polgármestere voltam, majd kaptam egy munkalehetőséget Magyarországon, s hét évig ott dolgoztam. Aztán kihoztam egy céget Kárpátaljára, a Holland Plantot, és Koncházán megalapítottunk egy faiskolát. Öt éven át ennek voltam az igazgatója.

Később nyugdíjas lettem, s lassan itthon is létrehoztunk egy kis kertészetet a két fiammal. Vannak gyümölcsfáink, főként almafák, egy másfél hektáros gyümölcsösben. Van egy saját kis faiskolánk is. Termesztünk továbbá zöldségeket, de csak a család részére. Összességében nagyjából két hektár földterületet művelünk. Értékesíteni nehéz a megtermett gyümölcsöt, mert - a koncházai faiskolának is köszönhetően -, már sok a telepítés. Ungvár, Koncháza, Gejőc, Botfalva környékén például elég nagy gyümölcsösöket találunk. Az is nehezíti a gazdálkodást, hogy az állam semmivel nem segít, sőt, inkább nehezíti az ember munkáját. Minden drága, nehéz a gépeket beszerezni, drága az átírásuk, a műszakiztatásuk.

Kevesebb földterületet művelnek meg az emberek. Ha a környéken szétnéznénk, a földterületek mondhatni felét üresen találnánk, parlagon. A háztájit is nehezen tudja megművelni az ember. Míg a benzin és a gázolaj ára emelkedik, addig a zöldség és gyümölcs ára egyre lejjebb megy, mivel az adott kultúrából egyre több van. A faluban is nagyon kevesen gazdálkodnak, de az ember próbálkozik mindennel. Sok a betegség is a növényekre. A régi fajtájú gyümölcsök, amik még vadalanyban (nem a gyümölcsért, ha-

nem a későbbi beoltásért nevelt növény - *a szerk.)* voltak, még nem betegedtek annyira, de azok, amiket beoltogattunk, már sokkal inkább. Igaz, vannak rezisztens (ellenálló - *a szerk.)* fajok, viszont azok sokkal savanyúbb gyiimölcsűek, és inkább a levüket lehet felhasználni, mintsem asztali fogyasztáshoz. Igyekszem ezek függvényében fejleszteni a tudásomat, hol könyvekből, hol az internet segítségével.

Annak idején a cégbe nagyon sok munkást vittem, akik azért tanultak is valamicskét ebből az egészből, szemezgettek, oltogattak. A beregszászi Rákóczi-főiskoláról (a Corvinus Egyetem Kertészeti Karának a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán működő kihelyezett kertészmérnöki képzésében részt vevő diákok - *a szerk.)* pedig nagyon sok kertészmérnök hallgató volt nálunk szakmai gyakorlaton.

A tisztaság fél egészség - a méheknél is

Kádas József közel 40 éve méhészkedik.

- 1975-ben kezdtem neki a méhészkedésnek. Kisebb-nagyobb sikerrel, de befogtam egy rajt. Felszerelésem akkor még egyáltalán nem volt hozzá. Később utánaolvastam a témának, és egy méhész barátom mellett néhány apróbb dolgot is megtanultam. Szerettem a méhekkel foglalkozni, sikerült is, és később folyamatosan fejlesztettem a méhészetemet. Építettem magamnak a kaptárakat, nem vásároltam egyet sem. Nem vagyok ugyan tanult asztalos, komolyabb munkákat nem tudnék megcsinálni, de azért ehhez is értek egy kicsit.

Jelenleg 60-65 méhcsaládom van. A munka nem egyszerű. Komoly fizikai állóképességet igényel. Amikor például jön a pergetés, húszszor is lemegyek a kertbe egy nap. Vannak, persze, olyan időszakok, amikor az ember pihen, mint például most is, amikor arra kell törekednem leginkább, hogy a családjaim ütőképesekké váljanak, és be lehessen majd telelni őket. Hogy ősszel lesz-e még valami mézünk, azt nem tudjuk. A szárazság, a rossz időjárás ugyanis nemcsak a mezőgazdaságot, de a méhészkedést is nagyon visszafogja. Idén már két zsák cukrot muszáj volt feletetni a méhekkel, mert abszolút nem volt hordásuk. Ha pedig az anya észreveszi, hogy nincs hordás, nem lesz miből táplálni a fiatalabb nemzedéket, akkor nem rak több

petét. Számukra is sok energiát vesz igénybe a munka, és így a család lassan legyengül. Sokszor nem is igazán a mézre hajt az ember.

Régen sokan jártak Oroszországból, és felvásárolták a műrajokat, vagyis azokat a kereteket, amelyeken bizonyos mennyiségű méz és hasítás volt, amelyekből aztán az új generáció kel ki. Sokan kifejezetten erre álltak rá. Szerettem volna még bővíteni a családok számát, de most például vártam az akácra, viszont olyan rossz volt az idő a virágzásakor, hogy 3-4 nap, ha tudtak dolgozni a méheim. Le is voltak gyengülve. És egy embernek sok is lenne már ennél több. Ha például bejön a rajzási időszak, akkor 65 családot már elég nehéz egyedül megfogni. Nagyon kell ügyelni, mert ha benn hagyok egy anyabölcsőt, és a méhek észreveszik, hogy ki fog kelni a hatal anyuka, miközben az öreg még ott van, akkor kirajzik a család. A rendezetlen méhészetekben történik meg ez inkább csak. E téren nem volt még veszteségem. Gazdag nem lettem ugyan a méhészkedésből, de ha méz nem is volt sok, legalább a rajokat elvitték eddig.

Egy érdekesség a kaptárakról: „A kaptárak terén a méret a lényeg. Ha például valaki családot akar venni, és hoz magával ládát a szállításhoz, akkor abba pontosan be kell ülniük a kereteknek. Láttam már mást is, aki megcsinálta magának a kereteket, és vele együtt a problémát is, mert két oldalt hézagok maradtak a keret széle és a kaptár fala között. Ezt a méhek igyekeznek beépíteni, így, amikor hozzányúlunk, folyik kifelé belőle a méz, közben agyonnyomjuk a méheket, amitől a többiek agresszívak lesznek. Fontos még a méhészetben a tisztaság, a higiénia, az állategészségügyi biztonság is. A méhek sokféle betegségre hajlamosak. Ezért fontos, hogy honnan van a kaptár, amiben élnek. Én nem vásárolnék használtat. A kaptárral együtt a régi lakók betegségeit is be lehet hozni. Akkor aztán megbetegszenek a méhek, legyengülnek, a gyenge családokhoz mennek lopni például az én egészséges méheim, és végül hazahozzák nekem a betegséget.

Öt kopek csörgött

- Két nagybátyám és a nagyapám is vőfély volt - emlékszik vissza Kertész Bertalan. - 1951-52 környékén vezettem az első lakodalmat. Mikor elkezdtem a

vőfélykedést, még volt vőfélybot. Aztán meg már a nadrágszíjra tettük rá a kendőt, a botot meg eldobtam. Sok lagzin voltam, de nehéz munka a vőfélyé. Egy egész irkát meg kellett tanulni. Nagyapám estétől reggelig tudott volna verselni.

Mentem én szinte bárkinek, akár rokon volt, akár nem. Viszont később már úgy voltam vele, hogy akinek kellek, az hív, és elfogad úgy is, hogy én a lagziba azért nem adok pénzt. Mert régen egy bika árában volt benne egy lakodalom az embernek, én meg minden szombaton lagziban voltam. Hívtak azért sokan. Vittem magammal mindig 5 kopeket, és azt csörgettem meg, ha jött a menyasszonyi tánc. Voltam Csapon, Nagydobronyban, Kisdobronyban, Eszenyben, Oncsán is. Összesen legalább 80-100 lakodalmat vezettem le. De régen nem úgy ment a vőfélyeskedés, mint mostan. Már cirkuszt csinálnak belőle.

No, de a kendőt azért verssel kellett kikérni, bárhová is került aztán. A menyegzős háznál: „Miként két galambot Nőé elbocsájtott,/ jellel az Úristen engem is megáldott./ Mert Nőé galambja vivé egy zöld ágat,/ én pedig pálcámon díszes pántlikákat.”

Kendőkérő: „Tudjátok, mi van hátra, én nem prédikálom,/ mert a sok beszédet én igen megunom./ Adjátok ki a kendőt, az a kívánságom,/ lánykiadó uram, szám többé nem tátom.”

Egy mester példaképei

Makó István valaha egy éktelenül csintalan gyermek volt, majd eszes, de lusta diák, aztán pedig...

- Átneveltem magam. Elkezdtem Jókai-műveket olvasni, és megszületett bennem, hogy az ő hőseire akarok hasonlítani, akik becsületesek, erősek, műveltek, egyenesek. Nyolcadik osztálytól 3 éven keresztül minden évben különböző szakmákat tanítottak nekünk. így lett belőlem asztalos. Heti 8 órában tanultuk e mesterségeket. Két óra elmélet volt, aztán mentünk a műhelybe, ahol ismerkedtünk a gépekkel, apróbb munkákat csináltunk. Amikor le kellett adni a munkákat, például a saját gyártmányú hokedliket, akkor jött a mester, és mindegyiket a földhöz verte. Nála ez volt az ellenőrzés. Ami széthullott, nem volt jó. Ő is asztalos volt, persze, hogy tudta, mi az a munka, amit meg kell csinálni ahhoz, hogy az

ember tényleg mester legyen, ne pedig szélhámos. Az osztályból végül csak én maradtam meg ennél a szakmánál.

A katonaság alatt is ilyen munkával foglalkoztam. Bekerültem a műhelybe, látták, hogyan dolgozom, sok asztalt, széket, ajtót, ablakot, csákánynyelet, pingpongasztalt kellett készítenem. Még a tisztekhez is jártam dolgozni. Megkedveltek, holott kezdetben, amikor megtudták, hogy magyar vagyok, vagyis „venger”, azt mondták, „bánderá”, „náciszté druzjá”. Katonaság után gyárban dolgoztam, mert tovább akartam tanulni, elvégezni a mérnök szakot. De amikor megláttam, hogy milyen ocsmány módon dolgoznak ott, hogy a mesterek brakkot csinálnak, és az a munka lényege, hogy ami elkészült, tegyék fel az autóra, vigyék el, aztán, ha széthullik a gazdánál, nem számít - elment tőle a kedvem. Az én környezetemben korábban nem ismertem ilyeneket.

Én azt vallottam, hogy amit megcsinál az ember, azért felel is. Van, hogy sokallják, mennyit kérek el például egy lábtóért (létráért - *a szert)*, mert a boltban olcsóbb. De én olyankor közlöm, hogy amíg élek, garanciát vállalok a munkámra, és annak biztosan nem fognak hamar lötyögni a fokai, mint a boltinak. Nem lehet itt csalni. A vevő nem lát bele a fába, de aki elkészíti az adott dolgot, az tudja, mi van belül, hogyan csinálta meg a munkát.

Igaz, nem lehet mindenkiből mesterember, de ott, ahol egy hasonlóan szép szakmát űznek, vagy akár „csak” kellőképpen megbecsülnek: „Legyen az Isten áldása e házon,/ sok bő kegyelmét az Úr ráruházzon./ Gond, bú és fáradtság messzire távozzon,/ kegyes szemeivel az Úr rá vigyázzon” (Kertész Bertalan egyik vőfélyverse).

(2014. július 18., 705. lapszám)

Ahol az akarat és a bobájka terem

(Tiszasalamon)

Csap szomszédságában, a Latorca és a Tisza között helyezkedik el az egykori Ung vármegye egyik,, tiszás ” települése, Tiszasalamon. A magyar ukrán-szlovák hármashatár mentén elhelyezkedői települési útjainak minősége nem, viszont azok, akik rajta járnak, annál inkább értékessé teszik.

Szépen, sorrendben...

Aki szereti a hímzett kézimunkákat, horgolt ruhadarabokat, az Zunkó Éva otthonában valószínűleg órákig el tudna nézelődni. Jómagam térítőkét, vőfélykendőket, kötőket (néhányat olyan mintákkal, amelyek elmondása szerint eredeti salamoni minták) kis túlzással zsákszámra láttam, és megcsodálhattam az évszakonként más kézimunkákba „öltöztetett” konyhát is, ahol akárhova néz az ember, Éva néni ügyessége köszön vissza.

- Kézimunkákkal még gyerekkoromban kezdtem el foglalkozni. A hímzéssel kezdtem, aztán jött a horgolás. Édesanyám tanított meg a kötésre és a hímzésre. Sokat kelimeztünk is. Régen még kézzel rajzoltuk a mintákat, utána pedig már vettünk sablont, és festékkel vittük fel a mintát. Hímzéseket rendelésre is készítettem. Később pedig nekikezdtem felsőket horgolni. Ezt magamtól tanultam.

Divatba jött a horgolás, így én is hozzákezdtem. *Fürge Ujjak* című folyóiratot hozattam Magyarországról, megnéztem, mi hogy megy, és abból dolgoztam. Abban le van írva minden szép sorrendben, már csak össze kell rakni a mintákat. Felsőrészeket készítettem, de csak a család részére, eladásra, rendelésre nem igazán, mert nem győzném csinálni, nem lenne rá elég időm. Minden mintát, amit használok, újságokból vagy az internetről vettem. Esténként szoktam ezzel foglalkozni, miközben nézem, vagyis inkább csak hallgatom a tévét. Egy felsőrész egy hét alatt elkészül, ha sietek vele. De amit megcsinálok, azt viselik is. Legfőképpen olyan dolgokat szeretek készíteni, amit össze kell rakni. Vagyis nem egyben horgolni, hanem darabokból, és aztán azokat összefogni. Én mindenféle kézimunkát szeretek.

A lányomat is megtanítottam rá, és ha jönne más, annak is szívesen megmutatnám.

„Régiségraktár”

Kosztyu Miklósnak néhány igazán értékes régiség van a birtokában.

- Gyerekkorom óta hobbiszerűen gyűjtöm a régiségeket. Valahogy megtetszettek a régi dolgok. Eleinte kanalakat, csuprokat, rokkákat gyűjtöttem. Akkor persze egy rokka még nem számított annyira régi dolognak, mint ma. Ha most egy gyereket megkérdezne az ember, hogy mi az, nem is tudná. Aztán a gyűjtemény bővült komóddal, karosládával, zongorával is. Rokonok, ismerősök, barátok révén tettem rájuk szert.

A kedvencem egy favilla. Egyik barátom kertjében találtam rá, amikor már szinte benőtte a fű. Nagyon rossz állapotban volt, de elkértem, ő pedig ideadta. Azt mondta, még az ükapjáé volt, ezért szerintem 300 éves lehet nagyjából. Ezt a villát aztán letisztítottam és lelakkoztam, de a többi dolgoz hoz nem nyúltam. Akkor régiség a régiség, ha eredeti formájában van, még akkor is, ha így esetleg nem annyira esztétikus.

Örömöt szerez számomra, hogy emlékszem a tárgyak korábbi tulajdonosaira. Kellemes visszaemlékeznem az idős bácsikra, nénikre, mert azt, amit az ő arcukon láttam régen, ma már nem látom senki arcán: vidám, elégedett emberek voltak, hiába nem volt sok pénzük, gazdagságuk.

Ezeket a tárgyakat én csak összegyűjtöttem, és raktározom. Nem igazán érdekelődött irántuk senki. Ha létrejönne egy múzeum a faluban, akkor szívesen odaajándékoznám.

Verselő kántor

Tolvaj István több mint 30 éve vezette le első lakodalmát.

- 1983-ban, az unokatestvérem lakodalmán vőfélykedtem először. Koncházára ment férjhez, ott pedig az a szokás, hogy csak fiatalokat hívnak vőfélynek, olyanokat, akik még nem nősek. Ezért esett rám a választás. Elmentem azokhoz, akik régen vőfélykedtek, elkértem a régi füzeteiket a versekkel, és mindegyikből kiválasztottam magamnak azt, ami nekem tetszett. Ez kb. 15 vers volt akkor. Régen megtiszteltetés volt vőfélynek lenni.

Később aztán évente 4-5, majd már 10-15 lagziba is hívtak. Volt olyan nyaram, hogy egy hétvégém volt csak szabad. A környező településeken kívül a járásban is igen sok helyen voltam, de jártam Kaszonyban, Beregszászban, Mátyfalván, Magyarországon Kisvárdán és Záhonyban is. Amikor én kezdtem, még nem volt

vőfélybot egyáltalán. Nem is hordok magammal botot a mai napig sem. Régen az övbe tűzték a kendőt. Csongoron pedig kettőt is kaptam, mert ott az a szokás, hogy minden férfi kap kendőt, a vőfély pedig kettőt, hogy így különböztessék meg a többiektől.

Sok vegyes lakodalomba hívtak, mert ukránul és oroszul is jól beszélek, hogy két nyelven végezzem a munkám. De ezt nem igazán lehet. Olyan volt, hogy elmondtam a verset magyarul, aztán röviden, néhány szóval elmondtam ukránul, miről is volt szó benne, de a rigmusokat nem lehet lefordítani. Ráadásul az ukrán lakodalmak a rengeteg játékkal most már szinte átmentek bohózatba, nem a hagyományos dolgok vannak a középpontban. Hozzá is szoktak már a sok játékhoz az emberek. Voltam már olyan lagzin, hogy 10 dalra nem táncolt a násznép éjfélig, mert szinte csak a játék ment. Alig érkeztek az emberek leülni, már elvitte valaki csokrot, poharat, egyebet. Mintha színház lenne az egész. A vőfély produkálja magát az egész lagzi alatt, az emberek meg csak ülnek és néznek.

No, meg régen inkább mulatni mentünk a lagziba, nem annyira pénz kérdése volt a vőfélykedés, mint most. Én például a feleségemmel jártam mindig, mert ő is szeretett táncolni, mulatni, mint én. Mostanában már nem nagyon vállalok lagzikat, mert a munka mellett még kántor és presbiter is vagyok. Ha valahova közelebbi helyre hívnának, és magyar lakodalomba, oda még elmennék. Igaz, mostanában már inkább fiatalokat hívnak vőfélynek, meg olyanokat, akik tudják hangszerrel kísérni a lakodalmas menetet. A verseket, amiket összegyűjtöttem, néhány alkalommal már odaadtam másoknak, akik érdeklődtek irántuk.

A vőlegény útnakindulása előtt: „Most először is elmegyek próbára,/ míg el nem jutok dolgaim céljára./Kész vagyok mindenkor bátran menni harcba,/minden jót kívánok e családi házra./Mert az Isten tudja akaratomat, mire fordítottam gondolataimat./Mert ő igazgatja minden szándékomat,/ áldd meg azért, kérlek, mostani utamat!/Mert az én szándékom Isten akalatja,/0 segítségével át is esek rajta./Bocsássatok tehát most utamra,/áldás, békesség szálljon a ti házatokra [/Tisztelt gyülekezet, Isten Szent nevében/ induljunk el csendes békességben!/Vőlegény urunknak keressük fel párját,/ az ő drága kincsét, ékes menyasszonyát!/Szerezzünk ma neki örök boldogságot, /hozzunk hitveséül egy szép gyöngyvirágot!”

Gyöngyfonal és festék

- Édesanyám kézimunkázott sokat, aztán nekem is megtetszett - mesélte az előzőekben bemutatott Zunkó Éva lánya, Varga Vica. - De az iskolában is tanították ezt nekünk. Azt hiszem, ott a keresztszemesekkel kezdtük. Lassan, fokozatosan mindenféle kézimunka-technikát, a hímzést, ami a keresztszemeseknél kicsivel bonyolultabb, a kötést és a horgolást is megtanultam.

Kedvenc technikám ezek közül nem volt. Mindegyikkel egyformán szerettem foglalkozni, de úgy, hogy mikor melyikhez volt jobban kedvem.

Mikor a kötéshez, mikor a hímzéshez. Nagyon sok mindent készítettem eladásra is. Többek között hímzett abroszokat, garnitúrákat. Az anyagot régen csak Magyarországról szereztük be, de már nálunk is kapható. A hímzőfonal viszont már magyarországi. Gyöngyfonallal hímzünk csak. A drukkolást mindig én magam csináltam, méghozzá festékkel, amit az oldóanyaggal együtt szintén Magyarországról rendeltem. Ez a festék kilós tömbökben van, amit fel kell oldani használat előtt, majd szivaccsal ráfesteni vele az anyagra. Utána pedig kimosódik az anyagból. Szintén Magyarországról voltak kezdetben a sablonok is, de később már én magam is készítettem. A horgolással komolyabban csak nemrég kezdtem el foglalkozni. Tétlen nem ülünk tévénézés közben sem, így ezzel foglalkozunk.

Sokan nem szeretik manapság a kézimunkákat, de nekem ez még kell. Nekem kézimunkák nélkül olyan a vitrin, mint a ház függöny nélkül. Mi szeretjük.

Tapogató ficfavessző

Kis Pétert, akiről úgy hírlik, annyi mindenhez ért, hogy ő a falu mindenese (de ezt nem tőle tudom, mert azonkívül, hogy ügyes, szerény is), a seprű- és kosárfonásról kérdeztem.

- A parasztembert a sors mindenre ráviszi. Én már gyerekkoromban is sok mindennel foglalkoztam. Seprűt és kosarat kötni édesapámtól tanultam meg. Úgy 18 éves voltam, amikor már önállóan is foglalkoztam ilyesmivel. Ha akarat van, az ember megtanul bármit.

A kötés megkezdése a legnehezebb. A kosarat például úgy kell csinálni, hogy 3 botot összetesz az ember, és aztán azt úgy kell alakítani, hogy gömbölyű kosár legyen belőle. Nemcsak összedobálni kell az egészet, hogy aztán kihulljon belőle, amit beletesznek. A seprű viszont már egyszerű, mint a pofon. Egykettőre meg lehet kötni, ha van drót hozzá. Havat seperni pél-

dául nagyon jó vele. Nagyon szeretek halászni, ezért tapogatót is fontam magamnak vesszőből.

Két fiamat próbáltam is megtanítani mindezekre, de nem volt hajlamuk hozzá. Télire szoktam kötni a szomszédoknak, egyiknek-másiknak is, amire szükségük van, ha megkérnek rá. De inkább csak saját részre dolgoztunk régen is. Én nem maszekoltam ilyesmivel. Ilyen a parasztember: mindent megtanul.

Péter bácsi mindenhez értő édesapja 99 évesen hunyt el. Reméljük, ő legalább 100 évig dolgozik majd.

Öntsük meg!

Végül néhány kedvelt étel Tiszasalamonból.

Bobájka: ez az étel kelt tésztából készül, amit elnyújtunk, elvagdalunk, a darabokból kis rudakat sodrunk, majd kemencében megsütjük (a sült tésztadarabok magukban is elropogtathatóak). Amikor pirosra sültek, forrásban lévő vízbe dobjuk, s puhára főzzük. A leszűrt tésztát aztán megöntjük, vagyis pirított vajjal, disznózsírral vagy szalonnatepertős zsírral összekeverjük, tetejére pedig túrót, darált mákot teszünk - ki mivel szereti.

Lángelőtt: fehér lisztből tésztát gyúrunk (olyat, mint a levestészta), elnyújtjuk, darabokra vágjuk, és a spór tetején (főzőlapján) megsütjük. Miután megsült, a darabokat kézzel összetördeljük, majd megfőzzük, leszűrjük, megöntjük zsírral, tehéntúróval összekeverjük, megszórjuk. ízlés szerint lehet juhsajtot is reszelni rá. Másként: a kinyújtott tésztát négyszögletű darabokra vágjuk, megsütjük, ezután megfőzzük, megöntjük, és palacsintaszérűén összetekerjük.

Krumplilángos: maradék tört krumplit liszttel összegyúrunk, kis gombócokat formázunk belőle, ezeket elnyújtjuk, majd a spór tetején megsütjük. Miután megsültek, disznózsírral lekenjük, egymásra rakjuk. Csak magában, de szilvalekvárral, sósán vagy sajttal is lehet fogyasztani.

Krumplinudli (angyalbögyörő): az alapja egyszerű lángostészta, amit hosszú csíkokra vágunk, összesodrunk, elvagdalunk, végül megfőzünk. Miután leszűrtük, prézlibe (zsemlemorzsa) vagy pirított grízbe forgatjuk.

(2014. július 4., 703. lapszám)

Van, ami sokáig megmarad

(Ungtarnóc)

Az ungvári járási Ungtarnócon a kar nélküli ágy ma is dikó, a piszka fa kulacs, a fészer kamiía, és az egyik utcát Kanadának hívják. No, de van még ott más érdekesség is...

Gyűjtögetésből szenvedély

Lakberendezés, kézimunkázás, játékkészítés, festés - csak néhány dolog azok közül, amelyekkel Pajdics Petra foglalkozik.

-A kézimunkázást, varrást saját magam tanultam meg. Kaptam egy varrógépet, aztán addig ültem mellette, amíg meg nem tanultam megvarrni azt, ami érdekelt. Az ilyesmit dédnagymamámtól örökölhettem. O varrónő volt, és már kiskoromban is érdekelt, hogyan dolgozik, állandóan ott ültem mellette, figyeltem a munkában.

Festeni szakközépiskolában kezdtem el komolyabban, de már előtte is jártam rajzszakkörre. Később rájöttem, hogy nem is ez az, ami igazán érdekel, hanem inkább a textilből készült dolgok. Végül is két évet tanultam ott, majd kert- és parktervezés irányban tanultam tovább, főiskolán. De inkább azt hasznosítom ma is, amit a szakközépiskolában megtanultam. Igaz, hogy ott a két év során főleg festettünk, hiszen ez volt a szakirányom, de a kompozíciónak minden ágát megtanultuk.

Most többnyire játékkészítéssel foglalkozom. Anyagból készítek játékokat, nyuszikat, angyalkákat, illetve különböző lakásdekorációkat is. Utóbbi az, amivel leginkább szeretek foglalkozni. Megrendelésre, eladásra is dolgozom. Születésnapra, esküvőre, húsvétra, karácsonyra is kérnek tőlem ilyesmit. Ünnepekre például nagyon divatosak a dekorkoszorúk. De ezeket nemcsak ünnepekhez, hanem mindennapi használatra is kérik. Leggyakrabban macikat készítek. Gyerekként gyűjtöttem őket, aztán magam is terveztem egyet. Párnákat, függönyöket, pamuttal díszített hímes tojásokat is készítek, és még sok egyebet. Ihletet leginkább az internetről és Magyarországon vásárolt magazinokból merítek. Az alapanyagokat többnyire itt vásárolom, Ungváron. De ha elutazom valahová, akkor is vásárolgatok, még úgy is, ha nem tudom, mi lesz majd belőle.

Folyton fejlődöm a munkában, hiszen sok mindent látok. Általában áttervezem picit a dolgokat. Nem szoktam utánozni. Amit látok, azt később a magam módján készítem el. Sokan rendelnek tőlem úgy, hogy képet küldenek az adott dologról, hogy ugyanolyat kérnek. De mindig megmondom, hogy ugyanolyat nem csinálok, esetleg hozzá hasonlót. Festmények terén sem másolok. A csendéleteket is magam rakom össze. Anyagokkal is szoktam képeket dekorálni. Beléjük kombinálom a különböző textúrákat. Ezek most már egyre aktuálisabbak, mert az emberek szeretik a modern

lakberendezési dolgokat, nemcsak a klasszikust.

Gyöngy a vége...

Kosztik Katalin egy fiatal, de annál kreatívabb és tehetségesebb kézműves.

- Tízéves korom körül kezdtem el kézműveskedni. Egyházi táborokba jártam, főként Rátra, és az ilyen alkalmakkor mindig foglalkoztunk ezzel is. Ott elkezdtem valamit, aztán itthon tovább próbálgattam, egyedül is. Ha valami nem sikerült úgy, ahogyan mutatták, akkor csináltam a magam módján, még ha kicsit másmilyen is lett. Nézegettem a különböző technikákról videókat is, amíg rá nem jöttem, minek mi a lényege. Mert rá kell jönni bizonyos mozdulatokra. Ha pedig ezek már megvannak, lassan be is rögződnek.

Ha nagyon sokat foglalkozom valamivel, akkor az már úgy megy, hogy szinte rá sem kell néznem munka közben. Süthető gyurmából fülbevalót, medált, kulcstartót készítek. Nemrég voltam a KMKSZ-alapszervezet által rendezett gyereknapon kézművesként, ahol ezt is bemutattam a kicsiknek. Munkáimat kiállítottuk, s akinek megtetszett valami, az megtanulhatta, hogyan készül az adott dolog. Korábban nem is igazán tudták a környéken, hogy ilyesmivel foglalkozom. Kedvenc technikám a gyöngyszövés, ez egyszerű és gyorsan megy. Készítek nyakláncokat, karkötőket, és kombinálni is szoktam a gyöngyöt a makraméval, csomózással, ha karkötőt készítek. Sok munkámat már eladogattam, de ha rendelnek valamit, azt általában gyorsan el is készítem. Már nagyon sok kézművesbolt van, és úgy látom, az emberek inkább megpróbálnak egyedül elkészíteni valamit saját maguknak, mint megrendelni, megvenni.

Szeretnék még megtanulni varrni, kötni és bőrrel dolgozni is. Sokszor nézegetek képeket, szétnézek a hobbiboltokban, és ha megtetszik valami, akkor neki is fogok. Az is előfordul, hogy nem sikerül elsőre. Akkor igyekszem kitalálni, hogy a magam módján hogyan valósíthatnám meg. Ha pedig egy motívum megtetszik, akkor igyekszem beépíteni a megszokott munkáimba. Azoknak is megvan a jellemzőjük: mindennek gyöngyöt teszek a végére, még az álomfogóknak is.

Mikor a fának lelke lesz

- 2009-ben kezdtem el amatőr szinten faragni - mesélte Péntek Zoltán. - Református, hívő ember vagyok, és akkor valahogy megszólított, felkarolt

a Jóisten. Valami olyan, ősi dolgot szerettem volna készíteni, ami sokáig megmarad Tarnócon. A Jóisten ajándéka volt az ihlet, az indíttatás. Az első munkámnál úgy dolgoztam, mint Burattino (Pinokkió - *a szert)* történetében: fogtam egy darab fát, és addig faragtam, amíg nem lett belőle valami. Érdekes módon, amelyik darab fát a kezembe vettem, azt hál'Istennek, nem rontottam el. Ha kicsit suta is volt a munka, akkor sem dobtam ki semmit.

Azt szeretem a fában, hogy meleg, puha, hajlékony anyag, aminek lelket lehet adni. És azt én adom bele. Az ihlet a pillanatnyi érzésből jön. Nem világi dolgokat készítettem, hanem címert, egyházhoz, valláshoz kapcsolódó dolgokat. Szeretem az olyan szimbolikus dolgokat, amelyek a magyarsághoz, a magyar lét ápolásához kapcsolódnak. Amikor megszületik egy ötlet a fejemben, akkor azt mindig le kell rajzolnom. Nem is azért, mert esetleg elfelejtem, hanem, mert így tudok korrigálni rajta. Fejből is menne a munka, de rajz után jobb. Sorozatgyártásban viszont nem készítek semmit. Van olyan munkám, amiből 2-3 darabot is készítettem, de mindegyik egyedüli, exkluzív. Több különböző kivitelezésű címerem is van, mostanában pedig próbálok rátérni a kopjafára is. Korábban ezzel sem foglalkoztam különösebben. Ez is úgy jött, mint a többi dolog. De hazudnék, ha azt mondanám, nem néztem utána a tudnivalóknak.

Eladni nem szoktam a munkáimat. Remélem, nem is fogom soha. Általában elajándékozom őket, vagy a templomnak, vagy jóbarátoknak, ismerősöknek. A Tiszasalamoni Református Egyház részére is odaajándékoztam egyik munkámat. Arra kértek, hogy az ottani Szent István-szoborhoz faragjam ki Nagy-Magyarország térképét. Tehát nem pénzért dolgozom, és honoráriumot sem szoktam elfogadni soha.

Öröklődik

Máles Katalin hajdan sokat kézimunkázott együtt édesanyjával, s úgy tűnik, ez örökletes dolog.

- Amióta meg tudom fogni a tűt, azóta ezzel foglalkozom. Legelőbb édesanyám egy kis kakast rajzolt nekem, azt varrtam körül szálöltéssel. Aztán fokozatosan jött a többi dolog. Engem érdekelt, mi hogyan megy, ezért odafigyeltem rá munka közben, amit pedig nem tudtam, azt megmagyarázta. Édesanyám is sokat kézimunkázott telente, mert ez inkább téli foglalkozás volt. És együtt is, nagyon sokszor. A templomba és eladásra is sokat hímeztünk mindketten. Ez volt a kis bevételi forrásunk. Nagyon sok pászkatakarót hímeztünk például. Volt, hogy 25 da-

rabot is egy télen, négyszögletűt, gömbölyűt, oválisát, attól függően, hogy mennyi időnk volt. Aztán Ungváron a piacon árultuk. De volt, hogy konkrét kéréssel jöttek hozzám, mi kellene és milyen.

Gyakran ismerősöknél vagy a *Fürge Ujjakb&n* láttam meg új mintákat, de volt, hogy át is adtak nekem egyet-egyet azok, akik tudták, hogy ilyesmivel foglalkozom. Ha megvolt a minta, lerajzoltam, hozzáadtam vagy elvettem belőle egy kicsit, és varrtam. Kórházban dolgoztam, ott pedig a liftesek sokat foglalkoztak ilyesmivel. Azoktól is sok dolgot elpróbáltam. Kötöttem mellényt, pulóvert is. Ezzel tudok lenyugodni, ha valami problémám van. Szeretek mindenféle kézimunkát. De a mai fiatalságnak már nincs hozzá türelme. Mert ehhez sok türelem és fenék kell, mert ülni kell és csinálni. Sokan nekikezdenek, mert érdekli őket, legalábbis addig, amíg még csak nézik, de amikor ülni kell vele, már nincs türelmük.

Évek kellenek hozzá, hogy az ember mindent úgy tudjon megcsinálni, hogy szép legyen. Hiába van például lerajzolva a minta, azt formázni is kell, mert ha rajzolásnál elcsúszott mondjuk a ceruza, akkor az embernek magának kell látnia, hogy a rajz után nem szép a munka, utána kell dolgozni. Olyankor meg ki kell bontani. Ez főleg a keresztszemesnél rossz. Azt nagyon nagy odafigyeléssel kell csinálni, mert ha csak egy öltést nem úgy tett oda az ember, ahogy kellett volna, nem jön össze a minta, aztán ki kell bontani. Csak az szereti ezt, aki ebben nőtt fel. De most jobban el vannak foglalva az emberek: elveszi az időt a televízió, a komputer. Persze, az is kell, de nem állandóan. Viszont aki nem látta ezt a szüleitől, azt annyira nem foglalkoztatja.

Máles Katalin egy érdekes receptet is megosztott velem. íme, az ungtarnóci gyümölcsszelet receptje: három egész tojást felverünk, szétkavarunk 20 dkg cukorral. Hozzáteszünk 2 dl aludttejet, 10 dkg olvasztott margarint. Ezeket jól elkeverjük, majd összedolgozzuk 25 dkg liszt és 1 csomag sütőpor keverékével. Az eldolgozott tésztát tepsibe teszszük, rárakjuk a felszeletelt gyümölcsöt, és megsütjük. Szinte bármilyen egyszerű gyümölccsel elkészíthető, de az alma a legjobb. Nem is kell feltétlenül frissnek lennie. Üvegből vagy kompótból is vehetjük.

Mit vitt az ukrán busz?

Csernyicskó Borbála édesanyjával együtt szőtt fiatalkorában. Többek között abroszt, törülközőt,

zsákot készítettek. A „minden kezdet nehéz” elve alól ő sem képezett kivételt. Eleinte még sok mindenben szorult segítségre, később viszont már egymaga is boldogult.

Egy alkalommal Magyarországra vitt pokrócot, s miután többen is látták, megcsodálták munkáját, később már várták, mikor jön az ukrán busz, mikor visz Boris néni pokrócot. Ezenkívül Csehországba, Prágába is vittek munkáiból. De, természetesen, a helybéliek is vásároltak tőle. Tanítványa viszont nem igazán akadt, holott a szövéshez szükséges eszközök még megvannak. Van még felvetni valója, s bízik benne, hogy lesz még rá alkalma, hogy azt le is szője.

Öngyógyítás

Az agronómus végzettségű Fedák János néhány évvel ezelőtt kezdett el komolyabban gyógynövényekkel, gyógyítással foglalkozni.

- Nemcsak füvekkel gyógyítok, hanem sok minden mással is, ami a természetben megtalálható és felhasználható ilyen célra: ami megöli a vírusokat, baktériumokat, gombákat. Főleg az első kettővel vannak gondjaik az embereknek. Régebben nekem is voltak egészségügyi problémáim, de idejében kapcsoltam, és kigyógyítottam magam. Sok dologra magam jöttem rá, bár könyveket is olvasgattam a téma kapcsán.

Többféle gyógynövénnyel is foglalkozom. Vannak dolgok, amiket saját magamon próbálok ki. Tudok segíteni az ekcémával, bőratkával szemben. Ha valakinek árpa nő a szemére, azt egyszerűen csak szemen kell köpnie egy egészséges embernek, mivel a nyálban olyan anyagok vannak, amelyek eltüntetik azt. A hónalj alatti bőrgombát ecetes vattával kell lekenni naponta háromszor, mert az a gombafaj nem bírja az ecetet. Úgy gondolom, hogy igenis kell foglalkozni öngyógyítással. Minél több ember foglalkozna ilyesmivel, annál többen jönnének rá bizonyos dolgokra, arra, hogy minden bajra ott van az orvosság a természetben, és így nem kellene a patikába járni azokért a készítményekért, amelyeknek a legfőbb alapanyagait meg lehet szerezni a természetből vagy a saját környezetünkből.

(2014. augusztus 22., 710. lapszám)

Munkácsi járás

ZOÏ

Ismerd meg a múltadat

(Barkaszó)

Napjainkban egyre többet hallhatunk különböző értékekről, az értékteremtésről és a meglévő értékek megőrzésére)! a család, az emberi kapcsolatok, a művészet vagy épp a természet vonatkozásában. Az érték:„ Valaminek az a tulajdonsága, amely a társadalom és az egyén számára való fontosságát fejezi ki. ” „Becses tulajdonság. ” „Az a pénzösszeg, amelyet valamely áruért fizetnek. ” „Emberi szükségletet kielégítő anyag, termék, áru. ” „ Nagyra becsült személy. ” „ Valaminek az a tulajdonsága, hogy értékálló. ” „Szilárd, állandó értékű. ” Örvendetes, hogy a fent említett területeken kívül nemzeti értékeinkre s azok megőrzésére is egyre nagyobb hangsúly esik. E tekintetben érték minden nép ajkán született dal, minden jeles termék, amelyet magyar ember alkotott, minden tárgy, történet, szokás, amelyet ma már kevesen ismernek, de amelynek megmaradásáért küzdünk. Barkaszó magyar közössége ezen értékek megmentése érdekében tevékenykedik.

Csúcsteljesítmény

A hungarikum: „Megkülönböztetésre, kiemelésre méltó érték, amely a magyarságra jellemző tulajdonságával, egyediségével, különlegességével, minőségével a magyarság csúcsteljesítménye, amelyet külföldön és belföldön egyaránt a magyarság eredményeként, kiemelt értékként tartanak számon...”

A hungarikum szót hallván sokaknak valószínűleg a kalocsai hímzés, a szürkemarha, a Zsolnay-kerámia vagy épp a matyó népművészet juthat eszébe, s sokan talán nem is tudják, hogy a magyarság kiemelt értékeinek sorát immár a szikvíz is gyarapítja. A Barkaszón nagyjából 40 éven át működő szikvízüzemről az alapító György Imre dédunokája, György Zsolt mesélt.

Az üzem az okmányok szerint 1922-ben alakult. Málna- és citromízesítésű szörpöt, limonádét és hagyományos szikvizet is előállított. A szén-dioxidot egy gép „nyomta bele” a kútvizet tartalmazó palackba. A különböző italokat szekéren hordták ki a környező falvakba. Az előállításhoz szükséges, akkor még modernnek számító technológiát Budapestről rendelték meg. Érdekesség, hogy a félliteres limonádésüvegeknek nem volt dugójuk. Az üveg egy apró, színes üveggolyót tartalmazott, amely a szénsavtól felemelkedett egészen az üveg szájáig, s ha inni akart valaki, csak el kellett nyomnia. Ezek a limonádék valódi gyümölcsszörp felhasználásával készültek. Az üzemben annak alapítója és felesége, Irma dolgoztak, illetve a családtagok. Hogy egész pontosan mennyi szikvizet és limonádét állítottak elő napi szinten, nem lehet tudni, viszont 1-3 literes szikvizes és félliteres limonádés-tivegekből több száz darab is volt hajdan, s nagy valószínűséggel ezeket nap mint nap megtöltötték.

A szikvízüzem a 60-as évek közepéig működött. Akkor az államosítás miatt be akarták zárni, elvenni a felszerelést, az üvegeket, a gyártó berendezést a „közös tulajdon” jegyében. A padlás gerendasora közé rejtve sikerült megmenteni az üvegek egy részét. Zsolt megőrizte a többféle színben és kivitelben készített üvegek árjegyzékét, az üzem adásvételi okmányait, alaprajzát, iparűzési engedélyét, telekvételi elismervényét (pontosabban „elösmervényét”) is.

Meglátni az értéket

Vladimír Ibolya azon kézművesek egyike, akik nem haboznak átadni tudásukat a fiatalabb nemzedékeknek.

- Gyerekkoromban nagy divat volt itt a neccelés. Tizenkét évesek voltunk az ikertestvéremmel, amikor elveszítettük az édesapánkat. Neccelléssel biztosítottuk a megélhetést. Vagy továbbadtuk valakinek a munkákat, aki elvitte azokat a piacra, vagy édesanyám maga adta el a függönyöket, abroszokat. Kisebb dolgokat nem készítettünk. Fiatal koromban nem néztem úgy soha tévét, hogy csak arra összpontosítottam volna, mert mindig kézimunkáztam közben. Hétvégenként szinte hiányzott, hogy nem vehettem elő a varrást, mert szombaton a házimunkával kellett inkább foglalkoznom, a vasárnapot pedig mindig megtartottuk a pihenés napjának.

A középiskola befejezése után irodában kezdtem el dolgozni. A szomszéd néni az ungvári filharmóniának hímzett. Tőle sajátítottam el én is ezt a technikát, de igazából nem sok tanításra volt szükség. 1972 körül én is elkezdtem oda varrni. A munka mellett foglalkoztam ezzel, méghozzá nagy örömmel. 1991-ig dolgoztam be oda. Akkor felkeresett Budapestről egy népművészeti bolt Kárpátaljáról elszármazott tulajdonosa. Olyan személyeket keresett, akik kézzel hímeznek, s engem ajánlottak neki. Meg is nézte a munkáimat, mert számára csak olyan felelt meg, amelynek olyan volt a fonáka, mint a színe. Ma már ritkábban van időm varrni, de tartjuk a kapcsolatot. Sablonokat, mintákat például Szernyéről is kaptam a munkához Orbán Irénkétől. Amikor én áttértem a hímzésre, akkor a testvérem kötögetni kezdett. Isten engem ezzel az adottsággal ajándékozott meg: hajlamom és kedvem is volt ezt csinálni.

Szerettem volna továbbadni a tudást, hogy ne vesszen el a családban. Van egy 10 és egy 6 éves unokám, akik azonnal odajönnek hozzám, ha esténként leülök dolgozni. Kirajzolok nekik egy kis mintát, és azon gyakorolnak. Van rá hajlamuk, és szeretik is. De vannak, akik nem látják benne az értéket, azt, hogy milyen munka van benne.

Hajtsd ki a lányod

2008-ban Fakász Valéria, a Barkaszói Középiskola magyartanára kezdeményezésére gyűjtötték össze (első kézből, a szülők, nagyszülők segítségét, emlékeit felhasználva) a különböző évszakokhoz, jeles napokhoz kötődő népszokásokat, hiedelmeket, a településhez kötődő ételek receptjeit, a különböző események (pl. tollfosztó, adventikoszorú-készítés) leírását az iskola diákjai.

A begyűjtött adatokat dolgozatok formájában foglalták össze, s mindezekből egy vetélkedőt is szerveztek a tanulóknak. A hasonló kezdeményezések nagyban hozzájárulnak tárgyi és szellemi örökségünk fennmaradásához egyaránt. Hiszen számos szokás van, melynek emlékét már csak így őrizhetjük meg. Ilyen a szűzgulyahajtás is.

Az egyedülálló lányok réme a pillanat, amikor (újra) megkérdezik: „Mikor mész már férjhez?”. De egy fél évszázaddal ezelőtt a barkaszói lányokat egy ennél jóval zavarba ejtőbb mondattal is megörvendeztették. Húshagyó kedden szólították fel a falu ifjú vőlegényjelöltjei az apósjelölteket, hogy adják ki eladósorban maradt leányukat, mégpedig a következő rigmussal: „Akinek van szűz leánya, hajtsa ki a szűzgulyába. He-je-huja-hajj!”

Kereszt és koszorú

Szanyi Éva sok-sok év óta hasznosítja a hímzésben megmutatkozó hajlamát, tehetségét.

- Fiatalasszonyként kezdtem el ezzel foglalkozni. Láttam hímzett munkákat, és azt gondoltam, én is meg tudnám csinálni. Szülési szabadságon voltam, de szerettem volna pénzt is keresni. A faluból sokan kézimunkáztak a Filharmóniának. A csoportvezető adott nekem egy kis darab kirajzolt szalvétát, én kívántam, és kaptam is munkát.

Kirajzolt mintájú ruhadarabokat, fellépő ruhákat kaptunk, pa-

muttal együtt, nekünk csak a hímzés volt már a dolgunk. Darab után kaptuk a fizetésünket. Határidőre dolgoztunk, sokszor egész éjjel a keresztszemes munkák fölött ültem. Külföldre, Amerikába, Németországba is kerültek munkáim. Magamnak is készítettem kézimunkákat, s ha közülük valakinek megtetszett valami, eladtam. Néhány éve én készítem a helyi iskolásoknak a ballagótáskákat. De nagyobb munkákkal már nem foglalkozom. A fiatalok pedig nem nagyon akarják megtanulni ezt. Sokan szépnek tartják a kézimunkákat, de drágának. Holott annyi munka van velük...

Tavaly óta koszorúkat is készítek. Van egy barátnőm Budapesten, aki virágkötészettel foglalkozik. Mindenszentek előtt segítettem neki a munkában. Eleinte csak a keze alá dolgoztam, aztán hozzáfogtam magam is. A hozzávalókat Magyarországon és Munkácson szerzem be. De készítek csokrokat, kopogtatókat, adventi koszorúkat is.

240 atmoszféra

Malom és olajütő is működik Barkaszón, régi, felújított kolhozgépekkel - tudtuk meg Scserbánics Vjacseszlávtól. A malomban naponta 10 tonna búzát is lisztté őrölnek.

Az olajütőbe Kárpátalja számos településéről saját termelésű és vásárolt napraforgót is visznek.

Az értékes magokból összességében négy gép, s persze az olajütő három dolgozójának munkája révén nyerik ki a háztartásokban nélkülözhetetlen olajat. Először a magok megtisztítása zajlik. Egy gép szabadítja meg a magokat a héjuktól, amit aztán a kemence fűtésére használnak. A magvakat aztán ledarálják, az őrlemény pedig a kemencébe kerül, amelyben egy lapáton 40 percig forog és perzselődik. Ezután a présbe kerül, amely 240 atmoszféra nyomással kisajtolja belőle az olajat. Hét óra leforgása alatt így 7-800 kilogramm magot sajtolnak ki. Száz kilogrammból, ha jó a mag, akkor akár 35 liter olaj

is nyerhető. Ha kevésbé jó a minősége, akkor csak 20. Az itt készülő olajat helyben értékesítik is.

Bár régen szinte minden kolhozban volt malom és olajütő, mára csak ez működik Kárpátalján - hivatalosan is. Napraforgóval ugyan sokan foglalkoznak ma is, azonban a legtöbb helyen hidegen sajtolják.

„Hej, égig-nyúló giz-gazok, hát nincsen itt virág?”

Koncz Sándor a ’70-es években kezdett el brigádvezetőként dolgozni a kolhozban. Akkoriban a hatalmas földterületeket lovakkal és kézi erővel művelték meg, s munka közben előkerültek a földből a használt patkók, cserépedények, használati tárgyak darabjai. Koncz Sándor pedig, aki mindig is vonzódott a régiségek iránt, s úgy tartja, a szépség és a művészet megnyugvást és örömet ad az embernek, megszerette mindezeket, s komolyabban is elkezdett foglalkozni velük.

Később megértette fontosságukat is: a megmentett tárgyakat szemlélve a fiatalok is megismerkedhetnek azzal, hogy a „régi” emberek mennyi verejtékes munka, mennyi küszködés árán gazdálkodtak, dolgoztak, s értek el termést azon a földön, amelynek nagy része mára, sajnos, tönkrement. A földet elődeink szerették, hiszen a hazát és a kenyeret jelentette számukra, továbbá a természethez való kötődésnek is alapja volt. A Sándor által vásárolt vagy rokonoktól, barátoktól összegyűjtött és megmentett tárgyak megőrizték eredeti adottságaikat, eszmei értéküket, a sokéves használat után sem romlottak el. Jó lehetőséget biztosítanak arra, hogy az egykori és mai életkörülmények közötti különbségeket szemléltessék.

A régiséggyűjtő és régiségrajongó beszélgetésünk alkalmával Ady Endre *A magyar Ugaron* című versének egy részletét idézte: „Lehajlok a szent humuszig,/ e szűzi földön valami rág./ Hej, égig-nyúló giz-gazok,/ hát nincsen itt virág?” A gazdaság ugyan, mint mondta, tönkrement, de megmaradtak az értékek. A cséphadarót például nem csupán a gyűjtemény, de Barkaszó címere is őrzi. A favillák, érmék, cserépedények, korsók, különböző használati tárgyak és munkaeszközök, rézmozsár, favilla, vasaló, hur-

katöltő, tengeridaráló és számos más tárgy, amelyeket Sándor megmentett, letisztogatott és rendbe hozott, ma két külön szoba berendezését képezik. A szépségen kívül eszmei értékkel is bírnak, mindemellett pedig a leleményes paraszti észről és logikáról is egyértelműen tanúskodnak a mai, modem világban, amely „egyik kézzel ad, a másikkal elvesz”.

Azt, ami már elveszett, tönkrement, sajnos, nem lehet visszahozni az enyészetből. De azt, amit két kezünkkel még érinthetünk, ha a padlás egy eldugott sarkában van is, vagy épp kissé megkopott emlékként él, esetleg egy elsárgult régi papírdarab őrzi, de még megvan, azt meg is őrizhetjük. Ehhez csak annyi kell, hogy észrevegyük annak a „társadalom és az egyén számára való fontosságát”, „becses tulajdonságát”. Abból pedig minden bizonnyal bőven akad.

(2015. január 8., 730. lapszám)

Akik a mezőn is kézimunkáztak

(Beregrákos)

A járásközponttól, Munkácstól mindössze 9 kilométerre, ruszin települések ölelésében terül el az egykori Bereg vármegye részét képező Beregrákos. A település nemcsak szomszédai, hanem közelebbi térsége tekintetében is egyedi, hiszen a Latorcán, Munkács folyóján túl Beregrákos az egyetlen nagy számban magyarok lakta település.

A történelem és a nagy égések

A helyi magyar iskola egykori történelemtanára, Kozma Katalin elmondása szerint a település a Latorca folyó egyik, édesvízi rákokban bővelkedő ágáról kapta a nevét. Sajnálatos módon, a falu történetéről nem igazán maradtak fenn írásos emlékek, mivel a település a történelem viharos századai során, a tanárnő szavaival élve, több alkalommal is égett.

Amikor például Kárpátalja Csehszlovákia része lett, máglyán égették a különböző iratokat, könyveket. Ahogy azt adatközlőmnek nagyapja mesélte erről: olyan volt, mintha az ég is égett volna akkor. Többen is próbálták az elmúlt évtizedekben megírni a település részletes történelmét, hiteles dokumentumok hiányában viszont nem nagy sikerrel. Nagyjából három évtizeddel ezelőtt Kati néni elmondása szerint alakulóban volt egy múzeum a településen, amelyhez sokat összegyűjtöttek a megmaradt dolgokból, de (állítólag) az ungvári múzeum néhány munkatársa ezeket elvitte, azzal az ígérettel, hogy majd kiállításra kerülnek. Arról viszont Kati néni nem tud, hogy ez meg is történt volna, s a falu számára oly értékes dokumentumok nem kerültek vissza hozzájuk.

Beregrákosra is jellemző volt hajdan a kendertermesztés. E nagy fontosságú iparnövény vízben, sárban való áztatás, tisztítás, tillóval való összetörés, dörzsölés, fonás után nyert szálaiból szőtték a különböző ruhaneműket, alsóneműket (az aprószöszből), illetve a zsákokat, tarisznyákat (a vastagabb szálakból). Kati néni elmondása szerint egykor múzeum is működött az iskolában, amelyben a kender megmunkálásához szükséges eszközök, s általuk a munka különböző állomásai, folyamatai is bemutatásra kerültek.

Tűre cserélt kapa

Vass Mária hímzéssel, kötéssel, szövéssel és necceléssel is foglalkozott, foglalkozik. Otthonában számos munkája van még használatban ma is. S mind az ötven évvel ezelőtt, mind a nemrég készültek egyértelműen készítőjük ügyességéről tanúskodnak.

- Tizenhat éves korom óta kézimunkázok. Az iskolában 5. osztálytól kezdve tanultunk ilyesmit. Míg a fiúk fúrtak, faragtak, addig mi kötöttünk, varrtunk. Emellett nagynénémtől is sokat tanultam. Ő eladásra is szőtt pok-

rócokat. Gyerekként figyelgettem, hogyan dolgozik. Aztán egy alkalommal, amikor kivitte a pokrócokat a piacra, beültem a szátyivába (szövőszékbe - a *szerk.)* és egyedül szőttem. Nagyon megszerettem a szövést, és hajlamom is volt hozzá. A fiam is ugyanígy tanulta meg később tőlem.

Lánykoromban leggyakrabban hímzéssel foglalkoztunk, mert készíteni kellett a staférungot. Mentünk a mezőre dolgozni, s ebédidőben is azt csináltuk. Később már eladásra is szőttem. Volt, hogy három nap alatt 40 métert is megszőttem. Nemrég egykori szomszédasszonyommal összeálltunk, két nap alatt szőttünk egy véget - ami 10 méter -, s sikerült is eladni majdnem mindet. Mindhárom unokám kapott tőlem egy vég pokrócot és kendőt.

Tanítottam is az unokámat kézimunkázni. De a mai fiatalságot már nem érdeklik annyira ezek a dolgok, mert mindent meg lehet venni a boltban.

Gyöngyékszer és makramé

Az említett unoka, Vass Ilona örökölte a nagymama kézügyességét, de őt inkább a gyöngyfűzés köti le.

- Tízéves korom körül, egy gyermekhét alkalmával kezdtem el gyöngyöt fűzni. Később is kaptam hozzá segítséget, s sok dolgot lestem el internetről, gyöngyfűzős videókból is. Általában karkötőket, nyakláncokat készítek. Szoktak rendelni is tőlem. Megmondják, milyen színű, méretű, esetleg mintázatú legyen az ékszer, s én elkészítem. Sok dolgot visznek ki ajándékként Magyarországra. Általában Munkácsról vagy Magyarországról szerzem be

az ékszerekhez szükséges dolgokat. Tanítottam gyöngyöt fűzni több gyereket is már. És annak idején körülállták az osztálytársaim is az iskolában, ha vittem be gyöngyöket. Kérdezgették, mit hogy kell csinálni, de végül nem volt türelmük hozzá.

Ilona iskolásként makramézással is foglalkozott. Néhány munkáját más iskolatársáéval együtt Kijevben, diákok munkáiból álló kiállításon is bemutatták.

Nem lehet ok panaszra!

Molnár Sándor közel 15 évvel ezelőtt kezdett el seprűkötéssel foglalkozni.

- Rákoson más nem űzi ezt a mesterségét. Én a nagyapámtól örököltem. A seprűnyelet vásárolni szoktam, de csak jó minőségűt! A cirkot pedig magam vetem. Volt már 40 áram is, de mostanában 10-15 árat vetek csak. Egy seprűt 15-20 perc alatt kötök meg. Volt olyan nap, hogy negyven darabot sikerült készítenem. Én úgy csinálom meg a seprűt, hogy ha megveszik, akkor ne legyen rá senkinek se panasza. És meg is veszik, falun belül, nem kell vinnem sehová. A tavalyi termés nem volt jó a rossz időjárás miatt, így idén vagy 100 seprűt tudok csak csinálni. De volt olyan év, amikor 600-700 darabra elég volt a termés.

Néhány évvel ezelőtt a seprűkötő a helyi magyar iskolához tartozó földrészlegen termesztette a cirkot. A munkába, gyakorlásként, az iskolások is besegítettek. A közeljövőben pedig szeretné ismét elindítani ezt a fajta összmunkát, azzal a különbséggel, hogy már tanítaná is a fiataloknak a seprűkötést, akár a munkaóra keretén belül, hogy legyen majd, aki továbbviszi a mesterséget.

96 pontos hegyes

Vass Béla gyönyörű és különleges galambjairól híres. Elmondta, hogy már gyerekkorában is voltak különleges galambjai, de később egy ideig nem űzte hobbiját. Néhány évvel ezelőtt kezdett újra bele Magyarországról és Németországból hozott galambokkal. Akkor a 25 különböző fajból álló állomány 200 madarat is kitett.

Mostanság viszont már csak háromféle gyönyörű szárnyasból áll a hobbigalambászata: pomerániai hegyesből, buharai dobosból és magyar díszpostagalambokból. Jelenleg 60 darab körül mozog az állatok száma, amelyek közt már saját keltetésű is van. Az állatok tulajdonosa egy ungvári galambászklub tagjaival különböző kiállításokon, versenyeken is részt vesz madaraival. Ezekről emléklapok és érmek tanúskodnak. Egyik begyes galambja 96 ponttal Kijevben első lett egy ilyen megmérettetésen. Akadnak is vevők rájuk.

Vass Béla elmondta továbbá, hogy néha nehéz a galambokkal, mert nem ülnek a tojáson, vagyis nem költenek rendesen, s gyakran törik össze a tojásokat. Ennek elkerülése érdekében meg kéne fosztani a madarakat jellegzetes lábtollaiktól. így tehát a tojásoknak csak kis része kel ki, ezért az utódok biztonsága érdekében a tojások általában a díszpostagalambok alá kerülnek.

Anyáról lányára

- Már gyerekként, 7-8 éves korom körül elkezdtem kézimunkázni - mesélte Tóth Ibolya. - Édesanyám, nagymamám és dédnagymamám is mind foglalkoztak ezzel. Nagymamámék Munkácsra, édesanyám Ungvárra hordta eladni a pokrócokat. Dédnagymamám, Zsuzsi mama még az ijesztőkről (madárijesztő - *a szerk.)* is leszedte, kimosta a szélverte ruhát, amit aztán megvágott és abból is szövögetett. Ezeket mások elégették volna.

Tizenkét éves koromban már én is tudtam szőni, azóta foglalkozom is folyamatosan szövéssel. Amikor felnőttek a gyerekeim, nekik is megtetszett. Tanítgattam is őket, mára már mindhárom lányom, sőt, a menyem is ismeri a munkafolyamatokat. Egy nap alatt a mintától függően 2-2,5 métert tudok megszőni. Inkább a rongyvágás okoz problémát. Az anyagot sokszor turkálóból szerezzük be.

Ma a lányaim és a menyem is segítségemre vannak a munkában. Be is van állítva a szövőszékünk. Eladásra is szövünk. Egy ternopili hölgy, akinek saját szalonja van, rendeli, s viszi. De nemcsak pokrócot, hanem például székruhát, kendőt is készítünk.

Akinek van türelme hozzá

- Úgy hat évvel ezelőtt kezdtem el komolyabban kézimunkázni - mesélte Gőczi Mónika. - Édesanyám és a férjem mamája is sokat varrt, szőtt, úgyhogy volt kitől tanulnom. Jómagam keresztszemes öltésekkel és gyöngyös technikával dolgozom, vagyis egyenként varrom fel a gyöngyöket. Szoktam készíteni ruszin párok esküvőjére térdeplőket, népi motívumokat varrók fel felsőkre, blúzokra. Leginkább hímzett, fali képeket szeretek készíteni. Ami megtetszik, azt meg is varrom, akkor is, ha utána megmarad nálam. De vannak megrendeléseim is. Gyakran szoktak, főleg az ukránok, ikonokat rendelni. Gyönggyel és cérnatechnikával is készítek képeket. Falubeliek is szoktak rendelni tőlem, de Munkácsról is sok érdeklődő akad.

Próbálgattam mást is megtanítani ezekre a dolgokra, több-kevesebb sikerrel. Sokaknak nincs türelmük hozzá, én viszont ebben találok nyugalmat. Nekem is bőven kell hozzá odafigyelés és türelem persze, mert sokat kell számolgatni, s ha elszámolok valamit, akkor az egész kép elcsúszik.

(2014. január 23., 680. lapszám)

A magábólnyeles seprű hazája
(Csongor)

Csongoron sokak legfőbb tevékenysége, munkája ma is az, ami egy emberöltővel ezelőtt nagyapáiké, dédapáiké volt.

A drámától a seprűkötésig

Csongoron a népi mesterségek mellett a hagyományőrzésről sem feledkeznek meg. Orosz Judit kultúrházvezető munkájáról mesélt.

- Gyerekkoromban sokat szerepeltem a helyi kultúrházban. Tetszett nekem ez a foglalkozás, így az Ungvári Közművelődési Szakközépiskolába mentem el tanulni, és 25 évvel ezelőtt, 18 évesen munkába is álltam itthon. Sass Ibolya, akkori vezető pártfogása alá kerültem. Húsz évet dolgoztunk együtt, és amit megtanultam e téren, azt tőle tudom.

Húsz évig művészeti vezető voltam, aztán én lettem a kultúrház igazgatója. Kezdetben nyolc szakkörünk volt, köztük a vers-, színjátszó- és folklórszakkör is. Mindegyik munkájában aktívan részt vettem. Összességében 11 működött, mert régen fotó- és gazdasszony szakkör is folyt. Dráma- és tánckörünk felnőtteknek és gyerekeknek is van. Ötvennél is több taggal foglalkozunk. Közben átadtam a stafétát, és helyettem már Badó Gyöngyi a művészeti vezető. A fiatalok szeretnek ide járni, mi pedig szeretünk velük foglalkozni. Mivel rendezői szakot végeztem, jelenleg a drámacsoportokkal foglalkozom. Tartjuk a frontot a Munkácsi járásban. Harmadik éve első helyen végzünk a falvak közti, a kultúrmunkát összességében szemlélő versenyen.

Felléptünk már magyarországi testvértelepülésünkön, Sarlódon, de igyekszünk részt venni mindenhol, ahol csak tudunk, így például a cirokfesztiválon, és a szüreti felvonulást, mulatságot is minden éven megrendezzük. Színpadra vittük a seprükötés hagyományát, tudományát, s büszkén mondom, hogy a csongori seprűnek országszerte nagy sikere van.

Hobbiból mesterség

- Mindenki szereti a néptáncot a családban, és a hagyományőrzés is jelen volt nálunk, mivel édesapám seprűkötéssel foglalkozott, nagymamám pokrócot és vásznat szőtt - mesélte Badó Gyöngyi, a kultúrház művészeti vezetője. - O ismertetett meg engem a különböző népi motívumokkal. Az érdeklődésem aztán a népviseletek, majd a néptánc felé fordult. Később hobbiként kezdtem el foglalkozni ilyesmikkel, végül pedig a hobbim lett a mesterségem.

2008-ban fejeztem be a szakiskolát koreográfia szakon. Jelenleg pedig ugyanilyen szakirányban a Kijevi Nemzeti Egyetem 4. évfolyamos hallgatója vagyok. A szakközép elvégzése után a csongori kultúrházban kezdtem

el dolgozni művészeti vezetőként. Hála Istennek, még sokan vannak nálunk, akiket érdekel a néptánc és a népviselet. A tánccsoportokban főként néptánccal foglalkozunk. Jelenleg szatmári és rábaközi táncokkal, de bepillantottunk kicsit a jászkunságiba is. Legutóbb a szüret volt nálunk terítéken. Szeretném, ha a különböző hagyományok, mint a tengerihántás, a fonó, a seprűkötés tovább élnének.

Kéz, láb, derék

- Apámtól tanultam meg seprüt kötni 1976-ban, 13 évesen, mert muszáj volt - tudtuk meg Bodnár Andrástól. - Nálunk ennek hagyománya van. Nem ördögi mesterség, csak kell egy kis érzék is hozzá, és fel kell fognia az embernek a folyamatot, mert nem mindegy, hogyan csinálja.

Apám legalább 30 évig kötött seprűket. Jó pénzkereseti lehetőség ez, ha az ember bírja csinálni. Csak nem sokáig bírja, mert a keze, lába, dereka kimegy közben, és aztán egyre nehezebben tud dolgozni. Mióta megnősültem, mindig van cirok vetve. Az éven 35 szoteknyi (1 szotek=l ár - *a szerk.)*, de volt már egy hektár is. Abból 4 ezer seprű is kijött. Télére, ha nincs más munka, ez jól jön, mert mindig eladható. A cirok évekig is eláll. Kötöttem már 10 évvel azelőtt levágott cirokból is, ami úgy nézett ki, mintha akkor vágták volna, mert jól kiszárították. Most már nagyon kevés kötő van a faluban, de sokan próbálkoznak. De nem mindegy, hogy az ember húszat vagy százötvenet köt egy nap alatt. Én megkötöm a 150-et, ha megerőltetem magam. Egy seprűt másfél perc alatt. Értékesíteni itthon szoktam. Megtanulta a két fiam is. Nálunk nemcsak egyszerű, hanem magábólnyeles seprűt is kötnek, a hosszabban meghagyott cirokszálra.

Vannak olyan fiatalok, akik megcsináltak 200 seprűt egy nap, de már abbahagyták a munkát, mert fáj a hátuk, megdagadt a kezük. Ehhez erő is kell. Én, ha megvan a 150, többet nem kötök már aznap.

Kétféle tűvel

Csákány Irén varr. De nemcsak hagyományos értelemben. Találkozásunkkor épp azokat a seprűket varrta le, amelyeket (saját cirokjukból) Bodnár András kötött meg.

- Seprűt varrni édesapámtól tanultam meg. Nagyon sokat dolgoztunk együtt, s idővel ő kötött, nekem pedig a varrás jutott, s most is azt csinálom csak.

A varrás folyamata: előbb bevállazzák a seprűt, vagyis csuhéból készített kis vállat tesznek két oldalára, hogy legyen tartása. Ezután jön a varrás, egy speciális tűvel, amelyet egyébként régen sokszor kilapított kétszázas szegből, kiesztergályozott és kilyukasztott acéllemezből készítettek. Összesen háromszor varrják körül a seprűt. Az első szálat ráhurkolják önmagára, s így varrják le körben ezt az alapszálat. Aztán, ha körülértek, jön a következő.

Ez a munka legtöbbször a nőké, s Irén néni úgy 50 darabot le is tud varrni egy nap alatt (egy darabra nagyjából 6 perc szükséges). Idén majd' egy hektárnyi cirkot vetettek. A kapuba kitett, cégérként szolgáló seprű egyben reklám és bemutató is. Viszonteladók gyakran visznek belőle, s nagyobb megrendeléseket is sokszor kapnak. Irén néni lánya, Ágnes elmondta, hogy 18-19 alkalommal megy át a kezük alatt egy szál cirok a leszedéstől, vágástól kezdve, mire azt eladni is sikerül. Irén néni szabadidejében némiképp finomabb munkával foglalkozik: hímez. Születésnapokra, lakodalmakra, ballagásra vásárolnak, rendelnek tőle sokan általában térítőkét, szalvétákat, menyecskekötőt, lakodalmas kendőt, ballagótarisznyát. Ehhez a tevékenységhez Irén néni szerint rengeteg türelem kell, s ha az valakinek nincs, ne is kezdjen ilyesmihez.

Lánya, Csákány Ágnes iskolás éveiben is tanult varrni, kézimunkázni, s amikor édesanyja dolgozott, akkor ő is. így sok mindent sikerült ellesnie. Igaz, ő főként keresztszemes munkákat, igés képeket készít, amelyeket falun belül is árul. Ehhez a műfajhoz még nagyobb befektetés kell, mint a hímzéshez, hiszen a keretet is meg kell venni a munkához, ráadásul az ehhez szükséges anyagnak 60-65 hrivnya métere. De a munka folyamatosan zajlik kis családi vállalkozásként, „láncreakcióként", mint mondja. A ballagótarisznyákhoz például nővére varija meg az alapot, édesanyja kihímezi, ő maga pedig körülhorgolja.

Hőszigetelt kaptárak

- Apám szeretett volna méhészkedni, amikor én még fiatal voltam - emlékszik vissza id. Baksa József méhész. Asztalos volt, készített kaptárt is, de végül nem érkezett már foglalkozni ezzel. Tíz évvel ezelőtt vettünk 3 családot a két fiammal. Méhész ismerősöktől tanultam meg, amit kellett, de utána is olvastam a témának, aztán az ember a saját tapasztalataiból is tanul. Később igyekeztünk tovább fejleszteni a méhészetet, szaporítani a családokat. Kell egy kis kiegészítés a megélhetéshez, mindenki igyekszik több lábon állni. Persze, még vannak olyan dolgok, amiket teljesen nem ismerünk, de igyekszünk belejönni.

Kezdetben még jobban megérte a méhészkedés, de most a szárazság és egyéb akadályok miatt minden év egyre rosszabb. A különböző vegyszerek miatt, amikkel permeteznek, akár egész családok is elpusztulhatnak egyszerre. Most összesen úgy 130-140 családunk van. Ennél több még nem volt, de többet nem is akarunk, mert az országban lévő helyzet miatt nem tudjuk eladni a műrajokat. És mézből se tudunk eladni annyit egyszerre. Ha száraz a nyár, akkor egyszer tudunk csak pergetni egy évben, augusztus végén. Hajó az év, akkor tudunk egy kis akácot is, de ez mostanában nem jellemző. Inkább vegyes virágmézet pergetünk. Négy- és kétcsaládos kaptáraink vannak, amiket mi készítettünk. Ezt még apámtól tanultam el, de mi már újabb típusú kaptárakat készítünk, hungarocellel szigetelve, hogy ne fázzanak a méhek télen, és jól érezzék magukat. Egyik éven 10 litert pergettünk egy családtól. De csak egyszer volt ilyen, azóta egyre kevesebb a méz. Azért még csináljuk. Literjével - a falubelieknek - lassan eladjuk.

A család közösen dolgozik a méhészetben. A fiaim, a menyeim, az unokám is segít.

A diák magyaráz

Az említett unoka, Baksa Adám 12 éves kora óta veszi ki részét tevékenyen a munkából.

- Négy-öt éve kezdtem el komolyabban is segíteni a méhészetben. Eleinte még volt, hogy csak muszájságból, mert féltem a csípésektől. De ki-

sebb munkákban részt vettem korábban is. Közben pedig figyeltem a folyamatokat és a kaptárak készítését, a keretek befűzését is. Ezek is a feladataim közé tartoznak most. Amikor édesapámnak nincs ideje, egyedül dolgozom. Szeretem ezt csinálni, és már nem is félek a méhektől. Osztálytársak gyakran kérdezgettek tőlem efelől, és volt, hogy a biológiatanáromnak is én magyaráztam el, hogyan működik egy méhészet. Van két kaptár, négy család, ami csak az enyém, amivel én foglalkozom. A célom, hogy idővel majd több is legyen.

Adám és nagyapja a pergetés folyamatát is elmesélte: kiszedik a négyzet alakú, dróttal „befont”, pergetésre már alkalmas kereteket a kaptárból, lerázzák róla a méheket, majd lefedelezik, s következik a pergetés. A lefedelezés során távolítják el azt a réteget, amellyel a méhek a mézet tartalmazó sejteket vonják be. Majd a keretek, egyszerre 4, a pergetőbe kerülnek. Ez egy nagyobb, kézi erővel hajtható tartály. A kereteket egy forgórészbe helyezik, s miközben ezt hajtják, a gyors fordulatok alatt kifolyik a méz a sejtekből.

Jókedvvel a magasban

Ifj. Baksa József a méhészet mellett ácsmesterként dolgozik.

- Tizennyolc éves koromban kezdtem el ácsmesterséggel foglalkozni, amikor a saját házunkat csináltuk a családdal. Én terveztem és készítettem a tetőt, és azóta ezzel foglalkozom. Mindig is vonzott a famunka. Később utánaolvastam a témának és tanulmányoztam, hogy csinálják mások ezt a munkát. így ragadt rám valami.

Egy öt főből álló brigáddal dolgozom jelenleg. Van köztünk bádogos, van, aki a fedéshez vagy az ácsoláshoz ért jobban. De mindent elvégzőnk, ami a tetőhöz kell. Fiatalokból álló csapat ez. Van 40 és 18 éves tagunk is. A fiatalok velünk, mellettünk tanultak bele a munkába, velünk kezdték el a mesterséget. Jó hangulatú csapat a miénk. Ungvár és környéke lát el minket munkával, odajárunk dolgozni nap mint nap.

Most is szoktam még tervezni, ha megkérnek, vagy a munkahelyemen szükség van rá. Elvégezzük a méréseket, a gazda elmondja az elképzeléseit, aztán próbáljuk vagy úgy kivitelezni a munkát, ahogyan ő szeretné, vagy

ötleteket adni hozzá. Családi házakkal foglalkozunk. Van, hogy a tervek már megvannak, de sokszor hibák is vannak benne. Akkor át kell mérni az egészet. Ilyenkor a legnehezebb nekifogni a munkának.

A seprű is lehet szép

Fejes Árpád és felesége, Magdolna is seprükötéssel foglalkozik.

- Negyven éve tanultam meg seprűt kötni - mondja Árpád. - Nagyon egyszerű ez. Csak meg kell nézni, hogyan zajlik. Minden ember meg tudná csinálni. Nekem is sikerült, el is tudtam adni. Minél többet gyakoroljuk, annál szebben mutat a seprű. Azóta, hogy megtanultam, minden éven vetünk is cirkot. Mikor mennyit. 1000-1500 seprűt készítettünk el eddig évente. 1500 volt a legtöbb, 70 szoteknyi cirokból. Feleségemmel dolgozunk: én kötök, ő varr. Mindkettőnknek 6-8 perc kell rá. Régen még a nyelet is magunk csináltuk. A kolhozoknak tízezrek kellettek belőle. De most már vásároljuk.

Hogy mennyi seprű „terem” meg egy évben, az Magdolna szerint attól függ, hogy hogyan művelik meg a földet, a cirkot. A seprű vállát tengericsuhéból és szénából készíti, s varrás után szépen leegyengeti, levagdalja a felesleges, kiálló szálakat, hogy a seprű ne csak tartós legyen, de mutasson is valahogy. A tartósság pedig a seprű nyakánál dől el. Ott kell a legerősebben megkötni, hogy le ne essen az egész munka. Mutatós seprűikért évek óta több vevő is visszajár.

(2014. október 31., 720. lapszám)

Rokkalopás, eltűnt régiségek és Gyöngyösbokréta (Dercen)

Dercen a Munkácsi járás egy közel háromezres lakosságú települése. Első ránézésre semmiben sem különbözik más faluktól, de ez koránt sincs így! Lakói beszédükben, egy-egy hagyományukban, a népi értékekhez, népművészethez való ragaszkodásukban is különböznek a többi kárpátaljai falutól s annak embereitől. Persze, a lehető legjobb értelemben véve.

Mi is az a csutkóvillony?

A Munkácsi járás magyar falvainak lakói többnyire az északkeleti nyelvjárást beszélik. Dercen azonban kivételt képez ez alól. Mig előbbiben például az óu diftongust használják (két magánhangzó kerül egymás mellé), s úgy mondják, hogy jóu (jó) vagy lóu (ló), addig utóbbiban ez pont fordítva van. A magyar nyelvterületen ez ritka.

Megfigyelhető továbbá: a -hoz/-hez/-höz rag helyett a -na/-ne használata (pl.: nagyapámékna); valamint a nyitódó típusú ié kettőshangzó megléte (nem édesanyám, hanem íédesanyám).

Szóhasználatában is találunk érdekességeket: hórinka (hinta), pankuha (fánk), piroha (lekváros derelye), s a kedvencem: csutkóvillony (zseblámpa).

A derceni kiejtés, sajnos, egyre inkább a köznyelv felé tendál, s valószínű, hogy hamarosan el is fog tűnni. Okát ennek részben a televízió és rádió hatásában, másrészt a betelepült lakosok nyelvhasználati szokásaiban kereshetjük.

Szerelmes tolvajok

Több község esetében is beszámoltunk a fonókban zajló munkáról, mulatságról, játékokról. A derceni fonó azonban némiképp különbözik a többitől, hisz itt orsót, guzsalyt, rokkát is loptak csókért cserébe a fiúk. A guzsalyt pedig azért is ellophatta egy fiú, hogy nemes érzelmei kimutatásaként egy újabbal, szebbel ajándékozza meg a lányt. S ha a lány több fiúnak is tetszett... Volt guzsalya bőven.

Csókos játék

A *Kútba estem...* elnevezésű népi játék talán sokaknak ismerős. Dercenben nagy népszerűségnek örvend, csak kicsit másképp játsszák, mint máshol. A játékban részt vevők körben állnak. Valaki a kör közepén guggol, vagyis a kútban van. A kútban lévő és a körben állók beszélgetnek:

- Kútba estem!
- Ki húzzon ki?

A kútban lévő mond egy nevet. A választottnak ki kell húznia. Dercenben azonban nem ugrások jelentik a kihúzáshoz szükséges méterek számát, hanem csókok.

Mi lesz a nyírt rongyból?

Dercenben nagy hagyománya volt, s ma is foglalkoznak még néhányan pokrócszövéssel. Ilyen például Bakos Erzsébet is, aki elmondta:

- Már otthon, édesanyámmal is szőttünk pokrócot, úgy 15 éves koromtól kezdve, de évente csak kettőt-hármat. De ahogy férjhez mentem, már szinte szakmaszerűen csináltuk, minden héten, mert annyi rongy volt nyírva.

Anyósom anyósával dolgoztunk sokat ketten. Ő nyírta a rongyot, nekem csak össze kellett kötözni, gombolyítani, szőni. Három-négy nap alatt 50 méter pokróc is elkészült. Volt is, aki megvegye, mert sokszor alig érkeztünk elindítani, már jöttek is érte. Egy falubelink megvette tőlünk és vitte tovább úgy, ahogy mi megcsináltuk.

Öt évvel ezelőtt hagytam abba a szövést. Dercenben, aki akarta, az megtanulhatta. Elment másnál, megnézte, megmagyarázták neki, és az ember már tudta is. De a mostani fiataloknak már nem kell. Csak a korombelieknek.

Már csak a szőnyeg mellé

Akad is még olyan az említett korosztályból, aki ma is sző.

- Már kicsi koromban megtanultam szőni, édesanyámtól - mesélte Bíró Ida. - Szegények voltunk, hát szőttünk, aztán eladtuk, amit megcsináltunk. De később sem hagytam abba. Rongyom akadt mindig, mert ideadták nekem a régi ruhákat, melyek már nem voltak divatosak. Én meg megrongyolgattam, megszőttem. Még most is szövök, de már csak vagy öt vető köztöt, ha meg tudok csinálni egy nap. Az 4 méter pokróc.

A 74 évet betöltöttem. Már csak ennyit tudok. Meg is veszi, akinek kell a szőnyeg mellé.

„Morzsák” a múltból

Darcsi Gyula sokáig gyűjtögetett különböző régiségeket a faluban. Legalábbis azt, ami a népi tárgyi kultúra darabjaiból még megmaradt.

- Amikor Ungváron szerveződött a skanzen, teherautószámra hordták ki a faluból a régiségeket,

falumúzeumot. De akkoriban még nem értékelték ezeket a dolgokat az emberek. A ’60-as években a falu átépült. Volt olyan év, hogy 30 új házat építettek. Akkor pedig 30 régi ház padlásáról került minden a szemétbe. Én már csak a maradékot gyűjtöttem össze, mert ami igazán értékes volt, azt elvitték. Engem leginkább a régi függőlámpák érdekeltek. Össze is gyűj-

a lámpáktól a különböző kerámiákig mindent. De nem is oda kerültek végül...

Annyi régiség volt itt, hogy abból helyben lehetett volna nyitni egy

töttem 35 darabot. De ezek már csak morzsák...

Darcsi Gyula a régiséggyűjtésen kívül makramézással is foglalkozik. Otthonában jól megférnek egymás mellett azok a bizonyos morzsák, a régi lámpák, korsók, edények, s a saját készítésű, fonott dolgok - valami régi, valami új.

Ha lassan dolgozik az asztalos

Kopasz Bertalan is kedveli a régi dolgokat. De ahogy el-

mondta, Darcsi Gyulához hasonlóan, már nem sok mindent talált a faluban, amikor keresgélni kezdett. Gyűjteménye egyik legrégibb darabja egy az 1900-as évek elején készült petróleumlámpa, melyet saját maga restaurált, s ma használatban is van otthonában. A régi lámpán kívül bútort, nevezetesen egy komódot is restaurált.

A hobbiszinten zajló régiséggyűjtés mellett asztalossággal is foglalkozik, saját részre. Ahogy elmondta, annak idején, amikor építkeztek, sokat kellett várnia, hogy az asztalos elkészítsen egy ajtót, ezért inkább befejezte ő maga a munkát. Emellett ablakot, ágyat, egyéb bútorokat is készített, melyek között, hobbijához kapcsolódóan, régi stílusú is akad.

Az igazi ma már nem kell

Pap János valaha hordókészítéssel foglalkozott. Elmondása szerint ma már azonban nincs erre akkora igény.

- Apám foglalkozott kádármesterséggel. A legnagyobb hordó, amit készített, 3500 literes volt. Régebben nagy kereslet volt rá, érdemes volt csinálni. De ma már nem, mert inkább a műanyag hordót veszik, pedig egy rendes fahordó, hajói meg van csinálva, 2-3 emberi életet is kibír. Készíteni nem szoktam új hordókat, mert nem nagyon lehet eladni, de javítani igen.

Kijavítom a feneket, átcsinálom az abroncsot, amit épp kell.

Birkózás a vassal - kovácsmesterség új köntösben

Király Gusztáv a kovácsmesterség egy újszerű módját űzi.

- A valódi szakmám hegesztő. 1987-ben tanultam ki Munkácson, az 5. sz. szakiskolában. Amikor elkerültem katonának, akkor is ezzel foglalkoztam. Utána is folytattam a szakmám, 2006-ban pedig elkezdtem kovácsolt dolgok készítésével foglalkozni. Viszont én nem kovácsolom a vasat, hanem

hidegen tekerem: birkózók a vassal. Ebben az a legnehezebb, amikor görbülő figurákat kell elkészíteni, s egyformára se könnyen sikerül két dolog. A rajzolással is van gond néha, ha nem akarnak összejönni a minták.

Olyan ez, mint a festés: ha megvan az ihlet, akkor a többi már hamar jön, ha viszont nincs, akkor nem megy semmi. Néha több napig is eltart, mire megrajzolok valamit. Aztán, ha elkészül, lerajzolom a mintát a földre, megmérem, s indul a munka. Ma már egyszerűbben megy az ilyesmi, mint régen, amikor jóformán csak kalapács, üllő meg fogó volt. De kell azért hozzá fantázia és rajztudás is.

Király Gusztáv ma már nem egyedül dolgozik, hiszen fia, Zsolt is besegít neki a munkába. Pontosabban, egymásnak segítenek, hisz ma már a tanítvány is elvállal egy-egy munkát. De a mester segítsége azért még elkél.

Elméletből gyakorlat

Szabó Gyula egy több évtizedes zenei múlttal rendelkező egyénisége Dercennek, aki számtalan helybéli fiatalt tanított már meg muzsikálni, ezzel is ápolva zenei örökségünket.

- Fiatal koromtól zenélek. Tangóharmonikán és hegedűn is tanultam zeneiskolában. Tizennégy éves voltam, amikor már zenekarban, az Ódonban játszottam. Akkor, 1968-ban játszottam először lakodalomban. Néhány

évvel később kezdtem el zenét tanulni, s 1976-ban végeztem is Ungváron, a zeneművészeti szakközépiskolában karmester és szolfézs szakon. Elméleti tudnivalókat is tanultam a különböző hangszerekről, így, ha kellett, szaxofonoztam, hegedültem is.

Az iskola után fél évet a megyei filharmóniában dolgoztam énekkari szólistaként, majd hazajöttem, és zenekarvezető lettem a helyi kultúrházban. iskolásokat tanítottam. Volt egy 11 tagú citerazenekarunk, amelyhez később új tagok, új hangszerek csatlakoztak. Színre vittünk táncokat is, s 1980-ban az addig Derceni Ének- és Táncegyüttes néven szereplő, Gyöngyösbokrétává átkeresztelt csoporttal kiváló minősítést értünk el népi együttesként. Színpadra vittük a fonót, később a lakodalmast is, de voltak énekkari szá-

maink, táncaink is. Emellett vezettem fúvós zenekart, és nagyon sok lakodalomban zenéltem. Mikor megalakultak Magyarországon az Illés és az Omega zenekarok, s elkezdődtek a táncdalfesztiválok, elkezdtük azokat a zenéket játszani. Valójában így szorult ki a népzene a lakodalmakból.

2003-ban nyugdíjba mentem, s csak ritkán muzsikáltam. Néhány évvel ezelőtt tértem vissza a zenei pályára. Kaptam néhány órát az iskolában, hogy zenészeket neveljek. Mindenkinek javaslom, hogy tartson egy kis szünetet, ha szükségét érzi. Pihenjen meg, s így újra lehet kezdeni.

Hálás, de nehéz munka

Amiről Dercen igazán és méltán híres, az az, hogy itt „teremnek” a kárpátaljai Gyöngyösbokréták.

A derceni Gyöngyösbokréta Népi Együttes 1975-ben alakult meg. Megalakulásában nagy szerepe volt Szávina Ilonának, a helyi kultúrház akkori vezetőjének. Fennállása óta aktívan működik is, megszakítás nélkül. 2005 óta a Korolovics házaspár, Zsolt és Valéria vezetik. Előbbi a koreográfiával, utóbbi az együttes irányításával foglalkozik inkább, de, ahogy azt Valéria elmondta, közös munka folyik, az együttes minden ügyes-bajos dolgával, s az anyaggyűjtéssel is közösen foglalkoznak.

A csoport jelenleg 40 taggal működik, beleértve a táncosokat, a zenészeket és az énekkar tagjait is. A zenészekkel ismét Szabó Gyula foglalkozik. Ahogy azt Korolovics Valériától megtudtuk, nehéz munka az övék, hisz minden alkalommal, amikor egy korosztály tagjai tanulmányi okokból nem tudnak már részt venni a munkában, újra kell kezdeniük. Ennek ellenére folyamatosan igyekeznek érdemi munkát végezni, tudományukat magas szinten közönség elé vinni, valami maradandót mutatni. Különböző tájegységek táncaival foglalkoznak, s ma is kedvelt és népszerű kínálatukban a derceni lakodalmas, amely egy nagyobb hangvételű színpadi műsor, melyben minden tag részt vesz, különböző lakodalmas rigmusokat, vőfélyverseket, táncokat tartalmaz.

Több mint 30 éve tartó folyamatos munkája elismeréseként a néptáncegyüttes idén augusztusban megkapta a Külhoni Magyarságért Díjat.

(2013. november 21., 671. lapszám)

Siratkózás, farsangi ijesztők, egyedülálló mesteremberek

(Fornos)

Munkácstól, a járás központjától alig néhány kilométer távolságra, mégis igencsak eldugva helyezkedik el egy kis, magyarok lakta falu, Fornos. A trianoni békeszerződésig Bereg vármegye részét képező település első említése 1335-ből való. Neve a régi magyar Fornos személynévből ered, első ismert birtokosa a Fornosi család volt. A falu elhelyezkedéséből, eldugottságából eredően számos szokás, hagyomány őrződött meg s maradi fenn sokáig a félként református vallású lakók körében.

A siratkózás

Fornoson hajdan különleges temetési szokások éltek. Az elhunytat gyászruhába öltöztették, majd két egymáshoz tolt asztalra vagy hordókra tett deszkákra ravatalozták fel. Feje és dereka alá fehér gyolcspárnát helyeztek.

Az elhunytat egy közeli rokonának (feleségének, édesanyjának, esetleg az özvegyen maradt férjének) el kellett siratnia. A siratkózásban dicsérték jósága miatt a halottat, kifejezték bánatukat, kétségbeesésüket a szeretett családtag elvesztése miatt. Ha valakinek nem ment a siratás, akkor szomszédasszonyok, rokonok vállalták azt magukra.

A fornosi „ijesztők”

Régen temérdek közösségi alkalom adódott, ahol a fiatalok ismerkedhettek egymással, szórakozhattak, s mindezt ráadásul munka közben. Sok este telt el Fornoson fonással, varrással, kézimunkázással.

A fonókban a *Kútba estem* nevű népi játékot játszották, főtt tengerit (kukoricát) fogyasztottak, a fiúk megpróbálták ellopni a lányok orsóját, hogy aztán majd kiválthassák valamiért...

Ezeken az estéken a fiatalok beöltöztek „ijesztőnek”, s kezdetét vette a farsangolás - a beöltözött személyek feljárták a faluban épp zajló fonókat (volt bőven, hisz majd’ minden második házban fontak a téli estéken). Volt bőven tánc és dalolás. Az „ijesztők” búcsúzóul paprikát szórtak a spórra - volt hát könnyes búcsú bőven.

Fornosi nótafa a tévében

Bányai Piroska nótafaként ismert Fornoson. Elmondása szerint mindig is szerette a vígságot, s szinte átmegy rajta a betegség is, ha rádiót hallgathat. Kisgyermekként szerette az idősebbek dalolását, így sokat tanult tőlük. Több falubeli diák is gyűjtött már tőle tanulmányai során, s Kecskemétről is érkezett egy csoport a faluba, akik néprajzi anyagokat gyűjtöttek, hang- és

videofelvételt, később pedig egy kiadványt is készítettek a hallottakból. A nótafa tudományáról így televíziós anyag is tanúskodik.

íme, egy rövidke dal Piroska néni dalkincséből: „A fornosi halastó, halastó,/beleestem kocsistól, lovastól./Jaj, Istenem, ki húz már engem ki?/A szeretőm próbált, de nem bírt ki.”

Veszélyben a haza

Bodnár Vilmos több mint 30 éven keresztül foglalkozott vőfélykedéssel.

-Nagybátyám, Bodnár Antal szintén vőfély volt. Amikor Közép-Ázsiában teljesítettem katonai szolgálatot, elküldte nekem a verseket, én pedig megtanultam őket. 1956-ban hazajöttem a katonaságból, s nem olyan sokra rá levezettem az első lakodalmamat. Akkoriban nemcsak szombaton, hanem kedden és csütörtökön is voltak lakodalmak. Aki hivatalos volt, annak ajándékot kellett adni, mert ha becsülettel meghívták az embert, akkor illett megköszönni.

Vőfélyként először felkerestem a vőlegény házát, köszöntöttem őt, majd elmentünk, kikértük a menyasszonyt. Aztán jött a községháza és a templom. Templom nélkül nem volt lakodalom. Utána visszamentünk a vőlegény házához és kezdődött a mulatság. A vacsora minden fogásához külön köszöntőt mondtam. Akkoriban is volt menyasszonylopás. Ha elloptak a menyasszonyt, veszélyben volt a haza. A násznagyok büntetést kaptak, amiért hagyták, hogy elvigyék. Este volt a menyasszonytánc. De nem

éjfélkor, hanem vacsora után kezdődött. Aki épp táncolt, az kérhetett nótát. Az özvegyasszonyoknak, idősebbeknek hallgatót húztak (lassabb, halkabb nótát - *a szert).* Valamikor a ’90-es években vezettem lakodalmat utoljára. Összesen 127 alkalommal voltam vőfély.

Néhány vőfélyvers Bodnár Vilmostól: „Mikor a világot Isten teremtette,/a házasságot akkor elrendelte./Hogy eggyé legyenek a szerető szívek,/kik ma eskütételt tettek./íme, ez ifjú pár is oltár elé álla,/elindultak ők az élet útjára./Kívánunk nekik sok szerencsét ehhez,/hit, remény, szeretet maradjon veletek./Legyen virágozás éltükben az élet,/ne érezzenek ők semmiben szükséget./Áldja meg az Isten annyi áldásával,/kinyílott virág sok szép illatával.” Menyasszony búcsúja a legényektől: „Álljatok elébern, ti nagy hetyke legények,/kik a szemeimet nékem sokat szemléltétek./És ajándékba nékem sok mindent ígértetek,/sajnos, nem lehettem a tiétek./Most már csak rátok gondolok utoljára, hisz ti egyedül tudjátok,/hogy sokat megfáztatok a templom árnyékába’./Most hát rátok nézve bocsánatot kérek,/Isten veletek ti gyarló legények, sajnos, nem lettem a tiétek.”

Bodnár Vilmostól megtudtam, hogy a verseket több személynek is odaadta már, de, sajnos, senki nem lépett eddig nyomdokaiba.

Összmunkával a jó seprűért

Az Iván házaspár, Malvin és Béla már több évtize-

de foglalkoznak seprűkötéssel. Még 1963-ban kezdték, Munkácson, egyéb kertészeti munkákkal egyetemben. Béla bácsi kötötte, felesége pedig varrta a seprűket. Ahogy azt Malvin néni mesélte, a

seprűhöz való cirkot maguk vetik, évente úgy 10-15 szoteket (árat). Szeptember végén betakarítják (nem szabad hagyni, hogy nagyon elázzon, mert megfeketedik), Malvin néni letisztítja a szálakat a magoktól, megszortélyozza (szétválogatja) az egyforma szálakat, melyek a seprű külső és belső részébe kerülnek majd. A kötés nehéz munka, de gyakorolni kell, s akkor belejön az ember.

- Annak idején egy nap alatt akár 50 seprűt is el tudtunk készíteni. Most már öregebbek vagyunk, így csak 25-30 darabot. Hajó a termés, akkor egy betakarításból kijön 100-120 seprű is. A jó seprűhöz sok anyag kell. És jól el is kell azt művelni, mert mi nagyon nem szeretjük, ha széthullik, amit készítettünk.

Népi hímzés az iskolában

Simon Krisztina két évtizeddel ezelőtt kezdett el hímzéssel foglalkozni. A helyi iskola rajztanára hobbijával fiatal diákjait is megismerteti. Ennek köszönhetően valószínű, hogy jó darabig lesz még, aki e szép tevékenységet tovább űzze majd Fornoson.

- Úgy 20 éve foglalkozom már kézimunkázással. Édesanyám régen kendők hímzésével foglalkozott. Fiatal lányként kaptam az alkalmon, hogy megtanulhassak tőle hímezni. Igaz, én nem azt a stílust, műfajt követem, amit ő. Én nem számolgatom a szemeket az öltésekhez, hanem egyszerűen megrajzolom a mintát, aztán pedig betöltőm.

Kezdetben egyszerű dolgokkal, kis térítőkkel foglalkoztam csak. Mostanában pedig szoktam esküvőkre szakácskötőket készíteni, illetve szalvétákat, asztalterítőket is. Öt éve esküvői szalagokkal is foglalkozom, amelyeket a nagyvőfély a botjára köt fel. De sok egyebet is szoktam varrni - mindig azt, amit kérnek tőlem. Ez pedig az éppen aktuális divat függvénye. Kértek már meg arra is, hogy egy felsőrészre hímezzek magyaros mintát. Ilyen esetekben felhasználom a kalocsai és matyó motívumokat is. Legalább 15 éve én készítem az iskolában a ballagok bátyúját is.

-Akadt közben esetleg tanítványa is?

- Mindig vannak új tanítványaim, valahányszor új osztályt kapok. Alsóban a gyerekek még nagyon fogékonyak az ilyesmire. Első osztályban még nem varrni szoktunk, hanem ismerkedünk a színekkel, motívumokkal, mintákkal. Lerajzolunk valamit, aztán beragasztózzuk a lapot, s a minta részeit különböző színű cérnadarabokkal szórjuk be. Ez azért jó, mert megtanulják például azt, hogy milyen virág milyen színű, mi milyen formájú.

Vezettem munkaórákat is felsőbb osztályokban. Főleg a lányokkal varrogattunk, de több fiú is akadt az osztályokban, akik meglepően ügyesek voltak. Régi diákjaim most már felnőttek, és látom a munkájuk eredményeit. Egyedül hímeznek kis kötényeket, blúzokra varrnak fel mintákat. Az iskola falán lévő táblákat is a diákjaim munkái díszítik.

Ilyen gyalu csak egy van

- Már nagyon fiatalon, nyolcadik osztályos koromban elkezdtem asztalossággal foglalkozni - mesélte Darcsi Béla. - Majd Munkácson, a 7. számú szakiskolában tanultam három évet. Katonaság után két évig egy bútorgyárban dolgoztam, szintén Munkácson. Tisztán kézi munkával dolgoztunk akkor, nem géppel, mert a bútoroknak a faragott részeit készítettük. Azt csak kézzel lehetett. Azóta pedig folyamatosan asztaloskodoin, de csak télen. Nyáron az építőiparban dolgozom.

- A technika változása hogyan mutatkozik meg a szakmájában?

- Nagyon sokat változott. Annak idején volt olyan gépem, ami egy fél szobát elfoglalt, ma meg már egy egész kicsi gép is elvégzi ugyanazt a munkát. De nekem nincsenek gyári gépeim. Minden egyes gépet, amivel dolgozom, én magam készítettem. Olyan gyaluja, mint nekem, nincs is senki másnak Fomoson.

- Tanított esetleg valakit a mesterségre?

- Igen. Mindkét fiam érti. Az asztalosmesterségen kívül pedig fejfakészítéssel is foglalkozom. Én gyalulom a fát, én festem le, én írom fel a neveket, adatokat. Lassan a fél temetőt én feliratoztam.

(2013. december 5., 673. lapszám)

A szorgalmas lányok és tréfás fiúk ma
(Izsnyéte)

A Beregszászi és Munkácsi járás találkozásánál, Gál után, egy bekötőúton végighaladva találjuk a - Beregszász felől nézve - Munkácsi járás első települését, Izsnyétét.

Nem adnék érte egy hagymát...

Bár ügyes mester és munkás bőven akad ma is a településen, ne feledkezzünk meg a múltról sem.

Általában 3-4 lánycimbora állt össze, akik egymáshoz jártak fonóba. Munka közben jöttek a legények, s kezdődött a lányokkal való incselkedés. Az asszonyok általában kerekes guzsalyon fontak, a lányok pedig talpason. A legények némi szó szerint értendő csipkelődés után felhúzták, felborzolták a guzsalyon lévő szöszt, vagy ellopták a lányok orsóját: „Ennek csók az ára!” - mondták, s ha a lány nem volt hajlandó kiváltani, hát üres kézzel ment haza aznap este.

Munka közben folyt a dalolás is: „Ezért a legényért nem adnék egy hagymát,/ aki a fonóban összehúzza magát./ Összehúzza magát, eltátja a száját,/ egye meg a fene a málészájúját!” Ez a dal azoknak a fiúknak szólt, akik sem a beszélgetésben, sem a dalolásban, játékban, viccelődésben nem vettek részt.

A fiúknak egyéb szórakozásaik is voltak. Néha kártyáztak, de népszerűek voltak az erőfitogtató játékok is. Például valamelyik fiú hátratartott kezét egy másik megütötte, neki pedig ki kellett találnia, ki volt az. Ha nem sikerült, kapott még egyet. Ha a többiek ki akartak tolni vele, akkor esélye sem volt, hogy kitalálja, ki volt az ütő... Ehhez hasonló játék volt a seggreverősdi is, ami az előző játéktól csak annyiban különbözött, hogy más helyen volt a „célpont”.

A fonós jelenetek egy este többször is megismétlődhettek, hiszen nemcsak egy csapat fiú járt a fonókba.

A fiúk nemcsak a fonóban szerettek incselkedni a lányokkal. A farsangi időszakot lezáró, nagyböjt kezdetét megelőző napon, húshagyó kedden a falu utcáját járták, s kicsúfolták a még férjhez nem ment lányokat: „Húshagyó, húshagyó, ez a kislány meghagyó!” Ha olyan lányról volt szó, aki már idősebb volt, s nem igazán volt esély rá, hogy valamikor még férjhez megy, a nevét is kikiabálták. De a nagyon válogatós vagy még fiatal lányokat, sőt, azokat is kikiabálták, akiknek volt udvarlójuk. A „kedvességet” a lányok természetesen kellőképpen viszonozták: „Ducskó, te meg szakadj meg, házasodjál, kérjél meg!”

Az ilyen viccet aztán május éjszaka volt alkalmuk az udvarlóknak szépen feldíszített fával helyrehozni. Csak vigyázniuk kellett, nehogy egy va-

lamelyik félre féltékeny lány vagy fiú elcsúfítsa, összetörje, esetleg ellopja azt.

Csengő és kosárka

Gáti Ilona, az Izsnyétei 2. Sz. Általános Iskola magyar nyelv és irodalom szakos tanárnője kézimunkáiról mesélt.

- Már gyerekkoromban is érdekeltek a különböző kézimunkák. A szomszéd néni és a nővérem tanított meg ezekre. Nagyjából 12 éves lehettem akkor. Horgolással kezdtem, aztán kötöttem pulóvereket, mellényeket, fali képet készítettem makraméval. Szőttem is, már 17-18 éves korom körül.

Emellett készítettem szedett kendőket, díszpárnákat, hímeztem térítőkét, varrtam keresztszemes munkákat, és subáztam is valamikor. Sok mindent lestem el az évek alatt. Ha érdekel valami, akkor azt addig bogozom, amíg nem sikerül. Ami nem érdekel, azzal pedig nem is bajlódom. A cicomát, giccset viszont nem szeretem, inkább az egyszerű dolgokat. Az iskolában járási bemutatóra, nyílt órára készítettem kis csengőt és kosárkát is ajándékba. Szeretek ilyesmivel foglalkozni, de számomra ez csak hobbi.

Csak akarat kérdése

Bekfi Zoltán mesterségét, az asztalosságot szerényen barkácsolásnak nevezi. - A nyolcvanas évek elején kezdtem neki a barkácsolásnak. Műbútorasztalosnak tanultam korábban Munkácson. De azt a munkát egy ember magában nem tudja csinálni. Egy kisebb brigád kellene hozzá, meg gépek is, mert csiszolni, politúrozni, lakkozni kell. Ezért kezdtem bele másba.

Elmentem egy asztalosmesterhez megnézni, hogyan dolgozik. Tanultam, aztán az alapok után már a saját ötleteimből kiindulva, a saját fantá-

ziám után is tudtam dolgozni. Ha valami nem sikerült, kidobtam, s elölről kezdtem. Belejöttem lassan. Készítettem virágtartókat, asztalokat, székeket, szekrényeket, fogasokat, tévéasztalokat, hintákat is.

Kezdetben csak saját részre, aztán megrendelésre, eladásra dolgoztam. Nyíregyházára is hordtam kisebb dolgokat. Itthon elkészítettem a részeket, ott pedig már csak össze kellett rakni őket. Könnyebb volt így a szállításuk.

Mindent könnyű volt később már elkészíteni, csak akarat kellett hozzá.

Mindenféle alapanyagból

Pallagi Viktória, a magyar iskola munkatanárnője sok ügyességet és türelmet, s persze tehetséget igénylő munkáiról ismert.

- A 9. osztály befejezése után Munkácsra kerültem a tanítóképzőbe. Ott nagyon jó munka- és rajztanárunk volt. A különböző kézimunkák alapjait tőle tanultam meg.

A képző után a helyi iskolában kezdtem el dolgozni. Úgy egy évvel ezelőtt az interneten találtam rá a 3D-s papírhajtogatásra. Nézegettem róla képeket, tűrésmintákat, videókat, s lassan megtanultam. Megtanítottam rá az 5-6. osztályos diákjaimat is. Azóta együtt szoktunk készülni a különböző iskolai ünnepekre, kiállításokra. Sok olyan gyerek van, akinek van vonzalma az ilyesmihez, tehát lesz utánpótlásom is bőven. Nemrég a gyümölcsfaragásnak is nekikezdtem.

Ha volt egy kis szabadidőm, igyekeztem ilyesmivel lekötni magam. Három évvel ezelőtt festeni is elkezdtem. Próbálkoztam már portrékkal és állatábrázolásokkal is, de a tájfestés az, amit a leginkább szeretek. Ezen a téren szeretném képezni is magam.

Egy mester nem mester

Bahus Józsefnek félévszázadnyi tapasztalata van az ácsmesterségben.

- A hatvanas évek közepén elkezdték a faluban átépíteni azokat a házakat, amelyek még az 1900-as évek elején, egy nagy tűzvész után készültek. De már új típusú házakat kezdtek el építeni: kockákat, nem a régi, konyha - első szoba - hátsó szoba beosztásúakat, mint azelőtt. Nálunk, a magyarvégen (van ukránvég is a faluban - *a szerk.)*, ha építkezés volt, 50-60 ember, rokonok, barátok mentek segíteni a munkában. Akkor kezdtem neki az ácsmesterségnek. Előtte dolgoztam kőműveskén is.

Voltak idősebb mesterek, azoktól tanultam, tanultunk mi, fiatalabbak. Beletelt ez 3-4 évbe is. Mikor a mester látta, hogy a fiatalembernek van huzalma hozzá, akkor már több dolgot bízott rá. A tető alapját lent, a földön csináltuk meg egy profil, minta szerint. Fent csak összeállítottuk. Akkor még nem voltak villanyfűrészek, mindent kézi fűrésszel kellett elvágni. Ez volt benne a legnehezebb. Baltával, szeggel dolgozni a magasban, létrán mászkálni pedig veszélyes. Olyan sokan hívtak, hogy annyi kérője egy lánynak se akadt a faluban. Dolgoztam külföldön és a kolhozban is húsz éven keresztül. Juhsapát (ólat - *a szert)*, szénarakodókat, búzatárolókat készítettünk, fedtünk. Készítettem négysoros, 80 méter hosszú és 24 méter széles istállót is. Arra aztán kellett tető! Kitett tíz háznyit is. Sokszor voltak hozzám tanácsot kérni. Ha valamit elvállaltam, akkor azért már én feleltem.

Tavaly is tetőn voltam. Segítettem, mert egy mester nem mester. Hiába van kinn segédmunkás, annak mindent mutatni, magyarázni kell. Többek között a sógorom és a fia is tőlem tanulták a mesterséget. Csak úgy lehet elsajátítani, ha az ember évente legalább 3-5 tetőt megcsinál, mert ha ritkán van a tetőn az ember, akkor elfelejti.

Szeretett divatolni

Orosz Ida egyszerű és mintás pokrócokat is szőtt.

- Édesanyám tanított meg szőni. Gyerekként is segítettem neki, és 12 éves koromra már egyedül is ment. Szedett kendőket, székruhákat (konyhakendő - *a szerk*.), zsákot szőttünk. Akkoriban még nem volt divatban a mintás pokróc szövése, csak egyszerűeket készítettünk: egy fekete rész után jött egy fehér. Utána már elkezdtünk divatolni vele.

Édesanyám is sokat szőtt eladásra, én is. Huszonöt éves koromban nagyon nehéz világot éltünk.

Nem volt fizetés, a férfiakat elvitték. Gondoltam, szövök eladásra. De kinek? És már rongyom se volt. Elindultam Munkácsra a piacra, és megfogadtam, hogy száz nagyságát is megkérdezek, ha kell, hogy nem kell-e neki pokróc. Végül egytől kellett csak megkérdeznem.Gyönyörű rongyokat kaptam a szövéshez, úgyhogy szép lett a pokróc is. Mindig volt, aki segítsen nekem, úgyhogy 5 nap alatt 32 métert le is szőttem.

Ragaszkodni kell az ilyesmihez, de sokan egyáltalán nem is akarnak foglalkozni vele, még akkor se, ha sző náluk valaki. Nekem szenvedélyem volt ez. Ha elmentem valahová, ahol szőttek, akkor is kértem, hadd csinálhassam egy kicsit.

96 kérőkendő

Kacsó Mária otthona igazi kiállítótere gyönyörű kézimunkáinak. - Már gyerekkoromban elkezdtem kézimunkázni. Voltak drukkolt anyagaink, összeültünk iskola után a lányokkal és dolgoztunk. Nem is kellett jóformán tanulni az ilyesmit, mert elsajátítottuk egymástól. Akkoriban nem mehetett addig férjhez egy lány, amíg legalább 120 kendőt ki nem varrt. Nekem a 400 személyes lagzimon 96 darab kérőkendőt kellett kiadnom.

*

Később Magyarországon szerettem meg a matyó mintákat. Hoztam hímzőkönyveket, hímeztem, s ezeket el is sajátította tőlem mindkét húgom és a lányom is. A gyerekek mellett, vagy ha munka közben volt egy kis szabadidőm, elővettem a kézimunkámat. Ezzel nyugtattam magam. Horgolni és kötni is tudok, varrtam ruhát, drukkolt falvédőt, díszpárnát, pászkatakarót, térítőt, kis kötőt varrógépen, készítettem szőttes vászonkendőket. Egyik kendőről a másikra kellett átszámolni a szemeket, hogy kijöjjön a minta. De a drukkolást magam végeztem. Ami tetszett s a fejembe vettem, azt meg is csináltam.

A mai napig szeretek hímezni. Rengeteg munkát készítettem ajándékba különböző alkalmakra. Aztán jöttek a megrendelések. Lagzikra, a felszolgálók részére készítettem például hímzett kötőket. Azzal annyira szerettem foglalkozni, hogy 2-3 nap alatt elkészült egy. Kislányoknak matyó hímzéses blúzokat, ruhákat készítettem. De varrtam én mindent, amit csak kértek. Szívesen meg is tanítottam kézimunkázni azokat, akik érdeklődtek. Az ilyesmi mindig érték marad.

Halljunk szót, uraim!

Verbiás Zoltán mesterségét tekintve épületasztalos, de ezen és a kántorságon kívül vőfélyként számos lagzin „szolgált” már.

- Édesapám is vőfélykedett valamikor, de a nagybátyám volt ennek igazi mestere. Még legénykorában kezdte. Mindig szép és jó dolognak tartottam ezt, de a nagybátyámra való tekintettel igyekeztem kifarolni belőle. Megadtam a tiszteletet az idősebbnek.

Egy alkalommal viszont két lakodalom lett volna egyszerre, s nem tudott volna mindkettőre elmenni. Más faluból a család nem akart vőfélyt hívni, ezért addig kértek engem, míg végül belementem arra az egy alkalomra. A fülem mindig nyitva volt, ha lakodalomban voltam. Megragadtak a versek az agyamban, így nagyon sokat nem kellett tanulnom őket. Amikor nagybátyám már idős lett, átvettem tőle a vőfélykedést. Telt az idő, akinek tetszettem, felkért, s én szívesen elvégeztem a szolgálatomat.

Múlt éven is voltam még vőfélykedni, s mostanáig díjmentesen mentem el mindegyik lagziba. Falun belül jártam csak. Lassan én is megöregedtem, de a helybeli fiatalok nem nagyon ragaszkodnak ehhez. Nem akadt még jelentkező, aki átvenné, pedig én szívesen tanítanám,

íme kettő Verbiás Zoltán versei közül:

Miután a menyasszony kiadta a kendőt a vőfélynek: „Istenem, mily becses ajándék e kendő,/ ilyet ád minden féijhezmenendő./ Ebből is meglátszik, hogy nem volt heverő,/ a mi kedves menyasszonyunk volt jó igyekező./ Szőjön továbbra is a mi menyasszonyunk szépen,/ hogy majd egykoron leendő kis családját ruházhassa szépen./ Ilyen alkalomra többet ne ajándékozzon, azt kívánom!”

Pálinkaköszöntő: „Halljunk szót, uraim!/Azt kívánja a szám, legyenek csendesen,/ hogy dolgomat végezhessem rendesen./ Mert e háznál ígéretet tettem,/ és a házigazdámtól szépen megértettem./ Itt a jó pálinka a kezemben,/ az asztalra teszem elfogyasztás végett./ Egyet vagy kettőt jót inni belőle,/ s aztán víg mulatóst kívánok mindenkinek tőle./ Szívemből kívánom!”

Izsnyétén egyébként a lakodalmat megelőzően két 15-16 éves fiú járt hívogatni. Egy kis versikét mondtak el, mely így végződött: „... kanált, villát hozzanak, hogy éhen ne maradjanak.”

(2014. május 15., 696. lapszám)

Sok új, sok régi érték

(Szernye)

„ Felkérem, uraim, hogy legyünk csendesen, hadd végezhessem el dolgomat rendesen. Annak szolgálok én ez házba'szívesen, ki szépen mulat és becsületesen. " E pálinkaköszöntő vers első sorai a '40-es évek elején még biztosan szóltak a munkácsi járási Szernye lakodalmain, s most újra szólnak - nemcsak a szernyeieknek.

A Szemye-mocsár hajdan több mint 100 négyzetkilométernyi területet foglalt el. Vizét a Szernye folyó vezette le, amely nevét a szláv srna (jelentése: őz) főnévről kapta. E folyó mentén „született" meg Szernye, ahol sokan erejüket, idejüket nem kímélve űzik mesterségüket, hobbijukat, mely bár a modern világban is megállja helyét, valójában a régmúlt időket eleveníti fel.

Köt-bont-köt

Horkay Mária építészmérnöknek készült. Igaz, ma nem monumentális építményeket, hanem „csak" kézimunkákat alkot, de munkái azért ugyanolyan szépek és időtállóak.

- Hároméves koromtól foglalkozom ezzel. Álltam édesanyám háta mögött, amikor horgolt. Megfigyeltem, hogyan csinálja, és így megtanultam. Egyszer elvettem egy munkáját, amelyen dolgozott, és azon próbáltam meg. No de nem sikerült olyan jól, mint neki. O viszont nem akart tovább tanítani, mert haragudott rám, nem akarta, hogy én is ezzel foglalkozzam. Nagybátyám feleségét kértem meg, hogy tanítson. És ő megtanított. A kötés, hímzés, keresztszemes- és tühímzés aztán már jött magától. Sokat kézimun-

káztam egy cégnek, amely az Ungvári Drámai Színház számára szolgáltatott be munkákat.

Tulajdonképpen színházi jelmezeket készítettünk. Kötényeket, mellényeket, szoknyákat, blúzokat hímeztünk ki. Később nagyon sok „goblánt” (gobelint - *a szert)* is készítettem, horgoltam nagy horgolótűvel pokrócot, térítőt, kötöttem plédet, sapkát, sálat, kesztyűt, de csak a hozzátartozóimnak. Nem szeretnék „elszámolásra” menni. Az ötleteket kézimunkakönyvekből merítettem. Nem sajnáltam értük a pénzt. Megvettem még az ukrán nyelvűeket is, és ha a szöveget nem is értettem, a rajz alapján rájöttem, hogyan kell haladni a mintában. Sok tanítványom is akadt. Még Bátyúban laktam, amikor divatba jött a pilótasapka. Sokan jártak hozzám, hogy tanítsam meg őket ilyet kötni. Én képes voltam fennmaradni akár egész éjszaka is, hogy rájöjjek valamire. Megtörtént, hogy észrevettem, a könyv írt le hibásan valamit, azért nem jött össze a minta. így, miközben kötök, bontok is jó sokat.

Akinek pedig van akarata ehhez, az meg tudja tanulni. Nálunk a családban mindenki tudja, még a fiam is. A négyéves unokám egy játékára maga kötött mellényt. Sokan mondják, hogy ez nem megy nekik, pedig ha valaki tudja a sima és a fordított szemet, akkor a többi adódik magától.

„Akkor én pap leszek...”

A beregrákosi születésű Orbán Irén szintén hímez, de esetében a tűt nem ujjai, hanem a varrógép forgatja.

- Iskolás koromban szerettem meg a kézimunkákat. Megtanultam kötni, hímezni, keresztszemezni, a szomszédasszonyom „ekonomkával” is megtanított varrni, vagyis tűhímzéssel. Ilyen munkánál az anyag fonákán nem látszik a minta, mert nincs betömve a közepe is, csak a két szélére vesszük hátul az öltéseket.

Később Rákoson dolgoztam, paplanhuzatokat, ruhaneműket, kesztyűket varrtunk. Onnan küldtek egy varrodába Királyházára. Aki akart, mehetett egy gyárba tanulni az ottani munkásoktól hat hónapon át. Anyám azt mondta, pap lesz belőle, ha megtanulom - de csak

sikerült. Majd visszakerültem Rákosra, de ott ilyen munkát nem adtak a kezünkbe. Mindig azt készítettük, amire megrendelés volt, például szalvétákat vagy épp hajózászlókat. Addig dolgoztam ott, míg férjhez nem jöttem Szernyére. Utána is folytattam a munkát, de már csak bedolgoztam Munkácsra.

Szernyén nem nagyon kellett a kézimunka. Amikor a lányomnak például kelengyét készítettem, ami Rákoson nagy divat volt, itt még csak meg se dicsérte senki. így nem is nagyon vállalhattam itt megrendeléseket, legfeljebb magunknak dolgoztam. Volt, aki azt mondta a kézimunkára, hogy ez giccs. Pedig nem az, soha nem is lesz az, és a divatból sem fog teljesen kimenni soha, mert mindig érték marad. Én szeretek ezzel foglalkozni, főleg akkor, amikor ideges vagyok, mert valahogy megnyugtat. Leginkább riselni szeretek. De én készítem például Dobronyba a gimnáziumba (a Nagydobronyi Református Líceumba - *a szerk.)* a Bocskai-nyakkendőket és a ballagó táskákat is.

A riselés (lyukhímzés) menete: Előbb körül kell varrni a mintát géppel, majd kisollóval kivágni a felesleges részt, eldolgozni a széleket, végül belevarrni az adott mintát a keletkezett résbe, lyukba.

Sok minden eltűnt...

Üveg köpülő, keresztszemes kézimunkák fél évszázados, eredeti mintái, különböző lámpák, edények, régi hurkatöltő, kerekes guzsalyok, motolla, szenes-vasalók, a Balogh Sándor vezette Gyöngykaláris Hagyományőrző Csoport néhány ereklyéje - ezek, és még sok más értékes darab képezi Tóth Béla régiséggyűjteményének részét.

A hamarosan már háromgyermekes fiatalember saját korát évtizedekkel, sőt évszázadokkal megelőző tárgyaknak is büszke tulajdonosa, s nemcsak felismeri a hajdani paraszti észjárás alkotta használati tárgyakat, de gyanítom, ha alkalom adódna rá, használni is tudná bánnelyiket.

- 2007-ben kezdtem el komolyabban régiségekkel foglalkozni. A - most már - feleségem Beregszászban tanult, s egy alkalommal, amikor leutaztam hozzá, elmentünk a Bereg-vidéki Múzeumba, mert tudta rólam, hogy érdekelnek a régiségek. Körbenéztem, s sok olyan tárgyat láttam, amiről ugyan nem tudtam, hogy mi, de tudtam, hogy nekünk is van olyan otthon. Miután hazamentem, lehoztam őket a padlásról, megpucolgattam, és pró-

háltam minél többet összegyűjteni, főleg a szomszédoktól, rokonoktól. Sok dolog nevét a múzeumban néztem meg, később pedig a tévében, az *Izőrzők* és a *Kerekek és lépések* c. műsorokban is sok érdekességet láttam. Ma pedig már interneten is rá tudok keresni a dolgokra. A régi falusi háztartási eszközök legalább 90%-át már ismerem.

A gyűjteményemben úgy 150-200 féle dologból összesen 300-nál is több tárgy található, mert van, amiből több is van. Főleg a szernyei és környékbeli dolgokat gyűjtöm. Sok tárgy származik Barkaszóról is, a feleségem nagymamájától. Náluk tele volt a padlás régiségekkel.

Az egyik legkedvesebb ezek közül egy szarvasagancs-fogantyús sétabot, amely a feleségem nagymamájának dédapjáé volt. Főleg azokat a tárgyakat szeretem, amelyek a családomhoz kötődnek. De idős emberekhez is ellátogatok a faluban, mert nemcsak tárgyakkal foglalkozom már, hanem elkezdtem a falu helytörténetét is kutatni régi fényképeken, elbeszéléseken, történeteken keresztül. Olyan dolgokat keresek, amikről a mai fiatalok már nem is tudják, hogy voltak itt valaha. Régen például tűzoltóság is volt nálunk, egy fakerekű szekér volt a tűzoltóautó. Balogh Sándornak hintója volt, és voltak cséplőgépek is a faluban. Ezek mind eltűntek.

A szovjet érában sok minden eltűnt... Ezeket legalább fényképek alapján próbálom felkutatni. Az iskolába gyakran kérnek el néhány dolgot egy-egy kiállításra. Ez jó, mert sok olyan dolog van, amit a mai fiatalság már nem láthat, mert pl. nem vetnek már kendert, hogy láthatnák egyáltalán, hogyan zajlottak a szövést előkészítő munkafolyamatok. Nagyon jónak tartom, hogy a Nagyberegi Középiskolában tanítják ezt. Jó lenne, ha nálunk is foglalkozna ilyen dolgokkal valaki. S az is, ha lenne egy falumúzeumunk, ahol bárki megtekinthetné ezeket a dolgokat, s nem kéne érte Ungvárra vagy máshova utaznia.

- Érdeklődsz a vőfélykedés iránt is...

- Igen, de csak a verseket kezdtem el összegyűjteni, még nem tanultam meg őket. Nem tudom, lesz-e ennek a dolognak folytatása, de azért érdekel. Nemrég került el hozzám egy füzet régi vőfély versekkel.

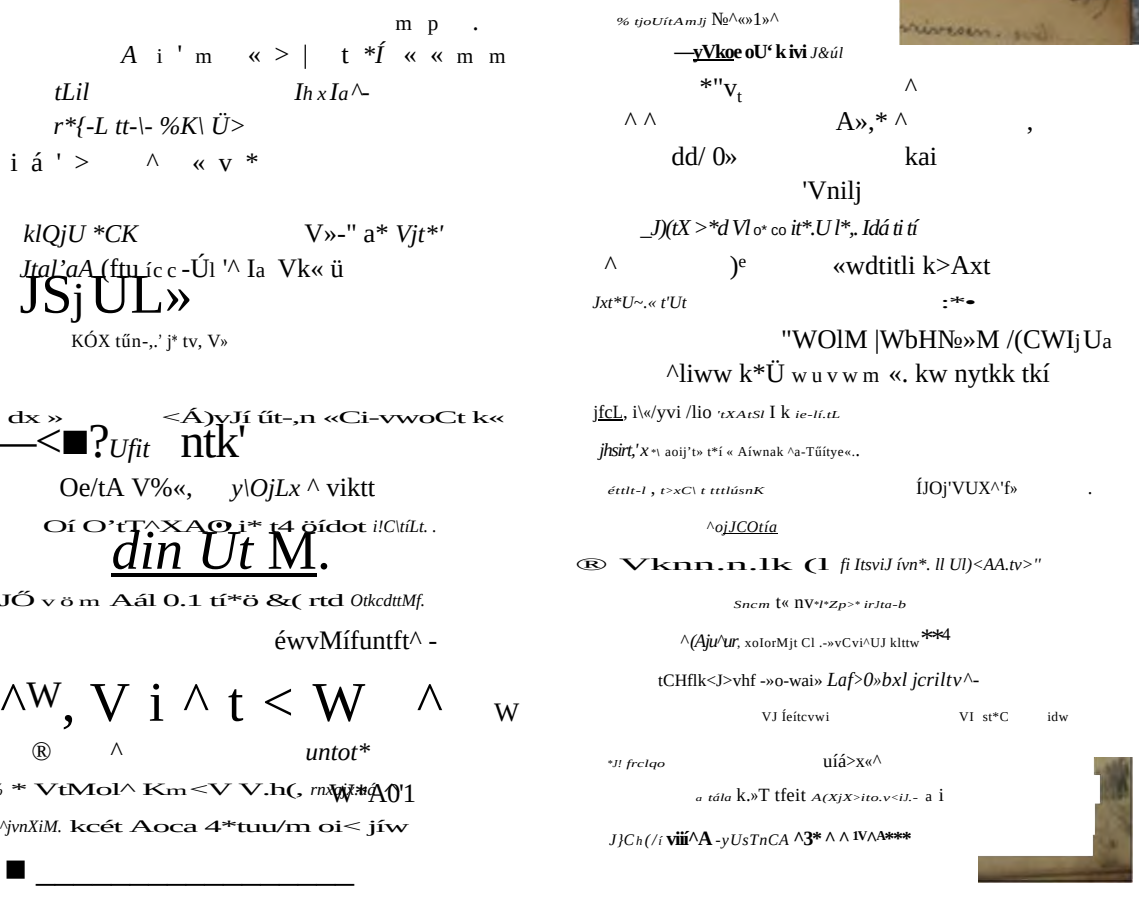
Az említett versek a szernyei Bimba Balázs tulajdonát képezték, s a múlt század ’40-es éveiben jegyezte le őket.

Két nem tárgyi emlék Tóth Béla gyűjtéséből:

- egy menyasszony kelengyés ládájának tartalma: egész tiiret vászon, továbbá vászonból szőtt lepedő, párnahuzat, ágynemű, blúzok, törülközők, hímzett kendők, komakendők.

- egy régi szokás, az aratóünnep: amikor az utolsó földdarabon is megtörtént a betakarítás, a csoportba verődött szernyeiek énekelve végigvonultak a falun, vállukon favillával, amelynek ágait

búzavirággal, mezei virágokkal, kalászkoszorúval fonták be.

Pongó mester

- Kovácsmesterséggel akkor kezdtem el foglalkozni, amikor lemaradtam az iskolából, 7. osztály után - emlékszik vissza Orbán Elek. - Az itteni kovácsműhelybe kerültem. A mesterem, Pongó István Magyarországról került ide. Mellette tanultam vagy 5 évig, ha nem tovább. Tanultam és közben dolgoztam is. A kolhoztanyán voltunk, ahol jószágokat tartottak. A teheneknek minden nyáron le kellett vágni a szarvuk hegyét, mielőtt mentek a legelőre. Lovat patkoltunk, átcsináltuk a szekerek fakerekeit, amikor gumikerekek is voltak. Ez volt a dolgunk.

Elek bácsi cigány mesterek mellett tanult és dolgozott. 1979. október 5-én súlyos baleset érte, mert felrobbant egy hordó, amit épp hegesztett. Felépülése után visszakerült a kolhozba, s ott dolgozott addig, „míg be nem döglött”. Munkája során pedig még szeg nélküli patkót is látott. Egy cigány ember 25 rubelt ígért az egyik kovácsnak, ha bevasalja lovát. O látatlanban igent mondott. Viszont a jószág körme annyira rossz volt, hogy nem lett volna hova beszögelni a patkót. A leleményes mester viszont olyat készített, amelynek széleit vissza lehetett hajtani, rásimítani a patára. Jó munkájáért végül 50 rubel ütötte a markát.

Ablak a világra

Tóth Attila, a bemutatott régiséggyűjtő testvére a festésben találta meg kedvenc időtöltését.

- Már iskolás koromban is mindenképp szerettem volna kipróbálni a festést, mert nagyon jól rajzoltam. Később a feleségem és anyósom is biztattak, hogy próbálkozzam meg vele. De egyáltalán semmit nem tudtam a festészetről. Utánakérdeztem, hol lehet megvenni a szükséges dolgokat, s meg is vásároltam, ami kellett.

Elkértem egy képet egy ismerősömtől, átmásoltam, s annyira jól sikerült, hogy mindenki biztatott, folytassam. Vásárolgattam festészettel foglalkozó könyveket is Magyarországról, de internetről is megtanulok néhány dolgot. Ismerőseimnek, testvéreimnek sok munkámat odaadtam már. De megrendelésre is festettem számomra ez inkább csak hobbi. Szeretem csinálni, megnyugtat, de tavasztól őszig munkába járok, így ezzel inkább télen tudok csak foglalkozni. Főként tájképeket festek.

Szeretem a természet szépségét. Amikor ráteszem egy kész képre a keretet, majd felrakom a falra, az számomra olyan, mintha egy ablak nyílna arra a világra, amelyet lefestettem. Igazából mindent a magam baján tanultam meg, és nagyon sajnálom, hogy nem végeztem el a szakiskolát. De amikor az embernek már családja van, nem ilyesmire költ. Jó lett volna elszegődni egy festő mellé is tanulni, de hát nemcsak úgy megy az. A tanult festők az egyszerű hobbifestőket lenézik.

A fiam, azt hiszem, jó úton halad a festés terén. Én vázlatot szoktam készíteni előbb, és arra festek. Neki az iskolában hasonlóan kell festenie, de egyre inkább mellőzi az előzetes rajzot. De még tanulnia kell, és nekem is. Szeretnék egyszer nem csak hobbiszinten festeni.

(2015. január 2., 729. lapszám)

Nagyszőlősi járás

Libapiac és kézművesmesterségek
(Akii és Akiihegy)

A Nagyszőlősi járásban, Nevetlenfalu és Szőlősgyula között terül el három azonos nevű település - három Akii: nevezetesen Öregakii, Újakii és Akiihegy. Bár különálló településekről van szó, a három falu múltja, jelene mégis összekapcsolódik egymással. A mára „ Öreggé ” vált Akii első említése 1323-ból származik, Akly néven. A település neve a karámot, ólat jelentő akol főnév -i képzős változatából ered. Hajdan állítólag hatalmas sertésakol állt a község helyén, s az később így kapta meg nevét. A település hajdan az Akly és a P erényi család birtokát is képezte. Egykor a faluhoz tartozott, mára viszont önálló településsé nőtt szomszédja, Akiihegy. A Gyulai-hegy oldalán fekvő település (nevét Akii és hegyi fekvése után kapta) Akiihoz hasonlóan magyar lakosságú. A többi „eldugott” településhez hasonlóan számos szokást, hagyományt, mesterséget megőrzött a múltból.

Az Óév temetése

Az év első napján istentiszteletet tartottak, amely után megkezdődött az újévi köszöntgetés. Az emberek felkeresték szüleiket, családtagjaikat, akik terített asztallal várták őket.

Énekkel, jókívánságokkal köszöntötték szeretteiket: „Közeleg az Óesztendő, közeleg a vége,/még néhány perc, s kezdődik az Óév temetése./Sok ember a távozását eddig nem siratta,/ma is vígan vigadoznak lakomákat csapva./Vad mulatságok helyétől álljunk halkan félre,/Bibliánk fénye mellett tekintsünk az égre,/arra kérve a teremtőt, mélyen térdet hajtva,/adja meg a kenyerünket úgy, mint eddig adta./És az ember, aki vakon rohan a vesztébe,/találjon rá az új évben Isten ösvényére.”

A hiedelem szerint az év első napján nem volt szabad semmit kiadni a házból, főleg pénzt nem, mert máskülönben egész évben költekeztek volna.

A gémes kút is segít

A falu reformátusok lakta közösségében számos húsvéthoz kötődő szokás élt, s maradt fenn igen sokáig. A legények összeálltak ketten-hárman, s húsvét másod- vagy harmadnapján elindultak, hogy felkeressék a lányos házakat. A locsolásért két, hagymahéjban főzött és megfestett piros tojást kaptak. Locsolkodtak a legények vízzel is. Nem volt nehéz dolguk, hisz a múlt század elején még minden udvaron gémes kút állt. Akadt azért bátor lány is bőven, s ha jó idő volt, egymást borították nyakon egy-egy vödör vízzel a fiúk és a lányok.

A legkisebbek a következő verssel (is) jártak locsolkodni: „Én kis múzsa, gyenge rózsa/nem járok még iskolába,/mégis tudom ezt a rigmust,/ feltámadt a Jézus Krisztus!”

Szabad az Istent dicsérni?

A karácsonyt nagy készülődés előzte meg. Az elmaradhatatlan karácsonyi étek a kalács volt. Az első világháborút követően vált szokássá a kántálás. A gyerekek minden ház ablaka előtt megálltak, engedelmet kértek, s ha kaptak, énekkel dicsérték az Istent. Leggyakrabban az *Istennek szent angyala* vagy a *Krisztus Urunknak áldott születésén* című dalt énekelték. A felnőttek a szomszédokat, rokonokat kántálták meg.

Egy karácsonyi köszöntő: „Jézus Betlehemben, mikor földre jött,/egy kincset hozott: békét, örömöt./Lehozta hozzánk a Mennynek kincseit,/melyhez hasonló nem volt, s nem is lesz itt./Mind boldog, aki őt befogadta már,/mikor kopogtatott szíve ajtaján./Jézussal új élet költözött oda,/s lelki fény, mit vihar el nem ért soha!/Testvér: itt a földön nincsen jobb barát,/tárd ki hát előtte szíved ajtaját!/Ne félj, nem bánod meg soha tettedet,/hiszen ajándékul hozza üdvödet.”

A libapiactól a lócáig

A fiatal fiúk és lányok legfőbb találkahelye a bál volt. Azonkívül a kisebbek az utcán, vagy a falu közepén lévő tágas téren, a libapiacon gyűltek össze szürkület után. Gyakran megteltek fiatalokkal a házak kapuja előtt lévő lócák is. A legények, felnőtt férfiak citeráztak, a serdülő fiúk, lányok táncoltak (vagy épp csak táncolni tanultak).

Udvarolni csapatostul jártak a legények. Erre az őszi időszak volt a legalkalmasabb, mert ekkor folyt a legtöbb társas munka (napraforgócséplés, tengeritörés, tengeri hántás stb.).

Áron bácsi seprűje

A 92 esztendős Bocskor Áron seprűkötéssel foglalkozik.

- Tíz éve kezdtem el seprűt kötni. Vetek a barázdába, a vetemény közé cirkot, utána betakarítom, kiszárítom, és télen elkezdek kötözgetni. De csak kézzel. Lécekből készítek hozzájuk

nyelet is. Tízet meg tudok csinálni egy nap. És meg is veszik, mert az Áron bácsi seprűje nem hull szét. Igaz, hogy keveset termelek, de azt megcsinálom jól!

De nem a seprűkötés az egyetlen dolog, ami kitölti Áron bácsi napjait. Évek óta foglalkozik ugyanis Akii történetével, s mindennapjaival is. Több vaskos mappára való anyagot gyűjtött már össze, amelyek régi iratokat tartalmaznak, falutörténettel, a falu lakosságának mindennapjaival, leszármazási adataival (1809-től kezdve), a falu egykori berendezkedésével kapcsolatosak, számos verset, ünnepi köszöntőt, betlehemes játékot tartalmaznak. S mindezt azért, mert, ahogy azt erre vonatkozó kérdésemre felesége rávágta: „Csinálja, mert nincs egyéb dolga.” (A cikkünk elején közölt ünnepekkel kapcsolatos információk Áron bácsi gyűjtéséből származnak.)

Díjnyertes pokróc

Kis Magdolnának hagyományőrző hobbija van - pokrócot sző.

- Harminc éve foglalkozom már szövéssel. Nagynémtől tanultam. Már gyerekkoromban is kapaszkodtam az ilyesmihez, s ma is nagyon szeretem csinálni, pedig már nincs akkora igény rá, mint régen. A szövéshez szükséges dolgokat vagy megveszem, vagy régi, kidobott ruhaneműket, pulóvereket bontok szét.

Van, hogy megtetszik valami, s azt szövöm meg, vagy magamtól találom ki a mintát. Előbb persze lerajzolom, hogy is fog kinézni. Igyekszem a színeket is úgy rakni, hogy üljenek egymáshoz. Még mostanában is szoktam szőni megrendelésre. Igaz, hogy a megvetés, beszedés, az összerakás, a szövés elindítása nehéz, és segítség nélkül nem is tudom megcsinálni, de nem jelent problémát számomra, hisz szeretek ezzel foglalkozni.

Kis Magdolna egyik pokróca a közelmúltban első helyezést ért el egy mesterségeket bemutató versenyen.

120 virág cérnából

Az Akiihegyen élő Kovács Katalin ideje jelentős részében horgol. Mint elmondta, ez számára hobbi, de az általa készített apróságokat, ruhaneműket előszeretettel vásárolják is a környékbeliek.

- Azóta foglalkozom kötéssel, horgolással, amióta csak az eszemet tudom. Édesanyám, nagymamám, sőt dédnagymamám is szerettek horgolni, édesanyám pedig folyamatosan kötött, horgolt ruhát, kalapot, pulóvert. Amikor hazamentem az iskolából, mindig leültem mellé és figyeltem, ahogy dolgozik. így lestem el 1-2 dolgot tőle. Rám ragadt.

De komolyabban csak négy évvel ezelőtt kezdtem el dolgozni. Balesetet szenvedtem, amiben megsérült a gerincem. Horgolni viszont fekve, vagy a fotelnek dőlve is lehet. Azóta többek között pulóvereket, ruhaneműket, kis tálakat, tyúkokat készítek. Még nem volt olyan, hogy ne tudtam volna megcsinálni, amit kértek tőlem. Az eddigi legnehezebb munkám egy női felsőrész volt. 120 virágot horgoltam meg, s abból raktam össze. A házimunkától függően délelőtt is van időm dolgozni, s szinte egész délután is. Tévénézés, rádióhallgatás közben is ezt csinálom. Ez a hobbim. Megtanítottam a lányaimat is horgolni. Ma már ők is el tudnak készíteni szinte bármit, csak tanácsért fordulnak néha hozzám esetleg. Mostanában egyre nagyobb a kereslet a horgolt holmikra. Divatba jött.

Megváltozott vőfélyszakma

- 1975 januárjában vezettem az első lakodalmamat - mesélte az aklihegyi Molnár Bálint, egykori vőfély. - Nagybátyám, Molnár Lajos fiatal korától vőfélykedett. Tőle írtam át a verseket. Főleg ide, a környékre hívtak lakodalmakra, de voltam Tiszapéterfalván és Tiszaújlakon is. Úgy 10 évvel ezelőtt maradt abba. A fiatalság már mást óhajt, újat, nem a régi vőfélyverseket. És a vőfélykedés is másként megy, mint régen.

- Mi volt a dolga annak idején a vőfélynek?

-A lakodalom előtti napon, pénteken jártunk hívogatni. A pártól kaptunk egy listát, meghívtuk másnapra az embereket, akik cserébe tojást ad-

tak. Ki mennyit. Azokat a hívogatás után elvittük a lakodalmas házhoz.
A vőfély dolga az volt, hogy a lakodalmon szórakoztassa a vendégeket, részt vegyen a vacsora felszolgálásában, elmondjon minden fogáshoz egy-egy veret, s vacsora közben is szórakoztassa a népet. A munkám éjfél után, a menyasszonytánccal ért véget.

Önmagában már az is örvendetes, hogy sokan vannak e két kis településen, akik valamilyen hagyományőrző tevékenységgel foglalkoznak, s az, hogy többen közülük mindezt hobbiból űzik, még több okot ad az örömre. Hisz ha valaki szívvel, lélekkel csinál valamit, az mindig hasznos marad, s remélhetőleg jó sokáig meg is marad. Akii és Akiihegy lakóinak tehát további hasznos időtöltést, s még több hagyományőrző hobbit kívánunk!

(2013. november 14., 670. lapszám)

A batári jány és a szerencse
(Batár)

Nevetlenfalu és Tiszapéterfalva között, az ukrán román határ szomszédságában terül el a történelmi Ugocsa megye egyik legrégebbi múltra visszatekintő, először 1216-ban említett, kevesebb mint 1000 lelket számláló kis faluja, Batár. Nevét a mellette elhaladó Batár folyó után kapta. A közel 800 éves, kezdetben flamand hospesek lakta település története során átélt tatárjárást, lengyel pusztítást, a török-tatár sereg dúlását és pestist is. A túlnyomó részt görögkatolikusok lakta falu közigazgatásilag a Nevetlenfalui Községi Tanácshoz tartozik, s bár Kárpátalján sok helyütt teljesen ismeretlen a neve, gazdag és színes történelemmel, hagyatékkal bír.

Vallás, munka, mindennapok

A falu lakosságára és tevékenységére viharos történelme során végig két dolog volt jellemző: a vallásosság és a gazdálkodás. Az emberek jó része földművelésből és/vagy állattenyésztésből tartja fenn magát vagy egészíti ki jövedelmét. így volt ez sok-sok évvel ezelőtt is, így a máig megmaradt és a már csak a legidősebbek emlékezetében élő hagyományok, szokások, jeles események szinte mindegyike a különböző vallási ünnepekhez, eseményekhez és a földműveléshez, mezőgazdasági munkálatokhoz kapcsolódnak.

Batár fiataljai számára a dörzsölő és a fonó mint esemény már teljesen idegen. Az idősebbek - de akár a középkorúak is - emlékezhetnek még a kender megtisztításának és megmunkálásának közösségi alkalmaira. A régi idők egyik legfontosabb ipari növényét leginkább a belőle készült szálakért termesztették. A háziak a vendég-segítőket igyekeztek megvendégelni. Általában máiét főztek, fánkot sütöttek. Jó alkalmak voltak ezek a kezdődő nemes érzelmek kinyilvánítására is. A fiúk folyamatosan incselkedtek a fonás alatt

a lányokkal, s ezt igyekeztek úgy csinálni, hogy azok kiejtsék kezükből az orsót, amin bizony sokszor már egész sok fonal volt. Az orsót kiváltani természetesen csak csókkal lehetett. Amelyik lány nem volt hajlandó csókot adni, az másnap reggel a kerítésre tekerve kapta vissza a fonalát, miután szülei megdorgálták, amiért nem dolgozott semmit. A dörzsölő és a fonó elmondások szerint a ’70-es évektől kezdődően tűnt el, s ebben nagy szerepet játszott a televízió megjelenése is.

Szokásban volt a farsangolás is. Ilyenkor a fiúk jelmezbe bújtak, elmaszkírozták magukat, s sorra bejárták a lányos házakat. A papnak, medvének, kecskének öltözött ifjak nóta és citeraszó kíséretében megtáncoltatták a lányokat, majd továbbálltak (a „kecskék” gyakran addig döfködték a lányokat, míg azok az ágyra nem huppantak). De hogy maradandó emléket hagyjanak maguk után, füstölőjükre keserű paprikát szórtak, így a háziak szó szerint könnyezve búcsúztak tőlük.

Nagyon régi szokás, amire már nem is igen emlékeznek a batáriak, de a néprajzi szakirodalom számon tartja: a szűzgulyahajtás. Húshagyó kedden azokkal az eladó sorban lévő lányokkal tréfálkoztak, akik nem mentek férjhez a tél folyamán: kihajtották őket a gulyába. A gyerekek kolompot kötöttek a nyakukba, s eljátszották, hogy ők a gulya. A legények ostorpattogtatva, sípolva, kürtőivé hajtották őket, mintha pásztorok lettek volna. A gulyát behajtották inni egy olyan ház udvarába, ahol „megmaradt” egy lány, s a „Kinek van eladó lánya, hajtsa ki a szűzgulyába!” csúfolódó vers kíséretében követelték a gazdától, hogy engedje ki a szűzgulyába való lányt. Persze, nem engedték ki, s a kicsúfolt lány inkább elbújt a legények elől.

Virágvasárnapon ma is él a barkaszentelés szokása. A megszentelt barkával megveregetik a hajadon lányok fenekét, mondván: „Olyan kapatos legyél, mint ez a cicuka!” (a kapatos jelző ebben az esetben nem részeget, hanem kelendőt, fontosat jelent). Emellett az „Akkora legyen majd az urad ...-ja, mint ez a cicuka!” mondatot is hallhatja egy batári lány, míg fenekét barkaággal csapkodják.

Fontos ünnep volt a hús vét, Krisztus feltámadásának ünnepe. A hozzá fűződő hagyományok jórészt a mai képet mutatják. Húsvétkor a fiúk előszeretettel locsolkodtak, s habozás nélkül végigkergették a falun azt, aki a víz helyett inkább az elhervadást választotta. A húsvétot jelképező ételeket nagy gonddal készítették. A tojást leggyakrabban hagymahéjjal hímezték, aminek mintájához sokszor egyszerű fűszálakat használtak, de gyakran írtak a tojásokra viasszal is, leginkább virágmintákat. A nagy méretű, kétfülű pászkakosárba tojás, házilag sütött pászka (minél nagyobb, mert a pászka mérete a gazdagságot jelképezte), egész sonka, só, fehér héjú fokhagyma, bor és gyertya került (a húsvétkor megszentelt ételeket és gyertyát máig nagy becsben tartják, az ételek mindegyikét meg kell kóstolni az ünnepi ebéden). A szentelt ételek maradékát semmiképp sem volt szabad kidobni vagy vakon született állattal (kutyával, macskával) megetetni, így például a

pászka morzsáit s a csontokat elégették. Fontos szerepe volt és van a szentelt gyertyának, mivel vihar esetén meggyújtva képes elűzni a rossz időt.

A gazdálkodásból élő közösség életében és munkájában fontosak voltak a földműveléssel kapcsolatos ünnepek is. A búzaszentelés például a mezőgazdaság és az állattartás szempontjából is jeles nap volt. A búzaszentelést, vagyis a vetés megáldásának szertartását április 25-én, Szent Márk napján végezték. A nagy létszámú prosekció (menet) a pap kíséretében, liturgikus énekeket énekelve, zászlókkal és kereszttel az élen vonult ki a határba, ahol a pap megáldotta a vetést. A megszentelt búzából 5-6 szálat vitt haza mindenki. A kiszárított búzaszálat rossz idő esetén meggyújtották, mert a felszálló füst használt a mennydörgés és villámlás ellen. Ily módon füstölték meg a megijedt gyermeket is. A friss szálakból a jószágnak is adtak, mert úgy tartották, hogy elűzi a betegségeket.

A fiatal lányok számára az egyik legfontosabb nap a május 1-je volt. A májusfaállítás szokása nem sokat változott: a fiúk fát állítottak kiszemeltjüknek, amit virágokkal díszítettek fel. A komolyabb udvarlók szerenádoztattak is leendő arájuknak (ez ma már nem igazán jellemző).

Mára szinte teljesen eltűnt a lekvárfőzés jeles eseménye, amikor összegyűltek a rokonok, ismerősök, barátok, hogy segítsék a folyamatot, találkozzanak, beszélgessenek, mulassanak. Elmondások szerint az ilyen eseményeken a fiatalok játékként üveget forgattak, üvegeztek is. A tét természetesen ez esetben is a csók volt. Az ilyen alkalmakon mindig akadt valaki, aki mesélni is tudott. A visszaemlékezések alapján a rémtörténetek igen népszerűek voltak, amelyek következtében felnőtt emberek gyakran megijedtek a szél susogásától is.

Az egyházi ünnepek között Jézus Krisztus születésének ünnepe, a karácsony volt az egyik legfontosabb. Sokak emlékezetében élnek még az éjféli misék, karácsonyéjjelek emlékei, amelyen fiúk és lányok csoportba verődve, együtt járták fel s kántálták meg a falu lakosait, a férfiak, fiatal fiúk csillagot, betlehemet vittek 4-5 fős csoportokban. Karácsony előtt szigorú böjtöt tartottak, s csak az éjféli mise után volt szabad elfogyasztani az ünnepre készített zsíros ételeket, kolbászt, oldalast, hurkát, egyebeket. Szokásos étel volt a turdás bélés, vagyis a különböző összetört magvakból (tök, napraforgó) készült bélés.

Szokásban voltak hajdan a bálok is, karácsonykor, húsvétkor, farsangkor, szüretkor. Ezeken a környékbeli némileg módosabb cigányokból álló zenekarok játszottak. A hangszerek közt a hegedű, a cimbalom és a nagybőgő volt a legnépszerűbb, de néha előkerült a dob is. Míg ők pihentek, a fiatalok énekeltek. A zenekar éjfélig húzta a nótát. Ekkor következett a pihenés, a rostokolás. A lányok előre megbeszélték udvarlójukkal, barátaikkal, hogy a nagy mulatozás közepette kinél pihennek majd meg. A vendégeket süteménnyel kínálták. A rostokolás szokása a múlt század ’50-’60-as éveiben még élő hagyomány volt.

A családi élet legfontosabb ünnepei a születéshez, az emberi élet fordulóihoz, szakaszaihoz, évfordulókhoz kötődő események voltak. Ezek közül is az egyik legfontosabb az esküvő. A régi batári esküvőn minden eladó lányhoz „tartozott” egy vőfély. A vőfélyek mindegyikénél szalagokkal és zsebkendővel díszített bot volt. A komák vállán hímzett kendő. A vőfélyek a lakodalom előtti pénteken összegyűltek a menyasszony házánál, s minden meghívott házhoz elmentek tojást kérni. „Szúrt a kokas?” - kérdezték. A tojásokat összegyűjtötték és a lakodalmas házhoz vitték. A lakodalmas menet feldíszített lovakból, szekerekből állt, s újabban egy rigmus is tartozik hozzá: „Autón megyünk, nem szekeren, mert a szekér nagyon ráz...” A lakodalom estéjén a menyasszonytánc szokása régen is élt, ahogy a koszorúkötés is: egy rozmaringból font koszorúra kötöztek fel szalagokat a lányok, s közben egy „Megfonták már nékem a koszorút...” kezdetű dalt énekeltek.

A temetés, a szeretett családtag átengedése a túlvilágra hajdan is szomorú, de fontos eseménynek számított. Megesett, hogy siratóasszonyokat is fogadtak a halott elsiratására. A temetést követő éjszakára a toros asztalra lisztet szórtak. Ha ebben reggel apró madárlábnyomokat fedeztek fel, az azt jelentette, hogy a halott lelke éjjel otthont járt. Ha férfi halt meg, őt kalapjával és pipájával temették el.

A batári jány szerencséje

A falu alapításáról nem maradt fenn hiedelem, történet. Csak annyi ismeretes, hogy Batár kezdetben nem ott állt, ahol ma. A legrégibb szájhagyomány útján fennmaradt történet a batári jány története, amin a lakosok csak mosolyognak, de inkább nem beszélnek róla.

A pontos történet ugyan fennmaradt, de egy-egy része nyomdafestéket nem tűrő. A legenda szerint a batári jány elment a malomba (hogy hol volt ez a malom, nem lehet tudni, ahogy azt sem, ki volt az a bizonyos Jány), ahol megőrték a gabonáját, s nem is kellett érte fizetnie... legalábbis pénzt nem. Hazafelé menet átvágott az erdőn. Az egyik fán egy fiatalember ült, aki épp azelőtt dobta le a baltáját a földre, amit a batári jány meg is talált, s ezeket mondta: „Megöltem vám nélkül... és még egy baltát is leltem.”

Nos, ez a történet ilyen-olyan formájában ma is él, s ha egy mai batári lány talál valamit, sikerül neki valami, vagy egyszerűen csak elcsípi az utolsó ülőhelyet a buszon, máig is ezt hallja batáriaktól, környékbeliektől egyaránt: Szerencsés, mint a batári jány.

A batári jány történetén kívül leginkább csak a rémhistóriákra, félelmet keltő helyekre emlékeznek az idősebbek. Volt, ahová visszajártak a holtak, volt, aki egész éjjel bolyongott a máléföldön, s csak hajnalban talált ki, de szellemek is kísértettek, s macskává átváltozni képes személyről is szóltak a hiedelemtörténetek.

Hagyományőrzés ma

A legarchaikusabb hagyományőrző tevékenységet végző személy Batáron Kovály Veronika, aki egy minden háztartásban nélkülözhetetlen textíliát, pokrócot sző.

Anyámtól tanultam meg szőni, nagyon fiatal koromban. Alig voltam 16-17 éves. Már több mint 50 éve, hogy egyedül

felteszem a szálat, elindítom és leszövöm. Esztovátán dolgozok, amihez többféle eszköz, borda, nyüst, vető tartozik, amivel elkezdődik a szövés. Mert a szálat előbb fel kell vetni. Télen több rendbeli pokrócot szőttem. Cérna és rongyok kellenek csak hozzá. A rongy régi ruhákból származik, amiket fel kell vágni csíkokra és összevarrogatni.

Batáron több személy is foglalkozik asztalosmesterséggel. Közülük a legidősebb, legtöbb tapasztalattal bíró Kapta Mihály, aki fél évszázada kezdte a szakmáját, s ma Batár sok házában van valami, ami az ő keze munkájáról tanúskodik.

- Ötven éve foglalkozok már asztalossággal. Apámtól tanultam, tőle lestem el mindent. Ő is asztalos volt. Általában ajtó és ablakkereteket, kony-

habútorokat készített. Nagyon szerettem ezt a munkát. Megtanultam közben esztergályozni és hordót is készítettünk. Annak idején még kezdetleges eszközök voltak és szinte csak kézi munkával dolgoztunk. Volt egy motor hajtotta fűrész meg egy gyalu, ennyi gép volt csak. Később is inkább ajtót, ablakot, konyhabútort, hokedlit, asztalokat készítettem, és egy bölcsőt.

A Kisdobronyból elszármazott Nagy Katalin gyönyörű kézimunkáiról ismert a faluban.

- Az iskolában és otthon tanultam meg kézimunkázni. Körülbelül 12 éves korom óta foglalkozom ezzel. Leginkább térítőkét, kispárnahuzatokat varrtam, de inkább csak hobbi szintjén. Készítettem a lányaimnak a staférongot. Most már az unokámnak fogok.

(2013. augusztus 2., 655. lapszám)

Betlehemes játék és Luca-napi gombóc

(Csepe)

A Nagysző/ősi járásban, Nevetlenfalu, Csomafalva, Féké te ardó, Heteni (Tiszahetény) szomszédságában terül el a magyarok és ukránok által egyaránt lakott Csepe. Neve a régi magyar Csépán személynévből keletkezett, írott forrásokban 1393-ban említették először. Ha nem is eredeti formájában, de vallásos közössége számos egyházi ünnephez kötődő szokást, illetve kézművesmesterséget őriz ma is.

Régi-új emlékmű

A csepei első világháborús emlékmű 1945-ben került át a falu főteréről a görögkatolikus temetőbe. Egyik oldalán az első világháborúban elhunyt 28 csepei lakos neve szerepelt, a másikon pedig az 1939 évszám. Ezt az oldalt a háborús események miatt nem fejezték be. A közelmúltban azonban erre is sor került. Az emlékmű visszakerült eredeti helyére, az emlékparkba. A két világháborúban elhunyt csepei lakosoknak így közös emléket állítottak.

A régi emlékműre Duszin János kőfaragó mester munkája által felkerültek a második világháborúban elhunytak nevei és a magyar címer is. Emellett Schinitt Pálnak, Magyarország volt köztársasági elnökének a Verecke Alapítvány segítségével, a KMKSZ közreműködésével eljuttatott adománya révén sikerült készíttetni egy kis árkon átívelő hidat kovácsoltvas korláttal és egy bejárati kaput is az emlékparkra.

Sok-sok boldog ünnepet...

A többnyire görögkatolikusok által lakott település talán legnagyobb múltra visszatekintő, ma is élő szokásai karácsony ünnepéhez kötődnek. Ahogy sok évvel ezelőtt, úgy ma is járnak szenteste a fiatal fiúk csillaggal, felnőtt férfiak pedig (akár 6-10 fős csoportokban is) betlehemmel. Utóbbiból több csapat is. Az ismerősöket, barátokat, családtagokat pedig az ünnep első napján kántálják meg a hívek.

Egy kántáló ének: „Az ég és a föld, az ég és a föld, máma ünnepelünk./ Ember és angyal, ember és angyal vígan örvendezünk./ Krisztus született, Isten ember lett./ Pásztorok imádják, két hangra éneklik,/ csodát, csodát hirdetik.” S egy betlehemi köszöntő: „Betlehemi mezőkön pásztorok tanyáztak,/ hosszú, hideg éjszakákon nyájakra vigyáztak./ Éji csend közöttük, csillagos ég felettük,/ szívük tele szent vággyal, hittel, imádsággal./ Hitükre felelt az Úr, megnyílt eget láttok,/ betlehemi pásztorok, melyből szót hallottak./ »Bízzatok, ne féljetek, nagy örömet most hirdetek!/ Kit oly régen várt szívetek, Krisztus, megszületett!«/ Krisztus megszületett, szabadítónkká lett./ Most is kopogtat szívetek ajtaján./ Testvéreim, ti nem halljátok talán,/ hogy szívetek ajtaján Jézus kopogtat?/ Szelíden zörget, türelmesen vár,/ hogy bezárt szívetek nyitjátok-e már./ Telhetek leveszi, bűnötök fedezi,/ s ami néktek úgy fáj, sebetek beköti./ Kérjük tehát mi is azt, aki ma született,/ hogy mindkét kezével áldjon meg titeket,/ hogy élhessetek még sok-sok boldog karácsonyi ünnepeket./ Szívemből kívánom!” Az éjféli misére a betlehemeket is beviszik.

Sokáig élt a Luca-napi gombócfőzés szokása is. Ilyenkor a lányok papírdarabokra fiúneveket írtak fel, azt gombócba rakták és feltették főzni. Amelyik gombóc legelőször jött fel a víz tetejére, az rejtette magában a leendő udvarló, férj nevét.

A szentelmények közül a legfontosabb, legnagyobb erővel bíró dolog a víz volt. A vízkereszt ünnepén megszentelt vízből ittak, keresztet vetettek vele minden szoba sarkába. Ez a házat és annak lakóit is védte. Szentelt vízből és kilenc gyufaszálból ma is sokan készítenek szenes vizet ijedtség, betegség ellen.

Hűségedért Isten fizessen meg...

A hagyományos csepei lakodalmakról és a farsangról Szerbák Lenke, a helyi KMKSZ-alapszervezet elnöke készített leírást. Adatközlője Ilku László, egykori vőfély volt.

Kérőbe a fiú keresztapjával és szüleivel ment el. Ha a lány szülei beleegyeztek a nászba, áldásukat adták a párra.

Hívogató a lakodalomba: „Alázatossággal léptünk e hajlékba,/ áldás szálljon a benne lakókra./ Alázatossággal engedelmet kérek,/ hogy ide bejutni ily bátran merészlek./ Jövetelünk okát elmondom hát szépen,/ esküvőnk lesz nékünk a közeljövőben,/ melyre szeretettel várjuk e háznak apraját és nagyját.”

A koma kötelessége volt megvenni a fejkendőt, a kománénak pedig meg kellett csináltatni a menyasszonyi csokrot és kivarrott kendőt készítenie az esküvőre.

A lakodalmat megelőző délután a meghívottak ajándékokat vittek a lakodalmas házhoz.

A vőlegény búcsúztatója: „Tisztelt nászvendégek! Halljunk búcsúztatót!/ Mielőtt elhagyjuk e szülői házat,/ Isten, ember előtt híven beszámoljak./ A mi vőlegényünk is ekképpen szólna,/ ha a szív érzelmétől már szavakhoz jutna./ Elmondom én tehát, mit elméje szólna./ Látom bús arcáról, szeretve méltó,/ édes házi urunk és élete párja, édes háziasszonyunk./ Eljött már az óra, melyben fiatoknak oltárhoz kell lépni, mint vőlegénynek./ Készítsétek elő ezen hosszú útra,/ ó, hogy milyen lesz, azt a Jóisten tudja./ Azért igaz hitben őbenne bízzatok./ Hogyha benne bíztok, meg nem csalatkoztok.” S a menyasszonyé: „Mielőtt elhagyjuk e szülői házat,/ Isten, ember előtt híven beszámoljak./A mi menyasszonyunk is ekképpen szólna,/ ha szív érzelmétől szavakhoz jutna./ Elmondom én tehát, mit elméje gondol,/ ily formán szólna menyasszonyunk:/ Hosszú az én utam, melyre most indulok,/ azért jó Istenem, tehozzád fordulok./ Mert ma változik meg életem útja/ vagy hosszú örömre, vagy örökös búra./ Ezért, ó, Istenem, legyél mindig velem,/ hogy boldog lehessek a házas életben./ Édes Jézus, kérlek, legyél mindig velem!/ Dicsőség Istennek a magas mennyekben,/ ki lakik az égben, dicső nagy fenségben./ Aki nekem rendelt egy igazi barátot,/ kivel, hogy elnyerjem a szép menyasszonyságot./ Édesapám, előbb is hozzád szól szívemnek szója,/ mert valék én apámnak nagyon kedves lánya./ Sok jóra engemet oktattál, intettél,/ most pedig engem szárnyra eresztettél./ Kedves édesapám, a sok hűségedért Isten fizessen meg!/ Hadd csókoljalak meg!/ Kedves édesanyám, most tehozzád szólok,/ bocsáss el engemet, kedves leányodat./ Ha megbántottalak, Krisztus sebeire kérlek,/ bocsáss meg hát az Ő szent nevére!/ Jó anyám, hűséged az egeket érje,/ sok édes álmodat szakítottad félbe./ Hadd hintsem ajkadra búcsúcsókom,/ fizesse meg Isten sok fáradságod!”

Miután megesküdtek: „Legyen ezer hála a jó teremtőnek,/ íme, vége lészen a szép esküvőnek./ Vőlegény, menyasszony ismét visszatértek,/ drága örömére az édes szülőknek./ Itt az új pár, tele boldogsággal,/ össze vannak kötve a hitnek láncával./ Mint férj és feleség örök esküt tettek,/ kívánom szívemből, sokáig éljenek!”

Váltságdíj az orsóért

A farsangi estekre, amelyeket fiatal lányoknál tartottak, fiúk és lányok jártak egyedül vagy párban. A lány szülei fogadták a vendégeket. A lányok fontak, varrtak, hímeztek, s közben énekeltek. Közben, szintén énekszóval megérkeztek a fiúk is. Helyet foglaltak a lányok mellett, udvaroltak nekik, ellopták orsójukat, amit csak váltságdíj fejében szolgáltattak vissza. Hogy mi legyen a váltságdíj, azt a bíró döntötte el. Közben jöttek a beöltözött

farsangolók is. Jelenetet rendeztek (például az ördög és a boszorkány), táncoltak a lányokkal, hazakísérték őket.

Akkoriban mindenki értett hozzá

Gérus Klára nem mindennapi ügyességről (és türelemről) tanúskodó térítőiről, kézimunkáiról ismert. „Tizenkét éves voltam, amikor megtanultam horgolni. Már nem is emlékszem, hogy kitől, hiszen akkoriban mindenki tudott horgolni, kézimunkázni. Nem kellett máshoz járni tanulni, hanem megtanultuk egymástól. Kezdetben tableteket (kisebb-nagyobb térítőkét - *a szerk.)* készítettem, utána már ágyterítőket is. Húszéves korom után kezdtem el mással is foglalkozni. Horgolt kis csészéket, angyalokat, csengőket, kalapokat készítettem. Vettük régen a magyar horgolókönyveket, abból néztem ki a mintákat.”

Szűz Mária fában és vásznon

Ánnás Sándor fafaragással és festéssel is foglalkozik. „1973 óta faragok. A kolhozban akkoriban indult el a sasfaragás. Egyszer odamentem a fiúkhoz, akik éppen faragtak, elkértem a kést egy fél órára és én is csináltam egy olyan sast, amilyet ők. 1992-ig ment ez a kolhozban, de én utána sem hagytam abba.

Tűzifának való fát szoktam vásárolni, abból faragok. Először megrajzolom, megtervezem azt, amit faragni készülök. Sok dolgot máshonnan merítek, de azért magamtól is kalkulálgatok. Nincs nekem ebben semmi nehéz, mert a faragással el tudom foglalni magam. Megtanítottam erre a fiamat, a vejemet és az unokámat is. Rajzolással, festéssel már kicsi korom óta foglalkozom. Mindig érdekelt, szerettem volna én is festeni. Nem tanított senki, de olvastam könyveket például festőkről. Második osztályos koromtól rajzolgattam, 1966-tól pedig már festettem is, vászonra, olajfestékkel. Szentképekkel kezdtem, utána már jöttek a tájképek és egyebek. Egy ideig pedig rézkarcokat készítettem.”

Almás Sándor az utóbbi két évben már különböző rendezvényeken is bemutatta munkáit.

Nyolc méter egy nap alatt

- Tizenhat éves koromban tanultam meg szőni - mesélte Varga Gizella, aki 10 évvel ezelőttig aktívan szőtt (ma már nem bírják a lábai). - Nagynéném tanított meg mindenre: vetni, szőni, feltenni a szálat. Ettől kezdve már mindig szőttem. Forgolányba és Csepébe is dolgoztam megrendelésre, ha hoztak rongyot meg cérnát. Én úgy csíkoztam, hogy egy fehér, egy színes, vagy esetleg két színes közé tettem egy fehéret. Nyolc métert meg tudtam szőni egy nap alatt. Kelendő is volt akkoriban a pokróc. Volt, hogy elhoztak egy véget, hétfőn feltettem és pénteken már küldtem is haza a 12 szálat. Néha volt segítségem, de egyedül is meg tudtam csinálni mindent.

Nagy dolgok kicsiben

Zsalabák János kerti dekorációs tárgyakat, virágtartókat, miniatűr szekereket, targoncákat, kutakat készít.- Közel öt éve foglalkozom ezzel. Ez a hobbim. Láttam, hogy hogyan készítik mások például a hintát, s én is belevágtam. A többi dolgot már magam találtam ki, készítettem el.

A szükséges fát vásárolni szoktam. Aztán szárítom, lakkozom, pácolom, s ha elő van készítve az anyag, fél nap alatt általában meg is van egy-egy dolog. De csak munka előtt vagy után csinálom. Nekem tetszenek ezek a dolgok, s ha

másoknak is, az jó. Eladom néha egy-egy munkámat. Már Csernyivcibe is vittek belőle.

Gyémánt tű és méhkaptár

Duszin János kőfaragó mesterként és méhészként egyaránt ismert és elismert nem csupán Csepében és környékén. „Huszonkét évvel ezelőtt kezdtem el ezt a szakmát. Egy nagyszőlősi mesterembertől tanultam. Ő bányában dolgozott, kockaköveket készített. Mivel a bánya megszűnőben volt, átállt a síremlékkészítésre, s magához vett dolgozni engem is.

Öt évig dolgoztunk együtt. Aztán itthon maradtam, mert akadt munka itt is. Később sikerült különböző szerszámokat, például gyémánt tűket vásárolnom, és már portrékat, virágokat, egyebeket is fel tudtam vinni a síremlékekre. De ezt a művészi munkát ma már számítógép végzi, így sokan veszítették el munkájukat. A követ viszont még sokáig kézzel kell faragni.”

Duszin János elmondta továbbá azt is, hogy a kőfaragásban és a méhészkedésben egyaránt nagy segítségére van felesége és két gyermeke, s mikor egyik munkában elfáradnak, pihenés számukra a másikkal foglalkozni.

(2013. október 24., 667. lapszám)

Mátyás király ajándéka
(Fancsika)

Nagyszőlőstől kevesebb mint 10 kilométerre fekszik a járás egyik legrégibb múltra visszatekintő települése, Fancsika. A falu neve írásos forrásokban már az 1300-as évek elején megjelent. Fancsika nevét első ismert földesura, a Hont-Pázmány nemzetségből való Fancsika ispán után kapta (neve a régi magyar Fancs vagy Foncs személynévből ered). Lakosságát hajdan legnagyobb részben magyarok alkották, a szovjet érában azonban nagyon sok ukrán települt be a faluba, s ma már inkább ők alkotják a többséget. Fancsika lakói közt görög- és római katolikusok, reformátusok és pravoszlávok egyaránt vannak, s a vallás a nehéz időkben is segítette a magyar nyelv és identitás fennmaradását.

Királyi ajándék

A település eredetmondája szerint egy alkalommal Mátyás király épp a folyóparti erdőségben vadászott, amikor a Tiszához leereszkedve találkozott egy helybéli vadász Fanni nevű lányával. A találkozásból szerelem lett, s Mátyás a Fanninak vagy Fancsikának becézett lánynak ajándékozta a falut, amelyet aztán új birtokosáról neveztek el.

Mákos guba és szenes víz

A különböző felekezetek miatt az ünnepek sora, a hozzájuk tartozó szokások egyaránt különböző képet mutatnak. Annyi azonban bizonyos, hogy ha a forma meg is változott némiképp, a falu lakói ma is ragaszkodnak az egyházi ünnepekhez, jeles eseményekhez.

Karácsony ünnepén felnőttek, gyerekek, s az egyházak képviselői kántálni jártak. Szenteste (a római katolikusoknál és a reformátusoknál december 24-én, a görögkatolikusoknál és a pravoszlávoknál január 6-án) leginkább a gyerekek, az ünnep első napján pedig a rokonok, barátok kántáltak. A nagy csoportban járó kántálók a *Mennyből az angyal* és a *Leszállt az ég dicső királya* című dalokat énekelték. Jártak csillaggal és betlehemmel is. Az egyik legjellemzőbb étel a babájka, vagyis a guba volt. A kelt tésztát ujjnyi vastagságúra nyújtották, összevágták, megsütötték, diót, mákot, mazsolát szórtak rá, tejjel leöntve ették. Szenteste halat is fogyasztottak.

Az újévet minden alkalommal maszkabállal ünnepelték, amelyen helybeliek zenéltek. A „cigány típusú” zenekarban hegedű, dob, harmonika, klarinét, szaxofon és cimbalom is volt. Lőrincz János nevű tagja miatt a bandát Jani-zenének hívták.

A szentelt víznek különösen nagy jelentőséget és fontosságot tulajdonítottak. A vízkereszt napján megszentelt vízzel megszentelték az ólakat, jószágot (hogy ne érje betegség az állatállományt), de a gyerekeket (hogy jók

legyenek, ne legyenek betegek) is. Ittak belőle kicsit, s eltették, hisz többek között ijedtség ellen is használták. De ha valaki beteg volt, vagy egyszerűen „valami baja volt”, akkor is ivott belőle egy kortyot. Ha egy gyermek megijedt, szenes vizet csináltak: meggyújtottak 7 vagy 9 gyufaszálat, s mikor leégett, maradékát beletették a szentelt vízbe. Az így kapott szenes vízzel megkenték és megitatták az ijedt gyermeket. Ha a víz színén az elégett gyufa maradékából sok maradt fenn, az azt jelentette, hogy a gyermek nem egyszerűen megijedt, hanem rontás van rajta vagy szemmel verték (megnézték, megjajgatták). A szenes víz - sok egyéb mellett - gyomorrontás ellen is használt (ha az ember hitt benne).

A húsvétot megelőző böjtöt a görög- és a római katolikus hívek is szigorúan tartották. De a görögök sem tejet, sem vajat, sem húsféléket nem fogyasztottak, míg utóbbiaknál enyhébb volt a tartózkodás, s szigorúbban csak a szerdákat és a péntekeket tartották.

A virágvasárnap megszentelt cicukaágakkal megveregették a gyereket, fiatalokat, hogy jók és kapósak legyenek. Az ágakat a következő év húsvétjáig tartották, s leggyakrabban pászkasütés közben égették el (kidobni ugyanis nem volt szabad). Védelmi erőt is tulajdonítottak neki. Vihar esetén égettek belőle egy keveset, mert úgy tartották, a füst felszáll és szétveri a fellegeket.

Húsvétkor kétfiiles, nagy kosarakban pászkát, piros tojást, sonkát, vajból mintázott bárányt vittek szentelni. A piros tojás Krisztus vérét, a bárány pedig az ártatlanságot jelképezte. A szokottól eltérően, megesett, hogy a szentelt ételekből maradt nagyobb csontokat odaadták a kutyának. Ha azonban már lerágta, össze kellett szedni és elégetni a maradékát, hogy a szentelményt ne taposhassa senki lábbal. A pászka négy sarkát (kereszt alak) levágják, és vagy elégetik, vagy a jószágnak adják.

Pünkösd ünnepén a házat és a templomot zöld ágakkal, leginkább hársfa vagy virágzó akác ágával díszítették fel. Ezek az örömet és az életet is jelképezték.

A jó termést hozó búzaszentelés hajdan a mezőn, ma pedig a templomban történik. A megszentelt búzaszálakból minden jószágnak adtak, hogy ne érje őket betegség, s sokan az imakönyvükben is tartottak egyet.

A szüreti időszakot bállal ünnepelték. A fiúk és a lányok „magyar” ruhába öltöztek, szekérre pattantak, s a csőszcsapat a falut járva hívogatta az embereket a bálba.

Munka és vigasság, avagy: csókkal fizesd meg

A tollfosztókra, fonókra, szöszdörzsölőkre, máléhántásra összejöttek a szomszédok, barátok, fiatal lányok, fiúk. A fonóban annak a lánynak, akitől egy fiú sikeresen „elleselte” az orsóját, puszit kellett adnia, hogy kiváltsa azt. Ha nem adott, mert szégyenlős volt vagy nem tetszett neki a fiú, akkor az, ami addig az orsóján volt, a kerítésre tekerve végezte. A segítőket béles-

sel, bejglivel, fánkkal kínálták. A tollfosztóban és fonóban gyakran főztek kukoricát - szemesen. A málészemeket megfőzték, megcukrozták, s úgy kínálták az étket. De nagy esemény volt a lekvárfőzés is. Sokan jártak kavaróba. Munka után következett a szórakozás: előkerültek a harmonikák, az udvar pedig tánctérré alakult.

Szokásban volt a farsangolás is. A nagyobb fiúk álarcot és jelmezt öltöttek. A „bitang jányoknak” gyakran úgy sikerült felöltöztetniük a fiúkat, hogy azokra még családtagjaik sem ismertek rá. Egy történet szerint az is megesett, hogy egy édesapa csak napokkal később tudta meg, hogy a „lány”, akivel incselkedett és ölébe ültette, a fia volt. A farsangolók meg is viccelték a háziakat: levették vagy kicserélték az ajtót, csípős dolgokat szórtak a tűzhelyre, s ha a ház leánya tetszett valamelyiküknek, akkor el is emelt valami apróságot, hogy aztán napokkal később fizetség ellenében szolgáltassa vissza.

Kérőbe általában a vőlegénynek való apja, keresztapja ment. Amikor már biztos volt a nász, jött a tűzhelynéző, amikor a családok látogatást tettek egymásnál, hogy megnézzék, hová nősül/megy férjhez gyermekük. Egy héttel a nagy nap előtt járt hívogatni a fiatal pár. A meghívottak lehetőségeikhez mérten, ki mivel, igyekeztek segíteni. Az esküvőt megelőző estén volt a koszorúkötés, ahol a vőfélyek is jelen voltak. A koszorút rozmaringból kötötték, s görögkatolikus esküvő esetében az került az esketés ideje alatt a pár fejére.

Hittek abban, hogy a halott lelke hazatér, ezért a tor után mindenből összekészítettek valamicskét, az asztalra tették, s körbeszitálták liszttel. A lisztben megjelent madárlábnyomok mutatták, hogy az elhunyt lelke otthon járt éjszaka. Ha halottal álmodtak, az esőt jelentett. Ha pedig sokszor álmodtak vele, akkor misét adtak, imádkoztak az elhunyt békéjéért.

Fancsikán is voltak olyan személyek, akikről a közösség úgy gondolta, képesek rontást tenni emberre és állatra egyaránt. Utóbbira vonatkozóan leggyakrabban az esett meg, hogy elvették a tehén tejét (vagyis a tehén nem adott tejet). Ilyenkor hívták azt az embert, aki le tudta venni a rontást, s 2-3 nap elteltével már volt teje a tehénnek. Persze, lehetséges, hogy a baj okozója is ez a személy volt.

Egy szó szerint szellemes történet

A következő történet gyakran elhangzott Fancsikán a beszélgetéssel töltött estéken.

Néhány fiatal fiú a szomszédos Sásvárról tartott épp hazafelé az udvarlásból. A faluban lévő kis hídon jöttek volna keresztül, pont éjfélkor, de ott épp nagy ünnepség volt: szellemek, tündérek táncoltak (és voltak ott lovak is). A fiúk féltek, ezért megálltak. Míg ott álldogáltak, a mulatozó szellemek és tündérek fánkkal kínálták őket, amit - valószínűleg azért, mert féltek - muszáj volt elvenniük. Szerencsére azonban nem ették meg, hanem

zsebre vágták. S jól jártak, hogy így tettek, mivel mire hazaértek, a fánkok lótrágyává változtak.

Egy asztalosmester évtizedei

Debrei János asztalosmesterként ismert Fancsikán.

- Édesapámtól örököltem ezt a mesterséget. Már kisgyerekként, 8-10 éves korom körül elkezdett foglalkozni velem, tanítgatni iskola után. Akkoriban ajtókat, ablakokat, konyha- és szobabútorokat csináltunk, és csak kézi szerszámokat használtunk. Na, de ma már nem úgy van, mint régen. Mostanában minden korszerű. Már csak akkor használom a régi eszközöket, ha nagyon muszáj. Mivel munkahelyem van, csak szabadidőmben foglalkozom asztalossággal. Ajtókat, ablakokat csinálok, meg ami még adódik. De nemcsak az eszközök változtak meg, hanem az igények is. Sokkal nagyobbak az elvárások is, mint régen.

Fél évszázad a kaptafa mellett - egy susztermester tanítvány nélkül

Sztaroszta Ferenc suszterséggel foglalkozik már több mint 50 éve, így ő a környék egyik legnagyobb szakmai tapasztalattal rendelkező mesterembere.

- Már 52 éve foglalkozom ezzel a mesterséggel. 1960-ban kezdtem el tanulni Nagyszőlősön. Utána egy évet dolgoztam műhelyben, aztán elmentem katonának. Katonaság után a suszterájban (cipőgyár - *a szerk.)* dolgoztam. Ott mindenféle munkákat csináltam. Először remontra (javítás - *a szerk.)* tettek, de voltam ellenőrző is 4-5 évet. Vizsgáltam a lábbeliket, hogy rendben vannak-e. Utána megint műhelyben dolgoztam Fancsikán, 3 évet. De megint otthagytam, és katonai szolgálatot teljesítettem. Ott voltam vagy 15 évig. Azalatt keveset foglalkoztam cipőkkel. Csak a családnak, rokonságnak csinálgattam. Katonaság után nyugdíjba mentem. Tíz éve vagyok nyugdíjas.

Régen készítettem is cipőket, csizmákat, de ma már csak javítgatok. Ma már nincs értelme új cipőket varrni, mert dollárokért beszélik a bőrt. Az

emberek nem fizetik meg. Hamarabb megveszik a boltban, piacon a cipőt. Nem érdemes csinálni. Itthon javítgatom a cipőket a helybelieknek. Van

olyan hét, hogy egy párat hoznak csak be, hogy bevarrjam, kis foltot tegyek rá. De sokan inkább eldobják a lábbelit, mert nem érdemes javíttatni. Papír az egész, hullik mind szét, és inkább vesznek újat.

Hívtam nem is egy fiatalt, hogy jöjjön mellém, megtanítom a mesterségre, de azt felelték, hogy minek, mikor van munkahelyük. A bírónak (polgármesternek - *a szerk.)* is mondtam, hogy rendezzen valamit, hogy legyen suszter a faluban, de abból se lett semmi.

(2013. szeptember 26., 663. lapszám)

A királyi erdőőrök faluja
(Feketeardó)

Csepe és Tekeháza között terül el a Nagyszőlőst járás, az egykori Ugocsa vármegye Tiszántúli járásának faluja, Feketeardó. A települést még a XIII. század elején alapították királyi erdőőrök. Az erdőőrök a középkorban erdei vagy erdőközeli falvakban éltek, szolgálva a királyi erdőispánságot. Feladataik közé az erdő őrzése, gondozása, tisztán tartása, a királyi konyhára kellő vad és hal megszerzése volt. Róluk kapta nevét Feketeardó. Első ismert birtokosa Thyba fia Miklós volt. Később az Arday család, a Rákóczi ak és a Barkóczi grófiok birtoka is volt. A falu magyarjai ma is számos hagyományt, s főként kézművesmesterséget őriznek.

A szakma, amit lopni kell

Pál Zsigmond asztalosmesterséggel és hordókészítéssel is foglalkozik, immáron több mint negyven éve.

- 1968 és 1970 között tanultam asztalosnak. Utána 9 évig a kolhozban dolgoztam fafaragóként. Szuveníreket, sasokat készítettem. Aztán elkerültem Nagyszőlősre dolgozni, egy céghez. Leginkább famunkával foglalkoztam az ott töltött 19 év alatt. Asztalosként főként ajtókat, ablakokat készítettem. A hordókészítéssel már gyerekkoromban elkezdtem foglalkozni, apám

irányításával. Ő tanított meg rá. Azóta állandóan foglalkozom vele. Szoktam régieket javítgatni, és újakat is készíteni. Leginkább ősszel van ennek szezonja, bár, az okosabb ember már nyár vége felé megcsináltatja, rendbe szedeti a hordóit. Akinek új hordó kell, az hoz faanyagot is hozzá.

A rönköt összehasgatom, kiszárítom, és utána megy a gépre. Ha már fel van vágva, három nap alatt elkészül a hordó. De nemcsak bornak, hanem pálinkaérleléshez való kis hordókat is készítettem már. Általában az asszonnyal ketten dolgozunk, inért magam nem tudnám összerakni a hordót.

Lett volna már tanítványom is. Akarta, hogy tanítsam meg a mesterségre. Mondtam neki, hogy nézze egész nap, amit csinálok, utána csinálja meg ő is ugyanazt - lopja el a szakmát! De ő nem akarta. Pedig az az igazi. Hiába van leírva papírra, hogy mit hogy kell csinálni. Ennek az ember fejében kell meglennie.

Idegnyugtató és időölő foglalkozás

A nemrégiben 80. életévét betöltő, nagypaládi születésű Kelemen Irén kézimunkáiról ismert Feketeardóban.

- Gyerekkorom óta foglalkozom ezzel - mesélte. - Az iskolában is tanítottak bennünket varrni, horgolni, szőni, de én már iskola előtt is tudtam. Harmadik osztálytól tanultunk kézimunkázni: kötni, horgolni, varrni lánc-, szár- és keresztöltéssel, kelenvarrással (kelim - *a szert).* Mostanában a kézimunkálással nyugtatom az idegeimet és ütöm agyon az időt.

Irénke nénit épp horgolás közben sikerült meglepnünk. Tű, cérna volt a kezében, szemüveg viszont nem volt a közelben.

- Nem kell nekem szemüveg ehhez - magyarázta -, mert a kezem már tudja magától, hogy mit kell csinálnia. Ami kézimunka létezik a földön a régiből, mindet tudom. Tanítottam is másokat rá, mikor még fiatalok közé

jártam. Most is várok épp egy nénit, aki most ment nyugdíjba, de meg akar tanulni horgolni.

Úgy tartja a mondás, hogy tanulni sosem késő. Eszerint a mai fiatalok sem reménytelenek. Tűt, cérnát a kézbe, lányok!

Szakma az anyóstól

Gerzánics György bádogossággal foglalkozik szabadidejében.

- 1976-ban kezdtem el ezzel foglalkozni, amikor megnősültem. Apósom ezzel foglalkozott, de már nem élt, mire a családba kerültem. Anyósom viszont gyakran segített neki a műhelyben, így ő mutatta meg nekem annak idején, hogy mit hogy kell megcsinálni.

Apósomtól megmaradt néhány szerszám, vettem egy tekerőt, és más nem is kellett. És nem is kell most sem. Ugyanazokkal az eszközökkel dolgozom, mint annak idején. Nem nehéz munka. Csak az lenne nehéz, ha háromemeletes házakra kellene felmászkálnom. De én azzal nem foglalkozom. Csak azzal, amit egy kisebb létráról is meg lehet csinálni.

Egy házra valót elkészítek egy hónap alatt. Az anyagot - rozsdamentes acél, réz a nittszegekhez - a gazda hozza. Mert ma már mindent meg lehet venni a boltban.

Ma már nem kell senkinek

Vasas Sándor körülbelül 25 évig foglalkozott kályharakással. Az alapokat édesapjától leste el: míg apja dolgozott, ő figyelt. Utána pedig már egyedül is ment neki a munka. Első kályháját valamikor a ’80-as évek elején rakta meg (két nap elég volt hozzá), az utolsót pedig néhány évvel ezelőtt. Ma már azonban a gázfűtés miatt nem igazán van igény a kályhákra.

Jobb a két kéz a gépnél

Danku Béla cipészkedéssel foglalkozik.

- Nagyjából 15 éve foglalkozom már cipőjavítással. A szakmát „elloptam” a mostohaapámtól. Általában sarkalni és körbevarrni szoktam a lábbeliket. A szükséges szerszámokat magam készítem el. Bolti, gyári dolgokat nem használok. Hamar törnek. Én a cérnát, ragacsot is jól megnézem, amit használok. Varrni is csak kézzel szoktam, nem géppel. A gép az gép. Van, hogy 5-6 pár cipőt is behoznak egyszerre. Én megjavítom, és legalább egy évig nem is kell visszahozniuk. De sok függ a talptól, a lábbelitől is.

A sasfaragástól a gyöngyfűzésig

Ahogy az az eddigi beszámolók alapján is kiderült, a Nagyszőlősi járásban számtalan olyan fafaragó él és dolgozik, aki faragással a kolhozban, a nagy sasfaragási- és szuvenírláz idején kezdett el foglalkozni. Hasonló a helyzet Feketeardóval is. Az ardaiaknak helybéli tanítóik akadtak.

Szántó Viktor Csehországban kezdett el fafaragással foglalkozni, még azelőtt, hogy a kolhozban megindult volna a sasfaragás. Miután hazatért, feleségét, Annát is megtanította rá. Amikor pedig divatba jöttek a faragott sasok, állatfigurák, elkezdtek ők is a kolhozban dolgozni, s sok személyt ők maguk tanítottak meg erre. Tizenkét éven át volt ez a munkájuk. Igaz ugyan, hogy miután a kolhoz megszűnt, már nem igazán faragtak, de ez korántsem jelenti azt, hogy véget ért volna minden kézműves tevékenységük. A feleség, Szántó Anna legújabban például gyöngyözéssel foglalkozik. Mint azt megtudtam tőle:

- Kézimunkázással szinte azóta foglalkozom, hogy megszülettem. Tudtam horgolni, kötni is. Annak idején mindenki értett ehhez. Tanulni sem kellett. Most már eléggé megromlott a látásom, ezért inkább csak nagyobb dolgokkal foglalkozom. De múlt év telén például elkezdtem gyöngyözéssel foglalkozni, mert már nem tudtam mit csinálni. Az unokám mesélte, hogy sok gyöngyből készült dologról látott képet az interneten, néhányat megmutatott, s elkezdtem én is ezzel foglalkozni. Megnéztem, megformáltam. Kis fácskákat, virágokat készítek gyöngyből. Még eladni is sikerül őket.

A véremben van...

Ebben a családban a kézügyességre való hajlam, úgy tűnik, öröklődött. Az emlegetett unoka, Pál Zsolt például azonfelül, hogy gipszfigurákat készít, rajzol és fest, zenészként is elismert.

- Hároméves korom körül kezdtem el zongorázni. Utána hat évig tanultam magántanártól, majd átmentem Szőlősgyulára Csetneki Feri bácsihoz, akinél szintetizátorozni is megtanultam. Akkoriban kezdtem el énekelni is. Több rendezvényen is felléptem, s elkezdtem komolyabban foglalkozni az énekléssel. A tiszapéterfalvai Csele Gézához jártam tanulni. Sok zenésszel találkoztam közben, több fellépésem is volt megyeszerte. így találkoztam azokkal a zenészekkel is, akikkel jelenleg a Stílus együttesben együtt zenélünk, már hat éve. Diákkorom óta dalszerzéssel is foglalkozom. Édesanyámmal közösen pedig dalszövegeket írunk. Gyakran küldöm el a munkáimat pályázatokra, Magyarországra. A közelmúltban sikerült meg is nyernem egyet, ami nagy eredmény a számomra.

- Mi a helyzet a kézműves dolgokkal?

- A véremben van, hogy szeretek apróságokkal foglalkozni, alkotni. Gyerekkoromban például több ezer saját készítésű gyurmafigurám volt. Még árultam is őket annak idején, hogy legyen egy kis zsebpénzem. Később elkezdtem gipszfigurákat készíteni. Érdekel a szobrászat. És rajzolással is foglalkozom, már kisgyermekkorom óta.

(2013. október 31. 668. lapszám)

„Harapós méhek” és szorgos „nárciszok”
(Fertősalmás)

A Nagyszőlős! járásban, Nagypalád szomszédságában helyezkedik el Fertősalmás.

Aki szebben akart élni

Botos Magdolna gyerekkorában leste el a kéziinunkázás fortélyait idősebb nőrokonaitól. - Már gyerekkoromban nekikezdtem a kézimunkázásnak. Annak idején, ha valaki egy kicsit is jobban vagy szebben akart élni, akkor ragaszkodott az ilyesmihez. Kezdetben különböző szövéseket csináltunk. Ha láttunk egy szép mintát az idősebbek kézimunkáin, azt átvettük, s tettünk bele esetleg egy kis fantáziát.

Régen még a lepedők, abroszok, kendők is mind szőve voltak. Ezeket vittük staférungba. Volt egy olyan falusi szokás, hogy az anyós benézett a sifonyba (szekrénybe - *a szerk.*), hogy a fiatalasszony mit visz magával. Ha valaki nem tudott kézimunkázni, vagy megvette a munkákat, vagy a család összeadta: ki egy lepedőt, ki egy kendőt, párnát. Mert ezek mindenlánynak meg kellett, hogy legyenek. El se tudtuk volna

akkoriban képzelni, hogy ha nincs valami, szaladunk a boltba és megvesszük. 1980-ban kezdtem el megrendelésre is dolgozni. A muszájság vitt rá.

Hiába mondják, hogy ma szegény világ van, egyáltalán nem az. Amióta járnak ide a hollandok, nagyon sokat kézimunkázok megrendelésre. Elkezdtem igéket is kivarrni keresztszemmel. De nemrég hoztam régi, kidrukkolt anyagokat, hogy legyen mivel elfoglalnom magam. Az igés képekért szoktak is jönni néha. De más kézimunkákért már nem.

Fényképkopogtatás

Kondor József iskolásként lett egy kőfaragó munkása, tanítványa.

- Tizennégy éves voltam, amikor egy nagypaládi sírköves eljött az iskolába, mert munkásokat keresett. Elszegődtem mellé. Megmutatta, hogyan kell betűket írni márványra. Egy hónap alatt meg is tanultam. Katonaságig nála dolgoztam, utána pedig már itthon, egyedül.

Nagyon sokat változott közben a technika. Régen például kocka betűket írtak fel a kőre, én viszont elkezdtem írottakat. Előbb lerajzoltam, majd megkarcolgattam a vonalakat, és utána kezdtem el kivésni. A mester még egyszerű kalapáccsal dolgozott, ami ki volt élezve, bekockázva, és azzal kalapáltuk ki a formákat. Ma pedig már nem is kézzel, hanem számítógépen keresztül megy az írás. Ami nekem 1-2 napba kerülne, az a gépnek másfél óra. De szoktam még kézzel is írni. Régen kézzel kellett a képeket is belekopogtatni a márványba. Most az is géppel megy. Műkővel dolgozom, amit cementtel bekavarok, az 3-5 nap alatt megköt, s akkor kezdem el csiszolni.

Nemcsak a szakma fortélyai változnak, az igények is. A fejfa formáján igyekszem minden évben változtatni valamit, hogy ne legyen mindegyik egyforma. Gyakran megesik, hogy meglátnak az emberek valahol egy sírkövet, és mondják, hogy nekik olyan kellene. De nem nagy tételben foglalkozom ezzel. Voltak már tanulóim, de 1-2 nap után itthagytak. Egyheti kemény munka, amíg elkészül egy sírkő. Fizikai munka és aprólékosság kell

hozzá. Nekem 28 éves szakmai tapasztalatom van, de még mindig van mit tanulnom. A tapasztalaton kívül munkaszeretet, elhivatottság és huzalom is kell.

Ha nem csíp, harap

- Negyvenhárom éve méhészkedem - mesélte Juhász István. 1971-ben mentem el tanulni méhészeti szakiskolába, és az egy év leteltével, 1972-ben már a kolhoz méhésze voltam. Nagyapám és apám is méhészkedett, így ragadt rám ez. Amikor 10-12 éves voltam, a rajt kellett őriznem, míg a többi fiú futballozott.

Mindenben segítettem a méhek körül, vagyis mire elmentem tanulni, már mindent tudtam, hisz a gyakorlat már megvolt. Tudta a tanár is, hogy tudom azt, amiről épp magyaráz nekem. Szerették volna, ha maradok ott, de, mivel engem a kolhoz küldött el tanulni, haza kellett jönnöm. Tizenhat éves voltam akkor, és el is kezdtem dolgozni.

Katonaságig Almáson voltam. Akkor apámmal közösen 140 családunk volt. Katonaság után még 1-1,5 évig ott voltam, aztán összecsaptak bennünket a péterfalvai kolhozzal, ezért el kellett mennem Forgolányba (Forgolány a tiszapéterfalvai Határőr Kolhozhoz tartozott - *a szert).* Egyedül gondoztam 180 családot. Nem volt ez könnyű munka, hiába mondták sokan, hogy én csak lógok. Pedig ha a méh nem csíp, akkor harap. Sok odaadás kell ehhez. A kolhoz mellett pedig még itthon is voltak méheink, 150 család is. Most 110 van, kint a kertben, amerikai típusú kaptárakban. Ezekben van egy nagy keret, amin a fészek van, a többi pedig csak feleakkora, hogy az anya ne tudja befiasítani őket. Azokon csak méz van. Egyedül gondozom őket. A feleségem szokott besegíteni. A méhészkedésre rossz hatással van a permetezés. Volt, hogy 40 családom hullott el. De mit csináljon az ember? Mindenki meg akar élni valamiből. Ha elhullik, hát szaporodik tovább. A mézeladás viszont a padlón van. Nincs piaca. Régen úgy tudtuk leadni, hogy ha literjéért itt 2,50-

et fizettek, akkor 2,50 volt az ára Szőlősön, Ungváron, de még Moszkvában is. A szabad piacgazdaságban nem így van. Én meg nem tudok kimenni 5-6 literrel a piacra, mert elácsorgoin a napot, és nem is biztos, hogy el tudom adni. Aki tudja, hogy van nálam méz, az eljön, de annyira nem vásárolják. Luxuscikknek számít. Nem olyan, mint a kenyér, ami mindennap kell. Ezt tudják nélkülözni.

Nem igazán tanítottam még senkit meg erre. A kisunokámban van reménységem, hogy lesz majd időm foglalkozni vele, és megtanítani a méhészetre.

Kerék, hordó, bölény

A 82 esztendős Szirmai Antal a kolhozidőkben több mesterséget is kitanult.

- Tizennyolc éves voltam, amikor a kolhozelnök betett a kerékgyártó műhelybe, ahol kitanultam ezt a mesterséget. Hét évig voltam ott, utána áttettek a bodnárműhelybe. Na de ezt is meg kellett tanulnom előbb, ezért Salánkra kellett bejárnom 6 hónapon keresztül. De egy kicsit okos voltam, mint ahogy most se vagyok buta, és 3 hónap alatt megtanultam a kézi és a gépi munkát is, és dolgoztam tovább. Tizenhat évet húztam le a hordóknál.

A kolhoznak volt egy konzervgyára, oda kellettek a hordók. Nehéz munka volt, mert mindent kézi erővel kellett csinálni. Mindig csak egy ember dolgozott mellettem, de hamar megunták. Nem volt könnyű egy 3 kilós kalapácsot kongatni egész nap, és sok türelem is kellett, mert összerakás közben sokszor szétömlöttek a darabok, és újra kellett kezdeni. Száz- és ötszáz literes hordókat is csináltunk. Azokhoz már nem volt elég egy segítő. A kolhoz konyakos hordókat vett meg vagonszámra, és azokat kellett átdolgoznunk. Egy hordót szétütöttünk, és abból pótoltuk ki a többiben a hiányzó dongákat. Újakat nem készítettem itt, csak Salánkon. Otthonra csináltam kisebbeket, még egyliterest is.

A hordómunkáról később áttettek az ácsokhoz csoportvezetőnek. Csupa fiatal közé kerültem. Azok valamennyire kitanulták a szakmát, de végül nem folytatták tovább. A műhelyben ajtókat, ablakokat is készítettem 3 évig, de már korábban „elloptam” a mesterséget. Mindenhez kell egy kis huzalom. Szuvenírezem is a végén. Sasokat, medvéket, bölényeket faragtunk ki fából. Azt mindenkinek magának kellett megtanulnia. Ha egy darab nem sikerült, kidobtuk és vettük a következőt. Összesen 29 évet húztam le a kolhozban. A szerszámok, amikkel dolgoztam, még most is megvannak. Nem adtam oda őket senkinek, mert úgy éreztem, hátha megfiatalodok, és kellenek majd még.

Eddig senki se vállalta, hogy megtanulná tőlem a szakmát, de van most egy fiatalember, aki kérte, hogy tanítsam meg rá. Elvállaltam szívesen, hogy legalább egy ember legyen, aki továbbviszi a mesterséget.

Almási nárciszok

Tegze Gabriella néptáncoktatással veszi ki a részét a hagyományőrzésből.

- 1998-ban szereztem táncpedagógusi diplomát az Ungvári Közművelődési Szakközépiskolában. Akkor kerültem Fertősalmásra, ide jöttem férjhez. A helyi óvodában kezdtem el dolgozni zenepedagógusként, majd az intézmény vezetője lettem. Az óvodásoknak főként népi gyermekjátékokat, gyerekdalokat tanítottunk. Később a Nagypaládi Művészeti Iskolában dolgoztam tánctanárként, illetve a tiszapéterfalvai kultúrház művészeti vezetője is voltam. 2007-ben pedig a helyi kultúrház vezetését vettem át.

Volt egy nagyon aktív tánccsoportom, akiknek a szülei is lelkesek és segítőkészek voltak, hiszen saját pénzből varratták meg a fellépő ruhákat. De a gyerekek néptáncot valamiért nem akartak táncolni, hiába kértem. A báli, modern és diszkótáncok voltak a népszerűbbek. Úgy másfél évvel ezelőtt viszont azzal jöttek be a lányok próbára, hogy tanuljunk néptáncot... Meglepődtem, de rögtön kaptam az alkalmon, s végre elkezdtünk komolyan foglalkozni a néptánccal is. Kezdetben nehezen ment nekik, hisz meg kellett tanulniuk magát a tartást és a lépéseket is, de azért haladunk lassan. A szülők most is segítenek, támogatnak.

Húsz tagja van a Nárcisz Néptánccsoportnak. Közöttük csak két fiú van, ezért nem egyszerű kitalálni, hogy mit is táncoljunk, mi az, ami szép és mutatós is úgy, hogy jóformán csak lányok táncolják. Eddig karikázót, viski, délalföldi és szatmári táncokat vittünk színpadra. Lassan, de biztosan haladunk.

A kézművesség és a nagyipar

- Gyerekkorom óta érdekelt az asztalosmesterség - tudtam meg Seres Csabától. - Nagyapám kerékkészítő volt, s apám is szerette az ilyesmit. A szakmát nem tanultam, hanem loptam. Egyik-másik mestertől megkérdez-

tem, mit hogyan kell csinálni, utánaolvasgattam, aztán sokszor a magam baján, de kitanultam.

Húszéves korom körül már komolyabban is foglalkoztam vele, megrendeléseim is voltak. Kezdetben függönytartókat készítettem, utána jöttek az asztalok, székek, ajtók, ablakok, bútorok. Ma is foglalkozom vele, de ez nem olyan mesterség, amiből el lehetne tartani a családot. Nagyon kiszorítják a famunkákat a műanyag dolgok. A fabútorra rengeteg pénzt kell áldozni. Ezért én a legtöbb bútort bútorlapból készítettem, mert az olcsóbb és az emberek jobban meg tudták fizetni. Volt, hogy újságban látott képről választották ki, mit szeretnének. De kell persze a közös megegyezés is.

Egyedül dolgozom. A gépeim közt sok olyan van, amit magam készítettem. De haldoklóban van ez a szakma, mert a nagyiparral, a nagy cégekkel nem lehet versenyt tartani.

Alkalom szüli a ... vőfélyt

Mihók Gábor vőfélyként járja a lakodalmakat.

- Négy évvel ezelőtt kezdtem el vőfélykedni. Nagyjából úgy indult ez nálam, mint ahogy a mondás tartja: Alkalom szüli a tolvajt - esetemben a vőfélyt. Egyik unokatestvérem, Juhász László vőfélykedik, s egyszer úgy alakult, hogy egy napra két lakodalma lett volna. Szólt, hogy ki kellene segítenem. Azt mondta, ad szöveget, verseket és instrukciókat, de kb. egy hetem van arra, hogy ezeket megtanuljam. Elvállaltam. A lagzin jobban izgultam ugyan, mint az államvizsgám előtt, de jól sikerült, nem akadtam meg a versekben, sőt, sokan megdicsértek, és rögtön fel is kért vőfélynek néhány pár. A pozitív megerősítés sokat segített, s mivel a nyaraim szabadok voltak, és a munkám is megengedte, igent mondtam, s lassan beindult az egész.

Akkoriban még Sárosorosziban laktam, de a környező településekre kevés alkalommal mentem, mert arrafelé több vőfély is volt. A Tiszántúlra

jártam inkább, s mivel közben Fertősalinásra költöztem, egyre többen ismertek meg errefelé. Inkább erről a környékről szoktak lakodalomba hívni, de voltam már Ungváron, Aknaszlatinán és Magyarországon is régi osztálytársak esküvőjén. A lagzik előtt mindig megbeszélem a párokkal a forgatókönyvet, hogy mi az, amit szeretnének vagy nem szeretnének, esetleg milyen szokások vannak náluk. Nemrég egy nagypaládi tanárnő, Oroszi Zsuzsanna, aki a település népszokásairól írta egyik szakmunkáját, átadta nekem a lakodalomra vonatkozó részt. Szeretnék majd azokból a versekből is megtanulni párat, hisz minél változatosabbak a versek, annál szebb az összkép.

íme egy a Gábor által használt versek közül: „Aki az előbb még itt táncolt előttünk hajadon fővel,/most íme, itt áll előttünk díszes fejkötőben./ Asszony lett a lányból, a bimbóból rózsa,/ezt mondja a nóta már sok-sok száz év óta./Kívánjunk hát nekik sok-sok gazdagságot,/de mindenekelőtt tengernyi boldogságot./Eljen az ifjú pár!”

(2014. április 24., 693. lapszám)

Fricskális, ködúszók, mesemondó
(Forgolány)

A Tivadarfalvát és Batári összekötő autóúttól némiképp félre esik az egykori Ugocsa megye kisnemesi községeinek egyike, Forgolány. Az írásos formában először 1300-ban említeti, lakosságát tekintve, sajnos, egyre zsugorodó település színes és érdekes történelemmel, hagyományokkal rendelkezik, lakosságához és eredetéhez egyaránt különös történetek, hiedelmek fűződnek.

A „Forog a lány-i” ködúszók

A történelmi források szerint a falu névadója egy Fargalan vagy Fulguran nevű földesúr, ugocsai flamand telepes volt. A település nevéhez egy tőle teljesen független eredetmonda is kapcsolódik, amelynek több változata is ismert.

Az első szerint Forgolány mai helyén egykor a Tisza folyt. Ott, ahol most a református templom áll, egy veszélyes forgó, örvény kavargott a vízben. A bal parton lakott egy Jaros nevezetű vadász, akinek volt egy szépséges szép leánya. Egy nap, amikor a leány lehajolt, hogy kancsójába vizet merítsen, leszakadt a lába alatt a talaj, ő pedig belecsúszott a vízbe, pont

ott, ahol a forgó volt. Az örvény elkapta és forgatni kezdte őt a víz színén, miközben segítségért kiáltozott. A közeli mezőn dolgozó emberek egyike meghallotta, odaszaladt és észrevette a vízben forgó lányt. Kiabálni kezdett: „Forog a lány, forog a lány!” így lett a falu neve Forgolány.

A másik változat szerint a jelenlegi falu közepén egykor a Tisza Halaványnevű ága folyt. A lakók a folyóhoz jártak vízért. Egyszer egy lány pont ott esett bele a folyóba, miközben vizet akart meríteni korsójával, ahol a forgó volt. A forgó a víz felszínén forgatta a lányt. Nem sokkal ezután, amikor a lány már nem élt, arra járt egy juhász, és észrevette a forgó lányt. Hangosan kiabálni kezdett: „Forgólány! Forgólány!” Szavai némiképp módosultak, s így lett a falu Forgolány.

De nem csupán a falu nevének eredetéhez, hanem annak lakosaihoz is fűződik egy érdekes történet. A forgolányiakat régen a szomszédos falvak lakói ködúszóknak vagy ködösöknek csúfolták. Élt ugyanis egykor a faluban egy öreg fiskális (ügyvéd volt a foglalkozása, erről nevezték el aztán), aki furfangos, ravasz ember hírében állt. Úgy tartották róla, hogy értett a különböző varázslatokhoz, ördögi praktikákhoz.

Egyszer fiatal fiúkat hívott magához, hogy fejtsenek neki tele egy kádat máiéval, s majd akkor fizeti ki őket, ha a kád tele lesz. A fiúk késő estig dolgoztak, de mégsem telt meg a kád. Zúgolódni kezdtek. Az öreg Fricskális levitte őket a pincébe, ahol egy kád már tele volt lefejtett máiéval. Kiderült, hogy a fenti kád alján van egy lyuk, amin keresztül a málészemek a lenti kádba potyogtak. A fiúk dühösek lettek. Az öreg Fricskális engesztelésül megkérdezte, akarják-e ruha nélkül látni a falubeli lányokat. A válasz természetesen igen volt. Másnap, amikor a lányok, asszonyok épp kifelé jöttek a templomból, az öreg Fricskális sűrű ködöt csinált a templom előtti térre, ami egyre magasabb lett. A lányok azt hitték, hogy víz, ezért egyre feljebb, egészen a hónaljukig emelték a ruhájukat. A fiúk a kerítés mögül figyelték őket. Ekkor Fricskális eltűntette a ködöt, a lányok pedig visongatva, szégyenkezve hazafutottak. Ezért nevezték el ködúszóknak a forgolányiakat.

Fricskálishoz egy másik történet is kötődik. Úgy tartják, hogy amikor az öreg meghalt, a pap ördöngös tevékenysége miatt nem akarta eltemetni, és a falu sem hagyta, hogy a temetőbe vigyék. Ezért végül a saját kertjében temették el, s sírjára rátették a kertjében lévő hatalmas követ is, hogy ne tudjon visszajönni.

A szentelmények ereje

Ahogy hagyományaikhoz, úgy vallásukhoz is erősen ragaszkodtak a falu lakói. S mivel a lakosság különböző felekezetekhez tartozott, így az ünnepek sora változatos.

Jézus Krisztus születését még néhány évvel ezelőtt is különböző időpontokban ünnepelték a reformátusok és a katolikusok. Előbbiek december 25-én, utóbbiak január 7-én. A görögkatolikusok - fiatalok és idősebbek egyaránt

- 25-30 fős csoportokba verődtek, s a kántálásban részt vevők mindegyikének felkeresték otthonát. A kántálókat borral, kaláccsal kínálták, s tovább is állt a társaság, hisz reggel lett, mire mindenkihez elértek. Általában a *Mennyből az angyali* és *Az Istennek szent angyala* című dalt énekelték.

A vízszentelésre a templomban került sor, s a szentelt vizet nagy becsben tartották. Leggyakrabban orvosságként használták. Ha például egy gyermek megijedt, megitatták vele. Védelmi erőt is tulajdonítottak neki, ezért megszentelték vele az ólat, hogy a tehenet ne tudják megrontani, s a házat is, hogy tűz ne érje.

A barka, vagy ahogy Forgolányban nevezik, cicuka vagy cinegefűz szentelése szintén a templomban történt. A lányokat szentelés után megveregették, hogy kapatosak legyenek, mint a cicuka. A megszentelt ágakat húsvétkor a pászkakosárba is beletették.

A húsvétot szigorú böjt előzte meg, melynek ideje alatt csak olajos, sovány ételeket főztek, semmi zsírosat, tejeset. Húsvétvasárnap történt a pászkaszentelés és a locsolkodás. Szentelni pászkát, tojást, szalonnát, kolbászt, fokhagymát, sült túrót is vittek. A lányok pedig természetesen kaptak vizet bőven.

A búzaszentelés a mezőn történt. A megszentelt szálakból a templomba és haza is vittek. Adtak belőle a teheneknek is, hogy sok tejet adjanak.

Május elsejére a lányok, akiknek komoly udvarlójuk volt, fát kaptak.

A lakodalmakat a családok igyekeztek lehetőségeikhez mérten kiállni. A nagyobb lakodalmakon 100-150 vendég volt. Minden lányhoz tartozott egy vőfély. Az esküvő előtti napon a meghívottak lisztet, tojást, esetleg szalonnát vittek a lakodalmas házhoz, este pedig 4 vőfély elindult köszöngetni, és meghívták a házak népét másnapra. A lakodalom délután 1 órakor kezdődött. A görögkatolikusoknak nem volt templomuk, csak haranglábuk a faluban, így Batárra jártak esküdni. A lakodalmas menet szekerekből állt. Batárra menet az *Ezt a kerek erdőt járom én* kezdetű dalt énekelték.

Régen nyüzsgő közösségi élet folyt, mivel a különböző munkálatok - dörzsölés, fonás, lekvárfőzés, máléhántás, forgócséplés - és ünnepek is közösségben zajlottak. Ezek az alkalmak jelentős közösségformáló erővel bírtak, akárcsak a kender megmunkálásához kötődő munkák. A kendert hajdan kévébe kötözve a Batárban áztatták. Majd kiszedték, kimosták, s jött a dörzsölés, fonás. A lányok mezítláb, lábbal dörzsöltek, míg a fiúk szórakoztatták őket. Volt zene is, melyet leggyakrabban citera, harmonika, hegedű szolgáltatott. A dörzsölőket főtt máiéval kínálták. Fonás közben a fiúk leseitek, vagyis igyekeztek megszerezni a lányok orsóját, s nem is adták vissza, míg a lány nem adott csókot cserébe. Ha a lány vonakodott, a sértett fiú széttekerte a fonalat az utcán, s a lánynak egy napjába is beletelt, mire feltekerte. Közben ment a farsangolás is.

Mint minden faluban, Forgolányban is voltak öntőasszonyok (a forgolányiak tojással öntöttek) és olyan furfangos emberek, akik értettek a ron-

táshoz, s gyakran rontották meg a teheneket is. Ilyenkor a jószág elkezdett rúgni vagy nem adta le a tejet, s a gazda kénytelen volt eladni. Ezek a furfangosok azonban egyéb különös dolgokra is képesek voltak. Egy történet szerint néhány személy a saját szemével látott egy ilyen furcsaságot:
„Mentek Szatmárra a vásárra. Elindultak még este ökrös szekérrel. Éjféltájban megállották pihenni, enni adni az ökröknek. Látták, hogy egy ember odamegy. A jószág nyakán volt a járom, azon volt két szeg, hogy ne tudja kihúzni belőle a fejét. Ő meg odament és abból fejte kifele a tejet.”

Van Forgolánynak egy jellegzetes étele is, a tojásos nokedli. Ez úgy készül, hogy a nokedlit a szokott módon megfőzik, lábasba teszik, ráöntenek 1-2 felvert tojást, petrezselymet, borsot szórnak rá és felsütik.

A hegedű szépen szól, a rőf meg rövid

A nép hitvilága, humora és gondolkodása a mesékben és dalokban tükröződik leginkább. Szerencsére, mindkét műfajra van még, aki emlékszik.

Mándi Erzsébet mesemondóként ismert Forgolányban. Rengeteg mesére emlékszik még, amit sajátos stílusában élmény hallgatni. Ahogy elmondta, ezeket a meséket édesapjától hallotta gyerekként. „Mikor kicsik voltunk, esténként mindig mesélt nekünk. Folyton kértük, hogy meséljen. Ő meg annyira mondta, mondta, mondta a meséket, hogy egyszer már kifogyott belőlük. Azt mondta, már nem tud többet. Kértük, hogy mondjon még. Akkor azt mondta: «Volt egy dongó meg egy légy. Tovább is van, mondjam még?» Nem bántuk mi, csak mondjon valamit. Meg megkérdezte: «Melyiket mondjam: a hegedűt vagy a rőföt? A hegedű szépen szól, a rőf meg rövid.» Mi mindkettőt kértük. Citerázni, hegedülni, harmonikázni is tudott és nagyon sok énekre meg mesére tanított meg.” A papa, Mándi József földműves volt. Lánya, a legidősebb gyerek, 11 éves volt, amikor apja a lágerben maradt.

Csókái Ottó egy régi mesterséget, a bádogozást űzte. „Apósomtól tanultam, mert volt hozzá akaratom. Kolhozban csináltunk bádogos mun-

kákát, szellőzőket, csatornákat, ilyesmiket. De mostanában szinte teljesen munka nélkül vagyok, csak apróbb dolgokat csinálok itthon.”

Az 1930-ban született Balogh Ernő neve szervesen összefonódott Forgolány kulturális életével. Klubvezetőként dolgozott, s híres volt gyönyörű hangjáról, az általa ismert számos magyar nótáról. Színdarabokat, dalokat és táncokat is tanított a műkedvelő forgolányiaknak. Hajdan ugyanis dalár-

da (a szólót mindig Balogh Ernő énekelte), színjátszókor és tánckör is működött Forgolányban, amelynek tagjai a tantestületből, műkedvelő falubeliekből álltak. Ezeket vezette Balogh Ernő. A műkedvelők az egész környéket bejárták, s bemutatták táncaikat, dalaikat. Műsorukhoz a zenét a tiszaújlaki Murzsa Zenekar szolgáltatta. Velük jártak fellépni a 10-20 fős műkedvelő csoportok. A táncosok magyar csárdást, palotást, cigány- és fonótáncot is jártak. A fonótáncot „magyar” ruhába - fehér ruha, piros mellény, zöld kötény, párta - öltözött lányok táncolták. Széken ültek körben, guzsallyal, feltekert szösszel a kezükben és énekeltek: „Este van már, késő este, kilencet ütött az óra,/ az én kedves galambom nem jött el a fonóba.” Ekkor léptek színre a fehér inges, kalapos fiúk, felkérték a lányokat és csárdást jártak.

Balogh Ernő kulturális munkáját negyven évig végezte.

Sokan, talán a falu lakói is, nem is gondolnák, hogy néhány évtizeddel ezelőtt milyen pezsgő életet éltek a forgolányiak. Szerencsés helyzetben vannak, hisz van még, akitől kérdezhetnek. Kérdezzenek!

A Mándi Erzsébet által közölt két mesét honlapunkon olvashatják majd.

Berecz András esete a forgolányi mesemondóval

Az alábbi kérdést Berecz András mesemondónak tették fel.

- Járt-e már korábban Kárpátalján, folytatott-e itt gyűjtéseket?

- Már többször jártam ezen a gyönyörű vidéken és folytattam mese- és népdalgyűjtést... A mesegyűjtés terén szintén örökké az emlékeimben maradnak egy kitűnő forgolányi írástudatlan mesemondótól, Kádár Endrétől hallott tündérmesék. Elmondta, hogy élete legnagyobb élménye volt, amikor álomba mesélte az aratókat.

(2013. augusztus 16. 657. lapszám)

Egy darabka Szatmár
(Nagypalád)

Fertősalmás és Tiszapéterfalva között helyezkedik el a Nagyszőlősi járás egy „oda nem illő” faluja, Nagypalád. A falu nevének első írásos említései még az 1400-as évek elejéről származnak. A Nagyszőlősi járás nagy része a történelmi Ugocsa megye területéből lett kialakítva. Nagypalád azonban kilóg a sorból, hisz az hajdan Szatmár megyéhez tartozott. Beékelődve tehát az ugocsai falvak közé, van egy kis szatmári falu is a járás területén, melynek legnagyobb részt református közössége a mai napig is sok hagyományt, emléket, szokást őriz.

Kalács, bor, bürőklevél

A hagyományos karácsonyi ételek a túrós, lekváros, mákos, diós kalács, a leves, a főtt hús és a töltött káposzta volt. Kántálni karácsony este indultak a fiúk: a kisebb csoportok 8-10, a nagyobbak akár 20 főből is álltak. Leginkább egyházi énekeket, „csinált” énekeket (műdalokat) énekeltek. Minden ház ablaka előtt felcsendültek a *Boldog karácsonyt érjenek e ház lakosai*, *Krisztus Urunknak áldott születése*, *Az Istennek Szent angyala*, *Feljött már a csillag* kezdetű dalok. A kántálókat borral kínálták: a fiúk leültek vagy körbe álltak, s egymás után itták a félliteres üvegbe töltött bort. Miután az üveg körbe ért, énekeltek még egy dalt, aztán újra indult a kör.

Húsvétkor a fiúk a locsolásért hímes tojást kaptak. Ezt leggyakrabban egyszerű hagymahéjjal festették meg, de gyakran különböző, jellegzetes formájú leveleket (pl. bürőklevelet) is rátettek a tojásra, harisnyát húztak rá, s úgy főzték meg. A levél alakja így megmaradt a tojáson. De viasszal is írták a tojásokat.

Jeles napnak számított pünkösd, vagyis Krisztus mennybemenetelének ünnepe is. A hívek az ünnep ideje alatt naponta többször elmentek a templomba. Az ünnephez kötődő jellegzetes étel nem volt. Általában levest, töltött káposztát főztek.

A paládiakra nem volt jellemző a különböző babonákban, rontásokban való hit. Igaz ugyan, hogy ha valakinek például jól sikerült a pásztorkodás, megesett, hogy ráfogták, hogy „ért hozzá”, s ha egy gyerek nagyon sírt, volt, aki úgy gondolta, „megverődött”, de ez csak a lakosság kis részénél volt így.

A lánykérés hajdan a lehető legegyszerűbb körülmények közt folyt, hisz előfordult, hogy csak egy tarkatortát sütöttek a kérőre. Később viszont egyre nagyobb lett a készülődés, az ellátás. Az eseményen a vőlegény a kapuban, ajtóban várakozott, míg szülei, esetleg keresztszülei meg nem kérték a menyasszonynak valót szüleitől. Az esküvőt, persze, már jóval nagyobb készülődés előzte meg. A szertartás után megkínálták a vendégeket, meg-

vacsoráztak, majd mindenki fogta a maga párját és a násznép átvonult a mulatóba.

A fonás, dörzsölés, tollfosztás közösségben, kalákában folyt. Az este 10-11 óráig tartó dörzsölőkben a *Sugár magas, jaj, de magas a nyárfa teteje* kezdetű dalt énekelték. A fiúk a fonóban persze leseitek. Ha a lány nem akart csókot adni megszerzett orsójáért cserébe, akkor a lányok üres kézzel mentek haza, mert ami már az orsón volt, az a kerítésre kötözve végezte. A munka végén, mikor a segítők hazafelé indultak, főtt máiéval, aszalt vadkörtével kínálták őket.

Élt a farsangolás szokása is. Az elmaszkírozott farsangolókat sokszor saját családtagjaik sem ismerték fel. A csapat tagjai megcsipkedték a lányokat, majd, miután megkínálták őket, továbbálltak. Szintén nagy társaságban folyt a lekvárfőzés. Az összegyűlt fiatalok hajnalig játszottak, daloltak.

Egy dal, amit akkor énekeltek a lányok, ha szeretőjük elhagyta őket: „Ha kimegyek a temető mély árkába,/ ráborulok édesanyám sírhalmára./ Kelj fel, anyám, kelj fel, kelj fel a sírodból,/ nézd meg mi lett egyetlenegy leányodból.”

Peterák, cinkő, karamankó, egres

Néhány kedvelt paládi étel:

Peterák: nem jeles eseményhez, ünnephez kötődő étel. Rizsből, apróra vágott húsból áll, amit zöldséglevelekkel, petrezselyemmel, borssal, különböző fűszerekkel ízesítettek, majd tojáshéjba töltöttek, végül egyszerű, zöldségekben gazdag levesalapban megfőzték.

Cinkő: lisztből főzött, sűrű puliszka-, tokányféle étel.

Karamankó: kenyérsütés közben készítették. A kovászhoz lisztet, vizet, sót, tojást tettek, félkeményre gyúrták. Miután a kenyeret bevetették a kemencébe, a karamankót 2-3 darabra vágták, csavarva rárakták a bevető lapátra és kemencébe tették. Evés előtt felvagdosták, zsírral, tejfellel vagy túróval leöntötték, és úgy fogyasztották.

Egres: zöld szemű szőlőből készült leves. Nagy szemű, de még nem nagyon magvas szőlő kellett hozzá.

A makettől a vasecsetig

A Nagypaládi Móricz Zsigmond Középiskolában jelentős tárgyi anyaggal rendelkező falumúzeum mü-

ködik. A tárlat anyagának egyik legnagyobb részét a kender megmunkálásához, a szövéshez, fonáshoz használt eszközök képezik. De találhatóak itt régi paraszti bútordarabok, bölcsők, különböző bibliai igékkel díszített falvédők, szénás szekér, kosarak, különböző ruhadarabok, konyhai eszközök, edények, berendezési és használati tárgyak is. A tárlat talán legértékesebb darabjait azok a makettek

képezik, amelyeket a ’90-es évek végén budapesti mérnöknövendékek készítettek, miután felmérték a régi parasztházakat s a hozzájuk tartozó melléképületeket.

Ezek közül, sajnos, ma már sok csak makett alakjában létezik, mert a 2001-es árvíz elpusztította azokat. A múzeum minden egyes darabja a nép eszéről, leleményességéről és szépérzékéről árulkodik.

A nagypaládi cigányprímás

Muszka Kálmán a környék egyik leghíresebb és legelismertebb cigányprímása. Hajdan a Nagypaládi Cigányzenekar tagja volt.

- Több mint 50 évvel ezelőtt, 12 éves koromban kezdtem el zenélni. Zeneiskolában sosem tanultam, csak zenészektől. Erdélyben, Kijevben, Moszkvában, Budapesten is jártam, több helyen, itthon is, felvételt is készítettek arról, ahogy zenélek. Ungváron, amikor megnyílt a televízió, mi, a Nagypaládi Cigányzenekar muzsikáltunk benne legelőször.

Lakodalmakat is vittünk. Ha foglaltak voltunk, heteket is képesek voltak várni ránk, hogy mi muzsikáljunk. De bálokon, ifjúsági esteken, szüreti, szilveszteri mulatságokon is zenéltünk itt és Almáson is. Nemcsak népzenét, hanem magyar nótákat, csárdásokat, keringőket, mindenféle táncokat el tudtunk zenélni. Ezeket a televízióból tanultuk meg, de vettünk CD-ket, kazettákat is. Igyekeztem, hogy mindent tudjak, hogy ha már prímás lettem, akkor akárhova megyek, bármit kérjenek, le tudjam muzsikálni.

Folyton vittek a péterfalvai zeneiskolába tanítani. És még Pál Pisti Szalonnát is tanítottam. Sokfelől jönnek hozzám a mai napig, ha népdalokról van szó, mert én rengeteget el tudok muzsikálni kotta nélkül is. Ha valaki felkeres, szívesen átadom őket. Ma is járok még zenélni, de az infarktusom óta már csak 2-3 órát.

Kötés, pokrócszövés

Vinter Borbála nem mindennapi kézügyességről tanúskodó kötött holmijairól ismert.

- Nagyon sok mindent kötöttem: pulóvert, szoknyát, térítőt székre, ágyra, televízió alá, mindent, amit csak fel tudtam fogni. Magamtól tanultam meg kötni. Utána hozzájutottam könyvhöz is, abból olvastam ki, hogy hogy kell levenni a szemet, megfordítani, mintákat csinálni. Amikor csak lehetett, kötöttem. Egy időben annyira felkapták a kötést, hogy másoknak is sokat kötögettem, különböző mintákkal (leveles, pávafarkú), fazonban. Tanítottam az unokáimat is kötni.

Nagypaládon ma is többen foglalkoznak pokrócszövéssel. Közülük a legtöbb tudással és tapasztalattal e téren Smajda Mária és sógornője, Szabó Eszter rendelkeznek. Ők nem csupán otthon szőnek, hanem több helyre el is mennek és segítenek elindítani a szövést.

-Olyan 14 éves koromban tanultam meg szőni - mondta el Smajda Mária. - Van hozzá minden gépem, felszerelésem, úgyhogy nem is kell menni máshoz. Legtöbbször egyedül szövök, de néha van, hogy segít valaki, például tekerni. Rendelésre is szoktam készíteni pokrócokat. Egy szál 4 méteres pokróc, ha van, aki segítsen tekerni, 24 óra alatt elkészül. A színeket, mintát magam állítom össze, de minél több színű cérna van, annál szebb a pokróc.

Az utolsó paládi patkolókovács

Erős Sándor kovácsmesterséggel foglalkozik már több mint 50 éve. O az egyetlen Nagypaládon, aki még foglalkozik patkolással.

- 1956-ban, 16 éves koromban kerültem be a kovácsműhelybe. Egy Virág Miklós nevű öreg mester vett magához, ő tanított. Később a magam mestere lettem, és tanítottam másokat is. Patkót csináltunk, szekeret javítottunk, mindent, ami a kolhozban kellhetett. Akkoriban természetes, régi kovácsszerszámok voltak, amik ma is megvannak nekem. A vasalófelszerelést a mai napig használom. A többi már kiment a divatból, mert minden gépesítve van. Régen például forrasztottuk a vasat. Ha valamit össze akartunk adni, akkor a tűzbe tettük, felhevítettük, és mikor olvadt már a vas, egymásra tettük, összeolvasztottuk. Az annyit tett, mint manapság a hegesztés. Mert akkoriban hegesztő nem volt, a fúrót is kézzel hajtottuk, nem villannyal ment. Miután feloszlott a kolhoz, megvettem a műhelyt. A nagy dolgokat ott csinálom, de van itthon is egy kis precíz műhelyem. De itthon csak kis munkákat végzek. Készítettem szerszámokat, egyszerű kerítéseket, kis cifraságokat, gazdasági eszközöket. Régen például nagyon sokat kellett rádolgozni a ráfos szekerekre. Nem is tudnám megmondani hirtelen, hogy hány darabból állt egy szekér. Ezek a mai, műkerekes szekerek egyszerűek, mint a pofon.

A kovácsmunka nehéz: tűzzel dolgozni, melegnél lenni, meleg vasat verni. Nem könnyű ez. Sajnos, nem ragaszkodik senki a mesterséghez.

Fafaragás, festés, tanítás

Bak Sándor fafaragással foglalkozik. Mint elmondta:

- 20-25 éve foglalkozom faragással. Volt itt Paládon egy jó mester, Bányai József. Iskola után hozzá jártam, ott dolgoztam és tanultam, nem pedig szakiskolában. De munka közben is sok dolgot megtanultam, a magam baján. Ajtók és ablakok készítésével foglalkozom egyébként. A faragást csak hobbiszinten művelem. Készítek kis boroshordókat is, de leginkább fegyverekkel (puskatus készítése - *a szerk.)* foglalkozom: famunka és dekoráció.

Fafaragóként és festőként egyaránt ismert a faluban Erős Károly.

- Ungváron, a Művészeti és Közművelődési Koledzsben tanultam faragni 1994 és 1998 között. Egy időben hagyományőrzésként tanítottam is az iskolában. Később ugyanezt a helyi művészeti iskolában is megpróbáltam. A gyerekeknek olyan a faragás, mint a rajzolás. Szeretnek kis vésővel, kalapáccsal dolgozni, iitögetni, s ebből a végén kialakul valami. Festeni szintén Ungváron tanultam, s azóta is foglalkozom ezzel. A tájképek, csendéletek állnak legközelebb a szívemhez. A művészeti iskolában 1999 óta tanítom is, 8-13 éves gyerekeknek. A rajzolás alapjaitól indulunk el, aztán meg kialakul, hogy kivel meddig jutunk el.

A néptánc szerelmese

Kricsfalusi Miklós vőfélyként és néptáncosként egyaránt ismert és elismert nem csupán Nagypalád környékén.

- 1994 és 1998 között tanultam Ungváron, a Közművelődési Szakközépiskolában. Közben a Kárpátaljai Állami Néptáncegyüttesben táncoltam. 1998-ban a nevetlenfalui Kosztya Margit vett a szárnyai alá. A nevetlenfalui Aranykalász Néptáncegyütteshez kerültem művészeti vezetőként, egészen 2001-ig. Nagyon örültem ennek a munkának, mert a csoporttal Romániát és Magyarországot is bejártuk. 2001-től aztán a helyi művészeti iskolában dolgoztam táncpedagógusként. Aztán átkerültem Fertősalmásra kultúrházvezetőnek. 2007-ig dolgoztam ott, majd felkeresett Bárány József, a Vári Művészeti Iskolából. Azóta ott tanítok néptáncot gyerekeknek. A legkisebb 6 éves. A néptánc egy külön fogalom.

Először megismertetem a gyerekekkel, hogy mi is a néptánc. Aztán jönnek a különböző népi gyermekjátékok, amelyek kapcsolatban vannak a néptánccal. Vőfélykedéssel pedig három éve foglalkozom. Néhány dolgot, verset Pisák András nótafától tanultam meg, aki Magyarországon elnyerte a Népművészet Mestere címet. Gyönyörű juhászdalokat ismert. De a legtöbb dolgot egy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére vonatkozó vőfélykönyvből tanultam meg. Már jóval több, mint 150 esküvőn vettem részt. A vőfély

dolga az, hogy odafigyeljen az egész lagzira, a vendégekre, hogy ne unatkozzanak. Hajó a társaság, a hangulat, akkor én nem szoktam megszakítani a mulatozást. Mert vannak vőfélyek, akik így tesznek. De én nem. Én hagyományosan vezetem a lagzit. A vőfélykedést különben azért csinálom, mert szeretem. Ha valamit nem szeret az ember, de erőlteti, abból nem lesz semmi.

A családom után a néptánc a legfontosabb, aztán a vőfélykedés. Ez a három dolog az én nagy szerelmem az életben. Míg bírok, szeretnék ezzel foglalkozni, gyerekeket táncra tanítani, hogy minél többet tudjanak meg kultúránkról. Fontosnak tartom, hogy megtanuljanak néptáncolni, mert szerintem ettől szebb dolog talán nincs is az egész világon.

(2013. szeptember 19., 662. lapszám)

Az Aranykalászok hazája

(Nevetlenfalu)

Az ukrán-román határ mentén, Batár, Csepe és Öregakii szomszédságában terül el a Nagyszőlősi járás írásban először 1380-ban említett települése, Nevetlenfalu. Akkor azonban még Gyakfalvának, más néven Deákja Ivá na k vagy Diákfalvának nevezték. A „gyak" előtag régi ‚szúr ', ‚döf' jelentése idővel a ‚közösül'jelentéssel is bővült, ezért 1619 után az illetlen szó helyett a Nevetlenfalu megnevezést kezdték el használni, ami 1720-ban vált hivatalossá. A vallási hovatartozás tekintetében megoszlik a lakosság a római katolikus és a református egyház hívei között, illetve szón'ányban élnek itt görög katolikusok is. A falu római katolikus és református anya templommal is rendelkezik. A helyi római katolikus plébánia a hitújítás idején elveszett az ősi kis templommal együtt, s csak 1744-ben sikerült visszaszerezni. Református egyházi közössége az 1600-as években keletkezett. A Szent György vértanú tiszteletére emelt nevetlenfalui görögkatolikus templomot 2010. október 22-én szentelték fel.

Mért is lett nevetlen a falu?

Előtag ide vagy oda, van, amiről a könyvek nem írnak. A falu nevéhez ugyanis egy kevésbé ismert, a könyvekben nem említett, a falu környékén viszont jól ismert eredetmonda is kapcsolódik. Nevetlenfalut ugyanis a történet szerint nem csak Deák- vagy Diákfalvának hívták.

Volt egy másik, trágár megnevezése is (Pinátfalva). Nem tudni, hogy ez honnan ered, de a falu lányaira nézve semmiképp sem volt hízelgő. A különböző forrásokban fellelhető történet szerint egy parasztlány szégyellte megmondani egy arra lovagoló kapitánynak a falu nevét (a „közösül" jelentés miatt), ezért azt mondta, hogy nincs neve. A kevésbé ismert történet lényege ugyanez, de a szerint a lány azért mondta, hogy nincs neve e falunak, mert az a név a - most már - nevetleni lányok nem túl jó erkölcsére utalt.

Amit nem taposhat senki lába

A javarészt katolikus közösség méltón megünnepelt minden jeles napot, s számos szokása a mai napig fennmaradt.

A karácsonyt a szeretet, így a család ünnepének is tartották. Az azt megelőző nap, a vigília szigorú bojtos nap volt. Az éjféli misét követően a család együtt megvacsorázott, majd kezdetét vette a kántálás. Szenteste a családot, karácsony első napján pedig a barátokat, barátnőket kántálták meg. Ha nem érkeztek mindenhova, újévkor folytatták.

A vízszentelés a templomban történt. A pap imát mondott a víz fölött, keresztjellel megjelölte, s aztán mindenki merített belőle a szertartás után. Otthon befröcskölték vele kereszt alakban a ház minden helyiségét, az óla-

kát, udvart, hogy a rossz szellemek, gonosz lelkek ne uralkodhassanak. Ittak is belőle, a maradékot pedig eltették, mert a szentelt víz védett a rossz időjárás ellen, s ha valakinek ízületi betegsége volt vagy fejfájás kínozta, azzal kenték be fájó testrészét (ezt gyakorta kísérte ima is). Ha maradt meg víz az előző évről, azt a kaputól kezdve szétlocsolták az udvaron.

Nagy becsben tartották a szentelt gyertyát is. Ha például egy gyermek megijedt valamitől, rosszat álmodott, nagyon sírt, szentelt vízzel keresztet tettek a homlokára, kezére, a szentelt gyertyát a feje fölött meggyújtották. De akkor is meggyújtották, ha vihar kerekedett (védelmi céllal). A megmaradt csonkot elégették.

A virágvasárnapi szentelt barkából tettek egyet az ól ajtaja fölé, hogy megvédje a jószágot, s vázában is tartottak belőle a házban. Amikor elszáradt, elégették (semmilyen szentelményt nem szabad csak úgy kidobni), mégpedig a kemencében, a húsvéti pászka sütése közben. A szentelt ágakkal a fiúkat és a lányokat is megcsapkodták, hogy kapatosak (kelendőek) legyenek. Azokat az ágakat pedig, melyek megmaradtak a templomban szentelés után, elégették, és a nagyböjt kezdetét jelentő szigorú böjttel megtartott hamvazószerdán a templomban azzal kapták a homlokukra a keresztet: „Emlékezzél, ember: porból lettél, porrá leszel!”

A húsvéti böjtöt szigorúan betartották. Gyakran készítettek tejes ételeket, rántott karalábét, krumplit, grízt, paszulyt. A grízt például úgy, hogy keményre főzték, kiborították, s mikor meghűlt, felszeletelték és kirántották (akár a húst). Sonkát, töltött tyúkot, tormát, sót, megpucolt tojást, kisbárányt (vajból mintázták meg a bárányt), desszertnek pedig édes túrót vittek szentelni. Az ünnepi étkek közül a pászkát kóstolták meg először. Ezt különben díszesre készítették: tetejére keresztet formáltak, körülfonták hármas fonással, szalaggal. Nagyon vigyáztak rá, nem volt szabad elejteni, morzsázni. Külön abroszt terítettek le számára, s az azon maradt morzsákat elégették, hogy emberi láb ne taposhassa, mert Isten áldása van rajta. Hasonlóképpen jártak el a csontokkal is. Az étkek jelképrendszere:

- Tojás: a zsidók tojással dobálták a Krisztus feltámadását hirdető gyerekeket.
- Torma és fokhagyma: a keserűséget jelképezik, mert keserű epével és ecettel kínálták Krisztust a kereszten.

Édes túró: a tejet feltették forrni, majd cukorral felvert tojást öntöttek bele. Mikor összetúrósodott, vaníliával, citromhéjjal ízesítették. Miután megfőtt, sűrűbb szövetben leszűrték (később a savójával dagasztották be a pászkát), kis gömböt csináltak belőle és felakasztották (a szövetbe csomagolva). Összeállva ez az akár 20-25 tojást is tartalmazó étek olyan volt, mint a túró.

Nem csupán a szentelt pászkát, de a kenyeret is tiszteletben tartották. Ha egy darab leesett, felvették, letisztították, megcsókolták, s azt mondták: „Bocsáss meg, Istenem, hogy elejtettem a kenyeret, amit adtál!”

Pünkösdkor a szobákat, konyhát, udvart zöld ágakkal díszítették fel, mert amikor a Szentlélek tüzes lángnyelvek alakjában leszállt, a tűz úgy suhogott, ahogy a zöld ágak, ha fújja őket a szél.

A pünkösdöt követő első vasárnapon, fehér vasárnapon szentelték a búzát a mezőn. Mindenki vitt haza néhány szálat, amiből sokan az imakönyvükben is tartottak. Adtak belőle az állatoknak is, hogy ne érje őket betegség.

Másfél héttel pünkösd után emlékeztek meg az Urjézus oltári szentség szerzéséről. Sátoros ünnep ez, melyen az ünneplők prosekciója (menete) bejárta az egész falut négy sátorral (a négy égtáj felé). Ezeket úgy díszítették fel, ahogy a templomban az oltárt. A sátor azt a sátrat jelképezte, amelyben Abrahám fogadta Jézust. Voltak benne képek, gyertyák, asztal, térdeplő is. Minden megállónál evangéliumot olvastak, volt prédikáció is. A sátrakat díszítő ágakból, virágokból mindenki szerzett egyet és otthon leszúrta a kertben, hogy megvédje a rossz időtől, jégesőtől a termést.

Báli ruha és csecsemőjelmez: a bortól a csípős paprikáig

Talán egy érintett sem veszi sértésnek, ha azt mondom: a nevetleniek éppannyira szerettek mulatni, ünnepelni hajdan, mint mostanság.

Az újévi bál az év egyik legnagyobb eseményének számított. A talpalávalót általában hegedű-brácsa-cimbalom-nagybőgő felállású cigányzenekar húzta. A lányok báli ruhában, csizmában táncoltak. Azok, akiknek komoly udvarlójuk volt, meghívták a fiút rostokra. Éjfélkor hazamentek, s úgy 1-1,5 óra, kis sütemény és egy pohár bor után visszamentek és hajnali 4-5 óráig mulattak, még akkor is, ha 6-kor már kelni kellett, mert esetleg munka volt. Az újévi menüben disznóból és halból készült kocsonya, sült hal, fánk szerepelt. Szárnyast nem fogyasztottak, mert úgy tartották, hogy elrepül a szerencse, míg a disznó befelé kaparja azt.

Nagy élményt jelentett a fiataloknak a dörzsölő és a fonó is. Ide a lányokat, fiatal és idősebb asszonyokat is hívták. Míg ők dolgoztak, jöttek a fiúk, s lett nagy dalolás, előkerültek a harmonikák. A házigazdák főtt máiéval, rétessel, borral kínálták a vendégeket, de ha utóbbi nem volt, beérték hideg kútvízzel vagy kompótlével is.

Farsangolni is jártak. Madárnak, boszorkánynak, kisbabának öltöztek a fiúk, s ahol jártak (ahol épp fonó volt), borsot vagy csípős paprikát szórtak a spórra „ajándékul”.

Májusfát csak a komoly udvarlók állítottak választottjuknak. A fát szalagokkal, virággal díszítették. De sokkal nagyobb jelentéssel bírt a szerenád. Ha a lány hajlandó volt fogadni a szerenádot, gyertyát gyújtott szobája ablakában.

Az esküvőkön minden lányhoz „járt” egy vőfély. A menyasszony házánál volt a koszorúkötés az esküvő előtti napon. Oda mentek el a fiúk, lányok koszorút kötni, bokrétát tűzni. A lányok kis bokrétákat kötöttek apró virágokból, szalagból, s vagy ők választották ki azt, akire feltűzték, vagy egy

fiú közölte választottjával, hogy tűzzön neki bokrétát. Később a vőfélyek kettesével elindultak és minden meghívottat felkerestek. Elmondták, hogy megkötötték a koszorút, s szívesen látják őket a lakodalmon. A meghívottak tojást adtak a vőfélyeknek. Másnap (szombat) reggel zúzát, májat sütöttek bő hagymás zsírban, ráütötték a kapott tojásokat, s ez volt a szakácsasszonyok, vőfélyek früstökje. A lakodalmon a fő helyen mindig 3 teríték volt: egy a menyasszonynak, egy a vőlegénynek és középen egy az Úr Jézusnak.

A szüreti bálokra hajdan „magyar” ruhában jártak a lányok: fehér blúz, piros, kikézimunkázott pruszlik, fehér szoknya, zöld kötő, a szoknya alján piros és zöld szalag, közte a szoknya fehére. Tíz órára általában lekapdosták a szőlőfürtöket, előkerültek a báli ruhák.

Éhes halott, lidércnyomás és rontás

A koporsóba a halott lábához cipőt (ha esetleg sokat kellene járnia), a zsebébe pénzt (az 5 balga és 5 okos szűz példája után, hogy megválthassa magát) tettek, esetleg rózsafüzért, imakönyvet, zsebkendőt. Hittek abban, hogy a halott lelke visszajárhat valamiért, vagy azért álmodnak sokat egy elhunyttal, mert szüksége van valamire. Sok esetben például azért járt vissza az elhunyt lelke, mert éhes volt. Ilyenkor a sírt fedő földbe nem túl mélyen vájtak egy adagot az elhunyt kedvenc ételéből. Ha pedig az álom alapján másra volt szüksége a halottnak, az is a föld alá került.

Ha egy kisbaba nagyon sírt, úgy tartották, lidércnyomás kínozza. Ilyenkor levették róla a kisingét, követ kötöttek bele, átdobták a háztetőn, s ott, ahol leesett, elásták. Ekkor megszűnt a lidércnyomás. A még meg nem keresztelt gyermekeket különösen féltették. A fejük közelébe imakönyvet tettek, mert úgy tartották, amíg egy gyerek nincs megkeresztelve, addig az ördög uralkodik rajta.

Hittek a rontásokban is. Az ilyen emberek képesek voltak elvinni a tehén tejét. Egy történet szerint például egy tehén nem akarta leadni a tejet. Nem tudták, hogy egy bizonyos asszony mit csinált vele, utána dobott-e valamit, de tudták, hogy ő a felelős. A gazda ezért elment hozzá, enyhén megfenyegette az illetőt, s csodák csodájára, amikor hazaért, a tehén leadta a tejet.

102 éves szövőszék

Igaz ugyan, hogy a régi szokások, hagyományok, emlé-

kék lassan elkopnak, azonban ma is vannak még bőven Nevetlenfaluban, akik ápolják őseink hagyományait. Ezek között az egyik legfontosabb a Nevetlenfalui Művészeti Iskola s annak kollektívája.

Bár az 1988 óta működő intézményben állami program szerint folyik a tanítás, a hagyományőrzés sem szorul háttérbe. Mind a hangszeres, mind az énekkari oktatás keretén belül tanítanak népzenét, népdalokat. Sőt, mi több, cimbalomoktatás is folyik, ami a Nagyszőlősi járásban egyedülálló.

Ismert és kedves arca Nevetlenfalunak Varga Judit, aki szőtteseiről, gyönyörű kézimunkáiról ismert.

- Már 14 éves korom óta foglalkozok kézimunkálással. Fonok, szövök. Mindig volt valami ilyen elfoglaltságom. Például készítettem abroszokat, törülközőket, falvédőket, szőttem lepedőket, kendőket, bő gatyát, surcot, zsákot. Mert régen nem lehetett mindent az üzletben megvenni. Horgoltam térítőkét szekrényekre, székekre, de ma már nem nagyon rakják fel ezeket az emberek. Fontam kosarat is. Sok dolgot készítettem eladásra is.

Már a 76. évemben járok. Nem kézimunkázok már annyit, mert már nem olyan jó a szemem, mint régen. De szőni ma is szeretek. Egy 102 éves szövőszékem van, ami még a dédnagyanyámé volt.

Judit néni nemcsak otthon kézimunkázik, hanem tanítja is a fiatalokat, méghozzá a Tiszapéterfalván megrendezésre kerülő népzene-, néptánc- és kézművestáborban, ahol eddig 17 alkalommal járt.

- Már 18 éve megy Péterfalván a tábor. Ott 100-150 gyerekkel foglalkozunk minden évben. Vannak, akik igénylik, jönnek, kérdeznek, tetszik nekik. Hol egy kis tarisznyát varrunk, hol egy kis darab pokrócot szövünk.

Varga Judit beszélgetésünket így zárta: „Ne hagyjuk el az ősi szokásokat! Folytassuk!”

Gyökerünk a népdal

Ismert és kedvelt fellépője nem csupán a környékbeli falunapoknak, szüreti mulatságoknak, egyéb kulturális rendezvényeknek az Aranykalász

Dal- és Táncegyüttes. Az együttes Kosztya Margit jóvoltából 26 évvel ezelőtt, 1987-ben alakult meg táncolni, énekelni kedvelő emberekből. Tagjai több jelentős magyarországi, ukrajnai, baltikumi, szlovákiai, romániai fellépésen vettek már részt. Kezdeti sikerét mutatja, hogy 1991-ben a Kijevben lebonyolított országos koncerten, 1992-ben Észtországban, Tallinnban a Finnugor Napok nevű ünnepségsorozaton is ott voltak. Az évek során azonban csak a tánccsoport maradt meg. 2010-ben viszont a nevetlenfalui Török Sándor, az Aranykalász egykori tagja, s a helyi művészeti iskola egykori hegedűtanára és néhány diákja által újra megalakult az Aranykalász zenekari része. Ezt Török Sándor, a tánccsoportot pedig Fudella Tvetta vezeti. Az Aranykalász fellépésein így már nem csupán autentikus magyar néptáncokat láthatunk, hanem népzenét is hallhatunk.

Nyugdíjasklub és népdalkor is működik Nevetlenfaluban. Ezekről vezetőjük, Kosztya Margit tájékoztatott. - Az Arany Alkony Népdalkor egy évvel ezelőtt alakult meg az Aranykalász egykori tagjaiból. Régen ugyanis énekkarunk is volt. Mára a régi tagok több mint fele már nyugdíjas, s így jött az ötlet, hogy most már nyugdíjasként ugyan, de énekelgessünk. Az első fellépésünk egy nyugdíjastalálkozón volt, s már akkor láttuk, hogy jó, amit csinálunk. Hagyományőrző egyesület a miénk, tehát igyekszünk valakinek át is adni a hagyományokat. így most már együtt énekelünk az unokákkal, általában magyar népdalokat. Szeretnénk, ha ezek nem „halnának ki.” Szeretnénk, ha lennének, akik ismerik ezeket a dalokat akkor is, ha mi már nem leszünk. Hisz a népdalokhoz nem kell különösebb szaktudás. Régen is szájról szájra terjedtek, s ma is így adjuk tovább őket. Csak régen nagyobb jelentőségük volt. Mikor az emberek kimentek a mezőre, mindig énekeltek. Most viszont már nincs hol népdalokat énekelni, s emiatt nem tud annyit az

ifjúság sem, mint régen. Az iskolai programba kevés népdal van beiktatva, nem igazán vannak népdalkörök sem. A mai szülők sem nagyon ismerik már ezeket, így nyilván a gyerekeiket sem tudják megtanítani rájuk. Egyik gyökerünk a népdal. Ragaszkodnunk kell a gyökereinkhez, a nyelvhez, népdalhoz, néptánchoz, szokásokhoz, hagyományokhoz, mindenhez, ami a mienk, mert a gyökér nélküli fa kipusztul.

(2013. augusztus 23. 658. lapszám)

A ma is élő hagyományok hazája
(Salánk)

Annak, aki érdeklődik a régi magyar hagyományok iránt, s szívén viseli azok ápolását, megóvását, továbbadását, mindenképp érdemes ellátogatnia a Nagyszőlőst járás e tekintetben legdicsérendőbb településére, Salánkra, ahol számtalan olyan régi mesterség, szokás, hagyomány él, amely másutt rég kihalt, vagy épp már nem is tudják, mi fán terem.

Két elszánt hagyományőrző

A salánki Kész házaspár, Rita és Barnabás neve szinte mindig felmerül, ha hagyományőrzésről, hagyományőrző rendezvényről, táborról, eseményről van szó. Mindketten a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanáraként dolgoznak, s igyekeznek mindent megtenni azért, hogy őseink hagyatéka ne merülhessen feledésbe.

- Eleve hagyományőrző közegben nőttem fel - mesélte Rita. - Nevetlenfaluban születtem, egy olyan közösségben, amely ha nem is a XX. század elején megszokott módon, de sok mindent megtartott. Láttam máléhántást,

rendszeresen volt lekvárfőzés, nagymamám még sütött kemencében kenyeret, a faluban még akadt szalmával fedett ház, részt vettem hagyományos lakodalmakon is. Ebben nőttem fel, ezt tartottam természetesnek, s nem is gondoltam, hogy ez lehet másképp. Aztán felvételt nyertem az ungvári egyetem magyar szakára. Fodó Sándor tanította nekünk a folklórt. Az előadásai olyan magával ragadóak voltak, hogy bele is szerettem ebbe a tantárgyba. Később az évfolyammunkáimhoz, szakdolgozatomhoz is néprajzi témát választottam. Nagyon élveztem Horváth Katalin nyelvjárásóráit is, és aktívan gyűjtöttem is már akkor. Az egyetem után Salánkra jöttem férjhez, amely még talán több hagyományt megőrzött, mintNevetlenfalu. Olyan hagyományokkal, különlegességekkel találkoztam itt, amelyeket addig nem ismertem. A helyi iskolában kezdtem

el dolgozni, s munkámban nagy hangsúlyt fektettem a hagyományőrzésre. Gyönyörű, archaikus, egész szövegében megmaradt betlehemes játékra akadtam itt, de sok érdekes dolgot találtam tárgyi kultúra szempontjából is. Mindez itt hevert a lábaimnál, s úgy éreztem, tennem is kell vele valamit. Ezért felvételiztem a Debreceni Egyetem doktori iskolájába néprajz szakra. Tovább folytattam a kutatást az egyetemen megkezdett népi gyógyászat irányban, és azóta a néprajz különböző szegmenseit kutatom. A népi gyógyászatban felfedeztem egy különleges réteget, az archaikus imát. Ennek gyűjtését nagyon fontosnak tartom. Közben a főiskolán előadói munkám mellett vállaltam, hogy segítek minden olyan esemény, rendezvény megszervezésében, amely a néprajzhoz, néphagyományokhoz kapcsolódik.

- A hagyományőrzésnek is van százféle fajtája, mint például az, ami Magyarországon és Nyugaton nagy divat lett, de itt, Kárpátalján, rajtam, a családomon és néhány barátomon kívül nem sokan foglalkoznak vele, az ún. katonai vagy történelmi hagyományőrzés - mondta el Barnabás. - Ez abból áll, hogy elkészítjük a különböző korok viseletének, fegyvereinek a mását, eljátsszuk valamelyik kor csatáját, ütközetét, vagy egyszerűen beleéljük magunkat e korok hétköznapjaiba. Ehhez kapcsolódik a jurtatábor, vagyis a Mikes Kelemen Hagyományőrző Alkotótábor is, amelyben leginkább a honfoglalás és a kalandozások korával foglalkozunk, a nomád, ősmagyar életmódot próbáljuk rekonstruálni: a résztvevők a magyarországi és helyi mesterekkel elkészítik a X-XI. századi magyar viselet mását, tarsolylemezeket, különböző eszközöket készítenek bőrből, lovagolnak, íjászkodnak. íjászkört is vezetek. Ennek ötlete közel két évtizeddel ezelőtt született meg. A tiszakeresztúri Mándy Gyulával kezdtük el az íjászatot. Rengeteget olvastam, utánanéztem a témának a szakirodalomban, s mi is elkészítettük a korabeli fegyverek mását, reflexíjakat. Nagyon sokféle tevékenység tehát az, amiben próbálunk otthon lenni, s népszerűsíteni Kárpátalján. Ebbe a főiskola diákjait is be tudom vonni. Örülök, hogy egyre többen érdeklődnek a hagyományok iránt, főként diákok. De foglalkozom a néprajz egyéb részeivel is. Főképp Salánkkal és a környező településekkel, ezek viseletével, hagyományos építkezésével, temetkezési kultúrájával, kismesterségeivel.

Kész Barnabás mindezek mellett pedig szerkesztői munkáiról is ismert. Történelmi, földrajzi könyvek összeállításában szokott segédkezni, s a vaskos, színes, Magyarországon megjelenő kiadványoknál sokkal büszkébb akkor, amikor, ha szerényebb terjedelemben, külalakban, de itt jelenik meg valami, aminek megszületésében ő is részt vett, s amelyek később iskolákba, könyvtárakba is eljutnak.

A parasztok és a paraszti mindennapok festője

A település egyik legismertebb szülötte Harangozó Miklós festőművész. Festményei hazai és magyarországi képtárakban, s külföldi magángyűjtőknél is megtalálhatóak.

- Itt születtem, Salánkon, 1937-ben. Tizenöt éves korom körül kezdtem eljárni Kutlán István fancsikai festőhöz. O tanítgatott festéssel kapcsolatos dolgokra. Mellette gyakoroltam, ő adott feladatokat is, hogy mit fessek. Két-három évig jártam hozzá. Akkoriban leginkább tájképeket festettem. De sokat tanultam más kárpátaljai festőktől is, például Soltész Zoltántól vagy Koczka Andrástól. Néhány évig én is tanítottam rajzot, festészetet itt, Salánkon iskolásoknak. Több kiállításom is volt Magyarországon és Ukrajnában. Leginkább parasztokat szerettem festeni, ebben találtam kedvem.

Örökölte, továbbadja

Salánk kézművesei közül mindenképp kiemelendő Kalanics Éva, aki műveli és tanítja is a különböző kézműves technikákat.

- Már gyerekkorom óta foglalkozom kézművességgel. Örököltem, hiszen édesanyámnak nagyon jó kézügyessége, esztétikai érzéke volt. Gyöngyözéssel, népi motívumok, munkák gyöngybe való átültetésével, csuhézással foglalkoztam leginkább, s tíz-tizenkét éve gyerekeket is tanítok, hagyományőrző szakkört és iskolamúzeumot is vezetek. Nagyobb egyházi, közösségi ünnepekre készülve

természetes alapanyagokból készítünk ajtódíszeket, csuhából megalkotjuk a Szent családot, betlehemezünk, tojást hímezünk. Évek óta részt veszünk a jurtatábor kézműves részében, ahol a csuhézást, gyöngyözést, rongybabakészítést tanítjuk. Kijárunk rendezvényekre is néha, s több alkalommal voltam már különböző táborokban és fesztiválokon is kézműveskedni. A hagyományőrző szakkör tagjaival heti két alkalommal találkozunk. Nemcsak elmélettel, hanem gyakorlattal is foglalkozunk.

- Miért tartja fontosnak, hogy már kicsi korban találkozzanak a gyerekek a kézműveskedéssel, hagyományokkal?

- Tapasztalatból mondom, hogy a gyerekek és a felnőttek is hamarabb megnyílnak, ha gyakorlati foglalkozásokon vagyunk. Jobban előtörnek így a régi emlékek: „Nagyszüleimnél is láttam ilyet!”, „Én is csináltam régen ilyet!”. Sokkal könnyebben kommunikálnak felém és egymás felé is, ge-

nerációkat átívelve. S ez fontos, hisz hajdan a nagyszülő átadta tudását a fiatalabb nemzedékeknek. De a Nyugat betört hozzánk is, s a tévé, az internet elveszi tőlünk a gyerekeket. És a szülőknek sincs annyi idejük. Szakkörön viszont előbb becsábítom őket a könyvtárba, ahonnan esetleg már egy könyvvel térnek majd haza, s kötetlenül tudunk beszélgetni, el tudom magyarázni nekik a XXI. század hátulütőit. Beszélgetéseink során sokszor tapasztalom, hogy a gyerekek jobban ismerik Magyarországot, mint Kárpátalját. A szakkör nem egy tanóra, így el tudom nekik magyarázni, vagy épp jobban kiemelni a témában szülőföldünket.

S ha közben készítenek is valamit, az motiválja őket az új elméleti ismeretek megtanulására. Otthon aztán megmutatják például a rongybabát, amit készítettek, s az anyuka, nagymama elmeséli, hogy annak idején ő is csinált ilyet. Ekkor elkezdődik egy folyamat: újra kommunikálnak egymással a generációk. A gyerekek szeretik ezt, ez a lényeg. Sok esélyt, lehetőséget látok bennük.

A bodnárcsalád

Salánkon ma is számos aktív bodnármester él és dolgozik. Ilyen az idősebb és az ifjabb Kész Géza is.

- Édesapámtól kezdtem el tanulni ezt a mesterséget, miután leszereltem - meséli az idősebb Kész Géza. - Eleinte nem nagyon ment a hordó munka, ezért átálltam másra. Aztán, amikor a Szovjetunió már széthullni látszott, elkezdtem kis virágdézsák készítésével foglalkozni. Utána beálltam kisiparosnak és most is dolgozunk.

Ahogy azt apától és fiától megtudtam, a hordóhoz szükséges

fát télen szerzik be. Teljesen kimunkálják dongának, s azután folytatják vele a munkát, hogy teljesen kiszáradt. Az anyagot pedig úgy készletezik, hogy mindig legyen száraz fa, amivel dolgozhatnak.

Az ifjabb Kész Géza is leszerelése óta, közel 20 éve űzi apja mellett ezt a mesterséget. „Nem könnyű a hordókészítésben semmi, még úgy sem, hogy sok dolog már gépesítve van. így is marad bőven, amit kézzel kell csinálni. Ilyenkor, mikor szezonjuk van, szeptember-október folyamán foglalkozunk boroshordókkal. De egész évben van mit csinálni. Télen elsősorban az anyagbeszerzés és előkészítés folyik. Emellett kisebb szuvenírhordókat is készítünk. A legkisebb hordótól a 2000 literes kádig sok mindent készítünk.”

Margaréta, napraforgó, ibolya

Jana Ida kézimunkák és húsvéti, hímzett tojások készítése terén is ismert Salánkon. Mint elmondta, leginkább virágmintákkal, margarétákkal, napraforgókkal, ibolyákkal szeret foglalkozni, dolgozni. Több mint két évtizede kézműveskedik, igaz, már gyerekkorában sem volt ismeretlen számára az ilyesmi. „Gyakorlat teszi a mestert” - nyilatkozta.

A monumentalista fafaragó

Salánk, a környék, s talán Kárpátalja egyik legnevesebb szobrász-fafaragója Pólin Elek. Munkái külföldön is ismertek és megtalálhatók, de több alkotása díszíti faluja utcáit, udvarát is.

- Kisgyerekkorom óta foglalkozom faragással. Sokat jártam az öreg Pénzeshez. Ő kerékgyártó volt, sok dolgot tőle lestem el. Később az Ungvári Művészeti Szakközépiskolában tanultam. 1977-ben fejeztem be fafaragó-szobrász szakirányban. Sokat faragtunk együtt testvéremmel, Bélával. Kezdetben szuvenírezgettiink is, de én igazából akkor is inkább tervezgettem. Akkoriban még szinte mindent kézzel csináltunk, nem volt még annyiféle gép, mint most. Nem is tudnám megmondani, hány alkotásom született eddig, hiszen fából már szinte mindent készítettem. Sokat jártunk alkotótáborokba is. Nagyon sokat faragtam Magyarországra, de itt, Salánkon is sok mun-

kám látható. Szerintem nincs is még egy olyan falu Kárpát-alján, amelyikben ilyen sok szobor, faragás lenne. Büszke is vagyok mindenre, amit eddig készítettem. Mindegyik az enyém, mindegyikért megszenvedtem, és mindegyiket szeretem is. A mai napig sem tudom kiválasztani, hogy melyik a legszebb, legjobb. Mindegyik tetszik nekem, és az a jó, hogy másoknak is. Soha nem volt még olyan, hogy ne vittek volna el valamit azért, mert nem jól sikerült.

- Honnan szerzi be az alapanyagot?

- A fát vagy rendeljük, vagy a környékbeli erdőkből szerezzük be. A fával nincs gond, inkább a fafaragóval. Kevesen vagyunk. A fát előbb leháncsoljuk, utána már csak faragni kell, mert amit akarunk, az ott van benne, csak ki kell faragni. Addig piszkáljuk, faragjuk, amíg ki nem jön belőle egy szobor, vagy épp egy asztal, szék, kishordó, ami épp kell. Ha megrendelésre faragok, akkor előbb megrajzolom, amit kémek, megmutatom, pontosítunk rajta. Utána már megy minden magától. A rajzolás, tervezés a legnehezebb, de mire 10-20 alkalommal átrajzolod, kiradírozod, addigra úgy megmarad a fejedben, hogy szinte rá sem kell nézni a rajzra, csak faragni. Jómagam monumentalista vagyok. És igyekszem tudásomhoz mérten mindig a maximumra törekedni. Mindent beleteszek a fába, amit csak tudok.

Pólin Elek a fafaragás mellett méhészkedéssel és borászkodással is foglalkozik, a hobbinál jóval magasabb szinten. Mint elmondta, jelenleg 60-70 méhcsaládja és testvérével közösen egy hektár szőlője is van. Az általuk készített borokkal már több alkalommal is értek el jó eredményeket különböző borfesztiválokon. Ilyen egy sokoldalú ember!

A salánkiak szerencsésnek mondhatják magukat azért, hogy - talán a falu eldugottsága miatt - ilyen sok mesterség, hagyomány fennmaradt falujukban.

(2013. október 17., 666. lapszám)

Sok jó mester kis helyen

(Szőlősgyula)

Azokra a falvakra, amelyek a főútvonalaktól viszonylag távolabb esnek, vagy ahogy mondani szokás, „eldugottak”, legtöbbször igaz, hogy az átlagnál sokkal több dolgot őriztek meg a múltból. Egyaránt így van ez a kézműves mesterségekkel, népszokásokkal, folklórkinccsel. Tökéletesen illik ez Szőlősgyulára is. Az ugocsai falu neve egyszerű személynévből keletkezett, míg a Szőlős előtag a falu közelében folytatott szőlőtermesztéshez kapcsolódik. Ma is sok mindent őriz abból, ami egykor még a mindennapok szentes részét képezte.

A tükörkerettől az ikonosztázionig

Molnár Sándor fafaragással foglalkozik. A több méter átmérőjű alkotásoktól az általa faragott falucímeren át az egészen apró szobrocskákig sok mindent faragott már. De az új dolgok megalkotása mellett a régi dolgokat is értékeli, hisz, mint elmondta, sajnálja kidobni a faanyagot, ezért inkább javítgat a régi dolgokon is.

- 1967 és 1973 között tanultam Ungváron a festőiskolában. Közben elvittek katonának is két évre. Iskola után Ungváron maradtam, s ott dolgoztam néhány évig. Később a nevetlenfalui kolhozban is dolgoztam festőként. De ma már nem nagyon festegetek. Nincs műhelyem. Fafaragással is az iskolai évek alatt kezdtem el foglalkozni.

- Hogyan kezd neki a munkának?

- Ha kapok egy megrendelést, általában rögtön van elképzelésem arról, hogy hogy néz majd az ki nagyban, készen. De előbb csinálok egy kicsi tervrajzot, és a fára már az kerül.

- Melyik a legnagyobb munkája?

- Egy Magyarországra, Tiszaújvárosba faragott ikonosztázion, amely a görögkatolikus templomban található. Két hónapig dolgoztam rajta. Öt méter tíz centiméteres deszkaszálakat használtam hozzá.

- Tanított valakit faragni?

- Akiihegyen az iskolában és a karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceumban is tanítottam. Utóbbi helyen öt évig. Onnan mentem nyugdíjba. A gyerek olyan, hogy most még talán nem foglalkozik azzal, amit megtanult, de amikor felnő, eszébe jut. Sok olyan dolog van, amit például még Ungváron tanultam meg, s most kezdem igazán feldolgozni.

Rostok és menyasszonytánc

Nagy múltra visszatekintő és népszerű foglalkozás volt Gyulán a vőfélyeké.

- 1969-ben kezdtem el vőfélykedni - meséli Hevesi Pál. - Kisvőfélyként kezdtem, a lakodalomban való segédkezés volt a dolgom. Annak idején még ez volt a szokás. Péntek este hívogattunk a lakodalomba. Cserébe a meghívottak két tojást adtak. Szombat reggel pedig meg kellett ismételni, és másodszor is tisztelettel meghívni az embereket. Annak idején nagyon sok vendég volt a lakodalmakban, nem úgy, mint most.

A lagzi délelőtt 10 órakor kezdődött. Eleinte még nem volt ebéd, mert szegényebb világ volt. Ez a későbbiekben jött szokásba. Először elbúcsúztattuk a vőlegényt, aztán kikértük a menyasszonyt, majd végigmentünk a falun, egyenest a templomba. Aztán vissza a menyasszonyos házhoz. Utána jött a vacsora, a mulatság, a menyasszonytánc. Régen szokásban volt a rostok is, éjfélkor. Leültünk körben, a vőfély, a nyoszolyólányok, fiúk kínálgatták a vendégeket süteménnyel, borral.

Valamikor a ’70-es évek elején vezettem először lakodalmat. Apránként begyakoroltam a dolgokat. Sokat tanultam, „loptam” idősebbektől. A vőfélykendő volt a vőfély jutalma. Nekem negyvenkét vőfélykendőm van, de ennél több lakodalmat vezettem.

„Nincs rútabb látvány...”

Sokan mások is foglalkoztak életük folyamán vőfélykedéssel a faluban. Egy másik egykori vőfélytől, Hevesi Ferenctől, aki több mint 50 évig, néhány évvel ezelőttig űzte ezt a szakmát, két igen tréfás verset hallottam: „Én vagyok a legrégibb ember a világon./ Tudom, hogy nem hiszik a tisztelt vendégek:/ ismertem Adámot fiatal legénynek./ Adám apánk mikor nőül vette Évát,/ én voltam a vőfély, kaptam szép bokrétát./ Jó lakodalom volt pénteken délelőtt,/

a csicsóbandával jártuk a tyúkverőt./Az özönvíz alatt úgy maradt meg éltem,/ hogy Nóé komával én összebeszéltem./ Segítettem neki a bárkát csinálni,/ ha ezt nem hiszik, lehetek akárki./ Az Ararát hegyén, ha fagyott a hóié,/ sokat szánkóztam, én és az öreg Nóé./ Sokszor feldöntöttem Semet, Jáfetet,/ ilyenkor az öreg jóízűt nevetett./ Pincébe is sokat elhíjt Nóé koma,/ mikor bőven termett neki a bora./ Ismertem Jákobnak a 12 fiát,/ láttam Józsefen a cifra tarka ruhát./ Mikor szegény fiát megvette Patifár,/ szegény Jákob majdnem a sírba szállt./ Patifár feleségével én egyetértettem,/ sokszor együtt háltunk a sátorba kerten./ Józsefet is híjtam, de nem volt rá bátor,/ József földjén akkor én voltam kurátor./ Az Ararát hegyén, ha fagyott a hóié,/ sokat szánkóztam, én és az öreg Nóé./ Sokszor feldöntöttem Semet, Jáfetet,/ ilyenkor az öreg jóízűt nevetett./ De többet is beszélnék, ez is hiába,/ ezt se így írták meg a Szent Bibliába.” S egy kínálgatós vers: „Asszonyok, menyecskék, hozzá kell csak nyúlni,/ a vidám asszonynak nagyokat kell húzni./ Csakhogy aztán tőle, köztünk legyen mondva,/ ne álljon ám félre senkinek a kontya./ Rajta hát, fehérnép, mindenki fogyasszon,/ mert nincs rútabb látvány, mint a részeg asszony./ Egyszer láttam egyet, jaj, de megutáltam,/ ha rágondolok, még most is borsózik a hátam.”

A nyűhetetlen pokróc

Szőlősgyulán többen foglalkoznak ma is szövéssel. Ennek kapcsán Sápi Jolánt kérdeztem, aki padlóra, falra, ágyra való pokrócokat is szőtt.

- Már gyerekkoromban is sokat láttam szövést, mert míg anyám szőtt, mi csüllöttük (tekertük - *a szerk.*) a beleverőt. Szerettük is ezt csinálni gyerekként. Nagy munka volt a szövés. Kezdődött a kendermunkákkal: áztatni, szárítani, megtörni kellett a kendert, utána szöszt csinálni, fonni, szapulni a fonalat. És én segédkeztem anyámnak, mert a szövés megkezdéséhez is három ember kellett. 19-20 éves korom köilil már magam is tudtam szőni. Később lett a kerekes guzsaly, azon szaporább volt szőni, fonni, csülleni is. Egy nap alatt egy szál pokrócot, olyan nyolc métereset meg lehetett csinálni, ha rendesen csinálta az ember. És meg is lehetett ezt tanulni könnyen, ha látta az ember, mit hogyan kell.

Ahogy azt Jolán néni elmondta, nagyon sokat fontak csepűből. Az abból készült pokróc - elmondása szerint - elnyühetetlen.

Családban maradó mesterség

Danku György asztalosmesterséggel foglalkozik.

- A kolhozban tanultam ki a mesterséget. Addig szuvenírereket, sasokat, kis medvéket, őzikéket, csikókat faragtunk. Ez egy ideig jól ment, de vagy megunták, vagy már tele lett a világ velük.

Miután bedöglött a faragás, elmentem asztalosnak. Mesterekhez mentem, mert úgy könnyebben megtanulja az ember, mint iskolában. Kezdetben inkább kézi szerszámokat használtunk, de már volt néhány gép is. Kézzel inkább csak igazgatni kellett a gép után. Most már azért könnyebb. Miután megszűnt a kolhoz, kőművesként dolgoztam külföldön. 2004-ben voltam kint utoljára. Utána vettem nyers deszkát, kiszárítottam, elkezdtem itthon dolgozgatni. Közben mellém került a műhelybe a fiam is. Ma már ketten dolgozunk. Állandó jelleggel vesszük, szárítjuk az anyagot, hogy mindig legyen mivel dolgozni.

Bár a két Danku György (apa és fia) leginkább ajtókat, ablakokat készít, otthonukba belépve, a faragott függönytartók, bútorok láttán egyértelműen meglátszik, hogy jó mesteremberek házában jár az ember, akik bizony sok mindent el tudnak készíteni az ajtókon, ablakokon kívül is.

500 seprű egy nap alatt

Rezes Géza a kolhozidőkben kezdett el seprűkötéssel foglalkozni. Akkoriban, mint elmondta, több hektárnyi cirkot vetettek, így volt miből kötni. A kolhozban gépi segítséggel kötöttek, akár napi 500-600 darabot is. Ma viszont már szinte senki nem vet, így nincs is miből seprüt készíteni. Emellett pedig: „nem valami egészséges munka ez, mert a cirunak nagyon pocsék a pórja.”

Egy családnyi zenész

Csetneki Ferenc neve valószínűleg minden környékbeli előtt ismerősen csenghet, hisz a gyulai zenész már majd’ 50 éve szórakoztatja muzsikájával a népet különböző rendezvényeken. S náluk ez bizony családban marad.

- Tizenkét éves koromban kezdtem el harmonikával és citerával foglalkozni. Ellestem a fogásokat, aztán vettem tangóharmonikát, magam tanulgattam és 1964-ben, 14 évesen játszottam az első lakodalmamon, Erzsébet napján.

1967-ben felvételiztem Husztra, s 1974-ben be is fejeztem a szakiskolát fúvós hangszer szakon. Közben szolgáltam a seregben is. Miután hazajöttem, megalakítottam a Csetneki Zenekart. A katonaságnál megtanultam gitározni, így én lettem a szólógitáros, öcsém a ritmusgitáros, bátyám pedig a basszusgitáros. De volt még harmonikás, trombitás és dobos is a zenekarunkban. Tíz évig zenéltünk ebben a formációban. Aztán át kellett állnunk az elektronikára, néhány tag is más lett, s én átálltam a szintetizátorra. így zenéltünk újabb 10 évet. A mostani formációban két szólóénekesünk van, az unokám, Krisztina és Pacuha Aranka, emellett a fiam, Ferenc és én szintetizátorozunk, testvérem, Józsi pedig gitározik. Lakodalmakon, falunapokon, szüreti bálokon is zenélünk.

Régebben működött egy kis szakkör is nálunk, amelyben szolfézst, éneket, zeneirodalmat, hangszert is tanítottunk a fiammal és a lányommal, Valériával. Megforgattunk mindenféle zenét az évek alatt, amit a fiatalabb és idősebb közönség megkövetelt.

(2013. november 7., 669. lapszám)

„Ki a Tisza vizét issza, vágyik annak szíve vissza”

(Tiszabökény)

Ti szaúj lak szomszédságában fekszik az írott forrásokban először 1230-ban említett Tiszabökény. A Tiszafarkasfalvával egyesített Tisza-parti település tatár pusztítást és kolerajárványt is megért már. Lakossága görög és római katolikus, református és pravoszláv vallásit, s máig is hűen őrzi a magyar történelem és a magyar hagyományok emlékét.

Orsó csókért cserébe

Az ember mindennapjait a munka tölti ki. Nem volt ez másként régen sem. Ahogy mi, úgy elődeink is igyekeztek a munkavégzés folyamatának egyhangúságát csökkenteni. Ez pedig társaságban, zenével, mulatozással ment a legkönnyebben.

Az ipari növények, azok felhasználása és a hozzájuk kötődő hagyományok, szokások, események terén a kender mindenképp kiemelendő. A kender megmunkálásának különböző szakaszai nagy eseménynek számítottak annak idején Tiszabökényben, hisz ilyenkor összegyűltek, együtt dolgoztak rokonok, barátok, ismerősök. A fonókban, dörzsölőkben elmaradhatatlan volt a zene és a szórakozás. Ezen alkalmak jellemző hangszere a citera volt, de Bökényben néha még a klarinét is előkerült. A fiúk természetesen ekkor sem érték be a beszélgetéssel, mulatozással: igyekeztek megszerezni a hajadon lányoktól az orsójukat. Nemcsak az orsót, a szöszt is ellopták néha, s szintén csókért voltak csak hajlandóak visszaadni. Ha a lány nem adott, a szöszt elégették.

A hántás és a lekvárfőzés is közösségben zajlott.

Ejféli menyasszonylopás

A karácsony, Jézus születésének ünnepe jeles eseménynek számított Tiszabökény lakóinak életében is. Szigorúan vették tehát így a rá való felkészülést. Böjt kezdetén az asszonyok kisúrolták a fazekat (ez szimbolizálta a böjt kezdetét), s ezt követően böjt idején csak olajos ételeket fogyasztottak, olajjal főztek. Szentestén, az éjféli misét követően kezdődött meg a kántálás, s ekkor már lehetett zsíros ételeket is fogyasztani. Az idősebb, 18-20 éves fiúk reggelig járták a falut: 10-20 fős csapatokba szedődtek, s minden lányt megkántáltak, függetlenül attól, volt-e udvarlója. Betlehemezni is jártak, mégpedig minden házba, nem számított, hogy református vagy épp katolikus család lakta. A fiatalok és az egyház képviselői külön betlehemmel jártak.

Január 6-án a hívek a pappal együtt mentek ki a Tiszára, s ott történt a vízszentelés. A szentelt vízből mindenki vitt haza, s leggyakrabban akkor használták, ha egy kisgyermek megijedt: megitatták, megcsapdosták a vízzel.

A következő jelesebb egyházi ünnep a húsvét. Az azt megelőző vasárnapon, vagyis virág vasárnapon hajdan is élt a barkaszentelés szokása. A szentelt barkát mindenki hazavitte, s nagy becsben tartotta, hisz ha vihar esetén meggyújtották, felszálló füstje megakadályozta, hogy villámcsapás érje a házat. S természetesen a lányokat is alaposan megcsapkodták a barkaágakkal, hogy minél hamarabb férjhez menjenek, s ne maradjanak meg vénlánynak.

A húsvéti szertartás után szentelték a pászkát. Festékkel vagy hagymahéjjal hímzett piros tojást (8-10 darabot, Krisztus megfeszítését jelképezte), pászkát, sonkát, kolbászt, vajat és tormát is vittek szentelni. A megszentelt ételek maradékát tilos volt kidobni. A pászka morzsáit például a tyúkoknak adták oda, mert olyan állat, amelyik vakon születik, nem ehetett belőle. A csontokat elégették. A fiúk előszeretettel locsolkodtak: a falu végéről indultak el - vödörrel.

Szent György napján, április 24-én történt a búzaszentelés, kint a határban. A megszentelt búzaszálakat hazavitték, s a jószágnak is adtak belőle, hogy semmiféle vész ne jöjjön rájuk.

Május elsejére azok a lányok, akiknek komoly udvarlójuk volt, felvirágozott májusfát kaptak. Ahol van szerelem, ott féltékenység is, így azt a fát, amit felállítójának nem sikerült megőriznie, a haragosok éjjel derékban kivágták.

Bálok újévkor, farsangkor, húsvétkor és pünkösdkor is voltak, s általában csűrökben tartották őket. A farsangi bálra azok a lányok, akiknek nem volt udvarlójuk, vagy el sem mentek, vagy hosszas petrezselyemárulás után inkább hazamentek.

A legnagyobb mulatozás az esküvőkön volt. Az esküvői menet hajdan persze szekerekből állt, amelyet zenekar kísért. A mulatságot háznál tartották, s egyik fénypontja a menyasszonytánc és az éjféli menyasszonylopás volt. Élete párját a nem elég elővigyázatos vőlegény csak fizetség ellenében tudta kiváltani.

Kevésbé örömteli, de fontos esemény volt a temetés is. A halott mellé pénzt, s ha nagy pipás volt, a pipáját tették. Hittek abban, hogy a halott szelleme visszatér, ezért abban a helyiségben, amelyikben a halott fel volt ravatalozva, egy tiszta lapra vagy üvegdarabra lisztet szórtak. Ha abban reggel nyomok voltak láthatóak, az azt jelentette, hogy a halott szelleme hazatért azon az éjszakán.

A gonosz boszorkányok

A boszorkányhit nagyanyáink idején nagyon erős volt. S ez alól Tiszabökény sem volt kivétel. A magányosan élő, idős asszonyokat boszorkánynak tartották. Egy hiedelem is fűződött hozzájuk: úgy tartották, hogy a boszorkányok Szent György napján elviszik a tejet a szomszédból. Természetesen elvitték azt más napokon is, s ha esetleg nem volt, akkor a kútágast

is képesek voltak megfejni. Hogy ez ne történhessen meg, Szent György nap előtti este mákkal hintették körül az ólat, s mákot szórtak az ól ajtaja elé is, mert így csak akkor juthatott be a boszorkány, ha előbb felszedegette a mákszemeket. A boszorkány azonban nem csak ellopni, hanem teljesen elapasztani is képes volt a tehenek tejét, vagy megbetegíteni őket. így ha egy jószág nem tejelt, azonnal tudták, hogy ki a ludas érte. Az állatot ilyenkor eladták, s amint az más faluba került és átlépte a falu határát, annyi tejet adott, mint azelőtt.

Vízipocok bőréből sapka

Hagyományőrzés terén Tiszabökényben igazán örömteli a helyzet, hiszen számos személy viszi tovább az örökséget. Ilyen például Csatlós Béla is, aki bőrmegmunkálással foglalkozik.

„1958-ban felvételiztem a Kereskedelmi Technikumba, Ungvárra. Ott egy Babits András nevezetű szlovák embernél laktam, aki bőrrel foglalkozott. O adott nekem szállást, ennivalót, s ezekért cserébe mindennap három órát le kellett dolgoznom. így tanultam ki a bőrmegmunkálás mesterségét.

1962-ben kerültem el onnan, de jó ideig egyáltalán nem foglalkoztam bőrökkel. A ’70-es években meglátogattuk őt a feleségemmel. Kérdezte, hogy folytatom-e azt a szép szakmát, amire megtanított. Mondtam neki, hogy nem, mert nincsenek se szerszámaim, se a szükséges kémiai dolgok. Mivel ő akkor már nem foglalkozott ezzel, nekem adta a szerszámait.

Később a vágóhídnál találtam vagy 20 juhbőrt. Hazahoztam és még jók voltak. Akkor jöttek divatba a Zsigulik, és sokan vettek tőlem bőröket az ülésekre. De ruhadarabokat is készítettem. A szőlősvégardai kolhoznak volt egy nutriafarmja. Több száz nutriát tartottak ott a húsáért. A bőrüket meg én kidolgoztam, csináltam belőlük például sapkát. Akkor divatban voltak a prémek. Csináltam fiatal bárányokból irhakabátokat is. De én csak kikészítettem és megfestettem a bőrt, amit aztán Beregszászban varrtak meg. Vízipocok bőréből csináltam sapkát, de dolgoztam rókabőrrel is. Még Szibériából is küldtek hozzám bőröket megmunkálni.”

Bukovecki János az asztalosmesterséget folytatja. Bár szakmája kitanulásakor már gépesítve voltak a műhelyek, birtokában van néhány érde-

kés kézi szerszám, amit annak idején a szintén asztalos dédnagyapa használt.

„Közel 30 éve foglalkozom asztalossággal. Még apámtól tanultam a mesterséget, de szakiskolát is végeztem. Huszonöt évet dolgoztam a kolhozban, ahol ajtókat, ablakokat csináltam, parkettáztam, javító munkákat végeztem. Mostanában is űzöm a szakmám, ha van időm.”

Danku Nelli gyönyörű kézimunkáiról ismert a környéken. Nem véletlenül: otthona szekrényeiben saját kezűleg készített szőttesek garmadája található: dísz-, asztali- és fogókendők, konyhagarnitúrák, falvédők, futók, térítők különböző öltésekkel és mintákkal díszítve.

Van köztük keresztszemes, szedett esikos, szálöltéssel készült | és kalotás mintájú is.

Ahogy elmondta, a telet hajdan kézimunkázással töltötték. Sőt, ő még a kender megmunkálásának folyamatára is emlékszik.

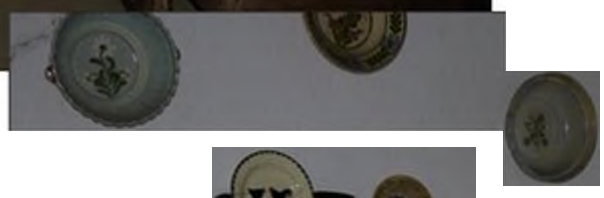
„Gyermekkorrom óta kézimunkázok. Édesanyámmal még szültünk és csepüt is fontam. A kendert kinyűttük, kivittük a Tiszára, kévébe tettük,

4 rúd közé bekötöztük, lenyomtuk a víz alá és leföldeltük.

Ott állt 1-2 hétig, utána lehánytuk róla a földet, feljött a víz tetejére, és ott lemostuk róla a nyálkát. Utána úgy szárítottuk, mint a veszszőt. Mikor megszáradt a kender, akkor volt a törő. A szöszt aztán vasecsettel tilolták. Volt a színszösz, amiből a zsákot fonták: megfonták orsóval, guzsalyra kötötték, aztán fel kellett motollálni a motollára.

A megfont anyagot megvetették vetélőgépen, esztovátára tették és szőttünk. Beszedtük bordában és úgy szőttünk csíkos kendőt, sima kendőt és varrtunk bele keresztszemes mintákat.”

Kézzel fogható történelem, hagyományok

A fiatalabb nemzedékeknek sok olyan dolog teljesen ismeretlen, amelyek néhány évtizeddel ezelőtt még mindennaposak, természetesek voltak. A betonrengeteg-

'oen vagy tégiaíaias házakban felnőttek számára ezért nem mindennapi élményt nyújthat, ha felkeresik a Bökényhez tartozó Tiszafarkasfalván található Tiszaháti Tájházi Múzeumot.

A skanzen több épületből, s a hozzájuk tartozó helyiségekből áll, amelyek hűen mutatják be nagyanyáink, dédanyáink életét, mindennapjait, munkaeszközeit, lakóhelyét. Ezek a Fogarassy-kastély szomszédságában találha-

tóak, amelyben állandó helytörténeti kiállítás tekinthető meg.

A múzeum 1970. január 17-én nyílt meg. A hozzá tartozó épületek később kerültek szakszerű lebontásra, majd felépítésre jelenlegi helyükön. A kiállítás tárgyait öt községből, Nagypaládról, Fertősalmásról, Forgolányból, Tiszapéterfalváról és Tiszabökényből gyűjtötték össze.

Egy hagyományaihoz ennyire ragaszkodó közösségben érti meg leginkább az ember, hogy mit jelent az, hogy „Ki a Tisza vizét issza, vágyik annak szíve vissza”.

Egyéb érdekességek Bökényről

Az 1848-49-es szabadságharc idején Fóris István bökényi lakos Kossuth hadnagya volt, itt temették el a falusi temetőben.

Móricz Zsigmond Bökényben is gyűjtött népdalokat. Adatközlője Fóris István volt, 33 dalt jegyzett le tőle. *A boldog ember* című regényében Móricz Bökényről is írt.

A faluban gyűjtött népdalok a *Magyar népdalok* című gyűjtemény legszebb dalai közé is bekerültek. Balogh Edgár pedig tucatnyi népmesét jegyzett le a faluban, melyekből a losonci *A Mi Lapunk* folyóirat is közölt néhányat.

A vakációit Tiszabecsen töltő Szabó Lőrinc is járt erre. Nagybátyjával gyakran Bökényen keresztül ment Tiszaújlakra. A *Tücsökzenében* megtaláljuk lírai emlékezését:

„Gyalog mentünk, vagy, hogyha szekeret
Kaptunk, fiókénynek, a vashídon át.
Révészek és komp szelte a Tiszát:
A becsi part még Szafmár volt, s az a
Másik, az északi, már Ugocsa;
S ahogy lebegtünk az áradt vízen,
Szálfák úsztak mellettünk sebesen,
Szétrombolt tutajok; de épek is.
Ha szekér vitt, én voltam a kocsis. ”
(Keresztyén Balázs, 1993: 193)

(2013. augusztus 9., 656. lapszám)

Egy falu kereszttel
(Tiszakeresztúr)

Bénél és vele együtt a Beregszászi járás területét elhagyva, Tiszaújlakfelé robogva, egy bal kanyart véve, aztán egy kátyúkkal teli bekötőúton végighaladva a Nagyszőlősi járás egy több tagból álló településcsoportja helyezkedik el. Ezek közül is a legelső Tiszakeresztúr. A kátyútengert végigszenvedve egy hagyományaihoz, történelméhez és magyarságához igen ragaszkodó községgel találja magát szemben az ember.

„Isten, áldd meg a magyart...”

A falu első említése 1181-ből származik. 1260-ban Kereztur néven említették, 1773-ban pedig már Tisza-Kereszturként. Nevében a Tisza előtag a folyóra, a ’kereszt’ pedig a Szent Kereszt tiszteletére emelt templomára utal. Az ’úr’ utótag pedig arra, hogy hajdan a keresztfát is úrnak szólították. A trianoni békeszerződésig Ugocsa vármegye Tiszáninneni járásának részét képezte.

1989-ben a keresztúriak emlékművet állítottak az I. és II. világháború, valamint a sztálinizmus áldozatainak. 2000-ben pedig kopjafát állítottak a Magyar Millenium tiszteletére, amelynek lábánál egy márványlapon Kölcsey Ferenc *Himnuszból* idézett szavai olvashatók: „Isten, áldd meg a magyart...”

Szeretve mind a vérpadig

Tiszakeresztúrban látta meg a napvilágot Borbély Balázs, fejedelmünk, II. Rákóczi Ferenc ezredese, aki rangját a tiszabecsi ütközetben vívta ki. Jókai Mór *Szeretve mind a vérpadig* című regényében az ő tetteinek is emléket állít.

A régiséggyűjtő ezermester

Tar Lajos Tiszakeresztúr talán legsokoldalúbb mesterembere, hisz amellett, hogy számos dologhoz ért, régiségeket is gyűjt. Otthona, udvara, kertje, fásszínből átalakított műhelye mindmind a mesterember kezemunkáját dicséri.

- 1968-ban tanultam ki Munkácson műbútorasztalosnak. Foglalkoztam is ezzel egy darabig, kézzel fényeztem, politúroztam bútorokat. Nem úgy ment, mint ez az újfajta lakkozás manapság. Utána elmentem katonának, de még a szolgálat alatt is volt alkalmam gyakorolni a mesterségem. Nem is akárhogy, mert még dicséretet is kaptam a munkámért. Katonaság után Újlakon kezdtem el dolgozni gyárban. Sokáig csoportvezető voltam. Múbútorokat csináltunk: éjjeli szekrényeket, tévéasztalokat, ágyvégeket, és 1-2 évig méhkaptárakat is. Fűtő, ügyeletes szerelő és őr is voltain közben. 41 év után onnan mentem nyugdíjba. Sokat fejlődött a technológia az évek alatt. Engem még olyan mesterek tanítottak, akik csak kézi munkával dolgoztak. Még a régi gömbölyített sarkú bútorokat is úgy csinálták. De ez már nem divat, és ma már minden gépesítve van. Készítettem egy-egy szekeret, fejfát, ajtókat, ablakokat is, de nem sorozatban, mint a nagy asztalosok, és kaszákat, gereblyéket, kapákat is. Azoknak a nyelét és a fejét is magam csináltam, aztán hordtam a piacra.

Hogy Tar Lajos ügyessége és tudása ennyivel nem merül ki, azt az bizonyítja, hogy mindezek mellett még - többek között - betonkeverőt, emelődarut, vetőgépet, malmot, és ami a legérdekesebb, traktorokat is készít. Tehát olyan mesterember, aki maga készíti el azt is, amivel dolgozik. Mint elmondta, a traktorhoz való alkatrészeket vastelepeken, üzletekben, magánszemélyektől szerzi be. Amit pedig csak tud, azt saját kezűleg készíti el. A Tar Lajos-féle traktorok tehát ügyességről, tudásról és leleményességről is tanúskodnak. A nagyobb műszaki ismereteket igénylő dolgokhoz (például a motor beállítása) igényli csak más segítségét. Eddig öt traktort készített.

A régiségeket pedig már fiatal kora óta kedveli és gyűjti. Gyűjteményének több darabját Tiszaújlakon vásárolta meg a gyárban töltött évek alatt. Legértékesebb darabja valószínűleg egy falunévtábla „Tiszakeresztúr, Ugocsa Vármegye, Tiszáninneni járás” felirattal. Elmondása szerint a falu legidősebb lakosai már évekkel ezelőtt sem tudták megmondani, mikor állhatott ez a falu elején. De gyűjteményében találhatók még régi pénzérmék, kitüntetések, mozsarak és lámpák is.

Sajnos, eddig nem akadt olyan tanítványa, aki tovább vihetné majd mesterségét.

Amitől egy ház otthonos lesz

Atiszakeresztúri Balogh Ilona kézimunkáiról ismert. Hobbiját már

több mint 50 éve űzi. Az otthonában található textíliák jelentős része keze munkáját dicséri.

- Tizenegy éves korom óta foglalkozom kézimunkázással. Édesanyám tanított meg horgolni és különböző öltésekkel varrni. Varrogatok mostanában is. Ezektől a dolgoktól lesz otthonos a ház. Eladásra és rendelésre is készítek, ami kell. Matyó, Tisza-vidéki és mindenféle magyarországi mintákkal dolgozom, mert hát magyarok vagyunk. Hogy mit készítek, az a megrendeléstől, és persze az ihlettől függ. Értékesnek tartják az ilyesmit az emberek ma is, és vannak, akik érdeklődnek is iránta, csak kevesen. Szívesen tanítottam gyerekeket, ha megkerestek ezzel. Gobelin képeket is készítek. Szinte mindennap kézimunkázok még. Hobbi és megélhetési forrás ez egyben. De persze, szeretem is csinálni.

A szét nem hulló seprű készítője

A Dobronyból elszármazott Takács József seprűkészítéssel foglalkozik.

- Kicsi koromtól tanított seprűt kötni keresztapám. Én csak ciru (cirok - *a szerk.)* seprűket készítek. A cirut a kertemben vetem, magam pucolgatom, kötöm meg belőle a seprűt. Tíz perc alatt meg lehet kötni egyet. A nyelet meg veszem hozzá. Milliomossá nem lehet válni ebből, de megéri, ha jól megterem a cirok. Ez éven nem sikerült. A seprűket itt a faluban szoktam eladni. És tőlem meg is veszi, aki ismer, mert az én seprűm nem hullik szét. Én kézzel csinálok mindent, nem kell nekem gép, mert amit géppel kötnek, az nem jó, gyenge. Széthullik. Az én seprűm csak elkopik idővel, de szét biztos nem hullik. Egy nap alatt meg tudok csinálni 50 seprűt is. És mióta ezzel foglalkozom, már vagy 50 ezret kötöttem meg.

(2013. október 10., 665. lapszám)

Erre folyik a Tisza...

(Tiszapéterfalva)

A Tisza ölelésében, Tiszabökény és Tivadarfalva szomszédságában, azokkal „ összenőve ” terül el az először 1220-ban Villa Petur néven említett Tiszapéterfalva. Neve a Péter személynév és a birtokos személyraggal ellátott falu ’ főnévnek összetételéből alakult ki. Gazdag történelemmel és hagyományokkal rendelkezik, melyeket ma is sokan védenek, visznek tovább.

Mindenki módja szerint

Tiszapéterfalván is erősen éltek a különböző egyházi ünnepekhez kötődő szokások. A falu lakosságának többsége ugyan református vallású, de a valláshoz, munkához, évfordulókhoz kötődő eseményeket minden felekezet megünnepelte.

Az új család születése, vagyis az esküvő igen jeles eseménynek számított. Mindenki igyekezett módja szerint megülni. Ha a vőlegény gazdagabb volt, nagy lakodalmat tartottak, ha szegényebb, akkor szőkébb körűt. A lakodalom helyszíne leggyakrabban (időjárástól függően) az udvar volt. Minden lányhoz tartozott egy vőfély. A vőfélyek az esküvő előtti napon minden meghívott házához elmentek és csomagot kértek: mindenki adott, amit tudott.

A karácsony a vendégvárás ünnepe is volt. Mindenki igyekezett módja szerint megvendégelni a hozzá ellátogató rokonokat, ismerősöket. A módosabb családok paprikással, tarhonyával, töltött káposztával várták vendégeiket, míg az egyszerűbb körülmények között élők leginkább bejglivel, kaláccsal, gőzön főtt gombóccal, csőrögével, fánkkal. A családtagokat, barátokat is megkántálták, jártak csillaggal és betlehemmel is. Közben karácsonyi énekeket, a *Mennyből az angyalt*, a *Krisztus urunknak áldott születésén* című dalt énekelték.

Az újesztendőt mulatozással várták és köszöntötték. Az újévi mulatság volt az év egyik legfontosabb eseménye fiúk és lányok számára egyaránt.

A húsvétot szigorú böjt előzte meg. Az ünnep kezdetén legelőször a szentelt ételekből volt csak szabad enni. Szentelni hímes tojást, töltött tyúkot, sonkát, kolbászt, egy kis üveg bort és természetesen pászkát vittek.

Szerették ám a lányok május 1-jét is, hisz akinek komoly udvarlója volt, az a májusfa mellé zenét is kapott. Akinek nem volt, annak néha fiútestvére állított, hogy a lány ne maradjon szégyenben.

Pálinka a koporsóba

A temetéseken sok családtag, rokon, ismerős gyűlt össze, hogy elbúcsúzzon a halottól. Ha az elhunyt szegény családból származott, a szom-

szédok, ismerősök liszttel, tojással, fánkkal, füstölt szalonnával segítettek a hozzátartozóknak kiállni a tort, s a sírvájóknak is főztek.

A halottól, illetve a halott leikétől nagyon féltek hajdan. Az elhunytat igyekeztek úgy útjára engedni, hogy a túlvilágon meglegyen mindene, így például görbe botját is betették mellé, hogy fel tudjon menni a mennybe. De ha a „szükség” úgy hozta, akár bort is vitt magával utolsó útjára a halott, vagy feje mellé fésűt, tükröt tettek. Ha a javak már nem fértek, megesett, hogy az özvegy elhunyt férje lábai közé tett egy üveg pálinkát. Ha hajadon lány hunyt el, őt kifestve, menyasszonyként temették el. Amit a toron nem ettek, ittak meg, azt a család 4-5 barát kíséretében kivitte a temetőbe, rátette, rálocsolta a sírra (hogy a halott is igyon). Emellett tojást is tettek a sírra, hogy „legyen nyugalma a halottnak”.

Hittek abban, hogy a halott lelke visszatérhet. Lisztet szitáltak a temetés után az asztalra, s ha abban másnapra apró lábnyomok jelentek meg, az azt jelentette, hogy az elhunyt lelke hazatért éjjel.

Aki nem ad csókot, attól lopnak

A legnagyobb közösségi események különböző munkákhoz kapcsolódtak. A fonás, „tallufosztás”, dörzsölés, paszulyfejtés, szösztörés így mindig társaságban, jó kedvvel folyt. Általában 5-6 lány (barátnők, szomszédok) gyűlt össze ott, ahol épp munka volt. A munkásokat a gazda általában főtt máiéval kínálta. S jöttek a fiúk is, hogy segítsék (vagy inkább hátráltassák?) a munkát.

Az Ahány ház, annyi szokás elvét jól mutatja az orsólopás szokása, ami némiképp különbözött a szomszédos falvakhoz képest. Hisz míg Batáron az a lány, aki nem akart csókot adni az elcsent orsóért, másnap a kerítésre tekerve találta meg fonalát, Tiszabökényben pedig elégették azt, addig a péterfalvai fiúk sokkal rámenősebbek voltak: ha a lány nem akart csókot adni, akkor erővel is megcsókolták. Sőt, a húzódozó lány még három csókot volt kénytelen adni büntetésként, hogy a fiú kiadja kezéből orsóját. Ment közben a mulatás is, előkerült a harmonika, citera is.

Féljünk-e a rontóktól?

Péterfalván is féltek azoktól, akikről úgy tartották, képesek rontást tenni másokra. Néhányan viszont úgy tartották, ha nem tesznek valami rosszat, nem is kell tartaniuk tőlük. A rontok képesek voltak kiszívni a tejet is a tehénből, vagy megrontani azt. Ilyenkor az állat megvadult, gyakran megesett, hogy a házba is berontott. Előfordult, hogy a rontó éjszaka „visszavitte” a tejet. A gazda, hogy megtudja, ki rontotta meg a jószágot, hamut szitált a ház és az ól köré, így megtudhatta, honnan lépett a ludas portájára. Volt, aki viasszal tudott önteni, s képes volt megmondani, ki okozta a rontást, mi volt az ijedség oka (a forró viasz és a hideg víz találkozásakor a viasz olyan alakot vett fel, mint a rontást, ijedtséget okozó személy, dolog), s meg is tudta szüntetni azt.

Az ár és az árak

Atiszapéterfalvai Cigus János egy minden időkben fontos mesterséget űz - suszter. Műhelyében hagyományos suszterszerszámok, árak, 4-5 fajta kés, varrótűk, reszelők, köszörűk és varrógép is található. Elmondta:

- Harminc éve foglalkozom már ezzel a mesterséggel. Apámtól tanultam. Ő is suszter volt. Jó ideig nem vittem annyira a munkát, mert dolgoztam, cipőgyárban. Úgy 10-15 éve kezdtem el többet foglalkozni vele. A munka mellett csak esténként űztem a mesterséget. Apám halála után hat községből, Nagypaládról, Fertősalmásról, Tiszabökényből, Farkasfalváról, Péterfalváról és Forgolányból is hozzám jártak az emberek. Ma már a fiatalok nem igazán akarnak ezzel foglalkozni.

Azt mondják, nem akarják más koszos cipőjét fogdosni. Jöttek volna ugyan mellém dolgozni, de nem érte meg nekik annyiéit, amennyit kerestek volna. Mert van, hogy csak egy cipőt hoznak be egy nap. Ennyiért nem akarnak dolgozni.

Hagyományőrzés - családban marad

Nagy Emese szőtteseiről, gyöngyből készült ékszereiről s egyéb kézimunkáiról ismert Péterfalván. Különböző táborokban oktatóként is többször részt vett már.

- Úgy 12-13 éves voltam, amikor elkezdtem gyöngyöt fűzni. Kezdetben csak hobbiszinten. Egy-két évvel ezután kezdtem el szőni. Ezt a tiszapéterfalvai népzene-, néptánc- és kézműves-táborban tanultam meg a nevetlenfalui Varga Judittól. Később, a táboron kívül

is tanított engem, mert nagyon érdekelt. Eljött hozzánk, megtanította, hogyan kell felvetni a cérnát stb. Ma pedig már én szoktam segédkezni neki a táborban.

Gyakorlatban lehet ezt a legjobban megtanulni. Mostanában pedig

horgolni szoktam. Régebben fontam kosarat is, de a szövés és a gyöngyfűzés köt le igazán.

Emesééknél a hagyományokhoz való szeretet és ragaszkodás családi vonás. Szüleivel, Nagy Barnával és Margittal - akik szintén vonzódnak a régiségekhez bátyjával, Nagy Barnával (aki egyben a Bürkös Zenekar nagybőgőse) és néhány családtaggal közösen ugyanis néhány évvel ezelőtt megalapították az Ugocsa Hagyományőrző Egyesületet. Céljuk az lenne, hogy hagyományőrző rendezvények, kézműves-foglalkozások, népzene és néptánc által mutassák be másoknak, főleg a fiatalabb nemzedéknek a népi hagyományokat, örökséget, népi mesterségeket - mindent, ami, sajnos, egyre inkább feledésbe merül.

Ennek kapcsán igen gazdag tárgyi anyaggal is rendelkeznek. Számtalan hagyományos munkaeszközt, edényt, használati tárgyat gyűjtöttek már össze. Ezek java részét saját költségükön vásárolták.

- Fontosnak tartom, hogy mindezen dolgok fennmaradjanak, mert úgy gondolom, ezek a hagyományok teszik értékessé és széppé nemzetünket - mondta el Emese. - Annyira különleges és csodálatos például az, ahogy a szövés technikáját kitalálták. A régi embereknek is volt logikájuk, találékonyak és kreatívak voltak, de manapság elfelejtik ezt és leintik őket annyival, hogy egyszer ők is voltak.

Az autentikus magyar népzene művelői és őrzői

Itthon és külföldön egyaránt népszerű az autentikus magyar népzenét és néptáncot bemutató Kokas Banda.

A Kokas Banda 2006 szeptemberében alakult. Fő célja a magyar népzenei örökség és népdalkincs megőrzése, népszerűsítése és továbbadása. A banda 8 taggal működik. Vezetői és megalapítói Kokas Károly (harmonika) és ifj. Szilágyi Csaba (prímás), tagjai pedig Szilágyi Gergely (hegedű), Lakatos Dávid (nagybőgő), Király András (brácsa) és Kokas Erzsébet (ének). A táncosok pedig, akik különböző tájegységek táncait mutatják be, Kokas Krisztina és ifj. Kokas Károly.

A tagok külföldön és itthon is elismertek. Kokas Erzsébet 2008-ban Ukrajnában Arany Mikrofon díjat nyert a nemzetközi kisebbségi versenyen. Ugyanitt a Kokas Banda által kísért Szilágyi Csaba Ezüst Vonó díjat nyert. Erzsébet 2010-ben Kiemelt Nívódíjat kapott a Vass Lajos Énekversenyen is.

Fennállása óta a Kokas Banda rengeteg fellépésen, táncházon van túl. Állandó fellépői számtalan hazai kulturális rendezvénynek, s a határokon túl is mindig visszavárják őket. Előadásaik mellett a KMKSZ megyei szervezetének támogatásával magyar településeinken táncházakat is tartanak.

Oktatás, fejlesztés, hagyományőrzés

Tiszapéterfalván a Kokas Banda tagjainak köszönhetően jó esély van arra, hogy a néphagyományok, a népi folklór fennmarad. Néhány éve ugyanis gyermekeknek is átadják tudásukat.

A Napsugár Hagyományőrző Gyermekcsoport 2010. szeptember 1-jén alakult a Tiszapéterfalvai Művészeti Iskola keretein belül, 12 gyermekkel. A csoport első fellépése megalakulása után egy hónappal volt, s a szülők

körében (is) elért sikerüket egyértelműen bizonyítja, hogy a létszám szinte azonnal több mint duplájára nőtt. Ugyanezen év decemberében már önálló Mikulás-napi műsort adtak. Azóta számtalan fellépése volt már a csoportnak. Minden évben rendeznek farsangi és szüreti mulatságot is, amelyeken igyekeznek feleleveníteni a nép életének mozzanatait, jellemzőit. A folklórkincs megőrzését szolgálja karácsonyi műsoruk, amelyben a helyi betlehemes szokásokat, karácsonyi énekeket mutatják be. A kis csapat elhivatottságát és sikerét mutatja, hogy e hónap folyamán Fonyódon háromnapos ott-tartózkodásuk alkalmával minden este műsort adtak, amely egyre több érdeklődőt vonzott a kárpátaljai gyerekek színpada elé. A gyermekcsoportban ének-, tánc- és hangszeres oktatás is folyik. Ezt a Kokas Banda tagjai végzik.

A ma közel 90 taggal működő gyermekcsoport tagjai a Nagyszőlősi járás 10 falvából érkeznek. Közülük többen már versenyen is megmutatták

tehetségüket, méghozzá igen eredményesen. Baka Kamilla első, Simon Patrícia harmadik, a Napsugár Hagyományőrző Énekcsoport pedig első helyen végzett idén az Atal mennék én a Tiszán népdaléneklési versenyen. De kaptak már kiváló minősítést magyarországi versenyeken is. Emellett Paládi Attila, Simon Patrícia és a vezető Kokas Erzsébet is bejutott a Vass Lajos Népzenei Szövetség énekversenyének döntőjébe.

A folklór mellett a régi szokások, mesterségek tanítására is nagy hangsúlyt fektetnek. Emellett minden hónapban sor kerül táncházra is. Ezeket Krisztina és Károly vezeti. Ezek kapcsán Kokas Erzsébet elmondta:

-A táncház nagyon fontos, főleg a gyerekek számára, mert rászoktatja őket arra, hogy ne csak egy betanult koreográfia alapján táncoljanak. Emellett a szülőket is próbáljuk bevonni a táncházba, hogy lássák, mennyivel jobb, ha a gyerekük mozog, annál, hogy otthon van és tévét néz. Itt semmi

rosszat nem tanulnak. Játszanak, erősödnek, fejlődik a koordinációjuk, memóriájuk.

Megakadályozni hagyományaink, szokásaink eltűnését nem egyszerű, hisz egyre kevesebben vannak, akiknek azok még életük szerves részét képezték. Azonban mindenképp örömre ad okot az, hogy Tiszapéterfalván (is) akadnak még olyanok, akik örökségünk, kultúránk továbbadását, megőrzését örömmel, néhány esetben szó szerint dalolva végzik, s nem csupán kötelességüknek, de hivatásuknak is tartják azt, hogy a ma gyermekei is belekóstolhassanak nagyanyáik, dédanyáik mindennapjaiba, hogy az, ami magyarrá tesz minket, továbbra is fennmaradjon.

(2013. augusztus 29. 659. lapszám)

Egy új hely a Tiszánál

(Tiszaújhely)

A Tiszától mindössze két kilométerre fekszik a magyar, ukrán és ruszin lakosok által alkotott Tiszaújhely Neve az új melléknév és a hely 'helység' főnév összetételéből alakult, és arra utal, hogy a falu újabb szomszédainál. Háborúk, iskolabezárás, a lakosság magyar többségének folyamatos és sajnálatos csökkenése jellemzi múltját, jelenét.

Templom és iskola

Tiszaújhely lakosságának többsége református vagy görögkatolikus vallású, de élnek itt római katolikusok, pravoszlávok és baptisták is. Református egyháza 1600-ban keletkezett, a görögkatolikus egyház tevékenységét pedig 1949-ben tiltották be. 1968-ig magyar osztályok is működtek a helyi iskolában, de akkor megszüntették azokat.

1989. július 30-án megalakult a helyi KMKSZ-alapszervezet. Elnöke Győri Miklós, alelnöke Boldog Ferenc lett. Mint azt az akkori alelnök (ma alapszervezeti elnök) elmondta, a megalakulás másnapján felkereste az első osztályt kezdő gyerekek szüleit, hogy álljanak ők is a magyar iskola ügye mellé. így indult hosszas huzavona után újra magyar első osztály Tiszaújhelyben.

Nem sokkal később szülői kezdeményezésre sikeresen megalakult - az újlaki zeneiskola leányintézeteként - a művészeti iskola is. Később a KMKSZ és pályázatok jóvoltából sikerült új hangszereket is vásárolniuk. A zeneiskola ma is működik, s növendékei rendszeresen fellépnek a helyi magyar közösség ünnepi alkalmain.

Szentelttel az ítélet ellen

Nagy készülődés előzte meg Krisztus születésének ünnepét, amelyet a reformátusok és a katolikusok együtt ünnepeltek. Szenteste házról házra jártak a kántálók, de az egyháztagokból álló énekkarok is tiszteletüket tették mindenkinél. Okét esetenként harmonikával kísérték. Betlehemmel és csillaggal is jártak a férfiak, fiatal fiúk.

Az énekkarok tagjai szilveszterkor felmentek a templomtoronyba, s boldog újévet kívántak a falu minden lakójának.

A vizet vízkereszt napján a templomban szentelték. Egy vaszilkó nevű növényt tettek a vizbe, aminek illata a templomi füstölőéhez volt hasonló. A vízzel meghintették a házat, ólat, és a kútba is cseppentettek belőle. Ha valaki nem jól érezte magát vagy megijedt, itattak vele egy nyelés szentelt vizet, mert attól „könnyebben" érezte magát.

A virágvasárnap megszentelt barkával megcsapkodták a gyerekeket, hogy jók, a hajadon lányokat és fiatal fiúkat pedig, hogy kapatosak (kapósak) legyenek. Ha ítélet (vihar), felleg jött, elégettek némi szentelt barkát,

hogy füstje felszálljon, s enyhítse a felleget. Kidobni a szentelt ágakat nem volt szabad. A kemencében (kenyérsütés közben) vagy a spórban égették el.

Közös ünnep volt a húsvét is. Húsvétvasárnap pászkát, egész sonkát, kalácsot, zsemlét, kolbászt, tojást vittek nagy kosarakban szentelni a templomba. Mindenből annyit, hogy legyen majd mivel megkínálni a vendégeket. De az esetleg felbukkanó kéregetőktől sem sajnáltak semmit. A szentelt ételekből minden családtag evett. A megmaradt tojáshéjat, csontokat, egyéb szentelményekből maradt dolgokat elégették - kidobni nem volt szabad. A locsolkodók színesre festett tojást kaptak a hervadásveszélytől megszabadított lányoktól.

Pünkösd ünnepén a katolikusok körmenetet tartottak a templom körül. A házat és templomot akácfa virító ágaival díszítették.

A háborús hős lánykérő

Az esküvők - a lánykéréstől a nagy napig - az újhelyi Csuhái József elmondása szerint (aki gyakran járt kérőbe) a következőképp történtek:

- Elvittem a kis legényt, mentünk befelé, kérdeztem a háziakat, hogy bejöhetek-e a vőlegénynek valóval a menyasszonynak valóhoz. Ha engedték, bementünk. Mondtam a vőlegénynek valónak, hogy csókolja meg a menyasszonynak valót, és akkor mondtam, hogy miért is jöttünk. Megkérdeztem az anyát, hogy megengedi-e, hogy a nagylányt feleségül adják a kérőhöz. Volt beszélgetés, danolás is. Szép hagyomány volt ez. Az esküvőn a vőfélyek, a kísérők és a fiatalok danolva kísérték a párt a templomba. Énekelték, hogy „Ezt a kerek erdőt járom én, ezt a barna (vagy szőke) kislányt várom én.” A pap megeskette őket és azt mondta: „Szaporodjatok, mint a rakamazi kolompér!” Mert az szapora, bő termő.

Csuhái József 1919. május 21-én született. Tizenkilenc éves volt, amikor elvitték katonának. Megjárta a háborút, ami, mint mondta, „mindent megevett.” Magyar katonaként törzstiszti rangot, háborús tetteiért Tűzkereszt érdemrendet kapott. Beszélgetésünk során hangsúlyozta: „Minden nemzet egyforma, és minden nemzetnek saját nyelvén kell tanulnia!”

Mise a holtakért

A temetési szokások vallásonként, a halálhoz kötődő elképzelések, hiedelmek pedig személyenként is változtak. Előfordult, hogy lisztet szórtak az asztalra, hogy a reggelre megjelenő esetleges madárlábnyomokból kiderüljön, hazament-e éjszaka az elhunyt lelke, de ebben nem hitt mindenki. Ha sokat álmodtak egy halottal, az vagy azt jelentette (fiatal esetében), hogy az elhunyt még „nem vágyott oda”, vagy azt, hogy valami hiányzik neki. Ilyen esetekben a szokásos 40 napos és 1 éves misén kívül megkérték a papot, hogy a hívekkel együtt imádkozzon az elhunytért a misén.

Míg a lányok dolgoznak...

Közösségben, nagy társaságban általában a dörzsölés, a szövés és a fonás folyt. A dörzsölőkben leginkább énekléssel tették érdekesebbé és könnyebbé a munkát. A fiúk leseitek: igyekeztek megszerezni a lányok orsóját, amit aztán csak csókért cserébe voltak hajlandóak visszaadni.

Az újhelyi öntőasszony

A népszokásoknak és néphiedelmeknek szerves részét képezik azok a személyek, akiknek különleges erőt, képességet tulajdonítottak. Egyesek ártani, mások pedig gyógyítani tudtak. Utóbbi csoport képviselője Borsos Mária öntőasszony, aki több évtizeden át szüntette meg az ijedtséget felnőtteknél és gyerekeknél egyaránt.

- Tizenkét éves koromtól csináltam a leöntést - mesélte a tiszapéterfalvai születésű öntőasszony. - Volt nagymamámnak egy 92 éves barátnője, aki tudott önteni. Mondta egyszer nagyanyámnak, hogy rám hagyná, mert már 93. éves, minden nap várható, hogy nem kel fel többé, és nem akarja a sírba vinni magával. Az vétek lenne. Hadd legyen valaki, aki segít azokon, akiknek ez a bajuk. Nagymamám, mivel látta, hogy mindig velük vagyok, nem kacérozok, nem szaladgálok a templomban, mint más gyerekek, beleegyezett. Rám hagyta...

Az öntőasszony azóta továbbadta képességét. Mivel 80 éves elmúlt, s ő sem szerette volna a sírba vinni, mint egykoron az, akitől ő kapta. „Nem attól féltem, hogy meghalok, hanem sajnáltam a népet, akit sokszor kisegítettem imával, szentelt vízzel” - mondta el. Ezt a képességet csak imával való megáldás által lehet megszerezni. Az ima azonban titkos: „Vallási dolog, nem lehet ködre dobolni.”

A megöntéshez ima (ezt azonban nem szabad elárulni senkinek), szentelt víz és szentelt gyertya szükséges:

- A gyertyát megolvasztottam kanálban, csészealjba kis szentelt vizet töltöttem, keresztet vetettem rá és a gyerek feje fölött beleöntöttem az olvadt viaszkot. Ha valóban ijedtségről volt szó, akkor abból kijött valamilyen alak: ha ember okozta, emberforma, ha állat, akkor állatalak. Megmutattam a szülőknek is, hogy felismernek-e belőle valamit. Sose kérdeztem, hogy ijedt meg, de mondtam, hogy ha az a baja, akkor az ima, a szentelt víz és a gyertya segít rajta. És hál’Istennek, senki nem jött vissza, hogy hazudtam volna.

Az öntőasszony és az öntés szabályai: nem szabad senkinek nemet mondani, ha hívják valahova (önteni), el kell menni, vasárnap és ünnepnapokon nem szabad önteni. Emellett Mária néni pénzt sem kért soha az öntésért. Ha apró ajándékot vittek neki (pl. csokoládét, cukorkát), azt el kellett fogadni, s ha pénzt tett le valaki, azt sem volt szabad visszaadni, mert akkor visszaadta volna azt is, ami ellen imádkozott.

Borsos Mária elmondta, hogy sokféle dologgal keresték már meg. Volt, aki arra kérte, hogy tegyen rontást valakire (de ő ilyesmivel sosem foglalkozott), és olyan is, aki beteg gyerekét vitte el hozzá. Ilyen esetekben, vagy ha rontásról volt szó, nem tudott segíteni. „Nem segített volna az ima, ha rontás van valakin. Mikor olyat öntöttem, aki súlyosan meg volt ijedve, olyan nehéz sóhajok jöttek rám, hogy alig bírtam levegőt venni. Hogy kezdjek akkor olyanhoz, akit rontottak? A Jóisten ad nekem eszet abban a pillanatban, mikor imádkozok, hogy én az imát ne pocsékoljam el. Avval nem lehet játszani, csusságolni (csúfságolni - *a szert).* Mert a Jóisten akarata nincs kitéve táblára, hogy elolvassa mindenki, hogy mi vár rá. Én a betegséget nem tudom kivenni, csak imával megváltoztatni a féltséget (ijedtséget - a szerk). De azt sem én, hanem a Jóisten. Mert én is éppolyan gyarló ember vagyok, mint más.”

Kézművesség a könyvtárban

A tiszaújhelyi Molnár Melinda kézművességgel foglalkozik, s tanítja arra a helyi fiatalokat is.

- Bállá Csabával indítottunk egy kis kézművescsapatot közel 10 évvel ezelőtt. Kezdetben nálunk voltak a foglalkozások, amire naponta 12 gyerek jött. A fő oka annak, hogy megalakultunk, az volt, hogy templombúcsúkon mindenféle kínai csecsebecséket árultak nálunk, s az jutott eszünkbe, hogy

jó lenne, ha nem csak vegyszeres festékkel díszített mézeskalácsokat, Jézust ábrázoló képet lehetne venni, hanem például valódi mézeskalácsot, ikonokat.

Először a pravoszláv templombúcsúra készítettem mézeskalácsokat. A befolyt összegből elmentünk kirándulni a 12 gyerekkel. Aztán a régiek mellett újabb és újabb dolgokkal kezdtünk el foglalkozni: gipszet öntöttünk, arcot festettünk, gyöngyöt fűztünk. Van bábszínházunk is, de készítettünk már betlehemes játékot is. Abból, amit utóbbin összegyűjtöttünk, Budapestre kirándultunk. Egy holland házaspár aztán segített, hogy be tudjuk jegyeztetni a szervezetünket. 2007 óta tehát bejegyzetten működik a Szeress és Tedd a Jót Jótékonysági Szervezet. Pályázatok útján tudunk kellékeket vásárolni.

Később az akkori polgármester, Zelik Ferenc felkért, hogy vezessem én a könyvtárat, hogy a kézműveskedés odacsábítsa a gyerekeket. így a foglalkozások átkerültek a könyvtárba. Igyekszem változatossá tenni a foglalkozásainkat. Mostanság leginkább gyöngyöt fűzünk és szövünk, makramézunk, nemezből készítünk fülbevalókat, gipszet festünk, fából készítünk kereszteket, gyufából templomot, préselt virágokból képeket. Sokszor azt, amiből épp kifogytunk, hisz táborokba, fesztiválokra, egyéb rendezvényekre is hívni szoktak minket. Igyekszem bevonni a legkisebbeket is. Ma már több olyan kézművesem is van, aki bár felnőtt, időnként ellátogat hozzánk, vagy eljön a baba-mama klubba, amit szintén én vezetek.

A fő célunk az, hogy épüljön közösségünk, együtt legyünk, jó dolgokat csináljunk, s hogy a gyerekek jól érezzék magukat.

A régiséggyűjtő fafaragó

Győri Miklós fafaragómesterként ismert Újhelyben és környékén. Emellett a Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceumban tanítja is a faragás mesterségét.

- 1974-ben, 25 éves korom körül kezdtem el faragni, amikor a Szovjetunióban elkezdődött a nagy sasfaragási láz. Azért kezdtem el, hogy tudjak venni egy autót az utazgatáshoz, mivel diplomás fényképész vagyok. De nagyon megszerettem ezt a mesterséget közben! Boldog Ferenc tanított meg faragni, de sok más személytől is sikerült tanulnom egy-két dolgot. De szü-

letni is kell azért erre. Kell egy kis talentum meg hajlam hozzá, mert nem mindenkit lehet megtanítani szépen faragni.

Miután megházasodtam, más dolgokat is elkezdtem csinálni, de kezdetben csak saját részre. Aztán sok próbálgatás és munka után már képkereteket, fogasokat, bútorrészeket is faragtam. Rengeteg szabadidőm elment erre, de szívesen csináltam, mert boldogságot leltem benne. Mostanában pedig leginkább olyan dolgokkal foglalkozom, amelyek a nagyközönség igényeinek

felelnek meg, amik szépek és maradandóak is: fogasokkal, polcokkal, fali kulcstartókkal, tálakkal. Úgy gondolom, hogy az az ajándék, emléktárgy a legjobb, ami hasznos, használható is. Akkor kitűztem magam elé egy célt, és nincs is annál szebb dolog, mint mikor az ember eltervez valamit, végre is tudja hajtani, s közben abból valami szép születik, ami másoknak is örömet szerez. És én is boldog vagyok, mikor valami jól sikerül.

Győri Miklós mestersége mellett régiségeket is gyűjt. Mint elmondta, kisgyermekkora óta szeret mindent, ami szép és régi. Gyűjteményében több mint 300 éves kocsmai poharak, számtalan üveg (ezeket különösen kedveli és igen büszke is rájuk), fémtárgyak, bútorok, darálók és zárak is megtalálhatóak. Egyszer múzeumot szeretne nyitni, hogy megmutathassa mindezen dolgokat a nagyközönségnek is. Gyűjteményének számára legértékesebb tárgya egy 1631-ből származó, eredeti, víznyomásos, latin nyelven írt okmány, amely igazolja egyik őséről, Nagy Péterről, hogy 1631-ben Huszt várának kapitánya lett.

(2013. szeptember 12. 661. lapszám)

Ahol a Turul fészkel

(Tiszaújlak)

Beregszász és Nagyszőlős között, félúton helyezkedik el a magyar történelem egy Kárpátalján „ maradt ” fontos települése, Tiszaújlak. A Tisza-parti település nemcsak a magyar história néhány nagy és meghatározó eseménye kapcsán említendő, hanem ipari élete, híres szülöttei révén is.

rr Őrzi őseink lábnyomát...

Tiszaújlak nevét a levéltári okmányokban 1304-ben említették először Wylak (Újlak) néven. Neve az ’új’ melléknév és a Tak’ (udvarház, lakóház) főnév összetételéből keletkezett. A későbbiekben Uylak, Wylack és Vylac néven is említették. De nevezték hajdan Szent Ilona Szigetének is. A Tisza előtag 1773-ban került nevébe, megkülönböztetésül más azonos nevű településektől.

Területét a honfoglaláskor Töhötöm törzse szállta meg. 1657-ben a lengyelek, 1661-ben pedig a törökök betörését is megszenvedte. Neve többször is felmerül a Rákóczi-szabadságharc kapcsán. A Thököly Imre által vezetett Habsburg-ellenes felkelésben is része volt. A felkelésben való részvételt az osztrák katonaság a résztvevők megkínzásával és kirablásával torolta meg. 1702-ben Esze Tamás, a Rákóczi-szabadságharc egyik vezéralakja - mert azzal vádolták meg, hogy lopott sót árul - megtámadta a sóházat, 1703. május 24-én pedig (miután Majos János kuruc kapitány és Ilosvay Bálint kuruc ezredes katonái elfoglalták Tiszaújlakot) el is foglalta azt. A II. Rákóczi Ferenc által vezetett szabadságharc egy fontos ütközetére is itt, Tiszaújlak mellett került sor, 1703 júliusában.

Itt született 1848. június 20-án Vékony Antal író, költő, a *Csatáry József emlékezete*, *A dongó* és a *Sziget ostroma* írója; 1875. szeptember 12-én pedig dr. Steinberger Sarolta, az első magyar orvosnő, Szűcs Nelli, Jászai Mari-díjas színésznő, továbbá hosszú évekig itt élt és alkotott haláláig Kolozsvári László festőművész, a Révész Imre Társaság alapító tagja.

A Turul szárnyai alatt

Tiszaújlak legfőbb nevezetessége a XX. század elején emelt Turul-emlékmű. Ez Tiszaújlak és Tiszabökény határában, egy mesterséges halom tetején áll. Az emlékmű a kuruc csapatok 1703. július 14-én Tiszaújlak és Tiszabecs határában lezajlott, első győzelmet hozó csatájának állít emléket. A 18 méter magas oszlopon kiterjesztett szárnyú turulmadár állt, amely csőrében kuruc kardot tartott. A helyiek s a kárpátaljai magyarok körében egyaránt tisztelet övezte e történelmünk szempontjából fontos emlékművet. Minden évben sor került a Turul-ünnepségre, amelynek során a lovas legények és a megemlékezők együtt vonultak a Turul elé. 1945-ben a helyi

vezetők azonban a szovjethatalomhoz való elkötelezettségük bizonyításaként földig romboltatták az emlékművet. A madár Ungvárra került. Hosszas huzavona után végül 1989. július 16-án avatták fel az új emlékművet. A Turul iránti tisztelet és megbecsülés a mai napig sem hagyott alább, hisz ma is minden évben megemlékeznek a magyarok a nagy csatáról.

A bor és a mákos guba

Vallási megoszlását tekintve Tiszaújlak lakóinak legnagyobb része római katolikus vallású. Őket követik - számukat tekintve - a görögkatolikusok, reformátusok, ortodoxok. Az egyházi ünnepek megünnepléséhez hajdan is számos szokás tartozott, s ezek nagy többsége, ha némiképp máshogy is, de a mai napig fennmaradt.

Karácsonykor elmaradhatatlan volt a mákos, diós kalács, a mákos guba (bubujka). Kántálni sokan már naplementekor elindultak, 10-20 fős csoportokban, férfiak és asszonyok, s kivilágos hajnalig szólt a faluban a *Mennyből az angyal*, a *Leszállt az ég dicső királya*, *Az Istennek szent angyala*.

A vízkereszt ünnepén megszentelt vizet leginkább ijedtség ellen, gyerekeknél alkalmazták. A szentelt vízzel való meghintést, megitatást gyakorta kísérte ima is.

A cicukaszentelés (barkaszentelés) szokása is élt. A megszentelt cicukaágakat a házban tartották, mert úgy gondolták, megvédi azt. Amikor elszáradt vagy már volt friss, elégették.

A húsvétot megelőző 40 napig tartó böjt ideje alatt nem volt szabad húst enni. Az ünnep kezdetén először a szentelt dolgokat (bor, sonka, tojás) kóstolták meg. A szentelés alatt adományként nemcsak pénzt, de tojást is adtak, adnak a hívek. A szentelt ételek maradékát elégették, mert úgy tartották, hogy abból semmilyen állat nem ehet.

Pünkösd ünnepén a Szent Ilona tiszteletére felszentelt római katolikus templomban körmenetet tartottak. A körmenet alatt a fiatal, hithű lányok, ministránsok rózsaszirmokat hintettek a földre. De virágdíszbe öltözött a templom is, egészen az oltárig virágokkal díszítették fel. Margaréta, tulipán, rózsa szépsége és illata emelte az ünnep fényét. A virágok a békét, megnyugvást, jóságot és szeretetet jelképezték.

Szerencsemalac, vőfély és nyoszolyólány

A visszafogottabb módon zajló egyházi ünnepek és események mellett azért bőven volt alkalom a mutatásra is, hisz a jó munkásember mindig is szeretett mulatni.

Szokásban voltak a bálok. Ezek elmaradhatatlan mozzanata volt a zenén és táncon kívül a sorsolás (tombola). Ennek fődíja egy szerencsét hozó malac volt.

Az esküvő a pár és a család számára is fontos eseménynek számított. A lánykéréstől a nagy napig nagy készülődés előzte meg. A lány kezét nem

feltétlenül a leendő vőlegény apja, hanem sok esetben például a testvére vagy a keresztapja kérte meg. Az eljegyzés után a pár családjai látogatást tettek egymásnál: megtekintették, hogy él a leendő vő, meny, kinek mije van, ki mit ajándékoz a fiatal párnak. Az esküvőt megelőző napon történt a koszorúkötés, a vőfélyek pedig „kéregetni” és hívogatni jártak. Mindenki adott, amit tudott: élő tyúkot, libát, bármit, ami az esküvőhöz vagy a készülődéshez kellhetett. Minden koszorúslány párja egy vőfély volt. A módosabb esküvőkön akár 10-12 pár is volt. Ok kísérték a házasulandókat a templomba.

70 éve a kaptafánál

A településen egykor számos kézműves mesterség élt. Ezek közül az egyik legnépszerűbb, ma is fennmaradt mesterség a susztereké volt. Persze, ahogy változik a világ, úgy változott a szakma is. Ma már kevés mesteremberről mondható el, hogy ismeri a cipőkészítés minden csínját-bínját. No, de Tiszaújlak szerencsés.

Id. Horváth István több évtizede űzi a susztermesterséget, amit édesapjától, a szintén tiszaújlaki születésű néhai Horváth Istvántól tanult meg.

- Apám Pesten volt cipész. A Váci utcán dolgozott segédmunkásként. Tőle tanultam meg ezt a szakmát. Őt pedig Ferenc József királyi udvarának susztere tanította. Meg is van még apám könyve, amiben anatómiai rajzok (például bokasüllyedéses láb), mintaszerkesztés, mérettáblázat is van. Tizennégy éves koromtól a saját magam embere vagyok.

A 84 éves mesterembernek nem csupán mestersége érdekes, hanem az is, ahogyan űzni kezdte azt.

- A négy polgárit tiszta kitűnővel végeztem. Matematikából elég jó voltam. Az osztálynak elírtam egy krétát szünetben, mikor jött a számtanóra. Egyszer a tanár csinált egy hibát egy példában a táblánál, én meg beleszóltam, hogy valami nem jól van. Kihívott a táblához, én meg odatettem egy pipát a hiba mellé, felírtam, kiszámoltam a példát, és valami egész más jött ki, mint neki. Emelte a kezét, hogy pofon üt, de elkaptam a kezét és azt mondtam neki: Aki nem tud számolni, az engem nem fog pofon verni! Haza-

küldött, nekem meg nem kellett kétszer mondani. Hazamentem, de 10 perc múlva már jöttek, hogy menjek vissza, tanuljak tovább. De nem mentem.

Azt mondtam, hogy olyan tanártól, aki kevesebbet tud, mint én, attól nem akarok tanulni. Apám erre azt mondta: „Ha nem akarsz tanulni, akkor leszel suszter!” Hál’Istennek, hogy nem mentem vissza. így legalább a szakmát kitanultam.

Horváth István tehát olyan tudással rendelkezik a susztermesterségről, amilyennel valószínűleg senki más Tiszaújlakon. Dolgozott cipőgyárban is, Királyházán, s a környék több községéből is jártak hozzá. Mint elmondta, a cipőtalpra ragadt sárból is meg tudta mondani, ki honnan érkezett. A cipők, amelyeket ma is készít, páratlan tudásról és rutinról tanúskodnak.

Tiszaújlakon mindig is rengeteg mesterember volt. Köztük sok suszter is. Mint azt Horváth István elmondta: „Aki meg tudta fogni a kalapácsot, de nem a fejét fogta, hanem a nyelét, az mind a suszter szakmát dolgozta. De abbamaradt. Kihalt.”

A legtapasztaltabb újlaki suszter mesterségéről megtanulta: „A jó suszter olyan, mint a cigányprímás. Ő érzi ujjaival a húrokat, tudja, hogy váltson ki velük hangokat. A suszternek pedig a bőrt kell éreznie, hogy meddig hajlandó nyúlni. Mert hiába van lenyúzva, a bőr él.”

Bőrdíszművesség ma

A tiszaújlaki születésű Petrusinec Vladimír és felesége, Ilona bőrdíszművességgel foglalkoznak, s ezzel szereztek maguknak igen jó hírt a szépet és hagyományokat tisztelők és szeretők körében.

- Cipészként kezdtem, de amikor leállt a cipőipar, belefogtam a lószerszámgyártásba - mondta el a bőrdísz-

műves férj. - Kifejezetten lovas szerszámokat, többnyire kocsihámokat, igásszerszámokat készítettem. Ennek már úgy 20 éve. Ennek technikáját és a tudásomat az évek során népi irodalomból és magyarországi szíjgyártók által sikerült fejlesztenem. Van egy nyeregkészítéssel foglalkozó barátom Érden, ő mutatott meg néhány fogást.

Ma már a feleségemmel együtt dolgozunk, akivel 7 éve vagyunk házasok. De ő már a menyasszonysága alatt elkezdte. Tavaly óta bőrdíszműveséggel is foglalkozunk. Könyvekből és az internetről igyekszünk megtudni

mindent arról, hogy miket használtak az ősi magyarok. Készítünk tarsolyokat, karkötőket, nyakláncokat, könyvborítókat, derékszíjakat, egyéb bőrdíszműves dolgokat is. A téli időszakban inkább a lovas felszereléssekkel foglalkozunk. Idén nagyon sok fesztiválra, rendezvényre hívtak meg bennünket. Igyekszünk egy kis ízelítőt adni az érdeklődőknek abból, amit csinálunk. Megismertetjük a közönséget azzal, hogy egyáltalán van, és él még ez a mesterség a környékünkön, nem halt még ki teljesen.

- Milyen bőrből és hogyan készülnek ezek a dolgok?

- Kész bőrt szoktunk vásárolni, abból készítjük a lovas felszereléseket, ékszereket. Többnyire marhabőrrel dolgozunk. A lovas felszereléseket 3-6 mm vastagságú bőrből szoktuk készíteni. De nagyon vegyes a paletta. Dolgozunk kecske- és disznóbőrrel is. A munkafolyamat a szabással kezdődik, a többi pedig attól függ, hogy épp mi készül. Van, amit géppel varrunk,

és van, amit kézzel. Például a kocsi- és hintóhámokat. Az igásszerszámokat általában itt, Ukrajnában sikerül eladnunk.

A bőrdíszművesség pedig kifejezetten kézműves munka, mert abból áll, hogy fonunk, szironyozunk (az átszúrt bőrbe egy másik bőrdarabot fűzünk és azzal fonunk), kiponcoljuk (mintákat ütünk belé), faragjuk a bőrt stb. A régi stílusú dolgokat igyekszünk korhűen elkészíteni. Például a tarsolyokat többek között egy Szolyván talált lelet alapján. Annak a mintáját verjük fel a tarsolyra. De a karkötőknek is megvan a maguk régi stílusa. Próbáljuk ezt követni.

Minden tárgyunk készítésében igyekszünk folyamatosan fejleszteni magunkat, új dolgokat keresni. Az ukrán emberek nem értik ezeket a dolgokat, de mi tudjuk, hogy a mienk, az őseinké.

(2013. szeptember 5. 660. lapszám)

A padlástól a szövőszékig
(Verbőc és Feketepatak)

Nagyszőlőstől 15 kilométer távolságra fekszik az egykori Ugocsa vármegye Tiszáninneni járásának egyik faluja, Verbőc. Az Árpád-kori települést az írásos források 1251-ben említik először. Nevét az egykor mellette húzódó patakról, a Vrbovacról kapta, melynek jelentése: fűzfával benőtt hely, füzes. Bár a járás tipikusan katasztrofális útviszonyai mellett nem egyszerű feladat a megközelítése, számos hagyománnyal, szokással, ma is élő mesterséggel találkozhat az, aki egy jó kísérő társaságában nyakába veszi a „füzest ”.

Egy híres verbőci

Valamikor 1460 és 1470 között itt született Werbőczi István jogtudós, Ugocsa vármegye országgyűlési követe, aki élete során országbíró és Magyarország nádora is volt.

A verselő vőfély

Verbőc javarészt református vallású közösségében a karácsony, az újév, a húsvét és a pünkösd voltak a legnagyobb ünnepek. Ezeket a családok igyekeztek lehetőségeikhez mérten meg is ünnepelni. Kezdetben egyszerűbben, később pedig, mint mindenhol, egyre több étel, ital került az ünnepi asztalra.

A történelem viharos időszakai a verbőcieket sem kímélték. Egy történet szerint megesett, hogy az ünnepi menü elkészítéséhez csak málélisztje volt egy édesanyának. Jézus Krisztus születésének éjszakáján a fiatalok csapatokba verődve kántáltak. Általában a *Mennyből az angyal* és *Az Istennek Szent angyala* című dalokat énekelték.

A család és a közösség életében az esküvő volt az egyik legfontosabb esemény. Erről a helybéli Stul András mesélt.

- Többször voltam első vőfély. Én verseltem. A verseket másoktól tanultam. Elmentünk a menyasszonyért, de be kellett kéredzkedni - verssel. Elmondtam egyet, ha nem volt elég, még egyet. Hogy hány vers kellett, az attól függött, aki épp előttem állt a lányos háznál. A templomba menet elmondtam a búcsúztatót, vacsora előtt a bekezdő verset. Volt vers a menyasszonytáncra is. A búcsúztató így hangzott: „Évszázadok óta nemzeti szokás lett,/ midőn egy hű lány házától búcsút vesz./ Elrejti az arcát a két tenyerébe,/ belegondol mélyen leányéletébe./ Menyasszonytestvérünk leszámolt a múlttal,/ gazdagítva sorsát magas öntudattal./ Mert az egyéni gond közös porrá válik,/ mikor kapitulál egyiknek a másik./ Mikor lelkűk egy lett mindenféleképpen,/ béke angyala szállt e ház fölött szépen./ Most már elindulunk az Isten házába,/ hogy ott a szívetek találjon egymásra./ Hogy az oltár

előtt egy szent céllá válna/ a közös megértés, minden idők vágya.” Akkor a papa meg a mama elkezdett sírni, én meg ezt mondtam: „Hagyják már a sírást, hiszen semmit sem ér,/ olyan férfit kaptál, mint egy darab kenyér./ Szüleid is nyugodtak lehetnek felöle,/ hogy nem bogárzol vissza két vagy három hétre.”

Stul András viszont nemcsak az egykori vőfélyeskedéséről ismert: verseket is írogat. Elmondása szerint már kisgyerekkora óta nagyon szereti a verseket, s bárhol is járt, bármit is csinált, mindig volt nála papír és ceruza, hogy leírja gondolatait, s egyúttal gyakorolja is az írást. Legutóbbi, Miért szép? című verse: „Miért szép az élet? Mert tele van reménnyel, Istent dicsőítő drága égi fénnyel. Nézz csak fel az égre, a Hold, a fénylő csillagok, hát nem látod, mind-mind reád miként ragyog? Vagy a fénylő Nap a drága melegével, mellette a felhő aranyos esővel. Vagy nézd a virágokat, hogyan nyiladoznak, bármerre jársz, érzed, hogyan illatoznak. Hát nem szép az élet? A kismadár is belé dalol, erdőn, mezőn, réten és a hegyoldalon. Igen, szép az élet! Ez mind-mind a tiéd lehet, mert neked teremtette drága, jó Istened. Adjál érte hálát, s mutass szeretetek rníg itt a földön élsz, mert egyszer vége lesz, és aztán hazavezet.”

A múzeummá „nőtt” szekrény

Minden közösségben fontos, hogy a fiatalabb nemzedékek ne csupán elméletben ismerjék szülőföldjük, vidékük, hazájuk és nemzetük történelmét, szokásait, hagyományait, hanem láthatóvá és kézzel foghatóvá váljon számukra az, ami egykor, nagyanyáik idejében még a mindennapok részét képezte. Ebben

rejlik a falumúzeumok jelentősége is. Ilyen pedig Verbőcön, a helyi középiskolában is működik. Bár, néhány évvel ezelőtt még egy szekrény is elég volt a bemutatandó dolgoknak, mára már 200 tárgyat (szemléltető eszközökkel, plakátokkal együtt) szemlélhetnek meg az érdeklődők.

Ahogy azt Gál Katalin történelemtanár, a történelmi-honismereti múzeum vezetője elmondta, a tárgyak egy részét ő gyűjtötte, vitte otthonról, de diákjait is folyton arra buzdította, hogy nézzék meg, miket rejt otthon a padlás. A múzeum bútorait pedig ő maga mentette meg a szemétdombra kerüléstől. Diákjaival gyakorta meglátogatják a múzeumot, főleg akkor, ha sikerül valami új dolgot beszerezni. De a különböző témákhoz, jeles eseményekhez, történések évfordulójához, a vidék történetéhez kötődő látogatások is gyakoriak.

A múzeum tárgyai közt tehát bútorok, különböző munkaeszközök, edények, szőttesek, lakástextíliák, ruhadarabok is megtalálhatók. így a látogatók az egykori verbőciek életének különböző szakaszaiba nyerhetnek betekintést.

Gál Katalin a múzeum vezetése, s az azzal kapcsolatos teendők intézése mellett honismereti kört is vezet. Heti egy alkalommal gyűlnek össze történelemkedvelő diákjai, s foglalkoznak vidék- és honismerettel egyaránt.

A foglalkozásokon a diákok megismerkednek falujuk, járásuk s Kárpátalja nevezetességeivel, más iskolákba, képtárakba, múzeumokba látogatnak el. A KMKSZ új alapszervezeti elnökével, Gál Lillával együttműködve a jövőben szeretnék zenés, táncos alkalmakkal is színesíteni a hagyományőrző munkát.

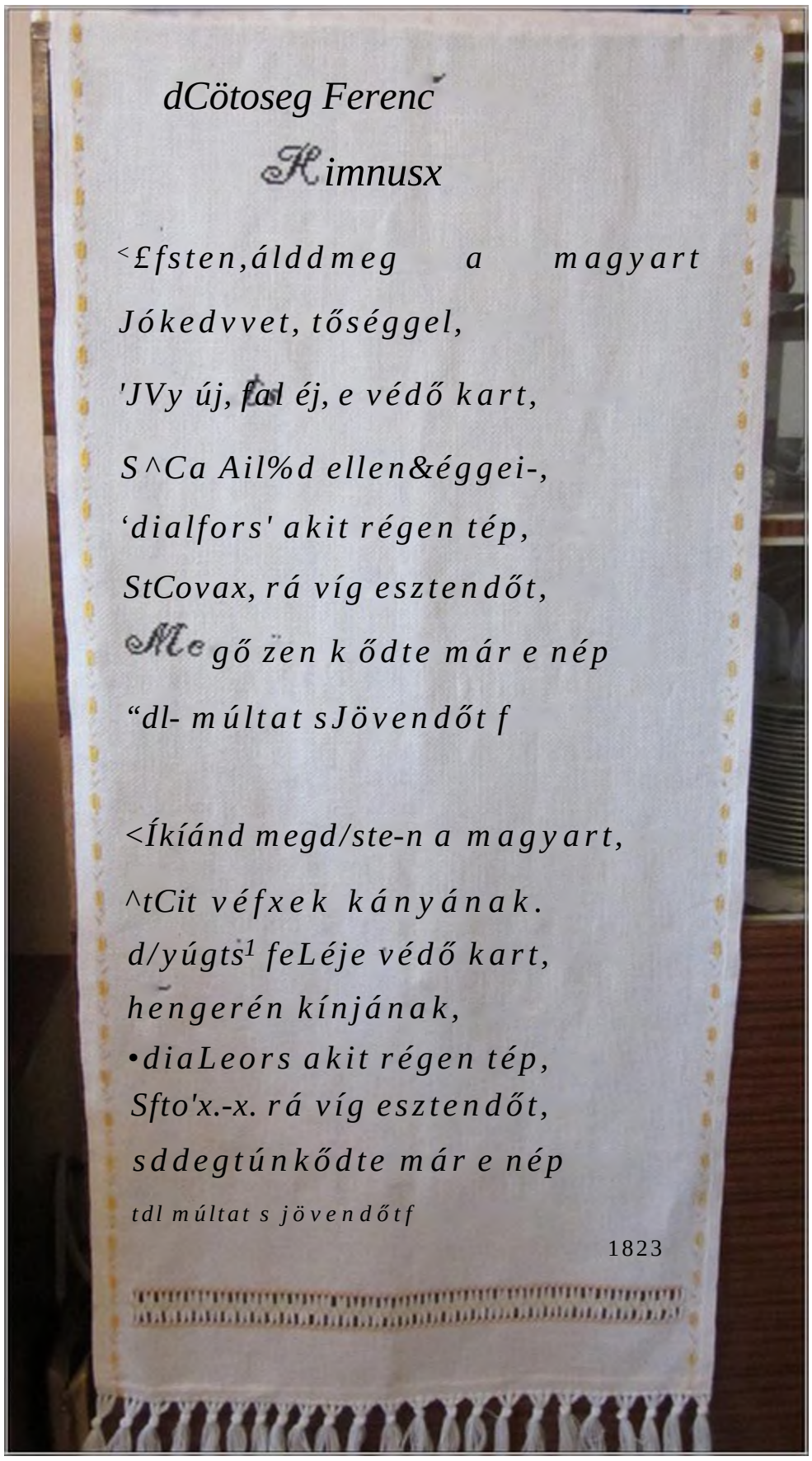
Értékteremtés - tű, szövőszék, vízmérték

Biláncsuk Gyöngyi pokrócszövéssel és kézimunkázással egyaránt foglalkozik.

- Már nagyon régóta szövök. Még lánykoromban kezdtem el. Mindig is segítettem anyámnak rongyot vágni, gombolyítani. Alig vártam, hogy felálljon a szövőszéktől és kimenjen kicsit. A lábam még nem érte el a pedált, de már próbálgattam szőni. Amikor édesanyám látta, hogy akarom ezt csi-

nálni, és jól is megy, akkor már hagyta is. Mellette tanultam meg szőni, tőle lestem el mindent.

A szálat felrakni viszont csak nemrég tanultam meg, mert édesanyám már nagyon szorgalmazta. Ő 82 évesen halt meg, de a halála előtt 3 évvel még eladásra is szőtt. Amit egy hét alatt szőtt, azt vitte Magyarországra és eladta. Abból pótolta a nyugdíját. Ezért is nem akarok lemondani róla én sem. Nekem is vannak rendeléseim, és Nagyszőlősre, a piacra is szoktam vinni pokrócokat. Világos pokrócokat szeretek csinálni, és úgy válogatom össze a rongyokat, hogy a csíkok ismétlődjenek.

Anyagom a lecserélt ruhákból van. Csak jó cérnát nehéz venni. Vékonyak, nem megfelelőek, sajnálom rátenni a munkát. Tudom, hogy azzal nem lesz tartós a pokróc. Könnyen megroppan, elszakad. Anyám mindig azt mondta, hogy ha nincs jó cérna, akkor inkább várjak, amíg lesz.

Egy méter pokrócot 2 óra alatt megszövök. De ha szívügyem, ha aznapra kell, akár 4 métert is egy nap alatt. De ma már ennek nincs annyira keletje. Saját részre nem is nagyon veszik az emberek. Inkább csak ajándékba Magyarországra. Varrni is szoktam, keresztszemes öltésekkel. Igei verseket varrók fel. Úgy gondolom, ezzel értéket teremtek.

Szövéssel ugyan nem, keresztszemes öltésekkel való varrással viszont már Gyöngyi néni lánya is foglalkozik.

- Ezt a „szakmát” már jobban rám ragasztotta - mondta el Török Edit. - Gyerekkoromban még nem varrtam, csak néztem anyut, ahogy ezzel foglalkozik. És most már tíz éve foglalkozom én is ezzel. Amikor állapotos voltam, nem tudtam aludni, és egy éjjel beugrott, hogy nekem most tű és cérna kell a kezembe. Rögtön nekivágtam egy anyu által megkezdett munkának, és reggelre majdnem be is fejeztem. Nem adott nekem akkor még semmi útbaigazítást e téren, de valahogy rájöttem. Fali képeket szoktam készíteni.

Ha megyek valahová, ajándékba is mindig ilyesmit viszek. Sok helyen ott vannak már a munkáim. Vannak megrendelőim, és szoktam rendezvényekre is kijárni a munkáimmal. Úgy igyekszem, hogy amit készítek, az ne legyen csicsás, giccses, de mégis modernebb.

A kézművesek mellett jó mesterember is akad Verbőcön. Ilyen például Rózsa Béla, aki kályharakással foglalkozik.

- 1972 és 1974 között tanultam ki Huszton a szakiskolában a kőműves és kályharakó szakmát. Először Beregszászban dolgoztam. Utána elvittek katonának. Három évet szolgáltam a tengerészeinél, de ott is volt alkalmam gyakorolni a mesterségem.

Katonaság után több alkalommal is voltam dolgozni Tyumenyben (Oroszország, Szibéria - *a szerk.)*, szintén ilyen munkán. De vakolómunkát is végeztem, márványlépcsőket, tetőt is csináltam, és kőművesként voltam Magyarországon is. 14 évvel ezelőtt Moldáviába is vittek kályhákat rakni. Mostanában már inkább itthon és a környező falvakban dolgoztam, dolgozom. Három nap alatt rakok meg egy kályhát. Eddig vagy kétszázat csináltam. Kandallókat is rakok. A kályha ugyan manapság jobban megy, de még így se annyira, mint régen, mikor egy héten 2-3-at is megraktam. Mostanában már nincs annyi munka. Volt egy tanítványom is közben, de végül nem vette át a szakmát.

Verbőc községi tanácsához tartozik még a vele „összenőtt”, az egykor szintén a Tiszáninneni járáshoz tartozott és szintén Árpád-kori település, Feketepatak. Az írásos forrásokban először 1260-ban említett település neve a fekete melléknév és a patak főnév együtteséből ered (a falun keresztülkanyargó, fekete színt mutató patak miatt).

Feketepatak legismertebb mesterembere Tihor Antal.

- 1967-ben kezdtem el kályharakással foglalkozni. Egy nagyszőlősi mester mellett tanultam három hónapig. Miután ő megbetegedett, már magam kezdtem el dolgozni. De nem tanultam meg mindent ez idő alatt.

Később, munka közben sikerült újabb és újabb dolgokat megtanulnom. Általában kályhát és olyan sport raktam, amiben lehetett sütni is. Egy kályha megrakása két napba telt nekem. A legegyszerűbb szerszámokkal dolgoztam: vízmérték, léc, harapófogó, kis kalapács, csiszoló. De raktam át régi kályhákat is, mert át kellett őket frissíteni. 20-25 évvel ezelőtt még 100 éveset is. Tíz évet dolgoztam Nagyszőlősön is, ahol kommunális épületekkel foglalkoztunk. De ma már nem foglalkozom ezzel. Utánpótlásom sincs a mesterségben. Szerettem ezt a munkát, de egyszer úgyis elmúlik minden.

(2013. október 3., 664. lapszám)

Tartalom

Előszó 5

Beregszászi járás **7**

Hagyományőrzés egy határ menti kis faluban
(Asztély) 8

Akik messze földön híresek
(Badaló) **14**

Újévi kántálás, nótázó Baksa-had, Cók-Mók Bábszínház
(Bátyú) 20

„Egészséges koporsót a halottnak!”
(Bene) **27**

A Vérkében áztatott kendertől a pirikolbászig
(Beregdéda) **33**

A fonóban újra szólt a nóta
(Beregsom) **39**

„...nótás ember nem rabja az ágynak”
(Beregújfalu) **45**

A jó munkára mindig van kereslet
(Borzsova) **51**

Nótázó kántor, tojásszedés, ellesett mesterségek
(Bótrágy) **57**

Jobb kettő az egynél
(Csetfalva) **63**

Egy „csonkává” vált település
(Csonkapapi) **69**

A téli kutyakölyök és a nyári menyasszony esete
(Gát) **76**

Kicsúfolt lányok és borra cserélt tengerikoszorúk
(Gut) **83**

Egészség üljön poharukon
(Halábor) **88**

Akik nem hevertek, hanem igyekeztek
(Harangláb) **94**

Ahol az ügyes kezűek nem unatkoznak
(Hetyen) 100

A „ruharongyító” borok hazája
(Kígyós) 106

Nem csak a ciberefőzésben jeleskednek
(Kisbégány) 111

A múlt darabkái
(Kovászó) 117

A jó pap példáján
(Makkosjánosi) 123

A nemtudom szilvától a böllérkedésig
(Mezőgecse) 129

A „rettenetes munkához” is ragaszkodni kell
(Mezőkaszony) 135

Borzsa-part, Borzsa-vár
(Mezővári) 141

Hozd ki belőle a legjobbat!
(Nagybakos és Kisbakos) 147

Ahol jó mesterért nem kell a szomszédba menni
(Nagybégány) 153

A múlt darabkái a jelenben
(Nagybereg) 159

Izabella, Jákob és a Tárogató
(Nagymuzsaly) 165

Isten és ember előtt beszámolunk
(Rafajnaújfalu) 171

Ahol a muzsákok járnak
(Sárosoroszi) 177

A honfoglaló ősöktől a görögkatolikus betlehemesekig
(Tiszacsoma) 182

Majolika, krónika és hamu az ajtóban
(Zápszony) 188

Csoda dolgok egy kicsiny faluból
(Botfalva) 194

Ha az ember iparkodik
(Csap) 200

Ahol a valódi érték a divat
(Eszeny) 206

A leghasznosabb „bolondságok”
(Gálocs) 212

Akár korán, akár későn, de érdemes belekezdeni
(Kisdobrony) 218

Ahol a szakmai titkok öröklődnek
(Kisgejőc) 224

Tanulni csak mester mellett
(Kisszelmenc) 230

A palócok és a különlegességek hazája
(Nagydobrony) 236

Mindig egyre jobban
(Nagygejőc) 242

Egy falu, ami kettő
(Palágykomoróc) 248

Mindent csak tiszta forrásból
(Rát) 254

A műhelytől a zajdáig
(Sislóc és Bátfa) 260

A múltat meg kell becsülni!
(Szalóka) 266

Beleszületni, ápolni, továbbvinni
(Szűrte) 273

Mink van, mit kaptunk?
(Téglás) 280

„Amit megcsinál az ember, azért felel is”
(Tiszaásvány) 286

Ahol az akarat és a bobájka terem (Tiszasalamon) 291

Van, ami sokáig megmarad (Ungtarnóc) **296**

Munkácsi járás **301**

Ismerd meg a múltadat (Barkaszó) **302**

Akik a mezőn is kézimunkáztak (Beregrákos) **308**

A magábólnyeles seprű hazája (Csongor) **313**

Rokkalopás, eltűnt régiségek és Gyöngyösbokréta (Dercen) **319**

Siratkózás, farsangi ijesztők, egyedülálló mesteremberek (Fornos) **325**

A szorgalmas lányok és tréfás fiúk ma (Izsnyéte) **330**

Sok új, sok régi érték (Szernye) **336**

Nagyszőlősi járás **342**

Libapiac és kézművesmesterségek (Akii és Akiihegy) **343**

A batári jány és a szerencse (Batár) **348**

Betlehemes játék és Luca-napi gombóc4 (Csepe) **354**

Mátyás király ajándéka (Fancsika) **360**

A királyi erdőőrök faluja (Feketeardó) **365**

„Harapós méhek” és szorgos „nárciszok” (Fertősalmás) **370**

Fricskális, ködúszók, mesemondó
(Forgolány) 377

Egy darabka Szatmár
(Nagypalád) 383

Az Aranykalászok hazája
(Nevetlenfalu) 391

A ma is élő hagyományok hazája
(Salánk) 398

Sok jó mester kis helyen
(Szőlősgyula) 404

„Ki a Tisza vizét issza, vágyik annak szíve vissza”
(Tiszabökény) 409

Egy falu kereszttel
(Tiszakeresztúr) 416

Erre folyik a Tisza...
(Tiszapéterfalva) 419

Egy új hely a Tiszánál
(Tiszaújhely) 426

Ahol a Turul fészkel
(Tiszaújlak) 432

A padlástól a szövőszékig
(Verbőc és Feketepatak) 438